I.25.991

I. Cojocaru Z. Ornea

falansterul de la scăieni

ep

I. Cojocaru — Z. Ornea

Falansterul de la Scăieni

II 25991

I. Cojocaru — Z. Ornea

Falansterul de la Scăieni

108149

EDITURA POLITICĂ — București, 1966

3CP(498) Diamant, Teodor
92 Diamant, Teodor
92 Diamant, Teodor

I.

Preliminarii

Socialismul ştiinţific aşază la loc de cinste în capitolul important al preistoriei sale concepţiile despre societate ale celor trei mari utopişti. Lenin evidenţiase că unul dintre cele trei izvoare şi cele trei părţi constitutive ale marxismului îl reprezintă tezaurul lăsat omenirii de îndrăzneţele teorii ale lui Saint-Simon, Charles Fourier, Robert Owen, demonstrînd că nu poate fi înţeleasă în mod adecvat revoluţia făurită de socialismul ştiinţific pe planul filozofiei fără studierea şi înţelegerea — alături de celelalte două izvoare — a operei utopiştilor.

Concepţiile utopiste privind modalitatea organizării „societăţii viitoare" şi-au prelungit ecourile şi în ţara noastră, alimentînd un curent de idei de o apreciabilă însemnătate în deceniile IV şi V ale secolului trecut. Manifestîndu-se cînd de sine stătător, cînd încorporat în albia largă a iluminismului paşoptist, idealurile socialist-utopice se regăsesc în opera şi activitatea unor personalităţi proeminente ale timpului (T. Diamant, C. Bolliac, Ion Ionescu de la Brad, Ion Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti, I. Negulici, Bölöni Farkaş Sandor etc.) şi, trebuie spus, împărtăşirea acestor convingeri a determinat nu o dată adoptarea unor atitudini înaintate pe planul luptelor social-politice, de hotărîtoare importanţă într-o perioadă caracterizată prin avîntul mişcărilor revoluţionare.

Teodor Diamant are meritul remarcabil de a fi cultivat pentru prima oară în ţara noastră idei socialist-utopice, formînd în spiritul acestora o întreagă pleiadă de tineri care aveau să strălucească pe firmamentul cultural sau politic al epocii. Fourierist convins şi consecvent, eruditul şi generosul Diamant — negreşit una dintre personalităţile lumi-

noase ale veacului trecut — nu s-a limitat numai la propagarea teoretică a doctrinei dascălului. Socotind că Principatele române oferă cadrul ideal pentru înfăptuirea planurilor asociaţioniste ale maestrului de la Besançon, Diamant s-a străduit să creeze în ţara sa comunităţi falansteriene. Falansterul de la Scăieni (1835—1836), creaţie a lui Diamant sprijinită de Emanoil Bălăceanu, reprezenta în intenţia utopică a fourieristului român numai un moment-prim al unei acţiuni mai largi menite să organizeze mai multe colectivităţi de acest fel. Planurile lui Diamant, clădite pe nisip şi nutrite cu promisiuni himerice, nu au fost — după cum se ştie — înfăptuite, iar singurul său experiment ajuns în faza realizării (Scăienii) avea să eşueze după aproape doi ani de existenţă, fără a fi izbutit să transpună în fapt toate virtualităţile. Dar, dincolo de sfîrşitul impus al falansterului şi de cauzele care l-au determinat, aceasta a fost o realitate timp de aproape doi ani, cu ecou în epocă şi mai tîrziu, recoltînd simpatii, adeziuni şi neîmpăcate adversităţi. Şi aceasta nu trebuie nici uitat, nici ignorat, ci înconjurat mereu de preţuirea meritată.

Experienţă unică în felul ei în ţara noastră, falansterul de la Scăieni aminteşte de o altă înfăptuire asemănătoare în istoria mişcării fourieriste. Plasat în acest cadru european al străduinţilor mişcării fourieriste, falansterul românesc de la Scăieni capătă noi şi interesante determinări. În istoria fourierismului, una din experienţele parţial pozitive este colonia societară de la Condé-sur-Vesgres, înfiinţată în 1833, dar eşuată în 1835. Falansterul românesc este — în pofida faptului că de cele mai multe ori s-a ignorat aceasta — a doua şi ultima experienţă de acest fel realizată în timpul vieţii marelui utopist. Încercările ulterioare, tîrzii — postume lui Fourier — de a înfăptui în colonii anumite elemente ale doctrinei sale s-au îndepărtat enorm de spiritul ei, încadrîndu-se, de fapt, nu atît în fourierism, cît în diversiunea cooperatismului burghez. Cele vreo 30 de falanstere precum Farm Phalanx din Boston, Wisconsin Phalanx, Nord American Phalanx din New Jersey şi chiar cel din Texas, fundat prin 1850 de însuşi Victor Considerant, se dovedesc, într-adevăr, departe de spiritul doctrinei. Şi — toate — au fost înfiinţate după 1840, deci după Scăieni.

În „Manifestul Partidului Comunist", Marx şi Engels au deosebit perioada fondatorilor socialismului utopic de aceea a epigonilor acestora, subliniind că „dacă în multe privinţe fondatorii acestor sisteme au fost revoluţionari, apoi discipolii lor alcătuiesc întotdeauna secte reacţionare". Întemeietorii socialismului ştiinţific evidenţiau că reacţionarismul epigonilor marilor utopişti derivă din faptul că în noile condiţii sociale, după afirmarea istorică a proletariatului, aceştia „tot mai visează realizarea, cu titlu de experienţă, a utopiilor lor sociale, întemeierea unor falanstere răzleţe, fondarea de home-colonies, înfiinţarea unei mici Icarii... Treptat, treptat, ei cad în categoria socialiştilor reacţionari sau conservatori..." [1]

Experienţele de la Condé şi de la Scăieni, deşi dezavuate de Fourier din motive pe care le vom evidenţia la locul potrivit, fac parte din perioada aşa-numită „a fondatorului". Evident, datorită în primul rînd caracteristicilor definitorii ale însăşi doctrinei fourieriste, atît experienţa de la Condé cît şi cea de la Scăieni au fost sortite eşecului. Dar, deşi fundate cam în aceeaşi perioadă şi avînd în mare un destin aproape comun, în analele posterităţii cele două experienţe fourieriste au avut parte de un tratament disproporţionat de inegal. În timp ce falansterul de la Condé, mereu citat, a fost cu atenţie studiat, dedicîndu-i-se spaţiu corespunzător în monografii de specialitate [2], cel de la Scăieni s-a „bucurat" timp de prea multe decenii de o uitare aproape totală, în literatura de specialitate de peste hotare, ca şi în cea din ţara noastră. Aceasta este — trebuie spus — o mare nedreptate, minimalizîndu-se, cînd nu se ignoră total, o realizare însemnată, de loc comună, născută pe acest pămînt din iniţiative locale şi cu contribuţii interesante, pătrunse de originalitate.

În afara relatărilor răzleţe datorate unor contemporani printre care C. Bolliac, I. Ghica, N. Kretzulescu, Şt. Gre-

[1] *K. Marx* şi *F. Engels*. „Manifestul Partidului Comunist", Bucureşti, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, p. 67—68.

[2] *H. Bourgin*. „Fourier—Contribution a l'etude du socialisme française", Paris, 1905 ; *M. Friedberg*. „L'influence de Charles Fourier sur le mouvement social contemporain en France", Paris, 1927 ; *J. Gaumont*. „Histoire generale de la cooperation en France", vol. I, Paris, 1924.

ceanu, cercetătorul nu are uneori mărturii importante de înregistrat. După 1900, cercetările unor istorici literari readuc la lumină personalitatea atît de atrăgătoare a lui Diamant. Astfel, în 1906 G. Bogdan-Duică a publicat în „Viaţa românească" un articol care evoca în Diamant pe „un colaborator al «Curierului românesc»" [1]. În 1919, în „Convorbiri literare", N. Cartojan se ocupa de „un proiect de falanster în Moldova la 1841", în care comenta episodul memoriului înaintat de Diamant Consiliului administrativ al Moldovei privitor la întemeierea unor falanstere [2]. Peste zece ani, în 1928, Nicolae Deleanu a publicat în revista „Mişcarea socială" un deosebit de interesant studiu despre Diamant şi falansterul de la Scăieni. Era, în ciuda documentaţiei atunci lacunare, primul studiu temeinic care încerca să fixeze locul şi rolul lui Diamant în experienţa de la Scăieni [3]. Mai tîrziu, acelaşi autor a luat cunoştinţă în Arhivele statului de documente importante în legătură cu falansterul nostru (probabil dosarul Vorniciei cu nr. 4 359), pe care le-a transcris, punîndu-le şi la dispoziţia altor cercetători (de pildă lui Gr. Mladenatz, care a mărturisit că le-a consultat). În lucrarea sa din 1947 „Scurt istoric al mişcării socialiste din România", paginile închinate lui Diamant şi falansterului dovedesc cunoaşterea documentelor din dosarul amintit, ele dînd consistenţă aprecierilor formulate [4].

În sfîrşit, de opera şi activitatea lui Diamant s-a ocupat statornic Gr. Mladenatz. După ce în 1933 îi închina un capitol compact în lucrarea „Gîndirea cooperativă în România" [5], în 1956 a publicat un amplu studiu („Întîiul fourierist român : Teodor Diamant") despre opera şi activitatea acestuia [6]. Studiul era, de fapt, o formă concentrată a Introducerii la volumul „T. Diamant : «Scrieri economice»", apărut în 1958 în Editura ştiinţifică [7]. Volumul, un cald omagiu

[1] „Viaţa românească" nr. 5 din 1906.
[2] „Convorbiri literare" nr. 11 din 1919.
[3] „Mişcarea socială" nr. 2 din 1929.
[4] *N. Deleanu*, „Scurt istoric al mişcării socialiste din România", Bucureşti, 1947.
[5] *Gr. Mladenatz*, „Gîndirea cooperativă în România", vol. I, Bucureşti, 1933.
[6] „Probleme economice" nr. 10 din 1956.
[7] *T. Diamant*, „Scrieri economice", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958.

adus personalităţii lui Diamant, aduna tot ce se ştia ca aparţinînd scrisului fourieristului român, la care se adăugau două articole necunoscute, descoperite de prof. Mladenatz în paginile „Curierului românesc" şi atribuite lui Diamant, cîteva scrisori şi broşura „Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre", procurată în urma unor investigaţii personale făcute la Biblioteca naţională din Paris. Pînă astăzi este singurul volum care adună lucrări ale lui Diamant, volum apărut de-abia după 23 August 1944 şi realizat în urma unei activităţi îndelungate. Introducerea, informată şi pertinentă, e bogată în judecăţi şi aprecieri judicioase.

Mărturie a preţuirii acordate azi strădaniilor lui T. Diamant este faptul că în 1960, la Academia Republicii Socialiste România, a fost evocată, într-o sesiune comemorativă, personalitatea utopistului român. Cu acest prilej, după cuvîntul introductiv al prof. univ. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, au fost susţinute trei comunicări care relevau aspecte diferite din opera şi activitatea lui Diamant. Prof. N. N. Constantinescu a evidenţiat într-o comunicare interesantă „locul lui Diamant în istoria gîndirii economice din România", subliniind la obiect strădania acestuia pentru înlăturarea înapoierii economice a ţării, pentru dezvoltarea forţelor de producţie, evidenţiind totodată elementele de critică antifeudală şi anticapitalistă din opera sa. În comunicarea sa, prof. Dan Bădărău, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, s-a ocupat de „socialismul utopic al lui T. Diamant", fixînd cu claritate valorile reale ale concepţiei utopistului român. Nu lipsesc, din păcate, din această comunicare opiniile strident minimalizatoare faţă de falansterul de la Scăieni, considerat pur şi simplu (evident, neargumentat) „o farsă". Prof. Stanciu Stoian, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, s-a referit, în comunicarea susţinută, la locul lui Diamant în istoria gîndirii pedagogice româneşti, reliefînd principalele coordonate ale problemelor de instrucţie şi învăţămînt în opera şi activitatea acestuia [1]. Profesorului Stanciu Stoian i se datoreşte şi un alt

[1] „Analele Academiei Republicii Populare Române", vol. XI, 1961, p. 283—299.

studiu despre Diamant, în care problemele tratate succint în comunicarea amintită capătă amplitudinea necesară [1]. În sfîrşit, trebuie amintit studiul semnat de Gh. Dobre „Din istoria socialismului utopic în România. Teodor Diamant", valoros prin examenul analitic realizat, publicat în volumul „S. B. Kan : «Istoria ideilor socialiste»" [2].

În toate aceste studii, atenţia principală e îndreptată asupra operei şi activităţii lui Diamant. Despre falansterul întemeiat din iniţiativa sa se vorbeşte uneori mai mult (ca în cazul Introducerii lui Gr. Mladenatz la volumul amintit), alteori mai puţin. Trebuie spus că, din fericire, în alte studii episodul falansterului a ocupat un loc special. Se cuvin amintite, în primul rînd, contribuţiile preţuitului istoric literar Dimitrie Popovici, autorul unor lucrări erudite despre iluminismul românesc („La littérature roumaine à l'époque des lumières", „Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu"). În 1935, în volumul „Santa cetate. Între utopie şi poezie", D. Popovici a închinat un întreg capitol lui Diamant. Capitolul, impresionant prin adîncimea observaţiilor şi noutatea informaţiei, este prima cercetare mai amplă despre falanster. Autorul are meritul de a fi descoperit importantul dosar al Vorniciei din lăuntru („Dellă în pricina societăţii ce s-au înfiinţat la satu Scăieni dă către praporcicu Manolache Bălăceanu şi desfiinţarea ei") care evidenţia, în mare, întregul episod al întemeierii şi dizolvării falansterului. D. Popovici a supus materialul studiat unui examen pătrunzător, relevînd pentru prima oară dramaticul zbucium al coloniei asociaţioniste din Scăieni. Imaginea era însă de ansamblu, pierzîndu-se — firesc — din vedere detaliile şi semnificaţiile, care, de fapt, fixează şi conferă contur fenomenului [3]. Este ceea ce a încercat C.(ojocaru) Ion în studiul publicat în 1957 în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.". Autorul descrie şi analizează critic documentele aflate la Arhivele statului, reproducînd şi altele în afara celor citate de D. Popovici [1]. Materialul documentar descris şi parţial analizat în studiul lui C. (ojocaru) Ion e adunat în capitolul de „Documente" din acest volum, la care se adaugă alte numeroase piese descoperite în arhive.

[1] *St. Stoian.* „T. Diamant", în „Analele Universităţii C. I. Parhon", Seria ştiinţe sociale, anul II, nr. 8.

[2] *S. B. Kan.* „Istoria ideilor socialiste", Bucureşti, Editura politică, 1964.

[3] *D. Popovici.* „Santa cetate. Între utopie şi poezie", Bucureşti, 1935.

Documentele acestea oferă cheia înţelegerii multor fapte, pînă acum obscure, din sinuoasa istorie a falansterului românesc. În acest fel se pot urmări uneori pînă la detalii etapele mai importante din existenţa falansterului, de la înfiinţare şi pînă la brutala sa dizolvare din dispoziţia iritată a stăpînirii. Multor erori şi prejudecăţi înrădăcinate, cu circulaţie, din păcate, pînă la ora actuală (despre rolul şi locul lui Diamant şi Bălăceanu în falangă, durata efectivă a sechestrului instituit asupra veniturilor moşiei Scăieni, modalitatea dizolvării falangei, situaţia lui Diamant la data desfiinţării falansterului etc.) li se demonstrează astfel inconsistenţa cu ajutorul probei inatacabile a documentului, restabilindu-se adevărul de multă vreme reclamat. Fireşte, rămîn încă neprecizate destule fapte şi momente din istoria falansterului (sarcinile asumate de fiecare dintre cei 10 membri fondatori, situaţia efectivului falangei în 1835, rolul lui Diamant în cadrul falangei în 1835 etc. etc.). Carenţa probelor documentare deschide larg, în chestiuni ca cele citate mai sus, poarta ipotezelor, atrăgătoare, desigur, pentru cercetător, dar oricînd posibile de infirmat cu ajutorul materialului documentar, acum lacunar. Dar, repetăm, golurile acestea de informaţie nu împiedică de loc recompunerea elementelor definitorii pentru structura şi caracterul falansterului românesc, veridicitatea tabloului general neavînd, de fapt, de suferit. Fără îndoială, descoperirea altor documente va umple lacunele semnalate de noi, amendînd poate unele puncte de vedere susţinute aici, fără a ştirbi însă, credem, liniile directoare ale imaginii înfăţişate acum cititorului.

Rod al generoaselor şi neostenitelor strădanii ale lui Teodor Diamant, falansterul de la Scăieni marchează un moment de o deosebită semnificaţie în istoria gîndirii sociale româneşti. El semnalează circulaţia, de astă dată nu numai

[1] *C. Ion.* „Despre socialismul utopic în România", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.", nr. 1—2 din 1957.

pe plan teoretic, a unor motive centrale din fondul comun al concepţiilor socialist-utopice, îmbrăţişarea acestora de către cercurile progresiste ale timpului, care au şi sprijinit iniţiativele lui Diamant. Dar, în egală măsură, falansterul demonstrează că istoria ideilor socialiste în ţara noastră îşi are începuturile în concepţiile socialist-utopice a căror întrupare vie a fost — cel puţin ca intenţie programatică — comunitatea asociaţionistă din satul Scăieni. Multe din obiectivele de luptă de mai tîrziu ale proletariatului organizat — ziua de muncă de 8 ore, salarizare echitabilă, egalitatea femeii, dreptul la instrucţie şi învăţămînt, condiţii civilizate la locul de muncă etc. — au fost înscrise la loc de cinste în programul de organizare al falansterului, găsindu-şi aici un început de aplicare.

Preţuirea datorată înaintaşilor, datoria de a le populariza înfăptuirile, restituind generaţiei de azi semnificaţia lor reală, impune şi efortul pios de a spulbera uitarea care s-a aşezat nedrept asupra importantei experienţe din Scăienii anilor 1835—1836. După studiile despre Diamant şi falanster amintite mai sus, volumul nostru — sprijinit pe documente — îşi propune să ofere cititorului tabloul monografic al falansterului. Avînd ca obiectiv precis studierea falansterului în variatele sale manifestări, cercetarea noastră nu s-a ocupat în mod special de opera şi activitatea lui Diamant, de aria de răspîndire a ideilor socialist-utopice, de caracteristicile acestora în ţara noastră. Pentru noi, aceste probleme, cu importanţa lor reală, au prezentat un interes subsidiar, ele intrînd în zona noastră de cercetare numai în măsura în care contribuie la înţelegerea adecvată a fenomenului fără precedent şi urmare care a fost falansterul, a cauzelor care i-au îngăduit apariţia, a rolului în epocă sau a filiaţiilor pe planul evoluţiei gîndirii sociale româneşti.

Nădăjduim că intenţiile noastre şi-au aflat realizarea pe care am dorit-o. Dar aceasta — ştim bine — o poate stabili numai cititorul.

II.

Cadrul istoric

Stăvilite în dezvoltare de atotputernicia jugului otoman, Principatele române au intrat relativ tîrziu în circuitul evoluţiei capitaliste. Desfiinţarea monopolului turcesc, începută prin tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774) şi apoi consacrată prin tratatul de la Adrianopole (1829), a favorizat dezvoltarea noilor relaţii de producţie, care — apărute mai înainte — cuceresc teren, în dauna feudalismului, intrat într-o îndelungată perioadă de criză. Germenii viitoarei orînduiri sociale se manifestă cu tot mai multă vigoare în toate sectoarele vieţii economice, care au de înregistrat în perioada frămîntată dintre anii 1829 şi 1848 înmulţirea atelierelor bazate pe cooperaţia simplă, dezvoltarea manufacturilor, apariţia primelor întreprinderi cu caracter industrial, ca şi restructurarea regimului agrar în urma pătrunderii masive a produselor agricole romîneşti pe piaţa europeană occidentală. Aceste modificări înnoitoare au fost însoţite de prefaceri corespunzătoare în viaţa socială, politică şi culturală a Principatelor. Burghezia, clasa legată de dezvoltarea noilor relaţii de producţie, începe să se afirme nu numai pe planul vieţii economice, dar şi pe plan politic şi — mai ales — cultural ; creşte numărul muncitorilor salariaţi, iar structura politică a Principatelor se modernizează în proporţie apreciabilă. Cultura se dezvoltă în ele sub semnul binefăcător al filozofiei luminilor, favorizînd crearea unui nou climat spiritual, care repudiază în bună măsură întocmirile şi moravurile feudale îndătinate, patronînd chiar, după cum se ştie, sub auspiciile unor grupări cultural-artistice „neutrale“, adevărate mişcări cu caracter revoluţionar.

Această perioadă, relativ scurtă, dominată de fenomene caracteristice unei epoci de tranziţie, chiar dacă nu poate sancţiona la sfîrşitul ei victoria noii orînduiri asupra celei feudale, rămîne în istoria patriei noastre cu importanţa ei, subliniată prin aceea că în răstimpul respectiv s-au creat premisele înfruntărilor revoluţionare de la 1848, înnoindu-se sensibil, sub toate raporturile, profilul Moldovei şi al Ţării Româneşti.

Nu e, firește, aici locul unei analize ample, detaliate şi multilaterale a acestei perioade istorice. Înţelegerea semnificaţiei reale a problemei abordate în acest volum, falansterul românesc de la Scăieni, nu poate fi însă, credem, realizată fără consemnarea cu totul sumară a principalelor fenomene caracteristice pentru această perioadă istorică, pe fundalul căreia se plasează, în 1835, înjghebarea generoasă a „soţilor agronomi“ din fostul judeţ Saac.

Pe planul vieţii politice trebuie menţionat Regulamentul organic. „Codice al muncii de clacă“, după clasica definire a lui Marx, Regulamentul are meritul de a fi dat Principatelor române prima lor lege fundamentală, favorizînd apariţia şi dezvoltarea acelor instituţii, care aveau să înlesnească evoluţia relaţiilor capitaliste.

Dar Regulamentul, prin chiar rînduielile pe care le statornicea, se dovedea a fi un corp de măsuri legiuitoare profund contradictorii. Deşi a realizat însemnate reforme pe plan juridic, administrativ, legislativ şi financiar, dotînd Moldova şi Ţara Românească cu instituţiile moderne necesare dezvoltării orînduirii capitaliste — care se năştea —, alte articole regulamentare aveau să consolideze puterea economică şi politică a boierilor, proprietari de pămînt, contribuind astfel la fortificarea relaţiilor economice feudale [1].

În plină epocă de prefacere social-economică, anii aceştia, caracterizaţi prin înfruntarea dintre noile relaţii de producţie în dezvoltare şi cele, încă foarte puternice, ale feudalismului au imprimat trăsături specifice economiei.

[1] Vezi „Istoria României“, vol. III, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 937.

Agricultura, ramura economică cea mai importantă, cunoaşte în aceste două decenii progrese însemnate. Înlăturarea prin clauzele tratatului de la Adrianopole a monopolului otoman asupra comerţului exterior românesc şi deschiderea porturilor Dunării au năruit una din frînele care împiedicau dezvoltarea forţelor de producţie, integrînd produsele româneşti în circuitul european al schimbului de mărfuri. În urma acestui fapt de o hotărîtoare importanţă, agricultura îşi restructurează profilul, creşterea animalelor — pînă acum sectorul cel mai rentabil — cedînd treptat locul producţiei vegetale, în special celei cerealiere. Preţurile cerealelor sînt în continuă creştere, navele marine ale ţărilor apusene acostează în număr tot mai mare la Galaţi şi apoi şi la Brăila, suprafeţele cultivate se măresc continuu şi, în consecinţă, agricultura capătă un pronunţat caracter comercial. Moşia feudală se transformă destul de rapid într-o mare întreprindere agricolă organizată pentru producţia de cereale-marfă cu ajutorul folosirii excesive a clăcii. Această caracteristică a agriculturii româneşti din această perioadă şi-a imprimat pecetea asupra gospodăriei proprietarilor de moşii, ca şi asupra celor ale ţăranilor, antrenate în egală măsură în efortul de a produce tot mai mult pentru nevoile pieţei.

În noile condiţii, stăpînii de moşii se străduiesc necontenit să-şi sporească suprafeţele cultivate, eliberîndu-le de obligaţiile feudale, şi totodată să-şi asigure forţa de muncă necesară, fără de care, spunea Bălcescu, moşiile „nu aveau preţ“. Aceste deziderate economice, de fundamentală importanţă pentru stăpînii de moşii, au fost urmărite cu tenacitate în aceste două decenii, fiind înfăptuite prin intensificarea aservirii ţărănimii. Suprafeţele cultivabile au fost mărite prin deposedarea ţărănimii de pămîntul stăpînit de veacuri, micşorîndu-li-se loturile deţinute în folosinţă prin acaparerea proprietăţilor moşnenilor şi răzeşilor şi prin despăduriri. În mare măsură, la realizarea acestui obiectiv a contribuit Regulamentul organic, care a asigurat proprietarilor dreptul de proprietate absolută asupra unei treimi din suprafaţa deţinută, iar ţăranilor li s-a redus pînă la aproape jumătate

suprafaţa de pămînt de care dispuneau pînă la 1829. Tendinţa de mărire a suprafeţelor cultivate nu a ocolit, după cum se ştie, nici proprietăţile ţărăneşti. Cum această tendinţă venea în contradicţie cu lupta stăpînilor de moşii pentru mărirea suprafeţelor cultivate de ei, ţăranii au apelat la sistemul arendării unor pămînturi suplimentare — aşa-numitele „prisoase" — de la moşieri sau arendaşi, acceptînd pentru aceasta condiţii extrem de grele, care le accentua gradul de aservire. „Din această nevoie a ţăranului de a lua pămînt cu chirie de la boieri — observa Xenopol — se explică căderea lui tot mai adînc în lanţurile acestui din urmă" [1].

Avidă de pămînt, boierimea nu socotea însă necesar să conducă singură procesul producţiei. De regulă, moşiile erau arendate unor întreprinzători în schimbul unor sume mereu în creştere, izvorul unei existenţe parazitare în care luxul şi risipa consumau neproductiv cea mai mare parte a venitului naţional. Contradictoriu prin însăşi natura sa, fenomenul arendăşiei, deşi foloseşte mijloace tipic feudale, are certe consecinţe capitaliste. Munca era, după cum se ştie, iobagă, dar folosindu-se în unele perioade şi muncă salariată (Xenopol cita un document în care se vorbea despre „năimirea de argaţi şi de lucrători din alte ţări" [2]), exploatarea practicată căpăta determinări capitaliste, care, în devenirea lor, formează nucleul viitoarelor relaţii capitaliste în agricultură.

Elementele specifice capitalismului nu întîrzie să se facă simţite în agricultura Principatelor. Întrucît tehnica feudală, înapoiată, constituia o piedică în calea dezvoltării producţiei agricole, gospodăriile moşiereşti se străduiau să găsească cele mai potrivite mijloace pentru sporirea productivităţii muncii clăcaşilor, pentru creşterea forţelor de producţie în agricultură. Cum creşterea productivităţii muncii în gospodăria ţărănească (cu inventarul căreia lucra şi gospodăria moşierească) nu era posibilă datorită servituţilor sistemului iobăgist, se înregistrează încercări repetate de a inova modalitatea de lucru prin introducerea unor maşini agricole sau a unor procedee ştiinţifice (asolamente cu patru tarlale, rotaţia raţională a culturilor etc.). În acelaşi scop se înfiinţează

[1] *A. D. Xenopol.* „Istoria partidelor politice în România", vol. I. Bucureşti, 1910, p. 157.
[2] Op. cit., p. 158.

şi societăţi agricole care îşi propun să adapteze la condiţiile locale rezultatele ştiinţei agricole contemporane, modalităţile de lucru în agricultura capitalistă apuseană. În 1834, la Bucureşti, a fost înfiinţată Societatea de agricultură, cu fermă la Pantelimon, condusă de specialişti şi patronată de M. Ghica, fratele domnitorului Al. Ghica. Societatea a adus pentru prima oară maşini agricole moderne, la experimentarea cărora — în primăvara anului 1835 — a participat chiar domnitorul. Din patrimoniul acestei societăţi aveau să solicite domnitorului, în 1836, un tractor societarii falansterului de la Scăieni, prilej de iritare nepotolită pentru Al. Ghica vodă, care se va grăbi să dispună desfiinţarea necondiţionată a comunităţii conduse de Em. Bălăceanu.

De altfel, o mărturie a interesului crescînd pentru agronomie, pentru metodele de lucru moderne în agricultură practicate cu succes în apusul capitalist o constituie, după cum vom arăta, chiar faptul că societarilor falansterului de la Scăieni li se promite că Diamant şi agronomul Hristofor Crateros le vor preda cunoştinţe agronomice. În 1840, la şcoala de meserii din Bucureşti a dr. Zucker (unul dintre conducătorii Societăţii de agricultură de la Pantelimon) s-a construit chiar o maşină-model de treierat, pentru ca în deceniul al V-lea să se importe maşini din străinătate, dîndu-li-se o folosinţă experimentală. Învăţămîntul tehnic şi profesional, aflat la începuturile organizării sale, slujea aceloraşi scopuri. Se manifestă, de asemenea, interes pentru ameliorarea soiurilor de porumb şi grîu, prin importarea unor seminţe de calitate superioară, se iau măsuri pentru depozitarea grînelor în condiţii mai bune (se recomandă renunţarea la gropi în favoarea magaziilor), toate acestea cu scopul expres de a asigura grînelor româneşti şanse egale în raporturile de competitivitate pe piaţa internaţională.

Cu toate eforturile acestea înnoitoare de ordin capitalist, agricultura Principatelor continuă să fie dominată în această perioadă de relaţii agrare în care formele de exploatare feudală — dominante — coexistă cu cele ale capitalismului incipient. Nevoia acută a proprietarilor de forţă de muncă şi sporirea suprafeţelor a fost împlinită de articolele Regulamentului organic care, după cum preciza Marx, „a fost dictat de însişi boierii". O dată cu exproprierea masivă a ţăranilor de pămîntul stăpînit de veacuri, Regula-

mentul a pus la dispoziția proprietarului forța de muncă necesară exploatării moșiilor. Regulamentul a impus cele 12 zile de clacă mereu invocate ca ținînd de „obiceiul pămîntului" (dar, de fapt, niciodată în trecut acceptate de țărani), care, prin sistemul nartului, introdus pentru prima oară și în Muntenia, căpătau proporții ce depășeau cu mult prevederile legale. Sprijinindu-se pe calculele făcute de Ion Ionescu de la Brad, Nicolaie Bălcescu a demonstrat că, de fapt, cele 12 zile de clacă „legiuite" deveneau 58 în Muntenia și 84 în Moldova. La acestea se adăuga dijma în natură (a zecea parte din produsele obținute pe terenurile cedate țăranilor pentru hrană), dijmă în muncă și celelalte obligații datorate de țăran proprietarului. Atotputernicia proprietarului sau a arendașului pe moșie, rolul proprietarilor în stat, corupția aproape legalizată a organelor administrative creaseră starea cronică de aplicare abuzivă, mereu în defavoarea țăranilor, a Regulamentului. Țăranii erau în fapt la discreția absolută a proprietarului sau arendașului. Lipsiți practic și de posibilitatea strămutării de pe moșie, țăranii s-au văzut supuși, prin dispozițiile Regulamentului, la o adevărată „robie a clăcii".

Nemulțumiți de noile rînduieli legalizate de Regulament, țăranii au refuzat să le accepte, împotrivindu-se nu de puține ori cu îndîrjire aplicării acestora. Luînd cunoștință, în septembrie 1831, de legea clăcii, țăranii din Țara Românească au refuzat să o ia în considerare. În Moldova, protestul țăranilor față de regimul clăcii introdus de Regulament a căpătat în primăvara anului 1831 aspectul unei revolte generale, care a cuprins numeroase județe. În 1833 răscoala se reeditează în alte cîteva județe. Împotrivirea a fost aproape generală, o stare de spirit a timpului luînd, după împrejurări, o varietate de forme, de la jalbe (venite ca un adevărat potop asupra cancelariilor diverselor instituții ținutale sau centrale) la revoltă sau la fuga de pe moșii. În județele de graniță fuga era atît de frecventă și de amenințătoare, încît, relatează Bălcescu, regiuni întregi erau depopulate într-o perioadă cînd nevoia de brațe de muncă era acută. De aceea, periodic, județele de graniță nu aplicau legea clăcii sau îi îndulceau prevederile. Frecventă este lupta țăranilor de a se strămuta de pe moșia proprietarului, pentru a lua drumul orașului, unde, condițiile, deși grele, erau mai bune decît robia legalizată a clăcii. Dar această năzuință a unui mare număr de țărani întîmpina împotrivirea înverșunată a proprietarilor. Diverse prevederi ale Regulamentului stabileau asemenea condiții în vederea strămutării, încît practic ea devenea imposibilă. De-abia în octombrie 1837 un jurnal al Sfatului administrativ îngăduia posibilitatea strămutării sătenilor care dobîndiseră la periferia unui oraș, prin moștenire sau cumpărare, o proprietate cu clădire de casă. Dar și această măsură a fost contestată cu neobosită îndîrjire de proprietari, domnitorul Al. Ghica fiind acuzat de abuz și intenții ruinătoare pentru agricultură.

Silită să ducă o viață mizeră, la discreția abuzivă a proprietarilor și a unei administrații corupte, lipsită de libertate și de posibilitatea de instruire, țărănimea a suportat în această perioadă de pătrundere a capitalismului în agricultură un crîncen regim de exploatare, în forme specifice de aservire. Această exploatare a constituit, prin intermediul arendășiei, cametei, monopolului asupra băuturilor alcoolice, sursa principală a acumulării primitive a capitalului, într-o perioadă cînd deposedarea parțială a țăranilor de pămînt și ruinarea industriei casnice favorizau acest proces important pentru dezvoltarea capitalismului în Principatele române.

Avîntul economic înregistrat după 1830, în urma tratatului de la Adrianopole, s-a făcut simțit din plin și în sectorul *producției de mărfuri industriale*. Acumulările bănești în urma sporirii exportului de cereale au prilejuit reala dezvoltare a producției industriale, cristalizîndu-se forme tipice producției capitaliste. Apar primele instalații mecanice, se înregistrează o creștere a utilajelor mai perfecționate fie prin import, fie prin producerea lor internă, se reglementează prin clauzele Regulamentului organic relațiile dintre stat și întreprinzători, se întemeiază școli de cultură generală și de meserii, se semnalează un real interes pentru lărgirea sferei cunoștințelor științifice de specialitate.

În această epocă de tranziție, de înfruntare accentuată între relațiile feudale și cele capitaliste se înregistrează fenomenul degringoladei și al treptatei dispariții a formelor feudale de organizare a producției industriale, în locul acestora apărînd modalitățile noi, capitaliste de producție. Breslele

trăiesc un proces progresiv de decădere, pornit încă la începutul secolului al XIX-lea şi mult accentuat după 1831 datorită faptului că Regulamentul organic, deşi le-a menţinut — mai ales din considerente de ordin fiscal — sub numele de corporaţii, desfiinţa monopolul de producţie de care beneficiaseră pînă atunci. Această clauză regulamentară, la care se adăuga desfiinţarea măsurilor restrictive, de natură feudală, privind intrarea în bresle şi a ierarhiei osificate din cadrul ei, a lovit mortal regimul breslelor, determinînd rapida lor decădere.

Eliberate de rigidele normative organizatorice ale breslelor şi ca urmare a avîntului forţelor de producţie, a dezvoltării oraşelor, meşteşugurile cunosc în această perioadă un intens proces de diferenţiere. Apar noi meşteşuguri, altele — depăşite — se demodează şi dispar în favoarea unor meserii legate de pătrunderea obiceiurilor şi a modei vestimentare occidentale. Fenomenul de diferenţiere nu se limitează însă numai la sporirea numărului de meserii, ci se întregeşte corespunzător cu determinări economice specifice. Astfel are loc o vădită stratificare în cadrul aceloraşi corporaţii, unii meseriaşi îmbogăţindu-se mult şi detaşîndu-se net sub raport economic şi social de alţi numeroşi membri ai aceleiaşi ramuri meşteşugăreşti. Chiar treptele („clasurile") de patente stabilite de Regulament pentru meşteşugari constituiau o expresie concludentă a acestei polarizări. Straturile de meseriaşi înstăriţi îşi sporeau şi perfecţionau utilajul, măreau numărul calfelor şi al ucenicilor şi angajau chiar pe bază de salariu pe meseriaşii ruinaţi, care îşi pierduseră atelierul. În acest fel, treptat, meseriaşii îmbogăţiţi devin capitalişti, iar calfele, ucenicii şi angajaţii din rîndurile meseriaşilor ruinaţi — muncitori salariaţi. Numeroase fapte, atestate documentar, demonstrează realitatea acestui fenomen specific trecerii spre economia capitalistă. Simultan e semnalat şi procesul caracteristic de subordonare a producţiei de către negustori, transformaţi astfel în întreprinzători industriali de tip capitalist. Capitalul comercial e, aşadar, investit în sectorul producţiei industriale nemijlocite, negustorul procedînd prin adunarea unor foşti meseriaşi independenţi, a unor calfe şi ucenici în vederea realizării unor produse[1]. Trebuie spus că procesul de decădere a breslelor, de diferenţiere a meseriaşilor, de apariţie a întreprinzătorului capitalist se constată aproape la aceeaşi scară nu numai la oraşe, dar şi la sate, fiind în mod vădit un fenomen generalizat al epocii.

În acelaşi timp, o dezvoltare şi o prefacere sensibilă au trăit manufacturile. Avînd tradiţie în economia Principatelor, manufacturile — deşi uneori întreprinderi mici, cu unul sau cîţiva lucrători — beneficiază, după tratatul de la Adrianopole şi Regulamentul organic, de noi condiţii, care aveau să contribuie la dezvoltarea lor pe făgaş capitalist. Treptat se renunţă, de pildă, la sistemul folosirii mîinii de lucru iobage în favoarea celei salariate. În afara celor existente, noi manufacturi au apărut în ramurile care aveau tradiţie şi condiţii de dezvoltare şi în special în industria alimentară (alcool, făinoase, prelucrarea cărnii), apoi în cea textilă (testemeluri, postav, a confecţiilor textile), ceramică, lemn etc.

Apărute tîrziu în comparaţie cu producţia de tip manufacturier din ţările apusene, handicapate de lipsa de capital, a utilajului tehnic necesar, a unei pieţe interne dezvoltate, de persistenţa relaţiilor feudale şi a concurenţei masive a fabricatelor străine, manufacturile din Principatele româneşti nu aveau o pondere importantă, fiind împiedicate în evoluţia lor firească.

Aceleaşi particularităţi au determinat şi apariţia relativ tîrzie a industriei mecanizate, adică trecerea de la producţia manufacturieră la cea de fabrică, semnalată mai frecvent de-abia pe la mijlocul veacului trecut. Creîndu-se condiţii prielnice şi învingîndu-se vicisitudinile obiective, industria mecanizată face progrese, mai ales în deceniul al V-lea, evident în industria uşoară, care avea avantajul materiei prime ieftine şi locale, solicita investiţii mici şi asigura o mare rentabilitate. În acest sens trebuie citate industria alcoolului (în Ţara Românească, încă în 1831 jumătate din cele 1 067 de întreprinderi şi instalaţii industriale erau distilerii, în cadrul cărora se făcea distincţie între velniţele cu căldări şi cele mecanice, utilate cu maşini importate), a mo-

[1] Vezi „Istoria economiei naţionale a României", vol. I, I.S.E. „V. I. Lenin", Bucureşti, Editura de stat didactică şi pedagogică, 1961.

răritului, a hîrtiei, textilă, a producţiei de lumînări şi stearină, a sticlei etc.

Paralel cu dezvoltarea industriei de prelucrare, o evoluţie notabilă a cunoscut şi industria extractivă, mai ales extragerea sării şi a petrolului, fără a epuiza însă, din motivele amintite mai sus, posibilităţile reale din acest domeniu de activitate. A fost reglementat regimul producţiei extractive, s-au întreprins explorări, au crescut producţia şi numărul muncitorilor din aceste ramuri. Important e faptul că în ramura extractivă se semnalează în această perioadă existenţa muncii salariate. Catagrafiile din 1830 pentru judeţele Prahova şi Saac sînt concludente. Cum fostul judeţ Saac prezintă pentru studiul nostru însemnătate primordială, fiind cadrul geografic în care şi-a trăit scurta sa viaţă falansterul de la Scăieni, notăm că în catagrafie se atestă existenţa a 105 lucrători „păcurari" şi 33 de puţuri, fără a mai vorbi de lucrătorii ocnelor Slănic. Aria de provenienţă a acestor lucrători era masa ţărănimii sărace, care, păstrîndu-şi gospodăria, era nevoită să-şi procure venituri anexe din munca la puţuri etc.

Eliberat de cătuşele monopolului otoman, un avînt apreciabil a luat şi *comerţul*. În urma prefacerilor amintite în viaţa economică pe drumul trecerii spre capitalism, piaţa internă s-a lărgit. Comerţul exterior creşte după 1830 considerabil, izbutind să-şi dubleze valoarea între 1832 şi 1850, înregistrîndu-se concomitent şi modificarea structurii acestuia prin sporirea treptată a ponderii produselor cerealiere. Preţurile interne cresc, apar unele case de comerţ, iar Regulamentul organic asigură condiţii prielnice dezvoltării generale a comerţului. Astfel s-a realizat trecerea pieţei interne de la faza regională la cea naţională prin desfiinţarea vămilor interne şi stabilirea unui regim fiscal unitar al comerţului. A fost înmulţit numărul bîlciurilor, au fost înfiinţate tîrguri săptămînale şi, în scopul dezvoltării comerţului exterior, se iau măsuri pentru construirea porturilor. În consecinţă, în porturile Galaţi şi Brăila ancorează tot mai multe vase străine, iar populaţia acestor oraşe creşte sensibil.

De altfel, în această perioadă, în general, se produce o sporire a populaţiei orăşeneşti. Aceasta s-a realizat în mare măsură prin imigrarea ţăranilor spre oraşe pentru a se elibera astfel de regimul clăcii şi al tuturor silniciilor de pe

moşiile proprietarilor. Aceasta nu înseamnă că, ajunse la oraş, noile contingente ale populaţiei urbane adoptau în masă alte profesiuni. Realitatea e că o parte a populaţiei tîrgurilor şi oraşelor o formau cei ocupaţi în agricultură, lipsa industriei împiedicînd părăsirea vechilor îndeletniciri. Treptat însă, această structură a populaţiei urbane se modifică, negustorii şi meşteşugarii cucerind ponderi precumpănitoare. Se semnalează reale strădanii pentru îmbunătăţirea profilului edilitar şi urbanistic al unor oraşe (pavări, iluminat, alimentare cu apă, pieţe publice etc.).

În sfîrşit, de mare importanţă pentru evoluţia economică a fost şi preocuparea pentru îmbunătăţirea mijloacelor de comunicaţie. Regulamentul a stabilit măsurile necesare pentru construirea unor şosele, navigarea unor rîuri, modalitatea întreţinerii drumurilor, siguranţa comunicaţiilor etc.

*
* *

Cadrul istoric al epocii nu poate fi reconstituit fără evocarea aspectului său politic şi cultural, de importanţă excepţională în aceste două decenii care au pregătit revoluţia de la 1848.

În martie 1834, scaunele domneşti din cele două Principate române au fost ocupate de Al. Ghica în Ţara Românească şi Mihail Sturdza în Moldova. Numiţi, potrivit noilor împrejurări politice determinate de Regulamentul organic, cei doi domni (în Ţara Românească, din decembrie 1842 urmează domnia lui Gh. Bibescu) au trebuit să înfrunte, pe de o parte, opoziţia boierimii din Obştească Adunare, iar pe de altă parte mişcarea revendicativă a maselor populare sau a unor cercuri care reprezentau deziderateleleformatoare ale păturilor mijlocii.

Pentru problema dezbătută în acest volum, un interes deosebit prezintă situaţia politică din Ţara Românească. Al. Ghica, domnul numit la 22 martie 1834, se făcuse cunoscut în perioada pregătirii Regulamentului ca o personalitate animată de idei înnoitoare, reprobînd punctele de vedere înverşunat feudale ale marii boierimi şi încercînd chiar să asigure ţăranilor clăcaşi condiţii omeneşti de trai. Beneficiind de o cultură modernă europeană, Al. Ghica, descendent al unei vechi familii domnitoare, se va strădui

să introducă în Ţara Românească moravuri şi aşezăminte apusene de natură politică-administrativă, dar şi general-culturală. Din păcate, în lupta cu opoziţia fracţionistă din Obşteasca Adunare, el a adoptat tactica puţin eficientă a compromisului, lipsa de fermitate, dovedită din plin, subminînd în cea mai mare parte bunele intenţii iniţiale.

Greaua situaţie financiară a ţării, agravată de capacitatea de plată scăzută a masei contribuabililor, care resimţeau acut consecinţele secetei din 1834, a oferit fracţiunii opoziţioniste a boierimii un prelungit prilej de atac împotriva politicii financiare a domnului. De altfel, prilejuri pentru atitudini opoziţioniste vor fi mereu găsite, stabilindu-se un climat de mare tensiune între domn şi majoritatea Obşteştii Adunări. De aceea, în cei aproape opt ani de domnie (1834—1842), energia lui Al. Ghica este aproape în întregime consumată în lupta cu fracţiunea opoziţionistă, la care se adaugă opoziţia importantă a boierimii liberale conduse de Ion Cîmpineanu şi în 1840 pericolul mişcării revoluţionare conduse de Mitică Filipescu. Domnul s-a străduit să ducă o politică de echilibru, între dezideratele retrograde şi îngust-fracţioniste ale marii boierimi, cele ale boierimii liberale şi ale maselor populare, fără însă a izbuti, ceea ce a şi grăbit demiterea sa. La aceasta se adaugă dificultăţile generate de necesitatea de a menţine raporturi de bună înţelegere cu puterile suzerană (Turcia) şi protectoare (Rusia), într-o perioadă mult agitată de problema „articolului adiţional", introdus în 1833 în textul Regulamentului organic — fără ştirea Adunării — de ambasadorul ţarist, ştirbindu-se astfel puterea legislativă a Adunării. Domnul a adoptat şi în această împrejurare o atitudine echivocă (Xenopol o definea drept „o purtare şovăitoare") şi duplicitară, atrăgîndu-şi, nu cum spera el, simpatiile ambelor tabere, ci dezaprobarea lor.

Dacă obstrucţia continuă a grupării marii boierimi urmărea detronarea lui Al. Ghica în favoarea unui exponent al ei şi menţinerea neştirbită a privilegiilor feudale, partida liberală a boierimii urmărea şi ţeluri înaintate. Ion Cîmpineanu, animat de principii reformatoare, pusese bazele unei grupări politice care năzuia să aducă unele înnoiri liberal-burgheze stării social-politice a ţării. Xenopol subliniase că

„Ion Cîmpineanu era însă nu numai un luptător energic pentru înălţarea neamului, ci şi un împărtăşitor al ideilor liberale", menţionînd faptul că acesta a dezrobit primul în Muntenia — în 1834 — ţiganii robi [1]. În proiectul de constituţie redactat de Cîmpineanu şi Colson erau înscrise asemenea cerinţe ca votul universal, eliberarea clăcaşilor — fără împroprietărirea lor — ceea ce ar fi dus la transformarea marii proprietăţi moşiereşti într-o proprietate de tip capitalist. Lipsită de o bază de masă, întrucît cerinţele înscrise în proiectul de constituţie erau departe de a satisface nevoile reale ale maselor, mişcarea condusă de Cîmpineanu nu a recoltat succes practic. Rămîne însă ca un merit de seamă al acestei mişcări înfiinţarea *Societăţii filarmonice* (1835) şi întreaga acţiune pentru redeşteptarea culturii naţionale.

Mişcarea din 1840, pregătită de societatea secretă condusă de Mitică Filipescu şi care se bucura de participarea lui N. Bălcescu, D. Macedonski, Telegescu, Eftimie Murgu, Serghiescu, Vaillant, avea ţeluri mai clare şi mai pe potriva problematicii reale a epocii, evidenţiind certe trăsături revoluţionare. Independenţa ţării, egalitatea cetăţenilor în faţa legii, regim republican pe plan politic şi abolirea regimului feudal prin eliberarea şi împroprietărirea clăcaşilor pe plan social — cerinţe înscrise în proiectul de constituţie al mişcării — sînt pe deplin edificatoare. Nesolicitînd sprijinul şi colaborarea activă a păturilor sărace şi mijlocii, mişcarea a rămas fără o bază de masă, putînd fi cu uşurinţă reprimată cînd, datorită unor elemente trădătoare, conducătorii ei au fost arestaţi şi surghiuniţi.

Atmosfera politică încordată datorită fie disputelor intestine, fie mişcărilor opoziţioniste liberale (Ion Cîmpineanu) sau revoluţionare (M. Filipescu), sporită de dificultăţile financiare ale ţării şi de conflictul diplomatic determinat de episodul „articolului adiţional" (1837—1838) au imprimat anilor de domnie ai lui Al. Ghica un permanent caracter exploziv. Străduinţa domnitorului de a-şi păstra tronul printr-o politică şovăitoare şi duplicitară a fost nu numai cauza care a grăbit mazilirea sa, dar şi izvorul multor

[1] *A. D. Xenopol.* „Istoria partidelor politice", Bucureşti, 1910, p. 163.

eşecuri ale unor generoase iniţiative pe plan cultural. Printre altele, explicaţia atitudinii sale categoric potrivnice falansterului de la Scăieni, a cărei desfiinţare a ordonat-o, tot aici trebuie căutată.

Anii de domnie ai succesorului lui Al. Ghica, Gh. Bibescu, ies din obiectivul nostru, preocupat să surprindă cadrul istoric pe fondul căruia şi-a marcat existenţa falansterul din Scăieni.

În sfîrşit, mari şi importante sînt în aceste două decenii iniţiativele şi realizările pe tărîm cultural. Progresele vădite obţinute pe planul dezvoltării relaţiilor capitaliste, treptata degringoladă a poziţiilor feudalismului impuneau cu necesitate făurirea unei culturi naţionale moderne care să sprijine multilateral germenii noii orînduiri. În această perioadă se pun bazele noii ideologii, proces care a început în ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea şi s-a accentuat în cele două decenii dintre Regulament şi revoluţia de la 1848. Fenomenul a avut un profund caracter naţional, ca o expresie a năzuinţelor de clasă ale burgheziei şi, în general, a elementelor înaintate din Principatele române. Vechea cultură de tip medieval lasă tot mai mult teren manifestărilor noii culturi, naţionale, aflată în plin proces de integrare în sfera valorilor culturii europene. Efortul de laicizare a culturii, ca şi, în general, caracterul ei iluminist (de care ne propunem să ne ocupăm într-un capitol special) sînt trăsături definitorii pentru fizionomia culturii româneşti din această perioadă de importante prefaceri.

Şcoala românească avea însemnate realizări încă în primele trei decenii ale veacului trecut, mai ales datorită străduinţelor lui Gh. Asachi şi Gh. Lazăr, care puseseră bazele învăţămîntului superior în limba română. Regulamentul organic, prin măsurile preconizate, a facilitat dezvoltarea pe mai departe a învăţămîntului, ca şi, în general, a celorlalte compartimente ale culturii. Progresele şcolii în limba naţională au determinat şi apariţia unei literaturi didactice corespunzătoare, ca şi intensificarea preocupărilor pentru crearea de biblioteci personale şi publice. De mare importanţă, cu excepţionale consecinţe pentru mişcarea de deşteptare naţională şi eliberare socială, se vor dovedi a fi societăţile culturale. Întemeiate de personalităţi

de prestigiu, acestea, pe lîngă rolul îndeplinit în dezvoltarea culturii naţionale, vor constitui, de cele mai multe ori, cadrul „legal" al unor hotărîtoare mişcări politice cu caracter revoluţionar. *Societatea filarmonică*, *Asociaţia literară a României*, care avea cunoscute legături cu societatea secretă revoluţionară *Frăţia*, sînt exemple revelatoare. Tot aceste două decenii înregistrează şi apariţia presei periodice româneşti în Principate prin „Albina românească" (1829) şi „Curierul românesc" (1829). „Curierul românesc" al lui Heliade Rădulescu şi curentul de idei pe care l-a generat prezintă o reală semnificaţie pentru comunitatea de la Scăieni înfiinţată de Diamant şi Bălăceanu. Aici a fost anunţată organizarea societăţii, aici şi-a publicat Diamant articolul despre doctrina fourieristă, tot aici s-a menţionat existenţa şcolii de la Scăieni. Acestor publicaţii amintite mai sus li se vor adăuga altele, cu durată efemeră sau mai îndelungată („Gazeta Teatrului naţional", „Curierul de ambe sexe", „Foaie sătească a principatului Moldovei", „Icoana lumei", „Cantor de avis şi comers", „Magazin istoric pentru Dacia", „Mercur", „Dacia literară", „Propăşirea" etc), toate reflectînd convingerile ideologice ale elementelor înaintate aparţinînd noii clase care se ridica. În consecinţă, în publicaţiile vremii se vor populariza cunoştinţele ştiinţifice, se va cultiva cu stăruinţă creaţia originală ştiinţifică, literară şi artistică, se va milita în spirit iluminist pentru culturalizare şi învăţămînt, pentru traduceri de valoare care să răspîndească luminile ştiinţei şi culturii europene. De mare importanţă au fost, de asemenea, publicaţiile româneşti apărute în această perioadă în Transilvania : „Foaia duminecii", „Foaia de săptămînă", „Foaie literară", „Gazeta de Transilvania", cu suplimentul literar „Foaie pentru minte, inimă şi literatură".

*
* *

Specific pentru această perioadă de două decenii din istoria Principatelor române a fost, după cum ne-am străduit să evidenţiem, caracterul ei tranzitoriu. A fost o perioadă de tranziţie şi prefacere în care coexistau antagonic elemente eterogene, aparţinînd unor epoci deosebite.

Această trăsătură distinctivă izbeşte, relevîndu-se pregnant în toate manifestările timpului. Aceasta e perioada cînd, după cum observa Marx, „peste grozăviile barbare ale sclavajului, şerbiei etc. se altoieşte grozăvia civilizată a muncii excesive“ [1], cînd producţia de *cereale-marfă* era realizată cu mijloace feudale, cînd relaţiile feudale conviețuiau cu începuturile maşinismului şi cu dezvoltarea manufacturii, cînd instituţii moderne specifice unor rînduieli capitaliste trebuiau să apere sub raport legislativ, juridic şi administrativ regimul iobăgist, cînd se lichidau vestigiile fanariote din literatură şi se asimila cultura modernă europeană. Tranziţia era evidentă peste tot : în morală şi moravuri, în ţinuta vestimentară şi în urbanistică, în cultură şi în ideologie, pe planul economic şi al structurii sociale, marcînd cu acuitate înfruntarea între două lumi cu mentalităţi şi concepţii antagonice, cu interese şi năzuinţe deosebite.

[1] *K. Marx.* „Capitalul“, vol. I, Bucureşti, Editura politică, 1960, ed. a IV-a, p. 259.

III.

O epocă a dăruirilor generoase

Falansterul de la Scăieni nu este un fenomen inexplicabil, o apariţie „ciudată“, fără ascendenţă în mişcarea ideologică românească şi fără reale raporturi cu preocupările ideologice ale contemporanilor. Falansterul din fostul judeţ Saac se încadrează, de fapt, în tradiţia curentului iluminist, sub semnul căruia s-a dezvoltat întreaga cultură naţională din perioada premodernă şi în bună măsură din cea modernă, fiind o întruchipare a idealurilor socialist-utopice care se bucurau în epocă de o destul de largă frecvenţă. Înţelegerea adecvată a comunităţii asociaţioniste din 1835 impune, aşadar, în mod necesar, o incursiune, fie chiar sumară, în curentul de idei în care se încadrează şi fără de existenţa căruia nu ar fi putut lua naştere.

În „Anti-Dühring“, Engels a relevat trăsăturile caracteristice iluminismului şi socialismului utopic. Engels stăruia asupra caracterului raţionalist al iluminismului secolului al XVIII-lea, care năzuia să întroneze o societate a dreptăţii făurită potrivit unor principii raţionale absolute. „Marii bărbaţi care în Franţa au luminat minţile pentru revoluţia care se apropia s-au manifestat ei înşişi în modul cel mai revoluţionar. Ei nu recunoşteau nici un fel de autoritate exterioară. Religia, concepţia despre natură, societate, orînduirea de stat, toate au fost supuse celei mai necruţătoare critici ; toate trebuiau să-şi justifice existenţa în faţa scaunului de judecată al raţiunii sau să renunţe la existenţă“. „Ei cereau — precizează în alt capitol autorul

— instaurarea unui stat raţional, a unei societăţi raţionale“ [1]. Dar, subliniază Engels, raţionalismul iluminiştilor francezi ai secolului al XVIII-lea nu se întemeia pe o analiză aprofundată a fenomenului social-economic, construcţiile lor teoretice nefiind elaborate pe baza examinării realităţii, ci deduse din gîndire şi învestite cu funcţiuni şi valori eterne. Tocmai de aceea înfăptuirea practică, după revoluţia franceză, a acestor sincere idealuri raţionaliste a demonstrat în egală măsură caracterul lor utopist şi limitele de clasă. A devenit atunci limpede că „această raţiune eternă nu era în realitate nimic altceva decît raţiunea idealizată a burgerului de mijloc, pe atunci tocmai pe cale de a se transforma în burghez“ [2], că opera marilor cugetători ai secolului al XVIII-lea reflectă limitele determinate de epoca şi clasa pe care o reprezintă.

Întrucît noua ordine socială instaurată s-a dovedit a fi tot atît de neraţională ca şi predecesoarea ei, anomaliile abundînd în toate domeniile, au apărut alţi cugetători care şi-au asumat sarcina de a făuri o societate deplin şi „definitiv“ raţională. Aceştia sînt primii socialişti utopici (Morelly şi Mably), prin structură şi concepţie tot iluminişti („căci primii reprezentanţi ai acestui socialism, Morelly şi Mably, au fost şi ei iluminişti“ [3]), cărora le vor urma cei trei mari utopişti ai secolului al XIX-lea. Făurit într-o perioadă cînd modul de producţie capitalist era puţin dezvoltat, cînd antagonismul dintre proletariat şi burghezie se afla într-o fază embrionară, socialismul utopic a reflectat această stare de fapt, neizbutind să depăşească limitele unor şubrede construcţii teoretice cu o pronunţată pecete iluministă. („Stadiului nematur al producţiei capitaliste, relaţiilor de clasă nematurizate le-au corespuns teorii lipsite de maturitate“ [4]). Concepţia celor trei mari utopişti, indiferent de deosebirile dintre punctele lor de vedere, nu reprezenta, în consecinţă, interesele şi năzuinţele proletariatului în formare, ci ale tuturor celor asupriţi şi exploataţi, întrucît Saint-Simon, Fourier şi Owen, „ca şi iluminiştii,

[1] *K. Marx* şi *F. Engels*. Opere, vol. 20, Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 18, 253.
[2] Op. cit., p. 253.
[3] Op. cit., p. 18.
[4] Op. cit., p. 255.

„nu vor să elibereze o anumită clasă, ci dintr-o dată întreaga omenire“ [1]. Numai că ordinea socială pe care îşi propun aceştia să o făurească se deosebea radical de aceea preconizată de iluminiştii secolului al XVIII-lea. În locul societăţii burgheze, întruchiparea teoriilor sociale elaborate de cei care au pregătit revoluţia franceză, trebuia creată o nouă modalitate de organizare socială — pe baza unor sisteme născocite — care să elimine toate neajunsurile, asigurînd fericirea şi bunăstarea generală. După cum ne vom strădui să evidenţiem, atît iluminismul de tip raţionalist românesc din perioada 1780—1840, cît şi punctele de vedere socialist-utopice care au avut circulaţie în ţara noastră păstrează, în bună măsură, trăsăturile iluminismului francez şi ale socialismului utopic aşa cum au fost dezvăluite de Engels.

De o excepţională însemnătate pentru studierea marxistă a problemei iluminismului este analiza nuanţată a acestui curent ideologic, realizată de Lenin. În cunoscutul studiu „La ce moştenire renunţăm ?“, Lenin a stăruit îndelung asupra importanţei ideologiei iluministe. Esenţial e faptul că analiza lui Lenin nu se opreşte la iluminismul fondatorilor, ci se ocupă mai ales de refracţia concepţiei revoluţionarilor secolului al XVIII-lea în acele ţări unde întîrzierea în dezvoltarea forţelor de producţie a determinat o întîrziere corespunzătoare social-economică şi ideologică, trecerea de la modul de producţie feudal la cel capitalist petrecîndu-se aici de-abia spre mijlocul secolului al XIX-lea. Preciziunile leniniste despre funcţia istorică şi caracteristicile iluminismului acesta tîrziu, elaborat şi cultivat în condiţii istorice date, sînt de mare importanţă pentru studierea şi înţelegerea iluminismului românesc. Lenin observa că idealurile iluminiştilor acestei perioade „amintesc foarte mult pe acelea ale economiştilor din secolul al XVIII-lea“, militînd pentru aceleaşi obiective „ca şi iluminiştii din Europa occidentală“ [2]. Oprindu-se asupra trăsăturilor caracteristice iluminismului tîrziu, Lenin observa că „prima trăsătură caracteristică a «iluminiştului»“ este „o ură aprigă împotriva iobăgiei şi a *tot* ce a produs *ea* în

[1] Op. cit., p. 20.
[2] *V. I. Lenin*. Opere complete, vol. 2, Bucureşti, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 512—513.

domeniul economic, social şi juridic... A doua trăsătură caracteristică, proprie tuturor iluminiştilor ruşi, este că ei apără cu înflăcărare învăţămîntul, autoadministrarea, libertatea, formele europene de viaţă... În sfîrşit, a treia trăsătură caracteristică a «iluministului» este că el apără interesele maselor populare, mai ales ale ţăranilor (care pe vremea iluminiştilor nu erau încă complet eliberaţi sau erau abia în curs de eliberare), crede cu toată sinceritatea că desfiinţarea iobăgiei şi a rămăşiţelor ei va duce la o prosperitate generală şi doreşte în mod sincer să contribuie la crearea unei asemenea situaţii" [1].

Analiza ştiinţifică a iluminismului datorată clasicilor marxism-leninismului oferă cheia înţelegerii iluminismului românesc. Apărut mai întîi în Transilvania la sfîrşitul secolului al XVIII-lea ca expresie ideologică dominantă a burgheziei în formare — purtătoare de cuvînt a năzuinţelor de afirmare şi libertate naţională —, iluminismul a fost îmbrăţişat şi cultivat de toate spiritele înaintate din ţara noastră pînă tîrziu spre mijlocul secolului trecut. Firește, un fenomen ideologic complex de o asemenea însemnătate, întins pe spaţiul a şase-şapte decenii, nu a putut parcurge o evoluţie lineară, nefiind unitar şi omogen. Se pot semnala de aceea diferenţieri şi deosebiri în funcţie de cadrul social-istoric dat şi de obiectivele pe care şi le propuneau să le soluţioneze gînditorii respectivi în fiecare etapă istorică. La iluminiştii şcolii ardelene şi în bună măsură la cei care s-au distins pe acest tărîm în primele trei decenii în principate, lupta împotriva iobăgiei nu a constituit obiectivul esenţial. La gînditorii amintiţi accentul cădea în primul rînd pe lupta pentru modernizare sub toate raporturile („una dintre principalele trăsături ale iluminiştilor — a stăruit Lenin — consta în năzuinţa lor fierbinte spre europenizare" [2]), pentru întemeierea noilor instituţii moderne şi criticarea instituţiilor şi claselor dominante feudale, pentru instrucţie şi învăţămînt sub toate formele, pentru ridicarea, pe această cale, a nivelului de viaţă al poporului. Nu erau neglijate nici nevoile ţărănimii, mereu evocate, fără a se oferi însă în acest domeniu atît de important soluţii eficiente. De-abia mai tîrziu gînditorii iluminişti care au pregătit revoluţia de la 1848 au înscris ca obiectiv principal eliberarea şi împroprietărirea ţărănimii împilate. Un examen succint al evoluţiei iluminismului românesc va evidenţia, credem, mai bine această stare de fapt.

[1] Op. cit., p. 513.
[2] Op. cit., p. 535.

1. Iluminismul românesc

Şcoala ardeleană, după cum se ştie, prima manifestare compactă şi de prestigiu a iluminismului în ţara noastră, s-a făcut cunoscută ca o largă mişcare culturală, reprezentanţii săi de frunte militînd în opera şi activitatea lor împotriva feudalismului şi a instituţiilor feudale, împotriva inegalităţii politice, pentru făurirea unei culturi naţionale şi a instrucţiei, simpatia pentru ţărănimea iobagă fiind nu de puţine ori evidentă. Reprezentînd pături sociale diferite din cadrul burgheziei, şcoala ardeleană trădează diferenţieri distincte deopotrivă ca orientare filozofică, politică şi ştiinţifică. Cercetări recente au evidenţiat trei momente principale în evoluţia şcolii ardelene : perioada de pregătire a mişcării (Inocenţiu Micu-Clain) ; perioada esenţialmente „iosefinistă". Aceasta a dezvoltat o concepţie vădit reformistă, îmbrăţişînd punctele de vedere ale absolutismului luminat profesat de Iosif al II-lea, care încercase să cucerească simpatia maselor prin reforme provenite din ideologia Aufklärung-ului (iluminismul german). Reprezentanţii de frunte ai iluminismului şcolii ardelene din această perioadă — Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Ioan Piuariu Molnar, Petru Maior — au împărtăşit punctele de vedere ale absolutismului luminat, militînd, în cadrele iosefinismului, pentru emanciparea socială şi naţională a românilor. În sfîrşit, perioada a treia (după respingerea de către Dieta ungară a memoriului din 1791 „Supplex Libellus Valachorum Transilvaniae"), în care preocupările sociale sînt mai accentuate. Orientarea mai radicală a iluminismului şcolii ardelene din această perioadă e exprimată — opiniază unii cercetători — de Ion Budai-Deleanu, în opera căruia, în primul rînd în „Ţiganiada", ar fi vizibile influenţele iluminismului francez revoluţionar [1].

[1] Vezi *Ion Lungu*, Idei iluministe în Ţiganiada lui Ion Budai Deleanu, în *Din istoria filozofiei în România*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1957, p. 157—182.

Cu excepţia poate a lui Ion Budai-Deleanu, ceilalţi exponenţi ai şcolii ardelene vădesc faţă de popor o atitudine specific iluministă, de inspiraţie iosefinistă, militantismul lor nedepăşind calea reformelor şi limitînd revendicările sociale la ceea ce se obţinea „legal" prin generozitatea „despotului luminat". Ei n-au revendicat eliberarea şi împroprietărirea ţărănimii, care, de fapt, nici nu era trecută — în „Supplex" — printre beneficiarii drepturilor şi libertăţilor reclamate pentru categoriile libere. Lupta lor pentru luminare şi instrucţie („prin învăţătură se cîştigă înţelepciunea, se dobîndeşte fericirea", spunea Samuil Micu), critica unor instituţii feudale pentru modernizarea şi reformarea administrativă (trăsături importante, după cum a arătat Lenin, pentru ideologia iluministă), ca şi concepţia generală a iluminismului de tip iosefinist subliniază însă valoarea şi semnificaţia mişcării ideologice a învăţaţilor şcolii ardelene [1]. Deşi apărută şi cristalizată în condiţii economice şi sociale deosebite şi beneficiind de influenţa iluminismului francez, mişcarea iluministă din Moldova şi Ţara Românească a asimilat totuşi ecourile şcolii ardelene. Operele reprezentanţilor de frunte ai şcolii ardelene (Şincai, Petru Maior) au fost citite de gînditorii iluminişti din Principate în perioada formării lor intelectuale, unii dintre aceştia avînd ca dascăli ardeleni pătrunşi de valorile idealurilor mişcării ideologice naţionale, din Transilvania.

Continuînd tradiţiile şcolii ardelene, în perioada de descompunere a feudalismului şi de evoluţie a relaţiilor capitaliste, în Principate, iluminismul se conturează ca o puternică mişcare de idei. Manifestat încă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în literatura istorică-juridică, apoi în şcoala greacă din ţara noastră, iluminismul cîştigă teren în toate domeniile activităţii culturale şi ideologice. Învăţămîntul şi literatura beletristică, literatura ştiinţifică şi social-filozofică, artele şi activitatea social-politică poartă pecetea subliniată a filozofiei luminilor. După cum am mai spus, aici se face simţită influenţa iluminismului revoluţionar

[1] Vezi „Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România", Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 94—107; *Al. Piru.* „Literatura română premodernă", Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964, p. 10—167.

francez, şi nu a Aufklärung-ului de tip germanic. Acest fapt, de o accentuată semnificaţie, îşi dezvăluie valoarea în opera şi activitatea gînditorilor şi militanţilor acestei perioade, cunoscută în istoriografie ca iluministă. (Un cercetător de prestigiu, Dimitrie Popovici, şi-a intitulat chiar o lucrare de istoriografie literară despre aceste decenii „La littérature roumaine à l'époque des lumières" [1].)

Într-o primă perioadă, ideile iluministe se concretizează mai ales în acţiunea de mare importanţă a dezvoltării învăţămîntului şi a culturii în limba română. Gh. Lazăr în Muntenia, care mijloceşte filiaţia dintre şcoala ardeleană şi mişcarea progresistă intelectuală din Principate, şi Gh. Asachi în Moldova sînt întemeietorii învăţămîntului naţional în limba română. Iluminismul acestor personalităţi avea la bază principiul raţionalist după care răspîndirea ştiinţei şi a culturii în limba naţională a întregului popor va determina progresul social şi naţional. Dacă la Gh. Lazăr iluminismul avea un pronunţat caracter practic, concretizat în acţiunea de organizare a învăţămîntului superior în limba naţională, la Asachi — personalitate multilaterală — iluminismul e manifest în toate domeniile abordate (învăţămînt, publicistică, literatură, filozofie etc.). Dincolo de convingerea după care progresul se realizează prin cultură (importantă, după cum am văzut, în ansamblul ideologiei luminilor), Gh. Asachi nu a trecut. Spre deosebire de Gh. Lazăr, care a sprijinit activ răscoala lui Tudor Vladimirescu, Gh. Asachi nu a împărtăşit idealurile revoluţionare, cerînd menţinerea stărilor de lucruri sancţionate de Regulamentul organic şi repudiind, în consecinţă, mişcarea revoluţionară de la 1848.

Adepţi ai principiilor renaşterii sociale şi culturale prin intermediul culturii s-au dovedit a fi în această perioadă Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Gr. Pleşoianu, Const. Moroiu etc. Un loc special ocupă în acest curent de idei opera şi activitatea boierului luminat, progresist, Dinicu Golescu. Încrederea iluministă în valoarea şi eficienţa culturii şi a învăţămîntului şi-a găsit întrupare în şcoala primară întemeiată pe moşia Goleşti, iar ideile sale înaintate le-a exprimat cu vigoare şi talent în „Însemnare a călătoriei mele",

[1] *D. Popovici.* „La littérature roumaine à l'époque des lumières", Sibiu, 1945.

remarcîndu-se ca un promotor al europenizării şi modernizării ţării, ca un acuzator al rînduielilor împilatoare pentru ţărani. Tabloul memorabil în care a creionat situaţia ţăranului iobag împovărat de un inuman regim fiscal a rămas o pagină antologică, mereu invocată, a literaturii noastre protestatare.

De altfel se cuvine menţionat faptul că întreaga literatură beletristică a acestei perioade stă sub semnul mărturisit al ideologiei luminilor. A. Beldiman şi Ionică Tăutu, Iordache şi Dinicu Golescu, Costache Conachi (a cărui operă Paul Cornea o caracteriza plastic drept „luminism în anteriu şi giubea"), Vasile Pogor, Nicolae şi Iancu Văcărescu, Barbu Paris Mumuleanu şi alţii vehiculează în opera lor idei tipic iluministe. Ei elogiază virtuţile culturii, critică anomaliile şi viciile feudalismului, afirmă idealuri raţionaliste, cultivă romantismul, care la noi este expresia dezvoltării conştiinţei naţionale într-o epocă de trecere spre capitalism.

În sfîrşit, aici trebuie relevat aportul deosebit al lui Heliade-Rădulescu, personalitate reprezentativă pentru iluminismul românesc de pînă la 1848. Heliade-Rădulescu — de numele căruia sînt legate dezvoltarea învăţămîntului superior în limba română, întemeierea presei româneşti în Muntenia, cultivarea literaturii moderne, în general promovarea culturii într-o perioadă de răscruce — a fost animat de neîndoielnice crezuri iluministe. Ca mai toţi contemporanii cu notorietate, el a învestit instrucţia, culturalizarea în general cu valori şi puteri absolute, socotind-o unicul mijloc pentru rezolvarea tuturor problemelor sociale şi naţionale. După cum observă un cercetător al operei lui Heliade-Rădulescu, acesta „începe ca un luminist, care înlocuieşte idealul mai general al emancipării umane, propovăduit de filozofii secolului al XVIII-lea, prin mobilul concret al ridicării patriei din decădere politică şi înapoiere culturală" [1]. Dar chiar în deceniile III şi IV, cînd Heliade a contribuit mult la dezvoltarea culturii naţionale într-o perioadă de renaştere a ei, autorul „Echilibrului între antiteze" nu a ocupat poziţii înaintate în lupta pe tărîm social pentru soluţionarea eficientă a uneia dintre problemele esenţiale ale epocii : eliberarea ţăranilor din iobăgie şi împroprietărirea lor. Încă de pe atunci era vizibilă orientarea sa liberalistă moderată, care în timpul revoluţiei de la 1848 şi după aceea va căpăta cunoscutele trăsături retrograde. Cu toate aceste limite istorice, opera şi activitatea lui Heliade-Rădulescu îşi păstrează integral valoarea şi însemnătatea deosebită, iluminismul său manifestîndu-se cu vigoare în neobosita acţiune pentru culturalizare. Şi, fapt important, în aceste decenii — al III-lea şi al IV-lea — va populariza şi idei socialist-utopice, de provenienţă mai ales fourieristă, sprijinindu-l pe T. Diamant şi falansterul de la Scăieni. Dar despre acest capitol din opera lui Heliade-Rădulescu ne propunem să ne oprim în mod special în rîndurile care urmează.

Înainte de aceasta se cuvine să menţionăm, cu intenţii concluzive, că iluminismul românesc de pînă la paşoptişti (de această din urmă perioadă din istoria iluminismului în ţara noastră nu ne ocupăm, ea depăşind cadrul istoric şi ideologic al temei noastre) n-a profesat niciodată convingeri radicale. Exprimînd interesele unei burghezii în formare, puţin fortificată economic şi a unei subţiri pături de boieri luminaţi, iluminismul manifestat în aceste decenii nu s-a ridicat cu fermitate totală împotriva societăţii feudale, nu a afirmat — ca în Franţa — puncte de vedere materialiste.

2. Convingeri socialist-utopice

Dezvoltarea treptată, dar sigură a relaţiilor capitaliste în această perioadă a determinat ascuţirea contradicţiei generale pe lîngă aceea fundamentală dintre burghezie şi feudalitate, dintre exploataţi şi exploatatori. În această perioadă de trecere spre o nouă orînduire socială, masa sărăcimii se îngroaşă, oraşele, în plină dezvoltare, sînt populate de elemente semiproletare, fără profesiune distinctă, de ţărani eliberaţi sau fugiţi de pe moşia proprietarului care continuau să practice, la periferia oraşelor, îndeletniciri rurale, meşteşugari ; dintre aceştia mulţi — în urma pătrunderii masive a

[1] *Paul Cornea.* „Studii de literatură română modernă", Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962, p. 161.

fabricatelor apusene şi a treptatei dispariţii a unor categorii de profesiuni meşteşugăreşti ca o consecinţă a prefacerilor petrecute în ţinuta vestimentară — rămîn fără ocupaţie sau se află într-un proces de recalificare. Acestora li se alătura proletariatul, care acum începea să se formeze. Dar, după cum am arătat la locul cuvenit, ponderea proletariatului în ansamblul masei de exploataţi, a sărăcimii, era în aceste decenii destul de modestă.

Pe fondul existenţei acestei compacte pături de sărăcime orăşenească, a meşteşugarilor şi a unui proletariat puţin dezvoltat apare în ţara noastră un curent de idei socialist-utopice, afirmat de intelectuali democraţi, de cele mai multe ori sincer ataşaţi năzuinţelor celor exploataţi. Ca şi în apusul Europei (mai ales în Franţa), socialismul utopic continuă, pe alt plan, cu alte scopuri şi alte determinări, iluminismul. Această caracteristică se verifică şi în ţara noastră, cu menţiunea că la noi nu există, ca în Franţa, distanţa în timp dintre mişcarea iluministă dinaintea revoluţiei şi apariţia celor doi mari utopişti (Saint-Simon şi Fourier). În Principatele române, socialismul utopic se manifestă concomitent cu mişcarea iluministă, cu deosebire în anii treizeci şi în primii ani ai deceniului al V-lea, stabilindu-se raporturi de întregire între aceste două curente de idei. Nu o dată, ca în cazul mereu la îndemînă al lui Ion Heliade-Rădulescu, aceiaşi gînditori se încadrează deopotrivă în curentul iluminist şi în cel socialist-utopic. Aceasta nu înseamnă însă, evident, că între cele două curente ideologice, dincolo de raporturile complementare, nu au existat reale şi importante deosebiri.

În cadrul curentului de idei socialist-utopice, locul principal îl ocupă detaşat Teodor Diamant. Dar credinţele lui Diamant s-au putut impune, au cucerit adeziuni şi simpatie tocmai pentru că erau răspîndite într-un mediu oarecum acomodat cu asemenea idei, sau pregătit să le încorporeze, datorită strădaniilor mişcării iluministe. Pentru înţelegerea operei şi activităţii lui T. Diamant se impune însă mai întîi o scurtă privire asupra aspectelor socialist-utopice din scrisul lui Heliade-Rădulescu.

Heliade-Rădulescu nu a fost animat niciodată de elanuri cu adevărat revoluţionare, practicînd o prudentă politică de „echilibru între antiteze", înclinînd chiar mai mult spre soluţiile conservatoare, pe care după 1848 le-a cultivat cu o regretabilă stăruinţă. Cu toate acestea, istoria culturii româneşti are de înregistrat faptul *numai aparent contradictoriu* după care Heliade-Rădulescu a nutrit şi a cultivat idei socialist-utopice, ocupînd în acest curent de idei un loc nu tocmai minor. Contradicţia e însă, după cum spuneam, numai aparentă. Heliade va folosi utopismul în slujba vederilor sale conservatoare (ca şi adeptul său principal, Russo Locusteanu), fapt strident în perioada emigraţiei, cînd preocupările pentru utopiştii francezi sînt precumpănitoare. Dar dincolo de această structură particulară a concepţiei lui Heliade, important e faptul că la începutul deceniului al IV-lea a contribuit esenţial la popularizarea în ţara noastră a ideilor socialist-utopice, creînd un climat favorabil răspîndirii acestora. Dacă e să dăm crezare unei mărturisiri tîrzii, Heliade îi studiase pe utopişti, mai ales pe Fourier, încă la începutul deceniului al IV-lea. El îl menţiona pe „Carol Fourier, ale cărui opere le citisem şi le studiasem încă de la 1832" [1].

După înăbuşirea revoluţiei, în anii emigraţiei, Heliade-Rădulescu reia preocupările din deceniul al IV-lea, depunînd eforturi pentru a-şi clarifica ideile cu privire la „ştiinţa cea nouă", cum denumea el socialismul utopic. Semnificativ pentru problema dezbătută în acest volum e faptul că Heliade reţine din doctrinele utopiste numai conceptul de asociaţie, socialismul său utopic avînd un pronunţat caracter asociaţionist, grefat, după cum menţiona un cercetător, „pe un fond umanitarist de nuanţă creştină" [2]. Din această pricină, Heliade recunoştea în Fourier, teoretician al asociaţiei agricole-industriale, pe părintele său spiritual în problemele „ştiinţei noi". Ba chiar socotea că Fourier este singurul întemeietor al acestei „ştiinţe", opera sa fiind falsificată prin interpretări abuzive de diverşi comentatori sau plagiatori. Explicînd sensul operei fourieriste, Heliade o consideră nu „o utopie, ci o invenţie", transformată în ştiinţă pentru că se sprijină pe adevăruri de valoare universală, oriunde aplicabilă. Despre valoarea acestei „ştiinţe", aşa cum o înţelege Heliade,

[1] *I. Heliade-Rădulescu.* „Issachar sau laboratorul, scriere soţială, politică şi literară", Bucureşti, 1859—1869, p. 157.

[2] *D. Popovici.* „Santa cetate. Între utopie şi poezie", Bucureşti, 1935, p. 78—79.

este suficient să amintim că, după opinia sa, ea ar fi fost înfăptuită şi în ţara noastră prin intermediul... clăcii, raporturile dintre moşierii proprietari şi ţăranii iobagi avînd, credea redactorul „Curierului românesc", un caracter asociaţionist. Dar, trecînd peste aceste interpretări, ele înşile strident abuzive, nu poate fi ignorat faptul că în anii aceştia ai emigraţiei, Heliade, revenind asupra unor preocupări din deceniul al IV-lea, citeşte multă literatură, mai mult sau mai puţin socialistă, recomandă bibliografie de specialitate exilaţilor români de la Brusa, traduce, după Louis Blanc, „Catehismul socialist", scrie acea utopică şi generoasă „Santa cetate", document poetic şi ideologic al preocupărilor lui Heliade din anii aceştia.

Pentru studiul nostru, care nu se ocupă de concepţia social-filozofică a lui Ion Heliade-Rădulescu decît în măsura în care prezintă interes pentru experienţele asociaţioniste ale lui Teodor Diamant, important e faptul că autorul „Echilibrului între antiteze" a fost cucerit, după lecturi şi studii realizate încă în 1832 — deci trei ani înaintea întemeierii falansterului de la Scăieni — de ideea fourieristă a asociaţiei agricole-industriale. Aşa se explică, socotim, sprijinul pe care îl va acorda Heliade lui T. Diamant. A beneficia de sprijinul şi aprobarea lui Heliade, o personalitate prestigioasă în epocă, era o cucerire de preţ care, cu siguranţă, l-a ajutat mult pe entuziastul elev al lui Fourier, hotărît să-i pună în fapt învăţătura în Ţara Românească. De altfel, ideea aceasta a asociaţiei agricole a cucerit mai tîrziu — prin intermediul lui Heliade — şi alţi aderenţi. Amintim în acest sens pe N. Russo-Locusteanu, P. S. Aurelian, G. Bariţ etc. Aceasta dovedeşte, printre altele, în egală măsură şi popularitatea de care se bucura Fourier în Moldova, Muntenia şi Transilvania.

Deşi depăşeşte în timp perioada în cadrul căreia se circumscrie obiectul studiului de faţă, ni se pare necesară evidenţierea, măcar succintă, a circulaţiei în ţara noastră a unor idei din patrimoniul comun al socialismului utopic. Aceasta nu numai pentru a contura profilul real al mişcării de idei cu pronunţat fond utopic care s-a manifestat în lupta ideologică a timpului, dar şi pentru a sublinia faptul că strădania şi iniţiativa lui Diamant nu au rămas fără urmări, nu semnifică actul vizionar al unui „fanatic" de nimeni înţeles. În această ordine de idei, important e, negreşit, faptul că mai toţi revoluţionarii de la 1848 au cultivat idei socialist-utopice. Formaţi spiritual în Franţa deceniului al IV-lea, cînd socialismul utopic se bucura de mare prestigiu, tinerii intelectuali români care-şi vor asuma responsabilitatea pregătirii şi conducerii revoluţiei în Principatele române au încorporat în concepţia lor şi idei socialiste. Trebuie amintiţi în acest sens Nicolaie Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti, N. Kretzulescu, I. Negulici, Ion Ghica, Al. C. Golescu-Negru şi mulţi alţii. În cunoscuta scrisoare către V. Alecsandri în care creionează profilul moral şi spiritual al lui Diamant, Ion Ghica amintea de un cerc de studenţi români, prieteni ai lui Diamant, care fuseseră cuceriţi de ideile socialist-utopice. „Prietenii şi camarazii pe cari i-a găsit în Paris : Iancu Vlădoianu, Costică Brăiloiu, Iancu Bălăceanu, Niculache Niculescu, Barbu Catargiu, Stavrache Niculescu şi alţii erau pe atunci, care mai mult, care mai puţin, adepţi ai saint-simonismului" [1]. Mărturii asemănătoare au lăsat mai toţi cei care au evocat această perioadă. Aşadar, socialismul utopic era printre membrii coloniei române de la Paris mai mult decît o preocupare frecventă, un ideal care la unii a imprimat o pecete caracteristică asupra concepţiei social-filozofice. Operele socialiştilor francezi erau citite şi studiate, se purtau vii şi pasionate discuţii în jurul unor teme centrale din doctrina utopistă, erau frecventate cercurile saint-simoniene sau fourieriste, unii fuseseră primiţi chiar de Fourier (Diamant, N. Kretzulescu, Ion Ghica etc.); toţi priveau cu simpatie dacă nu cu încredere eventualele încercări de experimentare a propunerilor de organizare socială ale celor doi mari utopişti francezi.

Doctrinele socialist-utopice fiind asimilate, unii dintre cei care au stat în fruntea revoluţiei de la 1848 au dezvoltat în lucrări anume idei tipice pentru idealurile în spiritul cărora s-au format. Elocventă este în această privinţă opera lui Bolliac dinaintea revoluţiei, care înscrie la loc de frunte memorabilul studiu „Poezia" din 1846, o veritabilă sinteză a vederilor autorului după mai bine de un deceniu de activitate literară şi cultural-politică. Aici, utopismul concepţiei

[1] *Ion Ghica*. Opere, vol. 1, Bucureşti, E.S.P.L.A. 1956, p. 238—239.

lui Bolliac e afirmat fără ocol în termeni vibranți. Poetul, publicistul și revoluționarul Bolliac cerea aici ca poezia „să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalității în societate și să nimicească toate formele și reformele sociale, politice și religioase, prefăcînd acea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală". Enunță, folosind o idee curentă în opera lui Fourier, teza necesității eliberării și emancipării femeii („cea întîi inegalitate socială") din sclavia seculară, pentru a deveni un cetățean egal în drepturi și datorii și, însușindu-și un punct de vedere curent în doctrinele marilor utopiști francezi, consideră familia ca sursă a egoismului uman („nimic nu izolează mai mult pe om în societatea actuală și nu îl face mai egoist decît familia și interesurile de familie rău înțelese"). În consecință, preconizează desființarea familiei, ca o condiție esențială pentru emanciparea femeii și în locul acesteia să se statueze „libertatea amorului". Apoi Bolliac face loc în studiul său principalelor teze ale utopismului, revendicînd aproape imperativ desființarea religiilor, a militarismului și a „spiritului de concuiste", a privilegiilor de orice fel, crearea unui sistem comun de educație publică, a unor state libere, de profil republican, desființarea inegalității și a claselor sociale, iar „cultura pămîntului, industria și științele să fie comune, întinse și dezvoltate pe cultul rației, fără preeminență și fără misticism". Toate aceste deziderate, menționează Bolliac, aveau misiunea generoasă de „a pregăti fiece popul la ideea frăției generale", știindu-se că „pe aceste principuri se va clădi edificiul societății cei noi" [1]. Studiul acesta, datorat lui Cezar Bolliac, este, după cum spuneam, un document reprezentativ pentru credințele ideologice ale generației de la 1848, la cristalizarea căreia utopismul a contribuit în mod apreciabil. Și generația aceasta de intelectuali revoluționari și patrioți, formați într-o perioadă eroică în care ideea de reformă socială era o deviză unanim îmbrățișată, a fost contemporană cu Diamant, i-a cunoscut și respectat convingerile, beneficiind chiar de îndrumările prețioase ale eruditului fourierist român. Ion Ghica avea să menționeze cu emoție că „mulți, foarte mulți din oamenii

[1] *Cezar Bolliac.* Opere, vol. II, București, E.S.P.L.A. 1956, p. 51, 52—53.

cari au jucat un rol în țară îi datoresc lui Diamant ideile generoase și patriotice. El a format inima și spiritul multora din români" și prin aceasta „a contribuit mai mult decît s-ar crede la starea de astăzi, cu toate că nu trăia la '48" [1].

Înainte de a ne opri analitic asupra personalității și activității lui T. Diamant, o singură observație importantă se mai impune. După cum ne-am străduit să evidențiem, ceea ce caracterizează, cu unele excepții, curentul de idei al socialismului utopic din țara noastră a fost faptul că predominant a fost aici ceea ce Engels a numit latură utopică, vizionară și mai puțin aceea de critică a societății burgheze. Această particularitate — pe care întemeietorul socialismului științific a considerat-o de cardinală însemnătate — își are, firește, explicația ei obiectivă. În condițiile unei societăți aflate sub toate raporturile în plin proces de prefacere, de trecere de la feudalism la capitalism, cînd relațiile economice burgheze ocupau un loc destul de mic în raport cu cele feudale, iar proletariatul se afla la începuturile constituirii sale, era firesc ca notele critice la adresa societății burgheze să fie neînsemnate. În schimb, scrierile, manifestările practice înscrise în perimetrul generos al socialismului utopic din țara noastră vădeau un apreciabil fond critic — implicit și nu de puține ori explicit — la adresa întocmirilor social-economice, a moravurilor, a instituțiilor politice specifice feudalismului [2]. Dar această trăsătură caracteristică utopismului românesc nu-i diminuează valoarea și importanța sa reală. Engels subliniase că străduința celor trei mari utopiști era de a demonstra că societatea burgheză „este și ea irațională și nedreaptă, prin urmare, nu mai puțin decît feudalismul și toate rînduielile sociale anterioare, merită să fie aruncate la gunoi" [3]. Se poate reține din observația lui Engels ideea că latura de critică socială din doctrinele utopiștilor era îndreptată împotriva tuturor întocmirilor sociale clădite pe nedreptate și carență a rațiunii, deci și împotriva societății feudale. Sub acest raport, elementele de critică socială anti-

[1] *Ion Ghica*, op. cit., p. 242, 234.

[2] Vezi și *N. N. Constantinescu.* „Locul lui T. Diamant în istoria gîndirii economice românești", în „Analele Academiei R.P.R.", vol. XI, Editura Academiei R.P.R., 1961.

[3] *K. Marx* și *F. Engels.* Opere, vol. 20, București, Editura politică, 1964, p. 20.

feudală, atîtea cîte au existat — explicit, dar mai ales implicit — în scrierile şi activitatea utopiştilor noştri îşi păstrează în întregime valoarea şi semnificaţia.

Predominantă a fost însă în opera şi activitatea gînditorilor utopişti din ţara noastră latura vizionară, de imaginare, după modele cu mare circulaţie în apusul Europei, a unor forme noi, egalitare şi „raţionale", de organizare socială. Aceasta atît la Heliade-Rădulescu, cît şi la Bolliac, dar mai cu seamă la Diamant, care a şi pus bazele falansterului din judeţul Saac. Din această pricină, aspectele de critică socială au rămas pe planul al doilea, fără însă a lipsi — după cum am arătat — cu totul. Această trăsătură distinctivă pentru socialismul utopic din ţara noastră apare în dimensiunile ei reale în analiza operei şi activităţii celei mai proeminente personalităţi din cadrul acestui curent de idei — entuziastul, generosul şi eruditul Teodor Diamant.

3. Întemeietorii falansterului de la Scăieni: T. Diamant şi Em. Bălăceanu

Se ştiu puţine lucruri despre copilăria şi tinereţea lui Diamant. Sub semnul îndoielii a stat pînă acum pînă şi data şi locul naşterii sale. Un document pe care îl reproducem în acest volum contribuie poate la clarificarea acestei chestiuni. Acest document [1] atestă că Diamant s-a născut la Bucureşti ; întrucît în 1834 ajunsese la „vîrsta pravilnică" (25 ani), ar însemna că anul naşterii este 1810. Tatăl său a fost Iamandache Mehtupciu, zis Diamandi cu funcţiunea de vtori vistier, căsătorit cu o Anastasia. Bătrînul Mehtupciu Diamandi se bucura de protecţia familiei Slătineanu, foarte bogată şi influentă politic [2]. Izbutise să adune o mică avere, printre care trebuie amintită o moşie la Pociovalişte, vecină în hotar cu o moşie Slătineanu. Din căsătoria lui Mehtupciu

[1] Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 6 079/1835, p. 82, 84.

[2] Arhivele statului Bucureşti, fondul Înaltul divan al Ţării Româneşti, mss. 956, filele 107—119. Informaţie oferită cu bunăvoinţă de Th. Ludu, căruia îi transmitem şi pe această cale respectuoase mulţumiri.

cu Anastasia au rezultat doi copii : Barbu şi Teodor. Barbu, relatează Ghica, a fost puţin înzestrat de la natură. Nu ştia prea multă sau de loc carte, era atins de surditate, şi bîlbîit, ajungînd să trăiască din mila prietenilor, cărora le servea ca obiect de amuzament. A sfîrşit prin a-şi transforma apartamentul într-o casă de joc, frecventată asiduu de personaje din protipendadă, care îi şi asigurau existenţa. Potrivit unor documente recent descoperite, dintre care pe unele le reproducem, reiese că acest Barbu, nestatornic şi cu minte puţină (Ghica îl califică de-a dreptul „idiot"), i-a produs destule necazuri fratelui său Teodor. A întîrziat, de pildă, lichidarea unor bunuri din averea moştenită de la părinţi, necesară lui Diamant, după întoarcerea în ţară, pentru asigurarea unei existenţe independente.

Spre deosebire de fratele său, Teodor Diamant s-a dovedit a fi excepţional înzestrat. „Era — notează Ghica — om de frunte, inteligent, muncitor, stăruitor şi plin de devotament" [1]. După frecventarea unei şcoli greceşti a urmat cursurile şcolii de la Sf. Sava, unde a fost cel dintîi. Pe lîngă cunoştinţe temeinice de matematică şi-a uimit contemporanii prin varietatea preocupărilor, dovedind întinse informaţii. Era încă în tinereţe un om deosebit de cultivat, cunoscător al mai multor limbi europene. Pe lîngă latină şi greaca veche ştia franceza, germana, italiana şi elina. Lipsit fiind de mijloace, s-a hotărît, probabil, să se pregătească pentru o carieră didactică. Cu o bursă obţinută de la Aşezămintele mitropolitului Dositei Filitti, a plecat — în 1828 — pentru studii la şcoala de cadeţi din München [2]; bursa Aşezămintelor Dositei încetînd, s-a întreţinut o vreme din ajutorul acordat de Dinicu Golescu în schimbul lecţiilor date fiilor luminatului boier muntean aflaţi la studii la München. În şcoala din capitala Bavariei, pe lîngă cursurile cu profil militar, a studiat special : limba şi literatura franceză şi germană, istorie, aritmetică, algebră, geometrie şi trigonometrie, dobîndind cunoştinţe profunde. Ghica avea să menţioneze admirativ că „era foarte tare în ştiinţele matematice şi fizice ; avea o

[1] *Ion Ghica*, op. cit., p. 238.

[2] Bursa a obţinut-o, probabil, datorită unor utile relaţii de familie. Vărul său, paharnicul Costache Ştefănescu, era cumnat cu Hagi Moscu, devenit în 1827 executor testamentar al averii mitropolitului Dositei Filitti. (Informaţie oferită cu amabilitate de Th. Ludu).

aptitudine deosebită pentru integrarea seriilor algebrice şi pot zice că putea să ţie piept lui Delannay şi Puiseux în calculul diferenţial şi integral“ [1]. Studiile la şcoala din München i-au fost, se pare, strălucite, fapt atestat şi în diploma ce i s-a eliberat : „Progresele ce a făcut în aceste felurite învăţături au corespuns cu prisosinţă silinţei ce a dovedit întotdeauna, iar purtarea i-a fost neîncetat exemplară“ [2].

În 1830, rămînînd fără mijloace (fiii lui Dinicu Golescu plecaseră la o şcoală din Geneva), Diamant pleacă la Paris, unde se afla o destul de numeroasă colonie de studenţi români, pentru a-şi continua studiile. Nu se ştie unde şi ce anume a studiat la Paris. După o mărturisire a lui, descoperită recent în documentul manuscris la care ne-am mai referit, preciza că „la Universitatea de la Paris, în patru ani, m-am îndeletnicit mai cu deosebire la agronomie şi la ieconomia politică sau soţială“ [3]. Semnalează această precizіune că a urmat cu regularitate cursurile Universităţii din Paris ? Sau se referă la faptul că preocupările acestea speciale pentru agronomie şi economia socială se datorau exclusiv lecturilor operei lui Fourier şi a altor utopişti (de pildă Saint-Simon), pentru care agronomia şi economia politică erau discipline de căpătîi ? E posibil ca amîndouă aceste ipoteze să fie în egală măsură întemeiate. Dată fiind importanţa acordată acestor discipline în cercurile fourieriste în mijlocul cărora trăia Diamant, e posibil ca acesta să fi frecventat cursurile universităţii. (Cercetarea arhivelor din acei ani ai Universităţii din Paris ar putea, poate, dezlega enigma.) Cert este, credem, că nu a absolvit însă la Paris cursurile unei facultăţi a universităţii, de vreme ce, la cererea adresată în februarie 1835 domnitorului Al. Ghica pentru a obţine o slujbă, nu anexa — în copie — decît diploma eliberată de şcoala din München. În 1834 se reîntoarce în ţară, unde, după căutări şi peregrinări, se hotărăşte pentru profesiunea mult preţuită, dar istovitoare, de inginer hotarnic, obţinînd chiar, la cerere, în mai 1836, pentru aceasta un înscris din partea forurilor în drept.[4]

[1] *Ion Ghica,* op. cit., p. 240.
[2] Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 6 079/1835, p. 82, 84.
[3] Ibid.
[4] Vezi volumul de faţă, documentul nr. 63, p. 361.

De perioada pariziană a studiilor lui Diamant e legat momentul hotărîtor pentru existenţa sa — îmbrăţişarea pasionată a convingerilor socialist-utopice, care aveau să confere personalităţii sale prestigiul de care s-a bucurat, aşezîndu-l la loc de frunte în tabloul vieţii culturale şi ideologice a timpului său. Sosit la Paris în 1830, după revoluţia din acel an, într-o perioadă dominată de luptele social-politice şi de feluritele preocupări reformatoare, Diamant, temperamental receptiv ideilor îndrăzneţe, e cucerit de idealurile socialist-utopice. Datorită informaţiilor conţinute în portretul lui Diamant creat de Ion Ghica s-a menţinut opinia după care tînărul student român ar fi devenit mai întîi saint-simonian. Relatarea aceasta a lui Ghica, ca şi multe altele, făcută după decenii de la petrecerea evenimentelor, neatestată documentar, a fost contestată de mulţi cercetători. La aceasta a contribuit abundenţa erorilor de informaţie conţinute în portretul creionat de Ghica. În mod special informaţia privind faza saint-simoniană a lui Diamant a părut falsă unor cercetători, mai ales datorită detaliilor produse în sprijinul ei. Astfel, după cum s-a arătat, nu poate fi admisă ipoteza că Diamant ar fi fost convertit la saint-simonism de Victor Considerant, „frate iubit de la Ménilmontant“, cunoscut adversar al adepţilor lui Saint-Simon, datorită fidelităţii totale, din tinereţe dovedită, faţă de opera lui Fourier. Apoi Ghica notează că Diamant, membru al coloniei saint-simoniene de la Ménilmontant, condusă de Prosper Enfantin, ar fi ocupat acolo funcţiile de „apostol şi portar“. Or, în lucrările de exegeză a saint-simonismului, numele lui Diamant nu e citat printre cei cu rangul de apostol în colonia lui Enfantin, iar funcţia de portar nici nu exista acolo. Dar faptul care a contribuit poate cel mai mult la neîncrederea aproape totală a unor cercetători în datele lui Ghica despre perioada saint-simoniană a lui Diamant se datoreşte unui episod într-adevăr caracteristic pentru încălcarea adevărului istoric în portretul lui Diamant din scrisorile lui Ghica. Astfel, Ghica menţiona că la Paris, printre alţii, Fourier l-ar fi întrebat ce face Diamant în ţară şi a trebuit să-i dea „cu lacrimi în ochi“ ştirea tristă că acesta a murit. Scena e vădit imaginată de memorialistul Ghica, ea neputîndu-se întîmpla în reali-

tate de vreme ce Fourier murise în 1837, iar Diamant de-abia în 1841.

Cu toate aceste erori de informaţii — scuzabile pentru scriitor, care nu urmărea precizia documentară, ci evocarea atmosferei şi crearea portretului moral şi spiritual, într-adevăr, s-o recunoaştem, excelent —, menţiunea lui Ghica cu privire la saint-simonismul lui Diamant nu e întru totul contestabilă. Deocamdată ea nu e atestată documentar, iar detaliile lui Ghica sînt cu totul false. Singurul fapt documentar care ar veni deocamdată să confirme ceea ce am numi ipoteza lui Ghica ar fi o menţiune, la care se referă şi D. Popovici în „Santa cetate", conţinută în lucrarea lui H. R. d'Allemagne „Les saint-simoniens 1827—1837", apărută la Paris în 1930. Autorul citează printre cei aflaţi la Ménilmontant la sfîrşitul anului 1830 pe un *Diament*, avînd gradul al doilea în ierarhia coloniştilor [1].

Întrebarea e dacă acest *Diament* este Diamant al nostru. D. Popovici se îndoia de aceasta, întrucît, menţiona el, treapta aceasta a doua presupune un oarecare stagiu de abilitare şi verificare. Or, Diamant sosise la Paris chiar în 1830. D. Popovici se întreba : „Dar anume cînd în 1830 ?". Documentul descoperit în Arhivele statului, la care e anexată copia adeverinţei eliberate lui Diamant de către şcoala de cadeţi din München, necunoscute lui D. Popovici, clarifică nedumerirea sa firească. Adeverinţa e datată „3 martie 1830" şi precizează că la 25 februarie Diamant a primit concediul pe care l-a cerut. Credem că e vorba de concediul solicitat pentru lichidarea treburilor în vederea grabnicei părăsiri a Münchenului, unde nu mai avea din ce se întreţine. Oricum, după 3 martie nu a mai revenit la şcoala de cadeţi şi, fără mijloace de trai, de ce nu ar fi părăsit Münchenul imediat ce a căpătat adeverinţa ? Deci, Diamant a ajuns, probabil, cel mai tîrziu în aprilie la Paris. Cum prietenii la care a venit la Paris şi la care a locuit la început erau — apelăm din nou la Ghica — „care mai mult, care mai puţin adepţi ai saint-simonismului" [2], Diamant s-a putut de îndată iniţia în tainele învăţăturii maestrului şi, datorită calităţilor sale intelectuale şi temperamentale, nu e exclus să fi evoluat destul

[1] *H. R. d'Allemagne*. „Les saint-simoniens, 1827—1837", p. 118.
[2] *Ion Ghica*, op. cit., p. 239.

de repede în ierarhia coloniei lui Père Enfantin. Adăugăm că Diamant, rămas fără bursă şi lipsit de mijloace — acum saint-simonian fervent — putea să fi fost atras de ideea de a deveni colonist la Ménilmontant, unde găsea adăpost şi hrană, pentru a rezolva astfel şi problema existenţei. Chiar dacă menţiunea din lista reprodusă de d'Allemagne e reală şi acel Diament e Teodor Diamant, rămîne însă deschisă întrebarea, formulată şi de D. Popovici : cum se face că în listele din iunie 1831 ale coloniştilor de la Ménilmontant, întocmite de d'Eichtal, Diamant nu era pomenit ? Să se datoreze aceasta unei erori, sau faptului că între timp Diamant ori nu mai era, dintr-o pricină oarecare, membru al coloniei, ori o părăsise, devenind de acum fourierist ?

În afara ipotezelor şi a oricăror îndoieli e însă faptul că Diamant a fost fourierist, combătînd din perspectiva acestor convingeri ideile saint-simoniene. Această certitudine e confirmată integral de opera şi activitatea sa. Crezul fourierist e exprimat ardent în cunoscuta broşură „Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre", tipărită la Paris în aprilie 1833. Negreşit însă că, de fapt, îmbrăţişarea învăţăturii fourieriste se produsese mult înainte. Diamant frecventa cercul destul de închis al adepţilor apropiaţi ai lui Fourier, era cunoscut şi apreciat de maestru, şi, datorită disponibilităţilor sale temperamentale, devenise un entuziast propagator al utopiei fourieriste. Chiar dacă e imaginată, menţiunea lui Ghica după care Père Enfantin i-ar fi spus că „Diamant era un om preţios ; nimeni n-a făcut atîţia prozeliţi ca el ; a predica şi a converti îi era viaţa" [1] semnalează o trăsătură temperamentală şi spirituală într-adevăr specifică fourieristului român. Aceasta e opinia unanimă a tuturor celor ce s-au ocupat de Diamant. O dată ce îmbrăţişa o idee, i se dedica fără rezerve, popularizînd-o şi cucerind aderenţi cu o elocinţă şi o putere de convingere cu adevărat molipsitoare. Ghica îl înfăţişează predicînd doctrina maestrului la Paris, la o răspîntie de străzi, unui public format din „lucrători, bărbaţi şi femei, destul de rău îmbrăcaţi". Chiar dacă această scenă, altfel perfect posibilă, ar fi tot rodul imaginaţiei lui Ghica, sigur e că Diamant se dedicase cu totul popularizării doctrinei lui Fourier, depunînd neostenite strădanii pentru a cuceri

[1] *Ion Ghica*, op. cit., p. 239.

adepți, ținînd chiar conferințe, dinainte organizate sau ad-hoc întrunite, cu acest dublu scop. Broșura editată în 1833 conține această mențiune finală : „Persoanele care ar dori să asiste la conferințele care au loc la mine acasă și al căror obiect este de a examina procedeele care pot să facă atrăgătoare producția sînt rugate să-mi comunice dorința lor". Aceasta după ce coperta anunța că broșura „se împarte gratuit, între amiază și ora 4, la locuința autorului. Rue de Mauthurins-St. Jacques, nr. 18" [1].

Broșura din 1833 a fost pe larg prezentată și cu folos comentată de cercetătorii operei lui Diamant [2]. A stărui detaliat asupra ei ni se pare, de aceea, de prisos aici. Necesar e însă de relevat că această broșură (care avea ca obiect formal expunerea doctrinei fourieriste privind organizarea socială falansteniană în vederea obținerii unui număr cît mai mare de subscriitori la acțiunile emise pentru organizarea coloniei de la Condé), pe lîngă faptul că evidențiază o foarte clară și concisă expunere a esenței doctrinei utopiste a lui Fourier, oferă indicații de mare preț pentru înțelegerea concepției lui Diamant despre „arta de a asocia" prin „regim acționar și producție atrăgătoare". Altfel spus, aici găsim ideile principale pe baza cărora a fost inițiat și organizat peste doi ani falansterul de la Scăieni. Se vorbește aici, după ce sînt condamnate cu vehemență partizană sistemele asociaționiste ale lui Saint-Simon și Robert Owen, despre „procedeul de producție atrăgătoare" în mecanismul societar al lui Fourier, despre avantajele sale legate de alternarea tipurilor de îndeletniciri, de scurtimea ședințelor de lucru și caracterul lor vesel și plăcut, despre hrana bună și variată chiar și pentru societarii de condiție modestă, menținerea proprietății, autoadministrare etc. Broșura — o expunere sobră și concisă a concepției societare a lui Fourier, în care contribuția originală constă în capacitatea de a sintetiza în pagini foarte puține un întreg sistem doctrinar— este foarte importantă pentru înțelegerea reală a principiilor care au guvernat întemeierea falansterului nostru din 1835 [1].

[1] *T. Diamant.* „Scrieri economice", p. 93, 83.
[2] Vezi *D. Popovici.* „Santa cetate" ; *Gr. Mladenatz*, op. cit., și studiul datorat lui *Gh. Dobre.* „Din istoria socialismului utopic în România. Teodor Diamant", în *S. B. Kan.* „Istoria ideilor socialiste", București, Editura politică, 1964.

Diamant s-a întors în țară la începutul anului 1834 (după cum reiese dintr-un document pe care îl reproducem, la 5/17 aprilie se afla la Viena în drum spre patrie, plecînd la București a doua zi). Nu e lipsit de interes a afla răspuns la întrebarea : de ce s-a întors Diamant în țară acum și nu înainte sau mai tîrziu ? Credem că, pe lîngă înăsprirea situației politice din Franța, întoarcerea lui Diamant în patrie trebuie pusă în legătură și cu numirea lui Al. Ghica pe tronul Țării Românești, cunoscut ca om luminat și cu vederi înaintate. Noua domnie îi dădea temei utopistului român să spere în posibilitatea experimentării în patria sa a sistemului societar. Și-a grăbit astfel reîntoarcerea, hotărît să pună în fapt învățătura fourieristă.

De cum revine la București reia, cu elocința și pasiunea dovedite la Paris, propovăduirea noii învățături. Mediul era destul de propice în capitala Țării Românești, dominată de avîntul generoaselor idei iluministe, iar Diamant era în raporturi de rudenie și amiciție cu marile familii de boieri luminați, în saloanele cărora era nelipsit. Un contemporan, N. Kretzulescu, care l-a cunoscut, relata că, de îndată ce s-a întors în țară, Diamant, „neaspirînd decît la întocmirea de falanstere, propovăduind fourierismul cu tot focul de care era insuflat, s-a adresat la generalu Kiselef și la miniștri, care toți căutară a-l face să lase utopiile lui și-i oferiră posturi în care ar fi putut să pună în serviciul țării capacitatea și cunoștințele sale. El însă cu nici un chip nu consimțea să renunțe la ideile sale" [2]. E posibil ca informațiile lui Kretzulescu să fie reale numai în sensul ca autoritățile să-i fi oferit în primele luni de la întoarcere posturi corespunzătoare pregătirii sale [3]. Mai tîrziu însă, probabil că după ce Diamant

[1] Broșura, adusă în Țara Românească de Diamant, a avut — se pare — oarecare circulație și printre cercurile intelectuale bucureștene. E semnalată, de pildă, în 1847 în colecția Bibliotecii Colegiului național Sf. Sava. Cf. Catalogul Bibliotecii Colegiului național Sf. Sava, Tom. II, București, 1847. (Informație oferită cu bunăvoință de Th. Ludu.)
[2] Cf. „Atheneul român" nr. 11 din 1894.
[3] Nu se verifică drept temeinică părerea lui N. Kretzulescu că Diamant, la revenirea în patrie, s-ar fi adresat cu vreo cerere lui Kiselef : acesta din urmă *plecase* din Țara Românească la data cînd

a devenit cunoscut pentru convingerile sale reformatoare, care nu puteau fi agreate de oficialitate, nimeni nu l-a mai solicitat pentru vreun post. Dimpotrivă, cererile sale pentru o slujbă corespunzătoare rămîn fără răspuns. Astfel, cererea sa adresată domnitorului la 23 februarie 1835 (deci cu aproape o lună înainte de înfiinţarea falansterului) de a i se da „un post", dînd asigurări că-şi va îndeplini „datoriile cu zel şi credinţă" [1], a rămas fără răspuns. Cunoscut acum pentru zelul său propagandistic, Diamant devenise, probabil, incomod, dacă nu de-a dreptul primejdios.

El a încercat stăruitor să convingă autorităţile să-i îngăduie organizarea în falanstere a ţiganilor, pentru a căror eliberare cercurile progresiste duceau o vie activitate. Refuzat cînd cu zîmbete îngăduitoare, cînd cu fermitate, Diamant, care nutrea convingerea că Ţara Românească oferă terenul ideal pentru înfăptuirea concepţiei societare a lui Fourier, nu dezarmează, continuînd acţiunea de propagare şi convertire, nu fără a obţine succese.

După cum spuneam, atmosfera politică şi spirituală îi era favorabilă, găsind largă audienţă în cercurile politice şi culturale înaintate pe care Diamant le frecventa. Înţelegere a găsit şi la Heliade-Rădulescu, redactorul „Curierului românesc", care îl studiase pe Fourier încă în 1832. Acesta îi pune la dispoziţie coloanele „Curierului" pentru a populariza doctrina maestrului, fapt care a reprezentat un succes real nu numai pentru Diamant, dar în general pentru adepţii sistemului falansterian, care chiar în Franţa, după cum precizase Diamant în broşura din 1833, aveau în presa oficială un adversar („presa pariziană neglijînd pînă acum să aducă la cunoştinţa publicului lucrările d-lui Fourier..."). În cîteva numere din iunie-iulie 1834 ale „Curierului", Diamant publică articole, dintre care primul — cel din 7 iunie 1834 — îşi propune să prezinte „sistema d. Carolu Fourier". Fourieristul român descrie aici proiectul de colonizare a teritoriilor franceze din Africa după principiile societare şi ale „producţiunii atrăgătoare" închipuite de maestru, relatînd cu această ocazie modalitatea de organizare a unui falanster (număr de

fourieristul român, în drum spre Bucureşti, ajunsese abia la Viena (A se vedea „Buletin", foaie oficială, Iaşi, nr. 27/1834).

[1] Vezi documentul nr. 62 în volumul de faţă, p. 358—359.

indivizi, structura acestuia, ocupaţia, sistemul de muncă, instrucţia şi odihna, repartiţia etc. etc.). Interesantă e precizarea finală care avertizează cititorii că „o deslușire mai pe larg a celor mai de căpetenie amărunturi ale aceştii sisteme, cu mulţămire o vom publica în numerile următoare", terminînd cu îndemnul ca acest sistem să fie aplicat „de bărbaţii iubitori de a lor fericire şi a aproapelui" şi în Principatele române şi astfel „acest binecuvîntat pămînt de natură al Ţării Româneşti şi Moldovii, să poată a se face lăcaşul fericirii şi poate şi pildă altor neamuri ce se fălesc cu civilizaţia" [1]. E greu de ştiut dacă articolul acesta a fost urmat şi de altele unde promisele „acelor mai de căpetenie amărunturi" privind doctrina fourieristă să fi fost date. Colecţiile „Curierului românesc" din principalele noastre biblioteci sînt incomplete şi adevărul nu poate fi reconstituit. În schimb, aflăm idei fourieriste în unele din celelalte patru articole.

Paralel cu popularizarea fourierismului pe cale publicistică, Diamant continuă să cucerească prozeliţi în cercurile în care avea acces, recoltînd, se pare, succes printre tinerimea intelectuală din capitala Ţării Româneşti. I se promisese obţinerea unor terenuri pe care să pună bazele unor falanstere, de vreme ce la 24 iunie 1834 (deci la două săptămîni după apariţia în „Curierul" a articolului din care am citat mai sus) îi scria lui Fourier că „trei terenuri cultivate, fiecare bun pentru o colonie şi pe care sînt deja cîteva clădiri pentru un prim roi de colonişti, sînt oferite de proprietarii lor, care au devenit partizani zeloşi ai procedeului societar şi admiră geniul vostru. Mai mulţi alţii, boieri, medici, profesori, oferă bani" [2]. Răspunsul lui Fourier la această scrisoare nu e atestat documentar. N. Kretzulescu, prin care Diamant i-a trimis scrisoarea, relatează tîrziu că maestrul „critică pe Tudorache Diamandi de ideea ce a avut să caute a aplica doctrina falansteriană la noi, imputîndu-i imaginaţia de care se lăsa prea mult a se conduce şi adăugîndu-mi : doctrina mea în privinţa organizaţiei societăţii cere încă multe studii şi multă judecată" [3]. E posibil ca Fourier — cunoscut pentru meticulozitatea cu care îşi apăra sistemul imaginat îm-

[1] *T. Diamant.* „Scrieri economice", p. 97.

[2] Vezi conţinutul scrisorii, reprodus în volumul de faţă, p. 212—214.

[3] *N. Kretzulescu*, op. cit., p. 591.

potriva experienţelor ce nu ar fi respectat întocmai toate prescripţiile metodologice — să fi dovedit scepticism sau chiar dezaprobare pentru entuziastele proiecte ale lui Diamant. Fapt este că pasionatul fourierist român îşi continuă acţiunea pentru cucerirea aderenţilor, cîştigînd de partea sa pe tînărul boier Emanoil Bălăceanu, care promite moşia sa de la Scăieni în vederea întemeierii unui falanster.

Despre înfiinţarea falansterului, a existenţei şi a sfîrşitului său vom stărui pe larg în celelalte capitole. De aceea, aici nu ne vom opri asupra acestui episod de cea mai mare importanţă pentru opera şi activitatea lui Diamant.

Între timp, Diamant, care avea studii de specialitate, obţine în mai 1836 autorizaţia din partea departamentului dreptăţii al „Prinţipatului rumânesc" de a practica profesiunea de „inginer şi hotarnic" [1]. Pentru a se întreţine a practicat pînă la sfîrşitul vieţii greaua meserie de hotarnic, mult căutată în anii aceia cînd desele litigii dintre proprietari şi ţărani reclamau stabilirea exactă a hotarelor moşiilor. Ani de-a rîndul a măsurat moşii, ridicînd planuri în judeţele Dîmboviţa, Prahova, Saac, Buzău, Rîmnicu-Sărat. (Unele documente legate de această îndeletnicire pe care le reproducem în acest volum evidenţiază preocupările sale de-a lungul a 5—6 ani). Profesiunea aceasta impunea continue deplasări pe teren, cărora sănătatea şubredă a lui Diamant le făcea faţă cu greu. De altfel, de pe urma unei asemenea deplasări va contracta şi boala care-l va răpune.

Dar chiar în aceşti ani de muncă grea rămîne credincios convingerilor sale fourieriste. Probă e memoriul (găsit mult mai tîrziu în arhiva N. Şuţu) înaintat în mai 1841 Consiliului administrativ al Moldovei. Eşuînd în încercarea de a întemeia un falanster cu ajutorul iniţiativei particulare, îşi reîntoarce privirile spre administraţia de stat (la care mai apelase imediat după întoarcerea în ţară), demonstrînd avantajele unei colonii agricole-industriale. Memoriul lui Diamant, în care sobrietatea tonului şi rigoarea demonstrativă nu pot ascunde fondul său esenţialmente utopic, propune guvernului moldovean organizarea ţiganilor de pe moşiile statului, care trebuiau eliberaţi — potrivit prevederilor Regulamentului —, în colonii de muncă agricole-industriale, după modele vădit fourieriste. Fourieristul român continuă să spere că va găsi audienţă la oficialitate, pe care o crede pătrunsă de „patriotism luminat şi prevăzător", şi chiar la marii boieri, pe care îi solicită să subscrie acţiunile emise în acest scop. Pentru început, cu titlu de exemplu, Diamant propune întemeierea pe o moşie luată în arendă pe zece ani a unei colonii agricole-industriale model cu „200 pînă la 300 familii de ţigani ai statului". Treptat, avantajele multilaterale ale acestei colonii devenind publice, prezicea utopic Diamant, „evident că toate mănăstirile şi toţi boierii care au robi vor imita bunul exemplu... şi se vor grăbi să organizeze cu robii lor colonii asemănătoare pe moşiile lor particulare" [1].

Memoriul înaintat guvernului moldovean în mai 1841 este ultimul act al generoaselor strădanii umanitare depuse de Diamant. La cîteva luni după memoriu, într-o deplasare de măsurare a unei moşii, contractează o tuberculoză galopantă şi la 13 sau la 15 august 1841 încetează din viaţă [2]. A murit — la numai 32 de ani — departe de prieteni, în sărăcie, părăsit şi aproape uitat. Din cînd în cînd contemporanii care l-au preţuit evocau cu căldură personalitatea, făurită din plămadă rară, a aceluia care a înscris o pagină de neuitat în istoria gîndirii progresiste sociale româneşti.

Emanoil (Manolache) Bălăceanu, de numele căruia este de asemenea legată întemeierea falansterului de la Scăieni, nu a fost, evident, o personalitate de valoarea şi importanţa lui Teodor Diamant. Numele său nu a strălucit în constelaţia literelor româneşti din acea vreme, nu s-a distins în lupta pentru propăşirea aşezămintelor culturale şi nici în marile încleştări politice care aveau să pregătească anul revoluţionar 1848. Dar s-a remarcat ca un tînăr animat de intenţii generoase, apropiat de cercurile de prieteni ai lui Diamant. Prietenia aceasta faţă de Diamant, dar mai ales sentimentele amicale cu care-l onorează Diamant pe Bălăceanu sînt dovezi incontestabile pentru elanurile morale şi spirituale de care era animat tînărul boier

[1] Vezi documentul nr. 64 în volumul de faţă, p. 362.

[1] Vezi „Memoriul...", în *T. Diamant.* „Scrieri economice", p. 107—121.

[2] Vezi documentele nr. 68, 69 în volumul de faţă, p. 366—367.

muntean. La aceasta trebuie adăugat faptul important că a subscris statutele „Societăţii filarmonice", contribuind cu suma de 6 galbeni, ceea ce dovedeşte că era alături de elementele care militau pentru prefacerea cultural-politică şi socială a ţării. Şi, negreşit, faptul că a acceptat să pună la dispoziţie moşia sa de la Scăieni — indiferent de împrejurările fortuite care au contribuit la adoptarea acestei hotărîri — pentru aplicarea idealurilor fourieriste e o mărturie elocventă despre convingerile sale înaintate, generoase. Em. Bălăceanu trebuie, de aceea, pomenit atunci cînd se studiază curentul de idei socialist-utopice din ţara noastră.

S-a născut în 1807 (era deci cu doi ani mai în vîrstă decît Diamant) dintr-o familie de boieri munteni, ajunşi de curînd în rîvnita poziţie socială a proprietarilor de moşii. Tatăl său nu făcuse parte din protipendadă, el însuşi ocupînd cel mai mic rang — pitar — în ierarhia boierească. În armată, unde a funcţionat, era praporcic, deci, de asemenea, cel mai mic grad ofiţeresc. A moştenit patru moşii (Scăieni, Tecuciul din jud. Teleorman, Balaciul şi Tutăneasca), dintre care cea din Scăieni era mai mare. Moşiile moştenite nu-i produceau un venit prea mare, grevate fiind de ipoteci destul de însemnate, fapt care-l va sili la tot soiul de expediente menite să-i salveze legatul. Documentele rămase prin arhive dovedesc desele încercări de a se împrumuta de sume mai mari sau mai mici necesare achitării datoriilor scadente, insolubilele dificultăţi în care intră datorită faptului că fiecare împrumut însemna într-un fel o nouă ipotecă asupra bunurilor moştenite. Încurcăturile financiare datorate pasivului moştenit o dată cu bunurile succesorale şi a evidentei nepriceperi gospodăreşti constituie unul dintre capitolele cele mai importante din viaţa agitată a fostului praporcic Bălăceanu. Şi, trebuie precizat de pe acum, această situaţie specială nu a rămas în afara cauzelor care au contribuit la hotărîrea Bălăceanului de a arenda Scăienii „soţilor agronomi".

Nu se ştie unde şi-a făcut studiile. Că avea o instrucţie îngrijită e însă dincolo de orice îndoială. Şt. Greceanu, în „Genealogii documentate ale familiilor boiereşti" [1], menţiona

[1] *Şt. D. Greceanu.* „Genealogiile documentate...", vol. I, Bucureşti, 1913, p. 173.

că Bălăceanu avea multe cărţi în limbile latină, greacă, franceză. Faptul e atestat şi de o scrisoare din 1839 a lui Manolache către fratele său Ion Bălăceanu în care-i cere să-i restituie „toate hîrtiile, banii, cărţile de citit şi alte multe lucruri". În epocă, asemenea preocupări culturale, nu tocmai un fenomen frecvent, atestau un om cu un orizont spiritual destul de larg. Cum lectura din filozofii francezi ai secolului luminilor şi din gînditorii înaintaţi ce le-au urmat era la noi, în acea perioadă, un fenomen frecvent în mediile intelectuale, nu este exclus ca Bălăceanu să fi citit, încă înainte de întîlnirea cu Diamant, lucrări ale utopiştilor sau diverse prelucrări. Că-l cunoştea bine pe Diamant înainte de întoarcerea acestuia în ţară (deci înainte de a începe tratativele pentru întemeierea falansterului) ne-o dovedeşte o scrisoare a fourieristului român către fratele său Barbu, în care cere: „spune verilor mei Constantin şi Manolache Bălăceanu („Constantin et Manolake Balatziano) că îi rog să-mi scrie în scrisoarea ta" [1]. Într-o altă scrisoare, din 24 martie 1833, Diamant trimitea salutări celor apropiaţi, printre care în primele locuri era pomenit Em. Bălăceanu. Cît priveşte faptul că Bălăceanu era apropiat cercurilor intelectuale preocupate de problematica social-politică ne-o dovedeşte iarăşi o referire din aceeaşi scrisoare a lui Diamant în care, după ce aminteşte grupul de prieteni cărora le transmite salutări, anunţă că la întoarcere „le voi aduce noutăţi de care vor fi încîntaţi: soluţia unei probleme sociale socotită insolubilă chiar în Franţa" [2]. Într-un fel aşa se explică şi actul generos al eliberării ţiganilor de pe moşia Scăieni — după exemplul inaugurat de Ion Cîmpineanu — pe care-i transformă în „soţi agronomi" ai falansterului. Aceste mărturii şi fapte aruncă, de asemenea, lumini lămuritoare asupra cauzelor care au contribuit ca Bălăceanu să accepte propunerea lui Diamant de a întemeia un falanster. Pentru că e dincolo de orice îndoială faptul că, după întoarcerea lui Diamant în ţară, printre cei pe care-i convertise zelosul adept al lui Fourier era şi Em. Bălăceanu, un prieten realmente apropiat.

[1] Vezi documentul nr. 56 în volumul de faţă, p. 350.
[2] Vezi documentul nr. 56 în volumul de faţă, p. 349—350.

Pentru înţelegerea adecvată a complexei şi capricioasei personalităţi a lui Emanoil Bălăceanu, de mare interes se dovedesc a fi şi particularităţile sale. Acestea din urmă îşi vor imprima pecetea dacă nu asupra hotărîrii de a transforma Scăienii într-un loc de experimentare a regimului societar imaginat de Fourier, în orice caz asupra organizării falansterului şi mai ales a zbuciumatei sale desfiinţări. Potrivit evocărilor contemporanilor şi a datelor din diversele documente de arhivă, Bălăceanu apare ca un vindicativ, mereu în conflict cu oficialităţile sau cu diverşi particulari, predispus spre reclamaţii şi judecăţi, mai niciodată de acord cu hotărîrile tribunalelor, altfel spus de loc o fire potolită, calmă şi tolerantă, ci războinică, impulsivă. E un neîmpăcat pe toate planurile, un revoltat am spune prin vocaţie şi temperament, dînd mult de lucru forurilor administrative sau judecătoreşti, literalmente asaltate de reclamaţiile, întîmpinările şi protestele lui Bălăceanu. (Pentru noi însă aceste jalbe sînt o inestimabilă comoară, fără de care multe din episoadele istoriei falansterului ar fi fost greu de reconstituit.) Temperamentul acesta de protestatar perpetuu se exercită nu numai în planul situaţiei sale materiale, dar în egală măsură în cel al anomaliilor şi nedreptăţilor sociale, întotdeauna blamate de prietenul lui Diamant. Cu titlu de exemplu relatăm aici episodul descris în documentul în care Em. Bălăceanu — la 22 de ani —, internat fiind în lazaretul ciumaţilor de la Colacul de Piatră, a protestat violent împotriva unui funcţionar care-i ţinea slugile nemîncate. Cel însărcinat cu anchetarea cazului a fost primit cu proteste de acelaşi fel, Bălăceanu — mărturiseşte documentul — „îndrăznind a ridica armă omorîtoare chiar asupră-i". Că era un nonconformist, dispreţuind canoanele şi rigorile convenţionale ale obiceiurilor „lumii bune", o dovedeşte şi faptul că a divorţat de soţia sa, femeie „de lume", neezitînd — spre dezaprobarea protipendadei şi a oficialităţilor — să legalizeze căsătoria cu o ţigancă — Stăncuţa Constandineasca —, fostă roabă ţigancă pe moşia sa.

Dar, repetăm, spiritul său de veşnic protestatar, mereu angajat în conflicte soluţionate (sau nesoluţionate) pe cale judecătorească, se cheltuia mult cu problemele sale personale

de natură financiară. Încurcăturile sale financiare, neîncetata penurie în care se afla datorită ipotecilor care-i grevau bunurile moştenite — amintită mai sus — l-au silit să intre în dificultăţi jenante, să ajungă în situaţii penibile, care-i puneau la îndoială chiar cinstea, pîrît fiind adeseori organelor în drept ca nesolvabil. E greu de crezut că prietenul lui Diamant, cel care se împotrivea nedreptăţii să fi voit în mod deliberat să frustreze de banii împrumutaţi epitropia unei instituţii „orfaniceşti". Dar realitatea este că nici în 1838 suma împrumutată nu fusese achitată, determinînd epitropia cu pricina să-l dea din nou în judecată şi să obţină dreptul — reconfirmat — de a-şi acoperi datoria pendinte din vînzarea moşiei Scăieni, pe care tribunalul hotărăşte s-o „vînză prin mezat, ce o are pusă emanet la această cinstită Epitropie, pentru desfacerea datorii" [1]. Exemplele de acest fel, după cum atestă documentele, s-ar putea înmulţi, dezvăluind impasul cronic în care se afla Bălăceanu, gravele sale dificultăţi, care nu contribuiau la sporirea prestigiului său moral printre contemporani. Întrebarea, fără îndoială deosebit de importantă, este dacă Bălăceanu, unul dintre cei doi iniţiatori ai falansterului, directorul acestuia de jure şi de facto, a fost caracterologic un om de o cinste îndoielnică, sau greaua sa situaţie patrimonială l-a silit la tot felul de expediente, unele impuse de imposibilitatea soluţionării favorabile a unor dificultăţi precedente ? Credem că adevărul trebuie căutat în cea de-a doua ipoteză, Bălăceanu lăsîndu-se antrenat, prin forţa împrejurărilor de care am amintit, în situaţii efectiv penibile, pe care temperamentul său de om avid după dreptate, formaţia sa spirituală le repudia.

Am stăruit asupra acestor fapte pentru că ele, după cum vom vedea, prezintă o mare importanţă pentru înţelegerea mobilurilor care l-au îndemnat pe Bălăceanu să accepte întemeierea falansterului pe moşia sa, dar mai ales pentru grelele condiţii în care a trebuit să-şi ducă existenţa falansterul pe o moşie pusă sub sechestru. Aceste fapte, ca şi trăsăturile sale caracterologice, nu pot fi de loc neglijate în operaţia delicată a descifrării omului Bălăceanu, a aceluia care a subscris şi a înfăptuit iniţiativa lui Diamant. Aceasta cu atît mai

[1] Vezi documentul nr. 96 în volumul de faţă, p. 448.

mult cu cît opinia despre Bălăceanu nu a fost de loc unanimă, ea oscilînd derutant între zone polare. În mărturiile lui Ghica şi N. Kretzulescu, Bălăceanu apare ca o figură generoasă, romantică, mereu predispus spre dăruire şi, lipsit fiind de spirit pozitiv, şi-ar fi sacrificat averea pe altarul experienţelor sociale închipuite — după modelul lui Fourier — de T. Diamant. Dimpotrivă, Dimitrie Popovici l-a înfăţişat ca un personaj puţin atrăgător, „neîntrecut în arta temporizării" (în faţa instanţelor de judecată), stăpînit „de calcul interesat", „neezitînd să-şi însuşească banii hotărîţi pentru hrana şi îmbrăcămintea orfanilor", predispus „a confunda sacrificiul cu exploatarea" etc. etc.[1] Recent, în „Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România", portretul lui Bălăceanu e uniform întunecat, afirmîndu-se, nefondat, că acesta, prin întemeierea falansterului, „nu urmăreşte decît interesul său personal"[2].

Adevărul este însă undeva la jumătatea drumului, neputînd obţine integral cîştig de cauză nici unul dintre cele două puncte de vedere, vădit antinomice. Bălăceanu, repetăm, a fost un sincer şi entuziast adept al ideilor fourieriste insuflate de Diamant. În bună parte, de aceea a şi pus la dispoziţie moşia de la Scăieni în vederea organizării falansterului. Dar în această hotărîre, pătrunsă de o reală generozitate, un loc apreciabil l-a ocupat şi credinţa că sistemul „producţiei atrăgătoare" îi va asana greaua situaţie financiară, restabilindu-i echilibrul bugetar. Şi oare nu ascunde chiar şi această din urmă convingere o notă vizibilă de romantică încredere în virtuţile sistemului societar, cu atîta căldură prezentate de Diamant? Că pe parcursul frămîntatei existenţe a falansterului lucrurile au prezentat alte înfăţişări, dintre care unele nu ţin, evident, de particularităţile romantice ale omului Bălăceanu, aceasta e adevărat. Dar aceasta e o altă problemă, intrînd într-un alt plan al ei, care nu anulează însă bunele intenţii iniţiale ale lui Bălăceanu.

Nici îndulcirea situaţiei din partea unora, nici tonurile întunecate din portretele altora nu pot contribui la înţelegerea personalităţii contradictorii a lui Bălăceanu. Făurită din umbră şi lumină, fizionomia spirituală şi morală a lui Em. Bălăceanu trădează deopotrivă elanuri generos-romantice şi porniri interesat mercantile. După cum se va vedea, aceste particularităţi şi-au pus în întregime pecetea pe istoria falansterului de la Scăieni, determinîndu-i existenţa şi în parte sfîrşitul. În judecata posterităţii, Emanoil Bălăceanu rămîne ca o personalitate luminoasă, interesantă, contradictorie — ca multe dintre fenomenele şi personalităţile acestei epoci de prefacere şi tranziţie —, care şi-a legat numele alături şi datorită lui Diamant de unul dintre evenimentele semnificative care au punctat istoria gîndirii noastre sociale înaintate din veacul trecut.

[1] *D. Popovici.* „Santa cetate", Bucureşti, 1935, p. 32—33.
[2] „Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România", Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1964, p. 147.

IV.

Întemeierea falansteruiui

Înainte de a ne ocupa de înfiinţarea propriu-zisă a falansterului, se impune o scurtă privire asupra cadrului local : judeţul Saac în general şi moşia Scăieni în mod special.

1. Judeţul Saac şi moşia Scăieni

Judeţul Saac sau Săcueni, desfiinţat la 1 ianuarie 1845, era situat între judeţele Prahova şi Buzău şi era mai mare decît fiecare dintre acestea. Cuprindea bazinul Teleajenului şi o parte din bazinul de nord al Buzăului. Prin hotarele acestuia trecea importantul drum al poştei Ploieşti—Mizil şi aşa-numitul drum al Teleajenului [1]. Deschiderea la 1789 a drumului de căruţe pe la Predeal era prea recentă şi nu putuse încă anihila importanţa drumului Teleajenului, care apoi a trebuit să cedeze locul drumului Prahovei. Judeţul pe a cărui rază teritorială se afla acest drum prin care se comunica între Ţara Românească şi Transilvania era situat în zonă de deal, şi beneficia de existenţa unor aşezări mai dese (sate şi cătune), lucru nu tocmai frecvent în condiţiile generale ale ţării. Se semnalează aici şi unele forme evident rudimentare de întreprinderi de tip industrial (tăbăcării, velniţe, saline). Trecerea prin hotarele acestui judeţ — chiar

[1] Vezi *Constantin C. Giurescu.* „Principatele române la începutul secolului XIX", Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1957, p. 59—60 ; *Ecaterina Zaharescu.* „Vechiul judeţ al Saacului în lumina istorică şi antropogeografică", în „Buletinul Societăţii geografice", XLI (1922), p. 147—173.

în apropierea Scăienilor — a vestitului „drum al sării" prezenta o accentuată importanţă, fiind un adevărat izvor de venituri. De asemenea, specificul zonei de deal îngăduia o reală varietate a producţiei agricole, care îngloba deopotrivă producţia cerealieră, viticultura, pomicultura, fîneţurile şi, firește, creşterea vitelor. Bogăţiile subpămîntene (petrol, sare) nu erau, după cum se ştie, exploatate decît în foarte mică măsură, sarea constituind obiectul unei atenţii ceva mai mari, dar şi aceasta departe de posibilităţile latente.

Satul Scăieni, unde avea moşia Bălăceanu, se afla situat într-o zonă de deal, în imediata apropiere a drumului principal, avînd 68 de familii în 1831 [1]. Regiune subcarpatică, se caracteriza prin viticultură, pomicultură, fîneaţă şi ceva porumb. Sub raport economic, Scăienii nu era o moşie mare nici prin dimensiune şi nici prin venitul pe care îl producea. Şi aceasta — se cuvine precizat — era cea mai importantă proprietate a lui Em. Bălăceanu, Balaciu şi Tecucii fiind mai mici şi mai puţin bănoase. Elocventă pentru condiţia economică a Scăienilor este — credem — privirea comparată între cuantumul arenzii unor moşii din Ţara Românească, printre care şi proprietăţile funciare ale lui Bălăceanu.

Costul arenzii cîtorva moşii din Ţara Românească în anul 1833

(în lei)

Mavrodin (Teleorman)	Măgurele, Odaia şi Flămînda (Olt)	Daia (Vlaşca)	Scăieni* (Saac)	Calafat	Brăneşti (Dîmboviţa)	Tecuci* (Teleorman)	Balaciu*, Tutăneasca, Pădureţi (Teleorman)	Cerbu (Teleorman)
80 000	53 500	10 000	9 380	9 000	8 000	5 500	2 100	700

* Proprietăţi ale lui Em. Bălăceanu

[1] Vezi *Ecaterina Zaharescu,* op. cit., p. 168.

Rezultă deci că Scăienii, cea mai valoroasă dintre moşiile lui Em. Bălăceanu, nu era totuşi în rîndul marilor moşii din Principat, ci al acelora care produceau un venit anual mediu.

Ulterior, printr-un act de expertiză din 1873, moşia Scăieni este evaluată (în ipoteza vînzării ei) la suma de 14 000 de galbeni. Potrivit unei hotărnicii de la începutul secolului al XX-lea, moşia aceasta cuprindea (fără a socoti în calcul eventuale parcele înstrăinate sau adăugiri de teren, neînsemnate) :

	Ha	Mp
— Teren de cultură, instalaţii şi vii (A)	297	2 206
— Teren de cultură (B)	43	7 100
— Vii şi parc	40	3 600
— Locul cîrciumii din delimitarea Angheleasca	—	2 433
— Drum de exploatare	—	2 300
— Locul hanului din delimitarea Scăieni		4 988
	380	22 627

În anul agricol 1838, Manolache Bălăceanu cultiva pe moşia Scăieni următoarele suprafeţe : 20 de pogoane porumb, 10 pogoane de grîu şi 30 de pogoane vie.

Deoarece drept „inventar" agricol viu al acestui proprietar statistica respectivă înscrie numai 3 cai, e evident că pentru muncile agricole erau folosite zilele de clacă ale sătenilor, pe moşie aflîndu-se aşezaţi 46 de clăcaşi propriu-zişi. De asemenea, existau zece familii de robi (în total 32 de membri : părinţii şi copiii lor), din care, după împrăştierea „falangei", numai opt familii au revenit la condiţia de robi ai proprietarului, celelalte două fiind înscrise în rubrica statistică intitulată „clacă", ceea ce ridica cifra clăcaşilor capi de familie la 48. Fără îndoială că şi acele opt familii de robi erau folosite la muncile agricole. Ţinînd seama însă de suprafaţa cultivată şi de natura complexă a muncilor sezoniere — în special a celor viticole —, mîna de lucru existentă apare ca *insuficientă* şi ea trebuia, cu siguranţă, completată cu alte mijloace. În satul Scăieni mai trăiau un

număr de 12 moşneni (avînd deci pămîntul lor propriu) [1]. Timpul de lucru disponibil — atît localnicii, cît şi cei sosiţi din altă parte — îl puteau folosi muncind *pe bani*, constituind astfel forţa de muncă suplimentară la care apela proprietarul sau arendaşul Scăienilor la muncile sezoniere. Această ipoteză este confirmată de un document din 1833 [2], care precizează că în satul Scăieni existau locuitori „cu bani tocmiţi, la sapa vi[e]i".

Diversitatea componenţei sociale a locuitorilor moşiei Scăieni apare şi mai complexă dacă ne referim la suprafaţa ei viticolă cu tradiţie în istoria moşiei. În acest sens, un document din 1707—1708 (datat chirilic : „7216") atestă că Marin şi fratele său Dedu (exact : „Deadiul") vînd jupînului Dumitru din Tătărani „4 pogoane dă vie în dealul Scăienilor" [3]. În acelaşi sens, un alt document ne înştiinţează în 1779 de nişte moşneni (= „Lăcuitori ce şăd pe cîte un petic de cămin, al lor") ce s-au învoit prin zapis cu Ilinca Boltăşoaie, stăpîna moşiei Scăieni, „ca să-i clăcuiască cîte trei zile fieşcare om pe an şi să-şi dea şi dijma din bucate".

Pe moşia Scăieni, Manolache Bălăceanu deţinea şi suprafeţe de fîneaţă (în total 60 de pogoane). De asemenea, avea acolo 600 de pruni, în afară de 50 de alţi pomi roditori („pomet"), precum şi 12 duzi.

Datele expuse confirmă că proprietarul acestei moşii nu avea la îndemînă mijloacele necesare pentru a practica o agricultură înaintată chiar pe măsura timpului. Îi lipseau pentru aceasta componentele elementare ale unui inventar agricol viu (cei 3 cai pe care îi avea erau utilizaţi cu siguranţă numai pentru transport personal). De aceea apela de regulă la claca sătenilor — care efectuau muncă cu mijloace personale — şi pentru anumite munci — la lucrători cu plată. Această lipsă a inventarului apare şi mai clară comparativ cu situaţia altor proprietari din partea locului, de pildă

[1] Arhivele statului Bucureşti, Curtea de apel, secţia I-a, nr. crt. 68/1840, f. 3.
[2] Loc. cit., Vornicia din lăuntru, nr. arh. 1 910/1833.
[3] Loc. cit., mss. 454, f. 336.

mănăstirea „închinată" Mărgineni (din judeţul Prahova), a cărei situaţie agroviticolă şi „zootehnică" se înfăţişa încă l 1828 astfel :

Comparaţie între suprafaţa agroviticolă şi unele categorii de inventar viu aflate în stăpînirea mănăstirii „închinate" Mărgineni şi situaţia corespunzătoare de pe moşia Scăieni a praporcicului Bălăceanu.

	Suprafaţa agroviticolă		Inventar viu (numeric)		
	Moşii (număr)	Vii (pog.)	Cai	Boi	Vaci
Moşia Mănăstirii „închinată" Mărgineni	26	100	132	24	21
Moşia Scăieni a praporcicului Em. Bălăceanu.	4	30	3	—	—

2. Preparative în vederea înfiinţării falansterului. Caracteristici şi delimitări

Venit în ţară cel mai tîrziu în primăvara anului 1834, Teodor Diamant, entuziastul fourierist, îşi începea neobosita activitate de popularizare a învăţăturii maestrului său. Urmărea cu ardoare juvenilă (avea pe atunci 25 de ani) să-şi convingă contemporanii de adevărul convingerii sale după care Principatele române constituiau locul ideal pentru înfăptuirea prescripţiilor cuprinse în sistemul societar imaginat de Fourier, că aici, odată aplicată „sistema d-lui Carolu Fourier", va fi făurit „lăcaşul fericirii şi pildă altor neamuri ce se fălesc cu civilizaţia". Printre prietenii pe care i-a convertit (pe cei mai mulţi, fireşte, mai mult declarativ), se afla, după cum se ştie, tînărul boier Emanoil Bălăceanu, proprietar prin moştenire a patru moşii, printre care Scăienii. Pe aceasta acceptă să o ofere pentru întemeierea falansterului despre care atîta îi vorbise Diamant.

Despre mobilurile care l-au putut determina pe Manolache Bălăceanu să pună Scăienii la dispoziţia experimentării ordinii societare am stăruit în capitolul precedent.

Fapt este că datorită neobositei activităţi de popularizare a fourierismului la mijlocul anului 1834, bazîndu-ne pe datele cuprinse în scrisoarea lui Diamant către Fourier, din care am citat în capitolul precedent, fourieristul român avea promise „trei terenuri cultivate, fiecare bun pentru o colonie". Dintre aceste terenuri pînă la urmă sigur se va dovedi a fi unul : moşia din Scăieni. Această restrîngere a cadrului de operaţii poate avea o multitudine de explicaţii, dintre care noi evidenţiem două : e posibil astfel ca ceilalţi proprietari să fi refuzat finalmente să ofere moşiile pentru experienţe fourieriste. Dar mai plauzibilă poate e ipoteza după care această hotărîre i-a aparţinut lui Diamant, care voia, probabil, să-şi concentreze eforturile pentru alcătuirea unei singure colonii, ce, în urma rezultatelor pozitive obţinute va oferi garanţia valorii sistemului muncii societare. În această ipoteză, Scăienii trebuiau să devină poate un fel de organism societar model, centru şi izvor al viitoarelor colonii falansteriene pe teritoriul Ţării Româneşti.

În vederea constituirii falansterului, Diamant dusese o activitate prealabilă de popularizare, recrutînd mai ales pe principalii aderenţi, donatorii sau acţionarii cei mai importanţi, printre care, în primul rînd, pe Bălăceanu, poate şi pe agronomul H. Crateros. Odată convins Bălăceanu şi hotărîtă fiind întemeierea falansterului la Scăieni, munca de recrutare a acţionarilor „primului roi" a fost dusă împreună de cei doi iniţiatori, greul căzînd chiar asupra praporcicului, om foarte activ, mereu în călătorii prin judeţele Prahova, Teleorman, Saac, Ilfov, cunoscînd la Bucureşti şi în alte părţi o mulţime de persoane din straturile sociale cele mai diferite.

Carenţa izvoarelor documentare nu îngăduie să se stabilească în mod precis dacă, pe lîngă propaganda orală, preparativele pentru înfiinţarea falansterului au cunoscut şi procedeele publicitare. După cum se ştie, colecţiile „Curierului românesc", publicaţie filofourieristă la care Diamant avea acces — unde s-ar fi putut anunţa înfiinţarea coloniei —, sînt, pentru perioada care ne interesează, incomplete.

E posibil, de asemenea, ca Diamant să fi reeditat procedeul practicat cu ocazia întemeierii coloniei de la Condé, cînd a tipărit broşura „Aux amis...“ şi să fi publicat şi cu acest prilej o broşură ad-hoc în care să fi explicat scopul, principiile şi avantajele sistemului societar. Dincolo de ipoteze şi presupuneri, de domeniul riguros al certitudinilor e o înştiinţare redactată de Bălăceanu prin care se anunţă înfiinţarea unui pension la Scăieni. Nu se ştie pînă azi dacă această înştiinţare a apărut în vreo publicaţie a vremii sau într-o foaie volantă. Ba mai mult, înştiinţarea e nedatată. După conţinutul ei, aceasta a putut fi redactată sau la începutul anului 1835, sau la sfîrşitul acestui an, cînd, din cîte se ştie, a recrutat profesori pentru diferite discipline, intraţi în falanster în decursul anului 1836.

Înştiinţarea a fost descoperită la Arhivele statului din Ploieşti. Aparent, textul înştiinţării nu are aproape nimic comun cu întemeierea falansterului propriu-zis. Se anunţa pur şi simplu înfiinţarea unui pension : „Printr-acest înscris se face cunoscut că [ne-am învoit] noi cei mai jos iscăliţi [ca să] au deschis [dem] un pansion pă moşia Scăienii din judeţu Săcuienii, unde se vor învăţa ştiinţele următoare“. După ce sînt enumerate disciplinele care urmează să fie predate, documentul precizează că „organizaţia acestui pansion să va întocmi şi să va urma de d. Teodorache Diamant, ce au învăţat la [Minchen] Bavaria şi la Paris, după o sistemă foarte înlesnitoare ce va dezvolta moralu, mintea şi puterea oamenilor, născoţită de domnealui d. Karl Furie (sic !) din Franţa“ [1]. E, desigur, posibil ca această înştiinţare să fi fost redactată mult după aşezarea la Scăieni a primului roi de colonişti, în preajma intrării în falanster a unui grup de vreo 15—16 noi soţi, adică, repetăm, la sfîrşitul anului 1835. Dar perfect verosimilă e şi ipoteza după care înştiinţarea a precedat evenimentul primei roiri, urmărind precis recrutarea unor viitori membri.

Se poate, desigur, obiecta că înştiinţarea vădeşte scopuri strict didactice şi că accentul cade pe recrutarea copiilor mici. Obiecţia nu rezistă. În sprijinul punctului nostru de vedere menţionăm că în înştiinţare, după ce se anunţă că „copiii [cei mici] de ţîţă pîn la patru ani vor lua [o] creştere cea mai cuviincioase“, un ultim alineat, depăşind sfera obiectivelor strict didactice, previne că „la acest pansion se vor priimi toţi aceia care vor voi [ca] să fie tovarăşi [macar şi însuşi perinţii copiilor să va pri], iar ca să fie cineva tovaroş, trebuie să ia cel pucin un aqsion sau un qupon de aqsion, pentru care va avea la sfîrşitul [anului parte] du pe anologia banilor ce au pus, parte din cîştig“ [1]. Acest ultim alineat dezvăluie limpede funcţia pe care a îndeplinit-o sau pe care ar fi trebuit s-o îndeplinească înştiinţarea. În intenţia celui care a redactat-o, ea îndeplinea oficiul de instrument în vederea recrutării unor aderenţi pentru primul roi sau — mai plauzibil — cele următoare. Am adăuga că, eliminînd pentru moment din discuţie acest edificator ultim alineat şi reţinînd numai menţiunea din cel precedent cu privire la primirea în pension a copiilor de la patru ani, scopul de recrutare a viitorilor colonişti e tot atît de evident. După cum se ştie, în sistemul fourierist de organizare a coloniilor societare, copiii îndeplineau un rol important, ei trebuind să intre obligatoriu în compoziţia cadrelor ce o alcătuiau. Nu spunea chiar Diamant în broşura sa „Aux amis...“ că printre „condiţiile pe care d. Fourier şi le-a stabilit pentru asociere“ este şi aceea după care e necesară cooperarea la lucrări a copiilor, adulţilor şi a bătrînilor de ambele sexe, în altă parte precizîndu-se că într-o colonie trebuie să intre 1 500 de persoane „în vîrstă de peste 5 ani“ [2] ? Cît priveşte problema disciplinelor prevăzute a intra în conţinutul procesului de învăţămînt, despre care ne vom ocupa într-un capitol viitor, nu lasă nici o îndoială că înştiinţarea se adresa, de fapt, *în primul rînd* adulţilor.

Dar, după cum spuneam, întrebarea — la care deocamdată nu se poate răspunde — este dacă această înştiinţare extrem de semnificativă a văzut lumina tiparului. Indiferent însă dacă pentru întemeierea falansterului a fost folosită numai propaganda orală sau cea pe cale publicitară, cert este că rezultatele nu au întîrziat să se arate de vreme ce la 10 martie 1835 contractul de arendă era semnat şi, cel puţin teoretic, primul roi de colonişti s-a stabilit la Scăieni.

[1] Vezi documentul nr. 19 în volumul de faţă, p. 241. Cuvintele între paranteze drepte sînt tăiate în manuscris cu o linie.

[1] Idem, p. 241—242.

[2] *T. Diamant*. „Scrieri economice“, p. 91, 89.

Pentru recrutarea primului roi şi a celorlalţi colonişti, Diamant şi Bălăceanu nu au ocolit nici unul dintre mijloacele folosite de toţi propagandiştii fourierişti. Elocvenţa ştiută a lui Diamant, patosul pe care îl punea în descrierea „avantajelor" multilaterale ale „muncii atrăgătoare" erau, după cum au recunoscut contemporanii, molipsitoare, convingînd şi convertind auditorii. Bălăceanu, se pare, a fost un elev sîrguincios al iniţiatorului său întru fourierism, izbutind să stăpînească şi să utilizeze cu folos mijloacele propagandistice oferite de doctrina marelui utopist de la Besançon. După cum atestă apoi documentele, probabila activitate propagandistică a pus accent pe asemenea principii ca „slobozenia" deplină a tuturor coloniştilor, caracterul „slobod" şi atrăgător al muncii, respectarea drepturilor omului, instrucţia variată şi utilă pentru toţi membrii coloniei, repartiţia avantajoasă etc. Altfel spus, viitorii colonişti erau invitaţi să devină membrii unei asociaţii de muncă şi trai în comun, fără precedent, unde vor trăi o viaţă nouă în prosperitate, demnitate şi libertate deplină. După cum au relatat apoi unii dintre foştii colonişti, iniţiatorii asociaţiei le făgăduiau „veacul de aur, raiul pămîntesc" [1], colonia fiind înfăţişată ca un liman al fericirii spre care omenirea năzuia de veacuri. Multe din cererile „soţilor agronomi" fac aluzii directe şi cu accente romantice la vîrsta de aur — promisă de iniţiatori —, la „raiul pămîntesc" ca o întruchipare a fericirii mult visate de ei. Divanul judecătoresc — pe baza mărturiilor foştilor colonişti —, în hotărîrea sa redactată la 1839, învinuieşte pe Em. Bălăceanu

[1] De semnalat că termenul „vîrsta de aur", la care se referă documentele, era în spiritul timpului, întîlnit fiind şi în literatură. Astfel, în principate erau cunoscute pe atunci „Metamorfozele" lui Publius Ovidius Naso. Traducînd din tabula III, liber 1 despre „a lumii veacuri (vîrste)", Nicolae Pauleti scria (în al 4-lea deceniu al secolului al XIX-lea) versuri ca acestea :

„Vîrsta fu de aur în întîiul timp,
Cînd toţi muritorii dreptatea păzea,
Neatinsă-a firei lege se ţinea,
Fără vreo poruncă din altul Olimp

N-avea muritorii decît ale sale
Ţiermuri cunoscute ; nici cetăţi vestite
Atunci încingea şanţuri adîncite,
Era pacinicie pe dealuri, pe vale" (Cf. ...)

că a făcut „soţilor agronomi" primiţi în falanster în 1836 diferite promisiuni îndrăzneţe, adăugîndu-le că vor găsi „veacul de aur, raiul pămîntesc" şi o viaţă lipsită de grija zilei de mîine. În hotărîrea amintită se adaugă că acestora „dăspre o parte neplăcîndu-le jugul vieţuirii prin sudori şi osteneli pe la stăpîni aici în Bucureşti, iar dăspre altă parte după auziri îndemnîndu-se între dînşii şi aflînd condiţiile cu care sînt primiţi soţii, au alergat însuşi ei pe la tribunaluri de şi-au adeverit contracturile şi au mers cu dînsele gata la Scăieni, rugîndu-să să fie primiţi întru petrecerea socotitului veac de aur" [1].

Fără îndoială, iniţiatorii erau de bună credinţă, iar activitatea propagandistică se păstra mereu în limitele principiilor generale ale fourierismului, care, după cum se ştie, nu ocolea tonurile colorate şi chiar înfăţişarea exaltată a sistemului societar ca un eden pămîntesc în mijlocul unei societăţi minate de nedreptate socială, lux, corupţie şi ignoranţă. Că principiile pe baza cărora urma să se întemeieze colonia de la Scăieni prezentau virtual o mare atracţie pentru cei ce luaseră cunoştinţă de ele, nu mai încape nici o îndoială. În condiţiile Ţării Româneşti de la mijlocul deceniului patru al veacului trecut, în care formele de exploatare feudală se îmbinau cu primele manifestări ale exploatării capitaliste, cînd robia ţiganilor de pe moşii era încă o tristă realitate, neştiinţa de carte un fenomen aproape general, arbitrarul şi corupţia în plină floare, iar seceta din 1835 accentuase mizeria sărăcimii, colonia de la Scăieni apărea într-adevăr ca un eden terestru. Că promisiunile nu au putut deveni în etapele finale ale existenţei coloniei realitate, aceasta este o altă problemă. Şi, după cum vom vedea, aceasta nu se datoreşte iniţiatorilor, care năzuiseră sincer să transpună realmente în fapt principiile fourieriste, pe baza cărora făcuseră promisiuni atît de atrăgătoare.

Hotărînd să înfăptuiască în Ţara Românească principiile fourieriste, alcătuind o falangă grupată într-un falanster [2],

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 328.

[2] În terminologia fourieristă, *falanga* este totalitatea celor 1 600 de indivizi care formează colectivul de producţie societară. Falansterul — o aşezare-palat construită ad-hoc şi după un plan specific, unde vor fi instalate atelierele, şcolile, cantinele, bucătăriile, bibliotecile etc. — este centrul vieţii economice şi intelectuale al falangei.

inițiatorii și membrii coloniei au evitat cu prudență să folosească terminologia consacrată în literatura inspirată de doctrina maestrului de la Besançon. Aceasta mai ales în actele oficiale și în raporturile cu oficialitatea, deși Diamant nu făcea un secret din faptul că e un adept al fourierismului, pe care l-a și popularizat în mod public, pe cale orală și prin scris. E aici o stratagemă tactică, menită să nu trezească inimiciția stăpînirii. Oficial, în contractele încheiate cu membrii coloniei și autentificate la tribunale, în bogata corespondență pe care direcția coloniei o adresează diverselor instituții se folosesc, de regulă, denumirile neutrale : „Soțietatea agronomică și manufacturieră", „Soțietatea agronomică", „Ferma soțietară", iar membrii coloniei sînt denumiți cînd „tovarăși agronomi", cînd „soți agronomi". Denumirile sînt foarte bine alese, ele desemnînd destul de clar activitatea coloniei și — mai ales — erau în spiritul timpului. Din acest ultim punct de vedere, denumirile amintite nu puteau trezi atenția oficialităților pentru ceea ce se punea la cale la Scăieni, colonia recomandîndu-se ca o modestă și anodină „societate" agronomică sau agronomică și manufacturieră, cum mai erau și altele în aceeași perioadă. Mihail Ghica, fratele domnitorului, pusese în 1834, cu cîteva luni înainte de întemeierea falansterului, bazele unei „Societăți de agricultură". În 1830, „Curierul românesc" publica, din inițiativa agronomului H. Crateros, viitorul membru al coloniei de la Scăieni, un plan pentru crearea unui așezămînt de cultură, enunțîndu-se și ideea „de a se întocmi o *soțietate de agricultură* care va ajuta ca să se întocmească un așezămînt agricol" [1]. În 1833 se înființează la Iași *Societatea de medici și naturaliști*, în 1835 ia naștere la București cunoscuta *Societate filarmonică*, ale cărei statute au apărut în „Curierul" etc. etc. Dar, trebuie spus de pe acum, această denumire, chiar așa neutrală cum părea organizatorilor, a supărat mult pe domnitor, fiind fatală pentru destinul falansterului.

Dincolo de acest pericol acum neîntrevăzut, denumirea aceasta ad-hoc, adoptată din motivele arătate, nu semnifică abandonarea prescripțiilor fourieriste, spiritele avizate din acea vreme (Ion Ghica, N. Kretzulescu, C. Bolliac, I. Negulici, Heliade-Rădulescu etc.) știind — după cum au și relatat apoi — că la Scăieni se puneau bazele unei colonii fourieriste. De altfel, după cum vom vedea, de aceasta îl și informa Diamant pe Fourier. Dar aceasta nu înseamnă că falansterul de la Scăieni a reprezentat o aplicare întocmai „a orînduirii societare" imaginată de Fourier. Un succint examen comparat între normele prescrise de Fourier privind recrutarea falangei și organizarea falansterului, pe de o parte, și realitatea falansterului de la Scăieni, pe de altă parte, va evidenția atît deosebirile cît și asemănările dintre cei doi termeni ai relației.

[1] „Curierul românesc" nr. 17 din 11 mai 1830.

În concepția lui Fourier, colectivul de producție — denumit falangă — care va forma asociația trebuia să cuprindă 1 600 de oameni. Numărul acesta, preconizat să fie cu stricteță respectat, nu era stabilit la întîmplare. Era determinat de fondul teoriei fourieriste a pasiunilor — după cum se știe, de cardinală însemnătate în întreaga sa doctrină și fundamentală pentru concepția sa privind reorganizarea relațiilor sociale —, numărul acesta de indivizi izbutind, credea el, să acopere totalitatea tipurilor de caractere omenești într-o armonioasă și atotcuprinzătoare colectivitate. Concepută ca o formă de întovărășire de producție și consum, falanga trebuia să aibă ca principală îndeletnicire agricultura, aceasta corespunzînd, după opinia lui Fourier, înclinației majorității oamenilor. De aceea principala grijă a întemeietorilor unei falange trebuia să fie procurarea pămîntului și a utilajului necesar desfășurării muncilor agricole. Industriei i se rezerva, în consecință, locul al doilea.

Capitalul necesar trebuia obținut prin contribuțiile tuturor membrilor falangei, obligați să depună contravaloarea uneia sau mai multor acțiuni și în primul rînd prin donațiile sau subscripțiile unor întreprinzători capitaliști care deveneau astfel membri ai falangei și beneficiari ai unei cote anume din venit. Firește, această modalitate de procurare a capitalului necesar — a subliniat și Fourier — era izvorul unei anumite inegalități sociale chiar în cadrul falangei. Dar inegalitatea, socotea Fourier, ar fi fost contracarată de raporturile amicale care s-ar fi statornicit între toți membrii falangei. De altfel, în concepția lui Fourier, adversar hotărît al egalității depline, falanga trebuia să fie tocmai un mijloc de a armoniza interesele contrare ale celor bogați și

ale celor săraci, asigurînd acestora din urmă bunăstarea. Sistemul de repartiţie în falangă purta pecetea acestei concepţii, ostilă egalităţii. În falangă venitul social urma să fie împărţit după anumite proporţii dinainte stabilite: 5/12 pentru muncă, 4/12 pentru capitalişti, 3/12 pentru stimularea celor talentaţi. Se prevedea însă că treptat cota-parte alocată muncii va creşte în dauna celei aferente dividendelor capitaliştilor. Ceea ce vor primi însă membrii de rînd ai falangei în contul muncii, sublinia Fourier, le va putea asigura un trai mult mai bun decît cel de care beneficiau clasele avute în societatea capitalistă.

În sfîrşit, membrii falangei trebuiau să-şi desfăşoare activitatea după un anumit regim al muncii. Programul de lucru trebuia să fie minim, eliminîndu-se caracterul silnic al muncii şi uniformitatea ei. Munca desfăşurată pe serii şi grupe, în funcţie de înclinaţiile şi aptitudinile oamenilor, trebuia să îmbine utilul cu plăcutul, alternîndu-se categoriile de munci şi satisfăcîndu-se astfel înclinaţia firească precumpănitoare a omului spre activitate lucrativă. Munca în comun, alternarea muncilor de tip agricol cu cele de natură industrială, caracterul plăcut şi liber al îndeletnicirilor lucrative trebuiau să constituie baza realizării unei mari productivităţi a muncii. Fourier a insistat în mod deosebit asupra acestui fapt, relevînd superioritatea muncii în comun în raport cu cea individuală. De asemenea, traiul în comun asigura economisirea unui mare volum de muncă, putînd fi canalizat spre scopuri utile întregii falange şi creînd timp disponibil necesar educaţiei şi ridicării nivelului cultural şi spiritual.

Falansterul trebuia să ofere cadrul unde falanga să-şi desfăşoare — cu excepţia muncilor agricole — activitatea şi traiul zilnic. Clădirile, structura acestora, modalitatea lor de dispunere în arhitectonica generală a falansterului erau riguros stabilite, respectarea fiecărei prescripţii de acest fel fiind foarte importantă. Orice abatere era considerată de Fourier izvorul unor anomalii posibile şi, în consecinţă, hotărît interzisă. Traiul se organiza fie pe familii, fie în comun, oricum familia pierzîndu-şi însemnătatea şi caracteristicile pe care le avea în afara orînduirii societare. Femeia căpăta drepturi deplin egale cu ale bărbatului, supusă fiind aceluiaşi regim de muncă şi eliberată fiind — de vreme ce

masa era preparată şi servită în comun — de îndeletnicirile care — în afara falansterului — o transformau într-o „roabă a bucătăriei şi căminului". La aceasta contribuia şi faptul că educaţia şi creşterea copiilor intrau în sarcina falangei, constituind unul din capitolele importante ale regimului de educaţie pe care „ordinea societară" îl asigura tuturor membrilor ei, copii şi adulţi. Copiii, începînd de la 5 ani, educaţi în forme mixte, trebuiau să alterneze educaţia prin muncă cu cea prin învăţătură, ocupîndu-se de muncile mai uşoare. [1]

Fourier considera sistemul ordinii societare ca un organism unitar, în care fiecare element şi detaliu trebuiau riguros respectate. Orice deviere de la principiile doctrinare ale sistemului, oricît de neînsemnată ar fi părut, era condamnată ca un act de erezie periculoasă. Alături de viciul de structură — utopismul întregii construcţii doctrinare —, meticulozitatea fermă, matematică a maestrului pentru respectarea principiilor elaborate au împiedicat experimentarea sistemului ordinii societare. Cînd se manifesta o iniţiativă de acest fel (şi asta se petrecea destul de rar), spiritul metodic al lui Fourier se pornea în operaţii de amănunţită analiză, pentru a constata, invariabil, erori, devieri, acte de erezie. Verdictul era, în consecinţă, negativ. În pofida punctului de vedere al marelui utopist, adepţii săi au socotit necesar să facă unele concesii dacă erau asigurate respectarea celor mai importante reguli ale ordinii societare. Încercarea de la Condé-sur-Vesgres e întruchiparea unui asemenea compromis. Fourier s-a delimitat cu fermitate de încercarea de la Condé, pe care a condamnat-o pînă la urmă în termeni iritaţi.

Falansterul de la Scăieni reprezintă şi el un compromis, o concesie făcută „realităţii" în dauna — nu esenţială — a principiilor doctrinare. Spiritul concesiv, compromisul e evident chiar şi în hotărîrea de a accepta schimbarea denumirii aşezării de la Scăieni, deşi, după cum am spus, aceasta nu trăda renunţări pe planul principiilor generale. Abaterile — sensibile — se întrevăd cu claritate însă atît în structura falangei, cît şi în aceea a falansterului. Trebuia observat în primul rînd că falanga, care, după Fourier, trebuia să aibă

[1] Vezi *S. B. Kan.* „Istoria ideilor socialiste", Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 121—144.

minimum 1 600 de oameni, nu ajungea, după cum vom vedea, la Scăieni cifra de 100. Fără îndoială, cu un asemenea efectiv era greu, dacă nu chiar imposibil, de realizat mare lucru din principiile sistemului muncii societare. Inițiatorii, mai ales Diamant, au acceptat să pună bazele falansterului cu acest număr de colonişti, considerîndu-l, cu siguranță, numai drept un început. Se spera cu tărie în acțiunea de recrutare a noi colonişti, falanga mărindu-se astfel cu roiuri noi, care vor întregi succesiv primul eşalon pînă la o cifră acceptabilă, dacă nu de 1 600, cel puțin egală cu aceea înregistrată la Condé. Împrejurările vitrege care, după cum vom vedea, au guvernat activitatea falansterului nu au contribuit, ci, dimpotrivă au împiedicat recrutarea de noi aderenți. Şi, ne grăbim să menționăm de pe acum, nu trebuie căutat aici, în imposibilitatea dezvoltării falangei pînă la un efectiv minim acceptabil, slăbirea interesului pentru aşezarea de la Scăieni din partea primului său inițiator, Teodor Diamant ? Credem că da.

Dar, se cuvine subliniat, inițial Diamant nu pornise o operație de totală restructurare a sistemului societar pînă la abandonarea principiilor sale de bază. (Pentru că o comunitate de cîțiva zeci de inşi nu poate fi o falangă, neputînd de fapt transpune în realitate caracteristicile esențiale ale noii ordini societare.) El considera, ca şi mai toți adepții lui Fourier, că e posibil şi necesar să se îngăduie unele concesii, fără a se altera însă esența sistemului. Că realitatea ostilă aşezării de la Scăieni a imprimat lucrurilor cu totul alte determinări, e adevărat. Dar de acest lucru nu poate fi făcut vinovat Diamant, după cum aceasta nu poate constitui o probă pentru argumentarea abandonării de către fourieristul român a învățăturii maestrului său. Fără îndoială, antinomia aceasta evidentă dintre deziderat şi înfăptuire semnifică şi divorțul manifest dintre utopie şi realitate, subliniind caracterul utopic al întregii construcții teoretice elaborate de Fourier şi îmbrățişate cu atîta dezinteresată ardoare de Diamant. Dar, se cuvine să adăugăm, în sprijinul speranțelor lui Diamant şi ale adepților săi : oare dacă situația moşiei Scăieni, pe al cărui patrimoniu s-a pus sechestru imediat după înființarea falansterului, ar fi fost alta, activitatea comunității nu ar fi căpătat altă înfățişare ? Şi dacă aceste condiții ar fi căpătat alte determinări decît cele pe care, din păcate, le-a

cunoscut, ar fi fost exclusă reuşita acțiunii de cucerire a unor noi aderenți ? Dacă s-a putut recruta primul roi — în 1835 —, apoi aproape 20 de noi membri în 1836 — din care destul de mulți, după cum vom vedea, erau străini de Scăieni —, de ce nu ar fi fost posibilă completarea falangei ? Speranța învestită de Diamant în reuşita recrutării unui număr acceptabil de colonişti pînă la limitele minime ale unei falange, să spunem rezonabile, nu era, aşadar, chiar atît de utopică şi de irealizabilă.

Dincolo de structura utopică a convingerilor lui Diamant, acesta s-a dovedit a fi, după cum atestă articolele sale din „Curierul" şi chiar tactica prudentă pe care a adoptat-o la înființarea falansterului, un foarte bun cunoscător al realităților social-economice şi politice din Țara Românească. Iar complexul de împrejurări care alcătuiau şi determinau realitatea epocii era perfect favorabil recrutării succesive a cîtorva sute de colonişti, care să beneficieze de avantajele muncii şi traiului după sistemul societar. Aceasta, evident, dacă moşia Scăieni nu ar fi fost grevată de datorii şi supusă vitregiei unui sechestru (lucru pe care Diamant se pare că nu l-a cunoscut, iar sechestrul nu putea fi prevăzut) şi — mai ales — dacă oficialitatea nu s-ar fi manifestat cu ostilitate. Această din urmă condiție nefavorabilă vieţuirii şi dezvoltării falansterului ar fi trebuit, negreşit, să fi intrat în examenul prealabil pe care Diamant şi ai săi l-au făcut cînd au purces la întemeierea „soțietății" de la Scăieni. De ostilitatea stăpînirii — perfect previzibilă — ar fi trebuit să se țină seama ca de un fapt hotărîtor pentru evoluția falansterului. Dar a pretinde aceasta lui Diamant înseamnă a-l situa într-un alt plan decît în cel al utopismului, care se caracteriza tocmai prin convingerea, vădit iluzorie, că păturile şi clasele avute vor sprijini noua ordine societară. Nu era Fourier cel care inserase într-un ziar un anunț pentru recrutarea unui capitalist dornic să-i pună la dispoziție un milion de franci în vederea întemeierii unui falanster — neuitînd să precizeze adresa şi orele în care poate fi găsit —, aşteptînd acasă *ani de-a rîndul* la orele indicate iminenta... sosire a filantropului ? Iar Diamant, după exemplul maestrului său, nu a bătut, la întoarcerea în țară, uşile cancelariilor oficiale pentru a obține sprijinul şi mijloacele necesare întemeierii unui falanster ? Aşadar, ignorarea ostilității stăpînirii demonstrează

utopismul convingerilor lui Diamant. Dar aceasta nu probează şi faptul că în Ţara Românească de la mijlocul deceniului al IV-lea al veacului trecut nu se puteau recruta (acceptînd raţionamentele lui Diamant) cîteva sute de colonişti, de vreme ce exista un teren într-o oarecare măsură favorabil desfăşurării activităţii unui falanster. Tocmai în virtutea acestor considerente (existenţa terenului, condiţii favorabile recrutării viitoarelor roiuri, ignorîndu-se însă ostilitatea oficialităţii), Diamant s-a grăbit să-l anunţe pe Fourier de ceea ce s-a hotărît să întreprindă în patria sa, invitîndu-l chiar să vină în Ţara Românească pentru a supraveghea mersul lucrărilor. Iar invitaţia aceasta nu semnifică oare convingerea — de loc hazardată — a lui Diamant că, în ceea ce se pregătea să realizeze, nu se îndepărta de la prescripţiile de bază ale doctrinei maestrului său ?

Dacă în ceea ce priveşte numărul membrilor falangei de la Scăieni, Diamant nu a păstrat cu rigoare prescripţiile sistemului asociaţionist, el a demonstrat însă fidelitate la alcătuirea structurii acesteia. După cum se va vedea din lista membrilor coloniei în 1836, Diamant a avut toată grija să asigure o compoziţie variată a societarilor. Şi aceasta sub toate raporturile acestui indicator : vîrstă, sex, provenienţă socială, grad de cultură, pregătire profesională, situaţie materială. La Scăieni, Diamant şi Bălăceanu avuseseră grijă să recruteze oameni de profesiuni diferite : agricultori, meseriaşi, intelectuali. Criteriul de vîrstă era — după cum se va vedea — şi el asigurat, ca şi cel al unui anumit echilibru între numărul bărbaţilor şi cel al femeilor. Diferită era şi compoziţia socială şi materială a coloniştilor, de vreme ce în alcătuirea ei intraseră un moşier (Bălăceanu), robi eliberaţi de pe moşia Bălăceanului, meseriaşi şi intelectuali cu o oarecare stare. Cît priveşte diversitatea gradului de cultură, nici acesta nu era neglijat dacă se ţine seama că la Scăieni erau cîţiva intelectuali cu o bună pregătire (Diamant, agronomul H. Crateros, care studiaseră în străinătate), profesori sau funcţionari cu o modestă, dar pe atunci menţionabilă zestre culturală, militari şi meseriaşi, agricultori, dintre care cei mai mulţi erau neştiutori de carte.

Respectate s-au dovedit a fi în intenţiile întemeietorilor aşezării de la Scăieni şi prescripţiile fourieriste cu privire la rolul şi funcţia învăţămîntului şi a educaţiei în cadrul colo-

niilor societare. Şi, după cum se ştie, problemele educaţiei constituie un capitol extrem de important în ansamblul doctrinei fourieriste, pe care clasicii marxism-leninismului le-au apreciat. Colonia de la Scăieni dispunea, ca să spunem aşa, de un activ profesoral valoros, şi în intenţia întemeietorilor era ca societarii să beneficieze de o instrucţie multilaterală şi îngrijită. Disciplinele de studiu anunţate în înştiinţarea la care ne-am referit sînt edificatoare în această privinţă, ele atestînd — după cum vom vedea — influenţe certe din fondul doctrinar fourierist. De altfel, înştiinţarea mărturisea deschis adoptarea concepţiei fourieriste despre educaţie şi învăţămînt cînd preciza că aceasta se va călăuzi după sistema „născocită de domnealui d. Karl Furie din Franţa".

În sfîrşit, nu pot lipsi din această analiză comparată a coloniei fourieriste din Scăieni şi prescripţiile doctrinarului de la Besançon, examenul falansterului propriu-zis. Este cunoscută importanţa pe care o acorda Fourier corpului central de clădiri — falansterul —, în cuprinsul căruia trebuia să se desfăşoare cea mai mare parte a activităţii celor din comunitate.

După cum am mai spus, de mare însemnătate era sistemul arhitectonic al falansterului, de la ordinea şi dispunerea căruia bătrînul maestru nu îngăduia nici o abatere. Diamant a optat şi în această privinţă pentru o soluţie pragmatică, în dauna dogmelor doctrinare. Nu a hrănit iluzia unei construcţii înălţate ad-hoc. Pentru început s-a mulţumit cu conacul şi clădirile lăturalnice, dispuse, după cum a menţionat apoi un martor ocular — Şt. D. Greceanu — în careu. Nu renunţase însă la ideea construirii, probabil după ce colonia va obţine unele rezultate, a unui falanster potrivit prescripţiilor fourieriste. O dovadă în acest sens poate fi scrisoarea adresată de Diamant lui Ion Ghica la 29 iunie 1835, înaintea plecării acestuia din urmă la Paris, prin care îl ruga ca, odată ajuns în capitala Franţei, să nu-i neglijeze serviciile solicitate, şi anume „de a preda scrisorile la adresele lor şi de a-mi copia şi a-mi trimite prin Charles (Constantin) Kretzulescu sau cu o altă ocazie sigură programul clădirilor falansterului, pentru care i-am scris d-lui Mauritze, arhitect, cu domiciliul în str. Richelieu nr. 69". Diamant îl prevenea că, în cazul cînd nu-l va găsi pe arhitect la adresa indicată, „atunci informea-

ză-te la dl. Fourier“ [1]. Deci, la trei luni după înființarea coloniei din Scăieni, Diamant era preocupat de ideea procurării unei copii după planurile falansterului de la Condé, realizate în spiritul indicațiilor lui Fourier. Nu se știe (nici Ghica nu a menționat) dacă planurile solicitate i-au parvenit lui Diamant. Fapt este că la puțină vreme de la înființare, treburile la Scăieni nu au mers de loc bine. În această situație, fără îndoială, problema ridicării unui falanster după planuri autorizate nu se mai putea pune.

Fourier, după cum am arătat, a fost încunoștințat de planurile lui Diamant prin scrisoarea trimisă de adeptul său din Țara Românească în iunie 1834. Circumspect ca întotdeauna cu intențiile de aplicare a doctrinei sale, în care bănuia mereu posibile amendări și compromisuri, Fourier și-a exprimat (dacă acceptăm mărturiile lui N. Kretzulescu, cel care i-a transmis scrisoarea lui Diamant) neîncrederea față de planurile elevului său. După cum a relatat după șase decenii N. Kretzulescu, „celebrul economist critică pe Tudorache Diamandi de ideea ce a avut să caute a aplica doctrina falansteriană la noi, imputîndu-i imaginația de care se lăsa prea mult a se conduce și adăugîndu-mi : «doctrina mea în privința organizației societății cere încă multe studii și multă judecată»“ [2].

Opinia aceasta a lui Fourier, așa cum o redă Kretzulescu, demonstrează însă, dincolo de neîncrederea în planurile lui Diamant, cunoașterea lor, ba chiar interesul față de activitatea elevului său. Dacă dezaprobarea exprimată lui Kretzulescu nu poate fi verificată documentar, în schimb interesul marelui utopist pentru activitatea lui Diamant e o certitudine, atestată prin scris. Potrivit însărcinărilor primite în iunie 1835 din partea lui Diamant, Ion Ghica l-a vizitat pe Fourier, căruia i-a adus și o scrisoare. Nefiind găsit acasă, dar primind mesajul lui Diamant, Fourier s-a grăbit să-i scrie lui Ghica în septembrie 1835, declarîndu-i : „Aș fi foarte mulțumit să am detalii cu privire la întreprinderea lui Diamant“, adăugînd că l-ar vizita pe Ghica acasă pentru a căpăta informații dacă ar ști la ce oră îl va găsi. Cu aceeași

[1] Vezi documentul nr. 11 în volumul de față, p. 229.

[2] *N. Kretzulescu.* „Amintiri istorice“, în „Atheneul român“, 1894, p. 590—591.

scrisoare, Ghica era rugat să-i transmită lui Diamant un volum din partea sa [1].

E greu de știut dacă Ghica i-a dat lui Fourier detaliile pe care le solicitase. E posibil însă că le-a căpătat de la N. Kretzulescu, care s-a prezentat și el la Fourier cu o scrisoare de recomandație din partea lui Diamant. Iar opinia lui Fourier — sceptică și negativă — am văzut care era. Dar la data cînd Fourier cerea detalii despre ceea ce întreprindea Diamant, acesta se edificase de acum probabil asupra rezultatelor nefavorabile obținute la Scăieni și trecea printr-o perioadă dificilă, pentru a sfîrși prin a renunța să mai participe la activitatea falansterului.

Trebuie subliniat la capătul acestei succinte analize comparate contribuția originală a lui Diamant la strădania adepților lui Fourier pentru aplicarea principiilor ordinii societare. În limitele trăsăturilor esențiale ale utopismului fourierist, Diamant a dovedit spirit realist și capacitate de adaptare, cu riscul de a încălca unele prescripții din fondul dogmatic al doctrinei fourieriste. Aceasta nu e o deficiență în opera și activitatea fourieristului român, ci, dimpotrivă, o calitate pozitivă, care-i subliniază valoarea și semnificația.

3. Înființarea falansterului. Recrutarea primului roi. Structura cantitativă și calitativă a „soțietății“

Revenind la perioada începuturilor falansterului, reamintim că la sfîrșitul lunii februarie 1835 preparativele erau încheiate. După recrutarea primilor coloniști s-a încheiat un contract, părțile fiind Manolache Bălăceanu, pe de o parte, în calitate de fondator și director, și coloniștii — socotiți arendași — pe de altă parte. Clauzele contractului, ca și spiritul de care e animat, sînt cu deosebire interesante. Din păcate, nu a fost găsit, deocamdată, contractul încheiat cu primul grup de 10 coloniști. Numai după ce va fi găsit acest

[1] Vezi facsimilul scrisorii lui Fourier în *T. Diamant.* „Scrieri economice“, p. 22, 23, 24.

contract se vor putea clarifica unele aspecte de maximă însemnătate pentru modalitatea constituirii falansterului. Pînă atunci rămîne necunoscută, de pildă, cota de participare a fiecăruia dintre cei 10 arendaşi, altfel spus, de ce sumă beneficia comunitatea la data înfiinţării ei, încît datele ce ne stau azi la îndemînă deschid larg calea ipotezelor de tot felul. Contractul acesta ar elucida şi situaţia lui Diamant în acest grup de societari fondatori. Deocamdată, în ceea ce-l priveşte, rămîne deschisă întrebarea : a depus şi el o sumă egală cu ceilalţi arendaşi ? şi cît anume, 360 de galbeni, 120 ?

Lipsindu-ne contractul, dispunem însă de o „prescurtare" a conţinutului unui dosar care aminteşte de „contractul tovarăşilor agronomi în orighinal cu leat 1835, martie 10", de asemenea de contractul încheiat în iunie 1836 cu un alt membru al falansterului, de contractul încheiat cu Ion Bălăceanu (fratele lui Manolache), care căpătase tripla însărcinare de „secretar, comisioner şi advocat al metohului din Bucureşti, al fermei agronomice şi manufacturiere de la Scăieni", şi, în sfîrşit, de hotărîrea din 1839 a divanului judecătoresc în litigiul dintre Bălăceanu şi un grup de foşti societari. Aceste patru documente oferă suficient material pentru a reconstitui spiritul şi concepţia care au guvernat întemeierea falansterului, precum şi linia pe care trebuia să evolueze activitatea acestuia.

Prin contract, încheiat pe un termen de cinci ani, Bălăceanu nu pune gratuit la dispoziţia comunităţii moşia din Scăieni, ci o arendează cu preţul anual de 1 200 de galbeni, deci pentru suma globală de 6 000 de galbeni pe toată durata contractului. Primul grup de „soţi agronomi" îi achită Bălăceanului înainte arenda convenită pe trei ani, acesta primind — deci anticipat, după cum afirma el — la data încheierii contractului suma de 3 600 de galbeni, adică 111 000 de lei. Diferenţa de 2 600 de galbeni, „soţii agronomi" arendaşi nu o pot plăti, convenind iniţial să o achite după expirarea contractului. Dar pe parcurs, sau poate imediat la începuturile activităţii falansterului, era nevoie de numerar, „rugîndu-mă — cum precizase Bălăceanu în faţa instanţei de judecată — ceilalţi arendaşi agronomi să depui şi eu acei bani în tovărăşie, cu condiţie ca să mi-i dea la sorocul de cinci ani ai arenzii cu cîştigul ce va ieşi, pentru care depunere

de bani m-au şi făcut director al aceştii tovărăşii" [1]. Deci Bălăceanu a participat iniţial la fundarea falansterului cu suma importantă (în raport cu depunerile celorlalţi membri) de 2 400 de galbeni. Întrebarea e : a depus efectiv această sumă la casieria „soţietăţii", sau depunerea a fost simbolică, ca constituind, de fapt, amînarea achitării restului de arendă pînă la expirarea contractului ? Dacă depunerea a fost efectivă, Bălăceanu a restituit, de fapt, două treimi din suma încasată în contul arenzii pe trei ani. Această sumă cedată astfel de Bălăceanu (e drept, din banii primiţi de la „tovarăşi") a putut constitui ceea ce am numi „fondul de rulment" al coloniei.

Aşadar, Bălăceanu nu a făcut un act de filantropie cedînd gratuit moşia de la Scăieni (cum a făcut în 1833, la Condé, Baudet-Dulary), ci a arendat-o, şi pe un preţ nu tocmai modest. În schimb a acceptat, datorită convingerilor sale fourieriste, riscul unei asemenea întreprinderi experimentale pe moşia sa, asumîndu-şi şi funcţiile de director. Pentru un boier cu venituri modeste cum a fost Bălăceanu, grevat şi de o dezastruoasă situaţie financiară căpătată prin moştenire, sacrificiul era — s-o recunoaştem — destul de mare. Dar obiectivitatea analizei impune să adăugăm că Bălăceanu socotea, probabil, că prin contractul încheiat a făcut „o bună afacere", convins fiind de succesul întreprinderii asociaţioniste. De altfel, moşia Scăieni nu prea găsea ofertă de arendă, probă că Teodor Zaplan renunţase o vreme la ea, după ce achitase chiar un aconto, iar după desfiinţarea falansterului, în ciuda căutărilor repetate, nimeni nu s-a oferit să cumpere moşia lui Bălăceanu. Acesta putea fi deci mulţumit că a găsit un arendaş. Dar chiar aşa stînd lucrurile, sacrificiul lui Bălăceanu rămîne întreg.

Nu e inoportună, în acest context, întrebarea privind modalitatea colectării acestei sume, pe atunci foarte mare. Că subscripţiile nu au fost egale e un lucru stabilit. C. Şerbănescu, contînd ca unul dintre cei 10 arendaşi, declarase în 1839 că „eu, Costache Şerbănescu, ştiu că am dat 10 galbeni înpărăteşti, pentru care mi-au dat şi adeverinţă" [2]. Nu se poate determina starea socială a tuturor celor 10 arendaşi

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 338.
[2] Idem, în volumul de faţă, p. 336.

pentru a se putea stabili dacă printre ei erau unul sau doi oameni mai bogaţi care să fi acoperit majoritatea sumei achitate lui Bălăceanu. (Într-o catagrafie a rămasurilor lui Diamant e menţionat şi un zapis — din 10 martie 1835 — dat de Bălăceanu acestuia prin care se arată că a arendat moşia Scăieni pe 5 ani „cu cîte 37 800 pă an, de la carii au şi primit Bălăceanu lei 113 400“ [1]). Suma, chiar dacă Bălăceanu a returnat o parte din ea, a fost efectiv înmînată, proprietarul Scăienilor nefiind omul care să renunţe la o sumă atît de apreciabilă într-o vreme cînd era înglodat în datorii.

Nu este însă de loc exclusă posibilitatea ca suma aceasta să fi fost obţinută nu numai prin subscripţia celor 10 arendaşi, ci şi (dacă nu în primul rînd) prin donaţii de la simpatizanţi. În sprijinul acestei ipoteze ar putea fi citată scrisoarea lui Diamant către Fourier — amintită de noi — prin care îl anunţa că mai multe persoane cu dare de mînă s-au oferit să contribuie cu bani pentru înjghebarea unui falanster. În condiţiile obţinerii prin colectă şi donaţii a unei părţi apreciabile din suma achitată lui Bălăceanu, o bună parte dintre arendaşi nu au contribuit băneşte, fiind — deşi oficial arendaşi — simpli „soţi“. Adăugăm că dacă printre arendaşi s-ar fi aflat unul sau mai mulţi care au subscris sume însemnate, aceştia ar fi revendicat stăruitor moşia în a doua jumătate a anului 1838, cînd se ridicase sechestrul, pentru a-şi recupera banii. Bălăceanu anunţa că moşia trebuie predată, în numele celor 10 arendaşi, lui Iancu Iliescu şi C. Ştefandache. I. Iliescu, dascăl la biserica Scăieni, şi C. Ştefandache, locuitor de prin partea locului, trebuie să fi fost (despre I. Iliescu e sigur) oameni cu venituri foarte modeste, şi deci nu au putut fi subscriitorii de bază ai sumei plătite în contul arenzii. Ipoteza donaţiilor se menţine, şi ea trebuie luată — credem — în seamă în examenul analitic.

Că întreaga situaţie a încasării arenzii de către Bălăceanu e învăluită în obscur, pe care nici proprietarul Scăienilor, nici societarii nu erau interesaţi să o clarifice, reiese şi din declaraţia directorului „soţietăţii“ făcută în faţa instanţei în 1839. Întrebat fiind limpede : „acei galbeni trei mii şase sute pe toţi o dată i-ai primit, ori rînduri — şi la facerea

[1] Vezi documentul nr. 35 în volumul de faţă, p. 279.

contractului i-ai primit, sau mai în urmă ?“, Bălăceanu se eschivează, răspunzînd scurt : „Nu ţin minte — de patru ani“.

Contractul de funcţionare a falansterului era, după cum am văzut, pe cinci ani, posibil însă de reînnoit la cererea contractanţilor. Normal ar fi fost ca durata să nu fie limitată. Aceasta ar fi devenit posibil dacă membrii falansterului ar fi putut cumpăra cu titlu de veci proprietatea Bălăceanului sau dacă proprietarul ar fi cedat-o gratuit. Bălăceanu nu era pus însă pe filantropie, iar suma pe care izbutiseră s-o adune (indiferent prin ce mijloace), dat fiind numărul mic al societarilor la data încheierii contractului, nu a îngăduit cumpărarea unui teren. S-au mulţumit, în consecinţă, cu durata aceasta limitată, explicabilă totuşi, pornindu-se de la ideea că se experimenta la noi pentru prima oară un sistem de producţie şi consum în comun.

După cum menţionează documentele care ne stau la îndemînă, societarilor le era clar scopul activităţii „asociaţiei“ pe care se angajau s-o fundeze. Contractele înscriau drept primă clauză, ca în acest contract dintre Bălăceanu şi Mihalache Dănciulescu, încheiat în iunie 1836, faptul important că : „Scoposul acestii soţiităţi fiind împreunarea lucrului şi a talentului pentru lucrarea industrii şi a cîmpului; eu, intrîndu într-această soţiitate, voi contribui cu talentul şi cu munca“. De asemenea, era exprimată limpede ideea repartiţiei potrivit aportului adus : „Eu mă voi mulţumisc pă cîştigul ce-m[i] va veni din-într-aceste două ramuri : a lucrului şi a talentului meu, la împărţirea ce să va face la sfîrşitu fiecăruia an, împlinit din ziua încheierii acestui contract, după mitodul priimit într-această soţiitate“ [1].

Termenii contractului atît cu privire la scop cît şi modalitatea repartiţiei trădează, cu toată rigoarea formală a uzanţelor judecătoreşti (contractele erau vizate de tribunale), un vădit fond fourierist. În prima clauză, fourierismul e izbitor, de vreme ce se prevede asocierea muncii şi a talentului într-o întreprindere agrară-industrială. Iar preciziunea finală din prima clauză, cît şi cea cuprinsă în a doua cu privire la modalitatea repartiţiei nu lasă nici o îndoială asupra provenienţei fourieriste, ştiindu-se că în „Le nouveau monde industriel et societaire“ maestrul de la Besançon stă-

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 338.

ruia în ideea că unii societari vor aduce în falanster munca şi talentul (aceasta semnificînd nu numai înclinaţia societarului, dar şi profesiunea lui), iar alţii — capitaliştii — o cotă mare de subscripţie în fondurile asociaţiei. Repartiţia urma să se facă, preciza întemeietorul doctrinei, în funcţie de contribuţia adusă de fiecare membru. Oricum, o cotă-parte trebuia să revină pentru stimularea muncii, alta capitalului, alta statului. Singura îndepărtare de prescripţiile fourieriste la falansterul de la Scăieni era, din acest punct de vedere, ignorarea procentajelor complicate şi fanteziste care trebuiau să revină celor trei tipuri de contribuţii (muncă, capital, talent). În contractul la care ne-am referit nu se aminteşte de cota de participare a noului societar, altfel spus, de suma pe care a depus-o la casieria colectivităţii. Faptul e deosebit de important în statutele fourieriste, care prevedeau obligativitatea pentru fiecare societar, oricît de sărac ar fi fost, de a stăpîni măcar o parte din acţiunile comunităţii, garanţie a cointeresării la prosperitatea ei.

Conducerea „soţietăţii" a fost încredinţată lui Em. Bălăceanu, denumit curent în contracte şi alte acte oficiale „fundatorul şi directorul soţiităţii agronomice şi manufacturiere de la ferma Scăieni de[n]jud. Saac". Aceasta nu însă datorită faptului că Bălăceanu era proprietarul moşiei arendate, cît mai ales — cum spunea el — contribuţiei sale la fondurile comunităţii şi a credinţei soţilor agronomi — iluzorie cum se va vedea — că praporcicul ar fi priceput în ale gospodăriei. La lucrările conducerii, despre care vom vorbi într-un alt capitol, Bălăceanu a fost ajutat de Stăncuţa Costandineasca, a doua lui soţie, indicată în documente drept „locuţiitoarea de director". Falansterul mai avea un secretar în persoana lui Costache Şerbănescu, un agronom, H. Crateros („îndeplinitor de metodul agronomicesc"), un „iconom din lăuntru", un „iconom din afară" etc.

După cum am mai spus, primul grup de societari a încheiat contractul de arendă cu Bălăceanu la 10 martie 1835 şi unii dintre ei s-au stabilit, *probabil,* de îndată la Scăieni. Arendaşii — în număr de 10 — erau, în ordinea indicată în documente, următorii : H. Crateros, Ion Bălăceanu, Const. Şerbănescu, Iancu Iliescu, Teodor Diamant, Stamate Constantinescu, Ştefan Ioan—Moldoveanu, Mihai Ioniţă (din Teleorman), Stan Marin, Răducanu Matei. Acestora li se alătură

de îndată robii ţigani eliberaţi (cu condiţia rămînerii în colonie) ai lui Bălăceanu şi, apoi, treptat, alţi societari. Păstrînd terminologia fourieristă, „primul roi" a numărat vreo 30—35 de societari, dintre care unii acţionari efectivi (unii din cei 10 arendaşi), iar ceilalţi, robi eliberaţi de la care cu siguranţă nu s-au obţinut subscripţii băneşti. Existenţa celor două categorii de societari nu constituie o abatere de la regulile fourieriste privind compoziţia membrilor unei falange. Abatere poate fi considerată însă numărul acesta extrem de mic cu care a început să funcţioneze falansterul. După Fourier, primul roi nu trebuia să fie mai mic de 300, iar falansterul de la Scăieni a început să funcţioneze cu un efectiv de numai 10% în comparaţie cu numărul minim stabilit de conducătorul şcolii. Întemeietorii sperau însă — chiar în condiţiile unei ţări depopulate, acuzînd o cronică şi acută criză de forţă de muncă — în succesul recrutării a noi aderenţi, în care scop au fost adoptate şi măsuri corespunzătoare.

Desigur că într-o comunitate cum a fost cea a falansterului de la Scăieni, care a avut de luptat cu grele piedici, fluctuaţia cadrelor trebuie să fi fost o realitate, imposibilă de eludat. Nu se cunoaşte situaţia reală a efectivului în 1835 şi nici a celui din primele nouă luni din anul 1836. Date — şi acestea, credem, incomplete — avem din septembrie 1836. Din examinarea acestora se poate constata că în decurs de 18 luni (socotind ca dată a întemeierii falansterului martie 1835) comunitatea de la Scăieni nu a izbutit să-şi mărească apreciabil efectivul. La aceasta a contribuit, credem, în mod hotărîtor situaţia precară a moşiei, arendată societarilor, supusă unui sechestru la o lună de la întemeierea falansterului. În aceste împrejurări, efectivul coloniei, cu toate eforturile făcute în vederea recrutării de noi aderenţi, nu a crescut probabil prea mult. În septembrie 1836, oficialităţile venite să ancheteze situaţia falansterului menţionau existenţa a vreo „optuzeci" de „soţi agronomi". Listele întocmite semnalează un număr şi mai mic.

Trebuie spus din capul locului că amîndouă listele (cea întocmită de funcţionarul trimis de stăpînire şi cea întocmită de Bălăceanu) de care dispunem pot fi, fără a greşi, suspectate de tăinuirea adevărului. Stăpînirea nu era interesată să recunoască existenţa unei numeroase colonii de societari, mulţumindu-se să înregistreze datele care i-au fost oferite de

administrație, fără a le supune unui control riguros. Bălăceanu, pe de altă parte, încolțit de o oficialitate vrăjmașă, se străduia să diminueze și el proporțiile reale ale fenomenului, micșorînd, probabil, numărul coloniștilor în așa fel încît să corespundă în mare cu datele recoltate de funcționarul care s-a deplasat la Scăieni. Dar, chiar dacă cifrele reale depășeau numărul înscris în cele două liste, și chiar cifra de optzeci (neconfirmată de listele la care ne referim), neîndoielnic rămîne faptul că falansterul dispunea — la un an și jumătate de la întemeiere — de un efectiv destul de mic, cu care nu se putea realiza prea mult din prescripțiile fourieriste.

Dar să analizăm mai întîi cele două liste, între care, după cum se va vedea, sînt unele deosebiri sensibile. Prima listă e întocmită de un medelnicer, N. Pîcleanu, trimis la Scăieni de Departamentul trebilor din lăuntru. După sumare cercetări, Pîcleanu a întocmit, la 20 septembrie 1836, un tabel nominal. [1]

La sfîrșitul tabelului său, Pîcleanu face următoarea:

„*Adunare*
32 bărbați cu mari cu mici
21 femei asemenea
53 Adecă cincizeci și trei peste tot".

Șase zile mai tîrziu, potrivit dispoziției scrise lăsate de Pîcleanu direcției falansterului, Bălăceanu întocmește și el o listă nominală, pe care o înaintează forului administrativ în drept [2]. În afară de alte deosebiri față de lista lui Pîcleanu, cea întocmită de Bălăceanu e foarte importantă pentru că adaugă la lista cu personalul existent la Scăieni o alta în care menționează membrii societari care, din diverse motive, se află în afara coloniei.

La sfîrșitul tabelului, Em. Bălăceanu adaugă o mențiune, arătînd că mai sînt prezente la falanster și alte „fețe" care proveneau din foștii săi robi, dar pe care nu-i nominalizează.

La lista A și B (lista B nu cuprindea membri ai falansterului ci chezașii lor), Bălăceanu a adăugat o a treia listă

[1] Vezi documentul nr. 27 în volumul de față, p. 261—263.
[2] Vezi tabelul nominal în documentul nr. 29 în volumul de față, p. 266—268.

(„C"), cuprinzînd „soții agronomi ce nu sînt în Scăieni". Aceștia sînt, în ordinea indicată de Bălăceanu [1]:

1. Hristofor Crateros, agronom
2. Ioan Bălăceanu
3. Teodor Diamant
4. Ioniță Davidescu
5. Anastasie Antoniu
6. Vasilache Răzoiescu
7. Ștefan Ioan
8. Polcovnicu Petrache Bozianu
9. I. Paraschivescu
10. Constantin Ralea
11. Constantin Ene Stoenescu
12. Manolache Crîmpu
13. Pr. Scarlat Ciocîrlan, cumnatu dumnealui sărdarului Teodor Paladi
14. Mihalache Dănciulescu.

La sfîrșitul listei, Bălăceanu menționează în chip special că „aceștia sînt afară, după treburi".

Încercînd o privire comparată între cele două tabele nominale (cel datorat lui Pîcleanu și cel purtînd semnătura lui Bălăceanu) se impune observația că primul (al medelnicerului) prezintă mai mulți indicatori, printre care „locul nașterii". Totodată, aici aflăm înregistrați nominal foștii robi de pe moșia Bălăceanului, pe care directorul „soțietății" nu găsea cu cale să-i citeze. Tabelul lui Bălăceanu trezește în schimb interes deosebit pentru că, spre deosebire de cel întocmit de omul stăpînirii, aici sînt cuprinși și membrii falangei care nu se aflau la Scăieni, precizată fiind și (la lista A) îndeletnicirea pe care o practica fiecare „soț" în cadrul falansterului.

Referindu-ne la unul dintre elementele care sporesc interesul tabelului întocmit de Bălăceanu, menționăm că lista C dezvăluie fapte de o accentuată semnificație. Membrii falangei aflați temporar în afara cadrului organizat al falansterului sînt — după cum se vede — mai ales persoane cu o anumită pondere în viața internă a comunității. Crateros, agronomul, Ion Bălăceanu, responsabilul reprezentanței din București, și,

[1] Vezi documentul nr. 29 în volumul de față, p. 268.

în mod deosebit, Teodor Diamant erau, alături de Em. Bălăceanu, cei care conduceau (sau ar fi trebuit să conducă) spiritual şi efectiv falansterul. Faptul că primii trei erau în afara coloniei poate constitui izvorul a nenumărate interpretări. Situaţia lui Ion Bălăceanu e limpede. Prin contract, obligaţia sa era să stea la Bucureşti, îngrijindu-se opt ore pe zi de treburile comunităţii societare. De aceea el nu avea de ce să fie la Scăieni. Că era membru al falangei e însă neîndoielnic, deşi salariul său excesiv în comparaţie cu veniturile celorlalţi „soţi" ar putea pleda şi în favoarea ipotezei că era un funcţionar al falansterului neintegrat *efectiv* în cadrele acestuia. Agronomul Crateros era, probabil, un „cumulard", ocupîndu-se, pe lîngă treburile din Scăieni, şi de alte moşii, cărora le acorda asistenţă tehnică. De aceea, periodic, părăsea falansterul — dacă a locuit vreodată acolo — bucurîndu-se deci de favoarea unui regim special, ca unul ce putea părăsi oricînd sediul din Scăieni, în timp ce membrilor „de rînd" le era interzisă — prin contract — deplasarea. În sfîrşit, situaţia lui T. Diamant — unul dintre cei zece arendaşi membri fondatori ai falansterului — e mult mai complicată, după cum vom arăta mai încolo.

Nu este exclus, dimpotrivă, e de presupus că falansterul se găsea — chiar la un an şi jumătate de la data constituirii — în plin efort de cucerire a unor noi aderenţi. Aceasta impunea o susţinută activitate propagandistică, de popularizare a scopurilor urmărite, a avantajelor ce decurgeau din traiul comunitar. Or, neîndoielnic, această activitate, reclamînd un anumit nivel de cultură şi o bună cunoaştere a doctrinei fourieriste, nu putea fi desfăşurată de oricine. Intelectualii falansterului, de a căror prezenţă acesta se putea periodic dispensa, se deplasau în ţară în acest scop de interes colectiv.

În ceea ce-l priveşte pe Diamant, lipsa lui de la Scăieni poate fi interpretată — după cum vom evidenţia mai jos — şi ca o dovadă a dezinteresului faţă de activitatea falansterului, survenit după o perioadă anumită de la data constituirii. Oricum, chiar dacă aşa stau lucrurile, Bălăceanu avea tot dreptul să-l integreze pe Diamant printre membrii coloniei, dat fiind că elevul lui Fourier era nu numai unul dintre fondatorii falansterului, dar şi iniţiatorul acestuia, conducătorul lui spiritual. Trebuie să mai spunem că şi Em. Bălăceanu părăsea adeseori falansterul, fie în scopuri propagandistice, fie

pentru a rezolva unele probleme impuse de atît de dificila sa situaţie financiară.

Ceilalţi membri titulari ai falansterului, dar neaflaţi la Scăieni la data întocmirii listei, îndeplineau, desigur, diferite însărcinări de ordin administrativ sau de altă natură. Am menţiona în chip special situaţia lui Manolache Crîmpu (înregistrat de Bălăceanu la nr. 12), care, deşi socotit membru al falansterului, continua să ocupe şi funcţia de funcţionar la logofeţia dreptăţii. În această calitate a adus falansterului servicii deosebit de preţioase, contribuind la 30 mai 1835 la ridicarea temporară a sechestrului pus moşiei din Scăieni în favoarea odiosului Zaplan. Tot lui i se mai datorează întocmirea — la cererea directorului Al. Ghica (altul, evident, decît domnitorul cu acelaşi nume) — a unui raport în legătură cu situaţia specială a moşiei revendicată spre sechestru de către Zaplan. Raportul, favorabil lui Bălăceanu, demonstra inconsistenţa pretenţiilor lui Zaplan.

Faptul că Manolache Crîmpu nu locuia la Scăieni, exceptîndu-se astfel de la îndatoririle generale ale membrilor falansterului, nu trebuie să surprindă. În situaţia specială în care se afla sub raport juridic moşia pe care funcţiona falansterul, era extrem de important ca un slujbaş al unei importante instituţii de stat ca logofeţia dreptăţii să nu-şi părăsească postul, el putînd aduce, în acele împrejurări, mari servicii comunităţii. De altfel, am adăuga drept concluzie la discuţia în jurul listei C, întocmită de Bălăceanu, că situaţia aceasta aparent surprinzătoare că unii membri ai falansterului nu locuiau aici e cu totul normală. Chiar Fourier prevăzuse necesitatea existenţei unei categorii de persoane care, deşi membri ai falangei, „nu se va putea identifica în întregime cu falanga decît în perioada intrării *ultimelor* roiuri componente ale asociaţiei" [1].

Ar mai trebui amintit aici că în tabelul său, împărţit în două liste, Bălăceanu trecea în dreptul fiecăruia dintre colonişti persoanele care au garantat (chezaşii) pentru ele — la tribunal — cu ocazia autentificării şi înregistrării contractelor. Bălăceanu înşiruie astfel încă 23 de persoane (aşa-numita „listă B") care, acceptînd oficiul de garant, demonstrau cunoaşterea rosturilor „societăţii" din Scăieni şi

[1] *Ch. Fourier.* „Le nouveau monde industriel et societaire...", Paris, 1829, p. 136.

recunoşteau importanţa, prestigiul moral al comunităţii. Pentru că semnătura de chezaş în favoarea unei persoane nu presupune numai responsabilitatea asumată pentru aceasta, ci şi recunoaşterea seriozităţii, a prestigiului social şi moral al celeilalte părţi contractante, în cazul nostru pentru falansterul de la Scăieni. Nu e, credem, hazardată afirmaţia că oficiul de chezaş exprima şi o atitudine de simpatie pentru comunitatea condusă de Bălăceanu, semnificînd poate într-un fel un posibil act de viitoare adeziune la falangă. Dar chiar numai situaţia de simpatizant era foarte importantă, întrucît chezaşii puteau aduce servicii cauzei societarilor — fără a avea în acest scop însărcinări anume —, popularizînd-o, chiar fără intenţie, în mediile din care făceau parte.

Analiza celor două liste cuprinzînd membrii falangei de la Scăieni nu poate fi încheiată aici. Cele două tabele cuprind indicatori deosebit de utili, care îngăduie determinarea, din variate unghiuri de vedere, a structurii falangei. Asemenea indicatori ca starea socială a membrilor falangei, vîrsta, sexul, situaţia materială la data „roirii", ocupaţia în cadrul falansterului, provenienţa teritorială prezintă o neasemuită importanţă pentru examenul calitativ al structurii comunităţii societare din Scăieni, oferind date preţioase pentru cunoaşterea ariei de răspîndire, a ecourilor stîrnite în epocă de iniţiativa lui Diamant sprijinit de Bălăceanu.

Din punctul de vedere al structurii lor sociale, „soţii agronomi" nu aparţineau unei singure clase sociale. Într-adevăr, boierimea (cea mică în rang) îşi avea exponenţii ei în persoana lui Em. Bălăceanu însuşi, precum şi a lui Ioan Bălăceanu, înscris pe lista C, la pct. 2. Prin preocupările lor, aceştia erau şi intelectuali. Alţi intelectuali, clerici şi diferiţi reprezentanţi ai păturilor mijlocii existau prin T. Diamant (neposedînd vreun rang boieresc, ci „inginer cu diplomă", după cum se şi intitula), Hr. Crateru, Scarlat Ciocîrlan şi alţii. Fourier scrie că în primul roi vor intra mai ales grădinari şi diferiţi oameni care să se ocupe de formarea livezilor, în roiul următor intrînd rotari, dulgheri, cizmari sau lăcătuşi, şi abia în al treilea „institutori", agronomi şi artişti. La Scăieni însă — deoarece existau deja livezi pe moşie — găsim de la început lucrători meseriaşi ca Petre Popovici, Gh. Mihalovici sau Ioan Cărbunescu. De asemenea, în personalul „soţilor" din primul roi intrau foşti

robi, dezrobiţi ad-hoc de Em. Bălăceanu. Prin urmare era satisfăcută indicaţia fourieristă ca „falanga" să întrunească *diversitatea* claselor sociale.

Preţioase date oferă indicatorul „anii vîrstei" şi sexul pentru cunoaşterea profilului falangei de la Scăieni. Tabelul sintetic de mai jos e, din acest punct de vedere, deplin edificator.

Tabel de numărul „soţilor agronomi" găsiţi prezenţi la falansterul de la Scăieni în 20 septembrie 1836, pe vîrste şi sexe

	Minori (ani)						Majori (ani)									
	1–5	6–10	11–15	16–20	21–25	Total	26–30	31–35	36–40	41–45	46–50	51–55	56–60	61–65	66–70	Total
Total 53	2	5	3	19	7	36	10	1	2	—	2	1	—	—	1	17
din care:																
de sex masc. 32	—	1	2	15	4	22	5	—	1	—	2	1	—	—	1	10
de sex femin. 21	2	4	1	4	3	14	5	1	1	—	—	—	—	—	—	7

Examinînd acest tabel, se impune observaţia că 60% din „soţi" erau bărbaţi. Această constatare ar putea duce la concluzia că, în ceea ce priveşte braţele de muncă pentru agricultură — şi mai ales pentru o serie de operaţii pregătitoare ce reclamau eforturi fizice, inerente începutului —, elementele din primul roi sosite în falanster îndreptăţeau speranţa unor realizări pozitive. Totuşi, examinînd mai atent datele respective, se observă că din cei 32 de bărbaţi, 22 (adică aproape 70%) sînt minori, deci încă neexperimentaţi în lucrările obositoare ce se cereau acestor pionieri ai unei falange în formare. Este adevărat că tineretul aducea cu sine rezerve de entuziasm şi că minoratul — potrivit pravilei aplicate în Ţara Românească la acea dată — era împins pînă la 25 ani, vîrstă la care facultăţile psiho-fizice ale individului deveneau în largă măsură maturizate. De fapt, bărbaţii tineri între 16 şi 25 de ani erau în număr de 19, adică de aproape trei ori mai numeroşi decît femeile de aceeaşi vîrstă. De asemenea, se vede că în falangă, încă de la început, sînt aduşi

şi copii mici, a căror întreţinere în condiţii corespunzătoare devenea o povară pentru colonie în faza ei de început. Fourier recomandase în mod special ca, pentru ca elementele primului roi să se poată consacra efectiv pregătirii condiţiilor necesare dezvoltării viitoare a gospodăriei, acceptarea membrilor cu mulţi copii mici să fie pe cît posibil amînată.

În sfîrşit, nu poate fi ignorat faptul că în tabelul de mai sus unele vîrste majore nu sînt de loc reprezentate, ceea ce punea direcţiei problema unei atente determinări a structurii roiurilor următoare. Raportul dintre populaţia activă şi cea pasivă în cadrul coloniei era destul de favorabil. Dacă socotim drept activi integral (după cum am văzut, în doctrina fourieristă, educaţia copiilor nu excludea munca) membrii de la 16 ani în sus, reiese că numai 10 persoane sînt excluse din această categorie. La cei 43 de activi ar trebui să adăugăm cele 14 persoane trecute de Bălăceanu în lista C care erau toate active. Raportul dintre populaţia activă şi pasivă apare şi mai favorabil.

Din punctul de vedere al stării lor materiale, „soţii agronomi" participau la comunitatea falansteriană — după cum am mai spus — atît cu capitaluri proprii (încorporate în teren de cultură, clădiri, unelte şi mobilier — cazul lui Em. Bălăceanu) —, cît şi cu bani. De asemenea, „soţii" participau cu *munca* şi *talentul* personal (lucrători, profesori, muzicanţi).

Indicatorul „profesiunea" evidenţiază că falanga „soţilor agronomi" întrunea oameni de diferite îndeletniciri. În capul listei A, întocmită de Em. Bălăceanu, sînt înscrişi profesorii. Aceasta se datoreşte şi rolului primordial acordat de Fourier *învăţămîntului* într-un falanster, a cărui colonie trebuia să oglindească prototipul societăţii viitoare. Dar aici trebuie semnalată, credem, şi o manevră tactică a lui Bălăceanu, care se străduia să dovedească stăpînirii că „societatea" pe care o conducea are un caracter didactic, potrivit menţiunilor apărute în presă (pe care le şi citează). În acest fel se încerca tăinuirea activităţii de producţie a falansterului. Se mai observă că din ramurile de învăţămînt, la loc de cinste se situau — mai ales acum, la început — muzica şi dansul, menite să atragă spre falanster elementele tinere. Totodată,

componenţa efectivului oferea — potrivit indicaţiilor fourieriste — posibilitatea satisfacerii tuturor trebuinţelor materiale, intelectuale şi estetice ale membrilor asociaţiei, cuprinzînd în acest scop deopotrivă cizmari, croitori, cojocari, bucătari, cîntăreţi sau profesori. Însăşi cerinţa fourieristă a unei munci *variate* era întruchipată în îndeletnicirile pe care le deprinsese un Ioan Cărbunescu, care era în acelaşi timp legător de cărţi, cojocar şi meşter de plăşi şi năvoade pescăreşti. De altfel, datorită procedeului lancasterian al „învăţăturii împrumutate", oricare din membrii falangei era susceptibil de a-şi însuşi în scurtă vreme mai multe profesiuni, putînd face astfel faţă diversităţii muncilor din seriile şi grupele ce urmau să ia fiinţă pe măsura creşterii efectivului.

Un ultim indicator demn de studiat este acela al *provenienţei teritoriale* a „soţilor agronomi". Examinînd, de pildă, tabelul efectivului nominal pe care N. Pîcleanu l-a găsit în 20 septembrie 1836 prezent la reşedinţa falansterului, constituind deci efectivul de bază, acesta cuprindea 53 de membri. Aceştia proveneau deopotrivă din mediul rural cît şi din cel urban. Fiecare dintre aceste două categorii de asociaţi venea cu deprinderile, cunoştinţele profesionale şi deci cu aportul lor *specific mediului de proveniență*. Predomina numărul celor din teritoriul rural — 57% ; se constată deci că predilecţia sistemului fourierist pentru latura agricolă a muncii era satisfăcută în ceea ce priveşte falansterul „Soţii agronomi". (De fapt, „apendicele" orăşenesc al acestei colonii, aflat la Bucureşti sub conducerea lui I. Bălăceanu, putea fi neînsemnat ca număr.) Un aspect particular din punctul de vedere al provenienţei teritoriale priveşte pe „scriitorii" de cancelarie. Lucrul cancelaristic era pe atunci deosebit de împovărător, întrucît el se efectua integral manual. Este sigur că „scriitorii" actelor ce se lucrau la cancelaria reprezentanţei bucureştene nu puteau fi recrutaţi decît de pe loc, din capitală, unde existau instituţii de învăţămînt, care furnizau cu uşurinţă numărul de amploaiaţi cerut de nevoile serviciului. La reşedinţa coloniei Scăieni, lucrurile stăteau întrucîtva altfel ; aici funcţionau şi persoane cu o instrucţie sumară. Printre „scriitorii" cancelariei se afla şi Iancu Iliescu, originar chiar din satul Scăieni, dascălul bisericii locale.

Proveniența teritorială a „soților agronomi" găsiți prezenți la falansterul de la Scăieni în 20 septembrie 1836 reiese din tabelul numeric de mai jos :

Efectiv	Numeric	Procente	Localitățile de proveniență						Observații
			București	Pitești	Focșani	Jud. Mehedinți	Jud. Gorj	Scăieni	
Total	53	100%	21	1	1	1	1	28	Filiala de la București fiind considerată de efectiv mic, n-a intrat în calculul numeric și procentual de mai sus
din care:									
Orășeni ..	23	43%	21	1	1	—	—	—	
Săteni ..	30	57%	—	—	—	1	1	28	

Din tabel reiese că marea majoritate a membrilor proveniți dintre săteni sînt originari din raza localității Scăieni, ceea ce dovedește că acțiunea de popularizare, cum era și firesc, avusese aici un ecou mai mare decît în alte localități rurale, de vreme ce în alte localități nu se puteau folosi decît mijloace orale de convingere, iar aici vizitarea coloniei constituia un mijloc mai eficace. Cum primii curioși ce veneau în contact cu falansterul nu puteau fi alții decît sătenii locali, este de presupus că Em. Bălăceanu și ceilalți organizatori ai falansterului contau pe intrarea în „falangă" — într-un viitor apropiat — a unui număr mai mare dintre localnici. Aceștia erau susceptibili de a deveni membri ai coloniei pe măsura convingerii lor „de visu" asupra avantajelor și superiorității muncii și traiului într-o colonie societară. După cum ne-o indică datele din tabel, cei mai mulți dintre „soții agronomi" proveniți din orașe — 21 la număr — au fost recrutați de pe raza teritorială a orașului București.

Din datele înscrise în acest tabel se evidențiază faptul că recrutarea „soților agronomi" s-a făcut de pe o rază teritorială relativ întinsă. Anume de la Focșani și pînă în Mehedinți, coincizînd cu limitele extreme ale Țării Românești din acel moment. Evident însă, aceasta nu în mod uniform, după cum rezultă din coloanele localităților de proveniență.

Înainte de a încheia acest capitol, asupra unei singure chestiuni se cuvine să mai insistăm : situația lui Diamant în cadrul falansterului. În cuprinsul acestui capitol, din nevoi determinate de logica demonstrației, au fost făcute adeseori referiri fragmentare cu privire la poziția lui Diamant față de comunitatea societară din Scăieni. Ele nu au izbutit să elucideze însă integral chestiunea, să o explice, impunîndu-se analiza faptelor amintite fugitiv, ca și a tuturor celorlalte care ne stau la îndemînă, într-o viziune unitară, pentru ca un examen cuprinzător să încerce luminarea acestei importante probleme. Documentele cunoscute pînă acum, ca și cele recent descoperite — pe care le publicăm în acest volum — lărgesc aria informativă, îngăduind clarificarea unor fapte controversate. Fără îndoială, cercetări viitoare vor descoperi noi probe care vor preciza ceea ce astăzi e încă de domeniul ipotezei. Dar, subliniem, documentele și mărturiile de care dispunem la ora actuală contribuie substanțial la stabilirea unor coordonate importante în problema de care ne ocupăm.

Neîndoielnic — toate sursele documentare o confirmă cu prisosință — e faptul că înființarea falansterului de la Scăieni este rodul activității multilaterale desfășurate de Diamant la întoarcerea în țară cu un entuziasm, cu o dăruire totală, care a impresionat și a impus respectul contemporanilor. L-a convertit pe Bălăceanu, a fost unul dintre cei zece membri fondatori ai falansterului, l-a organizat și i-a stabilit principiile de funcționare, a militat activ pentru recrutarea membrilor primului roi, a girat cu numele său pentru seriozitatea celor întreprinse la Scăieni, a anunțat că va fi acolo profesor, pe scurt a fost sufletul falansterului. Important e faptul — și de aceea îl subliniem în mod special — că Diamant s-a angajat, prin contract în decembrie 1835 să organizeze activitatea falansterului din toate punctele de vedere (principii de întemeiere, activitatea de producție, repartiție și consum, învățămînt, normele vieții societare, recrutarea de noi membri etc.). Acest fapt este, din fericire, atestat documentar, ieșind, așadar, din sfera controversată a ipotezelor. Despre acest document ne vom ocupa mai pe larg în următorul capitol. Aici am dori numai să formulăm o întrebare. De vreme ce a fost un contract, Diamant fusese retribuit pentru întocmirea planului de organizare a falansterului ?

Documentul pe care îl avem la dispoziţie nu precizează nimic în acest sens, deschizînd poarta ipotezelor, în egală măsură posibile. Dar, după cum dovedesc documentele, această diversificată activitate a desfăşurat-o în perioada preparativelor pentru înfiinţarea falansterului şi în primele luni din activitatea acestuia. Ştiindu-se că falansterul de la Scăieni era rodul activităţii lui Diamant, unii contemporani, după decenii de la petrecerea evenimentului, au acreditat opinia (după cum vom vedea, pe alăturea de cercetarea faptelor) potrivit căreia şi după înfiinţarea „soţietăţii agronomice", Diamant ar fi continuat să ocupe rolul deţinut în fazele primare. Ion Ghica a afirmat fără ocol că „Diamant era acolo (la Scăieni — *n.n.*) marele Mapa şi domnea ca un suveran" [1]. Acest punct de vedere a fost însuşit apoi de unii cercetători, deşi este în mod vădit contrazis de realitatea faptelor. De-abia în 1935, sprijinit pe probe de necontestat, Dimitrie Popovici a dovedit (în „Santa cetate") contrariul. Gr. Mladenatz, împărtăşind opinia lui D. Popovici, a contribuit şi el la restabilirea adevărului.

Dreptate au într-adevăr opiniile care au demonstrat că Diamant, la puţină vreme după întemeierea falansterului, a trecut treptat printr-o perioadă de slăbire a interesului pentru acesta, pînă la îndepărtarea aproape totală. După cum am văzut, în evidenţa lui Bălăceanu, Diamant era trecut printre cei „ce nu sînt în Scăieni". Alte mărturii sînt însă şi mai categorice, afirmînd că Diamant în 1836 nici nu ar fi fost văzut în colonie.

Bălăceanu nu a contestat afirmaţia aceasta, iar documentele nu consemnează nicăieri prezenţa lui Diamant în activitatea falansterului. E sigur că fourieristul român şi-a dat seama, mai ales după reinstituirea pentru a doua oară a sechestrului asupra Scăienilor în favoarea lui Zaplan, că falansterul nu are şanse de dezvoltare pentru a realiza prescripţiile doctrinare. Comportamentul lui Bălăceanu în calitate de director — despre care Diamant luase, fără îndoială, cunoştinţă — nu era nici el de natură să contribuie la instaurarea unei vieţi conforme principiilor fourieriste. În aceste condiţii, Diamant, fourierist convins, nu putea să gireze o asemenea întreprindere care — vai — se îndepărta vizibil de normele „ordinii societare" şi a „muncii atrăgătoare". De aici dezinteresul treptat pentru falanster. De altfel, în mai 1836 solicită aprobarea (pe care o obţine) de a practica meseria de inginer hotarnic. La 16 mai 1836, „Buletinul", gazetă oficială, anunţă hotărîrea departamentului dreptăţii în urma cererii lui Diamant. De la această dată, Diamant se ocupă efectiv cu hotărnicia, care constituie singura sa sursă de existenţă. Apoi, contractul încheiat în decembrie 1835 cu Bălăceanu prin care se angajează să-i organizeze pe moşia sa o „fermă agronomică şi facturieră" nu e o probă că Diamant a continuat în 1836 să se ocupe de falanster. În primul rînd nu trebuie uitat că sîntem în posesia unei informaţii despre încheierea contractului, şi nu a planului efectiv. E posibil ca Diamant să nu-şi fi îndeplinit obligaţia contractuală, deşi Bălăceanu, care în 1836 a primit aproape 20 de noi membri la Scăieni, se gîndea neîndoielnic, la o reorganizare a întregii activităţi. De aceea a şi apelat la serviciile lui Diamant. Dar însuşi faptul că a fost nevoie să se încheie contract demonstrează că Diamant nu se afla la Scăieni, nu avea obligaţia unui membru al falangei de a executa orice fel de lucrări, deci cu atît mai mult un plan de organizare a falansterului şi că apărea încă la sfîrşitul anului 1835 ca o persoană, într-un fel „terţă" faţă de falanster.

Dezinteresul lui Diamant pentru falanster nu trebuie confundat însă cu o totală răcire a raporturilor cu Bălăceanu, de care îl lega o reală prietenie, şi mai ales nu poate fi de loc interpretat drept o abandonare a idealurilor fourieriste. Cu Bălăceanu va continua să întreţină raporturi amicale (dovadă că Diamant cunoştea situaţia reală de la Scăieni), confirmate oarecum documentar. În februarie 1836, Diamant este mandatarul lui Bălăceanu la licitaţia unor moşii din Teleorman. În noiembrie 1836 este martor la atestarea testamentului întocmit de Bălăceanu, semnînd în această calitate documentul. Cît despre faptul că slăbirea interesului pentru falansterul din Scăieni nu semnifică abandonarea convingerilor fourieriste, ne-o dovedeşte din plin memoriul din 1841 înaintat Consiliului administrativ al Moldovei. Aici e limpede faptul că eşecul de la Scăieni nu a putut altera convingerile elevului lui Fourier, care era acum preocupat de un nou proiect menit să înfăptuiască în Principatele române ordinea societară.

[1] *Ion Ghica*, op. cit., p. 241.

V.

Activitatea de producţie, repartiţia şi educaţia în falanster

Moşia Scăieni, arendată de zece membri fondatori ai viitoarei comunităţi asociaţioniste, se afla aşezată, împreună cu satul purtînd acelaşi nume, „la poalele dealului Scăieni, în apropierea Teleajenului, la 6 km de Ploieşti şi la 22 km de reşedinţa plăşii" (Bucov) [1]. Asupra întinderii moşiei, a caracteristicilor ei ne-am referit într-un capitol anterior. Pe lîngă datele menţionate acolo ni se pare utilă o scurtă privire asupra locuitorilor satului care erau legaţi — prin natura împrejurărilor — de moşia Bălăceanului şi către care, cu siguranţă, era îndreptată în primul rînd acţiunea de propagandă a falansterului cu scopul recrutării unor noi colonişti.

În timpul activităţii „Societăţii agronomice", componenţa socială a localităţii Scăieni şi îndeletnicirea locuitorilor — deduse dintr-o statistică a vremii [2] — prezentau următoarea înfăţişare : (vezi tabelul de la p. 101).

În afară de proprietarul moşiei (bucurîndu-se de privilegiul scutirii de bir şi al posedării unui număr minim de scutelnici), în localitate trăiau şi 12 birnici, mici proprietari de pămînt (moşneni). Munca acestora putea fi direct exploatată numai în măsura în care, prin descompunerea relaţiilor feudale, ei se angajau ca lucrători sezonieri, de pildă la muncile viticole. Un număr mult mai mare îl formau însă

[1] „Marele Dicţionar geografic al României", Bucureşti, 1902, vol. V, fasc. I, p. 346.

[2] Arhivele statului Bucureşti, catagrafii, dep. 23, nr. arh. 88/1838, caietul nr. 30.

clăcaşii : de patru ori mai mulţi decît moşnenii. Aceştia nu plăteau numai bir către stat, ci datorau „soţilor agronomi" renta în muncă şi în produse. Restul populaţiei satului îl formau foştii robi ai proprietarului, cărora înfiinţarea co-

Componenţa socială şi îndeletnicirea capilor de familie din satul Scăieni (jud. Saac)

Total locuitori	Din care:																				
	Proprietari de pămînt		În depend.		Date incomplete	Ca îndeletnicire:															
	Propr. moşie	Birnici mici propr.	Birnici clăcaşi	Robi		Croitori	Fierari	Morari	Bucătari	Vieri	Plugari	„Scriitori"	Lăutari	Cobzari	Cîntăreţi bis.	Circiumari	Muncitori în genere	Fără meşteşug	Infirmi		
83	1	12	52	8	10	1	1	2	1	4	2	1	2	2	2	1	61	1	2		

loniei le-a adus eliberarea şi privilegiul de a se număra ca membri ai unei comunităţi înaintate. Sub raportul îndeletnicirii, numărul de muncitori (61, deci 73% din populaţia satului) constituie indicatorul unui *anumit* grad de *dezvoltare* a relaţiilor muncă-bani (vinderea forţei de muncă şi retribuirea acesteia cu bani) în această parte de loc, unde îndeosebi complexitatea lucrărilor viticole de sezon cerea o largă folosire a forţei de muncă pe bani.

Pe de altă parte trebuie avut în vedere că în situaţia concretă de pe moşia Scăieni, poate şi pentru a atrage în viitor cît mai mulţi membri spre falanster, proprietarul moşiei crease condiţii care asigurau chiar unora dintre clăcaşi un anumit grad de bunăstare, după cum se vede din tabelul de la p. 102.

După cum se ştie, legiuirile timpului, consfinţite şi de Regulamentul organic, lăsau ţăranilor dreptul de a lucra două treimi din moşie, pentru care proprietarul percepea dijmă. A treia parte — exclusivă a proprietarului — era lucrată de clăcaşi, recolta revenind proprietarului. Evident, boierul nu-şi reţinea pentru sine pămînturi neproductive, ci terenul cel mai valoros şi mai fertil. Fără îndoială că lucrurile se

petreceau la fel şi pe moşia Scăieni : clăcaşii de aici îşi primeau pămîntul de la proprietar, căruia, în afară de clacă, îi predau dijma din produse. Cum arendaşii „soţii agronomi" beneficiau de toate privilegiile proprietarului pe timpul

Starea economică a 3 clăcaşi din Scăieni
(anul 1838, după împrăştierea falangei)

	Aparţinînd la falanster	Inventar agricol		Suprafaţa agricolă (nr. pog.)		Animale producătoare de venit			Pomicultura				Duzi
		Cai	Boi	Agr.	Vitic.	Vaci	Oi	Porci	Meri	Pruni	Nuci	Cireşi	
Iancu Iliescu	Da	2	2	4	4	1	6	1	2	—	—	4	4
Toma Costandin	Nu	1	2	5	2	4	—	—	—	60	2	—	10
Dinu sin Călin	Nu	—	2	4	1	1	7	1	—	18	—	—	—

(N.B. Pentru fineaţă, primii doi au cîte două pogoane, iar al treilea un pogon)

arenzii, aceştia dispuneau de partea cea mai bună a moşiei, iar clăcaşilor li se percepeau dijma şi renta cuvenită.

Rezultă deci că în răstimpul funcţionării falangei „Soţii agronomi", pe proprietatea Scăieni a pitarului Em. Bălăceanu *au coexistat* două sisteme economice :

a) o mare gospodărie exploatată în comun de „Societatea agronomică", ai cărei membri, renunţînd la sistemul parcelar şi la casele individuale, se adunaseră spre a lucra în comun şi a locui la un loc în falansterul improvizat la „casele" conacului moşiei ;

b) o reţea de mici gospodării individuale ale clăcaşilor din satul Scăieni, înjghebate pe terenurile primite de la proprietar şi care predau în schimb dijma şi renta în muncă.

La prima vedere pare ciudat că membrii unei comunităţi societare care voia să demonstreze valoarea muncii libere şi atrăgătoare să beneficieze de privilegiile proprietarului, percepînd dijmă şi încasînd rentă de la clăcaşi. Anomalia e în spiritul vremii şi explicaţia trebuie căutată, printre altele, şi în aceea că cei ce stăteau în fruntea falansterului nu voiau să irite oficialitatea şi boierimea din partea locului prin nesocotirea „obiceiului pămîntului" în raporturile cu ţăranii dijmaşi. În consecinţă, legiuirile existente au fost respectate,

nu însă fără o îndulcire vizibilă a lor. De regulă, proprietarii îşi dijmuiau cu lăcomie clăcaşii. Em. Bălăceanu, în calitatea sa de director al „Societăţii agronomice" şi interesat să atragă noi colonişti, manifesta însă o anumită indiferenţă faţă de perceperea dijmei, după cum raportează în 1837 ocîrmuirea jud. Saac către Departamentul din lăuntru.

1. Despre cooperarea în agricultură a „soţilor agronomi"

După cum am arătat în capitolul precedent, în doctrina fourieristă principala activitate a falangei trebuia s-o constituie agricultura. În sfera acesteia trebuia investită majoritatea timpului de muncă depus de membrii coloniei. La Scăieni, Diamant, care probabil a organizat activitatea coloniei, a urmat în general destul de aproape prescripţiile maestrului, rezervînd agriculturii locul principal. De altfel, condiţiile locale de la Scăieni erau de asemenea natură, încît, de fapt, impuneau agricultura ca îndeletnicire de prim ordin, „industria" fiind o ramură complimentară. Potrivit contractului încheiat cu direcţia fermei societare, un „soţ" trebuia (pct. 1 din contractul cu Mihalache Dănciulescu) să se ocupe cu „lucrarea industriei *şi a cîmpului*" (subl. n.). De fapt însă, unui membru al coloniei îi revenea exercitarea unei *pluralităţi* de munci deosebite, în mod *succesiv* şi prin şedinţe relativ scurte. Astfel, Ioan Vretos, la fel cu Costache Anastasiu şi toţi ceilalţi „soţi", declară că în colonia de la Scăieni au îndeplinit următoarele munci *diferite :* construirea de puţuri, dărîmarea de ziduri, culesul viei, scoaterea mărăcinilor de pe cîmp [1]. De asemenea, ei au lucrat la săpat de şanţuri, la prăşit („săpat") de porumb şi la alte munci agricole. Se elimina astfel diviziunea excesivă a muncii, cu dezavantajele ei pentru organismul lucrătorului.

Această largă varietate de munci, pe care „soţii" le săvîrşiseră la foştii lor stăpîni în mod silit, erau prestate aici, potrivit regulilor unanim acceptate de membrii coloniei, pe baza atracţiei fiecărui colonist în parte către o activitate preferată. Bălăceanu declarase la proces că regimul de viaţă

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 322, 336.

şi de muncă în cadrul coloniei era stabilit „dă fieşcare tovarăş în parte, ce să socotea dăstoinic a împlini o slujbă“ [1]. E evident, aşadar, caracterul nesilit — liber — al muncii depuse de aceşti asociaţi, care *cooperau* la diferitele activităţi spre care se simţeau *atraşi*, pe măsura priceperii şi capacităţii fiecăruia, directorul coloniei avînd mai mult menirea, cum precizase Bălăceanu, „ca să ţiu o bună orînduială“.

„Statutele“ societăţii, aşa cum se profilează din contractele de care dispunem, dovedesc că la Scăieni funcţiona *o cooperativă de producţie de un fel deosebit*. Într-adevăr, contractele „soţilor“ (de exemplu, contractul încheiat de Mihalache Dănciulescu, la pct. 1) precizează — după cum am mai spus — că scopul „Societăţii agronomice“ era *„împreunarea lucrului şi a talentului“* (subl. n.) în cadrul lucrărilor de tip agricol sau industrial. În această cooperativă sui generis — potrivit indicaţiilor fourieriste —, *munca* propriu-zisă era dublată de elementul talent care, după cum se ştie, se bucura de multă preţuire în falangă, acordîndu-i-se şi o retribuţie specială. Activitatea de producţie în colonia de la Scăieni se desfăşura, deci, prin punerea în aplicare a regulilor societăţii „dă fieşcare tovarăş în parte“, care-şi alegea o anumită muncă, spre care se simţea înclinat. Cum talentul (altfel spus profesiunea, meseria) nu se putea exercita fără îndelungate deprinderi şi cunoştinţe speciale, în activitatea didactică lucrau exclusiv profesorii specializaţi, după cum la muncile agricole prezentau aptitudini fireşti mai ales cei din partea locului — robii eliberaţi de Em. Bălăceanu şi alţi săteni.

În acelaşi timp însă, ca ajutoare ale profesorilor, precum şi pentru învăţarea anumitor meşteşuguri legate de tehnica agricolă (sau industrială), „dădea lecţii“ oricare dintre „soţii“ cunoscători pe baza sistemului de învăţămînt (lancasterian) ce se adoptase în falanster. În ceea ce priveşte predarea cunoştinţelor teoretice, aceasta revenea elementelor provenite din „şcoala naţională de aici“ (din Bucureşti), după cum arată raportul către Departamentul din lăuntru, înaintat de medelnicerul Nicolaie Pîcleanu, care a cercetat pe „soţi“ la moşia Scăieni [2].

[1] Vezi documentul nr. 37 în volumul de faţă, p. 284.
[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 339.

Un alt element caracteristic al cooperativei productive de la Scăieni a fost prezenţa factorului *capital pecuniar*. După cum am menţionat, „soţii“ care au luat în arendă moşia Scăieni — 10 la număr, încheind un înscris colectiv pentru arendarea moşiei — au investit în asociaţie un fond bănesc iniţial de 3 600 de galbeni. De asemenea, era nevoie de capital pentru amenajarea încăperilor falansterului, achiziţionarea de vite, unelte, seminţe etc. Cota de participare la vărsăminte varia de la un „soţ“ la altul. Astfel, „ca să fie cineva tovarăş“ la „pansionul“ coloniei, „trebuie să ia cel pucin un aqsion, sau un cupon de aqsion“ [1], după cum se scria în înştiinţarea din care am mai citat. Alţi membri ai „Societăţii agronomice“ de la Scăieni, avînd la dispoziţie capitaluri modeste, s-au înscris cu sume relativ mici. Costache Şerbănescu, căruia i s-a încredinţat funcţia de secretar al societăţii, depusese la direcţia fermei un capital de numai 10 galbeni [2]. Un alt asociat, Ştefan Ioan, participa şi el cu suma de 10 galbeni [3].

Aşadar, rezumînd lucrurile, trebuie precizat că în cooperativa de producţie de la Scăieni se întîlnesc mai multe genuri de participare a „soţilor agronomi“ : unii depun forţa lor de muncă şi talentul — fără a fi investit şi o cotă de participare — pentru crearea, pe baza atracţiei şi a înclinărilor fiecăruia, a unor valori care le vor aduce cîştigul respectiv. Alţii depun capital (bănesc sau de altă natură) purtător de dobîndă. În sfîrşit, unii, dispunînd de un capital redus, îl depun spre fructificare (potrivit regulilor admise în „Societatea agronomică“), dar concomitent execută şi diferite munci, făcînd uz şi de talentul şi capacitatea lor, pentru a dobîndi un cîştig cît mai bun. (Este cazul, de pildă, al lui Costache Şerbănescu, care, pe lîngă participarea sa cu un capital de 10 galbeni (= 315 lei), îndeplinea şi funcţia de secretar al societăţii, prestînd, după nevoi, şi diferite munci manuale. Este vorba, aşadar, de o încercare — după modelul imaginat de Fourier — de colaborare „armonioasă“ între capital şi muncă, ignorîndu-se antinomia obiectivă dintre acestea.

[1] Vezi documentul nr. 19 în volumul de faţă, p. 242.
[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 317.
[3] Vezi anexa în volumul de faţă, p. 468.

Activitatea productivă a falansterului „Soţii agronomi“ presupunea, firește, o organizare adecvată a nevoilor lor de consum personal. Aprovizionarea membrilor coloniei cu articolele necesare traiului zilnic constituia, fără îndoială, un însemnat capitol din planul de bază al fermei agronomice şi „facturiere“, a cărui elaborare şi-o asumase Teodor Diamant. Variata producţie — agricolă, viticolă etc. —, specifică moşiei Scăieni, înlesnea organizarea aprovizionării, căci aici se cultivau cereale (mai ales porumbul, de asemenea fasolea, lintea), zarzavaturi, viţa de vie. Regiunile viticole Pleaşa şi Valea Călugărească — situate nu departe de Scăieni — sînt de altfel centre viticole binecunoscute. (Însăşi marca judeţului Saac, după cum ne-o arată Dicţionarul geografic al ţării, era o viţă cu struguri.) La Scăieni existau de asemenea toate condiţiile pentru conservarea fructelor (de pildă a prunelor) prin fierbere sau uscare, în vederea asigurării hranei pe timpul iernii.

Dacă mămăliga se putea pregăti din porumbul local, pentru facerea pîinii trebuia adoptată soluţia aducerii grîului din afara moşiei Scăieni. Că lucrurile era logic să se fi petrecut aşa ne-o dovedeşte faptul că din cele patru moşii ale lui Em. Bălăceanu, trei sînt situate în zona grîului, la şes. Documentele confirmă această ipoteză. În scrisoarea sa din toamna anului 1835 către Mihăiţă Filipescu, C. Bujoreanu înştiinţează că de pe moşia Tecuciul a lui Em. Bălăceanu „grîu [l] cel mai curat — chile 34 şi 5 baniţe, chila de 200 ocă — l-au fost trimis în nooă cară la Scăieni, moşia d. pitarului Bălăceanu“. Această importantă cantitate de cereale expediată la falanster nu a fost, probabil, în întregime vîndută de Bălăceanu. O parte, poate chiar cea mai mare, a fost rezervată nevoilor de consum ale coloniştilor. Oricum, e greu de presupus că „Soţii agronomi“ s-au aprovizionat cu grîu din altă parte decît din recolta celorlalte moşii ale Bălăceanului.

Revelator pentru preocupările comunităţii societare din Scăieni este şi strădania de a folosi în activitatea de producţie unele mijloace pe atunci înaintate. Aceasta conferea societăţii prestigiul unui organism care se distingea prin strădania de a ridica nivelul tehnic al agriculturii româneşti din acea

vreme. De subliniat că scopul acesta era evident nu numai în activitatea de producţie propriu-zisă, dar şi în intenţiile didactice ale fondatorilor. După cum se ştie, H. Crateros, ca şi Diamant, avea dubla misiune de a organiza producţia agricolă a comunităţii după principiile ştiinţei agrotehnice şi totodată de a preda tuturor „soţilor agronomi“ cunoştinţe ştiinţifice din sfera agronomiei.

Pentru buna desfăşurare a întregii activităţi a coloniei, ea a fost dinainte organizată după un plan anume. Într-adevăr, pe cota-parte a moşiei date în arendă falansterului, lucrările erau complexe, fapt inerent unei gospodării mari. De aceea, activitatea nu se putea desfăşura fără un plan judicios şi ad-hoc întocmit deopotrivă pentru sectorul agricol, ca şi pentru cel industrial al coloniei. Pentru alcătuirea acestei lucrări de specialitate, directorul „Societăţii agronomice“ a făcut apel la cunoştinţele unuia dintre „soţi“, Teodor Diamant, cu care a încheiat în acest sens contractul la care ne-am mai referit. Despre existenţa acestui înscris (care perfectează acordul intervenit între directorul Em. Bălăceanu şi Diamant în vederea desfăşurării chibzuite a activităţii falansterului) exista — după cum spuneam — o mărturie scrisă. Este vorba de „Catagrafia rămasurilor răposatului Teodor Diamandi“. Acest document a fost redactat în 1841, anul morţii acestuia. În el sînt enumerate, pe lîngă obiectele de uz personal, instrumentele inginereşti şi hîrtiile rămase de la fourieristul român. „Catagrafia“ menţionată semnalează că organele stăpînirii au găsit între aceste hîrtii şi un „*contract al lui Manolache Bălăceanu către răposatul, prin care să arată că s-au legat a-i face cel din urmă o fermă agronomică şi facturieră*“ [1]. Contractul fusese încheiat în decembrie 1835. Dar cu siguranţă că şi activitatea coloniei pînă în decembrie fusese organizată — în mare — tot de Diamant.

Este de presupus că în alcătuirea acestei lucrări de bază, Teodor Diamant a luat în considerare şi cunoştinţele, experienţa lui H. Crateros, autor al cîtorva proiecte menite să ducă la îmbunătăţiri agricole în ţara noastră înainte şi imediat după 1848. De asemenea, lui H. Crateros îi revenea sarcina — în calitate de agronom al societăţii — să asigure înfăptuirea planului arătat în toate detaliile specifice climei, solului agro-viticol şi pomicol de la Scăieni. În orice caz, pla-

[1] Vezi documentul nr. 35 în volumul de faţă, p. 278.

nul trebuia să traducă în fapt principiul formulat de Diamant în memoriul din 1841 : „Pămînturile vor fi exploatate şi cultivate după ultimele metode folosite în Europa înaintată în ceea ce priveşte agricultura“ [1].

Din desfăşurarea practică a lucrărilor, în măsura în care documentele vremii fac referire la ele, rezultă că planul prevedea :

— Amenajarea edificiilor deja existente conform preceptelor fourieriste, pentru ca falansterul să asigure locuinţă membrilor săi, încăperi pentru ateliere, sală de servit masa etc. În acest scop, după cum declară Ioan Cărbunescu, Sandu Nohaia şi alţi membri ai coloniei, între alte munci efectuate de ei aici a fost şi dărîmarea unor ziduri (vechi), eliberîndu-se astfel terenul pentru noi construcţii, în vederea cărora solicita, probabil, Diamant planurile de la arhitectul parizian Mauritze.

— Ameliorări funciare : curăţirea terenului de mărăcinişuri, scoaterea de buturugi, construirea de fîntîni şi puţuri, îmbunătăţirea terenurilor inundabile (săparea de şanţuri pentru desecări şi alimentarea cu apă a unor părţi de teren agricol).

— Înzestrarea fermei cu inventar viu şi mort. În acest scop se cereau investiţii băneşti. De aceasta — în măsura existenţei fondurilor necesare — trebuia să se ocupe directorul societăţii, care putea da dezlegare pentru orice fel de cheltuială, dar mai ales cînd era vorba de o investiţie. De asemenea, el însuşi, împreună cu „soţii“ împuterniciţi de el, putea adresa cereri în afara coloniei, în scopul arătat. În urma calculelor gospodăreşti ce-şi făcuse, Em. Bălăceanu se hotărî din nou — chiar la înfiinţarea „Societăţii agronomice“ — să vîndă unul din pămînturile sale aflate în judeţul Teleorman, moşia Tecuciul, poate nu numai pentru plata datoriilor, ci şi pentru înzestrarea fermei de la Scăieni cu inventar de muncă. A mărturisit aceasta în jalba adresată domnitorului, căruia îi reclama neplata preţului de către cumpărător nici după un an de cînd acesta intrase în stăpînirea imobilului. „Acum — scrie Em. Bălăceanu — după tovărăşiia („Societatea agronomică“. — *n.n.*) în care mă aflu cu alţii, sînt a băga o sumă de bani în cumpărătoare de vite şi altele, de la bîlciurile ce să

[1] *Teodor Diamant.* „Scrieri economice“, p. 117.

fac la 20 şi la 25 ale aceştii luni iunie“ [1]. El sublinia în continuare gravitatea lucrurilor ; sezonul agricol era în toi, iar mijloacele de muncă şi transport ale clăcaşilor se socoteau cu totul insuficiente : „...din care pricină a neräspunderii banilor poate să mi să dărapene starea mea cu totul, cum şi a altora“ — referindu-se astfel la interesele „fermei soţietare“ [2], cum o denumea el, împrumutînd un limbaj specific şcolii fourieriste. Neachitarea de către cumpărător a sumei cuvenite — crede Bălăceanu — se datoreşte şi oficialităţilor, în special tribunalului de comerţ, care se ocupa cu asemenea vînzări imobiliare prin mezat. Neluînd măsuri pentru a-l apăra, nesilindu-l pe cumpărător să-şi achite datoria, fostul proprietar al Tecuciului s-a văzut rămas „şi fără moşie, şi fără bani“. Totuşi, pînă în cele din urmă s-au procurat un număr de animale pentru lucrările agricole, după cum se deduce dintr-un document al vremii. În el se face menţiune despre sarcina dată lui Sandu Nohaia, „iconomul din năuntru al soţietăţii“, ca din vitele de muncă achiziţionate să vîndă cîţiva boi. Numitul Nohaia îi vinde în vara anului 1836 lui Ioniţă Stoica sin Rusul din Slănic, la preţul de 196 de lei [3].

Intenţia mărturisită a fondatorilor comunităţii societare de a practica o agricultură la nivelul cel mai înaintat din acea vreme nu putea fi materializată fără procurarea unor unelte perfecţionate. De altfel, adoptarea în activitatea falangei a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii era şi o importantă prescripţie fourieristă, pe care Diamant nu putea s-o ignoreze. Conducătorii societăţii se străduiau de aceea să înzestreze tehnic ferma, depunînd eforturi pentru procurarea uneltelor necesare.

La Bucureşti funcţiona, după cum am mai amintit „Societatea de agricultură“, ca o întreprindere oficială, bucurîndu-se de protecţia domnitorului Alexandru Ghica. Pentru lucrările ei agricole experimentale, aceasta avea la dispoziţie moşia Pantelimon, unde fuseseră aduse de peste graniţă cîteva maşini agricole, cu care s-au făcut o serie de încercări cu rezultate pozitive. Aici funcţiona un început de şcoală agricolă, sub conducerea doctorului Zucker, iar rezultatele obţi-

[1] Vezi documentul nr. 23 în volumul de faţă, p. 253.
[2] Vezi documentul nr. 24 în volumul de faţă, p. 255.
[3] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 328.

nute în muncile agricole (arat, prăşit şi recoltatul unor cereale) se publicau în „Muzeul Naţional". Alexandru Ghica Vodă dovedea interes faţă de realizările obţinute de „Societatea de agricultură" pe care o patrona. Ca unul ce audiase în 1833 la Viena prelegeri despre agricultură, asistă personal, în primăvara anului 1835, la experimentarea uneltelor agricole de curînd importate, pentru lucrul ogoarelor fermei Pantelimon. Un tehnician anume angajat (Steindel) arăta practic modalitatea funcţionării noilor unelte. Aceste experienţe trezeau un viu interes în rîndurile publicului interesat.

Nutrind naivitatea că domnitorul, care se dovedea realmente preocupat pentru progresul agriculturii, ar fi bucuros să sprijine orice iniţiativă de acest fel, oriunde s-ar manifesta, şi dorind să-şi completeze utilajul tehnic necesar desfăşurării lucrărilor agricole „Societatea agronomică" a făcut demersul cuvenit. Cererea lui Costache Şerbănescu, secretarul „Societăţii agronomice", şi a altor membri ai falangei — în numele tuturor „soţilor agronomi" — adresată domnitorului Alexandru Ghica, în care rugau ca din plugurile „aduse la cinstitul comitet al soţietăţii agronomice de la sfîntul Panteleimon" să li se dea unul şi lor, a fost respinsă cu indignare [1].

Cu toate acestea, Em. Bălăceanu, în calitatea sa de director al „Societăţii agronomice", adresîndu-se ocîrmuirii jud. Saac, vorbea — la începutul lunii septembrie 1836 — despre unele *realizări* obţinute pentru prima oară de acei „soţi", caracterizîndu-le cu modestie drept „începuturi slabe de agronomie ce am putut de am alcătuit întîiaşi dată" [2]. Aceasta indică existenţa unor anumite *progrese* în agricultura fermei Scăieni, mai ales că „soţii" de mai sus ceruseră un *plug-model* drept „gratificaţie, pentru că ei au înmulţit roadele pămîntului acestui Prinţipat", după cum se exprima ulterior divanul judecătoresc în pricina „soţilor agronomi".

După cum am mai spus, între culturile cerealiere ale fermei de la Scăieni nu sînt menţiuni despre grîu, ci despre porumb. Astfel, Costache Şerbănescu şi alţi membri ai falangei declară că între muncile fizice ce au prestat acolo în grupa agricolă a fost şi prăşit („săpat") de porumb. Este de presupus că în planul întocmit de Diamant — ajutat de H. Crateros — se adoptase nu numai o rotaţie locală a culturilor, ci şi cultivarea grîului pe moşiile lui Em. Bălăceanu, în jud. Teleorman, de unde după recoltare era transportat la reşedinţa falansterului. Documentele vremii întăresc această ipoteză.

O altă cultură a zonei deluroase din Ţara Românească — în care intră şi teritoriul Scăieni — este aceea a viţei de vie. Cu siguranţă că şi pe poalele dealului Scăieni au fost plantate vii îmbelşugate prin munca „soţilor agronomi", îndrumaţi cu pricepere de H. Crateros. Documentele din acel timp confirmă această presupunere. Astfel, în „malul moşiei", Em. Bălăceanu, împreună cu ceilalţi „soţi" arendaşi, aveau via Scăieni. Ei mai lucrau şi via de la Bighilinu [1]. Între viile ce aparţineau lui Em. Bălăceanu este şi cea de la Valea Orlii, „care vie — după cum ne-o mărturiseşte el însuşi — dimpreună cu celelalte sînt date în arendă lor („soţilor agronomi". — *n.n.*)" [2].

Cum viticultura avea tradiţie la Scăieni, este explicabil ca în pămînturile falansterului să se fi rezervat loc şi viticulturii, care era, de altfel, recomandată de şcoala fourieristă. Costache Atanasiu, unul dintre membrii coloniei de la Scăieni, declară că între muncile pe care le-a depus era şi culesul la vie. De asemenea, Costache Şerbănescu repetă la rîndu-i între alte activităţi prestate acolo şi faptul că „i-am lucrat la vie". În „Societatea agronomică" de la Scăieni, activitatea viticolă era bine îndrumată. „Soţii agronomi" lucrau via „bine, podgoreneşte" — precizează o mărturie a vremii. Recolta de struguri urma să fie în bună parte vinificată, pentru a face să crească veniturile asociaţiei [3]. De la o vreme însă, condiţiile exercitării acestei munci au fost îngreuiate din cauza unor mari proprietari vecini şi a aplicării sechestrului asupra venitului moşiei.

Pe livezile de acolo s-a dat atenţie şi pomiculturii : prunii (600 la număr), cireşii şi nucii dădeau o recoltă bună. Pomicultura constituia o îndeletnicire de predilecţie a sătenilor din partea locului. Natura solului şi aşezarea localităţii Scăieni pe lunca Teleajenului făceau posibilă şi dezvoltarea grădinăriei.

[1] Vezi documentul nr. 30 în volumul de faţă, p. 268—270.
[2] Vezi documentul nr. 24 în volumul de faţă, p. 255.

[1] Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arhivă 192 (1 120), 1835, f. 273—275.
[2] Serviciul Arhivelor statului Ploieşti, Judecătoria jud. Saac, nr. arh. 7 437/1835, f. 640.
[3] Pentru îndeplinirea cu pricepere a muncilor viticole, exista în satul Scăieni şi un număr de 4 vieri, menţionaţi statistic.

În consecinţă, „soţii agronomi" o practicau. Ştefan Ionescu, unul dintre ei, arată că la Scăieni „săpam şanţuri, tăiam mărăcini, scoteam buturugi, *săpam la grădină*" [1] (subl. n.). Pe lîngă priceperea localnicilor, lucrările de grădinărie de la Scăieni au cunoscut şi contribuţia iscusită a unor meşteri şi lucrători proveniţi din dreapta Dunării. Fără a face parte efectivă din falanster, se deduce că aceştia simpatizau cu noua înjghebare şi li s-a dat prin înscris un număr de pogoane, în vederea culturilor de zarzavat [2]. Aceasta era de natură să îmbunătăţească hrana ce se pregătea la bucătăria falansterului. Produsele sezoniere ale grădinilor de zarzavat erau căutate apoi şi pe piaţă, fiind astfel în măsură să contribuie la crearea unui surplus de venit pentru „Societatea agronomică" de la Scăieni.

2. Cooperarea pe tărîm „industrial" a „soţilor agronomi"

Fourier rezervase îndeletnicirilor industriale un rol modest în ordinea societară. După cum preciza maestrul de la Besançon, „ordinea societară nu vede în manufacturi decît complementul agriculturii, mijlocul de a crea o variaţie pasiunilor care izbucnesc în timpul lungii destinderi de iarnă şi a ploilor ecuatoriale" [3]. Aceasta, pentru că — socotea marele utopist — spre activitatea de tip industrial nu ar dovedi înclinaţii marea majoritate a oamenilor, cu excepţia unor activităţi din domeniul micilor industrii. De altfel — credea Fourier — viaţa de o mare simplitate a moravurilor din falanster va diminua mult din nevoia de produse industriale (mai ales cele legate de lux), reducîndu-le la strictul necesar. De aceea muncilor industriale Fourier le rezerva numai un sfert din timpul disponibil al societarilor. Şi aceasta cu menţiunea specială că vor fi tolerate numai acele lucrări care pot fi considerate drept accesorii ale celor agricole (ţesutul, torsul, dulgheria, lăcătuşeria, împletituri de tot felul etc.).

[1] Vezi anexa în volumul de faţă, p. 458.
[2] Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arhivă 5 432/1837, f. 39, 56.
[3] *Charles Fourier*. Oeuvres choisies, Paris, Ed. Guillaumine, 1889, p. 102.

Potrivit indicaţiilor doctrinare ale lui Fourier şi ţinînd seama deopotrivă de condiţiile locale de la Scăieni şi de stadiul producţiei manufacturiere şi în genere în ţara noastră în acea vreme, Diamant avusese în vedere şi lucrările de tip industrial. Ar trebui precizat însă din capul locului că noţiunile de industrie şi activitate industrială erau oarecum depărtate de înţelesul precis pe care îl au azi. Aceasta nu numai în înţelegerea publicului larg, dar şi în aceea a unor specialişti, cum ar fi, de pildă, economiştii. Semnificativ este în această direcţie faptul că Ion Ghica, economist de prestigiu (care avea şi pregătire de inginer), în 1843, în cunoscuta lecţie de deschidere a cursului de economie politică de la Academia Mihăileană, definise astfel industria, încît îngloba în sfera acesteia totalitatea activităţilor productive şi chiar a celor neproductive. „Cînd zic industrie — preciza Ghica — înţeleg agricultura, manufacturile şi comerţul, şi nu numai industria, dar şi ştiinţele, şi literele, şi frumoasele arte care atîrnă mai cu seamă de la gîndire" [1]. Aşadar, orice fel de activitate utilă societăţii era considerată ca intrînd în sfera extrem de largă a industriei. De-abia în 1860, economistul Dionisie Pop Marţian şi-a propus, nu fără a izbuti, să delimiteze sfera şi conţinutul noţiunii de industrie, cerînd „o definiţie mai exactă între ceea ce se înţelege sub industrie şi profesiune şi care este linia de demarcaţiune între ambele ramuri". Şi aceasta, stăruia Marţian, pentru că şi în vremea lui „industria este o numire prea vagă, căci industria este orice activitate productivă în orice ram, şi de aci cu drept cuvînt se şi zice industria agricolă, industria manufacturală, industria comercială ş.a.m.d. ; asemenea se zice profesez literele, matematica, croitoria, cabotagiul ş.a.m.d. Aceste dar sînt numiri prea generice şi noi căutăm a boteza o clasă specifică a feliuritelor industrii" [2]. În acest spirit, Marţian delimita ceea ce numea el noţiunile de „meseriă" şi „fabricăriă", prima semnificînd activitatea manufacturieră şi cea de-a doua pe cea industrială, bazată pe folosirea maşinilor.

[1] *Ion Ghica*, Opere, vol. IV, Bucureşti. Ed. Haneş, 1915, p. 281.
[2] *Dionisie Pop Marţian*. Opere economice (ediţie îngrijită şi prefaţată de N. Marcu şi Z. Ornea), Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961, p. 414.

Am stăruit asupra modului cum era înţeleasă în epocă activitatea de tip industrial, pentru că aceasta se reflectă şi în comunitatea asociaţionistă din Scăieni. În angajamentele reciproce stabilite între direcţia falansterului şi membrii ei, acestora, printre altele, li se făgăduise *„a lucra orice fabrică şi agricultură* (subl. n.), a li se da lăcaş, hrană, îmbrăcăminte şi moşia Scăieni, ca la nişte tovarăşi, a face orice prin a lor bunăvoie, iar nu prin silă“ [1]. Activitatea industrială era deci definită prin termenul generic „a lucra orice fabrică“. În altă parte se vorbea de activitatea manufacturială pentru acelaşi fel de operaţii. Dar, dincolo de această confuzie a termenilor — care era a epocii —, e îmbucurător de constatat că în concepţia lui Diamant şi a celorlalţi fondatori ai comunităţii societare din Scăieni exista o precisă delimitare între activităţile de tip industrial şi cele de profil agrar, punct de vedere la care Ion Ghica şi alţi economişti nu ajunseseră nici în 1843. Aşadar, dacă sfera activităţilor industriale era destul de imprecisă, incluzîndu-se aici, după concepţia lui Fourier, mai ales îndeletnicirile manufacturiere, strict legate de agricultură, important este că ele nu erau confundate cu cele efectiv agricole (de unde şi denumirea de „Societatea agricolă şi manufacturieră“) sau cu altele ţinînd de sfera muncilor neproductive.

Activitatea pe tărîm industrial (în limitele înţelesului menţionat mai sus) a coloniştilor din Scăieni era determinată şi limitată strict — cel puţin în perioada de început din existenţa falansterului — de condiţiile locale. Altfel spus, ea se desfăşura în cadrul organizat existent : mori, pive, micile instalaţii de vinificare, de conservare a fructelor etc. existente pe moşia Bălăceanului şi care — prin contractul de arendă — reveneau membrilor coloniei. Acestor îndeletniciri li se adăugau cele ale meseriaşilor existenţi în colonie. Probabil că în intenţiile de perspectivă ale lui Diamant, aceste activităţi trebuiau să fie lărgite şi sporite în frecvenţă şi intensitate, fără a depăşi plafonul de timp şi muncă al coloniştilor potrivit prescripţiilor fourieriste. Dar, după cum se ştie, planurile de perspectivă nu au putut fi puse în aplicare pentru că falansterul şi-a încetat existenţa, lucrurile rămînînd la stadiul lor iniţial. La Scăieni, pe lîngă uneltele legate de industria

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 307.

casnică propriu-zisă — practicată de multe veacuri în gospodăriile săteşti la un nivel tehnic scăzut —, existau *mori* pentru cereale. Drept forţă motrice, acestea nu foloseau forţa vie a oamenilor sau a animalelor, ci erau acţionate cu ajutorul roţii hidraulice. Astfel, un document din 1833 menţionează că în judeţul Saac există la rîul Teleajen, între altele, şi „moara lui Anghelache, a d-lui praporcicului Manolache Bălăceanu“, care se afla clădită în cătunul numit chiar „Moara lui Anghelache“ [1].

Ca şi în alte locuri din cuprinsul celor două principate, şi aici se dovedeşte prezentă iscusinţa industrială a sătenilor. Astfel, după cum ne arată o statistică din 1837 [2], la Scăieni ei construiseră pentru proprietarii respectivi nu mai puţin de 5 mori, pentru a căror punere în mişcare fusese folosită apa Teleajenului. Observînd că acest rîu de munte are un debit neconstant, spre a se evita înecarea morilor în răstimpul cît cursul apei este vijelios, meşterii respectivi n-au clădit morile chiar în vadurile rîului, ci pe iazuri săpate lateral, cărora le dădeau o curgere liniştită şi un debit convenabil prin dispozitive simple, aşezate la confluenţa cu matca rîului, precum şi la moara respectivă. Morile de la Scăieni erau în proprietatea următorilor : a) mănăstirea Tîrşor (două mori, fiecare din ele cu cîte două roţi) ; b) logofătul Dinu Anghelescu (o moară cu două roţi) ; c) praporcicul Em. Bălăceanu : două mori, astfel :

— „moara cea mare“ (căreia îi era anexată, după obiceiul timpului, şi o crîşmă) avea două roţi şi era clădită „pă iaz din matca apii Teleajenului“ ;

— „făcăul“ ce avea trei roţi — aşezat tot pe iazul derivat din albia acestui rîu.

Înainte de înfiinţarea „Societăţii agronomice“, la aceste două mori măcinau atît proprietarul moşiei (pentru sine şi robii de pe moşie), cît şi sătenii birnici (moşneni sau clăcaşi) de la Scăieni. Cu începere de la 10 martie 1835 — data înfiinţării asociaţiei fourieriste locale —, morile lui Em. Bălăceanu sînt puse în serviciul acestei colonii, care a procedat şi la verificarea lor, reparîndu-le şi înzestrîndu-le cu piesele

[1] Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 2 885/1831, f. 502 v.

[2] Loc. cit., nr. arh. 6 353/1837, f. 218 v.

lipsă. Astfel, „soţii agronomi“ au achiziţionat şi montat la „moara cea mare“ un număr de două pietre „noă, nepuse în pod“, după cum menţionează un document [1]. La aceste mori se măcinau cerealele destinate consumului personal al membrilor falangei (de pildă grîul adus din Teleorman — peste 34 de chile — la Scăieni). Măcinatul la aceste mori arendate coloniei, care investise capital pentru repararea şi utilarea lor cu cele trebuitoare, era avantajos, deoarece astfel nu se mai plătea (în bani sau uium) pentru măcinat la mori străine. De asemenea, aici se puteau transforma ulterior cerealele destinate hranei vitelor de muncă.

Sechestrarea venitului moşiei Scăieni, survenită către finele lunii aprilie 1835, reluată apoi în decembrie 1835, punea serioase piedici aplicării practice a planului economic al asociaţiei agronomice de aici. La 4 august ale acestui an, praporcicul Em. Bălăceanu reclamă ocîrmuirii judeţului Saac pe un Gheorghe Mărunţelu, ce fusese trimis de stăpînire la Scăieni spre a încasa venitul sechestrat şi care „au jăfuit pre arendaşii moşi[e]i mele“, cărora „le-au hrăpit şi nişte pietre de moară, ce le cumpăraseră acei arendaşi de acum ai moşi[ei]“ [2]. Stricăciunile provocate acestor mijloace de producţie ca urmare a aplicării sechestrului au fost grave. Ele sînt astfel descrise — de morarii Stan Fleoanţă de la „moara cea mare“ şi Stan Cocoşatul „ce am fost morar la făcău“ — în primăvara anului 1838 : „Mergînd şi la moara cea mare, arătară morari[i] că la înfiinţarea secfestrului au fost bună, umblînd, cum ştim şi noi. Şi pă loc, după punerea secfestrului, au dat-o şi secfestrantu în arendă ; iar acum să află cu totul dărăpănată, neumblînd. Şi pereţii se află tot după cum au fost ; şi 2 pietre alergătoarele, ce s-au luat de agronomi noă nepuse în pod, acelea să află în fiinţă. Dar roata, mai mult de jumătate — iar celelalte împrejurări pînă nu să vor face de iznoavă, nu poate umbla moara spre venit ; iar din potop nu este stricat nimic. Iar cîrciuma a mare să află bună cum au fost.

8. Mergînd şi la făcău ce este cu 3 roate, am găsit stricăciune de mai nainte, adică de cînd au fost Cerata în-

[1] Vezi anexa în volumul de faţă, p. 466.
[2] Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1 120)/1835, fila 273—275.

grijitor ; căci după a noastră ştiinţă, la înfiinţarea secfestrului era nou, iar acuma găsirăm 3 cercuri de fier de la gura tulumbelor şi 1 tot de fier de la căpăţîna roţii din mijloc... le-au stricat (...) Stăvilarele cu tot, adică amîndoo nomolitoarele şi cu scîndurile i scaunele lor, cum şi scînduri du pîn preajma lor lipsesc cu totu. Şi stavilele amîndoo fiind lipsă, s-au făcut mîncătură împrejur“ [1].

Însuşi Sava Podeanu, „îngrijitorul“ sechestrului, este nevoit să raporteze la 20 iulie 1837 ocîrmuirii judeţene că la moară „s-au rupt fusul cel lung la o roată, precum asemenea şi făcău : căpăţîna roţii jos, în apă — care, căzînd, stă, nemaiavînd mijloc, nu umblă — unde cunoscînd că aceste şezînd aduc pagubă moşi[e]i, pe de o parte am şi pus în lucrare a le face“ [2]. După un an însă, acestea au fost găsite tot stricate.

Trebuie menţionată de asemenea existenţa la Scăieni a micilor instalaţii de prelucrare a fructelor sau pentru vinificare. Strugurii din viile coloniei erau consumaţi nu numai în stare naturală, ci şi în urma supunerii lor procesului de vinificare. Apoi prunele recoltate (de la cei 600 de pruni) se puteau folosi — cum spuneam — la gătit, putînd fi conservate pentru iarnă prin „afumare“ sau în alt mod. Atît din tescovină cît şi din prune se obţineau prin distilare rachiuri şi ţuică, valorificate prin prăvăliile hanurilor, unde se vindeau cu amănuntul sau şi cu ridicata.

Între alte esenţe de copaci, pe moşia coloniei se găseau şi un număr de duzi ; aceştia constituiau punctul de plecare pentru mici ateliere *sericicole*, aducătoare de venituri suplimentare „soţilor agronomi“.

Pe lîngă morile pentru cereale, elementarele instalaţii pentru producerea vinului, cazanele de distilare a fructelor pentru rachiuri şi paturile pentru creşterea viermilor de mătase, mai exista pe moşia Scăieni şi *piua de abale*. Această instalaţie industrială — tot de tip rural — din perioada de existenţă a falangei „Soţii agronomi“ era înzestrată cu patru roţi. Ea folosea drept forţă motrice tot energia hidraulică. După cum menţionează un document, această piuă n-a fost dobîndită de Em. Bălăceanu prin moştenire, ci a fost con-

[1] Idem, anexa în acest volum, p. 446.
[2] Ibid., documentul nr. 32, în acest volum, p. 271.

struită de el însuşi în 1833. Astfel, acel document atribuie pitarului Manolache Bălăceanu „luarea apii după moară şi ducerea ei *la piua ce o face nouă*“ (subl. n.).

Referitor la starea acestei pive, „la punerea sechestrului era cîte patru roatele bune şi date în arendă“. Ulterior însă, acelaşi Sava Podeanu sesizează subcîrmuirea locală — ce proteja activ interesele sechestrantului, împotriva intereselor coloniei — că „3 roate să văd cu totul dărăpănate“ şi că a tocmit meşteri pentru refacerea pieselor deteriorate. Piesele semnalate de reparat erau : „3 roate ; 6 ciocane ; 2 dubacuri ; 8 cruci la fusile roatelor ; 6 coade lungi, care ţine ciocanile“ [1]. Costul acestei lucrări se ridica la suma de 1 200 de lei, ceea ce indică seriozitatea pagubelor ce fuseseră aduse de sechestrant şi pivei de abale. Aceasta explică şi desele demersuri făcute de directorul „Societăţii agronomice“ către dregătoriile principatului, pentru a obţine grabnica ridicare a sechestrului, care era atît de dăunător intereselor coloniei. Cu toate acestea, în 1838 instalaţia aceasta prezintă încă o serie de stricăciuni : „Stăvilele nu sînt de loc, fără numai una, stricată, precum şi stăvilele care despărţeşte apele roatelor care umblă. Ciocanele şi luminile scocurilor, cîteşi-patru prăpădite, încît curge apa pă dedesuptu lor înăuntru pivii, fiind dărîmat şi pămîntu împrejuru scocurilor şi a luminilor — precum şi de la uşa de la vale spre soare-apune, peretele cas[e]i piv[e]i cu fundul dăspre apus să află stricat cu totul, ieşite tălpile din [în]cheieturile lor şi stîlpii care ţine peretele, încît numai nu au căzut“ etc. etc.

Asemenea deteriorări, survenite ca urmare a sechestrului, erau de natură să afecteze însăşi dezvoltarea ulterioară a coloniei, deoarece *venitul pe care-l aduceau aceste mici întreprinderi industriale sătești era mult superior dijmei* pe care o predau clăcaşii satului Scăieni, constituind — după cum s-a subliniat la procesul cu grupul de 14 soţi — izvorul preponderent al veniturilor moşiei. Această idee o exprimă chiar „soţii agronomi“ în jalba pe care o adresează în 1837 către logofeţia dreptăţii, unde ei, între altele, precizează valoarea pe care o reprezenta dijma locală comparativ cu venitul acareturilor (inclusiv al pivei). „Soţii“ declară

[1] Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1 120)/1835, fila 273—275.

cu acest prilej : „Niciodată noi nu putem priimi a fi păgubiţi şi a priimi drept o miie doă sute galbeni ai arenzii moşi[e]i pe un an, care i-am dat pă trei ani înainte, *numai o mică sumă de venit, ce să cuprinde numai din dijmuri şi alte bagateluri, care nu fac nici a zecilea parte din venitul acareturilor*“ [1] (subl. n.). Într-adevăr, la fel ca în cazul altor pive, şi aici prelucrarea abalelor se făcea *pe bani*, după un anumit tarif. La pivă erau aduse nu numai produsele săteşti cu destinaţie casnică ; în perioada de avînt comercial, după 1829, unii neguţători cumpărau abale brute, pe care le aduceau apoi la piuă spre prelucrare, mărindu-le astfel preţul de vînzare. La 26 septembrie 1842, Gh. Trestiorean (care avea în sarcină bunurile rămase de la defunctul Em. Bălăceanu) raportează ocîrmuirii judeţului Saac că nu poate face „socoteala pivii du pă vremea trecută, întru care sînt o sumă de bani nestrînşi de la neguţitorii care li s-au lucrat marfa“ [2].

La venitul potenţial al coloniei „Soţii agronomi“, întruchipat în cele două mori şi pivă, se adaugă de asemenea venitul provenit din munca şi talentul coloniştilor înşişi. Într-adevăr, în afară de lucrătorii de la cele două mori şi de la *piuă*, de la celelalte instalaţii arătate, mai existau *meşteşugari* sosiţi din afara moşiei, în situaţia de membri ai acestei colonii agricole şi manufacturiere. Consultînd lista A — întocmită de Bălăceanu — găsim adunaţi la falansterul din Scăieni, între alţi coloniști, şi : un *pantofar* („de dame“) ; patru *croitori* (bărbăteşti) ; doi *cojocari* (din care unul este şi *legător de cărţi* şi *meşteşugar de plăşi* şi *năvoade*). Nu există menţiuni documentare exprese cu privire la activitatea concretă a acestora, dar se înţelege că ea decurgea *manual*, micile ateliere fiind amenajate chiar în încăperile din parterul „caselor“. Munca în atelier se putea desfăşura în zilele cînd lucrările de cîmp (agro-viticole etc.) nu mai erau în toi, spre a atrage pe toţi „soţii“ la lucrul din exteriorul clădirii. Produsele noi sau reparaţiile erau destinate membrilor coloniei.

În afară de aceste activităţi de tip manufacturier desfăşurate la reşedinţa falansterului de la Scăieni, existau condiţii

[1] Vezi documentul nr. 33 în volumul de faţă, p. 272.

[2] Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea jud. Saac, nr. arh. 59/1842, f. 25.

pentru organizarea unor ateliere şi la filiala („metohul") din Bucureşti a societăţii, căci în capitală se puteau găsi cu uşurinţă materie primă, unelte şi altele. Documentele nu fac însă referiri nici la efectivul acestei sucursale, nici la natura activităţii productive de aici. Ele precizează numai că la această filială erau ţinuţi să presteze muncă şi „soţii" veniţi de la Scăieni în capitală ca flotanţi, pentru diferite interese ale coloniei. Potrivit pct. 13 din contractul prin care directorul Em. Bălăceanu angajază pe I. Bălăceanu ca secretar, comisioner şi avocatul metohului din Bucureşti, acesta din urmă „este îndatorat a îngriji ca [pe] nici unul din conlucrători sau soţi[i] trimişi aici de la fermă să nu-i lase a şedea fără lucru, ci să le dea vreun fel de în-deprindere, de vor voi numiţi[i] a lucra, sau de va fi de lucru, sau de să vor pricepe la acele lucruri ce să vor întîmpla atunci, pentru ca să nu-l învinovăţesc eu că i-au cerut lucru cînd au fost şi nu le-au dat" [1]. Din acest citat rezultă că „soţii" erau susceptibili de a îndeplini o *pluralitate* de munci, prin mecanismul *atracţiei*, al înclinaţiei şi priceperii fiecăruia. În continuare, contractul menţionat prevede, referitor la „soţul" respectiv, ca „cererea să o facă fieşcarele prin hîrtie iscălită, ca şi canţeleria să răspunză iarăşi prin înscris" — în interesul evidenţei lucrărilor efectuate.

Dacă astfel stăteau lucrurile sub raportul activităţii industriale a fermei în faza ei de început, pentru o etapă ulterioară se preconiza deschiderea unor unităţi industriale mai dezvoltate, promise membrilor falangei în contractele individuale încheiate cu direcţia coloniei. Se punea accentul pe egalitatea dintre membrii falangei, pe munca *variată* („a lucra *orice* fabrică" — subl. n.) şi atractivă, prin cooperare după dorinţa fiecăruia („prin a lor bunăvoie, iar nu prin silă"). În concepţia întemeietorilor falansterului „Soţii agronomi", acestea erau de natură să garanteze dezvoltarea cu succes a întreprinderii, de la care ei aşteptau mari cîştiguri pe baza muncii, capitalului şi talentului, în contrast cu ceea ce putea oferi civilizaţia societăţii feudalo-capitaliste existentă în principate.

[1] Vezi documentul nr. 21 în volumul de faţă, p. 246.

3. Cooperarea „soţilor agronomi" în aprovizionare-desfacere

Activitatea membrilor falangei nu se consuma exclusiv în sfera celor două ramuri principale ale activităţii sale economice — agricultura şi lucrările cu caracter industrial. În afara îndeletnicirilor didactice, care ocupau întregul timp de muncă al unor colonişti, a celor cu caracter administrativ legate de nevoile „soţietăţii", la Scăieni unii colonişti erau ocupaţi cu activităţile de aprovizionare şi consum. După cum arată însuşi Em. Bălăceanu în lista C pe care a întocmit-o, în afară de membrii ce se găseau adunaţi la falansterul din Scăieni, mai existau şi alţii, în afara moşiei. După cum se exprima el, aceştia „sînt afară, după treburi". Despre ce „treburi" putea fi vorba ? Lămuriri oferă raportul pe care ocîrmuirea judeţului Saac îl înaintează marii Vornicii din lăuntru. Secretarul Borănescu de la ocîrmuirea judeţului, întîlnind pe Bălăceanu în încăperile falansterului, acesta nu i-a putut arăta de faţă pe toţi „soţii", ci i-a comunicat că unii dintre aceştia sînt plecaţi „pentru spiculaţiile negoţului" [1]. După cum se ştie, Fourier, care a avut cuvinte de critică necruţătoare pentru comerţul capitalist, nu era însă împotriva oricărui fel de schimb. Şcoala fourieristă sancţiona necesitatea fiinţării contoarului comunal, cu rolul de a procura cumpărătorilor articolele trebuitoare, *la un preţ mic*, fără să fie grevate de profitul negustorilor şi al altor intermediari. Potrivit acestei concepţii, prin „spiculaţiile negoţului" de la Scăieni se poate înţelege, aşadar, cooperarea membrilor falangei în scopul aprovizionării lor cu cele necesare traiului şi al *desfacerii* surplusului de produse agricole sau manufacturiere obţinute din activitatea coloniei.

Este, de altfel, normal să fi fost organizată o aprovizionare a membrilor asociaţiei cu cele necesare pentru hrană, îmbrăcăminte şi alte nevoi determinate de însăşi buna funcţionare a acestei unităţi economice. Pentru efectuarea operaţiilor de aprovizionare-desfacere trebuiau oameni special însărcinaţi, care să poarte răspunderea şi să ţină evidenţa acestor lucrări. Astfel, documentele atestă existenţa unui

[1] Vezi documentul nr. 25 în volumul de faţă, p. 258.

„iconom din lăuntru al soţietăţii“ (Sandu Nohaia) şi a unui „iconom de afară“ (Costache Bulgărescu) [1].

Localul folosit pentru activitatea de aprovizionare — în vederea consumului individual al membrilor coloniei — nu era format la Scăieni dintr-o singură clădire. În timp ce brutăria funcţiona la un han, bucătăria şi sala de mese au fost amenajate în edificiul principal al falansterului (la conacul moşiei). După relatările lui Şt. Greceanu şi ale ocîrmuirii judeţului Saac, aici aripa centrală era construită cu etaj, iar restul clădirii numai parter şi se compunea din odăi încăpătoare. Aici, la „curtea caselor“, în subsol se afla construită o pivniţă de 8 1/2 stînjeni (= aprox. 16,5 m) lungime şi 4 stînjeni (= 7,8 m) lăţime, zidită din piatră şi cărămidă. În ea se puteau depozita nu numai buţile cu vin, ci şi produsele conservate pentru hrana „soţilor agronomi“. Mai exista aici şi o pivniţă mai mică.

„Soţietatea“ din Scăieni desfăşura şi activităţi cu caracter net comercial care nu ţineau de aprovizionarea pentru nevoile interne, ci de desfacerea unor produse fie de provenienţă proprie, fie cumpărate pentru a fi vîndute. De asemenea, îndeletniciri care ar intra în sfera „prestaţiunilor de servicii“. Aceste îndeletniciri, cu o pondere mică în activitatea generală a coloniştilor, dar de loc neglijabile pentru veniturile pe care le produceau, aveau loc în afara cadrului organizat al falansterului şi erau determinate de condiţiile locale cu totul favorabile.

Astfel, pe moşia Scăieni treceau trei drumuri de legătură cu localităţile din jur : unul la sud spre Ploieşti, altul spre Bucov, un altul la nord spre Boldeşti etc. Tot pe aici trecea şi unul dintre importantele drumuri comerciale din Ţara Românească : aşa-numitul *„drum al sării“*, aglomerat neîncetat de convoaiele cărăuşilor ce duceau marfa de la ocnele locale spre schelele dunărene. Pentru deservirea drumeţilor — dar mai ales a personalului din aceste transporturi comerciale — cu articole de consum, pe traseul acestor drumuri au fost construite *hanuri* cu „prăvălii“, pentru vînzarea cu amănuntul. În perioada de funcţionare a „Societăţii agronomice

[1] Vezi documentul nr. 29 în volumul de faţă, p. 266.

şi manufacturiere“, pe moşia Scăieni existau următoarele hanuri (diferite ca mărime) :

a) Hanul „din sat“, avînd în faţă tarabă, gîrlici şi pivniţe pentru ţinerea buţilor. Pentru iarnă, în încăperile de locuit se găseau sobe. Pereţii erau tencuiţi. Pentru efectuarea operaţiilor de aprovizionare şi desfacere exista aici un hangiu, care vindea „marfă pusă de agronomi“ [1].

b) Hanul „de la Movilă“ (situat în drumul Bucovului, pe atunci capitală a judeţului Saac). Clădirea avea mai multe încăperi, dintre care „odaia cea mare“ servea pentru „mosafiri“. În prăvălia acestui han se desfăcea de asemenea „marfă de-a [a]gronomilor : o bute cu vin, un butoi cu rachiu şi alte de ale băcăniei“ [2]. Aceste prăvălii — unde nu se putea vorbi de o specializare pe anumite categorii de mărfuri — ofereau spre desfacere ceea ce s-ar înţelege în limbaj modern prin „sortiment universal“ : vin şi rachiu pentru cărăuşi şi alţi drumeţi, pîine, băcănie, articole de uz casnic (ce nu puteau fi lucrate de înşişi sătenii, în gospodăria lor).

c) Hanul „cel mare“ (situat în drumul Ploieştilor) avea şi el prăvălie cu rafturi. Din prăvălie se putea intra într-o altă odaie, printr-o uşă cu „broască nemţească“. La uşa odăii ce servea drept prăvălie („cîrciumă“) era montat un zăvor pentru încuiat. Mai exista aici o odăiţă prevăzută cu laviţă. La acest han era instalată şi brutăria, avînd beci propriu, cuptor pentru coptul pîinii şi tejghea pentru vînzarea mărfii. Hanul era înzestrat cu curte, în care călătorii aveau acces prin două porţi : cea mică şi „porţile cele mari“, pe unde intrau şi ieşeau carele drumeţilor şi alte vehicule. La prăvăliile hanurilor se putea servi — „musafirilor“ —, în cadrul mîncării obişnuite, şi peşte, prins din rîu şi din cele două eleştee aflate pe moşie. Se ştie că unul din „soţi“, Ioan Cărbunescu, era meşter de plăşi şi de năvoade, după cum îl caracteriza Em. Bălăceanu însuşi [3].

[1] Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1 120)/1835, f. 273—275.

[2] Loc. cit., f. 39, 56.

[3] Unul dintre hangii este menţionat nominal de un document ; i se zicea Ştefan şi el „vindea vin şi rachiu“. Să fie acesta Ştefan Ioan, unul dintre arendaşii moşiei şi, deci, membru fondator al falansterului ?

În afară de prăvăliile hanurilor existau cîrciumi — producătoare de venit — şi pe lîngă mori. Asemenea cîrciumi erau vizitate mai ales de sătenii localnici atunci cînd veneau şi îşi aşteptau rîndul la măcinat. Astfel, pe moşia Scăieni, la „moara cea mare" se găsea deschisă „cîrciuma cea mare", după cum o înregistrează un document al vremii.

Activitatea acestor mici magazine rurale, ce desfăceau între altele şi produsele vinicole etc. rezultate din munca „soţilor" de la ferma Scăieni, nu putea fi prea mare, dar însăşi faptul că au fost menţinute e o probă a rentabilităţii lor. Dacă şi în activitatea lor au fost respectate preceptele fourieriste, preţurile percepute pentru diversele produse nu puteau fi ridicate, ci în raport cu posibilităţile de plată ale cărăuşilor şi ale altor oameni simpli aflaţi în trecere pe drum, precum şi cu punga „soţilor agronomi" înşişi, care, potrivit celor stipulate în contractele lor cu direcţia fermei, nu puteau deveni victimele unui comerţ de speculă. Această presupunere însă nu poate fi verificată documentar, în actele vremii negăsindu-se menţiuni de amănunt asupra activităţii comerciale de la hanurile şi cîrciumile morilor din Scăieni.

Activitatea reţelei de aprovizionare şi desfacere aparţinînd fermei Scăieni — ca şi întreaga activitate a coloniştilor — a decurs în condiţii paşnice şi s-a dezvoltat ascendent în lunile cînd nu a funcţionat sechestrul instituit în favoarea lui Zaplan. În timpul sechestrului, violenţele, abuzul oamenilor lui Zaplan s-au făcut simţite şi pe planul activităţii pe care am numit-o comercială. Riposta directorului fermei a fost promptă şi vehementă.

Adresîndu-se la 4 august 1835 ocîrmuirii judeţului Saac, praporcicul Em. Bălăceanu semnalează că „un Gheorghe Mărunţelu, orînduit cu îngrijirea venitului pus supt secfestru al moşi[e]i Scăieni, au jăfuit pre arendaşii moşi[e]i mele, hrăpindu-le în silnicie multe lucruri, din care unele sînt şi cîteva buţi de vin şi de rachiu şi alte vase de-ale prăvăliilor" [1]. La pagubele materiale directe semnalate mai sus se adaugă ridicarea abuzivă a noilor pietre de moară ce fuseseră achiziţionate şi montate de arendaşii agronomi. Evident că aceasta era de natură să stînjenească bunul mers al producţiei,

[1] Vezi documentul nr. 13 în volumul de faţă, p. 232.

activitatea de desfacere şi însuşi procesul de „roire" a unor noi aderenţi spre porţile falansterului.

Activitatea de aprovizionare şi desfacere nu se putea limita numai la suprafaţa teritorială a moşiei Scăieni, unde nu se putea instaura o economie de tip autarhic. Grîul pentru pîine a fost adus — după cum am arătat — din recolta anului 1835 a moşiilor lui Bălăceanu din judeţul Teleorman. Existenţa „metohului" din Bucureşti al fermei Scăieni îşi avea raţiunea şi în operaţiile de vînzare-cumpărare ale coloniei efectuate pe piaţa Bucureştilor. Ferma de la Scăieni trebuia să cumpere diferite mărfuri : unelte şi materiale de cizmărie, croitorie şi cojocărie, necesare atelierelor respective ce începeau să se formeze în încăperile falansterului. De asemenea, trebuiau cumpărate produse de băcănie pentru prăvăliile de la hanuri, precum şi pentru bucătăria „soţilor agronomi".

S-ar putea crede că, aflîndu-ne abia la începutul existenţei acestei unităţi economice, n-ar fi încă vorba de o producţie care să fi depăşit necesarul consumului intern, spre a se pune problema desfacerii în afară a surplusului. Cu toate acestea, chiar din primul an, anumite ramuri de activitate dădeau produse destinate desfacerii : grădinăritul, viticultura. „Societatea agronomică şi manufacturieră" avea cîteva vii roditoare, iar desfacerea vinurilor la hanurile moşiei este atestată documentar, după cum am văzut. Vînzarea unor produse, ca strugurii şi mai ales vinurile, se putea face în condiţii avantajoase pe piaţa capitalei sau prin una din numeroasele cîrciumi ale „Societăţii agronomice". O aşfel de operaţie revenea filialei bucureştene a fermei „Soţii agronomi" de la Scăieni. În această lumină devine limpede cuprinsul ultimului alineat al art. 10 din contractul încheiat de directorul falansterului cu secretarul filialei, care îşi asumă următoarea obligaţie : „Cumpărările şi vînzările le voi face pentru soţietatea *întreagă* de la fermă" (subl. n.). De altfel, în pct. 1 al aceluiaşi contract se stipulează că I. Bălăceanu devine nu numai secretar şi avocat „al metohului din Bucureşti al fermei agronomice şi manufacturiere de la Scăieni sud Saac", ci şi „comisioner" al acesteia.

4. Activitatea administrativă-gospodărească a coloniei

Spre sfîrşitul şedinţei de judecată în pricina dintre Em. Bălăceanu şi un grup dintre foştii „soţi agronomi", divanul judecătoresc — înainte de darea hotărîrii — ceru celui dintîi să răspundă la mai multe întrebări. Iată o parte din dialogul desfăşurat cu acest prilej (întrebările nr. 8—11) :

8. — Direcţia aceasta cu ce condiţie şi îndatorire au fost pusă asupra dumitale ?
   — Cu nici o condiţie în scris.
9. — Aşezămînturile, prăvilile şi socotelile aceştii Soţietăţi dă cine erau întocmite şi într-a cui mînă au fost în păstrare ?
   — *Nici un aşezămînt sau pravilă au fost decît contractul* arenzii moşi[e]i şi *regulile* canţeleri[e]i tovarăşi[e]i — şi în păstrarea d[-lui] Şerbănescu.
10. — Dă cine să punea în lucrare ?
    — Dă fieşcare tovarăş în parte, ce să socotea dăstoinic a înplini o slujbă.
11. — Într-acestaşi chip, dar, să înţelege că direcţia dumitale era de prisos ?
    — Eu eram director cu nume, ca să ţiu o bună orînduială [1] (subl. n.).

Dacă mărturia lui Bălăceanu e adevărată, înseamnă că la „Societatea agronomică şi manufacturieră" Scăieni nu existau statute de organizare şi funcţionare. Ne găsim oare în faţa unei lacune, de care pot fi învinuiţi „soţii" organizatori ? Credem că nu. Declaraţia lui Bălăceanu voia probabil să sublinieze că în falanster nu-şi prelungeau valabilitatea normele de viaţă, muncă şi repartiţie specifice „lumii din afară". Despre inexistenţa totală a unor norme de organizare şi funcţionare a falansterului nu poate fi vorba. Pentru a se naşte viabilă, „Societatea agronomică şi manufacturieră" a reclamat în chip necesar existenţa unui minim de *reguli* (pentru organizarea şi funcţionarea ei interioară) *unanim*

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 339.

admise de tovarăşii agronomi ce o alcătuiau. Aceste reguli, prevăzute prin planul de alcătuire a „societăţii", au fost formulate în scris şi depuse spre păstrare în cancelarie, condusă de Costache Şerbănescu în calitatea sa de secretar. Ele au fost aduse totodată la cunoştinţa tuturor celor interesaţi. Despre aceasta stă mărturie un document în care se afirmă despre „soţii agronomi" că, la plecarea lor de la Scăieni, „ei de toate hîrtiile s-au desfăcut cu acea fămeie locuţiitoare de director a praporcicului Bălăceanu — precum înscrisul ei glăsuieşte — decît *la ei să află numai nişte înştiinţări dă regulile dumisale*" [1] (subl. n.). Aceste reguli se refereau probabil şi la :

a) Limitarea contactului cu elementele din afară, răuvoitoare coloniei ;

b) Reamintirea şi în scris — către locuitorii falansterului — a unui minim de reguli privitoare la disciplină, care era liber consimţită dintru început, prin contractele încheiate de „soţi" cu directorul fermei.

Normele vieţii interioare — chiar dacă nu erau statuate în scris — au fost tacit şi unanim acceptate de colonişti.

Apoi nu se poate vorbi de o totală întrerupere a legăturii coloniei de la Scăieni cu exteriorul. În primul rînd, cerinţele de aprovizionare şi desfacere presupuneau o permanentă legătură *economică* cu pieţele respective prin împuterniciţi însărcinaţi să efectueze schimburile de mărfuri („iconomul de afară"). Apoi subdiviziunea („metohul") din Bucureşti întreţinea cu Scăienii legături permanente prin poştă sau agenţi (speciali, ocazionali).

Dacă interesele economice ale fermei reclamau ca o condiţie obligatorie acum, în faza iniţială, legături economice cu exteriorul, nevoile de apărare împotriva răuvoitorilor şi duşmanilor din afară impuneau măsuri de autoapărare, care au culminat cu forme ale pazei armate. Răspunderea pazei o avea un fost „unterofiţir" în miliţie (Sandu Nohaia), care îndeplinea concomitent şi sarcina de „iconom din lăuntru al soţietăţii". „Pe acesta — relatează un document — îl au însărcinat cu îngrijirea porţii şi cu îndatorire a păzi cu puşca, ori numai el, sau şi alţii, pe rînd, vreme mai multă sau mai puţină din zi şi din noapte, precum adică soţietatea

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 316.

ar găsi dă trebuinţă“ [1]. Un slujbaş al ocîrmuirii Saac venit la falanster să se informeze asupra realităţilor de aici descrie astfel întîmpinarea sa de către paza („caraula“) de aici : „La intrare-m pe poartă am văzut că mă opreşte unul înbrăcat în haine milităreşti şi cu puşca asemenea — voind a nu mă lăsa, pînă mai întîi nu va da de veste celorlalţi, ce îi numea de soţi. Şi pentru că eu, aflîndu-mă în bănuială de asemenea poprire şi voind ca fără veste să intru şi să văz petrecerea şi îndeletnicirea acestor oameni, nu m-am poprit — şi, intrînd înlăuntru, am văzut mai întîi pe scară alţi doi, preumblîndu-să drept caraulă, iar în curte aşezat un cort verde“ [2]. Paza o asigurau numai bărbaţii cîte două ore. Despre aceasta relatează chiar „soţii“ la 3 decembrie 1836, într-o cerere adresată ocîrmuirii judeţului Saac, în care menţionează că sînt îndatoraţi să facă serviciu de caraulă „zioa şi noapte cîte două ceasuri“ [3]. Dacă în principal această pază asigura pe „soţi“ împotriva duşmanului din afară, ţelul ei secundar era să vegheze ca aceştia să nu părăsească sediul coloniei (spre a ieşi în sat sau mai departe) fără încuviinţarea expresă a *directorului sau înlocuitorului său* — prevedere *înscrisă* şi în contractele „soţilor“ (de exemplu, pct. 5 din contractul încheiat cu M. Dănciulescu). Controlul îndeplinirii acestei dispoziţii contractuale revine deci tot serviciului de pază de la intrarea falansterului.

În afară de regulile cu privire la pază — menţionate mai sus — mai existau *şi alte* norme, care se refereau la :

— acte individuale de vînzare-cumpărare încheiate de membrii coloniei ;
— eventualitatea retragerii unui membru din asociaţie înainte de termenul contractat ;
— traiul cotidian în colonie : ore de masă şi dormit, ore de muncă.

Potrivit clauzelor inserate în contractele dintre fiecare membru în parte şi direcţia „Societăţii agronomice şi manufacturiere“ nu se interzicea coloniştilor dreptul de a face vînzări şi cumpărări pe contul lor propriu. Contractul încheiat de direcţie cu Mihalache Dănciulescu — la care ne-am referit de atîtea ori întrucît prevederile erau, credem, comune tuturor celorlalte contracte — stabilea la pct. 6 următoarele : „Eu nu am voie nici a vinde, nici a cumpăra nimic fără înscrisu de la canţelerii[a] derecţi[e]i soţiităţii, trecut cu toate formalităţile la registru şi cu iscălitura d[-lui] derectorul Bălăceanu“. Rezultă, aşadar, că, îndeplinind aceste formalităţi — socotite ca necesare —, membrii coloniei *puteau* fi autorii unor acte de *înstrăinare* sau achiziţionare de bunuri. Se recunoaşte deci acestora în mod tacit dreptul de a-şi avea fiecare un patrimoniu de bunuri personale, asupra căruia titularul este îndreptăţit să-şi exercite dreptul de dispoziţie, corolar al dreptului de proprietate. O atare clauză decurge din faptul că „soţii“ contribuie — prin muncă sau talent — la activitatea productivă a fermei, de unde revine apoi fiecăruia o cotă-parte din cîştig.

Deşi membrii acestei asociaţii îşi asumaseră îndatorirea contractuală de a rămîne în colonie pe toată durata celor cinci ani de existenţă a acesteia, a fost prevăzută şi eventualitatea părăsirii de către un „soţ“ sau altul a unităţii înainte de termen. Normal, această plecare putea avea loc *numai pe baza unei dezlegări în scris*, dată de directorul „Societăţii agronomice şi manufacturiere“ ; „iar dosind fără ştire, atunci *să va lipsi de cîştigul anilor trecuţi, ce-i va cădea în parte*“ [1] (subl. n.). Contravenientului i se aplica deci o sancţiune pecuniară.

Dacă regulile de convieţuire, arătate mai sus, ar fi avut un caracter enunciativ pur şi simplu, iar respectarea lor ar fi fost lăsată la bunul plac al membrilor asociaţiei, fără îndoială că în prezenţa unei obligativităţi pur morale ele ar fi generat frecvente cazuri de abatere. După cum reiese însă din alineatul precedent, încălcarea lor era sancţionată prin măsuri de ordin pecuniar, vinovaţii fiind privaţi de cota-parte a cîştigului ce le-ar fi revenit pentru activitatea lor precedentă în colonie. Documentele semnalează sancţionarea juridică bănească şi în alte cazuri de abatere comisă de vreun colonist. Astfel, între cele reclamate de unii „soţi“ către stăpînire — la 3 decembrie 1836 împotriva directorului fermei — este şi faptul că „n-avem voie d-a lua măcar o nucă fără ştirea dumnealui sau a locuţiitoru[lui] dumnealui, căci dăm ştreaf“ [2] (= amendă ; subl. n.). Rezultă deci că

[1] Vezi documentul nr. 37 în volumul de faţă, p. 284.
[2] Vezi documentul nr. 25 în volumul de faţă, p. 258.
[3] Vezi documentul nr. 41 în volumul de faţă, p. 291.

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 310.
[2] Vezi documentul nr. 41 în volumul de faţă, p. 289.

încălcarea regulilor administrative şi de convieţuire în falangă era sancţionată prin amenzi băneşti într-o serie de cazuri, ca în întreprinderile patronilor capitalişti. În măsura în care acest sistem va fi funcţionat efectiv, el era determinat în această fază *iniţială* din existenţa coloniei de strădania conducătorilor ei de a instaura un regim moral eficient. Probabil că măsurile acestea coercitive într-o fază ulterioară ar fi fost abolite. De precizat însă că chiar în această etapă iniţială era vorba despre aplicarea unor reguli morale în colonie, în locul constrîngerii retrograde şi nedemne de „societatea viitorului" al cărei nucleu era comunitatea din Scăieni.

Atenţie a fost acordată, chiar în etapa constituirii, problemelor de evidenţă, fără de care era periclitată însăşi desfăşurarea activităţii. Pus în situaţia de a da încă de la început un curs regulat evidenţei economice a activităţii acestei societăţi, directorul ei constată că socotelile moşiei nu fuseseră încheiate în trecut pe timp de şase ani. Bălăceanu, în plîngerea ce adresează ad-hoc ocîrmuirii judeţene, menţionează că vina o poartă epistatul moşiei : „Fiindcă eu am avut pre un Ghiorghe logofătul epistat la moşiia mea Scăieni de la leat 1829 pînă la leat 1835 martie 10, cînd am şi dat moşiia mea Scăieni în arendă la tovaroşii agronomi ;

De aceea, acum este cîteva luni de cînd îi cei numitului epistat am[i] da curată socoteală de toate daraverile cele pînă la martie 10 leat 1835 avute, de intrări de bani şi de cheltuieli. Şi numitul văz că, tot prelungind vremea, nu-m[i] dă curată socoteală, cu chip viclean umblînd" [1].

Spre deosebire de situaţia evidenţei veniturilor şi cheltuielilor moşiei pînă în martie 1835, o dată cu întemeierea falansterului, evidenţa activităţii productive şi administrative trebuia să reflecte situaţia economică reală. În scopul coordonării lucrului de la filială cu acela de la reşedinţa fermei Scăieni, directorul societăţii însărcinează secretarul „metohului" să ţină o corespondenţă regulată cu direcţia fermei „în toate expidiţiile de poşte necurmat, pentru enteresurile soţietăţii şi pentru de a cere poveţe de acolo, pentru toate nedomiririle ce va avea". (Contractul cu I. Bălăceanu, pct. 8.)

[1] Vezi documentul nr. 90 în volumul de faţă, p. 431.

Aceasta presupune existenţa *registrelor* şi a *dosarelor* de corespondenţă atît la reşedinţa fermei, cît şi la filială.

Lucrările agricole ale falangei „Soţii agronomi" desfăşurîndu-se sub directa îndrumare a unui priceput agronom, H. Crateros, evidenţa producţiei se cerea a fi şi ea ţinută după un sistem *ştiinţific* organizat. În contractul angajării lui I. Bălăceanu ca secretar al filialei („metohului") din Bucureşti a fermei Scăieni, la pct. 12 citim în această privinţă : „Întru toate zilele are a ţinea regulat jurnal pentru lucrările atît ale d-lui [secretarului], cît şi ale tuturor conlucrătorilor celorlalţi de aici din canţelariia metohului, de cîte ceasuri au lucrat fieştecarele pă zi, în ce vreme şi la ce lucru şi cu cîtă *silinţă* şi talent..." (subl. n.). Reapar aici două din criteriile fourieriste de remunerare : munca (exprimată în ore şi în încordarea — „silinţa" — depusă) şi talentul. Întemeietorii falansterului concepeau înscrierea în registrul de evidenţă a acestor date în mod zilnic. Avem de-a face, aşadar, cu o evidenţă primară. Aceasta presupunea într-adevăr ţinerea *la zi* a scriptelor corespunzătoare. La împrăştierea „soţilor agronomi", secretarul societăţii predă locţiitorului de director registrul fermei împreună cu hîrtiile cancelariei. C. Şerbănescu, secretarul societăţii, fiind întrebat de divanul judecătoresc în 1839 :

„— Dumneata, Şerbănescule, ce erai însărcinat cu derecsiia canţelarii, ce ai făcut hîrtiile care ţi-au fost încredinţate ?

— Am încredinţat toate hîrtiile, după reghistru, în mîna locoţiitorului de derector, Stăncuţa Costandineasca" [1].

Păstrarea unei bune evidenţe băneşti reclama şi ea adoptarea unui sistem tehnic modern. Conştient de lacunele serioase ce existaseră pe moşia Scăieni în ţinerea socotelilor pînă la data înfiinţării falansterului, directorul „Societăţii agronomice şi manufacturiere", împreună cu colaboratorii săi, adoptă sistemul registrelor contabile în partidă dublă („dopia scriptura", cum se exprimă documentele). Aceasta reclama o pregătire specială în acest domeniu, pe care secretarul „metohului" n-o avea. Directorul fermei îşi asumă de aceea obligaţia de a-l instrui. Art. 2 al contractului de anga-

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 337.

jare obliga pe secretar în chip expres să adopte acest sistem (pe care-l practicau pe acea vreme în ţara noastră numai cîteva mari case de comerţ) : „Să fie îndatorat a ţinea cancelaria acestui metoh de aici din Bucureşti în cea mai bună rînduială, *după dopia scriptură* — însă după ce va învăţa-o d[-lui secretarul], căci acum nu o cunoaşte, ci după arătarea ce-i voi face-o eu asupra acestui metod, desluşindu-l" (subl. n.). Cum acest contract este încheiat pe al doilea an de funcţionare a coloniei, şi anume la 1 mai 1836, rezultă că mai bine de un an filiala bucureşteană a fermei Scăieni a folosit o rudimentară evidenţă a activităţii de acolo : „ciornile şi registrul cancelari[e]i acestui metoh" (pct. 16 din contract). Rămînea deci ca numai de-acum înainte să fie utilizată „dopia scriptură" ca sistem de evidenţă contabilă cu aplicare în viaţa zilnică a filialei.

În Ţara Românească abia după 1840 începe a fi predată ca obiect de învăţămînt contabilitatea în partidă dublă, prin profesori particulari sau la şcolile publice din Bucureşti şi Brăila. Astfel, în Bucureşti, către sfîrşitul anului 1841, „domnul Docateli" anunţă că „predă în casa dumisale matematica, în limba taliană şi franţeză caligrafia şi dopia scriptură". La Brăila, după cum înştiinţează în 1842 pitarul I. Penescu, profesor al şcolii normale, cu prilejul înfiinţării a şase clase, acolo se va preda în clasa a III-a „dopia scriptură" (cl. IV-a : limba slavonă ; cl. V-a : limba italiană ; cl. VI-a : „ştiinţa plutirii" [1]). „Societatea agronomică şi manufacturieră" de la Scăieni împreună cu filiala sa de la Bucureşti preconizau astfel şi sub raportul ţinerii socotelilor unei întreprinderi economice un sistem *avansat* care şi-a dovedit valoarea, încetăţenindu-se apoi treptat în ţara noastră, pe măsura dezvoltării ei economice.

După cum am arătat, pentru ţinerea socotelilor băneşti, pentru fiecare din „soţi" trebuiau înscrise în evidenţă orele lucrate, precum şi *ce anume a lucrat.* În vederea determinării activităţii zilnice — de pildă a filialei din Bucureşti — se prevedea ca în seara precedentă unei activităţi anumite să se ţină „seanţă", cu încheierea de jurnal ce urma să fie adus la îndeplinire a doua zi. Numai în mod excepţional se admite derogarea de la prevederile jurnalului astfel

[1] „Cantor de avis şi comers" nr. 89/1841. Idem anul 1841—1842, nr. 11 supliment (între f. 13 şi 14).

întocmit, introducîndu-se ziua activităţi neprevăzute din ajun. Elocventă în acest sens e obligaţia care revenea secretarului filialei Bucureşti, potrivit pct. 5 din contract, în afară de lucrul curent la cancelarie : „De va fi vreo altă neapărată trebuinţă (sau a metohului acestuia, sau a soţietăţii întregi de la fermă) *prevăzută de seara şi hotărîtă lucrarea* ei anume, cînd şi cum, prin jurnal de hotărîre de seara a seanţilor — sau neprevăzută de seara şi venită după întîmplare a doă zi — şi care neapărat trebue a să împlini, atunci d-lui să aibă voe a lăsa cancelariia şi a o căuta însuşi acea trebuinţă, de nu să va putea îndeplini ace[e]a de vreo altă persoană conlucrătoare" (subl. n.). Se înţelege de la sine că la ferma de la Scăieni, unde era chiar *reşedinţa* conducerii, acest mecanism de alcătuire a hotărîrilor prin „seanţe" din ajun a fost mai bine pus la punct decît la filiala Bucureşti, unde la data contractului menţionat — 1 mai 1836 — „seanţe" din ajun pentru luarea hotărîrilor privitoare la activitatea zilnică nu fuseseră încă organizate, după cît se pare. Această ipoteză se bazează pe pct. 15 al aceluiaşi contract, prin care se prescrie secretarului filialei Bucureşti ca în orele disponibile să se ocupe cu traducerea de cărţi în româneşte, „dacă (precizează această clauză) seanţa metohului *(cînd va fi alcătuită)* nu îi va orîndui altcevaşi de lucru" (subl. n.). Procedeul dezbaterii prealabile a celor ce trebuiau lucrate în cursul unei zile şi înscrierea hotărîrii în textul unui jurnal dovedesc noua modalitate de organizare şi conducere a unei unităţi economice pe care o inaugura la noi falansterul „Soţii agronomi" de la Scăieni. Cu toată prezenţa efectivă a lui Em. Bălăceanu în fruntea falangei, rezultă că el nu lua hotărîri de unul singur, ci — după cum o spune el însuşi — „eu eram director cu nume, ca să ţiu o bună orînduială" [1]. Cheltuieli băneşti reclamate de procurarea

[1] Consultarea prealabilă în treburi de pămînt se întîlneşte la moşnenii devălmaşi, dar numai în cazuri rare şi deosebit de importante, şi nu zilnic, pentru determinarea lucrărilor de îndeplinit. Astfel era cazul înstrăinării unei părţi de loc indivize ce aparţine unui moşnean.

De asemenea, moşnenii din Cosîmbeşti arată către subcîrmuirea plăşii Bălţii : „Cînd vrem să facem cîte vreun coprins de iznoavă, ne strîngem cu toţi şi facem sfat deobştie ; şi dacă găsim de cuviinţă a să facem lucru, acolea — de faţă cu toţi — noi însămnăm locul şi întrebuinţatu lucrului şi-l începe..." (Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, doc. rom. 142, 143/DCXLII ; idem DCXLII.)

inventarului cancelariei şi materialului de scris pentru reşedinţa fermei şi cancelaria filialei din Bucureşti erau suportate integral de direcţia fermei Scăieni, care distribuia cele necesare şi la cancelaria („metohului") (vezi pct. 18 din contractul încheiat între director şi secretarul respectiv).

5. Durata zilei de muncă

Întemeiat într-o perioadă cînd în Principatele române cei ce munceau erau supuşi unui regim de muncă excesivă (atît în agricultură cît şi în sectorul industriei incipiente), falansterul de la Scăieni îşi propunea să demonstreze posibilitatea unei organizări sociale în care munca să devină atrăgătoare. Acesta era, după cum se ştie, un obiectiv de primă însemnătate al doctrinei fourieriste ce voia să sancţioneze o ordine socială în care munca trebuia să devină din supliciu o plăcere. Reguli anume, riguros stabilite şi enumerate, trebuiau să asigure realizarea acestui mare şi definitoriu deziderat. Fourier sublinia că „munca societară, pentru a exercita o puternică atracţie asupra poporului, va trebui să difere din toate punctele de vedere de formele respingătoare care ne-au devenit atît de odioase în starea actuală" [1]. Un regim de muncă raţional şi variat în funcţie de înclinaţia şi pregătirea fiecărui societar, siguranţa faţă de ziua de mîine erau condiţii importante care, îndeplinite, trebuiau să pună bazele unui nou sistem de muncă şi organizare economică.

La Scăieni, în intenţia programatică a conducătorilor comunităţii societare, trebuia instaurat un regim de muncă şi de organizare economică după principiile fourieriste. Din sărăcia datelor documentare se pot totuşi restabili elementele principale care au guvernat organizarea falansterului sub raportul zilei de muncă (aceasta deopotrivă la reşedinţa falansterului, cît şi la metohul din Bucureşti).

Dintr-o cerere pe care un Toma Costandin şi alţi „soţi" o adresează la 3 decembrie 1836 ocîrmuirii judeţului Saac rezultă că la ferma acestei colonii se lucra *numai 8 ore pe zi* [2]. Un alt document asemănător — din acelaşi an — ne

[1] *Ch. Fourier.* Oeuvres choisies, p. 165.
[2] Vezi documentul nr. 41 în volumul de faţă, p. 291.

informează, de asemenea, între altele, despre „cele opt ceasuri pă zi care erau de lucru" [1]. Pe terenurile fermei Scăieni (inclusiv la micile ateliere înjghebate în încăperile falansterului de aici), Em. Bălăceanu, în calitatea sa de director, prescria coloniştilor adunaţi acolo să lucreze „opt ceasuri pă zi", se scrie într-o hotărîre din anul 1839 a divanului judecătoresc, dată în pricina „soţilor agronomi" [2].

Prin urmare, coloniştii ce se adunaseră la Scăieni lucrau în falanster — pe porumbişti, livezi de pomi, pe plantaţiile viticole etc. — un număr de ore *mai redus decît în întreprinderile capitaliste* (inclusiv din ţările cu o industrie avansată). Adepţii români ai fourierismului întemeiaseră deci la poalele Carpaţilor o colonie ai cărei membri cooperau zilnic în procesul muncii un număr de ore socotit minim pentru vremea aceea. „Soţii" puteau folosi astfel restul timpului pentru odihnă şi alte îndeletniciri sau distracţii. Aşadar, istoria luptei clasei muncitoare din ţara noastră pentru ziua de muncă de 8 ore are de consemnat şi momentul important al realizării acestui deziderat în falansterul de la Scăieni.

Un regim de muncă asemănător era stabilit şi filialei din Bucureşti a „Societăţii agronomice şi manufacturiere".

Contractul încheiat în 1836 între directorul fermei de o parte şi secretarul filialei („metohului") de alta preciza la pct. 3, 4, 6 şi 11 timpul de lucru obligatoriu. În art. 3 se determină numărul orelor de lucru pe zi astfel: „Pă toată zioa are să lucreze d[-lui, secretarul] regulat opt ceasuri". Prin urmare, *şi la filiala din Bucureşti* — după cum era şi de aşteptat — este adoptată *ziua de muncă de 8 ore*, ca şi la sediul central al „Societăţii agronomice şi manufacturiere" din Scăieni.

Important este şi faptul că cele 8 ore de lucru nu trebuiau efectuate continuu, ci cu întrerupere. Tot acest articol al contractului preciza: „...însă şase [ore] pînă în prînz şi doă după prînz". Prevăzîndu-se astfel o pauză după 6 ore de lucru pentru masă şi odihnă, avîndu-se deci în vedere sporirea randamentului. În acelaşi timp, prin pauza de la prînz se asigură întreţinerea fizică a organismului uman, recuperarea pierderilor fireşti suferite de acesta în procesul muncii,

[1] Vezi documentul nr. 47 în volumul de faţă, p. 398.
[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 307.

într-un cuvînt conservarea lui vitală în vederea eforturilor creatoare de viitor. Durata întreruperii de prînz nefiind determinată de direcţia „Societăţii agronomice" Scăieni, ci lăsată la aprecierea filialei Bucureşti, aceasta din urmă are putinţa de a o fixa judicios, în funcţie de condiţiile specifice ale muncii locale, precum şi de alte interese.

În exercitarea triplei sale îndatoriri — ca „secretar, comisioner şi avocat al metohului din Bucureşti al fermei agronomice şi manufacturiere de la Scăieni sud Saac", după cum prevede expres art. 1 din contract, şeful acestei filiale îndeplineşte atît trebile comune ale coloniei, cît şi pe acelea ale membrilor ce o compun, luaţi în parte. Acestea sînt exprimate de art. 6 al contractului, unde se precizează : „...însă lucrările treburilor ce privesc în particular asupra mea [= asupra directorului coloniei personal] să aibă a să socoti tot într-acele opt ceasuri mai sus zise, de lucru ; tot aceste să va înţelege şi pentru trebuinţele în particular ale soţilor de afară de la fermă, care vor fi trimise prin hîrtie de la direcţia soţietăţii".

Prin urmare, organizatorii acestui falanster erau de părere că utilizarea celor 8 ore de lucru zilnic dădea asociaţiei putinţa de a satisface nu numai interesele *comune* ale societăţii, ci şi pe acelea individuale ale membrilor ei componenţi. Se realizează aici *o îmbinare* fericită a interesului general *unic* şi *comun*, cu diversitatea de interese ale fiecăruia din membri luaţi în parte. Prin art. 11 din contract, repetîndu-se clauza că aceste lucrări reunite asupra persoanei secretarului se vor îndeplini „numai într-acele opt ceasuri pe zi", se adaugă că sfera de activitate a acestuia este „numai aici în Bucureşti, fără a fi îndatorat să iasă pă afară undeva". (Rezultă că în afara capitalei — la moşiile din Teleorman, de exemplu — acţiona numai direcţia fermei Scăieni, prin celelalte organe ale sale.)

Demn de reţinut este faptul că regimul celor 8 ore de muncă se desfăşura zilnic, *fără întreruperi periodice*. Art. 4 din acelaşi contract exprimă aceasta în următoarea formulare : „Are d[-lui secretarul] să lucreze aceste mai suszise ceasuri în canţelarie în toate zilele lucrătoare, precum şi sărbătorile şi duminicile". Clauza e foarte importantă şi necesară într-o epocă în care prejudecăţi îndătinate transformau cele mai bune zile de muncă în sărbători. Apoi, efortul

pe care-l depuneau „soţii agronomi" prin această activitate neîntreruptă îşi are probabil explicaţia în multiplele sarcini legate de organizarea asociaţiei în această perioadă de început. Îndeplinirea lor impunea renunţarea la repaosul săptămînal, timpul de lucru fiind deci fără întrerupere de zile întregi. Nu e mai puţin adevărat că şi în aceste condiţii, realizarea într-o unitate economică din acea vreme (cînd şi în apusul Europei ziua de muncă ajungea şi la 16 ore) a unui program de muncă de numai 8 ore pe zi era un progres însemnat, care trebuie să fi trezit interesul contemporanilor şi inimiciţia înverşunată a stăpînirii.

Conducătorii asociaţiei vădeau intense preocupări pentru minuţioasa organizare a timpului de lucru, străduindu-se să elimine fenomenele de trîndăvie sau sustragere de la muncă. Pilduitor e în acest sens faptul că membrii coloniei veniţi cu treburi la filiala din Bucureşti erau datori să-şi consume activ şi integral ziua de muncă. Într-adevăr, secretarul filialei „este îndatorat a îngriji ca nici unul din conlucrători sau soţi trimişi aici de la fermă să nu-i lase a şedea fără lucru, ci să le dea vreun fel de în-de-prindere [...], pentru care să nu-l învinovăţesc eu că i-au cerut cînd au fost şi nu le-au dat. Cererea să o facă fieşcarele prin hîrtie iscălită, ca şi canţelariia să răspunză iarăşi prin înscris" (art. 13 din contract).

Ziua de muncă de 8 ore, judicios folosită şi efectuată cu pauza pentru repaos şi masă era o realitate la Scăieni, înscriind un moment luminos în istoria luptei pentru condiţii omeneşti de lucru.

6. Sistemul de repartiţie

Alături de regimul muncii, cel al repartiţiei era de fundamentală însemnătate pentru făurirea ordinii societare după preceptele doctrinei fourieriste. „Noi privim — declara Fourier — ca cea mai importantă problemă a asociaţiei aceea a repartiţiei echilibrate şi graduală pe baza celor trei facultăţi industriale : muncă, capital şi talent" [1]. Printre cele şapte condiţii ale muncii atrăgătoare stabilite de Fourier,

[1] *Ch. Fourier*, Oeuvres choisies, p. 189.

patru se referă la regimul repartiției. Dincolo de regulile fanteziste ale modalității de repartiție (menționate în capitolul precedent) stabilite de Fourier, important e faptul că se preconiza retribuirea societarilor proporțional cu capitalul adus, cu munca depusă și cu talentul dovedit în activitatea efectivă, că se tindea la înfăptuirea unor asemenea condiții încît „poporul să se bucure în această nouă ordine de siguranța bunei stări, de un minimum suficient pentru prezent și viitor, și că această siguranță îl va elibera de toate nedreptățile pentru el și cei apropiați“ [1].

Diamant, discipol credincios al marelui utopist, i-a împărtășit punctele de vedere privitoare la repartiție. În broșura „Aux amis...“, Diamant menționa ca extrem de important faptul că maestrul său a găsit „un mijloc de repartiție proporțională, în așa fel ca să satisfacă pe fiecare individ, bărbat, femeie sau copil, în alocarea celor trei feluri de dividende, pentru muncă, pentru talent și pentru capital“ [2]. În articolul publicat la 7 iunie 1834 în „Curierul românesc“ în care prezenta „sistema d. Carolu Furie“, Diamant ținea să precizeze : „Acuma facem cunoscut că fieșcare primește din cîștigul de obște (după ce administrația orașului (o altă denumire pentru falanster. — *n. n.*) plătește la stăpînire contribuția sau cheltuielile ce se fac pentru binele de obște), fieșcare, zicem, primește trei părți : una după munca sa, alta după talentul și iscusința sa, prețuite cu voturi de către tovarăși competenți, și o al treilea parte după capitalul său...“ [3] Tînărul fourierist român nu a renunțat la punctul de vedere structurat pe baza concepției maestrului său nici după eșecul falansterului de la Scăieni. În 1841, în memoriul trimis Consiliului administrativ al Moldovei privitor la înființarea unor colonii agricole-industriale, Diamant arăta, de astă dată în termeni mai vagi, că „beneficiul coloniei va fi împărțit la finele fiecărui an între acționari, între muncitori și între instructori (adică cei trei factori : capital, muncă, talent. — *n. n.*), după metodul organizatorului, care promite că ea va da satisfacție tuturora prin justețea ei“ [4]. Iar „metodul organizatorului“ nu putea fi altul decît cel adoptat de la Fourier și pe care Diamant l-a prezentat nu o dată.

[1] Op. cit., p. 166.
[2] *T. Diamant.* „Scrieri economice“, p. 91.
[3] Op. cit., p. 96.
[4] Op. cit., p. 120.

Cum Diamant împărtășea elementele generale ale regimului de repartiție preconizat de Fourier, este neîndoielnic faptul că în planul său privind organizarea asociației de producție de la Scăieni, aceste principii au fost așezate la locul potrivit. Bălăceanu, folosind o formulă lapidară care excludea detaliile, preciza că „scoposul (societății. — *n. n.*) este : a fieșcăruia în parte enteres, după ale sale osteneli“ [1]. Ideea repartiției beneficiilor falansterului după criteriile fourieriste este evidentă în contractele „soților“. În contractul încheiat de Mihalache Dănciulescu cu directorul „Soțietății agronomice și manufacturiere“ Scăieni se află înscrise — în primele trei puncte — următoarele prevederi :

„1. Scoposul acestii soțiități fiind împreunarea lucrului și a talentului pentru lucrarea industrii și a cîmpului, eu, intrîndu într-această soțiitate, voi contrebui cu talentul și cu munca.

2. Eu mă voi mulțumi pă cîștigul ce-m[i] va veni din-într-aceste două ramuri, a lucrului și a talentului meu, la împărțirea ce să va face la sfîrșitu fieșcăruia an, împlinit din ziua încheierii acestui contract, după mitodul priimit într-această soțiitate. (Deci funcționa un „mitod“ al repartiției de toți membrii cunoscut și recunoscut. — *n. n.*)

3. Cheltuiala ce voi face pentru neapăratele mele trebui[n]țe, adică lăcaș, hrană și îmbrăcăminte, să va scădea la sorocu împărțirii din cîștigul ce-mi va cădea în parte-mi“ [2].

Prevederile din cele trei puncte precedente sînt valabile și pentru ceilalți „soți“ de la ferma Scăieni, după cum se precizează cu alte cuvinte într-un document : „În toate contracturile („soților“. — *n. n.*) să coprinde că, scoposul aceștii soțietăți fiind lucrarea industri[e]i și a cîmpului, fieșcare va contrebui cu talentul și munca sa, mulțumindu-să de cîștigul ce-i va veni dintr-aceste două ramuri, a lucrului și a talentului, la înpărțirea ce să va face la sfîrșitul fieșcăruia an, *scăzîndu-să cheltuiala pentru lăcaș, hrană și îmbrăcă-*

[1] Vezi documentul nr. 29 în volumul de față, p. 265.
[2] Vezi documentul nr. 22 în volumul de față, p. 250.

minte“ [1] (subl. n.). Din ultima parte a frazei precedente rezultă că în falanster se concepea o repartiţie bazată pe scăderea cheltuielilor de cazare, hrană şi îmbrăcăminte din cîştigul brut al fiecărui membru. Într-adevăr, „soţii agronomi“ ce lucrau pe moşie şi în atelierele falansterului îşi aveau locuinţa aici. Borănescu, delegatul ocîrmuirii judeţului Saac, care în septembrie 1836 a pătruns în interiorul falansterului, relatează că „în suire-mi pe scară, m-am întîmpinat cu dumnealui praporcicu Bălăceanu şi înpreună suindu-mă sus în case şi preumblîndu-mă prin odăi, am găsit într-una hălăduind însuşi — iar într-altele multe paturi, făcute în chipul celor ca de la spital ; în care unile erau acoperite cu plăpămi proaste, altele cu pături şi cu fîn“ [2]. „Soţii agronomi“ primeau deci *efectiv* locuinţă în interiorul edificiului falansterian. De vreme ce spre a se ajunge în dormitor trebuia urcată o scară, se poate deduce că această clădire era salubră, mai ales că sub acelaşi acoperiş, alături de dormitoarele *comune* ale membrilor falangei, locuia şi directorul coloniei.

Îmbrăcămintea „soţilor agronomi“ de la Scăieni era, desigur, adecvată activităţilor prestate (în atelier sau la muncile agro-viticole, pomicole şi de grădinărie). Borănescu adaugă că la urcarea sa pe scara intrării în falanster „am întîmpinat vreo cîţiva din aceştiia scoborîndu-să pe scară, îmbrăcaţi în ismene, cămăşi şi scufi albe în cap“. Îmbrăcămintea lor (cerută de anotimpul călduros dintre vară şi toamnă, şi uşoară pentru interiorul locuit) era deci uniformă şi adaptată sezonului respectiv.

Potrivit prevederilor contractuale, „soţii“ luau masa la falanster. Organizarea consumaţiei în comun îşi arată aici avantajele sale incontestabile în raport cu gătitul hranei în bucătării individuale. Asupra acestei chestiuni Fourier a insistat în mod deosebit, relevînd avantajele menajului în comun. În menajul cu bucătărie comună — demonstra Fourier — se face o foarte mare economie de personal, de material şi combustibil, se folosesc specialişti în gătitul şi servitul hranei, iar consumatorul individual îşi păstrează facultatea de *a opta* pentru unul din cele 4—5 meniuri ce i se oferă.

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 329.
[2] Vezi documentul nr. 25 în volumul de faţă, p. 258.

Documentele provenite din prima jumătate a secolului al XIX-lea dovedesc că la falansterul „Soţii agronomi“ din Scăieni se practica sistemul bucătăriei comune, dispunîndu-se de bucătari specializaţi chiar dintre „soţi“ (de exemplu Ion bucătarul, în vîrstă de 30 de ani). Un document menţionează despre meniuri scrise („tabla mesei“) [1], servindu-se ciorbe, friptură şi altele. Un alt document oferă răspuns la întrebarea dacă la falanster se servea numai unul sau mai multe meniuri. O hotărîre judecătorească, pe bază de înscrisuri şi depoziţii, *stabileşte cît a costat masa* pe care a servit-o — *pe timpul şederii în falanster — fiecare* din cei 13 „soţi agronomi“, care reclamau despăgubiri. Pentru fiecare din aceştia e specificat costul zilnic al abonamentului. Rezultă de aici *4 categorii* de preţuri — corespunzînd la 4 meniuri — astfel : *meniul nr. 1* = 20 de parale pe zi, servit de Petre Popovici ; *meniul nr. 2* = 1 leu pe zi, servit de Gheorghe Mihalovici, Ioan Costandin, Nicolaie Erbarul, Costache Costandin, Costache Anastasiu, Gheorghe Cîrjanovschi şi Manoil Popovici ; *meniul nr. 3* = 1½ lei pe zi, servit de Ioan Cărbunescu şi Costache Papadonat ; *meniul nr. 4* = 2 lei pe zi, servit de Costache Şerbănescu, Ioan Vretos şi Toma Costandin [2]. Majoritatea „soţilor“ enumeraţi (8 la număr) au înclinat deci spre mese mai puţin costisitoare (meniurile 1, 2), iar ceilalţi (5 la număr) spre cele mai scumpe. Prin urmare, „soţii agronomi“ aveau la dispoziţie o masă *variată*, fiecare din ei avînd libertatea de a se abona la unul din cele 4 meniuri, după preferinţă şi posibilităţi materiale.

În afară de cele patru meniuri de mai sus, în falansterul Scăieni se pregătea şi un meniu special : „masa cu no. 5“ [3], formată din „doă mîncări“ ce se serveau musafirilor şi celor veniţi să cunoască la faţa locului condiţiile de muncă şi de trai într-un falanster românesc. Se înţelege că gazdele se străduiau să primească în condiţii deosebite pe asemenea vizitatori.

Cheltuielile de cazare în falanster, de îmbrăcăminte şi hrană erau „coprinse şi trecute pînă la o para în condicile ce erau încredinţate în păstrarea orînduitului dintr-aceşti

[1] Vezi documentul nr. 41 în volumul de faţă, p. 291.
[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 341—342.
[3] Ibid.

soţi", după cum arată însuşi directorul „Soţietăţii agronomice şi manufacturiere" [1]. Din cauză că la Scăieni nu se realizase încă numărul de membri prevăzuţi de falanga fourieristă, cheltuielile cu gătitul mesei (costul materialelor, combustibilului etc., inclusiv pentru musafiri) nu se puteau amortiza numai din abonamentele la mese. Diferenţa trebuia acoperită din fondurile personale ale principalului acţionar al societăţii, Em. Bălăceanu, directorul coloniei.

Dar planurile de repartiţie prevăzute iniţial nu au putut fi aplicate pe de-a-ntregul din cauza daunelor provocate societăţii în urma sechestrului instituit pe moşia Scăieni de către negustorii ploieşteni T. Zaplan şi Iordache.

Potrivit normelor generale din contractele membrilor coloniei, „soţilor" propriu-zişi (adică cei ce investiseră capitaluri în asociaţie), precum şi celor ce contribuiseră cu munca şi talentul lor urma să li se repartizeze din cîştig, la împlinirea unui an de funcţionare a societăţii. Aceasta avu loc la 10 martie 1836, cînd pagubele datorate sechestrului diminuară pînă la extrem cîştigul de 5/12 cuvenit celor ce au muncit, pe cel de 4/12 ce revenea depunătorilor de capital (în frunte cu Em. Bălăceanu), ca şi pe acela de 3/12 menit să răsplătească talentul celor însărcinaţi cu munca intelectuală etc. Din cauzele arătate, este probabil că acest cîştig al „soţilor" nu atingea nici măcar nivelul cheltuielilor de cazare, de îmbrăcăminte şi hrană, care aici, datorită numărului redus al societarilor, erau prea ridicate în raport cu pronosticurile fourieriste. Paguba se repartiză astfel asupra posesorilor de capital ai coloniei, în frunte cu *însuşi* directorul acesteia.

În textul redactat de divanul judecătoresc referitor la pricina unora dintre „soţii agronomi" se arată că în scriptele („hîrtiile") de la ferma Scăieni se ţinea evidenţa *întregului* lucru executat, căci acolo „sînt însemnaţi toţi cîţi vor fi lucrat — unde *lucra[u] mulţi pentru plată*" [2] (subl. n.). În falansterul Scăieni, pe lîngă munca „soţilor" ce aderaseră *total* la această asociaţie, lucrînd pe baza înclinărilor („atracţiei") într-o activitate sau alta, se întîlneşte şi munca *plătită*. Aceasta era prestată de oameni ce erau legaţi de colonie numai *temporar*, printr-o aderare incompletă, şi anume numai pe perioada lucrului sezonier, specific în lucrările agroviticole şi pomicole.

Munca plătită se folosea nu numai la ferma propriu-zisă, ci şi la filiala ei din Bucureşti. Un Mihalache Dănciulescu, care aderase complet la falanster, potrivit pct. 5 din contractul încheiat de el cu directorul acestuia, nu putea părăsi ferma Scăieni pe întreaga perioadă de cinci ani „fără ştirea şi voia în scrisu a dumnealui d. Bălăcean, derectorul soţietăţii, sau a locţiitorului său". Secretarul filialei Bucureşti însă, pe baza pct. 16, al. 2 al contractului *anual*, ce încheie la rîndul său cu acelaşi director, „este volnic a ieşi dintr-această slujbă oricînd va vrea, după împlinirea fiecăruia sfîrşit de an, fără nici o zătionire din partea mea [a directorului] sau a tovărăşi[e]i întregi".

Aici este vorba deci de o adeziune *imperfectă*, parţială, aderentul respectiv avînd latitudinea de a părăsi colonia atunci cînd ar dori, la sfîrşitul anului, avînd numai obligaţia de a face cunoscut aceasta în scris cu o lună mai înainte. O asemenea situaţie provizorie dădea nu numai putinţa folosirii unor oameni calificaţi — pe care colonia încă nu-i avea în toate ramurile de activitate —, ci constituia şi o *lărgire* a cercului de influenţă a coloniei, folosindu-se parţial oameni ce alcătuiau — după indicaţiile fourieriste — *rezerva unor viitoare roiri* spre falanster. Un Toma Costandin sau Mihalache Dănciulescu, împreună cu Nicolaie Erbaru şi alţii, erau strîns legaţi de viaţa coloniei. Dănciulescu precizează în contractul său, la pct. 2 : „Eu mă voi mulţumi pă cîştigul ce-m va veni dintr-aceste două ramuri : a lucrului şi a talentului meu, la înpărţirea ce să va face *la sfîrşitu fieşcăruia an împlinit* din ziua încheierii acestui contract, după metodul priimit într-această soţiitate" (subl. n.). Aşadar, lui îi revenea nu o retribuţie după timp, ci o *cotă-parte* din cîştigul dobîndit în comun.

La fel şi „soţii" din pensionul falansterului (prin părinţii lor) : „La acest pansion — scrie directorul falansterului în înştiinţarea difuzată — se vor priimi toţi aceia care vor voi să fie tovaroşi ; iar ca să fie cineva tovaroş, trebue să ia cel pucin un aqsion sau un cupon de aqsion, pentru care va avea la sfîrşitu anului parte du pe analogia banilor

[1] Ibid.
[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 311.

ce au pus, parte din cîştig" [1]. Şi acestora le revine deci la repartiţia anuală tot o cotă-parte din cîştig — drept dobîndă a capitalului ce investiseră în acţiunile societăţii. Alta era însă repartiţia în privinţa secretarului metohului de la Bucureşti. Falansterul „Soţii agronomi" de la Scăieni *plătea* acestuia o *leafă*. La pct. 16, al. 1 al contractului pe care directorul falansterului l-a încheiat cu numitul secretar se prevedea că „pentru osteneala slujbii d[-lui] în aceste opt ceasuri pă zi, mă îndatorez eu a-i plăti lei 12 000, adecă douăsprezece mii lei pe un an — afară de va putea d[-lui] să lucreze mai multe ceasuri de[cît] aceste opt : atunci am să-i plătesc eu şi pentru acelea, la sfîrşitul fieştecăruia lună, după aceeaşi analoghie".

Prin urmare, în cadrul repartiţiei generale a cîştigului ce se obţinea prin activitatea productiv-economică a asociaţiei, secretarul filialei Bucureşti a „Soţilor agronomi" primea o leafă prestabilită drept remunerare a activităţii sale de 8 ore zilnic. Aceasta echivalează deci cu 1 000 de lei leafă lunară, sumă foarte însemnată pentru acea vreme, cînd plata a cîteva sute de lei lunar era socotită îndestulătoare pentru un slujbaş al stăpînirii, bine plătit. Explicaţia acestei remunerări atrăgătoare trebuie căutată în însemnătatea ce se acorda filialei („metohului") pe care falansterul „Soţii agronomi" o înfiinţase în capitala ţării. Filiala bucureşteană reprezenta interesele falansterului pe lîngă oficialitate, îl populariza în mediile intelectuale, procura cele necesare lucrărilor falansterului etc. Toate aceste îndatoriri nu le putea îndeplini decît un intelectual cu relaţii şi cunoştinţe în cercurile vizate. Apoi leafa aceasta atît de mare se poate explica şi prin efortul de muncă solicitat secretarului, îndatorat contractual să lucreze *zilnic* (adică inclusiv duminica şi sărbătoarea). S-ar putea adăuga că salariul acesta excesiv era plătit şi pentru că — probabil — nu se găseau prea mulţi amatori dornici să devină slujbaşii unei unităţi economice în epocă, fără îndoială, bizară, lipsită de stabilitate şi vădit învrăjbită de oficialitate. Riscurile unor atari însărcinări se cereau retribuite cu mult peste media salarizării din acea vreme. Dar nu trebuie neglijată din această încercare

[1] Vezi documentul nr. 19 în volumul de faţă, p. 242.

de a explica faptele şi situaţia, de loc lipsită de semnificaţie, că Ion Bălăceanu era fratele lui Emanoil. Largheţa pecuniară a lui Manolache din fondurile comune ale falansterului, se exercita deci asupra unei rude apropiate, căreia i se asigura astfel o salarizare de slujbaş de rang superior.

Leafa secretarului nu se achita nici lunar, nici anual, ci trimestrial. În afară de leafa ce i s-a plătit pe trimestrele primului an (10.III.1835—10.III.1836), există menţiuni scrise de plata ce s-a dat secretarului metohului şi pe al doilea an. Astfel, sub textul contractului încheiat la 1 mai 1836 cu direcţia falansterului, pe al doilea an de funcţionare a acestuia, el menţionează că a primit leafa pe două trimestre ale celui de-al doilea an din existenţa societăţii : la 10 august 3 000 de lei şi la 10 noiembrie 1836 alte 3 000 de lei [1].

În afară de această plată corespunzătoare celor 8 ore de muncă pe zi, secretarul filialei Bucureşti şi colaboratorii săi puteau dobîndi şi un *surplus* de cîştig pentru muncă suplimentară. Este prevăzut, de asemenea, cazul contrar : eventualitatea unei incomplete utilizări a duratei de 8 ore lucru zilnic. În asemenea caz, din „leafa" acestora se scădea o cotă-parte corespunzătoare. Acest procedeu reliefează caracterul special al retribuţiei „soţilor" de la metoh, *asemănătoare cu cota-parte de cîştig propriu-zisă*. Iată cum formulează aceasta direcţia falansterului în contractul menţionat (pct. 12) : „În toate zilele are a ţinea d[-lui] regulat jurnal pentru lucrările atît ale d[-lui] cît şi ale tutulor conlucrătorilor celorlanţi de aici den cancelaria metohului, de cîte ceasuri au lucrat fietecarele pe zi, în ce vreme şi la ce lucru şi cu cîtă silinţă şi talent — ca să să ştie cît trebue de a să scădea sau a să mai adăoga la leafa fieştecăruia din conlucrători pe lună, după analoghie. Iar d[-ului], la sfîrşitu fieştecăruia lună, îi voi plăti adaos pe cîte ceasuri va putea a lucra mai mult peste cele opt ceasuri hotărîte de lucru ; însă tot după analoghia preţului celor opt ceasuri..." [2]

Unei prime repartiţii a cîştigului realizat de colonia „Soţii agronomi" — şi care coincide cu data de 10 martie 1836 — trebuia să-i urmeze, după un an, a doua împărţire a acestui

[1] Vezi documentul nr. 21 în volumul de faţă, p. 249.
[2] Vezi documentul nr. 21 în volumul de faţă, p. 246.

venit, la 10.III.1837, tuturor „soţilor" ce participaseră în cadrul societăţii prin capital bănesc. De asemenea trebuiau retribuiţi, după procedeul adoptat de direcţia coloniei, membrii acesteia ce „roiseră" spre falanster şi îşi duceau aici activitatea prin muncă sau talent. Pentru aceasta ei trebuiau să îndeplinească şi condiţia unui an vechime în asociaţie. Totuşi şi înainte de acest termen, din cîştigul ce li se cuvenea, directorul falansterului le avansa diferite sume mici, care împreună cu costul mesei urmau să le fie scăzute la socoteala anuală. Către finele anului 1836 însă interveni un fapt neprevăzut : împrăştierea „soţilor agronomi" de la Scăieni şi arestarea lui Em. Bălăceanu, din porunca personală a lui Alexandru Ghica Vodă, la Agia din Bucureşti.

Rămasă fără căpetenie, colonia de la Scăieni suferă lipsuri de ordin gospodăresc (inclusiv de hrană), iar o parte din „soţi", 14 la număr, cer prin jalbă către stăpînire să li se dea cîştigul ce li se cuvenea. În această pricină, divanul judecătoresc a luat următoarea hotărîre : „După canoanile politiceşti să se cerceteze ce folos au adus tovărăşi[e]i cu talentul sau cu munca fieşcăruia, cum şi cîtă cheltuială s-au făcut pentru fieşcare, ca să să scază, după coprinderea contracturilor" [1]. Astfel, din cauza stăpînirii, care luă măsuri de împrăştiere a „soţilor agronomi" de la Scăieni, repartiţia cîştigului acestora — inclusiv al celor 14 ce au dat jalba menţionată — n-a mai putut avea loc pe calea normală. Din cei 14 menţionaţi mai sus, numai Sandu Nohaia împlinea la 1. I. 1837 un an vechime în falanster şi deci — conform contractului — ar fi fost îndreptăţit să reclame la această dată (iar nu la 3 decembrie 1836, data jalbei lor) să i se repartizeze cîştigul respectiv. Ceilalţi 13 reclamanţi aveau fiecare între 3 şi 10 luni de efectivă activitate în falanster.

Cu toată absenţa regulilor societare — abolite cu forţa de cîrmuirea din acea vreme —, repartiţia cîştigului reclamat de cei 14 foşti „soţi agronomi" fu anunţată că se va face prin organul judecătoresc oficial, care se văzu silit — ironie a lucrurilor — să ţină seama de criteriile fourieriste „muncă" şi „talent" înscrise în contractele împricinaţilor. Dăm mai

[1] Ibid.

jos calculul făcut de organul judiciar, pentru fiecare din cei 14 reclamanţi arătaţi, cu privire la : data intrării în falansterul Scăieni ; durata stagiului în falanster ; „leafa" lunară ce li s-a repartizat de divanul judecătoresc ; costul zilnic al mesei servite de fiecare pe timpul cît au trăit şi lucrat în asociaţie.

Numele şi pronumele	Data intrării în falansterul de la Scăieni	Durata stagiului efectiv în falanster		„Leafa" lunară, repartizată de divan (galbeni)	Costul zilnic al mesei		Observaţii
		Luni	Zile		Lei	Par.	
Sandu Nohaia	1.I.1836	12	—	2*			(Notă subsol)
Costache Şerbănescu	17.II.1836	10	8	5	2	—	
Ioan Vretos	17.III.1836	9	4	5	2	—	
Ioan Cărbunescu	1.VI.1836	6	24	3	1	20	
Toma Costandin ..	15.VI.1836	5	19	5	2	—	
Costache Costandin	1.VIII.1836	4	4	2	1	—	
Nicolaie Erbarul ..	18.VIII.1836	3	15	2	1	—	
Ioan Costandin ..	18.VIII.1836	3	15	2	1	—	
Petre Popovici	18.VIII.1836	3	15	1	—	20	
Costache Anastasiu	18.VIII.1836	3	15	2	1	—	
Manoil Popovici	18.VIII.1836	3	15	2	1	—	
Costache Papadonat	18.VIII.1836	3	(?)	3	1	20	
Gheorghe Mihailovici	18.VIII.1836	3	(?)	2	1	—	
Gheorghe Cîrjanovschi	18.VIII.1836	3	(?)	2	1	—	

* Referitor la împricinatul Sandu Nohaia, „leafa" sa lunară fu hotărîtă de judecătoria Ilfov, secţia crim., iar costul zilnic al mesei urma să fie stabilit tot de acea judecătorie.

Dintre cei 14 „soţi agronomi" reclamanţi, cuprinşi în tabelul de mai sus, unul, şi anume Costache Şerbănescu, contribuise la colonie nu numai cu munca şi talentul, ci *şi cu un capital* de 10 galbeni. La repartiţia de mai sus, hotărîtă pe cale judecătorească, s-a stabilit de aceea să i se plătească nu numai cîştigul ce-i revenea pentru munca şi talentul ce a desfăşurat în interesul falansterului, ci şi acest mic capital, împreună cu dobînda respectivă. Se observă că celor 14 „soţi" de mai sus nu li s-a estimat un cîştig sub formă de cote-părţi din totalul venitului, ci s-a stabilit fie-

căruia un fel de „leafă" bazată pe criteriul-timp, drept unitate luîndu-se *luna*. Moneda în care s-a făcut calculul cîştigului este galbenul, reputat pe acea vreme şi la noi drept o monedă cu cea mai stabilă valoare. Abonamentul la mesele ce s-au servit în sufrageria falansterului s-a calculat tot pe baza criteriului-timp, drept unitate luîndu-se nu luna, ci *ziua*. Fiind vorba de sume mici, abonamentul zilnic a fost exprimat în lei. (Pe atunci aceştia nu circulau la noi efectiv ca galbenul, sfanţihul, rubla, icosarul etc., ci leul se folosea numai ca monedă de calcul, socotită la valoarea de 40 de parale). Se mai observă că prin repartiţia făcută de organul judecătoresc, nu s-a calculat „soţilor" de mai sus un cîştig lunar uniform, ci apar patru trepte, între 1 şi 5 galbeni. Astfel, 1 galben cîştig lunar este repartizat unuia singur dintre „soţi", cîte doi galbeni unui număr de opt „soţi", cîte trei galbeni la doi şi cîte cinci galbeni celorlalţi trei „soţi" împricinaţi. De fapt, Fourier nici nu-şi propunea, prin falansterele pe care le preconiza, adoptarea unui cîştig uniform, diferenţierile rezidînd în însăşi natura diversă a caracterelor umane şi amplificîndu-se în raport cu natura muncii, cu „osteneala" şi talentul desfăşurat, cu durata lucrului în decursul unei zile, săptămîni sau luni.

Cu tot geniul inventiv al aceluia ce elaborase teoria falansterelor, traducerea ei în viaţă, verificarea ei practică prin colonia de la Scăieni dădu la iveală şi o serie de laturi negative, ce-i erau proprii. Din punctul de vedere al repartiţiei, organizatorii falansterului din Ţara Românească nu au ţinut seama de calcularea cîştigului după fantezistele fracţii matematice ($^5/_{12}$ pentru muncă, $^4/_{12}$ pentru capital şi $^3/_{12}$ pentru talent) prescrise de Fourier. Directorul falansterului Scăieni, încheind contractele individuale cu fiecare din „soţi", se arată rezervat în ceea ce priveşte repartiţia. Contractul încheiat de el cu Mihalache Dănciulescu — la care ne-am referit în exemplificările de mai sus — precizează în art. 2 că repartiţia cîştigului se va face „după metodul priimit într-această soţiitate". Chiar în hotărîrea judecătorească de mai sus, repartiţia cîştigului atribuit fiecăruia din „soţi" s-a făcut pe baza criteriilor „muncă" şi „talent", privite *cumulativ*, talentul fiind în cele din urmă asimilat muncii evaluate după timp.

7. Educaţia şi procesul de instruire

În concepţia lui Fourier, ordinea armoniei asociaţioniste trebuia să-şi demonstreze valoarea, superioritatea şi eficienţa nu numai în sistemul de producţie şi repartiţie, dar în egală măsură în cel al educaţiei şi instrucţiei. Ordinea societară trebuia în ultimă analiză să ofere condiţii pentru dezvoltarea atotcuprinzătoare a personalităţii umane. Şi aceasta urma să se realizeze printr-un proces complex, deopotrivă al muncii fizice în condiţiile „muncii libere" şi al educaţiei intelectuale, formîndu-se astfel personalităţi multilateral dezvoltate. Fourier a supus educaţia din civilizaţia capitalismului unei necruţătoare analize critice, demonstrîndu-i viciile de structură. Spre deosebire de educaţia în lumea capitalistă, Fourier a conceput planul unui sistem unitar de educaţie, în care să fie cuprinşi toţi membrii unei falange. Sistemul de educaţie preconizat de marele utopist, apreciat în mod deosebit de întemeietorii socialismului ştiinţific, trebuia să ţină seama de necesităţile şi posibilităţile reale — fizice şi intelectuale — ale fiecărui individ în parte, contribuind astfel la dezvoltarea sa multilaterală. Educaţia începută de la o vîrstă fragedă (4—5 ani) trebuia realizată deopotrivă în procesul muncii productive (cu care prilej se obţinea şi dezvoltarea fizică a copilului) şi în cel al instruirii ştiinţifice, îmbinîndu-se armonios teoria cu practica. Prin acest sistem unitar de educaţie, Fourier năzuia să creeze personalităţi puternic conturate, dotate cu spirit activ, independente şi creatoare, optimiste, cultivînd traiul şi munca în colectivitate. În planul lui Fourier de educaţie în care copilul parcurgea, potrivit vîrstei, diferitele trepte ale acestui proces ce se desfăşura pînă la maturitate, instrucţia devenea o problemă a întregii colectivităţi, ieşind din cadrele şi responsabilitatea familiei. Pentru aceasta era însă necesară înfăptuirea ordinii societare, în care omul, eliberat de grijile existenţei, avea timp şi mijloacele materiale necesare educaţiei şi autoperfecţionării. Lenin a apreciat în chip deosebit punctul de vedere al utopiştilor în problemele educaţiei, menţionînd : „Nu se poate vorbi de un ideal de societate viitoare care să nu îmbine învăţătura cu munca productivă a tinerei

generaţii : nici învăţătura şi studiile fără muncă productivă şi nici munca productivă fără învăţătură şi studii, făcute paralel, n-ar putea fi ridicate la înălţimea cerută de actualul nivel al tehnicii şi al cunoştinţelor ştiinţifice. Această idee a fost exprimată încă de marii utopişti din trecut" [1].

În organizarea falansterului concepută de Diamant, educaţia şi instrucţia ocupau un loc important. Alături de activitatea productivă propriu-zisă (agricolă şi manufacturieră) se urmăreau şi scopuri instructiv-educative, sau, în limbajul documentelor vremii, „şi în oarecare deprinderi în ştiinţe" [2]. Diamant investea, ca toţi iluminiştii, în instrucţie şi în învăţământ speranţe absolute, socotindu-le mijloacele de primă însemnătate în dezvoltarea societăţii. Articolele sale publicate în 1834 în „Curierul românesc" au abordat problema şcolii şi a învăţământului, subliniind că „împăciuitorul cel mai mare şi făcătorul de bine al omenirii este învăţătura". Diamant punea accent pe utilitatea învăţământului, atrăgînd atenţia că acesta e necesar nu spre dobîndirea unor „cunoştinţe ce nu sînt de nici un folos pentru acela ce le are, ci cunoştinţe temeinice şi practice care să se poată aplica la trebuinţele vieţii, sau destoinice ca să facă pe cineva şi cinstit, norocit şi folositor în profesia în care va fi orînduit". Popularizînd ideile fourieriste despre educaţie, Diamant cerea aşezarea învăţământului românesc pe baze fourieriste.

Aceste principii privind organizarea învăţământului au stat la baza procesului de instruire în comunitatea asociaţionistă de la Scăieni. Em. Bălăceanu preciza în lista cuprinzînd numele membrilor coloniei înaintată autorităţilor că la Scăieni „arătatele feţe să îndeletnicesc la agricultură, la manufacturi şi învăţături de lecsii în pansion", prin aceasta înţelegîndu-se că fiecare (?) membru al coloniei trece succesiv în decursul unei zile prin aceste diferite activităţi.

Procesul de instruire, realizat parţial şi în activitatea de producţie, avea însă la Scăieni un cadru organizat de desfăşurare. După cum am arătat într-un capitol anterior, la Scăieni funcţiona o şcoală rurală de învăţământ (probabil cu

[1] *V. I. Lenin.* Opere complete, vol. 2, Bucureşti, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 479.

[2] Vezi documentul nr. 37 în volumul de faţă, p. 284.

profil agrar), aşa-numitul „pansion", căruia Bălăceanu voia, se pare, în 1836, să-i dea o mare extindere. De aceea în acest an a recrutat pentru „Soţietate" elemente cu o anumită pregătire intelectuală, capabile să îndeplinească oficiul de profesori. „Înştiinţarea" la care ne-am referit, redactată de Bălăceanu, anunţa că la „pansion" se vor preda următoarele discipline : economia politică şi „soţială" ; teoria şi practica agricolă ; teoria şi practica „militărească" ; matematica şi ingineria („inginerlîcu"); muzica (vocală şi instrumentală) ; desenul ; jocurile.

Dintru început se observă în cadrul acestui program didactic variat prezenţa *învăţămîntului agricol*, teoretic şi practic. Această inovaţie era de natură să ajute *efectiv* pe „soţi" în activitatea lor productivă de pe ogoarele şi plantaţiile fermei. În pension — menţionează „înştiinţarea" — se vor primi „şi parte femeiască, şi parte bărbătească, de toată vîrsta". Se subliniază apoi că învăţămîntul va fi organizat „de d. Teodorache Diamant", „după o sistemă foarte înlesnitoare, ce va dezvolta moralu, mintea şi puterea oamenilor, născocită de domnealui d. Fourier din Franţa", precizîndu-se, aşadar, bazele fourieriste ale şcolii de la Scăieni. Condiţiile primirii, care asigură deopotrivă admiterea copiilor mici — pînă la 4 ani —, garantîndu-li-se o creştere corespunzătoare, contra unei contribuţii băneşti şi a persoanelor mature („toţi acei care vor voi să fie tovarăşi" în cadrul societăţii înfiinţate) pe baza participării la capitalul social, cel puţin „un aqsion, sau un cupon de aqsion", evidenţiază de asemenea concepţia fourieristă a sistemului de educaţie.

Ţinînd seama de efectivul „soţilor agronomi" adunat la falansterul Scăieni pînă la 20 septembrie 1836, de meseria acestora la venirea lor aici, ca şi de alte menţiuni cuprinse în tabelele alcătuite de Em. Bălăceanu sau de slujbaşii stăpînirii, totalul numeric al membrilor coloniei poate fi înfăţişat astfel : (vezi tabelul de la p. 152).

Această împărţire pe „grupe" *nu este fixă* (fiind adoptată de noi numai pentru nevoile tehnice ale cercetării). După cum se ştie, potrivit doctrinei fourieriste, fluctuaţiile dintr-o „grupă" în alta erau *firești* şi bazate pe *atracţia* corespunzătoare pasiunii fiecăruia pentru o anumită activitate, în cadrul respectivei şedinţe de lucru. Din examinarea date-

lor tabelului se vede că personalul didactic şi administrativ al şcolii era plănuit pentru un efectiv al şcolarilor mai ridicat decît cel efectiv la data recenzării. Este neîndoios că cei 14 şcolari (de ambele sexe) de mai jos constituiau numai un început, completarea efectivului lor aflîndu-se *în curs*

Tabel privind îndeletnicirile „soţilor agronomi" în activitatea globală a falangei, inclusiv ramura didactică

Membri prezenţi la 20. IX. 1836	Din care:													
	Grupa agricolă	Grupa manufacturieră					Scriitori la cancelarie	Director studii	Profesori	Efectiv pension		Mentoră la pension	Ingrijitoare la pension
		Fierari	Croitori	Cojocari	Pantofari	Bucătari				Elevi	Eleve		
53	17	1	4	2	1	1	4	1	4	7	7	1	3

la acea dată (cînd imixtiunea stăpînirii în treburile coloniei prevestea apropiata împrăştiere a „soţilor"). Se remarcă vîrsta destul de fragedă a unora dintre elevii ce compun clasele de învăţătură : un Aurelian Manoil este în vîrstă de numai 4 ani, iar o Herselia Manoleasca are 5 ani. De altfel, prin anunţul („înştiinţarea") pe care l-a întocmit în vederea populării acestui pension, Em. Bălăceanu precizează că pot fi primiţi şcolari de *diferite* vîrste, inclusiv copiii mici pînă la 4 ani, care vor fi crescuţi cu îngrijire. Această concepţie se regăseşte la Teodor Diamant, care, în articolul din „Curierul" din care am citat mai sus, cerea ca în şcolile pentru agricultură şi meşteşuguri să fie primiţi copiii de la vîrsta de 4 ani.

Şcoala falansterului Scăieni dispunea de cadre didactice cu pregătire variată şi temeinică, asigurînd cerinţele planului de învăţămînt la următoarele obiecte : limba română, aritmetică, geografie, limba franceză, desen, caligrafie, muzică etc. În cele trei clase ale şcolii fiind iniţial 14 elevi, acest număr relativ redus dădea profesorului putinţa să se ocupe în-

delung de fiecare şcolar în parte, ceea ce constituia garanţia unei instruiri temeinice. Delegatul ocîrmuirii judeţului Saac, Borănescu, în raportul său către Vornicia din lăuntru a Ţării Româneşti menţionează între altele şi despre funcţionarea clasei de fete a pensionului, relatînd la 14 septembrie 1836 : „Apoi eu întîmpinînd din partea dumnealui praporcicului [Em. Bălăceanu] aceste răspunsuri, m-am sfiit a intra în mai multă lucrare — şi prin urmare voind a eşi să plec, m-am oprit la o uşă deodată, în care nu mă preumblasem, ca să văz şi acolo ce are. Şi nu m-au lăsat cu nici un chip să intru, zicînd că sînt fete înlăuntru, de învaţă la pansion" [1]. Între acestea se afla ca elevă şi Lucreţia, fiica lui Em. Bălăceanu din prima căsătorie. La 25 februarie 1833, praporcicul Em. Bălăceanu ceruse logofeţiei dreptăţii să i se încredinţeze lui creşterea fetiţei spre a o da la un „pansion". Peste doi ani şcoala din interiorul falansterului o avea ca elevă. Am adăuga că seriozitatea învăţăturii în pension e dovedită, printre altele, şi de faptul că Bălăceanu îşi lăsase copilul în clasele pensionului său.

Prezintă un deosebit interes a se şti dacă în această şcoală de început se predau lecţii numai pe măsura talentului şi priceperii profesorilor respectivi, sau aceştia erau datori să respecte anumite reguli, altfel spus o anumită *metodă* bazată pe criterii ştiinţifice de educaţie. Medelnicerul Nicolaie Pîcleanu, raportînd la 23 septembrie 1836 Departamentului trebilor din lăuntru rezultatul cercetării ce făcuse „Soţietăţii agronomice" Scăieni de sub direcţia lui Em. Bălăceanu, arată că a găsit pe „soţii agronomi" ocupaţi „şi în oareşcare deprinderi în ştiinţe, pe care ei le numesc : *învăţătură împrumutată*" [2] (subl. n.). Un articol privitor la educaţie, publicat la 1836 în „Muzeul Naţional", *explică* înţelesul „învăţăturii împrumutate", după care se pare că s-au predat lecţii şi la şcoala din falansterul Scăieni. Autorul acelor rînduri precizează : „Pentru învăţăturile începătoare recomandăm metodul împrumutat, ce se zice *lancasterian*, pentru că privesc acest metod ca unul din mijloacele cele mai înlesnitoare şi cele mai puternice pentru a împărtăşi pă copii cu cunoştinţele cu care dorim să le deprindem mintea" [3].

[1] Vezi documentul nr. 25 în volumul de faţă, p. 258.
[2] Vezi documentul nr. 37 în volumul de faţă, p. 284.
[3] „Muzeul Naţional" nr. 10 din 1836.

Este vorba deci de metoda *lancasteriană* a instruirii *reciproce* (alilo-didactice) a elevilor. În privinţa ei, „soţii agronomi" de la Scăieni se exprimau astfel : „Fieştecare ce meserie va şti, să înveţe şi pe alţii". În şcoala falansterului de la Scăieni nu se recurgea deci la expediente „pedagogice" de moment, ci se folosea o metodă didactică *ştiinţific verificată*, larg utilizată în învăţămîntul din întreaga lume pe vremea aceea. Într-adevăr, după cum relatează „Curierul românesc", în 1831 numărul şcolilor de „împrumutată învăţătură (după metodul lui Lancaster)" era : în Europa 10 600 ; în Africa 180 ; în America 1 000 ; în Asia 1 000, iar numărul total al şcolarilor : peste jumătate de milion [1].

La o primă cercetare a faptelor apare curioasă adoptarea sistemului de învăţămînt lancasterian la şcoala din Scăieni. După cum se ştie, acest sistem îşi avea o justificare istorică determinată, el încercînd să rezolve necesitatea instruirii unui număr cît mai mare de copii în condiţiile lipsei de cadre profesorale şi de mijloace materiale. La Scăieni însă erau patru profesori care puteau face faţă excelent nevoilor didactice, iar numărul elevilor era destul de mic. Adoptarea sistemului lancasterian se datora probabil în primul rînd prestigiului de care se bucura în epocă ; tradiţiilor pe care îl avea în învăţămîntul Principatelor din acea vreme [2], şi

[1] „Curierul românesc" nr. 9 din 1831.

[2] Metoda lancasteriană era cunoscută în Principate. La Iaşi, aşezămîntul şcolii lancasteriene — care a funcţionat acolo în mod efectiv — a fost împrăştiat cu prilejul evenimentelor din anul 1821, iar profesorul Cléobule a trecut de aici la Odesa, unde a fost însărcinat cu conducerea şcolii înfiinţate acolo. Marele vistier Nicolae Roseti-Roznovanu scrie din Iaşi la 5 ianuarie 1821 unui consilier de stat rus — care avea sarcina de a conduce învăţămîntul mutual în Rusia — că şcoala lancasteriană funcţiona la Iaşi gratuit cu 120 de elevi, sub conducerea prof. Cléobule ce studiase la şcoala normală din Paris. Învăţămîntul mutual dura la Iaşi trei ore zilnic înainte de amiază.

În Ţara Românească, învăţămîntul lancasterian (introdus de Dimitrie Vile) este încercat întîi de Daniil Tomescul, „cel dintîi traducător al acestui metod", care l-a şi experimentat, dar pe care „pedecele l-au făcut a-şi părăsi patria — şi a murit în sărăcie, între şcolarii universităţii din Buda" („Almanahul literar" pe anul 1839, Bucureşti, 1839, p. 137). Apoi T. Palade adaptează această metodă în româneşte, şi ea e folosită la şcoala Sf. Sava, unde în 1828, dintre cei şase profesori, unul era specializat în „împrumutata învăţătură" (după cum relatează Eufrosin Poteca). În 1832 metoda Lancaster se extinde : „În sala de

nu în ultimul rînd, speranţei conducătorilor falansterului că şcoala lor se va popula destul de repede cu un număr mare de elevi.

În lipsa lui Diamant, care se angajase să predea economia „soţială" şi matematica, franceza, la Scăieni predau alţi profesori, după cum urmează :

— Ioan Vretos : limba română (clasa I), limba franceză (clasa I) şi muzica vocală ;
— Nicolaie Marcu Diilă : aritmetică, limba franceză (clasa a II-a) şi mentor la pension ;
— Costache Şerbănescu : geografia, catehismul şi secretar al societăţii ;
— Toma Costandin : desenul, caligrafia română şi caligrafia franceză.

Fiecare profesor preda, aşadar, mai multe discipline. Se observă că Toma Costandin predă caligrafia română şi franceză. Instruirea copiilor în ambele alfabete — aceştia trebuind să-şi însuşească mereu cîte două semne deosebite pentru un acelaşi sunet — reclama, fără îndoială, un efort

acest metod, din şcoala de la Sf. Sava s-au adunat peste 400 şcolari şi urmează cu cea mai bună orînduială". („Curierul românesc" nr. 2 din 1832.)

Dezvoltarea învăţămîntului Lancaster în Principate reclama şi o *pregătire materială* adecvată : săli de clasă de o anumită capacitate şi construcţie interioară, mobilier potrivit regulilor elaborate de renumitul pedagog englez, adică masă cu nisip, „telegrafe", semicercuri etc., în afară de materialul didactic aflat asupra elevilor. În Moldova, în 1825, mitropolitul Veniamin tipăreşte la Iaşi „table pentru povăţuirea copiilor dupre noul chip a să învăţa unul pre altul". (Biblioteca Academiei R. S. România, Foi volante, nr. 326, imprimat.) În 1829, Grigore Pleşoianu, profesorul de „împrumutata învăţătură" de la Craiova, tipăreşte în Transilvania — la Sibiu — „Caligrafia" sa, în limbile : română, rusă, franceză şi greacă. („Curierul românesc" nr. 10.)

Oficialitatea din Principate se preocupă de pregătirea claselor lancastrice potrivit regulamentului şcolar în vigoare în acea vreme. Astfel, Eforia şcoalelor a Ţării Româneşti dă ocîrmuirilor de judeţ porunci în acest sens cu privire la „socoteala unui scaun de învăţătura lui Lancaster" : planul unei şcoli judeţene începătoare, inclusiv preţul mobilierului şi al semicercurilor ; deviz — întocmit de Gheorghe Pop, profesor de „împrumutata învăţătură" — pentru materialele ce intră în construcţia unei şcoli începătoare s.a. (Arhivele statului Bucureşti, Eforia şcoalelor nr. arh. 2 230 (roşu) 1831, f. 10, 23, 25, 27, 47). Preocupări asemănătoare se întîlnesc şi la judeţe sau ţinuturi.

sporit în studiul temeinic al caligrafiei la pensionul falansterului [1].

Participarea elevilor la cursurile de matematică, limba română, caligrafie, desen etc. nu se făcea în virtutea vreunor procedee constrictive, ci în mod liber, pe baza *atracţiei* pe care elevii — la fel cu „soţii" ce conlucrau în grupele agricole sau manufacturieră — o simţeau *spre o anumită materie* de învăţămînt. Astfel, potrivit contractelor încheiate, oricare dintre elevii pensionului din falanster, „văzînd contractul lui Teodor Diamand ce-l are dat la directorul Bălăcean spre a preda în soţietate limba franţozească, economiia soţiială, matematica şi alte ştiinţe folositoare, el va învăţa dintr-acestea la care va avea *aplecare*" [2] (subl. n.). Învăţămîntul n-avea numai caracter teoretic, ci şi practic — după cum s-a arătat mai sus —, căci datorită metodei didactice aplicate în şcoala de aici, cel ce ştia o anumită *meserie* (croitoria, legătoria de cărţi ş.a.) *instruia şi pe alţii* ce se simţeau atraşi spre un asemenea gen de activitate. De altfel, într-un stadiu superior al dezvoltării sale, falansterul urma să adăpostească întreprinderi industriale din ce în ce mai extinse. „Soţilor" li se promitea, prin contractele de aderare la falangă, posibilitatea de „a lucra orice fabrică" în falanster, dîndu-li-se „lăcaş, hrană, îmbrăcăminte" „ca la nişte tovarăşi".

Un merit remarcabil al fourierismului este acela că îşi propunea abolirea sclaviei sub orice formă. În falanster, organismul societar se baza pe *libertate*, robii moşiei Scăieni fiind după cum am arătat la locul cuvenit — „sloboziţi" de Em. Bălăceanu. În felul acesta, ei au devenit membri ai falangei, juridic egali cu ceilalţi „soţi". Diamant organizează

[1] În această fază tranzitorie de la alfabetul chirilic spre cel latin, unii intelectuali din ţările române folosesc scrierea chirilică împestriţată cu semne din cea latină. Însuşi Em. Bălăceanu, în două cereri autografe din 9. VII şi 11. XII. 1832 (adresate către marea logofeţie a dreptăţii), foloseşte slovele chirilice : ţ, ci, j, î, r, gi şi G, iar restul literelor din aceste texte sînt cele ale alfabetului latin (cu particularitatea folosirii lui q în loc de c). În acelaşi mod scrie directorul „Societăţii agronomice" şi „Înştiinţarea" referitoare la şcoala înfiinţată în falanster pentru „toţi aceia care vor voi să fie tovaroşi". În majoritatea textelor sale însă, Em. Bălăceanu utilizează scrierea chirilică, avînd un scris regulat şi clar.

[2] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 310.

învăţămîntul în falanster în aşa fel, încît să asigure instruirea *tuturor* membrilor acestuia, inclusiv a ţiganilor foşti robi pe moşia Scăieni. Însuşi Teodor Zaplan, autorul sechestrului pus pe venitul moşiei, care avea tot interesul să ignoreze şi să denigreze „Societatea agronomică", se vede nevoit să recunoască între arendaşii moşiei lui Em. Bălăceanu şi „pă o Stanca, ţiganca sa [Stanca Costandineasca, locţiitor de director, ea fiind totodată şi mentor la pensionul de fete — *n.n.*] i un Iancul, sluga sa şi pă un dascăl *ce-i învaţă ţiganii săi*" [1] (subl. n.). Eliberarea generală a robilor — cea mai oropsită clasă socială — şi instruirea lor în pensionul falansterului era un act esenţialmente *umanitar*, nemaiîntîlnit pe alte moşii din ţările române. O asemenea atitudine rezervă înfăptuitorilor falansterului de la Scăieni un loc special în istoria luptei pentru progres social şi cultural în ţara noastră.

După cum atestă documentele epocii, rezultatele obţinute la Şcoala „Societăţii agronomice" din judeţul Saac au fost pozitive. Cu totul elocvent în această privinţă este faptul că şcoala falansterului de la Scăieni a devenit cunoscută printre cercurile intelectuale şi citată, pentru rezultatele pozitive dobîndite, în publicaţiile vremii. „Curierul românesc" (nr. 21) şi „Muzeul Naţional" (nr. 47) — publicaţii de prestigiu şi mult citite în epocă — relatau în termeni laudativi şcoala din Scăieni, sancţionînd astfel valoarea şi însemnătatea ei.

Că menţiunile pozitive din publicaţiile amintite reflectă o realitate incontestabilă o dovedeşte faptul că (se poate stabili documentar) unii dintre membrii falansterului învăţaseră carte. Astfel, în calitate de locţiitor al directorului fermei, Stăncuţa Costandineasca dă „soţilor" o adeverinţă sub *propria* ei semnătură, sau, după expresia documentului respectiv, „iscălită de dumneaei, fiindcă ştiie carte" [2]. Din acest detaliu se poate deduce că şcoala falansterului începuse să-şi arate roadele. Căsătorindu-se cu pitarul Em. Bălăceanu (în urma desfacerii căsniciei acestuia cu prima soţie), „Stăncuţa pităreasa Bălăceanca" este reîntîlnită semnînd personal într-un document din 27 septembrie 1842, cînd

[1] Vezi documentul nr. 6 în volumul de faţă, p. 219.

[2] Ibid.

ea se plînge Agiei din Bucureşti împotriva avocatului Costache Urlăţeanu, pe care-l angajase să-i apere drepturile succesorale. Acesta însă a înşelat-o, luînd toate hîrtiile soţului ei decedat, precum şi „o caleaşcă cu cai şi doao perechi hamuri, o sabie i un iatagan şi nişte cărţi ale bărbatu-mieu“ [1].

Între obiectele de studiu în şcoala coloniei Scăieni se situează şi muzica, disciplină prevăzută în programul de învăţămînt fourierist. Ioan Vretos preda elevilor de aici nu numai limbile română şi franceză (clasa I), ci şi „muzica vocală“. Lecţiile muzicale, odată însuşite, erau menite să înfrumuseţeze viaţa membrilor coloniei, să facă munca acestora din ce în ce mai plăcută, mai ales că aceasta se îndeplinea potrivit înclinărilor, predispoziţiilor fiecăruia din „soţi“.

Cultivarea muzicii atrăgea după sine învăţarea jocurilor. Acestea erau prevăzute ca un obiect special de învăţămînt (de asemenea după modele fourieriste) încă prin „înştiinţarea“ privitoare la alcătuirea şcolii din falanster. În acest anunţ, adresat oricui ar fi dorit să adere la colonia „Soţilor agronomi“, se preciza că elevii pensionului vor învăţa între altele şi „danţu (jocurile)“. Se învăţau, probabil, dansurile populare din diferitele ţinuturi... Este posibil ca Diamant însuşi să fi indicat învăţarea muzicii şi dansului, care în viaţa şi activitatea zilnică a falansterului introduceau un element de variaţie, generatoare de bună dispoziţie. Diamant studiase la München — după cum am arătat — nu numai literatură, matematică şi arta militară, dar şi *dansul*.

* * *

La capătul acestui capitol, în care ne-am străduit să analizăm activitatea — sub variatele ei forme — desfăşurată în comunitatea asociaţionistă de la Scăieni, cîteva preciziuni finale se impun. Caracteristic — după cum s-a văzut — e decalajul dintre intenţiile programatice şi realizările efective. De aceasta nu sînt vinovaţi nici conducătorii falansterului şi nici membrii lui de rînd. Cauza trebuie căutată în primul

[1] Ea semnează această plîngere cu litere latine, utilizînd şi semnul chirilic „ci“.

rînd în situaţia specială a moşiei arendate, care a suferit cea mai mare parte a timpului de pe urma sechestrului pe venituri instituit de autorităţi în favoarea lui T. Zaplan. În aceste condiţii, cum era normal, întreaga activitate a asociaţiei este în cea mai mare parte stînjenită, neputînd transforma în fapt intenţiile iniţiale.

Dar, dincolo de cauza acestei situaţii, care — repetăm — e în afara voinţei coloniştilor, rămîne faptul neîndoielnic că falansterul de la Scăieni nu şi-a putut desfăşura activitatea pe care o anunţase, membrii săi fiind nevoiţi să cheltuiască destulă energie şi resurse materiale pentru a contracara sau măcar a neutraliza măsurile păgubitoare şi vexatorii ale sechestrantului. În aceste condiţii vitrege, activitatea de producţie (în sectorul agrar şi cel manufacturier) a fost serios împiedicată. Aceasta s-a răsfrînt negativ şi asupra sistemului de repartiţie, care, în împrejurările date, nu şi-a putut materializa virtualităţile. Se pare că mai puţin de suferit a avut şcoala falansterului, influenţele negative vădindu-se în acest sector pe planul general al sistemului de educaţie, care nu a putut fi dezvoltat în toată plenitudinea. Nu trebuie uitat însă că, alături de această cauză de esenţială însemnătate, imposibilitatea societarilor de a realiza intenţiile programatice se datoreşte însuşi caracterului utopic al ordinii societare, care, chiar în condiţii normale, nu avea şanse de izbîndă.

Notă. Cu privire la locul exact al tuturor edificiilor ce au deservit „Societatea agronomică şi manufacturieră“ din Scăieni — reşedinţa falansterului, hanurile etc. — se ştie că ele erau răzleţite în mai multe puncte de pe moşie, după cum rezultă din cele relatate mai sus. Relatările locuitorilor satului sînt în această privinţă contradictorii.

VI

Dizolvarea falansterului

1. Un falanster întemeiat pe o moşie grevată de datorii

De-abia „roiseră" pe moşia Bălăceanului primii colonişti, şi nori întunecaţi de furtună se adunaseră deasupra Scăienilor. Numai de o lună şi jumătate de activitate nestînjenită a avut parte la început falansterul, perioadă consumată, cu siguranţă, în eforturi de organizare şi pregătiri. Cînd se terminaseră săptămînile de acomodare şi comunitatea falansteriană se organizase cel puţin pentru etapele preliminare în vederea trecerii la o activitate desfăşurată în sectoarele de bază (agricol, manufacturier şi instructiv-educativ), intervine cu brutalitate sechestrul. Şocul trebuie să fi fost cu atît mai puternic cu cît nici membrii fondatori (cei zece arendaşi) şi nici ceilalţi „soţi" nu ştiuseră nimic despre încurcăturile băneşti ale Bălăceanului, despre pericolul real care ameninţa moşia din Scăieni.

Fapt este că la 22 aprilie 1835 preşedintele judecătoriei judeţului Saac trimitea ocîrmuirii judeţului dispoziţia prin care se instituia asupra moşiei Scăieni sechestrul în favoarea lui Teodor Zaplan şi a tovarăşului său, negustorul ploieştean chir Iordache [1]. Zaplan se grăbeşte să dea curs hotărîrii judecătoreşti şi, însoţit de un reprezentant al autorităţilor, îşi preia în mai 1835 controlul asupra veniturilor moşiei. Probabil că „soţilor" nu le venea să creadă în veracitatea „otnoşeniei" ocîrmuirii, întrucît, se pare, s-au împotrivit măsurilor adoptate de sechestrant şi de reprezentantul stăpînirii. Probă e faptul că unuia dintre cei zece membri fondatori (Iancu Iliescu) i-a fost aplicată la 21 mai o corecţie („să-l şi dojănesc cu 25 toiege la spate") pentru că „a urmat necinste asupra orînduitului, îngrijitor al moşii (vechilul lui Zaplan. — *n.n.*) Scăieni ce este secfestrarisită" [1]. Despre acest incident a reclamat şi Bălăceanu ocîrmuirii judeţene. Odată sechestrul instituit, practic, activitatea de producţie a comunităţii asociaţioniste este în bună măsură paralizată, de vreme ce prin hotărîrea judecătorească se instituia sechestrul „atît pă venitul aceştii moşii cu toate ale ei, cît şi pă pivă" [2]. Pentru „soţii agronomi" începe o perioadă îndelungată (întreruptă de o temporară ridicare a sechestrului — 30 mai—15 iunie) de zbateri şi dificultăţi aproape insolubile.

Cum episodul — au fost trei asemenea dispoziţii — sechestrării veniturilor moşiei Scăieni e un fapt de hotărîtoare importanţă pentru destinul falansterului, se impune studierea atentă a cauzelor care l-au determinat şi a tuturor împrejurărilor legate de aceasta. Altfel spus, e necesară o incursiune în istoria nu tocmai lineară a dificultăţilor financiare ale lui Bălăceanu (evident numai cele legate de moşia Scăieni), care, trebuie spus de la început, conţine şi pagini — destule — întunecate.

Un fapt apare limpede după studierea documentelor pe care le avem azi la îndemînă. Moşia Scăieni pe care Bălăceanu o promite lui Diamant pentru experimente fourieriste, arendînd-o în acest scop „soţilor agronomi", era grevată de datorii mai vechi, constituind chiar obiectul unui amanet cu ocazia împrumutului, din păcate, nerambursat la scadenţă. Această realitate întristătoare nu trebuie stabilită — ca în alte cazuri — prin apel la ipoteze şi deducţii. Probele documentare sînt de astă dată atotgrăitoare. În afară de conflictul cu Zaplan, Scăienii mai era grevat cu o datorie. Bălăceanu, mereu în căutare de bani, se împrumutase cu o sumă importantă de la o „epitropie orfanicească", garantînd-o în poliţe cu patrimoniul moşiei Scăieni. La scadenţă, Bălăceanu nu achită împrumutul şi, cum epitropia se desfiinţează, executorii acesteia iau măsuri pentru recuperarea

[1] Vezi documentul nr. 3 în volumul de faţă, p. 216.

[1] Vezi documentul nr. 3 în volumul de faţă, p. 216.
[2] Vezi documentul nr. 5 în volumul de faţă, p. 218.

fondurilor. În acest scop se adresează tribunalului, care, la 4 decembrie 1834, îi stabileşte lui Bălăceanu un termen de patru luni pentru achitarea datoriei plus dobînzile respective. În caz contrar, moşia din Scăieni — practic amanetată — trebuia scoasă la vînzare. Bălăceanu contestă — la 26 ianuarie 1835 — hotărîrea într-o plîngere către Divanul civil, demonstrînd că la adoptarea ei nu s-a ţinut seama de unele acte care diminuează valoarea datoriei şi, mai ales, că s-a stabilit scoaterea la vînzare a Scăienilor, unde îşi are locuinţa şi izvorul principal al veniturilor, în timp ce el a pus la mezat o altă moşie a sa — Tecuciul — tocmai pentru a obţine banii necesari stingerii datoriei către epitropie. În martie 1835 vinde într-adevăr Tecuciul, dar nu intră în posesia întregii sume de bani de vreme ce în iunie 1836 cere domnitorului să dispună executarea creditorilor săi [1]. Probabil că aşteptînd rezolvarea favorabilă a recursului înaintat divanului civil, în litigiu cu epitropia, Bălăceanu nu-şi achită nici în cuprinsul acestui ultim termen de patru luni datoria, deşi în martie 1835 intrase în posesia unei importante sume de bani (1 200 de galbeni din partea arendaşilor „soţii agronomi“ şi o parte din banii cuveniţi pentru vinderea moşiei Tecuciului.)

În consecinţă, la 22 mai 1835 obştească epitropie cere logofeţiei dreptăţii „a se vinde cu mezat moşia Scăieni, a căria sineturi să află zălogite la această Epitropie, spre siguranţiia pomenitei datorii — ca din preţu ce va ieşi în sorocu hotărît să-şi priimească toţi banii cu dobînda lor pravilnică şi să-i sloboză răfuit zapisul împrumutării“ [2]. Spre surprinderea, probabil, a lui Bălăceanu, divanul civil respinge apelul său din ianuarie 1835 şi hotărăşte că acesta trebuie să plătească epitropiei suma de 45 064 de lei, la care se adaugă dobînzi şi alte cheltuieli. Dar prin recursul înaintat în ianuarie 1835, Bălăceanu obţinuse totuşi două lucruri, pentru el de maximă importanţă : prelungirea achitării datoriei deocamdată cu un an şi scoaterea temporară din litigiu a Scăienilor, care nu mai apare ca moşie de scos la mezat, datoria putînd fi stinsă din totalitatea veniturilor de care dispunea praporcicul. Evident, Bălăceanu nu dă curs nici

[1] Vezi documentul nr. 23 în volumul de faţă, p. 252—254.
[2] Vezi documentul nr. 88 în volumul de faţă, p. 428.

acestei hotărîri. Urmează un nou şir de plîngeri şi hotărîri, datornicul Bălăceanu demonstrînd o mare abilitate în a se strecura printre meandrele complicate ale ierarhiei judiciare, fiind un adevărat maestru în ceea ce cineva numea „arta temporizării“. În 1837 Bălăceanu, neachitîndu-şi încă datoria, înaltul divan (la care datornicul contestase hotărîrea divanului civil) hotărîse scoaterea în vînzare a Scăienilor, întrucît preţul obţinut pe moşia Tecuciul nu putea acoperi valoarea datoriei către epitropie [1]. Au urmat alte tergiversări, în mînuirea cărora Bălăceanu era neîntrecut, litigiul prelungindu-se destulă vreme. Dar prelungirea litigiului iese de-acum din sfera temei noastre, şi urmărirea acestei chestiuni ar interesa poate pentru studierea profilului etic al lui Bălăceanu, uşor de conturat însă şi fără aceasta.

Pentru problema cercetată de noi, întreg acest mult prelungit litigiu prezintă însă pînă la o anumită dată un interes real. De aici trebuie reţinut că moşia Scăieni, arendată de Bălăceanu în martie 1835 „soţilor agronomi“, era grevată de o datorie pe care proprietarul ei nu o putea achita, fiind din această pricină în pericol de a fi pusă în vînzare în timpul celor cinci ani prevăzuţi în contractul de arendare. Bălăceanu arendase deci „soţilor“ o moşie ipotecată, neavînd nici mijloace de a stinge ipoteca. E greu de presupus că arendaşii fuseseră informaţi de această situaţie de loc favorabilă bunei desfăşurări a activităţii de producţie oricărui arendaş, dar mai ales a unei comunităţi societare care trebuia să demonstreze pentru prima oară la noi superioritatea „muncii plăcute şi atrăgătoare“, altfel spus, a unui nou sistem de organizare economică a societăţii.

Dar, după cum am arătat, litigiul cu epitropia orfanicească, în care era antrenat întreg patrimoniul Scăienilor, constituia numai un capitol (şi nu cel mai important) al sarcinilor care apăsau asupra moşiei devenite leagănul falansterului românesc. Pentru că, cei ce vor paraliza activitatea „soţilor agronomi“ nu vor fi executorii desfiinţatei epitropii orfaniceşti, ci acel atît de des invocat Teodor Zaplan. După cum am spus, pentru elucidarea — atît cît ne

[1] Vezi documentul nr. 94 în volumul de faţă, p. 440—443.

îngăduie documentele — faptului se impune urmărirea istoriei lui mult contorsionată.

În aprilie 1833 Bălăceanu arendase pe trei ani moşia Scăieni lui T. Zaplan şi chir Iordache din Ploieşti. Preţul arenzii era 9 380 de lei anual. O clauză contractuală prevedea — pare-se — că arendaşul trebuia să achite costul integral al arenzii în primul an. Arendaşii nu au respectat această clauză. Ba, după cît se pare, nici contravaloarea arenzii pe primul an nu a fost integral achitată. La dosar nu exista decît o chitanţă pentru 5 000 de lei pe care Bălăceanu ar fi primit-o de la arendaşi, avînd însă menţiunea că suma fusese dată cu împrumut. După declaraţiile arendaşilor, o parte din preţul arenzii pe primul an fusese achitat „în rămîtori şi alte producturi".

Oricum, incontestabil e că arendaşii din 1833 nu respectaseră clauzele contractuale şi proprietarul avea, în consecinţă, tot dreptul să denunţe contractul, arendaşul, pierzînd astfel, potrivit pravilei, ceea ce achitase drept arvună. Bălăceanu a şi făcut aceasta după trei luni de la data încheierii contractului. Zaplan se adresase tribunalului, apoi lui vodă Al. Ghica, cerînd repunerea sa în „drepturi". Cum probele din dosar erau foarte contradictorii, forurile responsabile întîrziau să ia o hotărîre, deşi Bălăceanu — parcă pentru a se achita de o obligaţie — înainta şi el din cînd în cînd cîte o jalbă. Fostul arendaş devine însă impacientat cînd Bălăceanu, socotindu-se liber de orice obligaţie faţă de cuplul Zaplan-Iordache, arendează Scăienii „soţilor agronomi". Intervenţiile sale devin insistente, şi la sfîrşitul lunii aprilie 1835 obţine, în sfîrşit, doritul sechestru asupra veniturilor moşiei.

De reţinut de aici, ca şi în cazul litigiului cu Epitropia orfanicească, faptul că Bălăceanu a arendat „soţilor" o moşie asupra căreia grevau datorii vechi, ameninţată fiind cu sechestrul. Am adăuga, în sprijinul lui Bălăceanu, că acesta nu considera, probabil, că ambele aceste litigii constituie un pericol real pentru Scăieni. Posibilitatea instituirii sechestrului asupra moşiei (în favoarea lui Zaplan) sau a scoaterii ei la mezat (potrivit cererii executorilor epitropiei orfaniceşti) erau excluse de Bălăceanu, bun cunoscător al legislaţiei vremii şi al moravurilor şi procedeelor administrative de stat. Că avea oarecum dreptate o dovedeşte şi faptul că cererea

epitropiei a rămas finalmente fără consecinţe. Zaplan s-a dovedit însă mai stăruitor, şi cu concursul de loc dezinteresat al unor slujbaşi judecătoreşti a obţinut cîştig de cauză. Aceasta îl va fi surprins şi pe Bălăceanu, deoarece, într-adevăr, prea mare temei pentru a obţine sechestrul solicitat, Zaplan nu avea. (Mai îndreptăţită era, dimpotrivă, cererea epitropiei, şi aceasta, totuşi, nu a fost pusă în fapt).

După cum s-a arătat mai sus, instituirea sechestrului a provocat consternare printre membrii falansterului. Au urmat repetate plîngeri către diverse foruri ale stăpînirii, în care fie că se protesta împotriva sechestrului, fie că se reclama purtarea samavolnică a vechilului fostului arendaş. Protestele coloniştilor, cărora li se asociau jalbele Bălăceanului, au găsit audienţă. Reamintim că la logofeţia dreptăţii se afla funcţionar Manolache Crîmpu, unul dintre „soţii" falansterului, trecut de Bălăceanu pe lista celor neaflaţi la Scăieni. Cu sprijinul său, colonia obţine ridicarea sechestrului, care e anunţată lui Zaplan la 30 mai 1835 de acest funcţionar al logofeţiei, membru al falansterului. Zaplan protestează de îndată şi obţine — cu concursul unor funcţionari mituiţi, probabil — fără întîrziere reinstituirea sechestrului, de vreme ce la 18 iunie Bălăceanu trimite o nouă „plecată rugă" către domnitor. Argumentele lui Bălăceanu sînt de astă dată perfect întemeiate. Începînd prin a evidenţia „marea protecţie ce arătaţi măria voastră la «Soţietatea agronomică», a căruia cinstit Comitet cap sînteţi" (e vorba de „Societatea agronomică" cu ferma de la Pantelimon), Bălăceanu solicită sprijinul domnitorului pentru o societate avînd tot obiective agronomice, dar împiedicată în activitatea ei de un act samavolnic. Relatînd detaliat obiectul conflictului său cu Zaplan, Bălăceanu cere cu dreptate ridicarea sechestrului, întrucît, „dacă va avea vreo pretenţie acel Tudor Zaplan cu mine, îl voi despăgubi dacă mă va rămînea la judecată. Iar nu să se lege de arendaşi şi să-i stingherească din lucrările sale, lucru cu totul împotrivitor pravilii şi dreptăţii, să pătimiască arendaşii pentru prigonirile ce avem cu unii şi cu alţii".

Apoi, continuă argumentarea proprietarul Scăienilor, sechestrul e nedrept, de vreme ce pentru o datorie de 3 280 de lei (şi nici aceea reală) se sechestrează venitul unei întregi moşii arendată „soţilor", de la care încasase

3 600 de galbeni (peste o sută de mii de lei) şi în virtutea acestui fapt „voieşte această Societate agronomică a-şi cere marile pagubi ce au cercat şi cearcă de la mine". În concluzie, Bălăceanu insistă hotărît asupra faptului că arendaşii „soţii agronomi" nu trebuie să suporte pretenţiile creditorilor săi : „Dacă are acel Tudor Zaplan chef de a pune secfestru, să puie pe alt avut al meu, fiindcă venitul moşii Scăieni nu se mai poate socoti al meu pînă la sorocul de 5 ani, fiind dat în arindă soţietăţii aceştiea" [1].

Membrii falangei din Scăieni erau împiedicaţi efectiv în activitatea lor de sechestrul lui Zaplan. Acesta nu numai că devenise uzufructuarul veniturilor moşiei pe care „soţii" o arendaseră şi achitaseră — nu se ştie cum — o parte din suma de plată, dar îi brutaliza, refuzînd chiar să-i considere — ceea ce juridic erau — arendaşi legali ai proprietăţii din Scăieni. (După cum spunea Zaplan : „care arendaşi, nu că este niscaiva arendaşi, ci plăzmuire a numitului Bălăcean : făcînd arendaşi pă o Stanca, ţiganca sa ; i un Iancul, sluga sa; şi pă un dascăl ce-i învaţă ţiganii săi" [2].) În iunie, după ce se reinstituise deci a doua oară sechestrul, membrii comunităţii protestează în cîteva rînduri împotriva acestei măsuri samavolnice, care îi frustra, la urma urmii, de un drept al lor, obţinut pe căi legale şi oneste. Mai întîi protestează din nou Bălăceanu, care se adresează de astă dată (la 24 iunie) Marii logofeţii a dreptăţii. După ce demonstrează încă o dată netemeinicia pretenţiilor lui Zaplan, reclamă faptul că acesta, cu aprobarea judecătoriei judeţului Saac, a vîndut o parte din acareturile moşiei [3].

Coordonîndu-şi eforturile, membrii coloniei îl secondează îndeaproape pe Bălăceanu în acţiunea de interes comun a eliberării moşiei de sechestru. A doua zi după protestul lui Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii intervin prompt şi „soţii arendaşi". Plîngerea, semnată „noi, arendaşi moşii Scăieni", e adresată domnitorului („fierbinte ne rugăm măriivoastre"), iar argumentele folosite, ca şi soluţiile propuse — aceleaşi ca şi ale lui Bălăceanu în jalba către Al. Ghica — dovedesc că falanga acţiona într-o deplină unitate de vederi

[1] Vezi documentul nr. 8 în volumul de faţă, p. 223—224.
[2] Vezi documentul nr. 6 în volumul de faţă, p. 219.
[3] Vezi documentul nr. 9 în volumul de faţă, p. 224—226.

în faţa acestui pericol comun. „Prea luminate doamne — argumentează „soţii agronomi" —, noi nu sîntem datori cu nimic acelui secfestrant, şi dacă are vreo prigonire cu proprietaru moşii, caute-şi ; iar cu avutul nostru ce are ? De ne-au pricinuit atîtea pagube mari... Şi dacă voieşte acel secfestrantu a face secfestru, să facă din averea proprietarului moşii, iar nu din malul nostru... Căci arenda aceştii moşii Scăieni pînă în 5 ani nu să poate socoti avere a d. praporcic Manoil Bălăceanu, ci a noastră, căci am cumpărat-o în arendă".

La această argumentaţie *perfect întemeiată*, membrii falangei, în calitatea lor de arendaşi legali, adaugă (asociindu-se plîngerii lui Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii) faptul că, pe lîngă pagubele materiale suferite de pe urma sechestrului, au de suportat brutalitatea şi ameninţarea vehilului numit de Zaplan, care a instaurat pe proprietatea Bălăceanului un regim de teroare şi necontenite ameninţări : „ci ne-am pomenit şi cu un Ioniţă — se plîng societarii —, ce este vechil al numitului Tudor Zaplan, mergîndu noi pă drum după ale noastre trebuinţe, că ne iese înainte ca să ne bată, lăudîndu-se că a să ne împuşce ; zicînd că oriunde ne va întîlni pe moşie, să ne omoare, înfricoşîndu-ne că nici din casile noastre să nu eşim afară. Ne-am înspăimîntat cu totul de acel cuvînt şi de a lui împotrivă-ni urmare turbată". Evident, la sfîrşitul plîngerii se cerea ridicarea neîntîrziată a sechestrului şi pedepsirea vechilului numit de Zaplan. Două zile mai tîrziu (28) ale aceleiaşi luni iunie 1835, Bălăceanu înaintează domnitorului („Stăpîne şi bunul nostru domn şi părinte") o nouă prea patetică cerere în care „cu lăcrămi în ochi" solicită o audienţă pentru a-i comunica prin viu grai necazurile pe care le are de îndurat din partea judecătoriei judeţene. Cererea este însă trimisă — după cum precizează rezoluţia — „în chibzuirea judecătorii locale", adică celor împotriva cărora protesta Bălăceanu [1].

Protestele repetate ale „soţilor agronomi" şi ale lui Bălăceanu adresate unor foruri înalte (domnitorului şi Marii logofeţii a dreptăţii) care aveau în subordine judecătoria judeţului Saac — aceea ce ordonase ilegala instituire a seches-

[1] Vezi documentul nr. 89 în volumul de faţă, p. 429—431.

trului — nu au rămas fără consecinţe. La 29 iulie o rezoluţie a Marii logofeţii condamna în termeni aspri hotărîrea judecătoriei din Bucov în problema litigiului Bălăceanu-Zaplan, ordonînd ferm ridicarea sechestrului. La aceasta a contribuit — credem — şi raportul favorabil lui Bălăceanu „soţilor agronomi" întocmit de Manolache Crîmpu, funcţionar la Marea logofeţie a dreptăţii şi membru al falansterului. În rezoluţia Marii logofeţii, judecătoria judeţului Saac „este mai întîi cumplit dojănită pentru rătăcirele ei urmări, întru a cărora săvîrşire să porneşte... numai după ale ei păreri, iar nu după legiuirile intocmite". Manevrele lui Zaplan sînt calificate drept „viclenii uneltite", tratamentul aplicat celor 10 arendaşi „prigoniri", iar secfestrul e declarat ilegal întrucît „s-au găsit călcătoare pravilii şi paragrafului al 3-lea de la art. 3 din legiuitul proiect pentru secfestru". În final, Marea logofeţie dă dispoziţie judecătoriei din Bucov că, „judecîndu-să cu de-a măruntul şi cunoscîndu-să învederata greşeală, abaterea şi strîmbătăciunea, să să vază contractul arenzii ce va fi întră jăluitorul Bălăceanul cu cei de acum arendaşi ; şi să se urmeze negreşit după duhul otnoşenii cinstitului Înnalt divan — rădicîndu-să secfestrul pă temeiurile ce sînt desluşite întrînsa" [1]. În faţa unei dispoziţii atît de categorice a forului superior, judecătoria din Bucov nu s-a putut opune. A fost nevoită, în consecinţă, să dispună ridicarea sechestrului, „soţii agronomi" reintrînd în drepturile care li se cuveneau.

Cu aceasta însă, necazurile „soţilor" provocate de încurcăturile băneşti ale Bălăceanului nu se apropie de etapele finale. Judecătoria din Bucov, vădit partizană intereselor lui Zaplan şi iritată pe Bălăceanu datorită repetatelor sale reclamaţii, găseşte o formulă în marginile legalităţii pentru a anula *în fapt* arenda comunităţii societare din Scăieni. O adresă a judecătoriei din Bucov din 5 august 1835 către Marea logofeţie a dreptăţii notifică măsurile adoptate în cazul Bălăceanu-Zaplan pentru a aplica dispoziţiile ce i s-au comunicat prin rezoluţia la care ne-am referit mai sus. E evidentă în adresă atitudinea răuvoitoare a judecătoriei faţă de Bălăceanu. Elocvent e în această privinţă faptul că judecătoria împărtăşeşte punctul de vedere al lui Zaplan, după

[1] Vezi documentul nr. 12 în volumul de faţă, p. 230—231.

care arenda dată „soţilor" ar fi o „plăzmuire", şi nu o realitate documentar verificată. Bălăceanu — scria slujbaşul stăpînirii — a înfăţişat „un chip de contract ca din partea acelor arăndaşi supt cîtevaşi iscălituri — unii dintr-înşii oameni necunoscuţi, iar alţii slugi şi oameni ai săi, viind într-una din zile şi cu un dascăl al său (probabil C. Şerbănescu sau Iliescu. — *n.n.),* de-l făcea cunoscut că acela ar fi unul din arendaşi — cum şi mai în urmă prin jalba ce au dat, cînd că ar fi dat-o la nişte agronomi, şi cînd la Soţiitatea ce să adună la acea moşie" [1]. După opinia ignorantă şi răuvoitoare a slujbaşului judecătoriei, comunicată în termeni care vestesc limbajul personajelor caragialeşti, documentele lui Bălăceanu în legătură cu falansterul nu ar fi altceva decît „învărtăjuri şi tertipuri cu alcătuiri de agronomi şi soţietăţi". Judecătoria se folosea, aşadar, pentru a aduce prejudicii lui Bălăceanu şi membrilor falangei, de echivocul titulaturii comunităţii din Scăieni, care, din motive tactice arătate în altă parte, vorbea cînd de „Soţietatea agronomică şi manufacturieră", cînd de „soţii agronomi" sau „tovarăşii agronomi", cînd de „Tovărăşia agronomică". Dar echivocul acesta apelativ nu demonstra, după cum voia să insinueze judecătoria şi Zaplan, inexistenţa *dovedită ca atare* a comunităţii asociaţioniste şi a arenzii pe care a contractat-o.

După cum spuneam, judecătoria, supunîndu-se *formal* hotărîrii logofeţiei dreptăţii, găsise o formulă cu ajutorul căreia să anuleze *în fapt* contractul de arendă cu „soţii agronomi". Logofeţia dreptăţii e anunţată în consecinţă că s-a luat hotărîrea „să rădice pomenitul secfestru, trimiţînd şi taleri 20, plata gazetii" (pentru anunţarea publică a acestei hotărîri judecătoreşti. — *n.n.).* Dar aceeaşi hotărîre judecătorească dispune scoaterea în vînzare a moşiei Scăieni. Pentru aceasta, judecătoria s-a folosit cu dibăcie de cererea executorilor epitropiei orfaniceşti, care obţinuse „otnoşănia" formală că datoria lui Bălăceanu (de patruzeci şi cinci de mii de taleri plus dobînda corespunzătoare) va fi stinsă prin scoaterea la mezat a moşiei amanetate. După cum se spune în adresă, „văzînd judecătoria *din cele ivite în cantelarile acum* (subl. n.) că cinst. obştească epitropiie, prin

[1] Vezi documentul nr. 14 în volumul de faţă, p. 233.

această moşie (pă al căria venit numiţii să prigonesc) pentru taleri patruzeci şi cinci mii lei cu dobînda lor", s-a adoptat hotărîrea de a se da curs cererii epitropiei. Cum „atunci după pravilă negreşit că, cînd să vinde un lucru, să dau arendaşii afară, s-au găsit de cuviinţă ca să lipsească toate acestea, să să desfiinţeze secfestru lui Zaplan după venitu aceştii moşii" [1]. Pentru că slujbaşul judecătoriei nu excelează la capitolul claritate, din documentul în cauză nu reiese limpede dacă hotărîrea privind vinderea Scăienilor semnifică deopotrivă ridicarea sechestrului instituit în favoarea lui Zaplan şi anularea arenzii contractate de „soţi". (Se poate oare înţelege din formularea „s-au găsit de cuviinţă ca să lipsească toate acestea" că s-a hotărît eliminarea de pe proprietatea lui Bălăceanu a *oricăror* arendaşi ?) Fapt este că „soţii" au continuat să rămînă la Scăieni, iar Zaplan nu mai este semnalat aici pînă în decembrie.

Bălăceanu şi ceilalţi membri ai falangei au obţinut, aşadar, cîştig de cauză prin dispoziţiile exprese ale logofeţiei dreptăţii şi hotărîrea *impusă* a judecătoriei din Bucov. Practic, sechestrul lui Zaplan a fost pentru a doua oară întrerupt. Desigur, încetarea sechestrului a fost temporară. Dar chiar şi acest răgaz, după cum vom vedea, a îngăduit membrilor falansterului să-şi reia activitatea normală şi să spere în instaurarea pe moşia arendată a liniştei şi a siguranţei cu deosebire necesare unei asemenea întreprinderi. Din păcate, izvoarele documentare de care dispunem nu oferă probe clare pentru a stabili din capul locului cu precizie riguroasă cît anume a durat această a doua întrerupere a sechestrului. O jalbă a lui Bălăceanu către Vodă Ghica din 10 decembrie 1835 este prima atestare documentară (pînă la data actuală) despre reinstituirea sechestrului ridicat la 5 august a aceluiaşi an. „Fără nădejde — se plînge (pentru a cîta oară ?) proprietarul Scăienilor — *în urmă peste cîteva zile* (subl. n.), unde era slobodă această arendă, am văzut că s-au supus iarăşi supt secfestru, fără a să vedea trecut după orînduială şi în *Buletin*" [2].

Formularea lui Bălăceanu, în loc să clarifice chestiunea, mai rău o întunecă. Într-adevăr, ce vrea să spună acest „în

[1] Vezi documentul nr. 14 în volumul de faţă, p. 233—234.
[2] Vezi documentul nr. 18 în volumul de faţă, p. 240.

urmă peste cîteva zile" ? Afirmă oare aici Bălăceanu că „în urmă cu cîteva zile" de la data cînd înaintează jalba, sechestrul a fost din nou aşezat, sau că „peste cîteva zile" după („în urmă") ridicarea sechestrului (la 5 august), acesta a fost din nou instituit ? Credem că valabilă este prima ipoteză, între ridicarea sechestrului şi reaşezarea lui rămînînd distanţa temporală de peste patru luni, adică întreaga toamnă a anului 1835. Dacă sechestrul ar fi fost reaşezat la cîteva zile de la ridicarea sa, Bălăceanu ca şi „soţii" nu ar fi lăsat aceasta fără noi proteste şi întîmpinări. Inexistenţa unor asemenea jalbe e, credem, o dovadă peremptorie a faptului că sechestrul a fost ordonat din nou de-abia în decembrie. Sigur e faptul că la 12 august Bălăceanu reclama cîrmuirii judeţului Saac pe o Tarsiţa Filipeasca, moşiereasă din partea locului, pentru că ar fi poprit „un car cu fîn de la viia mea din Valea Orlii, ce îl ardicaseră arendaşii miei de acolo, care vie dimpreună cu celelalte sînt date în arendă lor". Faptul — menţionează Bălăceanu — i-a fost adus la cunoştinţă de către „arendaşii moşii mele Scăieni". Deci la 12 august „soţii agronomi" erau în plină activitate, eliberaţi fiind de sechestrul lui Zaplan. Dacă la o săptămînă după ridicarea sechestrului „soţii" nu erau stînjeniţi de sechestrant, credem a avea dreptate că afirmaţia echivocă a lui Bălăceanu din jalba către Al. Ghica vrea să spună că sechestrul a fost din nou ordonat după 20 decembrie, şi nu la cîteva zile după 5 august.

Adăugăm apoi că nici judecătoria din Bucov, care fusese atît de aspru mustrată de forul ierarhic pentru atitudinea partizană faţă de Zaplan în litigiul acestuia cu Bălăceanu, nu putea să încalce hotărîrea expresă a logofeţiei — la care şi ea subscrisese — şi să dispună la numai cîteva zile anularea ridicării sechestrului şi instituirea lui imediată pentru a treia oară. Oricît de potrivnică îi era lui Bălăceanu şi de favorabilă lui Zaplan, o asemenea necugetată hotărîre nu putea lua judecătoria fără a-şi provoca sieşi grave daune morale.

Pînă la ivirea unor noi probe, credem că verosimilă este ipoteza noastră după care între începutul lunii august şi începutul lunii decembrie 1835, falansterul de la Scăieni şi-a putut relua activitatea normală, să strîngă recolta (via, porumbul, livada, fîneaţa etc.) însămînţată şi lucrată (via) de

„soți". Această constatare este deosebit de importantă pentru cercetarea istoriei, destul de sinuoasă, a falansterului de la Scăieni. Se demonstrează astfel că, spre deosebire de ceea ce se știa pînă acum, falansterul de la Scăieni nu a avut parte numai de o lună și jumătate de funcționare normală. Pe moșia Bălăceanului, comunitatea asociaționistă a activat — fără a fi stînjenită de imixtiunea unor factori externi — aproape jumătate de an. Și — important de reținut — această perioadă nu e limitată numai la etapele începutului, ci a cuprins și lunile de toamnă, de intensă activitate într-o asociație cu profil preponderent agrar. Obținînd posibilitatea de a beneficia ei — și nu Zaplan — de recoltă (altfel spus de o parte însemnată a veniturilor ei), societarii și-au asigurat unele mijloace de întreținere, extrem de necesare unei falange care nu excela în prosperitate. Dar poate și mai utilă a fost această reluare a activității în condiții normale pentru starea de spirit a societarilor. După luni de stagnare și hărțuieli șicanatoare, aceștia întrevedeau, probabil, împlinirea deziderateloor pentru care se adunaseră laolaltă pe moșia Bălăceanului.

După cum am relatat mai sus, această fericită perioadă a luat destul de repede sfîrșit. La începutul lunii decembrie, Zaplan (prin vechilul său, o brută vrednică de această odioasă îndeletnicire), cu dispoziția de sechestru pentru a treia oară obținută, și-a „făcut" din nou apariția la Scăieni. Nu e relativ greu de reconstituit motivația formală pe baza căreia a dispus judecătoria din Bucov reinstaurarea sechestrului. Acesta fusese ridicat cu condiția expresă ca între timp Bălăceanu să achite datoriile creditorilor săi (Obștească epitropie și cuplul Zaplan-Iordache). Suma era însă destul de mare (peste patruzeci de mii lei epitropiei și peste trei mii lui Zaplan), și Bălăceanu nu avea de unde s-o procure. Vînzarea moșiei Tecuci nu rezolvase, după cum am menționat, problema. Obținuse în contul vînzării o sumă destul de mică, pe care a folosit-o în alte scopuri (în parte, poate, pentru procurare de inventar necesar muncilor agricole la Scăieni), fără a mai insista că și moșia Tecuci era ipotecată și trebuia, din suma încasată, să-și satisfacă, dacă nu în întregime, cel puțin parțial și creditorii ei. În această situație, judecătoria, care nu-l avea de loc la inimă pe Bălăceanu, trebuind

totuși să rezolve problema lichidării datoriilor către cei doi creditori, a dictat repunerea sechestrului.

S-ar putea ridica o obiecție firească. De ce s-a dictat repunerea sechestrului, și nu scoaterea în vînzare a moșiei, așa cum anunțase judecătoria în adresa — citată mai sus — către Marea logofeție a dreptății ? Credem că sechestrul a fost o soluție temporară, impusă de condițiile de atunci, neprielnice vinderii unei moșii. Nu trebuie ignorat faptul că aceasta se petrecea în 1835, cînd Țara Românească trăia consecințele secetei cumplite din 1834, consemnată de izvoarele contemporane, și că anii aceștia au fost ani de certe dificultăți, făcîndu-se acut simțită lipsa numerarului. În aceste împrejurări cu totul vitrege pentru economia țării, era firesc să nu se găsească amatori pentru cumpărarea unei moșii ca Scăieni, după cum am arătat, nu tocmai dintre cele mai bune. Neputînd fi vîndută de îndată moșia, judecătoria a dispus deocamdată reinstituirea sechestrului, în așa fel încît veniturile ei să fie achiziționate în vederea despăgubirii parțiale a creditorilor. Numai că, în loc să găsească un chezaș onest și priceput care să supravegheze într-adevăr activitatea moșiei și să adune conștiincios veniturile realizate, judecătoria a numit în această calitate pe un om al lui Zaplan, delăsător și nepriceput, care a provocat deliberat stricăciuni mari morii și pivei, iar veniturile, în loc să fie depuse, i-au fost predate, ilegal, lui Zaplan.

Pentru destinul falansterului această soluție de compromis nu a rămas fără consecințe. E drept că moșia nu a fost vîndută, deci falanga a putut rămîne pe loc. Nu e mai puțin adevărat că de o activitate normală, în condițiile reapariției lui Zaplan, nu mai putea fi vorba. Zilele grele, încărcate de tensiune și nesiguranță, din primăvara și vara anului 1835 au reînceput, poate chiar cu o intensitate sporită. Bălăceanu și-a reluat — evident — activitatea sa protestatară, consumată în patetice plîngeri către domnitor. A reînceput un nou ciclu de „prea plecate jalbe", inutil însă de urmărit pentru că nu aduce date noi în legătură cu viața și activitatea falansterului. Aceasta iese din sfera temei cercetate de noi, putînd reține atenția numai pentru urmărirea cronologică a dificultăților financiare cu care se lupta Bălăceanu. Important e de menționat că, probabil, datorită neivirii unor cumpărători, sechestrul s-a menținut pînă prin

toamna anului 1837. Dar la această dată falansterul — din înalte dispoziţii — fusese de-acum desfiinţat.

Aşadar, din decembrie 1835 societarii din Scăieni nu au mai avut parte de condiţii prielnice activităţii de producţie, unei vieţi orînduite după prescripţiile doctrinei fourieriste. Zaplan şi omul său erau tot mai insolenţi, bunurile moşiei, arendate de societari, erau supuse unei sistematice operaţii de deteriorare, încît pagubele erau apreciate la peste două sute mii de lei, veniturile obţinute, în loc să fie supravegheate — potrivit pravilei — de o terţă persoană (aşa-numitul chezaş) şi apoi depuse la logofeţia dreptăţii, intrau pe mîna lui Zaplan. Judecătoria din Bucov nu lua nici o măsură eficace pentru curmarea ilegalităţilor, iar Bălăceanu, lipsit de fondurile necesare pentru satisfacerea creditorilor, se mulţumea — ce alta putea face ? — cu această literatură epistolară cu fond protestatar, dar evitînd cu grijă judecătoria, care îi cerea să rezolve radical litigiile înscrise pe rol. După cum scria forurilor superioare preşedintele judecătoriei despre Bălăceanu, anormala situaţie de la Scăieni i s-ar datora lui „fiindcă de s-au şi arătat cu cîte o jalbă la judecătorie supt multe numiri de iscălituri — ca o nălucă, trecînd numai prin oraş —, dar nicicum n-au vrut să păzească sorocul ce să mărginea cu împricinatul său".

În aceste condiţii tulburi, nici o geană de speranţă nu se întrevedea de fapt pentru societarii falansterului românesc. Moralul falangei e supus unui acut proces de ruinare. Dar societarii găsesc suficiente resurse spirituale pentru a rezista, aşteptînd zile mai bune. Disciplina e păstrată cu vigoare, regimul de viaţă interioară se desfăşoară normal. Ba chiar se iau măsuri pentru primirea corespunzătoare a eventualilor vizitatori, virtuali aderenţi ai falangei. E greu de afirmat că optimismul era şi în aceste condiţii nota dominantă la Scăieni. Cu precizie se poate însă spune că ataşamentul faţă de falangă şi viaţa de acolo era o caracteristică evidentă în atitudinea multor societari, lucru, după cum vom vedea, deplin dovedit cu prilejul desfiinţării forţate a falansterului. Bălăceanu, în calitatea sa de director al „soţietăţii", făcea chiar planuri de viitor, neluînd de loc în calcul problema

unei eventuale risipiri a membrilor falangei. E posibil ca, insuflată de director, aceasta să fi fost o stare de spirit generală, comună tuturor societarilor, în ciuda grelelor împrejurări materiale.

Că această stare de spirit îi era atunci proprie lui Bălăceanu nu e nici o îndoială. Probe evidente sînt deopotrivă contractul încheiat, în această situaţie extrem de grea de la Scăieni, cu fratele său Ion Bălăceanu (la 1 mai 1836) prin care îi prelungea funcţia de secretar al metohului bucureştean şi contractul cu Mihalache Dănciulescu (la 18 mai 1836) pentru intrarea acestuia în rîndurile „soţilor". În afară de aceste contracte sînt probe care dovedesc că din ianuarie 1836 şi pînă în august acelaşi an acţiunea de recrutare s-a desfăşurat din plin, cu succese efective. Din declaraţiile celor 14 reclamanţi — foşti „soţi" — la procesul cu Bălăceanu reiese că toţi intraseră în asociaţie în 1836, cei mai mulţi în luna august.

Aşadar, recrutarea de noi membri a fost continuată neabătut pînă la data intervenţiei autorităţilor, şi ea era în curs cînd a fost ordonată desfiinţarea „Soţietăţii". Aceasta dovedeşte cel puţin două lucruri. În primul rînd, încheierea acestor contracte şi primirea de noi membri într-o perioadă critică pentru existenţa falansterului sînt probe evidente pentru prestigiul de care se bucura acesta. Izbutise, probabil, să asigure societarilor în lunile de activitate normală condiţii de viaţă echitabile, un tratament nemaiîntîlnit în rînduielile vremii, învăţătură, moralitate şi respect mutual. Fără îndoială că aceste realităţi, făcute cunoscute prin grija propagandiştilor coloniei, erau de natură să trezească simpatii şi — după cum se vede — acte de efectivă adeziune.

Dar această importantă recoltare de noi aderenţi în 1836 dovedeşte, cum am mai spus, şi faptul că directorul coloniei conta pe o rezolvare favorabilă a încurcatelor treburi de la Scăieni. Întrebarea — firească — e : pe ce îşi funda Bălăceanu această speranţă ? Cercetată atent situaţia, se poate, credem, afirma că, în fond, calculele lui Bălăceanu nu erau tocmai hazardate. Prin hotărîrea divanului din 1835 în conflictul cu Obştească epitropie, pericolul scoaterii la mezat a moşiei Scăieni fusese îndepărtat (de-abia în martie 1837 divanul va reveni, hotărînd vinderea moşiei pentru

stingerea datoriei către epitropie. Dar nici această hotărîre nu se va împlini). Aşadar, din această direcţie ameninţarea nu era de fel periculoasă. În ceea ce priveşte litigiul cu Zaplan, sechestrul pus în favoarea acestuia asupra veniturilor moşiei era realmente abuziv, ilegalitatea acestuia fiind formal adeverită de înaltul for al logofeţiei dreptăţii. Repetăm, Bălăceanu spera că prin noi reclamaţii către Vodă Ghica şi departamentul dreptăţii va obţine pînă la urmă şi ridicarea sechestrului dispus la începutul lunii decembrie 1835. Nu se poate spune că raţionamentul lui Bălăceanu era şubred. De vreme ce obţinuse de două ori ridicarea sechestrului şi recunoaşterea oficială a ilegalităţii sale, de ce nu ar fi putut spera şi în revocarea lui pentru a treia oară ? Probă că avea dreptate e faptul că în toamna anului 1837 sechestrul s-a şi ridicat. (Tardiv însă, acum falansterul în fapt nu mai exista.)

Rămînea totuşi deschisă problema achitării vechilor datorii. Aici intervin o mulţime de considerente de care trebuie să se ţină seama. Nu tocmai împovărat de scrupule în raporturile cu creditorii, Bălăceanu, om al secolului său, spera probabil pur şi simplu că, prin tergiversări repetate, va izbuti să amîne mereu achitarea datoriei către epitropie sau că o va stinge tîrziu — peste ani —, cînd va obţine fondurile necesare (din vinderea altor bunuri sau din veniturile obţinute din arenda Scăienilor şi a cotei-părţi ce i se cuvenea din beneficiile „Soţietăţii agronomice").

Cît priveşte datoria pe care o reclamau Zaplan şi Iordache, pe aceasta, după cum am văzut, Bălăceanu o contesta, afirmînd că acontul asupra arenzii primit de la fostul arendaş trebuie — potrivit clauzelor contractuale — socotit pierdut în favoarea proprietarului, de vreme ce Zaplan nu îi achitase la timpul stabilit suma convenită. Apoi Bălăceanu demonstra mereu în jalbele sale că, în perioadele cînd Zaplan beneficiase — ilegal — de situaţia de sechestrant la Scăieni, adusese acareturilor moşiei mari daune materiale, încît de fapt îl considera *el* pe fostul arendaş datornic pînă la achitarea sumelor necesare pentru reparaţii şi achiziţionarea bunurilor sustrase. În cazul cel mai rău, al înapoierii sumei primite drept aconto de la Zaplan, aceasta nu prezenta aspectul unei situaţii insolubile, suma — mică în

fond — putînd fi achitată, după tratative şi judecăţi (deci izvorul unor noi tergiversări), din alte venituri.

Strînse într-un tot unitar aceste variate aspecte ale aceluiaşi proces şi analizate la obiect, se poate, credem, conclude că speranţele lui Bălăceanu şi optimismul care respiră din atitudinea sa nu erau clădite pe nisip. Ele aveau o oarecare bază reală şi puteau asigura activitatea normală a comunităţii asociaţioniste de-a lungul întregii perioade convenite prin contractul de arendă şi, poate, chiar după aceea.

Din păcate, pronosticurile lui Bălăceanu nu devin realitate. Jalbele sale către înaltele foruri administrative — cu tot patetismul lor stilistic — nu capătă, de astă dată, rezolvarea scontată, şi sechestrul instituit în decembrie 1835 e menţinut. În decursul anului 1836, în condiţiile date, de o activitate normală la Scăieni nu a putut fi vorba. Curînd, în toamna aceluiaşi an, pe lîngă aceste dificultăţi — grave prin consecinţele determinate — intervin altele, care vor hotărî definitiv destinul falansterului. Imixtiunea violentă a ocîrmuirii va duce, destul de repede, la desfiinţarea forţată a comunităţii asociaţioniste de pe moşia lui Bălăceanu.

2. Măsurile ocîrmuirii pentru dizolvarea falangei

În septembrie 1836, falanga din Scăieni înscrie în scurta sa istorie un nou capitol : cel al raporturilor cu reprezentanţii forţelor ocîrmuirii. Avea să fie, din nefericire, capitolul final. Pînă la această dată, membrii falangei făcuseră cunoştinţă — cînd direct, cînd indirect — cu reprezentanţii puterii judecătoreşti. Fuseseră, din fericire, feriţi de contactul cu slujbaşii puterii executive, a ocîrmuirii locale sau centrale. La începutul lunii septembrie 1836, Bălăceanu e însă înştiinţat că ocîrmuirea judeţeană se interesează de situaţia „soţietăţii", de care — lăsa funcţionarul să se înţeleagă — abia de curînd se aflase. Falsul e evident. Falanga se constituise, ca o societate agronomică şi manufacturieră, *perfect legal*, cu înregistrarea şi autentificarea contractelor la tribunal, fiecare membru avînd, potrivit legilor timpului, un chezaş, încît nimeni nu putea reproşa lui Bălăceanu sau oricărui alt

membru cu funcţii conducătoare în colonie că a organizat şi a participat la activitatea unor organisme secrete. Mai mult, dificultăţile mari ale patrimoniului moşiei au generat acea prea abundentă „literatură epistolară" scrisă de Bălăceanu (în primul rînd) şi membrii fondatori ai falansterului (cei 10 arendaşi) către domnitor, către Marea logofeţie a dreptăţii, judecătoria şi tribunalul judeţean. În aceste împrejurări era, evident, imposibil ca forurile locale administrative, ca şi cele centrale, să nu fi ştiut despre existenţa „Soţietăţii agronomice". Dar, după cîte se pare, despre existenţa şi profilul „Soţietăţii agronomice" se ştia nu numai din jalbe şi cereri, ci şi prin deplasarea unor funcţionari publici la faţa locului. Bălăceanu amintea într-o scrisoare oficială, la care ne vom referi mai jos, de „tinerii părţilor ocîrmuitoare şi mădulari ai tribunalurilor locale care au venit (la Scăieni. — *n.n.*) în lipsă-m[i]", adăugînd că aceştia au pătruns dincolo de porţile coloniei „totdeauna supt cuvînt de cercetarea Soţietăţii" [1].

Deşi asociaţia era cunoscută şi sub raportul activităţii şi sub cel al caracterului ei deosebit (nu denunţase Zaplan autorităţilor „ciudăţenia" unei asociaţii alcătuită din ţigani eliberaţi, profesori şi foste slugi ?), subit, la un an şi jumătate de la data constituirii ei, forurile judeţene iau hotărîrea să cerceteze ce se întîmplă, de fapt, la conacul Bălăceanului din Scăieni. Izvoarele documentare cunoscute pînă acum nu îngăduie să se stabilească dacă cercetările au pornit din iniţiativa ocîrmuirii locale sau fuseseră ordonate de cele superioare. Ceea ce se ştie sigur e că la începutul lunii septembrie Bălăceanu a fost anunţat — mai întîi verbal — de subocîrmuitorul local că va veni la Scăieni să procedeze la cuvenita cercetare. Cum Bălăceanu nu i-a dat asigurări că se va afla la data hotărîtă la sediul falansterului, acesta i-a notificat dispoziţia în scris. Lui Bălăceanu i se comunică la 3 septembrie următoarele, indicîndu-se astfel şi motivul pentru care se va face descinderea : „Ocîrmuirea a luat ştiinţă că în curtea v. s-ar fi aflînd mulţi oameni streini, veniţi din alte părţi — a cărora cunoştinţă fiindcă nu este arătată de nimini, de sînt oameni cu chezăşii, precum şi dacă sînt abătuţi la niscarva neplăcute urmări, s-au găsit cu cale

[1] Vezi documentul nr. 24 în volumul de faţă, p. 254—257.

ca însumi eu suptiscălitul să viu sîmbătă la 5 ale următoarii, să viu să cercetez feţele acele streine" [1].

Din această aparent anodină înştiinţare se desprinde o primă şi importantă cauză a hotărîrii stăpînirii de a cerceta comunitatea din Scăieni. După cum am arătat într-un alt capitol, problema fugii de pe moşii (ajungîndu-se la depopularea unor sate şi a unor regiuni întregi) era în anii aceştia foarte acută, boerii dictînd măsuri drastice pentru prevenirea acestei situaţii ameninţătoare. Peste cîţiva ani chiar domnitorul va intra în conflict cu reprezentanţii marii boierimi în Adunare în legătură cu iniţiativa sa de a îngădui unor foşti ţărani să se aşeze pe lîngă vatra tîrgului Alexandria. Era firesc ca în aceste condiţii, cînd fuga de pe moşii diminua acut forţa de muncă a proprietarilor, ocîrmuirea, care avea instrucţiuni precise în acest sens, să cerceteze de nu cumva „în curtea" lui Bălăceanu s-au adunat fugari de pe moşii fără chezăşiile legale.

Bălăceanu, cu o bună experienţă în ceea ce priveşte raporturile cu oficialitatea, socoate cu cale că deocamdată e bine să temporizeze procesul. În consecinţă, chiar a doua zi îl anunţă pe reprezentantul forţei publice că e oricînd binevenit dacă va respecta normele interne ale coloniei şi moralitatea ei, numai că — deocamdată — ocupaţii urgente îl reclamă la Ploieşti, încît îi recomandă să-şi amîne vizita („dumneata vei binevoi a veni de prieten, cînd voi fi eu acasă") pe altădată. Interesant e că Bălăceanu îşi afirmă din capul locului dreptul de a avea pe proprietatea sa oameni („de bună cuviinţă şi măsuri bune luoate") şi că responsabilitatea asupra situaţiei acestora îi revine în primul rînd lui şi nu ocîrmuirii („pentru care mai mult a mea grijă este decît a cinstitii Ocîrmuiri"). De asemenea precizează că persoanele aflate la conacul din Scăieni, localnici („oameni ai mei") sau străini, sînt ocupate exclusiv cu treburile „Soţietăţii agronomice" („pentru trebuinţele ce am atît eu cît şi soţietatea agronomică"), despre existenţa căreia forurile responsabile au luat cunoştinţă („ne-am adunat de a face şi a lucra cîmpul după metoduri agronomice, cu ştirea înaltei stăpîniri").

[1] Vezi documentul nr. 36 în volumul de faţă, p. 283.

Cu toată tergiversarea lui Bălăceanu, vizita oficialității nu a putut fi multă vreme amînată. La 14 septembrie un anume Borănescu, secretar al ocîrmuirii Saac, raportează că s-a deplasat la Scăieni („m-am sculat însum[i] supusu suptiscălit — notează important modestul slujbaș — și am mers în fața locului"), dar succesul a fost minor. Totul s-a limitat la ceea ce a putut surprinde vizual. Directorul coloniei a refuzat să-i prezinte „soții" și nici chezășiile lor, a afirmat că mulți lipsesc, plecați fiind după diverse treburi în țară și... în străinătate („la Viena, la Paris, la Engletera" — nu pregeta să declare cu aplomb Bălăceanu) și nici să viziteze efectiv colonia nu a putut, totul reducîndu-se la o plimbare prin cîteva camere. Bălăceanu a afirmat din nou și cu acest prilej că „această soțiietate (e) înființată prin știrea înaltei stăpîniri, unde și sînt cunoscuți toți aceștiia ce să află prenumărați de soți". Funcționarul ocîrmuirii, „văzînd poprirea ce-mi face", cerea forurilor sale să i se comunice dacă cele declarate de Bălăceanu sînt adevărate și să i se dea deslușire de „ce urmare să fac" [1].

Destul de repede, la numai trei zile, departamentul din lăuntru comunică ocîrmuirii locale că a delegat în mod special un funcționar al său, medelnicerul Pîcleanu, despre care am mai amintit, ca împreună cu Borănescu „să facă cercetarea cuviincioasă prin bune și înțelepte mijloace, tuturor împrejurărilor coprinse întrînsa" [2]. În aceeași zi, Pîcleanu a primit o înștiințare din partea conducerii Departamentului prin care i se comunica în scris însărcinarea ce i se încredința. Înștiințarea aceasta, de mare valoare documentară, dezvăluie interesul deosebit pe care îl purta falansterului însuși Departamentul din lăuntru. Lui Pîcleanu i se atrage atenția ca „cu cea mai tainică mișcare să faci o pătrunzătoare cercetare". Pentru clarificarea întregii chestiuni, medelnicerului i se comunică — pe puncte — ce anume trebuie să cerceteze în mod deosebit. Astfel trebuia să ia relații cu privire la numărul „soților", vîrsta lor, rude, unde au mai lucrat, locul originii lor, funcția lor și a lui Bălăceanu, detalii asupra numărului și îndeletnicirii femeilor, raporturile dintre

[1] Vezi documentul nr. 25 în volumul de față, p. 257—259.
[2] Cf. Arhivele statului București, vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 3.

Bălăceanu și coloniști etc. Două dintre problemele pe care trebuia să le clarifice medelnicerul prezintă o semnificație specială : mai întîi, oficialitatea voia să afle „pentru ce sfîrșit i-au strîns (pe coloniști. — *n.n.)* dumnealui Bălăceanu și în ce îi întrebuințează" și apoi — poate cea mai importantă chestiune de cercetat — *„purtarea lor* (coloniștilor. — *n.n.) între săteni și de să depărtează iei prin alte părți și pentru ce sfîrșit"*. Reiese limpede că stăpînirea era îngrijorată de apariția și dăinuirea acestei „ciudate" asociații în județ, care putea avea printre sătenii din împrejurimi influențe dintre cele mai „îngrijorătoare". Spre sfîrșit, o mențiune demonstrează că departamentul din lăuntru contesta afirmația lui Bălăceanu potrivit căreia „soțietatea" s-a făcut cu aprobarea stăpînirii, de vreme ce lui Pîcleanu i se atrage atenția să afle „prin ce otorizație au întocmit această adunare" [1].

Prompt, la 20 septembrie, Pîcleanu s-a deplasat, împreună cu Borănescu, la Scăieni, unde, negăsindu-l pe Bălăceanu (acesta lipsea de acasă, „plecat fiind de dooă zile la București"), a întocmit tabelul nominal la care ne-am referit pe larg într-un capitol anterior. Peste aproape o săptămînă, Bălăceanu, la cererea lui Pîcleanu, a înaintat și el cele două liste pe care, de asemenea, le-am comentat. Raportul lui Pîcleanu, înaintat conducerii departamentului la 23 septembrie, e destul de favorabil falansterului. Se arată că „soțietatea" are un scop productiv bine delimitat („lucrare de pămînt"), coloniștii primesc „oareșcare deprinderi în științe", se supun „la oareșcare reguli morale", iar cît privește îngrijorarea stăpînirii în legătură cu eventuala activitate propagandistică pe care ar desfășura-o soții prin sate, Pîcleanu menționează expres că „purtarea lor p-între lăcuitorii țărani, după cercetarea ce am făcut, o am dovedit mărginită".

Cu tot tonul favorabil din raportul lui Pîcleanu care era de natură să tempereze teama stăpînirii, aceasta adoptă o hotărîre aparent surprinzătoare : dizolvarea, pur și simplu, a „soțietății". Rezoluția — purtînd data de 29 septembrie —, înscrisă pe raportul lui Pîcleanu, menționează că, indiferent de caracterul „soțietății" (școală sau societate agronomică), aceasta trebuia să se fi constituit numai pe baza unei apro-

[1] Cf. documentul nr. 26, în acest volum, p. 260.

bări speciale a forurilor de resort. Întrucît o asemenea aprobare nu a fost dată, „adunarea întocmită la satu Scăieni proprietatea praporcicului Bălăceanu să va desfiinţa cu totu". În consecinţă, se dă dispoziţie ca „să scrie d. Ocîrmuitoru ca, prin înţelegere cu praporcicu Bălăceanu, să-l îndatoreze negreşit a o desfiinţa. Şi să raportuiască dă punerea la cale" [1].

Chiar a doua zi, la 30 septembrie, ocîrmuirea judeţeană era înştiinţată să ia măsurile cuvenite pentru a transpune în fapt hotărîrea adoptată [2]. Se demonstrează astfel că, de fapt, ancheta ordonată de stăpînire la Scăieni a avut un caracter formal. Forurile în chestiune erau dinainte hotărîte să dispună dizolvarea falansterului, care, chiar dacă, potrivit raportului iscălit de Pîcleanu, era o „cuminte" asociaţie productiv-didactică, reprezenta totuşi pentru ei un pericol real, sursa unor nedorite înrîuriri asupra ţăranilor dimprejur, care luau pe această cale cunoştinţă despre posibilitatea unei întocmiri sociale nebazată pe exploatare. În atmosfera politică, socială şi economică din acea vreme, o asemenea alcătuire socială cum era comunitatea asociaţionistă din Scăieni nu trebuia — după opinia temătoare a Departamentului — tolerată în nici un fel.

Aşadar, la sfîrşitul lunii septembrie 1836, *formal* falansterul românesc era dizolvat. Spunem formal pentru că practic această hotărîre avea să fie înfăptuită mai tîrziu şi nu atît de simplu precum sperase stăpînirea. Pentru început a intrat în acţiune acea „artă a temporizării" ale cărei mijloace Bălăceanu le stăpînea magistral. Cum hotărîrea preciza că desfiinţarea trebuia făcută necondiţionat în prezenţa şi în înţelegere cu Bălăceanu („porunca nu să poate aduce la îndeplinire, fiind cu a ei coprindere ca prin înţelegere cu dumnealui să să desfiinţeze această Soţiietate"), acesta ia măsurile cuvenite pentru a nu fi găsit. La 29 octombrie Borănescu comunica Departamentului din lăuntru că Bălăceanu, în ciuda unor repetate investigaţii, nu poate fi găsit. Pentru că „ocîrmuirea din această înprejurare nu poate îndeplini porunca ce i s-au trimis..., de aceea, cu supunere fac arătare cinstitului Departament, că să-i dea povăţuire" [3].

[1] Vezi documentul nr. 37 în volumul de faţă, p. 285.
[2] Vezi documentul nr. 38 în volumul de faţă, p. 286.
[3] Cf. Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arhivă 4359/1836, f. 25.

Lucrurile puteau să se prelungească încă destulă vreme fără a se dizolva efectiv falansterul dacă un nou fapt, petrecut poate fără ştirea lui Bălăceanu, nu avea să adauge acestei situaţii, şi aşa încordată, elementul exploziv. E vorba de cererea înaintată direct domnitorului — făcută la 1 noiembrie „din partea a toatei Soţietăţi" de un grup de societari — prin care solicitau un „plug instrumental" din inventarul „Societăţii agronomice" din Pantelimon. Cererea aceasta, redactată în termeni deferenţi, cu toate formulele de politeţe prescrise de protocolul vremii, prevalîndu-se şi de faptul că „însuşi Măriia Voastră aţi arătat dovezi că doriţi să vedeţi înnaintată agricultura într-acest Prinţipat", a izbutit totuşi să trezească mînia domnitorului. Al. Ghica se voia (şi, oarecum, era) într-adevăr un protector al strădaniilor pentru introducerea şi dezvoltarea modalităţilor ştiinţifice de producţie în agricultură, înfiinţînd sau sprijinind înfiinţarea unor organisme anume. Dar această acţiune înţelegea să o dirijeze şi să o supravegheze el sau cei apropiaţi lui. (După cum am arătat, fratele domnitorului, M. Ghica, era preşedintele Societăţii posesoare a fermei de la Pantelimon.) Nicidecum nu putea încuviinţa apariţia unor societăţi agronomice fără ştiinţa lui. De aceea, primind cererea „soţilor" din Scăieni, nu numai că nu aprobă tractorul solicitat („plug instrumental"), dar dă Agiei din Bucureşti dispoziţii puţin favorabile societăţii conduse de Bălăceanu. În primul rînd interzice cu desăvîrşire dreptul ca asociaţia din Scăieni să-şi poarte numele cu care se prezenta în lume („Soţietatea agronomică şi manufacturieră"). Cu acest prilej comunică Agiei ca pe viitor „asemenea numire de soţietate să nu să mai ia fără voie dată de către stăpînire ; şi unde va afla, numaidecît să ia cele mai straşnice măsuri a le popri". În ceea ce priveşte petiţionarii de la Scăieni, Al. Ghica ordonă „acum să-i cheme în presudfiia Agii şi să-i dojenească pentru îndrăzneala lor de a da asemenea jalbă".

Agia şi-a făcut de îndată datoria, obţinînd de la Bălăceanu un înscris prin care acesta declara că a luat cunoştinţă de hotărîrea domnitorului. Bălăceanu însă refuza — în acelaşi înscris — să accepte renunţarea la denumirea asociaţiei, înşirînd — pe puncte — motivele. Argumentele sale, cunoscute cititorului din cele precedente, demonstrau că denumirea aceasta e cunoscută diverselor foruri administrative,

apărînd chiar şi în presă (ceea ce înseamnă — preciza el — că cenzura statului şi-a dat încuviinţarea). Bălăceanu considera hotărîrea în chestiune „o năpăstuire" a „societăţii" şi, aplicată fiind, i-ar produce „foarte însemnătoare pagube la feluri de feţe şi locuri". O jalbă în acelaşi spirit trimite Bălăceanu la 27 noiembrie 1836 şi lui vodă Al. Ghica prin care cere ca, „privind asupră-mi cu blîndul şi părintescul ochiul mării-tale, să porunceşti cele de cuviinţă spre dobîndirea dreptului ce numai la măria voastră să nădăjduieşte".

Pare ciudată insistenţa lui Bălăceanu de a păstra societăţii denumirea pe care domnitorul o considera ilegală şi un privilegiu exclusiv al iniţiativelor sale. De fapt însă, chestiunea e numai aparent formală. În realitate, o asemenea hotărîre — după aplicarea ei — ar fi provocat imense daune comunităţii asociaţioniste, putînd duce chiar la dispariţia ei. Într-adevăr, la Scăieni nu funcţiona o simplă tovărăşie a unui grup de arendaşi, ci o colectivitate relativ numeroasă, care spera, militînd în acest sens, că se va mări substanţial prin recrutarea a noi şi numeroşi „soţi". Aceştia, ca de altfel cei mai mulţi dintre membrii existenţi (excepţie făceau numai cei 10 membri fondatori care arendaseră moşia), nu puteau intra, în mod legal, în comunitatea asociaţionistă ca arendaşi, ci ca „soţi" (cu o mică participaţie în bani, cu munca şi cu talentul) ai unei asociaţii.

Renunţarea la denumirea pe care o avea comunitatea de pe moşia Bălăceanului, mai ales acum cînd ocîrmuirea se interesa îndeaproape de scopurile tovărăşiei, controlînd situaţia membrilor ei, însemna practic dispariţia ei treptată sau imediată. Zeci sau chiar sute de inşi nu puteau lua arenda unei singure moşii. În aceste condiţii, dacă nu se puteau constitui într-o „Soţietate", ei nu puteau, de fapt, funcţiona la Scăieni, excluzîndu-se prin aceasta posibilitatea recrutării unor noi membri. În acest fel, tot caracterul specific de asociaţie falansteriană de tip fourierist nu se putea în nici un fel păstra, făcînd inutilă întreaga strădanie. Acceptarea de către Manolache Bălăceanu sau oricare alt reprezentant al tovărăşiei a hotărîrii lui vodă Ghica însemna — prin chiar aceasta — a sancţiona actul prin care se crea cadrul

legal pentru desfiinţarea asociaţiei. E aici, credem, o dovadă că Bălăceanu, dincolo de interesele sale urmărite prin înfiinţarea „Soţietăţii agronomice", nu renunţase la convingerile fourieriste pe care i le sădise entuziastul Diamant.

Incidentul provocat de jalba „soţilor" către Al. Ghica dezvăluie însă şi un alt fapt, legat de deznodămîntul asociaţiei din Scăieni. În primul rînd reiese că nici domnitorul, nici Agia din Bucureşti nu aveau cunoştinţă de hotărîrea Departamentului trebilor din lăuntru privind desfiinţarea asociaţiei. Soţii agronomi înaintaseră domnitorului cererea în chestiune la o lună după emiterea hotărîrii departamentului din lăuntru, iar jalba lui Bălăceanu către acelaşi Al. Ghica a fost trimisă după încă o lună. Aşadar, timp de peste două luni, hotărîrea din 30 septembrie nu era cunoscută. Apoi documentele acestea ultime la care ne-am referit demonstrează că ocîrmuirea judeţeană nu aplicase hotărîrea forurilor ei. Ba chiar (ceea ce e greu totuşi de presupus) s-ar părea că nici Bălăceanu nu aflase de existenţa acestei hotărîri. Credem că directorul asociaţiei aflase între timp de hotărîrea Departamentului trebilor din lăuntru (membrii falansterului aflaţi la Scăieni fuseseră anunţaţi încă la începutul lunii octombrie), dar atîta timp cît nu luase oficial cunoştinţă de cele stabilite nu se putea referi la aceasta în documente înaintate chiar domnitorului. De altfel, de aceea se şi ascundea, refuzînd să ia contact cu omul ocîrmuirii, întîlnirea cu acesta putînd fi — ştia bine — fatală societăţii agronomice.

Dar subterfugiile lui Bălăceanu — toate — nu puteau să înlăture pericolul. Cel mult să amîne deznodămîntul, hotărît de factorii cei mai înalţi ai statului. Hotărîrea — de astădată definitivă şi imposibil de eludat — a fost adoptată de însuşi Al. Ghica Voievod. Ultima jalbă a lui Bălăceanu către domnitor, prin care îi cerea să revină asupra hotărîrii de a se retrage colectivităţii din Scăieni titulatura de „Soţietate agronomică", a avut darul de a-l irita peste măsură pe Al. Ghica. Acesta şi-a îndreptat supărat fulgerele puterii sale asupra lui Bălăceanu şi tovarăşilor săi, dictînd ferm arestarea petiţionarului şi, implicit, într-un fel dizolvarea falansterului. Rezoluţia pusă pe jalbă de domnitor îl califica pe Bălăceanu pentru îndărătnicia sa întru „acest fel" de „îndrăzneli" drept „om însemnat dă prostie a minţii şi năravuri proaste", ordonîndu-i chiar lui Vel Agă să-l ares-

teze la poliţie pentru ca „să i să dea poruncă dă urmare... asupra adunării ce fără nici o încredinţare dată şi voie luată au alcătuit-o supt numire dă sineşi dată“ [1]. Trei zile mai tîrziu (la 3 decembrie 1836), vătaful agiei raporta că Bălăceanu „s-au pus la arest“, cerîndu-se pentru mai departe „dezlegări... mării sale lui Vodă“. Menţionăm că din rezoluţia domnitorului nu reiese limpede dacă se ordona dizolvarea „Soţietăţii“. Clară e numai dispoziţia privind arestarea Bălăceanului, şi din motivaţia acestui ordin se poate deduce că Vodă intenţiona să curme şi existenţa comunităţii de pe moşia Scăieni. De altfel, de aceea, vătaful Agiei cere — după arestarea lui Bălăceanu — dezlegare de la Vodă pentru ceea ce are de făcut mai departe.

După cum se va vedea, de fapt dizolvarea falansterului nici nu a fost făcută ca urmare a unei dispoziţii domneşti, ci a hotărîrii din 30 septembrie emisă de Departamentul trebilor din lăuntru. E vorba, aşadar, aici de două acţiuni paralele (incidentul cu domnitorul şi hotărîrea din 30 septembrie 1836), ale căror consecinţe se vor conjuga la un moment dat, grăbind deznodămîntul falansterului.

Arestat de-abia la 3 decembrie 1836, Bălăceanu lipsea însă de foarte multă vreme din Scăieni (ferindu-se de întîlnirea cu funcţionarii ocîrmuirii), treburile desfăşurîndu-se acolo mai mult inerţial, conducerea avînd-o soţia sa, Stăncuţa Costandineasca, împuternicită cu funcţiile de „locuţiitor de director“. De fapt, tot anul 1836 a stat la Scăieni sub semnul probabil al parţialei inactivităţi, comunitatea trecînd prin încercări grele morale şi materiale. Lipsurile de tot felul nu puteau fi evitate în condiţiile date, impunîndu-se un mare efort pentru a se rezista în aşteptarea unor zile mai bune. Disoluţia începe să roadă unitatea morală a membrilor falangei, unele elemente mai noi şi mai puţin ferme dînd semne de nerăbdare. Unele dintre acestea se hotărăsc — la îndemnul silnic al ocîrmuirii — să părăsească asociaţia, care, motivau ei, nu ar fi realizat obiectivele pe care şi le propusese. La aceasta au contribuit manevrele ocîrmuirii, care, prin măsuri anume şi propagandă răuvoitoare, introducea în sînul comunităţii asociaţioniste spiritul de dezagregare. Zvonurile răspîndite printre membrii falangei, în con-

[1] Vezi documentul nr. 39 în volumul de faţă, p. 288.

diţiile date de parţială sau totală inactivitate şi de reale lipsuri materiale, au găsit audienţă la unele elemente. Aceştia au dat prima lovitură — din interior — asociaţiei.

La 3 decembrie, în ziua arestării lui Bălăceanu, un grup de 10 „soţi“ înaintează ocîrmuirii judeţene o jalbă patetică, în care îşi exprimau dezamăgirea faţă de cele promise că vor fi înfăptuite la Scăieni, îl denunţă fără dreptate pe Bălăceanu ca singurul vinovat pentru această stare de fapt, cerînd să li se îngăduie părăsirea falansterului. Trebuie spus că toţi cei 10 „soţi“ dizidenţi intraseră de curînd în „soţietate“, cei mai mulţi în luna august. Toţi dizidenţii, şi alţi cinci care vor urma, erau elemente noi şi de aceea cu mai puţină capacitate de a rezista în faţa vicisitudinilor. Reclamanţii cereau ocîrmuirii să li se elibereze „răvaş de drum ; că prin răvaşu stăpînirii am venitără şi iar prin stăpînire voim să ne şi întoarcem — dimpreună şi cu un om din partea ocîrmuirii, pînă ne vom lua calabalîcurile noastre“ pentru a merge la Bucureşti să-şi caute „drepturile prin stăpînire cu dumnealui“. La sfîrşitul jalbei, reclamanţii adăugau că „pînă cînd ni să va slobozi răvaş de drum şi pînă vom ajunge la Bucureşti să ni se facă orînduială de mîncare — că trei zile de cînd nu ni s-a dat şi acum sîntem toţi întru cea mai mare deznădăjduire“ [1]. Această menţiune finală nu trebuie înţeleasă în sensul că lipsurile de la Scăieni erau atît de grave, încît oamenii nu aveau ce mînca. Pur şi simplu acest grup de dizidenţi, care probabil îşi afirmase punctul de vedere de mai multă vreme, anunţîndu-şi apoi hotărîrea definitivă de a părăsi colonia, practic se exclusese din cadrele ei. Conflictul era inevitabil şi colectivul le-a aplicat anumite sancţiuni.

Cererea grupului dizident a găsit imediat audienţă la ocîrmuire, ceea ce dovedeşte într-un anumit fel că funcţionarii de acolo nu erau de loc străini de acţiunea celor 10 petiţionari. Chiar în ziua de 3 decembrie cînd e primită jalba, ocîrmuirea, cu o promptitudine suspectă, raportează cazul Vorniciei trebilor din lăuntru, cerînd indicaţii („a să da poruncă de urmare“). Funcţionarul menţionează că ocîrmuirea s-a găsit să raporteze, „temîndu-să ca nu aceştiia, dejnădăjduiţi fiind, să să abată la niscareva împotriva urmări şi osibit pre-

[1] Vezi documentul nr. 41 în volumul de faţă, p. 292.

văzînd că poate chiar între ei să să întîmple vreo turburare — căci nu se unesc toţi". Chiar a doua zi, Departamentul din lăuntru răspunde cerînd din nou ca un funcţionar al ocîrmuirii să se deplaseze la Scăieni, unde trebuia să folosească „cele mai cuviincioase mijloace spre risipirea acei adunări". Pentru reclamanţii fără chezăşii, funcţionarul ocîrmuirii primea dispoziţia „să le închiriezi trăsura trebuincioasă pentru a lor transportuire aici în Bucureşti, înlesnindu-le şi mijloacele hrănii pă drum, cu bani din casa tîrgului. *Şi cu convoi să-i porneşti îndată*, îndreptîndu-i cu raport către Departament" [1] (subl. n.). Această poruncă a fost în aceeaşi zi îndeplinită. Cinci dorobanţi ai ocîrmuirii însoţeau trăsurile în care părăseau falansterul cei 10 dizidenţi [2].

Era un prim episod care anunţa, de astădată fără putinţă de amînare, sfîrşitul. Într-adevăr, peste trei zile se pare că un slujbaş al ocîrmuirii a încunoştinţat întregul efectiv de hotărîrea înaltelor foruri cu privire la dizolvarea „Societăţii agronomice", cerînd tuturor membrilor falangei să părăsească conacul din Scăieni („porunca — scria un grup de societari — ce cinstita ocîrmuire ne-au încunoştinţat astăzi la 7 ale următoarii luni dechembrie, ca să ne depărtăm de la această soţietate, nefiind priimită de către stăpînire"). Porunca aceasta a ocîrmuirii, precedată şi însoţită de o intensă propagandă orală potrivnică (un document vorbeşte de „cuvîntările şi băgările de seamă ce s-au făcut «soţilor» de către ocîrmuire" [3]), demonstrează că ştirea despre dizolvarea coloniei a fost primită la Scăieni în mod diferenţiat. De o unanimitate în atitudine nu poate fi, evident, vorba. De aceea, un document din care am mai citat menţiona că la Scăieni „soţii" „nu se unesc toţi" în atitudine, putîndu-se ivi „chiar între ei vreo turburare".

Dar această comunicare sumbră despre dizolvare trebuia de îndată transpusă în fapt, omul stăpînirii forţînd, evident, mersul lucrurilor, în condiţiile prezenţei dorobanţilor pe teritoriul falansterului. Se încearcă o ultimă stratagemă. Un grup format din 6 persoane anunţă oficialitatea că sînt gata să părăsească — potrivit poruncilor — „Soţietatea", dar că

[1] Vezi documentul nr. 44 în volumul de faţă, p. 295.
[2] Vezi documentul nr. 43 în volumul de faţă, p. 294.
[3] Vezi documentul nr. 49 în volumul de faţă, p. 302.

pentru aceasta ar trebui invitat la Scăieni directorul, cu care să lichideze problemele pendinte, întrucît unii dintre ei au avut însărcinări deosebite în cadrul colectivului. Numai după aceea, scriau aceştia, „vom fi următori poruncii stăpînirii" [1]. Bălăceanu, încunoştinţat probabil de noua situaţie intervenită la Scăieni, s-a pornit sau a fost pornit spre moşie. Avea să ajungă însă prea tîrziu. Cu cîteva ore înainte de sosirea Bălăceanului la Scăieni, acest ultim grup — îndemnat cu asprime de omul ocîrmuirii şi de dorobanţii care îl însoţeau — părăsise falansterul, plecînd spre Bucureşti, după ce predase o parte din documentele aflate în păstrarea unora dintre ei (unul dintre aceştia, C. Şerbănescu, era secretarul falansterului, Sandu Nohaia era „iconom din afară", C. Marcovici „mentorul pansionului") soţiei lui Bălăceanu, „locţiitoarea de director".

Trebuie precizat că şi din acest ultim grup care a părăsit falansterul făceau parte „soţi" intraţi recent în colonie, în cursul anului 1836, şi anume mai ales în a doua jumătate a anului. Un caz special prezintă C. Şerbănescu. Acesta face parte din grupul membrilor fondatori ai „soţietăţii" — cei 10 arendaşi —, participînd, cum atestă documentele, cu 10 galbeni la fondul ei comun în calitatea sa de arendaş. La procesul care a judecat litigiul mult prelungit între un grup de 14 foşti „soţi" (aproape toţi componenţii celor două grupuri amintite mai sus) şi Bălăceanu, s-a precizat că acest C. Şerbănescu ar fi intrat în „soţietate" în luna februarie 1836. Pare ciudată această menţiune. De vreme ce Şerbănescu a iscălit contractul de arendă la 10 martie 1835, cum de a intrat în „soţietate" de-abia peste un an? Contradicţia e numai aparentă. Se pare că nu toţi arendaşii s-au stabilit de îndată la Scăieni (chiar prescripţiile fourieriste îngăduiau aceasta). Şerbănescu a fost printre arendaşii care nu au venit în colonie de la început, el devenind „mădularul" ei *efectiv* de-abia la un an de la data constituirii. Oricum, rămîne de consemnat faptul ca atare că unul dintre cei 10 fondatori a părăsit falansterul, acum dizolvat, devenind şi principalul reclamant în procesul cu Bălăceanu.

Cu plecarea acestui grup, practic falansterul era dizolvat, deşi aceşti 16 inşi nu epuizau întreg personalul falangei pro-

[1] Vezi documentul nr. 46 în volumul de faţă, p. 297.

venit din afară. După listele lui Bălăceanu înaintate în septembrie 1836 lui Pîcleanu, rămîne nelămurită situaţia a cel puţin alţi 16 soţi (adică întreaga listă C, cuprinzînd soţii neaflaţi la acea dată în Scăieni şi două persoane din cei cu domiciliul în falanster). Chiar Bălăceanu declarase la procesul cu „soţii" reclamanţi că aceştia „nu sînt ei toţi soţii, ci numai unii dintrînşii" [1]. La numărul acestora trebuie adăugaţi încă vreo trei persoane din grupul celor 10 arendaşi (pe care Bălăceanu nu i-a trecut pe lista C) şi care aveau legături dacă nu efective, cel puţin de interes cu falansterul şi soarta sa. Şi în plus — erau eludaţi acei membri ai falansterului care nu fuseseră trecuţi pe cele două liste, dar care (Pîcleanu amintise că soţietatea avea optzeci de soţi) funcţionaseră aici. Excluzînd şi noi din discuţie situaţia membrilor necuprinşi în listele nominale, întrebarea e ce s-a făcut cu „soţii" menţionaţi în liste şi care au rămas în afara celor două grupuri ce au părăsit falansterul? Ocîrmuirea nu le-a dat importanţă, socotind desfiinţat falansterul prin expedierea supravegheată a celor două grupuri de 16 „soţi" (foştii robi ai Bălăceanului — deşi „soţi" — nu puteau fi evacuaţi, ei avînd domiciliul la Scăieni). E drept că aceştia nu se aflau în septembrie la Scăieni şi, probabil, nici în decembrie. Dar, dată fiind situaţia lor juridică de „soţi" ai falansterului, comunicată oficial de Bălăceanu ocîrmuirii judeţene, ei se puteau oricînd reîntoarce. Stăpînirea luase însă măsuri ca să evite o asemenea posibilitate, declarînd limpede că „Soţietatea agronomică" a fost dizolvată prin plecarea impusă a primilor 16 „soţi" proveniţi din afara localităţii Scăieni. În acest fel „soţii" aflaţi în deplasare la data dizolvării sau cei ce nici pînă la acea dată nu se stabiliseră încă la sediul falansterului nu se mai puteau întoarce (sau stabili) aici fără a-şi atrage grave sancţiuni.

Între plecarea primului grup şi a celui din urmă a existat o distanţă de aproape două sau trei săptămîni (cele două date-limită sînt 4 şi respectiv 17 sau 30 decembrie). În toată această perioadă, oameni ai ocîrmuirii — civili şi militari — supravegheau îndeaproape falansterul (la 9 decembrie un funcţionar al subocîrmuirii Podgoria raporta ocîrmuirii că după plecarea grupului de 10, pentru cei rămaşi

[1] Vezi documentul nr. 53 în volumul de faţă, p. 309.

„va avea suptocîrmuirea îngrijire a nu face nici un fel de supărare lăcuitorilor" [1]), ducînd o intensă activitate propagandistică pentru a-i convinge să părăsească falansterul (documentele amintesc mereu de „cuviincioasele cuvîntări spre risipirea aceştii adunări" [2]). Se aştepta sosirea lui Bălăceanu. Cum acesta întîrzia şi trimişii stăpînirii erau zoriţi să lichideze cît mai repede „această adunare", s-a luat hotărîrea ca „soţii" în chestiune să fie totuşi trimişi la Bucureşti, predînd documentele şi încheind socotelile cu Stanca Costandineasca (unul din ei, Vretos, fusese expediat singur la 10 decembrie). La 17 decembrie aceştia notifică în scris ocîrmuirii judeţene că doresc să părăsească falansterul, după ce au predat ceea ce se cuvenea soţiei lui Bălăceanu, cerînd „să ne fiie slobodă mergerea la Bucureşti" şi cheltuieli de drum [3]. Nu se ştie cînd anume a avut loc plecarea acestora (desigur tot însoţită) de la Scăieni. Singura informaţie sigură despre aceasta este un raport — datat 30 decembrie 1836 — al suptocîrmuitorului plăşii Podgoria către ocîrmuirea judeţeană, care anunţă că „toţi «soţii» ce se aflau la moşia Scăieni se află rădicaţi, după porunca cinst. ocîrmuiri ce au fost slobozită, ca să să înainteze la Bucureşti fără însă a mai rămînea vreunul" [4].

E ultima scenă din acest lung epilog. La Scăieni rămăseseră numai foştii robi ai Bălăceanului, prin împrejurimi (domiciliaţi fiind acolo), se aflau unii (Iancu Iliescu, Costache Ştefandache etc.) dintre cei 10 arendaşi şi, probabil, tot pe aproape ceilalţi „soţi" nemenţionaţi în cele două liste nominale. Falansterul însă îşi încetase zbuciumata sa existenţă. Despre aceasta s-a grăbit la 31 decembrie să comunice Departamentului din lăuntru ocîrmuirea judeţeană, notînd în chip de rezoluţie pe raportul subocîrmuitorului local că „această soţietate, după cuvîntările şi băgările de seamă ce s-au făcut soţilor de către ocîrmuire, s-au desfiinţat cu chipuri liniştite şi mulţumitoare" [5].

Aşadar — s-a grăbit să-şi anunţe superiorii ocîrmuirea judeţeană — falansterul ar fi fost dizolvat „cu chipuri

[1] Cf. Arhivele statului Ploieşti, ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 43.
[2] Vezi documentul nr. 45 în volumul de faţă, p. 295.
[3] Vezi documentul nr. 48 în volumul de faţă, p. 300.
[4] Vezi documentul nr. 49 în volumul de faţă, p. 300.
[5] Vezi documentul nr. 50 în volumul de faţă, p. 302.

liniştite şi mulţumitoare". Prin această precizare, funcţionarul ocîrmuirii ţinea să notifice că s-a îndeplinit dispoziţia iniţială care indicase că ordonatele cercetări trebuiau întreprinse „prin bune şi înţelepte mijloace". Dacă în cazul cercetărilor se recomanda evitarea agitaţiei şi a violenţelor, cu atît mai mult era valabilă indicaţia aceasta cu prilejul dizolvării societăţii. De aceea s-a şi menţionat pe parcursul operaţiilor de dizolvare, în mai toate rapoartele, că se întreprind acţiuni de lămurire cu „soţii", aceasta avînd rostul de a se sublinia că sînt folosite prin excelenţă mijloacele paşnice.

Cu toată preciziunea aceasta insistentă a oficialităţii în legătură cu modalitatea dizolvării falansterului, o întrebare gravă continuă să planeze. A fost oare într-adevăr dizolvat falansterul românesc de la Scăieni în „chip liniştit" ? Nu s-a înregistrat cu acest prilej nici o formă de rezistenţă din partea „soţilor" ? Şi, mai ales, s-au petrecut oare acolo acte de rezistenţă armată ? Aceasta cu atît mai mult cu cît mărturiile unor contemporani — relatate, ce-i drept, după decenii de la data săvîrşirii evenimentului — vorbesc de o anumită rezistenţă cu ajutorul armelor.

După menţiunea lui Ion Ghica, potrivit căreia cei doi conducători ai falansterului (Bălăceanu şi Diamant) ar fi fost trimişi în exil, au rămas mărturiile lui Şt. Greceanu publicate postum în 1913, care relatează că Bălăceanu „se împotrivi chiar cu armele în mînă, el şi confraţii săi, la forţa militară trimeasă de Alexandru Ghica Vodă ca să astîmpere viaţa comunistă de la moşia lui", adăugînd, ceea ce e iarăşi foarte important, „că la oarecare distanţă (de conacul — falansterul — propriu-zis) mi s-au arătat hanurile de zid care servise de avanposturi cît a ţinut Manolache cu fraţii săi de luptă apărarea castelului asediat de potera sau de tiştii de dorobanţi ai lui Alexandru Dim. Ghica Voievod" [1].

[1] *Şt. D. Greceanu.* „Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti", vol. I, Bucureşti, 1913, p. 173.

Menţionăm că documentele vremii înregistrează, pe lîngă o revărsare de ape, o altă calamitate naturală care a provocat serioase daune în Ţara Românească, inclusiv pe moşia Scăieni. În noaptea de 11 ianuarie 1838 s-a produs un puternic cutremur de pămînt, de pe urma căruia s-au înregistrat la Bucureşti 8 morţi, 14 „zdrobiţi" şi 36 „binale" dărîmate. Acest cutremur a ruinat şi multe din clădirile ce fuseseră ocupate de „Soţietatea agronomică şi manufacturieră" din Scăieni, inclusiv „binalele" hanurilor arătate mai sus. Cu acel prilej suferiră

Informaţiile lui Şt. Greceanu, obţinute în 1849 cu ocazia unei vizite la Scăieni, pledează deci categoric în favoarea tezei despre rezistenţa „soţilor" la intervenţia autorităţilor de a-i alunga din conac. Rigoarea cercetării ştiinţifice impune în mod necesar o întrebare : pot fi acceptate în întregime mărturiile lui Şt. Greceanu, deşi el se referă la informaţii căpătate la numai 13 ani de la evenimentul descris ?

E greu de dat — pe baza documentelor de care dispunem *acum* — un răspuns definitiv. Un lucru e sigur neadevărat. Şi anume că Bălăceanu a participat, ba chiar ar fi condus efectiv această împotrivire armată. Toate documentele atestă faptul că Bălăceanu *nu* se afla la Scăieni în timpul pertractărilor cu dizolvarea falansterului (luna decembrie). La 4 decembrie, cînd a părăsit falansterul primul grup de 10, Bălăceanu se afla arestat — de o zi — la poliţia din Bucureşti. Deci, cu acest prilej nu a putut conduce nici un fel de rezistenţă. El nu se afla la Scăieni nici în zilele plecării celuilalt grup, deoarece, după cum am arătat, soţii motivau rămînerea în continuare la Scăieni, cu absenţa lui Bălăceanu, reclamat să vină pentru a „teslimatisi" cu el „daraverile", condiţionînd plecarea din Scăieni de reîntoarcerea directorului. Din cele menţionate anterior reiese că Bălăceanu s-a reîntors la Scăieni la cîteva ore după plecarea celui de-al doilea grup. Deci, nici o eventuală rezistenţă a acestui din urmă grup nu a putut fi condusă *efectiv* de Bălăceanu.

De vreme ce una din informaţiile lui Şt. Greceanu se dovedeşte inexactă, se poate oare da crezare celorlalte ? Poate fi, aşadar, acceptată ca verosimilă — şi aceasta interesează în primul rînd — informaţia despre rezistenţa cu ajutorul armelor a „soţilor", chiar dacă lupta sau luptele nu s-au desfăşurat sub conducerea efectivă a lui Bălăceanu, mai ales că şi alţi cercetători (ca, de pildă, Gr. Mladenatz), preluînd informaţiile lui Greceanu, socoteau că „versiunea lichidării forţate a înjghebării ne apare ca certă" [1] ?. E greu de dat un răspuns categoric. Să reţinem de aci termenul de „lichidare

stricăciuni : pivniţa de la conacul moşiei, sobele, tencuiala de la hanul „din sat" şi altele. Aceasta a grăbit procesul de ruinare şi ştergere a urmelor materiale lăsate de falanster la faţa locului.

[1] *T. Diamant.* „Scrieri economice", p. 52.

forţată“ [1]. Că dizolvarea falansterului a fost forţată de stăpînire, nu e nici o îndoială. Dar „forţat“ nu implică obligatoriu calea armelor, coloniştii putînd fi siliţi (adică forţaţi) să părăsească falansterul şi cu alte mijloace. De asemenea, aceasta nu presupune cu obligativitate că membrii falangei au folosit armele împotriva forţei oficialităţii, întreţinînd ostilităţi mai mari sau mai mici cu reprezentanţii acesteia. Tergiversarea în a aplica hotărîrea stăpînirii, refuzul de a părăsi imediat falansterul sînt şi ele forme de rezistenţă. Şi asemenea acte de nesupunere s-au înregistrat, cum de altfel, demonstrează documentele.

Dar, revenind la relatările lui Greceanu, se pune întrebarea cînd anume a putut avea loc (dacă aceasta s-a întîmplat într-adevăr) o înfruntare, folosindu-se şi armele, la Scăieni între colonişti şi dorobanţi ? Înainte de plecarea — la 4 decembrie — a primului grup de colonişti, sau în perioada dintre 4 şi 17 (ori 30) decembrie, cît a durat pînă a fost pornit spre Bucureşti şi al doilea grup ? Plauzibile (deşi — repetăm — nici un document nu confirmă aceasta) ar fi amîndouă alternativele. Fapt este că din a doua jumătate a lunii noiembrie, dorobanţii şi funcţionarii civili ai subocîrmuirii Podgoria s-au aflat continuu la Scăieni, supraveghind evoluţia lucrurilor, răspîndind zvonuri şi calomnii, depunînd eforturi pentru a-i convinge pe colonişti să plece de acolo, întreţinînd pe teritoriul falansterului o atmosferă deosebit de încordată. Falanga deţinea — după cum a precizat în raportul său Pîcleanu — 6 puşti. Nu e exclus ca în timpul „tratativelor“, la o eventuală încercare a dorobanţilor de a grăbi evacuarea conacului, unii colonişti [2] să fi ripostat cu armele pe care le aveau la îndemînă. Oricum, nu poate fi vorba de o luptă de durată, ţinînd seama de armamentul de care dispunea colonia şi de moralul lor, acum vădit epuizat.

[1] E ciudat că după apariţia unor lucrări relativ recente şi informate (ca acelea datorate lui D. Popovici, Gr. Mladenatz, N. N. Constantinescu, Stanciu Stoian, Gh. Dobre) mai persistă opinia după care falansterul nu a interesat de loc stăpînirea şi că s-ar fi autodizolvat. În „Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România“ se afirmă limpede şi fără ocol — în pofida tuturor datelor documentare — că înjghebarea de la Scăieni „se desface de la sine“ (p. 147).

[2] Cum a fost Sandu Nohaia, însărcinat, pe lîngă altele, şi cu paza falansterului. Acesta avea pregătire militară. Fusese „unterofiţir“ în armată şi înainte de a intra în „Soţietate“ — paznic la o pădure.

Cît priveşte „hanurile de zid care serviseră de avantposturi“, de care vorbeşte Greceanu care ar semnala o rezistenţă armată prelungită, aceasta nu ni se pare verosimil. Că la Scăieni, în apropierea conacului, erau asemenea „instalaţii“ posibile de folosit în cazul unui eventual asediu, aceasta poate să fie adevărat. Că în apropierea acestor, să le spunem, avanposturi se aflau instalaţi cei însărcinaţi cu paza coloniei şi că se proceda, de regulă, prin somarea şi identificarea celor ce voiau să intre în falanster, aceasta — după cum a relatat şi Pîcleanu — e iarăşi adevărat. E posibil deci ca la prima (sau la unele) din descinderile dorobanţilor aceştia să fi fost opriţi şi, neîngăduindu-li-se intrarea în curtea conacului, să fi avut loc o mică şi scurtă ciocnire. De o luptă îndelungată — repetăm — nu credem că poate fi vorba.

Rămîne însă ca cert faptul că timp de aproape o lună falansterul a fost ocupat (sau numai supravegheat) de dorobanţi, ceea ce echivalează cu un fel de asediu din interior. Pînă ce ultimul grup de colonişti nu a părăsit falansterul, dorobanţii au rămas „pe poziţii“. Întîrzierea aceasta timp de o lună (de la data descinderii dorobanţilor) a dizolvării falansterului nu e o probă clară de rezistenţă — indiferent dacă s-au folosit sau nu armele — în faţa forţei stăpînirii ? Faptul că nicăieri rapoartele subocîrmuirii sau ocîrmuirii judeţene nu pomenesc despre manifestări de rezistenţă nu probează că ele nu au existat. Oamenii stăpînirii erau interesaţi să raporteze superiorilor că îndeplinesc exemplar dispoziţiile, că au evitat ciocnirile de orice fel şi că „soţii“ sînt „supuşi“, dar din motive exterioare lor (cum e, de exemplu, lipsa lui Bălăceanu) nu pot aduce imediat la îndeplinire hotărîrile privind dizolvarea „soţietăţii“. Insistenţa cu care se aminteşte de fiecare dată „supuşenia“ coloniştilor şi „liniştea“ în care evoluează lucrurile la Scăieni e prin ea însăşi suspectă. E posibil ca aceste menţiuni liniştitoare să îndeplinească, de fapt, oficiul mistificator de a ascunde o realitate cu totul contrară.

Legată de epilogul falansterului din Scăieni e şi problema consecinţelor pe care le-ar fi avut de suportat cei doi principali conducători : Bălăceanu şi Diamant. De la Ion Ghica s-a perpetuat cu îndărătnicie opinia după care, o dată cu dizolvarea falansterului, domnitorul ar fi ordonat „trimiterea în exil a şefilor Manolache Bălăceanu şi Diamant“. Ba

chiar adăuga că „la liberarea lui din Snagov, Diamant n-a mai găsit ospitalitatea la care era obicinuit (în casele boierilor luminaţi. — *n.n.*) ; Cîmpineanu era închis la Caransebeş, Manolache Băleanu confinat la moşia sa Bolintinu, alţii, intimidaţi, se temeau a-i face primirea ospătoasă şi cordială de mai înainte, şi căreia datora în mare parte succesele lui din anii trecuţi“ [1].

Deşi alte informaţii din izvorul lui Ghica au fost contestate, demonstrîndu-li-se eroarea, aceasta a fost cu toată largheţea acceptată, devenind un fel de adevăr comun, de certitudine incontestabilă. Trei cercetări recente, de pildă, au reafirmat această opinie. În două, datorate lui Gr. Mladenatz şi N. N. Constantinescu, se reproduce numai mărturia lui Ghica, dar în cealaltă, datorată lui Gh. Dobre, se afirmă, cu omiterea temeiurilor documentare respective că „împreună cu M. Bălăceanu, Teodor Diamant a fost dat pe mîna justiţiei şi condamnat la surghiun“ [2]. Documentele descoperite pînă acum nu confirmă decît cu totul parţial informaţia lui Ghica, în care au crezut integral şi cercetătorii citaţi mai sus. Se confirmă într-un fel numai menţiunea cu privire la detenţiunea lui Bălăceanu. Niciunde în documentele existente nu se aminteşte însă despre arestarea şi mai ales judecarea lui Diamant (pentru că aceasta, credem, vrea să spună „a fost dat pe mîna justiţiei“).

Bălăceanu a fost într-adevăr, după cum s-a văzut, arestat din dispoziţia domnitorului. Dar această dispoziţie nu se datora faptului că a înfiinţat „Soţietatea agronomică şi manufacturieră“, ci pentru că nu a acceptat să renunţe la această denumire (monopol al domniei), altfel spus să o dizolve. Distincţia aceasta e cu deosebire importantă. Ea dovedeşte că Bălăceanu nu se afla în aceeaşi situaţie cu Diamant, primul contînd ca director al coloniei, deci putînd fi tras oficial la răspundere pentru actele ei, iar Diamant acum un simplu „soţ“, şi încă printre cei neaflaţi la Scăieni. Dispoziţia privind arestarea lui Bălăceanu, venită exclusiv din dispoziţia domniei, nu poate şi nu trebuie pusă în legătură cu acţiunile propriu-zise ale dizolvării falansterului. La data cînd începuse evacuarea coloniştilor, el era, după cum am arătat, arestat, şi nu din dispoziţia organelor care hotărîseră dizolvarea, întreaga operaţie desfăşurîndu-se în lipsa lui. Dar nu e mai puţin adevărat că arestarea sa are ca motiv direct calitatea lui de conducător al „soţietăţii“ şi refuzul de a accepta hotărîrea domnească privind desfiinţarea ei.

Nu se ştie exact cît a durat detenţiunea sa. Nu reiese clar din documente nici dacă la Scăieni, în urma insistenţelor celui de-al doilea grup, a venit (sau a fost adus) de la locul detenţiunii ori de la locuinţa din Bucureşti. Şi aceasta s-a petrecut la două-trei săptămîni de la data arestării. Deci nu se poate determina nici dacă la 17 sau la 30 decembrie el mai era arestat. De asemenea, nu e confirmată documentar informaţia privind locul detenţiunii sale. A fost el într-adevăr surghiunit la Mărgineni ? Cît şi cînd anume ? Exclusă categoric nu e această posibilitate. Dar, deocamdată, informaţia trebuie tratată cu multe rezerve şi primită numai sub beneficiu de inventar. Mai întîi pare ciudat că niciunde în atît de numeroasele sale „plecate jalbe“ sau în dezbaterile procesului cu „soţii“ (păstrate integral) nu e pomenită eventuala detenţiune la Mărgineni. Acesta era un fapt pe care dacă într-adevăr s-a întîmplat — Bălăceanu, prin temperament un vindicativ, l-ar fi folosit abundent.

Apoi, oarecum împotriva detenţiunii preventive (sau a unei detenţiuni prelungite) la Mărgineni pledează şi un alt fapt. Jalba pe care o înaintează domnitorului primul grup de colonişti care au părăsit Scăienii cerînd înalta intervenţie pentru recăpătarea actelor şi despăgubirea pentru „pierderea de vreme, a hainelor şi a încălţămintelor fieşcăruia“, a căpătat — sub pecete domnească — o precisă rezoluţie. Şi anume se ordona că pricina să fie adusă în faţa „judecătoriilor criminaliceşti“, deşi era o problemă cu caracter civil. Rezoluţia domnească nu indică nicăieri surghiunul pîrîtului, deşi aici era poate locul să fie menţionat. Procesul s-a judecat aproape doi ani şi sentinţa — respinsă de Bălăceanu — prevedea numai sancţiuni băneşti. Hotărîrea judecătorească nu prevede în nici un fel pedeapsa privativă de libertate pentru pîrît.

Dacă în urma procesului — hotărît de însuşi domnitorul — Bălăceanu nu a fost condamnat la închisoare, atunci cînd anume a avut loc detenţiunea ? Pentru că, indiferent dacă la Mărgineni sau în altă parte, Bălăceanu a fost totuşi deţinut

[1] *Ion Ghica.* Opere, vol. I, p. 241—242.
[2] *Gh. Dobre.* „Din istoria socialismului utopic în România“. „Teodor Diamant“, în vol. *S. B. Kan.* „Istoria ideilor socialiste“, Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 290.

de Agie şi, trebuie precizat, nu numai în perioada de la începutul lunii decembrie 1836, în urma poruncii domneşti. Dar aceasta nu s-a întîmplat atît datorită calităţii sale de conducător al „Soţietăţii agronomice", cît a numeroaselor sale procese care nu se puteau încheia pentru că refuza mereu să se prezinte în termen la procese şi în etapa preliminară a instrucţiei. Numai la judecătoria din Bucov avea pendinte două procese : cu Obştească epitropie şi cu Zaplan, fiind mereu solicitat să se prezinte şi reclamată necontenit lipsa lui ocîrmuirii sau Agiei. Asemenea „popriri" pentru aceleaşi motive a avut de suportat Bălăceanu şi în august—octombrie 1839.

Desigur, această reţinere a lui Bălăceanu la Agie, de unde era trimis către forurile judecătoreşti care îl reclamau, se datora, printre altele, şi litigiului cu cei 14 „soţi agronomi". Dar acesta nu era singurul motiv al detenţiunii şi, oricum, nu se datora fostei sale funcţii de director al coloniei. De domeniul ferm al certitudinilor e faptul că Bălăceanu a suferit într-adevăr un surghiun la o mănăstire. Dar nu la Mărgineni, ci la Vieroşu, nu în 1835—1837, ci în 1841 —1842, nu datorită falansterului, ci a litigiului cu fratele său I. Bălăceanu, de pe moşia căruia — călcată noaptea de vreo trei ori — a răpit cîteva familii de robi. Dar, repetăm, acest surghiun — ordonat de domnitor — nu are nici o legătură directă cu falansterul şi fosta calitate a lui Bălăceanu de director al „Societăţii agronomice".

Dacă în cazul lui Bălăceanu informaţia lui Ion Ghica despre surghiunul la Mărgineni stă sub semnul îndoielii, aceea privitoare la Diamant nu e nicăieri confirmată de documentele care ne sînt cunoscute. Alături de celelalte multe erori conţinute în informaţiile lui Ghica trebuie, credem, adăugată şi aceasta. Informaţia despre surghiunul lui Diamant nu rezistă verificării riguroase, iar cea expusă recent despre darea sa în judecată e respinsă de documentele existente. În procesul dintre unii „soţi" şi Bălăceanu, T. Diamant nu apare nici ca reclamant, nici ca pîrît, Vodă Ghica nu-i pomeneşte nicăieri numele. Şi aceasta pentru că în 1836 Diamant nu mai avea legături efective cu falansterul Scăieni, în înfăptuirile căruia încetase să creadă. Ultima menţiune despre rapor-

turile sale cu falansterul e aceea din 12 decembrie 1835 prin care se angaja — cu contract — faţă de Bălăceanu să-i „facă o fermă agronomică şi facturieră". Nu se ştie dacă acest contract a fost sau nu respectat. Sigur e că în mai 1836 a obţinut dreptul de a practica meseria de inginer şi hotarnic, de falanster probabil, nemaiocupîndu-se.

După cum am mai arătat, în jalba înaintată la 15 decembrie 1836 către domnitor, „soţii" din primul grup care părăsiseră falansterul se plîng că promisiunea ce li se făcuse de a li se preda „de către d. Teodor Diamandi matematica, economia soţială, limba franţuzească şi alte ştiinţe" nu s-a împlinit. Dimpotrivă, „în loc de lecţiile d. Teodor Diamandi, zicem că nici nu l-am văzutără". Aceeaşi declaraţie a fost făcută şi la proces. Oricît de circumspecţi trebuie să fim cu afirmaţii conţinute într-o jalbă scrisă de nişte tineri la îndemnul impus al funcţionarilor ocîrmuirii judeţene şi care nu ocolea falsul şi calomnia, menţiunea despre Diamant este perfect verosimilă şi poate fi crezută. Toţi cercetătorii operei şi activităţii lui Diamant sînt unanimi în a aprecia că fourieristul român s-a desprins treptat de falansterul realizat iniţial datorită tratativelor şi stăruinţelor sale din motive pe care le-am arătat pe larg în altă parte. În 1836 Diamant, ocupat cu îndeletnicirile hotarnice, care impuneau dese şi prelungite deplasări, nu mai apare pe la Scăieni, încît afirmaţia „soţilor" reclamanţi că nici nu l-au văzut pe acolo poate fi acceptată. Toţi „soţii" din acest grup erau — după cum am menţionat — membri ai falansterului din 1836, încît e foarte posibil că ei nici să nu-l fi cunoscut pe Diamant (cu excepţia lui C. Şerbănescu şi Iancu Iliescu), în acest an dedat altor ocupaţii. Alţi membri ai falangei, din 1835 trebuie să-l fi cunoscut îndeaproape pe Diamant, care, dacă nu s-a stabilit la Scăieni, vizita, probabil, adeseori (cel puţin la începuturi) falansterul. Tinerii care intraseră însă în 1836 în falangă nu aveau de unde-l cunoaşte.

De vreme ce Diamant nu se afla de loc la Scăieni în 1836 şi nu a întreţinut legături directe cu falansterul, apare cu totul nemotivată posibilitatea arestării sale şi a surghiunirii cu prilejul dizolvării „soţietăţii". De altfel, după cum am spus, el era în acea perioadă ocupat cu activităţi legate de îndeletnicirea sa de hotarnic. În mai 1837 se afla în

județul Prahova, însărcinat fiind de Marea logofeție să hotărnicească moșii ale logofătului Costache Cantacuzino. În această calitate cerea din Ploiești, la 13 mai 1837, tribunalului județean Prahova să încunoștințeze proprietarii vecini cu moșiile logofătului să asiste la operațiile de stabilire a hotarelor proprietății lui Cantacuzino[1]. Faptul că la 17 mai cerea asistarea proprietarilor vecini cu moșia Măgureni presupune că operațiile preliminare de măsurare și determinare reală a hotarelor erau de mai multă vreme începute. Aceasta înseamnă că Diamant se angajase să efectueze această lucrare în cursul lunii martie-aprilie. La 7 iunie, o scrisoare a lui Diamant către Obștească epitropie într-o chestiune a sa succesorală precizează că e însărcinat cu întocmirea a ceea ce numește „harta și cărtea de hotărnicie a Bucovului“ [2]. În scrisoare, Diamant menționează că se află în faza de „gătire“ a acestei lucrări. Deci și această lucrare fusese începută mai înainte vreme. De altfel, o altă scrisoare stabilește cu precizie că la 3 aprilie 1837 se afla la Bucov, unde se ocupa probabil cu întocmirea hărții Bucovului [3].

Apoi amîndouă aceste lucrări i-au fost încredințate de către persoane oficiale (logofătul Cantacuzino, de pildă) sau chiar de instituții de stat (Marea logofeție, ocîrmuirea Saac). E greu de presupus, de aceea, că unei persoane de curînd surghiunite din înaltă dispoziție domnească i s-ar fi încredințat misiuni din partea unor instituții de stat. Și mai ales o instituție ca ocîrmuirea Saac, care condusese, după cum se știe, întreaga operație de dizolvare a „Soțietății agronomice“. Or, dacă Diamant ar fi suferit un surghiun cu cîteva luni în urmă, implicat fiind într-o afacere depinzînd de raza teritorială Saac, ocîrmuirea județeană ar fi fost în măsură să știe aceasta și, în consecință, să nu accepte colaborarea cu el. Sînt, credem, în documentele pe care le-am citat probe evidente ale faptului că Diamant nu a fost implicat în operațiile legate de dizolvarea falansterului și nu a suferit — din

[1] Serv. Arhivele statului Ploiești, Trib. Prahova, S. I, nr. arh. 314/1837, f. 1.

[2] Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 6 571/1833, f. 175.

[3] Loc. cit., f. 169.

cauza acestuia — vreo condamnare penală sau de surghiunul din partea domnitorului.

Ion Ghica mai relata că după întoarcerea din surghiun, Diamant — care, se știe, trăia prin casele marii boierimi liberale — a găsit ușile închise. Unii (precum Cîmpineanu și Băleanu) erau ei înșiși surghiuniți, alții se temeau să-l mai primească. În această situație — notează Ghica — Diamant s-a hotărît să se apuce de hotărnicie ca unică — acum — sursă de existență. Erorile abundă și aici. În primul rînd, Cîmpineanu a fost surghiunit în 1839, eliberat fiind de-abia în martie 1841. Asta ar însemna că Diamant s-ar fi reîntors din surghiun tîrziu, între aceste date, ceea ce iarăși e fals. Probele citate mai sus sînt evidente. El se afla în libertate în 1837—1841. Apoi, de hotărnicie Diamant s-a apucat încă în 1836, cînd Cîmpineanu și ceilalți membri ai opoziției progresiste erau liberi și conduceau lupta în Adunare împotriva articolului adițional, și nu în timpul detențiunii acestora. Din întreaga această relatare a lui Ghica nu se poate reține —, credem — nimic. Informațiile lui Ghica sînt eronate și ele evidențiază încă o dată riscurile la care s-au supus cercetătorii care, fără a le supune probei documentelor, le-au acceptat ca atare.

Revenind la chestiunea dizolvării falansterului, trebuie adăugat că lucrurile nu s-au limitat la actul final din existența faptică a acestuia, petrecut la sfîrșitul anului 1836. A urmat acel îndelungat proces între paisprezece foști „soți“ și Bălăceanu, ordonat de însuși domnitorul. Pentru că ne-am referit la acest proces de atîtea ori, nu vom mai insista asupra lui. Reamintim numai că, potrivit poruncii lui Al. Ghica, procesul, prin obiectul său de natură civilă, a fost considerat ca avînd caracter penal și, în consecință, judecat la „despărțămîntul criminalicesc“, deși chiar în instanță persoane făcînd parte din completul de judecată au contestat valabilitatea acestei calificări. Aceasta demonstra încă o dată vrăjmășia lui Al. Ghica față de Bălăceanu și societatea condusă de el.

Procesul, al cărui obiect l-am menționat în cîteva rînduri, judecat în apel în 1839, a fost contestat din nou de Bălă-

ceanu şi nu a luat sfîrşit pînă la moartea acestuia, survenită în 1842. Nici în 1845 procesul nu era terrminat. Înaltul divan îi cerea moştenitoarei lui Bălăceanu, în mai 1845, să se înfăţişeze la procesul cu C. Şerbănescu, I. Vretos „şi alţi doisprezece". Probabil că procesul nici nu s-a terminat, mai ales lipsind pîrîtul. Dar întregul proces şi tergiversările pe care le-a cunoscut nu interesează decît indirect problema cercetată în acest volum. Falansterul fusese dizolvat — silnic — de către autorităţi şi prelungirea litigiului dintre fostul director şi unii dintre „soţi" e o altă problemă, ţinînd mai mult de etica personajelor implicate.

Prin dizolvarea forţată a „Societăţii agronomice şi manufacturiere", autorităţile lichidau, înainte de a-şi fi materializat virtualităţile, o iniţiativă pornită din intenţii generoase, care avea să rămînă neuitată în istoria socialismului din România.

* * *

E adevărat, falansterul de la Scăieni a fost silit să-şi înceteze activitatea înainte de a căpăta caracteristicile spre care năzuise Diamant. Nu poate fi omis de asemenea că, în scurta sa existenţă, condiţiile evidenţiate de noi la locul potrivit au determinat prefaceri în structura internă a asociaţiei care o îndepărtau de intenţiile programatice ale lui Diamant şi Bălăceanu. Importante sînt însă — dincolo de aceste incontestabile realităţi — însăşi întemeierea falansterului şi dăinuirea lui, în ciuda marilor dificultăţi şi adversităţi, timp de aproape doi ani.

În cercurile intelectualităţii progresiste din acea vreme, în păturile nevoiaşe din părţile Ploieştiului şi ale capitalei, încercarea lui Diamant şi Bălăceanu a avut ecou, semnalat ca atare de contemporani. Ea constituia, într-o epocă de prefaceri ce vesteau revoluţia de la 1848, simbolul unei noi modalităţi de organizare socială, în care spiritul de dreptate şi egalitate erau principii suverane, exploatarea abolită, iar demnitatea umană recunoscută şi garantată. Într-o epocă în care relaţiile feudale erau dominante în agricultură, iar exploatarea căpătase forme de o brutalitate fără precedent,

principiile fourieriste, pe fondul cărora a fost întemeiat şi falansterul erau de natură să atragă simpatia şi adeziunea ţărănimii şi a sărăcimii oraşelor. De fapt, acesta e şi motivul esenţial pentru care stăpînirea, efectiv alarmată, a dispus dizolvarea necondiţionată a colectivităţii asociaţioniste de la Scăieni.

În istoria luptei proletariatului şi a ţărănimii din România pentru o ordine socială a dreptăţii şi egalităţii depline, falansterul lui Diamant şi Bălăceanu rămîne ca un luminos moment de început, o pagină memorabilă în analele socialismului românesc şi a mişcării fourieriste europene.

Culegere de documente

Notă asupra ediției

Am grupat documentele din acest volum deși aparțin toate aceluiași cadru tematic, după un criteriu sistematic, fără însă a omite total pe cel cronologic. Criteriul e, așadar, de fapt unul mixt (sistematic-cronologic), potrivit căruia documentele, grupate pe probleme mari, se succed în cadrul fiecărui capitol după data la care au fost elaborate. Capitolele alese de noi pentru a grupa materialul documentar sînt, în ordinea înscrisă în sumar, următoarele: a) înființarea falansterului; b) dizolvarea falansterului; c) Teodor Diamant (viața și opera); d) Emanoil Bălăceanu (viața și activitatea de conducere directă a falansterului).

Cîteva explicații sînt necesare. Am grupat documentele după criteriul anunțat din dorința de a facilita studierea problemelor legate de falansterul de la Scăieni. Cititorul le află ordonate în funcție de momentul din istoria falansterului la care se referă. Am socotit necesar să alcătuim două capitole speciale consacrate lui T. Diamant și E. Bălăceanu, chiar dacă unele dintre documentele incluse aici se referă și la istoria falansterului. Aceasta, în primul rînd, pentru că unele documente incluse în aceste din urmă două capitole nu au legătură directă cu episodul falansterului, dar sînt, în schimb, de o inestimabilă valoare pentru clarificarea unor semnificative momente de viață, pentru descifrarea profilului spiritual și moral al celor care au fost întemeietorii comunității asociaționiste din fostul județ Saac. A fi inclus aceste documente în capitolele consacrate istoriei propriu-zise a falansterului ar fi însemnat să le dilatăm artificial. În capitolele consacrate în mod expres vieții și operei (activității) celor doi fondatori ai falansterului își află însă, credem, locul potrivit. La capitolul privind viața și opera lui Diamant am adăugat, pe lîngă documentele propriu-zise, toate lucrările cunoscute pînă azi ca datorîndu-se lui. Am format astfel un compartiment compact în care cititorul interesat poate găsi tot materialul documentar (edit și mai ales inedit) legat de opera și de personalitatea lui Diamant.

Desigur, criteriul sistematic ales de noi pentru gruparea materialului documentar, pe lîngă avantajele lui incontestabile, prezintă și unele deficiențe inevitabile. Astfel, nu întotdeauna documentul inclus de noi într-un capitol se ocupă numai de problema anunțată în titlul indicat. De multe ori, un document care a fost inclus de noi, să spunem, la capitolul „Înființarea falansterului" oferă date prețioase și pentru studierea vieții și operei lui Diamant. Aceasta e, fără îndoială, inevitabil. Menționăm însă că în asemenea cazuri a primat importanța documentului pentru un capitol sau altul.

Privitor la redactarea textelor s-au avut în vedere regulile de transcriere folosite în genere la editarea documentelor istorice. Documentele sau lucrările scrise în limba franceză au fost traduse, ele apărînd în ediția noastră bilingv. În etapele muncii desfășurate asupra manuscrisului, materialele au fost triate, eliminîndu-se o serie de acte socotite de importanță secundară și reținîndu-se spre publicare numai acelea care conțineau elemente și detalii necesare în reconstituirea fenomenului „Societății agronomice și manufacturiere" Scăieni. Au fost omise, de pildă, cîteva pagini de versuri originale, scrise și publicate în 1838 de Ioan Bălăceanu, secretarul „metohului" bucureștean al falansterului, dedicate de autor domnitorului Alex. Ghica de Anul nou, și altele fără directă legătură cu tema lucrării de față. Am eliminat

de asemenea articolele din 5 şi 15 iulie 1834, atribuite de prof. Gr. Mladenatz lui T. Diamant, întrucît ele nu poartă semnătura acestuia din urmă, spre deosebire de altele publicate de Diamant în „Curierul românesc" din acelaşi an. Paternitatea acestor articole e, de altfel, obiect de controversă. În anexă am dat pe scurt conţinutul unora din documentele neincluse în prezenta antologie. Acolo unde s-a socotit necesar, documentele au fost prevăzute cu note explicative în subsol.

Cu tot efortul depus timp de aproape două decenii pentru pregătirea acestor materiale documentare în vederea prezentării lor într-o formă finită, n-au putut fi evitate unele lipsuri. De exemplu, materialul broşurii Aux amis de la liberté..., *lucrare de bază în publicistica lui T. Diamant, n-a putut fi transcris de noi direct de pe original, pe care nu l-am avut deocamdată la îndemînă, ci de pe textul prof. Gr. Mladenatz. În aceeaşi situaţie se află şi scrisoarea lui Diamant către Charles Fourier, expediată din Bucureşti în vara anului 1834. Ca o compensare avem plăcutul prilej de a prezenta în această ediţie numeroase alte documente care văd pentru prima dată lumina tiparului.*

Aducem mulţumiri tovarăşilor de la Arhivele statului pentru că ne-au pus la îndemînă materialele arhivistice solicitate, în condiţii materiale cît se poate de bune pentru consultarea lor.

Ion Cojocaru

I

Înfiinţarea falansterului „Soţii agronomi de la Scăieni"

[1]

1833, martie 22

Generalul Kiseleff porunceşte Străjii pământene a Ţării Româneşti slobozirea din slujbă a subcomandirului de ploton Manolache Bălăceanu pentru însemnatele lui trebuinţe casnice (= organizarea asociaţiei furieriste pe moşia Scăieni).

ПРИКАЗЪ
ПО ВАЛАХСКОЙ ЗЕМСКОЙ СТРАЖЕ.

Г. Яассы. Марта 22 дня 1833 года
№ 12

По представленію Инспектора земской стражи основанному на таковомь же начальника милиции Вель спатаря Гики, I-го полка младшій взводный командирь [Манолаке] Балачань по уважительнымь домашнимь обстоятельствамь увольняется оть службы темь же чиномь.

О чемь обьявляю по валахской земской страже для сведенія и надлежащаго исполненія.

Генераль Адьютантъ, *Киселевъ*

(Traducerea contemporană a documentului)

Poruncă
CĂTRE STREAJA PĂMÎNTEASCĂ A VALAHII
Or. Iaşu,

martie 22, anul 1833
Nr. 12

După prezentaţia inspectorului Strejii pămînteneşti, întemeiată pe o asemenea prezentaţie a şefului miliţii, marelui-

spătar Ghichi, subtcomandirul de ploton din I-iu polc (Manolache) Bălăceanu — pentru însemnătoare ale sale casnice trebuinţe — să sloboade din slujbă cu acestaşi cin.

Pentru care fac cunoscut strejii pământeneşti spre ştiinţă şi cuviincioasă împlinire.

General-adiotant, *Kiseleff*

Arhivele statului Bucureşti, Departamentul ostăşesc, nr. arh. 75/1833, f. 36, original rus ; „Buletin. Gazetă oficială", 1833, nr. 16, trad. rom. impr.

[2]

1834, iunie 24, Bucureşti

Teodor Diamant către Charles Fourier, căruia îi aduce la cunoştinţă pregătirile pentru înfiinţarea unui falanster în Ţara Românească, unde un număr de „trei terenuri cultivate, fiecare bun pentru o colonie şi pe care sînt deja cîteva clădiri pentru un prim roi de colonişti, sînt oferite de proprietarii lor, care au devenit partizani zeloşi ai procedeului societar".

MONSIEUR [1],

Cette lettre vous sera remise par Mr. Nicolas de Cretzolesco mon ami et mon cousin que j'ai l'honneur de vous recommander, en vous priant de lui accorder la même amitié que celle dont vous m'-avez honnoré et qui m'a été si utile. Il vient à Paris pour achever les études et se propose d'étudier sérieusement le procédé sociétaire, qu'il admire deja et qui le dirrigera dans le choix de ses études, en lui faisant tout étudier du point de vue sociétaire.

Depuis le 20 mars dernier, jour de mon départ de Paris, je n'ai pas de Vos nouvelles Monsieur, quoique j'ai prié mes compatriotes que j'ai laissés dans cette capitale de m'en donner souvent. Vous savez Monsieur, que je m'interesse plus que

[1] Text transcris de pe facsimilul scrisorii din : *T. Diamant.* „Scrieri economice" (cu o introducere şi sub îngrijirea prof. Gr. Mladenatz) Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958, între p. 44 şi 45.

personne à Votre santé et à ce qu'une première phalange s'organise le plutôt possible.

Je vous prie donc de m'en informer, en voulant bien m'écrire à Bucarest (Valachie) où je me trouve, par la poste en affranchissant la lettre jusqu'à Huningue, ou en la remettant à mon ami Nicolas, qui me l'enverra sans faute.

Les points sur lesquels je Vous prie Monsieur de m'informer sont les suivans : si Vous Vous trouvez en bonne santé ; comment va la Colonie de Condé ; si les démarches ont été faits près du ministère des travaux publics et quels en ont été les résultats ; y a-t-il espoir de faire en France au printemps prochain à Condé ou ailleurs un essai ? Si Vous en doutez Monsieur, je vous prie de me l'écrire sans delai, pour que nous vous envoyons avant le commencement de l'hiver les frais nécessaires de voyage, afin que vous veniez ici à Bucarest, où j'ai eu le bonheur d'obtenir d'assez bons résultats depuis vingt jours que j'y suis arrivé. Trois terrains cultivés, dont chacun est bon pour une colonie et sur lesquels il y a déjà quelques bâtimens pour un premier essaim de colons sont offerts par leurs propriétaires qui sont devenus des partisans zélés du procédé sociétaire et admirent Votre génie. Plusieurs autres boyards, médecins, professeurs offrent de l'argent. J'aurais forme une société d'actionnaires, mais je crois prudent d'attendre le retour de notre digne Prince, pour le faire souscrire le premier ; il est allé à Constantinople pour y recevoir son investiture selon l'habitude du pays. Dans peu de jours il sera de retour. Des architectes assez bons pour se charger de la construction du phalanstère nous en avons ici. Je m'occupe maintenant d'en faire le plan, mais comme j'ai oublié, étant à Paris, de Vous demander des renseignemens sur quelques détails : par exemple le nombre, les dimensions des seristères, chambres, dortoirs, salles à manger, cuisines etc., je vous prie, Monsieur, de m'envoyer plutôt un plan détaillé et l'argent qu'il coutera vous le recevrez de mon ami Nicolas. Je vous demande ce plan, parce que j'espère fortement que nous commencerons la constitution du phalanstère cette année même, car nous avons des materiaux. Mr. Mauritz (s'occ)upait de faire un plan détaillé, si Vous le trouvez bien [1], je vous prie Monsieur de me l'écrire, pour que je le tâche.

[1] Cuvînt neclar în facsimil.

J'attends, Monsieur, avec impatience une réponse à cette lettre et vous prie d'agréer l'assurance de mon respect et de ma reconnaissance.

Theodore Diamant

Bucarest, 24 Juin v.s. 1834

(Traducere)

DOMNUL MEU,

Scrisoarea de față vă va fi înmînată de d-l Nicolaie Kretzulescu, prieten și apropiat mie, pe care cu cinste vi-l recomand, rugîndu-vă să-i acordați aceeași prietenie cu care m-ați cinstit și pe mine și care mi-a fost atît de folositoare. El vine la Paris spre a-și desăvîrși învățătura și își propune să studieze temeinic procedeul societar, pe care-l și admiră și care-l va îndruma în alegerea a ceea ce va învăța, determinîndu-l să studieze totul din punct de vedere societar.

Începînd de la 20 martie trecut, ziua plecării mele din Paris, domnul meu, nu mai am știri de la dv., deși am rugat pe compatrioții mei pe care i-am lăsat în această capitală să mi le transmită cît mai des. Știți, domnule, că mă preocupă mai mult decît pe oricare cum stați cu sănătatea și organizarea unei falange cît mai repede cu putință.

Vă rog deci să mă țineți la curent, binevoind a-mi scrie la București (Țara Românească), unde mă găsesc, prin poștă, timbrînd scrisoarea pînă la Huningue [1] sau înmînînd-o prietenului meu Nicolaie, care mi-o va trimite negreșit. Punctele asupra cărora vă rog să-mi dați știri, domnul meu, sînt următoarele : dacă stați bine cu sănătatea ; cum merge colonia de la Condé ; dacă s-au făcut demersuri pe lîngă Ministerul Lucrărilor Publice și cu ce rezultate ; e nădejde de făcut la primăvară o încercare în Franța, la Condé sau altundeva ? Domnul meu, dacă aveți îndoieli în privința aceasta, vă rog scrieți-mi fără răgaz, ca să vă trimitem înainte de

[1] Localitate franceză la frontiera spre Rin.

primăvară banii de cheltuială pentru drum spre a veni aici la București, unde am avut fericirea să obțin rezultate destul de bune în cele 20 zile de cînd am sosit aici. Trei terenuri cultivate, fiecare bun pentru o colonie și pe care sînt deja cîteva clădiri pentru un prim roi de coloniști, sînt oferite de proprietarii lor, care au devenit partizani zeloși ai procedeului societar și admiră geniul dv. Mai mulți alții, boieri, medici, profesori, oferă bani. Aș fi întemeiat o societate pe acțiuni, dar socotesc că este înțelept să aștept înapoierea onorabilului nostru domn, spre a-l convinge să subscrie cel dintîi ; el s-a dus la Constantinopol spre a-și primi acolo întărirea, după obiceiul țării. În puține zile el va fi înapoi. Arhitecți destul de buni spre a se însărcina cu clădirea falansterului avem aici. Acum mă ocup să-i fac planul [1], dar deoarece cînd eram la Paris am uitat să vă cer deslușiri asupra unor amănunte, de exemplu numărul și dimensiunile seristerelor, camerelor, dormitoarelor, sufrageriilor, bucătăriilor etc., vă rog, domnul meu, să-mi trimiteți grabnic un plan amănunțit și costul lui vi-l va achita prietenul meu Nicolaie. Vă cer acest plan, deoarece am mare nădejde că vom începe înființarea falansterului chiar anul acesta, căci avem materiale. D-l Mauritze se ocupă cu alcătuirea unui plan amănunțit. Dacă-l găsiți nimerit, vă rog să-mi scrieți, domnul meu, ca să știu.

Domnul meu, aștept cu nerăbdare răspuns la scrisoarea aceasta și vă rog să primiți asigurarea respectului și recunoștinței mele.

Teodor Diamant

București, 24 iunie st. v. 1834

„Arhivele societare" ale Centrului de documentare socială de la Școala normală superioară din Paris ; după : T. Diamant, op. cit.

[1] În privința planului solicitat de M. Bălăceanu lui T. Diamant pentru falansterul de la Scăieni există o confirmare documentară, recent descoperită în Arhivele statului ale Republicii Socialiste România : catagrafia obiectelor și hîrtiilor rămase la moartea lui Diamant, unde se află menționat, între altele, și un contract din 1835, prin care acesta se angajează față de cel dintîi să-i facă „o fermă agronomică și facturieră". Documentul în cauză, necunoscut publiciștilor din trecut, se publică pentru întîia oară în lucrarea de față.

[3]

1835, aprilie 22

Prezidentul judecătoriei jud. Saac către ocîrmuirea judeţului, prin care cere sechestrarea venitului moşiei Scăieni împreună cu piva.

Copie după adresul prezedentului judecătorii locale cu nr. 1 325, anul 1835, luna april 22, îndreptat către ocîrmuire

Tudor Zaplan i tovarăşu său hălăduitor din Ploieşti au reclamat prin jalbă către cinstita mare logofeţie a dreptăţii împotriva d. praporcicului Manolache Bălăceanu pentru arenda moşii Scăieni, prin care cere a să pune secfestru pă venitul aceştii moşii, şi prin rezoluţia cu nr. 2 598 să trimite în conlucrarea aceştii judecătorii.

De aceea, ca o pricină cercetată şi dată hotărîrea aceştii judecătorii încă de mai nainte şi pă temeiul chezăşiei ce au dat reclamanţii, ieste pohtită cinstita ocîrmuire ca prin canalul său să să puie acest secfestru atît pă venitul aceştii moşii cu toate ale ei, cît şi pă pivă.

Şi de urmarea ce să face, cu cinste să se înapoieze răspuns, căci judecătoria pă acest temei să încunoştinţeze pă cinstita mare logofeţie de punerea secfestrului.

Prezedent,
Sărdar M. Clucerescu

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1 120) /1835, f. 148, copie

[4]

1835, mai 21

Praporcicul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care la apărarea lui Iancu Iliescu, unul dintre arendaşii (soţi agronomi) de la moşia Scăieni, pe care un dorobanţ îl ridicase samavolnic spre a-l bate din porunca subocîrmuitorului plăşii.

Praporcicu M. Bălăceanu
Anul 1835, mai 21
Nr. 117, Satu Scăieni

CINSTITEI OTCÎRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Ieri m-am pomenit cu dumnealui suptotcîrmuitorul plăşii că trimite un dorobanţ şi prinde pă un Iancu Iliescu, unu din arendaşii cei d-acum ai moşii mele Scăieni, şi dinpreună cu dorobanţul trimiţînd şi pre juraţi de l-au prins pă numitul şi ca pre un hoţ de cai îl ducea la drum ca să-l bată, făr' de a mă înştiinţa şi pre mine pricina şi de are poruncă a cinstitei otcîrmuiri.

Pentru care rog pre cinstita otcîrmuire ca să poruncească numitului suptotcîrmuitor a să lăsa de astfel netrebnice urmări, căci acela este un om foarte cinstit şi arendaş al moşii. Şi făr' de poruncă să nu mai cuteze a-l supăra pă numitul, căci, abia scăpîndu-ne de numitul, au venit la casă la mine, unde au îndrăznit de au trimis ca să-l ardice să-l bată, făr' de a arăta mie mai întîi de are vreo asemenea poruncă de la cinstita otcîrmuire. Căci eu alerg la stăpînire mai întîi ca să-l înfrîneze pre numitul suptotcîrmuitor ca în viitorime să nu mai supere oamenii curţii mele şi să-mi calce casele făr' de poruncă şi făr' de a-mi face mie mai întîi cunoscut pricina ce are cu oamenii mei.

Praporcic *M. Bălăceanu*

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 7 437/1835, f. 282, original

[5]

1835, mai 28

Subocîrmuitorul plăşii Podgoria către ocîrmuirea jud. Saac, prin care încearcă să se disculpe în urma poruncii ce dăduse pentru maltratarea lui Iancu Iliescu, scăpat ca urmare a intervenţiei praporciculuí Manolache Bălăceanu.

CINSTITII OTCÎRMUIRI
SUPTOTCÎRMUITORU PLĂŞII PODGORII

La cea de supt nr. 1 786 poruncă a cinstitii otcîrmuiri, împreună şi cu însoţita pe lîngă dînsa copie prescrisă după otnoşănia dumnealui praporcic Manolache Bălăceanu,

cu plecăciune răspunz că neadevărate sînt arătările ce dumnealui praporcic descrie către cinstita otcîrmuire : mai întîi, că, deşi zice că am trimis a aduce pe un Iancul, carile a urmat necinste asupra orînduitului îngrijitor al moşii Scăieni ce este secfestrarisită ; dar o am rostită urmarea pe temeiul poruncii cinstitii otcîrmuiri, slobozită întru aceasta ca, dovedind fiinţa, să-l şi dojănesc cu 25 toiege la spate.

Iar că zice dumnealui că am vrut a-l bate ca pe hoţii de cai, de unde au putut şi aceasta, cînd eu îl aduceam spre cercetarea pricinii după poruncă, ci dumnealui l-au luat din mîna dorobanţului, zicînd că nu va să ştie de această supt-otcîrmuire : urmare necuvenită, căci de şi urmam înpotriva poruncii, eram supus dojanii cinstitii otcîrmuiri, iar nu dator a da relaţie dumnealui pentru orice lucrare sînt poruncit de cinstita otcîrmuire a face, precum prin otnoşănie cere a mă înpila.

Aceasta este înprejurarea pricinii pentru care cinstita otcîrmuire cere a da în grab răspuns. Ci va lua cinstita otcîrmuire de temei fiinţa ; asupra cărora neadevărate pîri — ce au vrut a-m face numitu boier — va cere cinstita otcîrmuire de la dumnealui încredinţare că am urmat eu înpotrivă, pentru care fără temei au adăogat defăimare asupra cinstii mele. Cerînd totdeodată şi răspunsu cinstitii otcîrmuiri după în viitor cîte mi să va porunci de cinstita otcîrmuire a într-aduce la îndeplinire prin a mea urmare, atît la cele din înpotrivă urmări din partea oamenilor dumnealui, cît şi în pricina moşii ce este secfestrarisită, sînt supus voinţii dumnealui ca să merg mai întîi a-i lua voie şi, la orice pricină să va face în sat de către oamenii dumnealui, să nu poci a-i aduce a-i cerceta din pricina pomenitului boier.

Iordache Bilciurescu

Anul 1835, luna mai 28. Nr. 255

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 7 437/1835, f. 311, original

[6]

1835, mai 30

Tudor Zaplan şi tovarăşul său din Ploieşti către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care se plîng că praporcicul M. Bălăceanu i-a scos din stăpînirea moşiei Scăieni, dînd-o altor arendaşi ce ar fi numai „plăsmuire a numitului Bălăcean".

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII

În trecutul leat 1833, prin contract luînd eu arendă moşia Scăieni din sud Saac a d. praporcicului Manolache Bălăceanul în trei ani, pă an drept lei 9 380, răspunzînd înainte toţi banii pă fieşcare trei ani, însă şi cu mai prisos, care să adună pînă la lei 34 000, cu care contract stăpînind numai trei luni, cu siluire şi fără dă veste m-au scos din stăpînire. Cu carele multă vreme judecîndu-mă la cinstitul tribunal local, mi-am aflat îndestularea, dîndu-mi-să toate dreptăţile, priimindu-mi şi eu carte de judecată şi numitu asemenea.

Dar fiindcă numitul în legiuitul soroc nedînd apelaţie dă nemulţumire, peste opt luni dă zile dînd eu jalbă măriei-sale lui vodă spre a i să face secfestru venitul pomenitei moşii prin porunca măriei-sale către cinstita Mare logofeţie, cinstitul prezedent, pînă n-am dat chezaş, n-au vrut pune secfestru. Şi aşa, dînd chezaş, s-au şi făcut secfestru venitul pomenitei moşii, după orînduială dînd încă — prin contract adeverit dă cinstitul tribunal — şi cîteva lucruri în arendă ; cînd ieri, la 30 ale următoarii luni, prin mijlocirea unui d. Manolache Crîmpu, lucrătorul cinstitii logofeţii, ca cu porunca cinstitii logofeţii, rădică secfestrul d-asupra moşii, cu cuvînt că s-au dat la alţi arendaşi mai naintea secfestrului făcut dă mine (neprotolindu-să nici de d. şăful).

Care arendaşi, nu că este niscaiva arendaşi, ci plăsmuire a numitului Bălăcean, făcînd arendaşi pă o Stanca, ţiganca sa, i un Iancul, sluga sa, şi pă un dascăl ce-i învaţă ţiganii săi.

Şi fiindcă după art. 277 din Organic. Regulament s-au întărit hotărîrea cinstitului tribunal cu nedarea apelaţii la vreme şi după chezăşiia ce am dat, mă rog cinstitii Mari logofeţii ca, după pomenita hotărîre a acelui cinstit tribunal, să să facă şi urmarea, iarăşi cu punerea secfestrului.

Şi acei arendaşi, dă şi-i face arendaşi, îşi va căuta în urmă cu numitul din altă avere a sa, căci această arendă au fost a mea şi nu o poate lua altul, fiind ştiută la toţi.

Şi fiindcă acei cumpărători, ce cu porunca tribunalului au luat cu arendă cîrciumi, mori şi hanul, orice pagubă o pretendariseşte de la mine, şi de nu li să va întîmpla, înşălînd pă cinstita Mare logofeţie, de n-au arătat că sînt eu arendaş, puind înainte porunca Înaltului divan care putea să aibă loc şi tăria ei, cînd mi-era dat mie în arendă, iar nu după ce mi-au dat-o şi mi-au luat bani să mă dea afară hoţeşte şi să zică acum că au dat-o la alţii. Care şi aceia sînt plăsmuiri, precum mai sus arăt.

Iarăşi cu plecăciune mă rog ca, după chezăşia ce am dat, să să facă iarăşi secfestru.

Plecat slugă,
Todor Zaplan
i cu tovarăşul său
ot oraşu Ploieşti

Anul 1835, mai 30

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 10, original

[7]

1835, iunie 3

Manolache Crîmpu cercetează pretenţiile lui Tudor Zaplan la arendarea moşiei Scăieni, semnalînd că acestea sînt exagerate.

1835, iunie 3. Cercetarea ce am făcut eu suptiscălitul din porunca d. marelui director Alecsandru Ghica, biv-vel post.

Arătarea lui Ioniţă, vechilu lui Tudor Zaplan

La leat 1833, aprilie 23, au luat cu arendă moşiia Scăienii din sud Saac a d. praporcic Manolache Bălăcean, cîte lei 9 380 pe an, răspunzînd pe anu dintîi toţi banii arenzii

chiar în mîna numitului Bălăcean, iar ceilalţi doi ani în rîmători şi alte producturi, precum în alegerea trib. Saac de supt nr. 64/1834, iunie 20, să arată, i într-o adeverinţă de lei 500 cu leat 1833, noemvrie 9, supt cuvînt de împrumutare. Şi cere pentru toate aceste condeie ce să adună în sumă de lei treizeci şi patru de mii — cari să şi arată în jalba sa ce au dat cu catigorie acum către logofeţie supt nr. 3 921 — a să secfestrarisi venitu aceştii moşii, ce rău s-au dat, cu plăsmuire, în arendă pe ani cinci celor de acum arendaşi. Pentru care această răspundere de bani cerîndu-să dovadă, au răspuns că nu are, zicînd că îndăstulă dovadă este contractul arenzii ce-l are la mînă.

Fiinţa hîrtiilor

Contractu aceştii arenzi cu leat 1833, iunie 23, coprinde că au dat adică cu arendă această moşie pe trei ani lui Tudor Zaplan şi Iordache, neguţători din Ploieşti, de la leat 1833, aprilie 23, şi pînă la leat 1836, aprilie 23, cu tocmeală pă fieşcare an cîte lei 9 283, par. 20, şi banii pe acest dintîi an să-i răspunză acum, la facerea contractului. Iar pe ceilalţi doi ani viitori să-i răspunză făr'dă nici un cuvînt de pricinuire la sfîntu Dimitrie viitor cu leat 1833, oct. 26, lei 9 283, şi ceilalţi lei 9 283 tot într-acest an cu leat 1833, cu două luni înaintea sfîntului Gheorghe cu leat 1834, făr'dă alt cuvînt de pricinuire, cu condiţiile însemnate ca orice acareturi va face în acest soroc pe acea moşie (făr'dă a aduce pagubă arendaşilor la fîneţe sau arături) să fie pă samă-i.

Leat 1835, mai 13. Raportu trib. Saac cu nr. 1691, coprinzător că nu să poate ardica secfestru ce s-au pus de numitu Zaplan după reclamaţia Bălăceanului, fiind înfiinţat după hotărîrea şi darea mai vîrtos de chezăşie.

Din toate aceste cercetări, dovadă pravilnică nu să dă că au priimit numitu Bălăcean de la Tudor Zaplan proin arendaş banii ce să arată, făr' dăcît numai lei 500 înprumutare (care înscris să va judeca) şi poate şi din lucrurile mişcătoare ce în arătata alegere să însemnează. Din care o uneltire de pretenţii zadarnice, cu care să poată străgăni prin judecăţi pă pîrîtu său, mai vîrtos că în protestu ce să dă de numitu Zaplan să arată că au răspuns în priimirea propietarului

Bălăceanu toţi banii în sumă de lei 34 000, cînd tot numitu, prin viu său grai, arată că au răspuns numai lei 9 380.

Aceste sînt urmările cele poruncite.

Manolache Crîmpu

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120) /1835, f. 3 v—4, original

[8]

1835, iunie 18

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alexandru Ghica, domnul Ţării Româneşti, prin care precizează că este membru al Societăţii pentru „lucrarea pămîntului", avînd în cap pe domnitor, şi cere ridicarea sechestrului pus pe venitul moşiei Scăieni, pe care a dat-o în arendă „la o soţietate agronomică de la Scăieni sud Saac".

Primită 18 iunie 1835. Nr. 5 441

PREA-ÎNĂLŢATE DOAMNE,

Văzînd marea protecţie ce arătaţi măria-voastră la Soţietatea agronomică, a căria cinstit comitet cap sînteţi însuşi măria-voastră, binevoind printr-aceasta a da suflet lucrării pămîntului şi încurajare la toţi rumânii de a îndeprinde mai cu nevoinţă acestu prea de opşte folositor meşteşug, a căriia cinstitei soţietăţi scopos însuşit este de a îndemna pre toţi proprietarii de a-i urma întru buna lucrarea pămîntului după metodul europenescu, la care Soţietate am cinstea de a fi şi eu prenumerat de soţu.

De aceea, cunoscînd scoposul şi silitoarele mijloacele sale spre cultivirea şi întinderea agriculturii în patria noastră, precum şi din partea măririi-voastre părinteasca îngrijire, m-am îndemnat de am dat moşia mea în arendă la o soţietate agronomică de la Scăieni sud Saac, de la 10 ale trecutului martie, drept lei 37 800 pă an, a căriia îndeplinitor de metodul agronomicesc este d. Hristofor Crateros, cunoscut într-acel meşteşug, fiind şi dumnealui un mădular al acei soţietăţi.

Ne-am pomenit la trecutul aprilie în 25 că cinstita judecătorie de Săcuieni face secfestru tot venitul aceştii moşii Scăieni, după cererea a unui Tudor Zaplan, ce era să fie arendaş al numitei moşii la leat 1833, dîndu-şi atunci el numai o arvună de lei 3 280, pentru care i-am şi dat adiverinţă la mîna lui de priimirea mai sus-numitei arvuni. Pre carele de atunci încă, nevrînd să-mi numere banii tocmelii arenzii după contracturile ce aveam date în judecătorie de a să adeveri, l-am scos dupre moşie, pierzîndu-şi după pravilă arvuna.

Acum piste 2 ani au făcut secfestru venitul mai suspomenitei moşii şi, dîndu acea soţietate jalbă la cinstita Marea logofeţie a dreptăţii, cerîndu a i să rădica secfestru după moşia sa ce o ţine acum în arindă, pe dată Marea cinstită logofeţie, cunoscînd dreptul, au poruncit de s-au rădicat secfestru după duhul poruncilor ce sîntu date de cinstitul Înaltul divan la toate judecătoriile, ca veniturile arendaşilor să nu să poată secfestrarisi pentru prigonirile ce au propietarii cu unii alţii.

Acum pe nenădăjduite văz că s-au pus secfestru iarăşi ; pă ce temei şi din care învăluire nu ştiu, în vreme ce eu am stare diosibită, că, daca va avea vreo pretenţie acel Tudor Zaplan cu mine, îl voi despăgubi deacă mă va rămînea la judecată. Iar nu să se lege de arăndaşi şi să-i stinghirească din lucrările sale, lucru cu totul împotrivitor pravilii şi dreptăţii, să pătimească arindaşii pentru prigonirile ce am eu cu unii alţii.

Şi cum s-ar putea face secfestru chiar şi lucru mieu — fiind pentru 3 280 lei — venitul de 3 600 de galbeni ? Pentru care şi voieşte această soţietate agronomică a-şi cere marile pagubi ce au cercat şi cearcă de la mine.

Pentru care plecat rog pre măria-voastră a binevoi a lua în de aproape băgare de seamă marea năpăstuire şi pagubile ce cerc atît eu, cît şi acea soţietate agronomică pentru chefu unui particuler fără de cuvînt secfestrant.

Prea-înălţate doamne, adevăr că Regulamentu sloboade de a pune secfestru oricine pă averea prigonitorului său, dar însă nu şi pă averea streinilor ce nu au nici o împărtăşire de prigonire. Care fierbinte rog pre măria-voastră să porunciţi cinstitei Mari logofeţii de a ridica secfestru după venitul moşiei acelei soţietăţi agronomice. Şi dacă are acel

Tudor Zaplan chef de a pune secfestru, să puie pe alt avut al meu, fiindcă venitul moşii Scăieni nu se mai poate socoti al meu pînă la sorocul de 5 ani, fiind dată în arindă soţietăţii aceştia.

Şi cum va fi mila mării-voastre.

Al mării-voastre prea-plecată şi supusă slugă,

Ieşitul în ostafcă, praporcicul *Manoil Bălăceanu*

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 26, original

[9]

1835, iunie 24

Praporcicul M. Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care descrie împrejurările înfiinţării Societăţii agronomice Scăieni şi abuzurile săvîrşite de sechestranţii T. Zaplan şi Iordache, ocrotiţi pe nedrept de judecătoria Săcuieni.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII

La leat 1833, iunie, am dat arinda moşii mele Scăieni din sud Saac, cu contract pă trei ani, lui Tudor Zaplan şi lui chir Iordache, cu tocmeală de lei nouă mii două sute optzeci şi cu cîte să va coprinde în contracturi ; care l-am dat în judecătorie, spre adeverire, cu hîrtie din parte-mi, cu condiţie ca în anul dintîi al arinzii să-mi răspunză toţi banii pă cîte trei ani. Şi să-mi priimesc banii tocmelii nici într-un chip mijloc n-au stătut, supt cuvînt că enteresurile cele de aici particulare ale lor nu-i iartă a-m răspunde banii pă trei ani, după cum s-au legat prin contract, şi că s-au pornit cu jalbă.

Însă stăpînind ei moşia în lipsă-mi cît m-am aflat eu în Tiliorman la celelante moşii ale mele de acolo şi după întoarcerea mea de acolo cerîndu-le în multe rînduri banii arenzii, fiindcă priimisem numai lei două mii în naht şi lei o mie două sute optzeci în rîmători drept arvună, după cum să dă dovadă după înscrisul mieu ce este la mîna lor şi nu voieşte a-l da de faţă, ca cu aceasta să poată înşăla stăpînirea

că au răspuns toată suma legăturii lor de lei 34 000, rezemîndu-se numai în nădejdi putrede şi prin reclamaţii mincinoase.

Şi văzîndu-mă strimtorat de toate părţile — pă de o parte cu nerăspunderea banilor arinzii după contract, iar pă de alta cu silnica şi nedreapta stăpînire a lor pă venitul moşii, din care mi s-au pricinuit multe şi simţitoare pagube — m-am cunoscut dator, ca un drept stăpîn al averii mele, de i-am scos din stăpînirea moşiei, ca nişte călcători şi neurmători ai legăturilor, încă dintr-acel an 1833 de la sfîntul Dimitrie, cînd era datori a-mi răspunde şi al doilea cîştiu.

Şi aşa stăpînind eu moşia pă seama mea pînă la martie în 10 leat 1835, cînd atuncea, neîndeletnicindu-mă a o căuta însumi, am şi dat-o în arindă la Soţietatea agronomică cu contract pă cinci ani cîte lei 37 800, priimindu-mi banii pă trei ani înnainte. Iar pă ceilalţi doi ani din urmă i-am lăsat în tovărăşia aceştii Soţietăţi agronomice, că să mi-i răspunză cu cîştigul lor după analogon la înplinirea de cinci ani.

Şi tocmai la douăzeci şi cinci aprilie al următorului an, fără de nădejde şi înpotriva poruncilor stăpînirii, mi-au pus secfestru venitul aceştii moşii, cînd eu nu ştiu că am priimit mai mult decît pomenita arvună de sus : trei mii două sute optzeci, ce şi aceasta după pravila pămîntului să pierde. Care acest secfestru, după căderile ce sînt puse asupra părţii judecătoreşti...[1], că este pînă în ceasul de acum cunoscut formalnic Marii logofeţii. Şi la mai 16 cinstita judecătorie, pă ce temei nu poci şti, fără de sfială şi înpotriva bunii orînduieli, au şi cutezat de au vîndut din acareturile, cu chip de secfestruite, la unii-alţii, cu contract din partea secfestrantului, adeverite şi de cinstita judecătorie (lucru care nu s-au pomenit în toată Valahia, de a fi slobozi secfestranţii şi prin ştire de judecătorie, mai vîrtos, a vinde stări de oameni streine cu preţul cît ei au voit).

Din care aceste nepovestite înprejurări mă cunosc în tot chipul păgubit şi în grea răspundere cu cei de acum arăndaşi agronomi, care neîncetat fac strigare asupră-mi.

Aceste sînt fiinţile adevărului ; care cunoscîndu-le Marea logofeţie de aproape va vedea o mare nelegiuire (din partea secfestrantului, iar mai vîrtos din partea vichilului lor Ioniţă, carile prin învitări au cutezat de au adus atac cinstitei Mari

[1] Manuscrisul prezintă o ruptură în acest loc.

logofeţii că nu este porunca bună şi că arindaşii sînt plăsmuiţi, numindu-mă cu aceasta înşălător stăpînirii şi prin în feluri de înjurături ocărîndu-mă, pentru care voi cere satesfacţie prin locurile cuvenite) şi o abatere mijlocită din partea acei cinstite judecătorii a judeţului Săcuieni, asupra căruia spînzură soarta soţietăţii.

Praporcic *M. Bălăceanu*

1835, iunie 24

(R e z o l u ţ i e)

Dumnealui marele-logofăt va porunci ce îndestulare să să facă jeluitorului în pricina celor jeluite aici şi să va da fără zăbavă în cunoştinţa dumisale acest protest.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 19, original

[10]

1835, iunie 25

Arendaşii moşiei Scăieni dau jalbă către Alexandru Ghica, domnitorul Ţării Româneşti, împotriva sechestrului din nou pus de Tudor Zaplan şi împotriva vechilului acestuia, care-i persecută, punîndu-le chiar viaţa în pericol.

Priimită 25 iunie 1835. Nr. 5 626

PREA-ÎNĂLŢATE DOAMNE,

Fierbinte ne rugăm mării-voastre, fiindcă noi, luînd în arendă pă 5 ani moşia Scăieni a d-lui praporcic Manoil Bălăceanul de la leat 1835, martie 10, ne-am pomenit cu un Tudor Zaplan, la aprilie în 25, că face venitul tot al acestii moşii secfestru. După care noi, sculîndu-ne cu jalbă la cinstita Marea logofeţie a dreptăţii şi cunoscînd dreptul nostru,

ni s-au slobozit moşia supt stăpînirea noastră, ardicîndu-se secfestru [1].

Acum vedem că iarăşi s-au pus secfestru venitul moşii : cu ce cuvînt şi cu ce dreptate noi nu putem şti.

Prea-luminate doamne, noi nu sîntem datori nimic acelui secfestrant şi daca are vreo prigonire cu proprietaru moşii, caute-şi ; iar cu avutu nostru ce are ? De ne-au pricinuit atîtea pagube mari. Şi nu ne ajunge atîtea, ci ne-am pomenit şi cu un Ioniţă, ce este vechil al numitului Tudor Zaplan, mergîndu noi pă drum după ale noastre trebuinţe, că ne iese înainte ca să ne bată, lăudîndu-se că a să ne împuşte ; zicînd că, ori unde ne va întîlni pă moşie, să ne omoare, înfricoşîndu-ne că nici din casile noastre să nu ieşim afară. Ne-am înspăimîntat cu totul de acel cuvînt şi de a lui împrotivă-ni urmare turbată. Şi cu grabă alergăm la multă milostivirea mării-voastre, ca să binevoiţi a vă îndura asupra noastră şi a porunci unde să cuvine a să rădica acest secfestru după venitul aştii moşii care o ţinem noi în arendă.

Şi dacă voieşte acel secfestrant a face secfestru, să facă din averea propietarului moşii, iar nu din malul nostru; căci noi credem că stăpînirea nu voieşte stingerea noastră fără nici un cuvînt drept. Căci arenda aceştii moşii Scăieni pînă în 5 ani nu să poate socoti avere a d. praporcic Manoil Bălăceanu, ci a noastră, căci am cumpărat-o în arendă.

Rugîndu-ne către acestea, a să da înaltă poruncă unde să cuvine ca să se dojenească numitul Ioniţă vameşul, ca să nu mai sară asupra noastră şi asupra oamenilor noştri cu arme şi cu înfricoşeri că o să mănînce carne din noi.

Ai mării-voastre prea-plecate şi supuse slugi,

Noi arendaşii moşii Scăieni

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 30, original

[1] Fila 68 verso (acelaşi dosar) cuprinde în rezumat rezoluţia (din 7 mai 1835 a „Direcţii" delegate din partea logofeţiei dreptăţii spre a face un control la judecătoria Săcuieni) „la jalba Bălăceanului prin care să porunceşte a nu înfiinţa secfestru pe arenzi streine, împotriva otnoşenii Înaltului divan, ce este dată de obşte ca o lege".

[11]

1835 iunie 29, Bucureşti

Teodor Diamant către Ion Ghica, prin care îi dă sfaturi cu prilejul plecării acestuia la Paris şi-l roagă ca, la ajungerea acolo, să-i copieze programul clădirilor falansterului (în care scop să ia legătură cu arhitectul Mauritze, a cărui adresă o ştie d-l Fourier) şi să i-l trimită prin ocazie sigură.

Bukarest, ce 29 juin 1835. N.S.

MON CHER AMI JEAN[1]

Dans ce jour de votre départ, en vous souhaitant bon voyage, mon amitié qui vous est acquise à cause de vos sentimens nobles et de votre caractère franc m'engage à vous recommander ces lignes, que j'ai trouvé aussi dans un ouvrage très estimable et que vous ferez très bien de vous en souvenir toujours ; ce sont :

conserves-toi.
instruis-toi.
moderes-toi.
vis pour tes semblables,
afin qu'ils vivent pour toi.

En arrivant à Paris, je vous prie aussi de ne pas négliger mes intérets dont vous voulez bien vous charger, c'est à dire de remettre les lettres à leur adresse et me faire copier et m'envoyer par Charles Cretzolesco ou par une autre occasion sûre le programe des bâtimens du Phalanstère, pour lequel j'écris à Mr. Mauritze architecte demeurant rue Richelieu no. 69. C'est l'adresse qu'il m-a donné il y a un an. S'il n'y demeure plus, vous demanderez à la portière de no. 69 où il a déménagé et si la portière ne saura, alors vous vous informerez chez Mr. Fourier. Vous irez en ces endroits avec votre cousin Nicolas.

[1] Scrisoare publicată de Em. Vîrtosu în „*Adevărul*" din 28 aprilie 1936 (vezi şi *T. Diamant*, Op. cit., p. 50—51, subsol).

Sitôt que vous arriverez à Paris, que vous aurez remis les lettres et que vous aurez mis en règle la copie du Programe, ecrivez moi et vous obligerez pour tout cela votre sincère ami

Theodore Diamant
Podo Mogossoi... No 601
A Monsieur Jean Ghika
Bucureşti, 29 iunie 1835 st. n.

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, c. inv., 81056, c. I, Ghica, original

(T r a d u c e r e)

DRAGUL MEU PRIETEN ION,

Astăzi, în ziua plecării, urîndu-ţi drum bun, prietenia mea, pe care ai cîştigat-o datorită sentimentelor tale nobile şi caracterului tău deschis, mă obligă să-ţi recomand aceste rînduri, pe care le-am găsit şi într-o lucrare foarte preţuită şi de care vei face bine să-ţi aminteşti totdeauna. Iată-le :

păstrează-te,
instruieşte-te,
moderează-te,
trăieşte pentru semenii tăi,
ca şi ei să trăiască pentru tine.

Ajungînd la Paris, te mai rog să nu neglijezi interesele mele de care binevoieşti să te ocupi, adică să dai scrisorile la adresele lor şi să pui să mi se copieze şi să-mi trimiţi cu Scarlat Kretzulescu sau cu altă ocazie sigură programul clădirilor falansterului, pentru care scriu d-lui Mauritze, arhitect domiciliat în str. Richelieu 69. Este adresa pe care mi-a dat-o el acum un an. Dacă nu mai locuieşte acolo, întreabă portăreasa de la nr. 69 la ce adresă s-a mutat, iar dacă portăreasa nu ştie, cere informaţii d-lui Fourier. Peste tot te duci cu vărul tău Nicolaie.

Îndată ce ajungi la Paris şi dai scrisorile şi aranjezi cu copierea programului, scrie-mi şi obligi pentru toate acestea pe prietenul tău sincer,

Teodor Diamant
Podul Mogoşoaiei nr. 601

Domnului Ion Ghica

[12]

1835, iulie 29

Rezoluţia scrisă pe jalba praporcicului M. Bălăceanu, prin care judecătoria jud. Saac este criticată pentru nerespectarea legiuirilor în pricina sechestrului pus pe venitul moşiei Scăieni.

Copie după rezoluţia dată în dosul jălbii d. praporcic Manolache Bălăceanul la leatul 1835, iulie 29, supt nr. 39

Judecătoria judeţului Saac, luînd în cea mai de aproape băgare de seamă coprinderea aceştii jălbi, este mai întîi cumplit dojănită pentru rătăcitele ei urmări, întru a cărora săvîrşire să porneşti, fără a chibzui sfîrşiturile şi fără a ţine un şir al lucrărilor unit. Dă care dă dovadă că nimic nu o popreşte de a lucra numai după ale ei păreri, iar nu după legiuirile întocmite. Căci luîndu-să în băgare dă seamă toată dela pricinii ce să urmează între jăluitorul Bălăceanu cu Tudor Zaplan, s-au găsit dăşărtăciunea de care s-au fost coprins judecătoria, neavînd cîtuşi de puţină rîvnă şi ambiţie ca să afle un adevăr ce sta într-acest de mai întîi punt, adică: ca să coresponduiască cu judecătoria Prahovii spre a dobîndi o dăslușire de acolo, cu ce mijloc au încăput în mîinile pîrîşului Zaplan contractul arenzii neadeverit, ce cu otnoşănie din partea jăluitorului să dădese la pomenita judecătorie spre adeverire. Încît fără tăgăduire să poate cunoaşte că lesne s-ar fi dovedit încă dă atunci viclenia uneltită şi s-ar fi precurmat prigonirea, făr' de a să lungi şi a să întinde în starea de încurcătură ce este ajunsă. A căria izvor mai cu seamă să cunoaşte dumnealui prezedentul.

Al doilea, fiindcă închipuirea secfestrului pus pă venitul moşii Scăieni s-au găsit călcătoare pravilii şi paragrafului 3-lea de la art. 3 din legiuitul proiect pentru secfestru — căci, în loc de a sta depozitarisite veniturile în păstrarea unui al treilea obraz, s-au vîndut —, precum şi înpotrivitoare duhului otnoşăniei cinstitului Înalt divan, ce s-au trimis la

această judecătorie în leatul [1], alăturată pă lîngă porunca Departamentului supt nr. [1], spre a să povăţui la ale sale lucrări. Căci au înfiinţat secfestrul pă venitul anilor pentru carii s-au fost răspuns banii arenzii de către arendaşi în primirea Bălăceanului, fără a veni judecătoria pă dăspre altă parte în sine şi a cunoaşte că toate lucrările ei să vor socoti greşite şi netemeinice cînd să va ceti şi să va judeca chiar periodul din urmă de la alegerea sa, care din cuvînt în cuvînt coprinde acestea: „că pîrîtul Bălăceanu să răspunză jăluitorului Zaplan numai capetele banilor cu dobînda şi cheltuielile pricinuite precum să arată; cu care să fie desfăcut şi slobod de supt această arendă, fiind fost însuşi Bălăceanul pricina". Apoi cînd Zaplan, după alegerea judecătorească ce au luat la mîinile sale, ieste mîntuit de supt arendă, iar nu dăsfiinţat, supt care cuvînt judecătoria, prin raportul ei de supt nr. 1 691, mai 13, a leatului următor — înpotriva periodului de mai sus glăsuind — zice că secfestrul este pus de Zaplan pă chiar dreptul său, iar nu pă vreun venit al altui arendaş.

Acestea dar, judecîndu-să cu de-a măruntul şi cunoscîndu-să învederata greşală, abaterea şi strîmbătăciunea, să vă vază contractul arenzii ce va fi între jăluitorul Bălăceanul cu cei de acum arendaşi şi să să urmeze negreşit după duhul otnoşenii cinstitului Înalt divan, rădicîndu-se secfestrul pă temeiurile ce sînt dăslușite într-însa.

Şi cît pentru prigonirea ce să urmează între amîndouă feţile, daca nu să va putea mijloci din parte-le vreo învoială de înpăcăciune, atunci instănţiile de competenţă vor hotărî cele după dreptate, spre îndestularea celui ce-şi va cîştiga dreptul.

1835, iulie 29
Nr. 39. Bucovu.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 38, copie.

---

[1] Loc alb în text.

[13]

1835, august 4

Praporcicul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care reclamă că Gheorghe Mărunţelu, orînduit cu îngrijirea venitului sechestrat al moşiei Scăieni, a jefuit pe arendaşii moşiei, răpindu-le cîteva buţi de vin, rachiu şi alte vase din prăvălia lor, nişte pietre de moară ce cumpăraseră şi altele.

Praporcicul M. Bălăceanu
1835, august 4
Nr. 124

CINSTITEI OTCÎRMUIRI A JUD. SAAC

Cu cinste fac cunoscut cinstitei otcîrmuiri că un Gheorghe Mărunţelu, orînduit cu îngrijirea venitului pus supt secfestru al moşiei Scăieni, au jefuit pre arendaşii moşii mele, hrăpindu-le în silnicie multe lucruri, din care unile sînt şi cîteva buţi de vin şi de rachiu şi alte vase de-ale prăvălii lor.

Către acestea le-au hrăpit şi nişte pietre de moară ce le cumpăraseră acei arendaşi de acum ai moşiei.

Pentru care rog pre dv., domnule otcîrmuitor, ca fără zăbavă să-l îndatorezi pre acel Gheorghe Mărunţelu a înapoia acele lucruri ale arendaşilor ce le-au hrăpit. [...]

Praporcic *Balaceanul*

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 7438/1835, f. 782, original.

[14]

1835, august 5

Judecătoria jud. Saac către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care raportează că ridică sechestrul pus asupra venitului moşiei Scăieni.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII
JUDECĂTORIA JUDEŢULUI SAAC

După nenumăratele jălbi cu care s-au arătat d. pitar Manolache Bălăceanu atît către măria-sa vodă, cît şi către cinstita Mare logofeţie, cum şi către d. marele director — după buna dumisale venire aici pentru revizuirea canţelerii — prin care făcea cerere de a i să arădica secfestru pus din partea lui Tudor Zaplan, arendaşu de mai nainte, după venitul moşii dumisale Scăieni, supt cuvînt că ar fi avut-o arendarisită la alţii încă dinaintea facerii acestui secfestru, puind înainte numitul Bălăceanu otnoşănia cinstitului Înalt divan ce este povăţuitoare pentru arendarisiri.

După ale căruia cereri şi multe supărări în feluri de chipuri, chibzuind judecătoria toate chipurile şi mijloacele de potolirea cererii numitului, cu toate că, după înţelegerea luată, provlima Bălăceanului pentru arendarisirea numitei moşii lăsînd a zice că Tudor Zaplan au avut-o mai nainte, dar să cunoaşte neînfinţată acea arătare a sa ; căci tot numitul înfăţişînd un chip de contract ca din partea acelor arăndaşi supt cîtevaşi iscălituri — unii dintr-înşii oameni necunoscuţi, iar alţii slugi şi oameni ai săi, viind într-una din zile şi cu un dascăl al său de-l făcea cunoscut că acela ar fi unul din arindaşi —, cum şi mai în urmă prin jalba ce au dat, cînd că ar fi dat-o la nişte agronomi, şi cînd la Soţiitatea ce să adună la acea moşie.

Dar în cele după urmă, din înscrisul ce au dat orînduitul pentru strîngerea acestui venit, să arătă că n-au văzut stăpînind-o alţi oameni, decît numai un om al său anume Ştefan, ce era la han de vindea vin şi rachiu, şi că au văzut zapis la mîna unor sîrbi, iscălit tot de Bălăceanu, prin care le vindea o sumă pogoane pentru zarzavat ; care l-au aţetarisit şi numitul din dos, de a li să urma stăpînirea după înscrisul dumnealui, nemaiivindu-să altul de arendaş nici întîi, nici acum, decît acel dascăl atunci, adus de numitul, precum mai sus să arată.

S-au făcut destulă înţelegere că n-au fost dată, ci aceste au fost numai nişte iconomii, după ale căruia învîrtăjuri şi tertipuri cu alcătuiri de agronomi şi sosietăţi nu s-au cuvenit a i să da nici o ascultare pă temeiu cererii sale de mai sus.

Dar ca să înceteze pornirile pomenitului Bălăcean de nişte asemenea învăluieli şi supărări stăpînirii, care aduce nu puţină comfuzie şi împiedecări şi chiar aceştii judecătorii, nelăsîndu-ne nici ziua, nici noaptea în pace, fiind ciudat şi supărător peste fire, şi văzînd judecătoria din cele ivite în canţelerie acum, că cinst. obştească epitropie, prin otnoşăniia sa de supt nr. 674, cere a i să vinde fără zăbav această moşie (pă al căria venit numiţii să prigonesc) pentru taleri patruzeci şi cinci mii lei cu dobînda lor, ca să nu să încarce numitul Bălăcean cu dobîndă, aflîndu-să mai vîrtos şi întrebuinţată de aceşti bani : cînd atunci după pravilă negreşit că, cînd să vinde un lucru, să dau arendaşii afară — s-au găsit de cuviinţă ca să lipsească toate acestea, să să desfiinţeze secfestru lui Zaplan după venitu aceştii moşii ca un pricinuitor de gîlcevuri şi să să puie pă pămîntul aceştii moşii acea sumă de taleri 24 170, par. 5, ce după hotărîrea judecătorii i s-au ales pînă acum că este dator numitul Bălăceanu. Şi să înainteze judecata, ca unul ce nici au apucat a lua din venitul mai mult acel îngrijitor decît taleri 544, precum în cele după urmă au înţeles-o şi însuşi Zaplan ; cu care acest mijloc lipsesc şi supărările, să asigurează şi jăluitoru Zaplan.

Pentru care şi găseşte judecătoria cu cale a să rădica pomenitul secfestru, trimiţînd şi taleri 20, plata gazetii, şi a să înfiinţa pă pămîntul aceştii moşii, dînd către aceasta dumnealui pitar Bălăceanu şi înscris supt a sa iscălitură, ca, oricînd va fi chemat la judecată în pricina aceasta cu jăluitoru Zaplan, pă dată va fi următor fără a mai arăta vreo împiedecare ; precum zise Zaplan : că-l străgănează prin judecăţi, cu feluri de prelungiri şi învurtăjiri, de nu poate lua pricina sfîrşit.

De a cărora urmare vom avea cinstit răspuns.

Prezedent,

Serdar *Matache Clucerescu*
Agapie Siiarov

Anul 1835, luna avgust 5
Sc. 2-lea, M. 2 Nr. 2 733.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 39 şi 56, original

[15]

1835, august 6

Praporcicul M. Bălăceanu reclamă ocîrmuirii jud. Saac pe Tudor Zaplan şi Ioniţă vameşul, care bat oamenii de pe moşia Scăieni, amenînţînd şi pe reclamant cu bătaia şi ridicarea vieţii ; rezoluţia ocîrmuirii.

Praporcic M. Bălăceanul.
1835, avgust 6
Nr. 125

CINSTITII OTCÎRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Un Tudor Zaplan şi un Ioniţă vameşul, de multe ori şi în multe chipuri viind la moşiia mea Scăieni dintr-acel judeţ, cu mari şi nesuferite înjurături, mă poartă prin gură — pentru care am multe mărturii — şi bătîndu-mi oamenii miei şi ai arendaşilor moşii, lăudîndu-se încă în gura mare către toţi lăcuitorii că de aş mai veni o dată la moşie ca să puie să mă bată. Iar alte dăţi să laudă că o să mă împuşte şi că o să mă facă să nu mai calc pă la moşia mea aceasta şi multe alte laude, care eu nu mai poci a le suferi.

Şi cu toate că eu aş avea mijloc de a le curma aceste înjurături, apucîndu-i şi aducîndu-i la această cinstită otcîrmuire spre răsplătirea obrăznicii lor, dar ca să nu să întîmple vreo împotrivire la mijloc.

De aceea iată că cu cinste rog pre această cinstită otcîrmuire ca să binevoiască a-i aduce pă numiţii zurbagii şi necinstitori ca, după cercetarea ce să va face atît în faţa locului, cît şi înaintea dv. şi după adeverirea acestora ce le arăt, îşi vor lua numiţii căzuta pedeapsă după articolul din Regulament, cuvenită asupra necinstitorilor şi hrăpitorilor de lucruri streine i a zurbagiilor ; fiindcă au bătut pre mulţi din sătenii oameni ai miei, cît şi asupra arendaşilor miei agronomi au sărit asupră-le.

Aceste ale lor obraznice uneltiri şi fără de frică jurbagilîcuri crez că nici într-un chip nu pot fi suferite acestii cinstite otcîrmuiri. Drept îţi spui, domnule otcîrmuitor, că eu singur mă mir de mine însumi, la firea mea, cum am

putut dăini răbdînd atîtea batjocuri de către numiţii. Dar însă toată răbdarea mea pînă acum au fost, mi-au ajuns cuţitul răbdării la os. Şi deaca dumneavoastră cu grabă nu veţi trimite a-i aduce pă numiţii, atunci eu ies din toată vina, ca să-i apuc cînd vor mai veni pre acolo şi să-i aduc eu însumi la această cinstită otcîrmuire.

Căci sînt nemaiputînd suferi.

Praporcic *M. Bălăceanul*

(Rezoluţie)

Prin otnoşenie către cinstita ocîrmuire a jud. Prahova, să-i ceaie a-i trimite la ocîrmuire spre înfăţişare cu reclamantu.

1835, avgust 6

Arhivele statului Ploieşti, Judecătoria jud. Saac, nr. arh. 7437/1835, f. 510, original.

[16]

1835, august 12

Praporcicul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care reclamă pe cucoana Tarsiţa Filipescu pentru un car cu fîn ce a răpit aceasta de la arendaşiii moşiei Scăieni, sechestrîndu-le şi argaţii cu boii în curtea pîrîtei ; rezoluţia ocîrmuirii.

Praporcicu M. Bălăceanu
1835, avgust 12
Nr. 131

CINSTITII OTCIRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Astăzi la 12 avgust, venind din arendaşii moşii mele Scăieni şi arătîndu-mi că la Bucov ar fi poprit dumneaei cocoana Tarsiţa Filipeasca un car cu fîn de la via mea din Valea Orlii ce îl ardicaseră arendaşii miei de acolo, care vie dinpreună cu celelalte sînt date în arendă lor.

De aceea, fiindcă viile mele nu au fost niciodată supuse la nici o dare la niminea, ci rămasă ohavnică de la strămoşii miei pînă în ziua de astăzi precum este cunoscut,

de aceea cu cinste rog pre cinstita otcîrmuire de a binevoi a face cunoscut unde să cuvine, dintr-aceia ce au poprit acel care cu fîn al arendaşilor miei, ca să-l sloboază.

Şi deaca va fi avînd cinevaşi vreo pretenţie cu mine la cevaşi, să va îndrepta prin canalul cinstitei stăpîniri ; iar nu în silnicie să să poprească carul cu fîn şi să moară boii de foame şi argaţii doi, ce sînt cu carul băgat în curtea cocoanii Tarsiţii.

Prin cercare ştiind că vecinii trebuie să aibă între sine dragoste întru toate, precum au fost şi pînă acum.

Praporcic *M. Bălăceanu*

(Rezoluţie)

Să i să arate dumnealui praporcicului că pentru aceasta fiind otnoşenia cinstitii judecătorii ca toţi cei ce au vii pă moşia dumnealui căminarului D. Filipescului să s-arate cu documenturile de stăpînire ce au.

Asemenea urmare va face şi dumnealui sau să va arăta cu asemenea reclamaţie către cinstita judecătorie a-şi căuta pretenţia. Căci această punere la cale s-au publicuit prin suptocîrmuitori în tot cuprinsul judeţului.

Arhivele statului Ploieşti, Judecătoria jud. Saac, nr. arh. 7437/1835, f. 640, original.

[17]

1835, septembrie 3

Iancu Iliescu către Manolache Bălăceanu, prin care se plînge că, aflîndu-se dus temporar pe moşia Tecuciul, n-a primit scrisori de la tovarăşii agronomi, că spera să fie „tovăroşie temeinică" ; adaugă că a zis acestuia : „să avem tovaroş pe dumnealui domnul Teodor Diamandi", dar „nu ştiu cum am înnămerit-o : bine sau rău ?".

CU MULTĂ PLECĂCIUNE,

Mă mir, domnule, de dumneata să nu-m[i] trimiţi nici o scrisoare pînă acum şi mie. Eu ţi-am trimes pînă acum d-tale patru scrisori şi n-am priimit nici un răspuns, nici de la dumneata, nici de la tovaroşii noştri.

Vei şti d-ta că eu eram gata ca să pornesc şi eu acasă şi m-am pomenit cu doi negustori, anume Costache Bojorescu şi cu un Rădulescu, oameni ai coconului Mihăiţă Filipescu, şi vine şi mă întreabă : ce sînt eu aici ? Eu le-am răspuns că sînt arendaş. M-au apucat ca să le dau socoteala moşiei de la sfîntul Gheorghe şi pînă acum, din care, văzînd silinţa ce mi-au făcut (nelăsîndu-mă nici ca să plec), le-am arătat-o orice am priimit dupe moşie.

Eu, cu nădejdea ce am avut de la d-ta, m-am apucat de am vîndut vadurile de cîrciumă la nişte negustori din Ruşi [de Vede], în lei patru sute şaizeci şi trei pe an, şi nici nu au apucat ca să-şi puie marfă în prăvălie şi au venit acest necaz peste mine. Nu ştiu ce să mai fac eu, că toţi mă întinde în toate părţile ca să întorc care dupe unde am luat. Banii de la negustori eu i-am priimit dupe vadurile de cîrciumi şi acum mă apucă ca să-i plătesc îndoiţi, oamenii asemenea. Şi ce am mîncat eu cu gura mea mă apucă ca să plătesc.

Grîul l-am treierat tot şi acum văz că să face stăpîn alţii pă iel. Mai bine ar fi fost să fi murit eu decît să mă pedepsesc aici în streinătate, fără de nici un ajutor şi înştiinţare de la nimeni.

Eu mă ţineam că să fie tovăroşie temeinică, domnule, şi acum văz că să dărapănă tovăroşia noastră. Eu am zis d-tale să avem tovaroş pe dumnealui domnul Teodor Diamandi, dar nu ştiu cum am înnămerit-o : bine sau rău ? Domnule, daca iubeşti omenirea, mă rog, cum nu ţi-am călcat cuvîntu dumitale de am plecat aici, aşa nu mă lăsa dumneata pe mine acum în vremea necazului. Numai dumnezeu ştie inima mea cum mă aflu şi necazul care-l port.

Domnule, înştiinţează-mă cît mai curînd pentru aceasta, cum să fac pentru aceasta, că cu totul mă prăpădesc aici în Tecuciul acesta.

Domnule, de vei fi în Bucureşti, numaidecît să-m[i] trimiţi contractul aici la mine sau să te răpezi dumneata pînă

aici, că eu nu mai să poci scăpa, cu totul plec de aici, însă dau chezăşie pe jupîn Gheorghe de la Balaciu şi tot plec acasă.

Iancu Iliescu

1835, sept. 3

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 263/1832, f. 58 („Această este copie după scrisoarea adevărată, fiindcă nu s[e] putea citi lesne. Este şi scrisoarea într-însă").

Notă. Moşia Tecuciul a pitarului Manolache Bălăceanu a fost vîndută în 1835 prin mezat, fiind cumpărată de serdarul Şerban Bălăceanu (loc. cit., f. 56—57).

De pe moşia Tecuci, „grău cel mai curat chila 34 şi 5 baniţe, chila de 200 ocă, l-au fost trimis în nouă cară la Scăieni, moşia d. pitarului Bălăceanu" (loc. cit., f. 59 ; copie de pe scrisoarea lui C. Bujorescu către Mihăiţă Filipescu biv-vel hatman).

[18]

1835, decembrie 10

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alex. Ghica, domnitorul Ţării Româneşti, prin care reclamă că s-a pus din nou sechestru pe moşia Scăieni şi cere să se poruncească desfiinţarea lui.

PREA ÎNĂLŢATE DOAMNE !

Cunoscut este înălţimii-voastre prigonirea ce urmează între mine cu un Tudor Zaplan ot Ploieşti pentru punerea secfestrului pă venitu moşiei mele Scăieni din sud Saac, făr'de a mă cunoaşte către dînsul dator nimic, ci numai o învitare a judecătorii Saac, care, înpotriva instrucţiilor stăpînirii, au mijlocit punerea aceştui nelegiuit secfestru. Pentru care, prin nenumărate reclamaţii către înălţimea-voastră, am arătat năpăstuirea ce pă dintreg mi să face şi nici o îndestulare nu am putut vedea la dreptul mieu din partea cinstitei Mari logofeţii a dreptăţii, ci, dinpotrivă, o mare apăsare dărăpănătoare, din care pricină mă văz păgubit pînă astăzi simţitor şi stinsă casa mea. Căci această moşie, precum este cunoscut

înălţimii-voastre, este arendată la tovăroşia agronomică încă de la zece martie ale acestui an ; care această arendă nu putea fi supusă niciodată acestui secfestru, după pravilile întocmite şi după desluşirile ce s-au dat de cinstitul înalt divan la asemenea înprejurări, fiind arendată înnaintea secfestrului, ce în urmă chiar, după mulţumirea secfestrantului, prin jurnalu încheiat de pomenita judecătorie Saac, s-au rîdicat secfestru, ca unul ce s-au cunoscut pus rău şi făr'de vreo dreptate.

Fără nădejde, în urmă peste cîteva zile, unde erea slobodă această arendă, am văzut că s-au supus iarăşi supt secfestru, fără a să vedea trecut după orînduială şi în „Buletin".

Luminate doamne, în dejnădăjduire mare aflîndu-mă şi neavînd unde alt a mai alerga acum după dumnezeu decît numai la noianul milostivirii şi dreptăţii Înălţimii-voastre, către care mă şi rog cu umilinţă ca, privind cu ochiu milostivirii asupra aceştii învederate năpăstuiri ce mi să face, vrednică de toată jalea într-acest prinţipat, fără nici o temere de dumnezeu şi frică de stăpînire, să porunciţi cui să va socoti de cuviinţă a ardica prin taină delile aceştii pricini atît de la judecătoria Saac, cît mai vîrtos de la cinstita Marea logofeţie a dreptăţii ; şi nădăjduesc, în sfîrşit, la iubirea de dreptate a milostivirii mării-voastre că voi dobîndi îndată îndestulare, cu despădubirea dreptului mieu, care este d-a dreptul o mare pildă şi mîngîiere la toţi cei năpăstuiţi.

Al mării-voastre prea plecată, credincioasă şi supusă slugă,

Ieşitul în ostafcă,

praporcicu *Manoil Bălăceanu*

1835, dechemvrie 10

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 58 şi 67, original.

[19]

1835

M. Bălăceanu către doritorii de orice vîrstă şi sex de a fi primiţi în pansionul înfiinţat pe moşia Scăieni, prin care precizează obiectele de studiu şi condiţiile primirii.

ÎNŞTIINŢARE [1]

Printr-acest înscris să face cunoscut că (ne-am învoit) [1] noi cei mai jos isqălitzi, (ca să) [1] au deschis (dem) [1] un pansion pă moşia Scăienii din judeţu Săcuienii, unde să vor învăţa ştiinţele următoare, adecă :

2. Teoria şi practica agriculturii ;
3. Teori [2] şi practica militărească ;
1. Economia politică şi soţială ;
8. Învăţăturile umaniore dupe înprumutată învăţătură, catihismul ;
4. Matematica şi inginerlîcu ;
5. Muzica vocală şi înştrumentală ;
6. Danţu (jocurile) ;
7. Deseniu (jugrăvia).

(În totul) [1] în acest pansion să vor primi (fete şi) [1] parte femeiască şi bărbătească de toată vîrsta, şi organizaţia acestui pansion să va întocmi şi să va urma de d. Teodorache Diamant, ce au învăţat la (Minhen) [1] Bavaria şi la Paris, după o sistemă foarte înlesnitoare ce va dezvolta moralu, mintea şi puterea oamenilor, născoţită de domnealui d. Carl Furie [3] din Franţa.

Condiţiile primirii

Copii *(cei mici)* [1] de ţîţă pîn'la patru ani vor lua (o) [1] creşterea cea mai cuvincoasă.

	Galb.
Plata va fi cîte galbeni împărăteşti	20
Copii de la 4 ani pîn'la 10	30
Copiii de la 10 ani pîn' 20 cîte	40

Însă plata îmbrăcăminţii şi a aşternutului va fi de la părinţi.

La acest pansion se vor priimi toţi aceia care vor voi (ca) [1] să fie tovaroşi ; (măcar şi însuşi părinţii copiilor să va

[1] Cuvintele din paranteze sînt tăiate cu o linie în original.
[2] Sic !
[3] În document, F este scris chirilic ; idem cifrele din capul alineatelor de mai sus.

pri) [1] iar ca să fie cineva tovaroş trebuie să ia cel puţin un axion sau un cupon de axion, pentru care va avea la sfîrşitu (anului parte) [1], dupe analogia banilor ce au pus, parte din cîştig.

Anul 1835

Arhivele statului Ploieşti, inv. nr. 20, ciornă.

[20]

1836, ianuarie 11

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alex. Ghica, domnitorul Ţării Româneşti, prin care reclamă din nou împotriva punerii sechestrului pe moşia Scăieni, arendată „la nişte tovarăşi agronomi", căci se apropie „lucrul cîmpului de primăvară".

PREA-ÎNĂLŢATE DOAMNE !

Cu al noulea prea plecată jalbă alerg iarăşi la iubirea de dreptate a Înălţimii-voastre pentru secfestru ce s-au pus cu nedreptate asupra venitului moşii mele Scăieni din sud Saac, care o am dată în arendă pe cinci ani la nişte tovarăşi agronomi încă pînă a nu se pune acest nelegiuit secfestru, precum într-atîtea rînduri am făcut cunoscut mării-voastre.

Cunoscîndu-mă apăsat şi tare nedreptăţit mai vîrtos de către cinstita Mare logefeţie a dreptăţii, rog plecat pe înălţimea-voastră ca să binevoiască a porunci acelui cinstit Departament al dreptăţii ca să raportuiască cît mai în grab înălţimii-voastre despre această secfestruire, pentru că se apropiie lucru cîmpului de primăvară, şi, în orice chip se va face raportu, sînt încredinţat că măria-voastră veţi cunoaşte nedreptăţirea cea pe d-întregu ce mi să face şi din care mi se pricinuiesc mari păgubi şi desăvîrşită stingere a casii mele, lucru ce măria-voastră negreşit nu veţi suferi.

Prea-milostive doamne, rugăciunea mea nu este alta decît numai să porunciţi înălţimea-voastră cinstitei Mari logofeţii

[1] Cuvintele din paranteze sînt tăiate cu o linie în original.

că să vă raportuiască pentru pricina secfestrului ce de iznoavă au poruncit să se puie pe venitu moşiei mele Scăieni, înpotriva cuvîntului celui drept şi a prăvilii i a Regulamentului ţării noastre. În mare deznădăjduire aflîndu-mă, nu am de la cine alt, după dumnezeu, să aştept ajutor şi dreptate la nedreptăţirea ce mi se face decît de la măria-voastră ce iubiţi dreptatea, după cercetarea ce veţi face a pricinii acestui nelegiuit secfestru.

Al mării-voastre prea-plecată, supusă şi credincioasă slugă,

Ieşitul în ostavcă,
praporgicu *Manoil Balaceanul*

11 ghenar 1836

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 59, original.

[21]

1836, mai 1

Ioan Bălăceanu încheie contract cu Manolache Bălăceanu, „fondatorul şi directorul Soţietăţii agronomice de la ferma Scăieni", faţă de care se învoieşte să fie secretar, comisioner şi avocat al metohului din Bucureşti al fermei, în acest scop lucrînd 8 ore pe zi potrivit prevederilor (21 de puncte) din contract, pentru care va fi remunerat cu 12 000 de lei anual.

CONTRACT

Printr-acest contract al meu încredinţez pă dumnealui frati-meu praporcicu Manoil Bălăceanul, fondatorul şi directorul Soţietăţii agronomice de la ferma Scăieni din sud Saac, precum să se ştie că m-am învoit cu dumnealui şi pă acest al doilea an după cum urmează :

1-iu. Să fiu secretar, comisioner şi advocat al metohului din Bucureşti al fermii agronomice şi manufacturiere de la Scăieni sud Saac, îngrijind cu toată silinţa şi cu cea mai de aproape băgare de seamă pentru toate interesurile ce să cuvin şi să ating atît pentru folosul metohului, cît şi pentru al soţietăţii întregi de la ferma Scăieni, după instrucţiile ce mi se vor [da] de către d. frate-meu, directorul soţietăţii,

sau de către locoţiitorul său de acolo de la ferma Scăieni în lipsa d-lui, pre carele are să mi-l facă cunoscut că îl lasă locoţiitor al său prin scrisoare a dumnealui frate-meu. Însă iscălitura locoţiitorului să mi să facă cunoscută şi adeverită întîiaşi dată iarăşi prin iscălitura frate-meu.

2-lea. Să fiu îndatorat a ţinea canţelaria acestui metoh de aici din Bucureşti în cea mai bună orînduială, după *dopia scriptura* [1], însă după ce voi învăţa-o, căci acum nu o cunosc, ci după arătarea ce-mi va face d-lui asupra acestui metoh, dăsluşindu-mă.

3-lea. Pă toată ziua am să lucrez regulat opt ceasuri, însă şase pînă la prînz şi două după prînz.

4-lea. Am să lucrez aceste sus-zise ceasuri în canţalarie în toate zilele lucrătoare, precum şi sărbătorile şi duminicile.

5-lea. De va fi vreo altă neapărată trebuinţă (sau a metohului acestuia, sau a soţietăţii întregi de la fermă), prevăzută de seara şi hotărîtă lucrarea ei anume, cînd şi cum prin jurnalul de hotărîrile de seara a seanţelor sau neprevăzută de seara şi venită după întîmplare a doua zi şi care neapărat trebuie a să înplini, atunci să am voie eu a lăsa canţelaria şi a o căuta însumi, de nu să va putea îndeplini acea trebuinţă de vreo altă persoană conlucrătoare.

6-lea. Eu mă leg întocmai a căuta, dupre cum am zis mai sus, pentru treburile metohului acestuia sau ale direcţii fermii, şi toate treburile (cîte să ating de atribuţia mea numită mai sus la articolul întîi) ale dumnealui frate-meu în particular tot într-această tocmeală, fără a mai pretenderisi cevaşi plată deosebită pentru ale dumnealui particulare interesuri, fiindcă aşa ne este învoiala, însă lucrările treburilor ce privesc în particular asupra d-lui să aibă a să socotit tot într-acele opt ceasuri mai sus-zise de lucru ; tot aceasta să va înţelege şi pentru trebuinţile în particular ale soţilor de afară de la fermă, care vor fi trimise prin hîrtiie în scris de la direcţia soţietăţii.

7-lea. Eu mă îndatorez a lucra şi cu povăţuirea de secretar şi a scri însumi cu mîna mea, mai vîrtos acum la început, şi a alerga cu a mea trăsură aici în Bucureşti pentru trebuinţile soţietăţii, de să va întîmpla să am trăsură şi

[1] *Dopia scrittura* — partidă dublă (italienism, expresie contabilă pentru ţinerea registrelor).

de-mi va face trebuinţă ca să nu merg pă jos, fără a fi dator dumnealui ca să-mi dea trăsură, făcînd trebuinţa într-acele mai sus-zise opt ceasuri.

8-lea. Sînt îndatorat a ţinea formal corispondenţie cu direcţia soţietăţii de la ferma Scăieni în toate expediţiile de poştă, necurmat, pentru interisurile soţietăţii şi pentru de a cere povaţă de acolo pentru nedomiririle ce voi avea, iar fără trebuinţă nu voi fi îndatorat la aceasta.

9-lea. Sînt îndatorat, pă lîngă celelalte atribuţuri ale canţelarii metohului de aici, cum şi ale direcţii fermii ce s-au zis mai sus, a fi advocat la toate pricinile de judecăţi la orice treaptă judecătoarească va face trebuinţă, numai în cîtă vreme mă voi afla eu în slujba soţietăţii şi numai aici în Bucureşti, atît la cele pă persoana soţietăţii, cît şi la cele în particular ale frate-meu, cum şi la ori ale căruia dintre soţii de la fermă, trimise prin înscrisu dumnealui frate-meu directorul şi cu vechilimea adeverită de judecătorie, cum şi cu hîrtiile trebuincioase i tacriruri şi instrucţii ale dumnealor, însă toate supt iscăliturile dumnealor şi adeverite cu iscălitura frate-meu, pentru ca să ştiu ce am să urmez la fieşcare pricină ; sau, în lipsa frate-meu, adeverite cu iscălitura locoţiitorului său.

10-lea. Eu sînt însărcinat şi cu cumpărările şi vînzările trebuincioase numai aici în Bucureşti şi care să vor hotărî ca să le fac eu după jurnal încheiat în toată seara al seanţii metohului de aici ; însă cumpărările cu bani în naht daţi de dumnealui frate-meu, fără a mă îndatora să cheltuiesc de la mine la cevaşi, cu cuvînt ca să-mi dea pă urmă. Şi preţu, atît la cumpărări, cît şi la vînzări, hotărît supt iscălitura d-lui sau a locoţiitorului său, de unde şi pînă unde, pentru care şi am îndatorire eu a ţinea curată socoteală şi deslușire pentru toate cu amăruntul : nu numai pentru cele lucrate de mine, ci şi de cele săvîrşite îndeprinderi ale soţilor din canţelariia metohului de aici, cum şi a celor veniţi în metohul de aici după vremi cu trebuinţe de la fermă şi cu înscris de acolo al frate-meu sau al locoţiitorului său.

Cumpărările şi vînzările le voi face pentru soţietatea întreagă de la fermă.

11-lea. Toate lucrările ce mai sus s-au însemnat că m-am însărcinat a le căuta să va înţelege numai într-acele opt cea-

suri pă zi şi numai aici în Bucureşti, fără a fi îndatorat să ies undeva pe afară.

12-lea. Întru toate zilele am a ţinea regulat jurnal pentru lucrările atît ale mele, cît şi ale tuturor conlucrătorilor celorlalţi de aici din canţelaria metohului, de cîte ceasuri au lucrat fieştecarele pă zi, în ce vreme şi la ce lucru şi cu cîtă silinţă şi talent, ca să să ştie cît trebuie de a să scădea sau a să mai adăoga la leafa fieştecăruia din conlucrători pă lună după analoghie. Iar mie la sfîrşitul fiecăria lună îm[i] va plăti dumnealui frate-meu adaos pe oricîte ceasuri voi putea a lucra mai mult peste cele opt ceasuri hotărîte de lucru, însă tot după analoghia preţului celor opt ceasuri, pentru care voi arăta dovadă că am lucrat mai mult peste cele îndatorate sau în canţelaria metohului, sau afară din canţelarie. Iar de nu, să mi să scază.

13-lea. Eu sînt îndatorat a îngriji ca nici unul din conlucrători sau soţi trimişi aici de la fermă să nu îi laş a şedea fără lucru, ci să le dau orice fel de îndeprindere de vor voi numiţii a lucra, sau de va fi de lucru, sau de să vor pricepe la acele lucruri ce să vor întîmpla atunci. Însă pentru ca să nu mă învinovăţesc eu că mi-au cerut de lucru cînd au fost şi nu le-am dat, cererea să o facă fieştecarele prin hîrtie iscălită, ca şi canţalaria să răspunză iarăşi prin înscris.

14-lea. Eu sînt îndatorat, la orice nedomirire voi avea pentru orice fel de pricină sau de lucrare, să cei cu grab prin expediţia poştei dezlegare de la dumnealui frate-meu, directorul fermii, sau, în lipsa dumnealui, de la locoţiitorul său ; căci almintera eu nu voi fi apărat supt nici un fel de cuvînt că n-am ştiut.

15-lea. Neavînd altcevaşi de lucru mai trebuincios, prisosindu-mi vremea şi voind a lucra ori în canţelarie sau afară, mă voi îndeletnici la tălmăcirea cărţilor din cea vorbitoare grecească în rumâneşte după puterea ce am eu la tălmăcire, care cărţi mi să vor face cunoscute de d-lui frate-meu prin înscris al dumnealui, sau la prescrierea hîrtiilor trebuincioase, daca seanţa metohului (cînd va fi alcătuită) nu îmi va orîndui altcevaşi de lucru. Însă, cîte ceasuri voi întrebuinţa sau la tălmăcirea mai sus numită de cărţi, sau la prescrierea hîrtiilor trebuincioase şi aşezarea lor, sau la altcevaşi lucru al soţietăţii, sau al d-lui frate-meu, ori în

diastima de vreme a celor opt ceasuri hotărîte, sau în alte ceasuri peste acelea ce-mi va prisosi şi voi vrea să le întrebuinţez ca să nu-mi pierz vremea în zadar, — toate acele ceasuri mi să vor plăti de către d-lui frate-meu după analoghia preţului hotărît în articolul următor al 16-lea. Însă ceasurile ce voi lucra mai mult peste cele opt hotărîte mi să vor plăti la sfîrşitul fieşcăria lună, după cum s-au zis mai sus în articolul al 12-lea ; iar lucrînd mai puţin de cele opt ceasuri hotărîte pă zi, să aibă a mi să scădea, iarăşi cu analoghie, din leafă.

16-lea. Pentru osteneala slujbii mele în aceste opt ceasuri pă zi, să îndatorează dumnealui frate-meu a-m[i] plăti lei 12 000, adică douăsprezece mii lei, pă un an, afară de voi putea să lucrez mai multe ceasuri decît opt ; atunci are să-m[i] plătească dumnealui şi pentru acelea la sfîrşitul fiecăria lună, după aceeaşi analoghie.

Însă sînt volnic a ieşi dintr-această slujbă oricînd voi vrea, după înplinirea fieşcăruia sfert de an, fără nici o zăticnire din partea domnealui frate-meu sau a tovărăşiei întregi ; însă eu nu poci a ieşi dintr-această slujbă dacă nu voi face cunoscut dumnealui cu hîrtie în scris cu o lună mai nainte de tragerea mea, ca într-această vreme de o lună de zile să poată a trimete dumnealui om cu iscălitura şi ordinul dumnealui sau a locoţiitorului său în lipsa dumnealui, ca să priimească toate hîrtiile şi lucrurile cîte le voi fi avut supt a mea lucrare şi îngrijire ; cînd, atunci priimindu-le, are a-mi da răvaş de priimirea lor şi vremea cîtă voi întrebuinţa-o la acea teslimatisire a hîrtiilor în mîinile dumnealui. La tragerea mea are a mi să plăti şi pă cîte ceasuri voi cheltui la această lucrare şi la cele mai multe peste opt ceasuri hotărîte, cu aceeaşi analoghie ce s-au zis mai sus la articolele 12-lea şi 15-lea şi pă cele opt. Ca să nu poată tăgădui dumnealui ori darea de ştire că nu i-am făcut cu o lună de zile mai nainte sau vreo altă înştiinţare ce îi voi face şi nu va vrea dumnealui să-mi răspunză, spre dovadă a muncii ciornele şi reghistrul canţelarii acestui metoh să vor socoti drept îndestulă dovadă şi mărturie. Iar cînd dumnealui nu va vrea să trimiţă om sau să vie însuşi ca să primească hîrtiile cînd voi înştiinţa, atunci să am a mă trage şi fără a le teslimatisi dumnealui, ci să le las în seama celui ce va ţinea aici loc de pomojnic, supt a aceluia iscălitură

de priimirea tuturor celor date în lucrarea canţelariei metohului, sau particulare, sau obşteşti ale soţietăţii întregi.

17-lea. Banii are a mi să da pă fieşcare trei luni înnainte, adică trei mii dă lei pentru cele opt ceasuri hotărîte de lucru pă fieşcare zi.

18-lea. Oricîte cheltuieli va cere trebuinţa pentru canţelarie, cum mobilarisirea, de cele trebuincioase, adică hîrtie, cerneală, ceară tare şi altele, i pentru plata scrisorilor prin poşte, cum şi orice alte cheltuieli va cere trebuinţa a să face, este dator dumnealui frate-meu directorul a le cheltui, nefiind eu îndatorat a cheltui nimic de la mine, ci orice cheltuială să va socoti pă persoana direcţii fermii.

19-lea. Nemulţămindu-să dumnealui frate-meu, directorul, de a mea purtare şi silinţă, însă cu dovezi bune, atunci este volnic a mă depărta ori în ce vreme, măcar şi mai nainte de înplinirea sorocului de 3 luni, şi atunci am să întorc analogon al banilor, poprind numai pă vremea cîtă voi avea întrebuinţată pînă la cea desăvîrşită depărtare a mea.

20-lea. Vremea începerii aceştii lucrări să va socoti de cînd voi iscăli în dosul acestui contract că am priimit banii mai sus numiţi pă trei luni înnainte, adecă lei trei mii.

21-lea. Pentru mai bună încredinţare amîndurora părţilor, am rugat şi pă cinstitu tribunal de comerţ de au adeverit amîndouă contracturile, care să vor da unul la mîna altuia cînd să vor răspunde banii mai sus-numiţi 3 000 lei pă 3 luni.

Ioan Bălăceanu

Anul 1836, mai 1-iu, Bucureşti

(Menţiune jos)

Acest contract al frate-meu este cu voia şi priimirea mea.

Praporcic *M. Bălăceanu*

(Verso)

TRIBUNALU DE COMERŢ

Cei în dos iscăliţi : d. Iancu Bălăceanu şi d. praporcic Manolache Bălăceanul, viind la acest tribunal, au mărturisit că şi iscăliturile din acest contract sînt ale dumnealor, şi

cele într-însul coprinse iarăşi cu a d-lor bunăvoie, cerînd a să adeveri. După a cărora cerere şi mulţumire s-au adeverit cu ale noastre iscălituri şi pecetea tribunalului, spre a-şi avea urmare întru toate întocmai.

Prezident, *C. Iatropol*
Serdar, *N. Vasilescu*

Pecetea judecătoriei

1836, mai 29, Bucureşti

C. Mulcescu

Nr. 2 100. Trecut în condică la 17 iunie 1836.

(Menţiuni dedesubt)

Am priimit de la dumnealui praporcicu Manoil Bălăceanu, frate-meu lei trei mii pentru ale mele lucrări şi osteneli, după coprinderea contractului.

Ioan Bălăceanu

1836, avgust 10

Am priimit ipac alte trei mii de lei pentru al doilea trimestru, pentru ale mele lucrări şi osteneli.

Ioan Bălăceanu

1836, noiemvrie 10

Arhivele statului Bucureşti, Curtea de apel, Secţia I, nr. arh. 760/1839, f. 35-36, copie.

Notă. Unul dintre obiectivele urmărite de cercetarea arhivistică asupra falansterului Societăţii agronomice şi manufacturiere Scăieni a fost să se elucideze, în cadrul organizării muncii de pe ogoarele şi din atelierele coloniei, cuantumul timpului zilnic de muncă. După investigaţii mai îndelungate s-a descoperit contractul de mai sus, care, împreună cu alte documente, *ne dezvăluie cîte ceasuri lucrau pe zi fiecare dintre colonişti pe cîmp, în atelier sau în birou.* După cum se vede din lectura lui, actul de faţă — necunoscut publicisticii de pînă acum — oferă cititorului şi alte date interesante asupra organizării şi funcţionării acestei colonii societare româneşti.

[22]

1836, iunie 14

Mihalache Dănciulescu încheie contract cu Manoil Bălăceanu, „fondatorul şi directorul Soţiităţii agronomice şi manufacturiere de la ferma Scăieni", faţă de care se învoieşte să intre în „soţiitate", unde va contribui „cu talentul şi cu munca" în soroc de 5 ani, potrivit prevederilor (9 puncte) din contract.

CONTRACT

Prin într-acest contract ce-l dau eu suptînsemnatul Mihalache Dănciulescu la mîna dumnealui praporcicului Manoil Bălăcean, fundatorul şi directorul Soţiităţii agronomice şi manifacturiere de la ferma Scăieni de sud Saac, să face cunoscut că m-am învoit cu dumnealui după cum urmează :

1. Scoposul acestii soţiităţi fiind împreunarea lucrului şi a talentului pentru lucrarea industrii şi a cîmpului, eu, intrîndu într-această soţiitate, voi contrebui cu talentul şi cu munca.

2. Eu mă voi mulţumi pă cîştigul ce-m[i] va veni dinîntr-aceste două ramuri, a lucrului şi a talentului meu, la împărţirea ce să va face la sfîrşitu fieşcăruia an, împlinit din ziua încheierii acestui contract, după mitodul priimit într-această soţiitate.

3. Cheltuiala ce voi face pentru neapăratele mele trebui[n]ţe, adică lăcaş, hrană şi îmbrăcăminte, să va scădea la sorocu împărţirii din cîştigul ce-mi va cădea în parte-mi.

4. Această soţiitate este alcătuită pă cinci ani, după coprinderea contractului arendii moşii Scăieni, ce este cunoscut judecătorii judeţului Saac ; şi, voind a ieşi dintr-această soţiitate mai înaintea sorocului de cinci ani, nu numai că nu voi putea pritenderisi analoghia de cîştig al părţii mele pă vreme[a] trecută, i şi voi fi răspunzător de cîtă pagubă să va întîmpla soţiităţii din pricina lipsirii mele cei făr' dă vreme, neşezînd pînă la sorocu hotărît de cinci ani.

5. Eu nu voi putea a mă dăpărta de la ferma Scăieni fără ştirea şi voia în scris a dumnealui d. Bălăcean, derectorul soţiităţii, sau a locoţiitorului său.

6. Eu nu am voie nici a vinde, nici a cumpăra nimic făr' înscris de la cantileri[a] derecţii soţiităţii, trecut cu toate

formalităţile la registru şi cu iscălitura d. directorul Bălăceanu.

7. Contrebuirea lucrurile [1] mele soţiităţii să va ţinea în seamă după mitodul priimit al cănţălarii soţiităţii, din ziua încheierii acestui contract.

8. Eu mă voi conforma şi voi petrece cu supunere întru toate, după orînduialele şi regurile priimite în soţiitate.

9. Pentru mai bună sigoranţie am dat chezaş pe dumnealui şi mă făgăduiescu că mă [2] voi fi următor la toate, cu bună orînduială la toate cîte mi să va încredinţa asupra mea, fiind cu credinţă şi cu dreptate, rugînd şi pă cinstita comisie de negru de l-au adeverit.

Mihalache Dănciulescul,
adeverez, ot mahalaua Mavrogheni,
văpseaua galbină, nr.250.
Chiriţă sin Stan Obedea,
adeverez, chezaş pentru purtarea
mai sus-numitului,
ot mahalaoa Pantelemon nr. 2 022.
Ioniţă sin Mincu,
martor, uliţa Tîrgoviştii,
în [văpseaua] verde.

1836, iunie 14

Comisia văpselii negru

Suptiscălitul Mihalache Dănciulescu, dimpreună cu chezaşu lui, Chiriţă sin Stan Obedea ot mahalaua Pantelemonului, viind însuşi la comisie şi după rugăciunea ce au făcut ca să să adevereze acest contract, care s-au şi adeverit cu pecetea comisii şi a mea iscălitură.

Comisar *Hristache*

1836, iunie 16

(M e n ţ i u n e)

Bună şi adevărată este adeverirea [de] mai sus a comisii de negru, însă s-au adeverit şi de Tribunalul de comerţ.

[1] Sic !
[2] Eroare evidentă în loc de „eu".

Prez. Trib. de comerţ

Cinstitul în dos iscălit, Mihalache Dănciulescu, viind faţă la acest tribunal, au mărturisit că şi iscălitura din acest contract este a sa, şi cele întrînsul glăsuite sînt aşternute cu a sa ştiinţă şi de bunăvoie, cerînd a să adeveri. După a căruia cerere, să adeverează cu a mea iscălitură şi pecetea tribunalului, spre a-şi avea urmarea întocmai.

Prezident, *C. Iatropolu*

[Pecetea]
1836, iunie
Nr. 2 224.

C. Mulţescu

Arhivele statului Bucureşti, Tribunalul de comerţ, nr. arh. 4618/1836, f. 4—5, copie chirilică.

[23]

1836, iunie 15

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alex. Ghica, domnul Ţării Româneşti, prin care reclamă că de peste 1 an tribunalul de comerţ tărăgăneaza vînzarea moşiei lui Tecuciul (jud. Teleorman), periclitîndu-i întreg avutul acum cînd „după tovărăşiia în care mă aflu cu alţii, sînt a băga o sumă de bani în cumpărătoare de vite şi altele de la bîlciurile ce să fac".

PREA ÎNĂLŢATE DOAMNE !

La trecutul martie s-au împlinit un an de cînd s-au făcut hareciul [1] moşii mele Tecuciul din sud Tel[e]orman întru

[1] Adjudecarea vînzării.
Notă. Contractul de mai sus, necunoscut de altfel publicisticii de pînă acum, ne dezvăluie care erau clauzele cuprinse în angajamentul dintre un membru al falangei şi conducerea ei. Lectorul sesizează în el abundenţa terminologiei fourieriste, dar şi faptul — original în sine — că industria este menţionată înaintea agriculturii (pct. 1), că împărţirea cîştigului se va face anual, „după mitodul priimit într-această soţiitate" (pct. 2).

cinstitul Tribunal de comerţ. Şi după ce nici cele două părţi din banii preţului moşii nu s-a numărat de loc după obiceiul pămîntului, ci încă nici acum, după ce s-au săvîrşit hotărniciia moşii şi s-au şi dat în cinstitu Tribunal de comerţ de este o lună de zile, nu îngrijeşte cinstitul tribunal a să răspunde banii cu dobînda lor şi, pă de o parte, i-au dat voie cumpărătorului a-m[i] stăpîni moşia, luînd venitul ca un bun stăpîn după hîrtia formală ce au dat afară, iar pă de alta văz prelungiri cu răspunderea banilor, din care pricină mi s-au pricinuit şi mi să pricinuiesc simţitoare pagube, făcîndu-mi-să mari înzăticneli negoţurilor ce întreprinz ;

Şi fiindcă acum, după tovărăşia în care mă aflu cu alţii, sînt a băga o sumă de bani în cumpărătoare de vite şi altele de la bîlciurile ce să fac la 20 şi la 25 ale aceştii luni iunie, din care pricină a nerăspunderii banilor poate să mi să dărapene starea mea cu totul, cum şi a altora.

De aceea cu plecăciune jăluiesc mării-tale pentru acest cinstit Tribunal de comerţ : că oricîte pagube ni s-au întîmplat pînă acum şi încă ni să va mai întîmpla şi de acum înainte le căutăm de la acest tribunal, fiindcă nu voieşte, nici nu să sileşte prin mijloace cuviincioase a silui pre cumpărător a-şi păzi datoriile cu răspunderea banilor. Căci precum au ştiut a-l siguripsi, dîndu-i voie la stăpînirea moşii, asemenea trebuia a mă siguripsi şi pă mine cu cea fără zăbavă îndatorire a cumpărătorului spre a răspunde bani, ca să nu mă păgubesc atît de dobîndă pă şaisprezece luni trecute, cît şi de folosurile cîştigurilor la negoţurile şi tovărăşia care am. Căci eu, după îndestule rugăciuni şi aduceri-aminte ce am făcut acestui cinstit tribunal, nu m-am folosit cu alt într-atîta vreme decît numai cu făgăduieli şi prelungiri dărăpănătoare din parte-i, pentru care şi cu umilinţă caz la picioarele preaputernicului nostru domn ca să să milostivească de a nu priimi a mă afla într-aşa mari pagube şi simţitoare dărăpănări ale casii mele, cu toate cele mai sfinte drepturi care le am, din pricina răutăţii cu care să poartă acest tribunal asupra-mi, cum şi asupra altora, nevrînd a căuta nici la pravila pămîntului, nici la Regulament, ci ce vor, aceea fac[...]

Al mării-voastre prea-plecată credincioasă şi pentru totdeauna supusă slugă.

Praporgicu Manoil Bălăceanu,
ieşitul în ostafcă.

1836, iunie 15
Nr. 30

(Rezoluţia domnitorului)

Noi, Alexandru Dimitrie Ghica vvd., cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Românească ;
Depertamentu dreptăţii va face cuviincioasa punere la cale.

(Sigiliul domnesc) Şefu secsii, *C. Petrescu*
1836, iunie 19

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 263/1832, f. 76 şi 85, original.

[24]

1836, septembrie 4

Praporcicul Manoil Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care îi răspunde ca, pentru cercetarea oamenilor adunaţi în curtea lui pentru „Soţietatea agronomică", să vină numai de faţă cu el, „nesupărînd pansionul şi regulile soţietare", sau „persoanile cinstite ce ne-am adunat de a face şi a lucra cîmpul după metoduri agronomice".

Praporcicu Manuil Bălăceanu
Anul 1836, luna septemvrie 4. Nr. 90
Ferma Scăieni

CINSTITII OTCÎRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Cu cinste să răspunde cinstitii otcîrmuiri la otnoşenia cu nr. 3 936, scrisă de la septemvrie 3, în care să coprinde că în curtea mea sînt mulţi oameni streini, pentru care pofteşti a veni însuvă de spre cercetare.

Să scriie dumneavoastră că eu, ca un propriitar ce sînt, am dreptul a avea oameni pă lîngă mine de bună-cuviinţă şi cu măsuri bune luate. Pentru care mai mult a mea grijă este decît a cinstitii ocîrmuiri. Şi cîţi să află pă lîngă mine oameni ai mei sau şi streini pentru trebuinţele ce am atît eu, cît şi Soţietatea agronomică, avem purtarea de grijă pentru neapăratele noastre enteresuri, a fi tot oameni cu chezăşii şi cu bune purtări.

Iar cît pentru venirea dumitale aici la mine, să pofteşti sănătos ; numai să vii cînd voi fi eu aici acasă, la ferma soţietară. Iar de nu, în lipsă-m[i] să aibi bunătate a nu face vreo mişcare, să-m[i] sperii oamenii din curte cu salsabatul[1] ce obişnuieşti a avea după dumneata, cum te-ai lăudat ieri către mine că o să-mi sperii şi o să-mi răspîndeşti pă toţi oamenii şi tovarăşii mei, şi fiindcă nu are cine să te primească afară de mine cu cinstea cuviincioasă haracterului dumitale ; şi mai vîrtos că regula soţietară este pentru care voiesc a veni acia pentru plimbare, sau pentru a-şi rîde de nişte începuturi slabe de agronomiie ce am putut de am alcătuit întîiaşi dată, sau de a mînca şi a să desfăta fără nici o plată, plimbîndu-se şi desfătîndu-se printre fetile pansionare fără nici o ruşine şi atingînd în batjocură regulile moralnice ale soţietăţii, glumind şi desfrînat purtîndu-să, precum mulţi au făcut pînă acum din tinerii părţilor ocîrmuitoare şi mădulari ai tribunalurilor locale care au venit în lipsă-m[i], rîzînd şi desfrînat purtîndu-să şi luînd în batjocură pe toţi soţii. Care de aş fi fost eu acasă nu ar fi putut face niciodată unile ca acestea fără vătămarea cinstii lor şi fără a să întoarce rîsul la capul lor.

Şi pentru că fiind ei din mădularile otcîrmuirii locale, nimeni n-au îndrăznit în lipsă-mi a-i mustra, temîndu-să ca să nu să facă vreo pricină în furia înverşunării lor, ce vin ca nişte turbaţi, fără nici o treabă totdeauna, şi totdeauna supt cuvînt de cercetarea soţietăţii de este acuma un an şi jumătate. Precum şi dumneata te-ai lăudat alaltăieri că ai să vii să-ţi dau să te culci cu care fată ţi-o plăcea daca voi să te îndatorez şi să-m[i] fii priiten. Pentru care spuindu-ţi eu

[1] Ceată de scandalagii (în sens metaforic).

că de venit să vii sănătos, purtîndu-te cu orînduială şi cinstit ca la o casă de cinste, iar nu ca la tractir, după cum socoteşti şi te făleşti, prinzîndu-te că o să vii cu o grămadă de tineri şi de oameni, zicînd că voi vedea eu ce poci să-ţi fac. Căci ca un otcîrmuitor poţi face dumneata ce vei, mai vîrtos aflînd că, oricine va voi de acum înainte dintre streini şi mai ales din tineri să vie făr' de trebuinţă, nu este priimiţi decît daca va da la poartă trei galbeni antré. Căci pentru gustul unuia şi altuia şi pentru desfătarea cea fără orînduială, noi nu putem să ne stricăm regula lucrărilor noastre.

De aceea oricine voeşte a veni în soţietate supt orice pricinuire cînd eu nu sînt acasă va da trei galbeni împărăteşti de fiecare persoană antré pentru împlinirea curiozităţii lor, şi atunci soţietatea le va da două mîncări de masa cu nr. 5. Căci la noi nu este soţietate de a mînca şi a bea mosafirii de pomană, ca la călugări, ci trebuie să plătească cinstit mai nainte de intrare. Şi oricare, dînd bani, va voi în urmă să întrebuinţeze mijloace şi vorbe necuviincioase într-un lăcaş în care să păzeşte cu toate puterile mijlocite buna orînduială şi sfinţenia virtuţii religioase a credinţii noastre pravoslavnice va fi unul ca acela scos afară cu necinste, după gradul dimoralizaţii lui şi a obrăznicii cu care să va purta.

Şi fiindcă eu acum plec la Ploieşti pentru neapărată trebuinţă, dumneata vei binevoi a veni de prieten cînd voi fi eu acasă, şi atunci vei şi fi priimit cu cinstea cuvenită unui locoţiitor de otcîrmuitor. Cînd totdeodată vei şi binevoi a-ţi ţinea haracterul de un om cinstit, nesupărînd pansionul şi regulile soţietare, după cum te făleai alaltăieri că o să faci, zicînd că nu vei să ştii, căci eşti otcîrmuitor.

Dar să te păzeşti să nu ne atacariseşti nici într-un chip persoanile cinstite ce ne-am adunat de a face şi a lucra cîmpul după metoduri agronomice, cu ştirea înaltei stăpîniri, şi totdeodată a îndrepta şi năravurile cele stricate ale tinerilor cu rele învăţături, puindu-i supt bună-creştire. Şi, aşa, noi vom avea bucurie a ne vizitarisi persoane însemnate atît în slujba statului, cît şi private. Aşa că plătească la antré şi a să purta cu bună-cuviinţă, ca şi înăuntru să fie bine priimiţi în casa de oaspeţi şi bine ospătaţi şi odihniţi. Căci chiar la călugări,

mîncînd doi lei cinevaşi, dă douăzeci şi mai mult ; cu cît mai vîrtos la noi, că este o soţietate agronomică încă tînără şi tare necăjită de mulţi de răuvoitori ai omenirii. [...]

Praporcic *M. Bălăceanul*

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 2 şi 11. original.

[25]

1836, septembrie 14

Ocîrmuirea jud. Saac către Marea vornicie din lăuntru, prin care descrie vizita făcută la falansterul („casele") de pe moşia Scăieni, unde a întîlnit pe scară pe unii soţi (agronomi) : ţigani, feciori boiereşti din Bucureşti, cazaţi în camere cu „multe paturi", praporcicul Bălăceanu avînd şi el o odaie acolo ; printr-una din uşi nu i s-a permis să pătrundă, spunîndu-i-se că acolo este „pansionul" unde se învaţă.

CINSTITII MARI DVORNICII DIN LĂUNTRU
OCÎRMUIREA JUDEŢULUI SAAC

Ocîrmuirea, luînd ştiinţă că dumnealui praporcicu Manolache Bălăceanul ar fi adunat o sumă de oameni şi în număr peste optuzeci la casele ce le are la moşia Scăieni din coprinsu acestui judeţ supt numire de soţi şi supt titlu de Soţietatea agronomică ;

M-am sculat însum[i] supusu suptiscălit şi am mers în faţa locului ca să cercetez daca aceşti adunaţi oameni sînt în fiinţă şi totdeodată să aflu de au undeva date chezăşii şi sînt cunoscuţi de oameni cu bune purtări.

Unde, la intrare-m[i] pe poartă, am văzut că mă popreşte unul înbrăcat în haine milităreşti şi cu puşca asemenea, voind a nu mă lăsa pînă mai întîi nu va da de veste celorlalţi ce îi numea de soţi. Şi, pentru că eu aflîndu-mă în bănuială de o asemenea poprire şi voind ca fără veste să intru şi să văz

petrecerea şi îndeletnicirea acestor oameni, nu m-am poprit ; şi, intrînd înăluntru, am văzut mai întîi pe scară alţi doi, preumblîndu-să drept caraulă, iar în curte aşăzat un cort verde.

Şi, urcîndu-mă sus, am întîmpinat vreo cîţiva din aceştia scoborîndu-să pe scară, îmbrăcaţi în ismene, cămăşi şi scufi albe în cap.

Apoi în suire-mi pe scară m-am întîmpinat cu dumnealui praporcicu Bălăceanu şi înpreună suindu-mă sus în case şi, preumblîndu-mă prin odăi, am găsit într-una hălăduind însuşi, iar într-altele multe paturi, făcute în chipul celor ca de la spital, în care unile erau acoperite cu plăpămi proaste, altele cu pături şi cu fîn.

După care, zicîndu-i a-m[i] înfăţişa pe toţi acei ce-i are strînşi şi îi numeşte de soţi ca să le fac cercetarea cuvenită — întîi mi-au propus că se află înpărţiţi la Viena, la Paris, la Engletera şi în toată Ţara Rumânească pentru spiculaţiile negoţului, iar al doilea mi-au zis că, şi chiar în fiinţă să află toţi, eu nu poci face nici o cercetare şi cerere de chezăşii, fiind această soţiietate înfiinţată prin ştirea înaltei stăpîniri, unde şi sînt cunoscuţi toţi aceştia ce să află prenumăraţi de soţi. Dă care zicîndu-i eu că, dacă această soţiietate ar fi fost cunoscută stăpînirii, ar fi urmat ocîrmuirea să aibă vreo poruncă ; şi totdeodată i-am propus iarăşi ca să-m[i] aducă spre înfăţişare măcar pe cei ce-i întîmpinasem coborînd pe scară, între care am văzut ţigani i din feciorii boiereşti de acolea din Bucureşti, precum şi unul ce s-a aflat în cinstita Dejurstvă : la stat scurt şi cam bun în slujbă de iuncăr. Şi cărora zicîndu-le a-m[i] înfăţişa chezăşiile cuvenite, mi-au răspuns dumnealui praporcicu Bălăceanu cu îndrăzneală că mai multe cereri de chezăşii să nu fac, avînd însuşi date chezăşii la stăpînire.

Apoi eu, întîmpinînd din partea dumnealui praporcicului aceste răspunsuri, m-am sfiit a intra în mai multă lucrare, şi prin urmare, voind a ieşi să plec, m-am poprit la o uşă deodată în care nu mă preumblasem, ca să văz şi acolo ce are. Şi nu m-au lăsat cu nici un chip să intru, zicînd că sînt fete înlăuntru de învaţă la pansion.

Şi aşa, văzînd poprirea ce-mi face, m-am înnapoiat la ocîrmuire.

Şi, totdeodată, prin acest plecat raport nu lipsesc a supune plecat în cunoştinţa cinstitii Mari dvornicii înprejurările aceştii pricini spre ştiinţă, rugîndu-mă plecat ca să mă înpărtăşească cu prea-cinstită poruncă în deslușire de are în cunoştinţă de deşchiderea aceştii soţietăţi şi ce urmare să fac pentru asigurarea chezăşiilor de la numărul acestor adunaţi oameni.

Dreptocîrmuitor,
Secr., *Borănescu*

1836, septemvrie 14
La secsiia I-iu, masa 2-lea
Nr. 4 122

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, ad-tive, nr. arh. 4359/1836, f. 1-2, copie.

[26]

1836, septembrie 17

Departamentul din lăuntru către medelnicerul Pîcleanu, prin care îi porunceşte să participe la cercetarea „soţilor agronomi" de la Scăieni.

Nr. 6 114 [1836], septemvrie 17

DEPERTAMENTU DIN LĂUNTRU
CĂTRE MEDELNICERU PÎCLEANU,
ŞEFU SECSII AL 2-LEA AL ACESTUI DEPERTAMENT [1]

Alăturîndu-să dumitale în orighinal raportu ce au priimit acest depertament dă supt nr. 4 122 de la otcîrmuirea dă Saac spre a dumitale întreagă înţelegere de a lui coprindere, te orînduieşte pă dumneata a merge la tahtu [2] pomenitului judeţ şi, unindu-te cu îndăplinitoru datoriilor dă otcîrmuitor, să mergi în faţa locului şi, prin bune şi înţelepte mijloace, cu cea mai tainică mişcare, să faci o pătrunzătoare cercetare cu următoarea orînduială :

[1] Publicat numai parţial în : *D. Popovici.* „Santa cetate", Bucureşti, 1935, p. 20, subsol.
[2] Reşedinţă.

I-iu. Să întrebi înnainte pă d. Bălăceanu, proprietaru aceştii moşii, ca dă cît să alcătuieşte număru aceştii adunări ; din ce parte dă loc anume sînt fieşcare ; ce îndeletnicire au acolo ; ce caracter aduce dumnealui în mijlocu aceştii adunări.

Al 2-lea. Pă fieşcare în parte din aceşti oameni să-i cercetezi : vîrsta lor, dă unde să trage, ce rudenie au, unde s-au aflat mai nainte, de cîtă vreme au venit acolo, pentru *ce sfîrşit i-au strîns dumnealui Bălăceanu* şi în ce îi întrebuinţează.

Al 3-lea. Purtarea lor între săteni şi de să depărtează ei prin alte părţi şi pentru ce sfîrşit.

Al 4-lea. Dă să află şi parte femeiască în acea adunare ; şi, găsindu-să, tot asemenea cercetări să li să facă.

Al 5-lea. Ce purtare are dumnealui Bălăceanu către dînşii, precum şi pomeniţii către Bălăceanu.

Şi, în sfîrşit, prin ce otorizaţie au întocmit această adunare şi de mai are şi alţii streini, înclinaţi la aceasta ; şi de sînt prin cuvînt sau prin înscrisuri, cerîndu-i-să şi dovezi pentru aceasta.

Pă lîngă acestea şi cîte alte vei chibzui dumneata dă trebuinţă a să cerceta, după povaţa ce-ţi va da înprejurările de acolo, le vei urma cu bună orînduială. Şi pentru toate alcătuind tacriruri le vei aduce la depertament cu raport din partea dumitale.

M. Cornescu

[1836] septemvrie 17

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, ad-tive, nr. arh. 4359/1836, f. 4-5, copie.

[27]

1838, septembrie 20

Listă nominală de personalul „soţilor agronomi" (bărbaţi şi femei de diferite vîrste şi profesiuni, inclusiv ţigani „sloboziţi de supt robie"), care a fost găsit prezent la Scăieni „supt numire de Soţietate agronomică".

Listă de numărul oamenilor şi a femeilor ce s-au găsit la propietatea dumnealui praporcicului Emanoil Bălăceanu ot Scăieni sud Saac supt numire de Soţiietate agronomică şi supt a dumisale derecsie[1]

Anul 1836, septemvrie 20, Scăieni

No.	Numele fieşcăruia	Locul naşterii	Anii vîrstii	Înprejurarea fieşcăruia
1	Costandin Şerbănescu	Piteşti	20	Fără de părinţi; supt protecţia dumnealui Bălăceanu
2	Ioan Vretos	Bucureşti	19	Are mumă în casă la d. Simeon Marcovici
3	Costache Bulgarul	Ipac	18	Nepot al d-lui medelnicerului Calistrat şi intrat cu voia d-lui Simeon Marcovici
4	Nicolaie Marcu, Diilă	Ipac	20	Cu recomandaţia şi chezăşia d-lui medelnicerului Calistrat
5	Ioniţă Pandele	Ipac	12	Dat de un preot de la Episcupia Rîmnicului pentru învăţătură
6	Toma Costandin	Ipac	18	Are părinţi în Bucureşti la mahalaua Biserica Ienii şi acum lipseşte la Bucureşti
7	Costache, fratele Tomii	Ipac	16	Asemenea
8	Petre Popescu	Ipac	16	Fecior al preotului de la Biserica sfîntului Nicolaie al Ghichii; are meşteşug pantofar
9	Radu Matei	Ipac	18	Cu părinţi în Bucureşti şi supt protecţiia d-lui Bălăceanu
10	CostandinPapadonat	Ipac	24	Cu părinţi în Bucureşti; s-au aflat mai nainte în slujba miliţii portu pe praporcic

[1]Publicat numai parţial în: *D. Popovici*, op. cit., p. 21—23, subsol.

No.	Numele fieşcăruia	Locul naşterii	Anii vîrstii	Înprejurarea fieşcăruia
11	Gheorghe Mihalovici	Ipac	19	Cu părinţi în mahalaua Udricanilor
12	Costandin Ion	Ipac	18	Cu părinţi în mahalaua Tabacilor
13	Costică Anastasiu	Ipac	21	Cu părinţi în mahalaua Gorganilor
14	Nicolaie Mihalovici	Ipac	16	Cu părinţi în mahalaua Hagiului
15	Manoil Popovici	Ipac	17	Cu părinţi în mahalaua Curtea Veche şi lipseşte, cu d. Bălăceanu
16	Sandu Nohaia	Mehedinţi	30	Au fost unterofiţer în miliţiie şi s-au slobozit cu bilet şi privileghiu de mazîl
17	Iancu Iliescu	Scăieni	25	Cu familiie în sat şi dascăl la biserică
18	Ioan Cărbunescu	Cărbuneşti, sud Gorj	26	Are părinţi la Cărbuneşti, iar mai nainte au fost hangiu în Craiova
19	Gheorghe Cîrjanovschi	Focşani	17	Are frate, anume Ghiţă, la bolta lui Nichi Lipscanu din Bucureşti
20	Dinul vizitiul	Bucureşti	55	În slujba d-lui Bălăceanu, cu simbrie, iar naţia lui: ţigan
	Ţigani ai domnului Bălăceanu sloboziţi de supt robie cu condiţie şi aşăzaţi între soţi			
21	Stan Boghianu	Scăieni	50	
22	Grigorie Enescu	Ipac	50	
23	Dincă Ionescu	Ipac	40	
24	Costandin Dincescu	Ipac	17	
25	Ioniţă Dincescu	Ipac	12	
26	Radu Dincescu	Ipac	8	
27	Grigore Buzdrunoiu	Ipac	30	
28	Pîrvu fieraru	Ipac	70	
29	Ion bucătarul	Ipac	30	
30	Iordache argatu	Ipac	18	
31	Niţu Buzdrunoiu	Ipac	30	Bolnav de boală hronică
32	Necolaie Dănescu	Ipac	16	

No.	Numele fieşcăruia	Locul naşterii	Anii vîrstii	Înprejurarea fieşcăruia
	Femei rumânce			
1	Stăncuţa Costandineasca	Bucureşti	27	Iar pe dinafară am aflat că şi acestea sînt ţigance streine
2	Mariţa Costandineasca	Ipac	22	
3	Zinca Răduleasca, fata Stăncuţii	Ipac	9	
4	Lăcriţa, fiica domnului Bălăceanu	Ipac	9	
5	Sora Ţivloaica	Ipac	28	Au fost doică la d. Bălăceanu
6	Sora Ţivloaica, sorâ-sa	Ipac	16	
	Femei ţigance din familiile ţiganilor de mai sus			
7	Păuna lui Boghian	Scăieni	30	
8	Călina, fii-sa	Ipac	16	
9	Paraşchiva, fii-sa	Ipac	13	
10	Neacşa, fii-sa	Ipac	5	
11	Voica Grigoroaia	Ipac	35	
12	Ioana văduva, fii-sa	Ipac	25	
13	Joiţa, fii-sa	Ipac	17	
14	Voica Dumitraşca, muta	Ipac	8	
15	Ioana Dincească	Ipac	26	
16	Axinia, fii-sa	Ipac	5	
17	Maria, fii-sa	Ipac	8	
18	Maria Grigoroaica	Ipac	26	
19	Mira Pîrvuleasa	Ipac	40	
20	Maria spălătoreasa, fata	Ipac	17	
21	Rada Buzdruneanca	Ipac	24	

Adunare

32 bărbaţi, cu mari cu mici
21 fămei, asemenea
53 Adecă cincizeci şi trei peste tot

N. Pîcleanu

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 11-12, original.

[28]

1836, septembrie 22

Ocîrmuirea jud. Saac către Marea vornicie din lăuntru, prin care raportează rezultatul cercetării făcute la Societatea agronomică din Scăieni împreună cu medelnicerul Pîcleanu, dar în absenţa praporcicului Manolache Bălăceanu, „ce să numeşte de drector al soţietăţii".

CINSTITA MARE DVORNICIE DIN LĂUNTRU
OCÎRMUIREA JUDEŢULUI SAAC

Asemănat cu cele poruncite prin a cinstitii Mari dvornicii poruncă de supt nr. 6 115, sculîndu-mă însum supusul, am mers înpreună cu d. medelnicer Pîcleanu la satul Scăieni, unde, deşi nu am găsit pă d. praporcic Manolache Bălăceanu, ce să numeşte de drector al soţietăţii, ca să ne încredinţeze de temeiurile statornicirii aceştii soţietăţi, aflîndu-să plecat acolea în Bucureşti, dar cu toate acestea noi am luat în scris pe toţi numiţii de soţi cu numele lor, vîrsta anilor, locul lăcuinţii i rudele lor, precum şi statornicirea chezăşiilor ce au arătat în parte fieşcare că au. Care chezăşii s-au cerut a le vedea în fiinţă ; şi cel ce să numea de secretar al soţietăţii ne-au răspuns că sînt supt păstrarea dumnealui praporcicului Bălăceanu şi le are închise.

Aşadar, atît pomenita foaie, cît şi de alte încredinţări ce va voi cinstita Mare dvornicie a avea întru aceasta le va cere de la dumnealui medelnicer Pîcleanu, carele au şi făcut toate băgările de seamă.

Iar eu supusul, de urmare cu plecăciune, nu lipsesc a face cunoscut această urmare.

Dreptocîrmuitor,
Secretar *Borănescu*

1836, luna septemvrie [22],
la secsiia I-iu
Nr. 4 183

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, ad-tive, nr. arh. 4359/1836, f. 8, original.

[29]

1836, septembrie 26

Praporcicul M. Bălăceanu către medelnicerul N. Pîcleanu, prin care îi dă răspuns în scris la cele cinci întrebări privitoare la „soţii agronomi" de la Scăieni : modul înfiinţării, efectivul, îndeletnicirea (agricolă, manufacturieră şi şcolară) etc., potrivit listelor anexe : A, B, C.

Praporcic M. Bălăceanul
Anul 1836, septemvrie 26
Nr. 64.
Or. Bucureştii

DOMNULUI MEDELNICERULUI NICOLAIE PÎCLEANUL

Potrivit cu adresul dumneavoastră de supt nr. 21, alcătuit de cinci articole, am cinste a răspunde :

Pentru articolu 1-iu. Soţii agronomi de la moşia mea Scăieni din sud Saac sînt şi cu ştirea cinstitului tribunal local încă din leatul trecut 1835, martie ; la care tribunal este şi contractul în orighinal întru aceasta. Pentru articolu 2-lea. Numărul feţelor străine ce să află lucrători astăzi, vîrsnici şi nevîrsnici — parte bărbătească şi parte femeiască —, sînt treizeci şi şase ; a cărora vîrstă şi celelalte, potrivit cu cererea domniei-voastre, să coprinde în alăturata listă cu litera A [1].

Pentru articolu 3-lea. După chezăşiile în scris ce au acele feţe, alătur domnii-voastre copii care coprinde chezăşiile ce sînt aţetarisite de oblăduirile locale, supt litera B.

Pentru articolu 4-lea. Arătatele feţe să îndeletnicesc la agricultură, la manufacturi şi învăţături de lecsii în pansion, precum este încunoştiinţat publicului prin gazeta „Curierul românesc" încă de supt nr. 47 şi a „Muzeului naţional" de supt nr. 21.

Iar scoposul este : a fieşicăruia în-parte-enteres după ale sale osteneli.

[1] Listele menţionate mai sus sînt publicate de D. Popovici în subsol („Santa cetate", p. 24—26), dar omiţîndu-se raportul din 26 septembrie 1836.

Lista cu litera A

Nr.	Numele feţelor străine din soţii agronomi	Vîrsta
1	Ioan Vretos, profesor de romîneşte de clasu 1-iu, de franţozeşte de clas 1-iu şi de muzica vocală	19
2	Nicolaie Marcul Diilă, profesor de franţozeşte de clasu al 2-lea, de aritmetică şi mentor la pansion	20
3	Costache Bulgărescu, metr d'etud şi iconom de afară ..	17
4	Costache Şerbănescu, profesor de geografie şi de catihism şi secretar al soţietăţii	19
5	Iancu Iliescu, cîntăreţ la biserică şi scriitor la canţelarie	26
6	Radu Matei, scriitor la canţelarie	18
7	Sandu Nohaia, iconom din năuntru al soţietăţii	25
8	Toma Costandin, profesor de desen, de caligrafie franzozească şi românească	18
9	Costache Costandin	16
10	Petre Popovici, pantofar de dame	16
11	Costache Papadonat, la canţelarie	24
12	Costache Anastasiu, croitor de bărbăteşti	24
13	Gheorghe Mihailovici, croitor de bărbăteşti	18
14	Ioan Costandin, cojocar	18
15	Manole Popovici, la canţelarie	16
16	Gheorghe Anastasiu, croitor bărbătesc	17
17	Nicolaie Erbaru, croitor bărbătesc	16
18	Ioan Cărbunescu, cojocar, legător de cărţi, meşter de plăşi şi de năvoade	26
19	Ioniţă Pascali, pansioner	12
20	Titu Manoil, pansioner	8
21	Aurelian Manoil, pansioner	4
22	Costandin Dincescu, pansioner	16
23	Ioniţă Dincescu, pansioner.....	14
24	Radu Dincescu, pansioner	7
25	Dumitru Dincescu, pansioner	5
26	Stanca Costandineasca, mentoră la pansionu de fete ..	27
27	Mariţa Costandineasca, la pansion	15
28	Lucreţia Bălăceanca, la pansion	9
29	Zinca Rădulească, la pansion	9
30	Herselia Manoleasca, la pansion	5
31	Sora Dumitreasca, îngrijitoare la pansion	30
32	Stana Dumitreasca, la pansion	15

* În anul 1841, între tinerii români ce studiază la Universitatea din Viena se află şi Toma Costandin, care urma acolo „învăţătura artelor grafice, cu aplicaţie la meşteşugul sculpturii", spre a deveni profesor pentru şcoala din Slatina, din ale cărei fonduri i se plătea întreţinerea de 100 galbeni anual (Arh. St. Buc., Logofeţia pricinilor bis., nr. arh. 1195/1842, f. 23).

Poae fi aceeaşi persoană cu soţul agronom de la pct. 8 de mai sus, existînd coincidenţe izbitoare de : nume, preocupări profesionale, vîrstă tînără etc.

Nr.	Numele feţelor străine din soţii agronomi	Vîrsta
33	Marghioala Tudoreasca, la pansion.....	11
34	Marghioala Dumitreasca, la pansion.....	9
35	Vitoriia Costandineasca, îngrijitoare la pansion	22
36	Mira Pîrvuleasa, îngrijitoare la pansion	36

Iar ceilalţi toţi cîţi să află în curtea mea la Scăieni sînt slugile şi ţiganii mei, care nu sînt însemnaţi anume

Lista cu litera B

Chezaşii lor şi prin ce ştire de autoritate au venit
Cocoana Lucsandra Vretos, maică-sa, prin poliţie.
Cocoana Catinca Niculeasca, păhărniceasa, prin poliţie
Sărdaru Simeon Marcovici, unchi-său, prin poliţie.
Şetraru Calistrat, prin poliţie.
Popa Ilie, duhovnicu din satu Scăieni.
Aron Creţea, prin poliţie.
Prin recomandaţia atestatului miliţii de slobozenie cu rangu de unterofiţer.
Costandin Alecsandru, prin Comisia de galben şi a poliţii.
Popa Ştefan, duhovnicu de la Biserica dintr-o Zi; pentru fii-său, prin Comisia de roşu şi a poliţii.
Mihail Papadonat Lipscanu, pentru fii-său, prin Comisia de albastru şi poliţie.
Anastase Gheorghiad, pentru fii-său, prin Comisia de verde şi a poliţii.
Catinca maică-sa, prin Comisia de negru şi a poliţiei.
Costandin Gheorghiu, pentru fii-su, prin Comisia de albastru şi a poliţii.
Popa Simeon, duhovnicu de la puşcărie, pentru fii-său, prin Comisia de roşu şi a poliţii.
Costache Vadasi lipscanu, prin Comisia de roşu şi a poliţiei.
Mihalache Ierbaru, pentru fii-său, prin Comisia de negru şi a poliţii.
Părintele arhimandritu Dometie de la sf. Episcopie Rîmnic, prin contract.
Stăncuţa Constandineasca, maică-sa, prin contract.
Ioana, pentru fiii săi, prin contract.
Costandin, taică-său prin contract.
Praporcic M. Bălăceanu.
Stăncuţa Costandineasca, maică-sa, prin contract.
Dumitru, taică-său, prin contract.
Tudorache Cojocaru, pentru fii-sa, prin Comisia de negru şi a poliţii.
Voica, maică-sa, prin contract, de la Văleni de Munte.
Costandin taică-său, medelniceru, de la Văleni de Munte.
Pîrvu, bărbată-său, prin contract.

Pentru articolu 5-lea. Eu josul-iscălit, ca un proprietar al pomenitei moşii Scăieni şi ca un îngrijitor şi ca unul ce am înconoştinţat aceasta atît publicului prin gazetă, precum la articolu al 4-lea arăt, cum şi chiar Mării-sale lui vodă, preamilostivului nostru domn, prin jelbile ce am dat pentru feluri de înprejurări, feţele ce să află acolo îmi dau respect şi numire de directorul lor. Iar tovarăşii arătatei agriculturi şi manufacturi sînt şi cei ce prin alăturată listă cu litera C s-arată.

Acestea potrivit cu cererea domnii-voastre.

Praporcic *M. Bălăceanu*

Lista cu litera C

No.	Soţii agronomi ce nu sînt în Scăieni
1	Hristofor Crateros, agronom
2	Ioan Bălăceanu
3	Teodor Diamant
4	Ioniţă Davidescu
5	Anastasie Antoniu
6	D. Vasilache Răzoescu
7	Ştefan Ioan
8	Polcovnicu Petrache Bozianu
9	I. Paraschivescu
10	Costandin Ralea
11	Costandin Ene Stoenescu
12	Manolache Crîmpu
13	Pr. Scarlat Ciocîrlan, cumnatu dumnealui sărdarului Teodor Paladi
14	Mihalache Dănciulescu[1]

Aceştia sînt afară după treburi.

1 Este plină de interes cunoaşterea *conţinutului* şi a *formei* contractului pe care membrul falansterului românesc îl încheie cu directorul lui, M. Bălăceanu; nici una dintre publicaţiile trecute n-a putut înfăţişa cititorilor un asemenea text, măcar parţial, neavîndu-l la dispoziţie.

După investigaţii sporite s-a ajuns recent la descoperirea contractului dintre Mihalache Dănciulescu, membru al coloniei fourieriste Scăieni, şi direcţia falansterului, contract ce se editează în acest volum pentru prima oară şi integral.

[30]

1836, noiembrie 1

Soţii agronomi arendaşi ai moşiei Scăieni (jud. Saac), prin Costache Şerbănescu, N. Marcovici, C. Bulgaru şi Toma Costandin, cer domnitorului Alex. Ghica un plug instrumental dintre acelea importate pe moşia Pantelimon; refuzul brutal al acestei cereri.

Copie

Fiindcă însuşi măria-voastră prin urmare aţi arătat dovezi că doriţi să vedeţi înaintată agricultura într-acest prinţipat, fiind sigură fericire a naţiei, de care pătrunzîndu-ne şi noi soţii agronomi, arendaşii moşii Scăieni din sud Saac, rugăm pre înălţimea-voastră ca să porunciţi cui să cuvine a ni să da ori gratificaţia cu plată unul [dintre] plugurile instrumentale ce sînt aduse la cinstitul comitet al Soţietăţii agronomice de la Sfîntul Pantelimon. Care plug ne va sluji model plecatei noastre soţietăţi. Şi cu aceasta va rămînea numele mării-voastre nemuritor în sufletul şi inimile tuturor soţilor noştri.

Noi soţii agronomi arendaşii moşii Scăieni sud Saac,

Costache Şărbănescu arend.,
N. Marcovici, C. Bulgaru, Toma Costandin,
din partea a toatei soţietăţi

Anul 1836, noiemvrie 1
Nr. 81.

(Verso)

Noi Alecsandru Dimitrie Ghica-voievod, cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Românească;

Agia politii Bucureştilor va îngriji ca asemenea numire de soţietate să nu să mai ia fără voie dată de către stăpînire; şi, unde va afla, numaidecît să ia cele mai straşnice măsuri a le popri de va fi în oraş. Iar de va fi afară, să dea dă ştire Depertamentului din lăuntru ca să ia asemenea măsuri prin otcîrmuirile locale.

Cît pentru jăluitori, acum să-i cheme în presudfia Agii şi să-i dojenească pentru îndrăzneala lor de a da asemenea jalbă.

1836, noiemvrie 24

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, ad-tive, nr. arh. 4359/1836, f. 34, copie.

[31]

[1836]

A. Marinovici adevereşte că direcţia Soţietăţii agronomice şi manufacturiere din Scăieni (jud. Saac) şi-a achitat abonamentul la „Curierul românesc", „Muzeul naţional" şi „Buletinul statului" pe anul 1836.

Copie

S-au priimit la redacţie patru galbeni de la domnul praporcic Emanoil Bălăceanu pentru prenumeraţia gazetelor „Curierul românesc" şi „Muzeul naţional" pe anul 1836 (una mie opt sute treizeci şi şase), pe persoana direcţiei Soţietăţii agronomice şi manufacturiere de la ferma Scăieni sud Saac.

Secretar soţietăţii,
A. Marinovici

Nr. 62
Bucureşti

Copie

S-au priimit la redacţie doi galbeni de la domnul parucic [1] Emanoil Bălăceanul pentru prenumeraţia la „Buletinul statului" pe persoana direcţii Soţietăţii agronomice şi manufacturiere de la ferma Scăieni din sud Saac pe anul 1836 (una mie opt sute treizeci şi şase).

Secretar soţietăţii,
A. Marinovici

Nr. 62
Bucureşti

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 37 şi 38, copie.

[1] Sic.

[32]

1837, iulie 20

Sava Podeanu către ocîrmuirea Săcueni, prin care raportează deteriorarea unor mori de pe moşia Scăeni, pe care a pus să le repare, căci morile astfel „nu umblă".

Copie după cea trimisă de cinstita ocîrmuire după raportu îngrijitorului moşiei Scăieni

La moara după Teleajen, aflată în coprinsul aceştii plăşi, s-au rupt fusul cel lung la o roată ; precum asemenea şi făcău : căpăţîna roţii jos, în apă — care, căzînd, stă, nemai-avînd mijloc, nu umblă.

Unde, cunoscînd că aceste, şezînd, aduc pagubă moşii, pe de o parte am şi pus în lucrare a le face de loc precum au fost.

Iar pe de alta, cu cinste înconoştinţez cinstitii suptocîrmuiri, rugîndu-mă a mi să înapoia cinstit răspuns de urmare.

Sava Podeanu

1837, iulie 20

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 191, copie.

[33]

1837, noiembrie 1

„Tovarăşii agronomi, arendaşii moşii Scăieni din sud Saac" către Marea logofeţie a dreptăţii, cer — în urma ridicării sechestrului — ca Tudor Zaplan (din a cărui cauză satul se află fugit „mai mult de jumătate pînă acum" şi acareturile sînt distruse) să le dea aceste acareturi reparate, căci ele produc peste $\frac{9}{10}$ din întregul venit.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII
PLECATĂ JALBĂ

Iarăşi şi acum cu plecăciune nu lipsim a ne face plîngerile noastre cunoscute acestui milostiv şi iubitor de dreptate depertament ; carele, urînd răul şi nedreptăţirile ce să urmează către noi din partea lui Tudor Zaplan, au binevoit prin poruncă de la septemvrie în 12, dată în dosul jelbii noastre, cît şi prin deosibită poruncă dată mai în urmă către cinstita judecătorie locală după chiar jalba dumnealui praporcicu Manoil Bălăceanul, proprietarul moşii Scăieni, de au străşnicit pre această cinstită judecătorie ca, fără zăbavă şi fără altă pricinuire, să ni să dea venitul moşii Scăieni în chiar a noastră stăpînire, precum ni s-au şi luat cînd s-au pus secfestru. Fiindcă noi am şi răspuns dumnealui proprietarului pă 3 ani banii arenzii : galbeni trei mii şase sute, încă de la facerea contractului leat 1835, martie în zece, dupre cum în contract să coprinde şi din jelbile dumnealui Bălăceanul să face cunoscut, îndatorîndu-se numitul secfestrant Tudor Zaplan de a face la loc mai întîi toate acareturile care sînt acum stricate, dărăpănate şi pustii, pre care trebue a ni le da în mîna noastră bune, drese şi umblînd, precum le-au şi luat de la noi cînd s-au pus secfestru şi ne-au izgonit din stăpînire. Căci niciodată noi nu putem primi a fi păgubiţi şi a priimi drept o mie două sute galbeni ai arenzii moşii pe un an, care i-am dat pă 3 ani înainte, numai o mică sumă de venit, ce să coprinde numai din dijmuri şi alte bagateluri,

care nu fac nici a zecilea parte din venitul acareturilor [1]. Şi pe care acareturi întemeindu-ne, am răspuns suma de bani de mai sus arătată.

Şi toate acareturile, care s-au luat de la noi toate bune, drese, acum sînt cu totul stricate ; şi trebuieşte o mare sumă de bani şi o lungă vreme de acum înainte pînă cînd să se aducă în starea cea bună dintîi în care s-au aflat cînd s-au luat din mîinile noastre cu punerea secfestrului.

Fiindcă secfestrantul, cu duşmănie purtîndu-se, nicidecum n-a îngrijit pentru a lor dregere şi îmbunătăţire, ci, dimpotrivă, spre a lor prăpădenie şi dărăpănare, după cum să vede de fieşcine pînă în ziua de astăzi. Şi satul să află fugit din pricina numitului secfestrant mai mult de jumătate pînă acum.

Şi după multele cereri şi zoriri ce am făcut noi la cinstita judecătorie, după poruncile date ale aceştii cinstite Mari logofeţii, pînă acum n-am văzut nici o urmare din partea cinstitii judecătorii ; şi nici măcar încunoştinţare nu ne-au venit, în vreme ce noi şădem atîţea inşi la moşie adăstînd ardicarea secfestrului, cheltuindu-ne şi pierzîndu-ne scumpa vreme şezînd degeaba fără de nici o lucrare.

De aceea plecat ne rugăm ca iarăşi să binevoiască această cinstită Mare logofeţie de a mai porunci de iznoavă aceştii judecătorii a Săcuienilor ca să silească pă secfestrant ca, fără zăbavă şi altă mai multă prelungire, să dreagă acareturile dărăpănate şi să ni le dea tot în starea în care au fost cum le-au şi luat de la noi, dîndu-ne şi tot venitul în mîna noastră pe deplin.

Prea-plecaţi,
Noi tovaroşii agronomi arendaşii moşii Scăieni din sud Saac

Anul 1837, noiemvrie 1
De la moşia Scăieni

[1] Într-o cerere a sa cu privire la moşia Scăieni, Bălăceanu precizează la 16 decembrie 1837 : „....Căci venitul numai al cîmpului, fără de al acareturilor, este prea puţin" (loc. cit., f. 231).

(Rezoluţie)

Agronomii sînt desfiinţaţi din porunca înaltei stăpîniri. Cererea aceasta fiind potrivită cu aceea a dumnealui praporcicului Manolache Bălăceanu, aceea s-au trimis cu poruncă supt nr.[1] spre cuvenita lucrare. Iar aceasta va sta la delă.

Noiemvrie 18.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 222—223, original.

[34]

1837, decembrie 16

Praporcicul M. Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere ca venitul moşiei Scăieni, eliberate de sub sechestru, să fie dat în primirea tovarăşilor agronomi, care i-au achitat 3 600 de galbeni arendă; adaugă că din cauza sechestrului ilegal soţii agronomi au fost păgubiţi cu 400 000 de lei.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTAŢII
PLECATĂ JALBĂ

Cu plecăciune supui în cunoştinţa acestui cinstit depertament că, după multele reclamaţii atît ale mele, cît şi ale tovarăşilor agronomi, arendaşii moşii mele Scăieni din sud Saac, spre a-mi da venitul pomenitei moşii în mîna numiţilor arendaşi, din care dumnealui medelnicer Costache Ştefandache şi dumnealui Iancu Iliescu să află şezători în partea locului, care venit s-a slobozit poruncă a se ridica de supt secfestru

[1] Loc necompletat în document.

Notă. Tot de la moşia Scăieni se găsesc înaintate către Logofeţia dreptăţii noi cereri, cu acelaşi conţinut ca mai sus, la 10 decembrie 1837(loc. cit., f. 236—237) şi la 10 februarie 1838 (loc. cit., f. 254 şi 263) şi semnate: „Noi tovaroşii agronomi arendaşii moşii Scăieni din sud Saac".

ce este pus de Tudor Zaplan rău şi fără de cuviinţă, prin nepravilnica uneltire a cinstitii judecătorii Saac, căci pentru o sumă de trei mii două sute optzeci lei ce-mi dedese o arvună mie numitul Zaplan, fiind prigonire particoleră numai între mine şi între el, s-au pus cinstita judecătorie de au făcut secfestru pă venitul acestii moşii ce erea arendarisit la numiţii agronomi, carii erea cu totul adiafori[1] de judecata ce avea el cu mine; întemeindu-să cinstita judecătorie pă un chezaş fără proprietăţi, carele au şi ieşit mufluz[2], şi pricinuindu-le atît pomeniţilor arendaşi, cît şi mie un izvor de mari şi simţitoare pagubi: peste lei 400 000. Care la vremea cuviincioasă vom şi dovedi toate aceste păgubi cu toată desluşirea şi încredinţarea cuvenită.

Aşadar, după multele noastre reclamaţii, cum zic, s-au şi trimis acum poruncă a cinstitei Mari logofeţii cu nr. 14 245 spre a se da venitul în mîna dumnealui medelnicerului C. Ştefandache şi dumnealui Iancu Iliescu, unii dintre tovarăşii agronomi ce să află în partea locului.

Dar cinstita judecătorie văz că nici cu aceasta nu voieşte a pune în lucrare nici chiar atîtea porunci ale cinstitii Mari logofeţii, în vreme ce astăzi, la 16 dechemvrie, m-am pomenit că-mi face iarăşi mie chemare prin otnoşănia sa de supt nr. 4 310, scrisă de la 6 ale următorului dechemvrie, ca să merg eu a priimi venitul de supt sechestru. De mirare lucru! În vreme ce printr-atîtea desluşitoare răspunsuri într-atîtea rînduri am făcut cunoscut atît către acest cinstit depertament cît şi d-a dreptul către acea cinstită judecătorie că daca eu o dată mi-am priimit banii arenzii de la agronomii arendaşi nu mă poci amesteca şi la venit. Şi în vreme ce acel secfestru cînd s-au pus nu era moşia în stăpînirea mea, ci într-a pomeniţilor arendaşi; de aceea, fiindcă din mîna dumnealor au luat venitu şi al dumnealor lucru au făcut secfestru, iar nu al meu, iară în mîna dumnealor să cuvine după firesc şi pravilnicesc cuvînt, a-l teslimatisi. Şi chiar de aş voi eu a face una ca aceasta, sau din lăcomie, sau din neştiinţă, iarăşi cinstita judecătorie — îngrijitoare obşteştilor

[1] Terţi neutrali.
[2] Falit.

drepturi şi liniştiri ale acelui judeţ — nu ar trebui să mă îngăduie a face acest fel de comfuzii ; cu cît mai vîrtos că agronomii arendaşi neîncetat reclamarisesc a li se da înapoi venitul hrăpit din mîini-le cu nedreptate. Căci eu proprietar al venitului moşii, dupre cum am mai arătat, nu sînt pînă la înplinirea sorocului arenzii, ci numiţii arendaşi.

Ci toate acestea zăbăvi şi încurcături ce să munceşte pă dintreg ca să-mi facă cinstita judecătorie nu este alt decît că, vrînd ca să apere pă secfestrantul Zaplan de învederatele mari păgubi ce văd că trebuie să le plătească numitul şi pe care păgubi neavînd stare Zaplan sau chezaşul lui, este îndatorată însuşi acea cinstită judecătorie a le plăti :

Întîi, fiindcă au pus secfestru nu pă lucrul meu, ci pă lucru străin, al arendaşilor, cari n-au avut pînă în ceasul acela nici un amestec cu Zaplan ;

2-lea. Fiindcă au priimit chezăşia unui om fără proprietăţi bune, cu toate necurmatele noastre arătări, carele în grabă au şi mofluzit ;

3-lea. Fiindcă, după ce au pus secfestru pă venitul numai, n-au îngrijit a lua numai venitul moşii, iar nu să-mi dărapene şi să-mi pustiască toate acareturile, lăsîndu-le prăpădite de istov, şi să-mi gonească jumătate clăcaşii ;

Iar al 4-lea, pentru că cinstita judecătorie, prin chiar înscrisul său ce l-au dat la mîna agronomilor, să îndatorează a plă[ti] însuşi cinstita judecătorie toate păgubile de nu va fi chezaşul lui Zaplan destoinic. Iar pă de altă parte să muncesc să mă încurce pă mine în priimirea venitului moşii, fiindcă prevăd că pre arendaşi niciodată nu-i vor putea face a priimi moşia cu acareturile derăpănate şi jumătate clăcaşi izgoniţi, în vreme ce ei mi-au numărat 3 600 galbeni pă venitul acareturilor, care le-au priimit bune pă toate din mîna mea, precum iarăşi bune are a mi le teslimatisi la ieşirea dumnealor din arendă, căci venitul numai al cîmpului, afară de al acareturilor, este prea puţin.

De aceea plecat iarăşi mă rog ca, luîndu-le acestea toate în băgare de seamă cinstita Mare logofeţie, să binevoiască a porunci de iznoavă straşnic cinstitii judecătorii ca să mă

lase pă mine în pace despre aceasta şi să se dea venitul la numiţii arendaşi după ce va drege acareturile dupre cum le-au luat din mînă-le şi după ce va strînge clăcaşii du pă unde i-au răspîndit. Căci oricîtă zăbavă să face cu într-adinsa întîrziere de zadarnice prelungiri de corespondenţii, tot mai multe păgubi şi cheltuieli izvorăsc, pentru care tot cinstita judecătorie va fi în răspundere. Căci eu m-am luat de gînduri cu acea cinstită judecătorie, că, daca nu înţelege de chiar atîtea porunci ale acestii cinstite Mari logofeţii ce i s-au trimis dinpreună cu răspunsurile mele, eu nu ştiu ce alt răspuns mai aşteaptă de la mine.

Praporcic *M. Bălăceanul*

Anul 1837, dechemvrie 16

(R e z o l u ţ i e)

Să să ceară mai întîi ştiinţă de la judecătorie : pă ce temeiuri s-au adresat către jeluitor, ce împiedicare sau altă împrejurare au fost după porunca Agiei dată ca să aducă la îndeplinire cererea jeluitorului, trimiţîndu-să şi copie du pă aceasta. Ghenarie 3.

A. Racoviţă

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 240—241, original.

[35]

1841, septembrie 5

Gh. Cantacuzino şi alţii (din partea tribunalului Prahova) alcătuiesc o catagrafie de obiectele şi hîrtiile răposatului Teodor Diamant, rămase la Cîmpina şi la mănăstirea Mărgineni, inclusiv contractul prin care s-a obligat a face lui Manolache Bălăceanu „o fermă agronomică şi facturieră" ; extras.

Catagrafie
a rămasurilor răposatului Teodor Diamant,
aflate la Cîmpina şi la mănăstirea Mărgineni
1841, septemvrie 5

No. bucăţilor	Leatul hîrtiilor	
		Cele de la Cîmpina
		[...]
1	— —	Catastih mic cu fel dă fel dă însemnări, trecut la nr. 1.
1	1841, iulie 11	Adeverinţa Burducii de la Moldova, pt. opt păturі lăsate de răposatul în păstrare — 2.
1	.....	Condică cu hîrtii albe dă scris.
1	.....	Delă cu copii după hîrtiile moşii Telega, Băneşti, a mănăst. Mărgineni — 3.
1	.....	Însemnări pt. moşia Jiveşti şi Gîrleşti — 4.
1	.....	Delă cu hîrtii coprinzătoare dă planul făcut dă răposatul asupra iconomii industriială şi agricolă şi asupra îmbunătăţirii soartii ţiganilor
1	.....	Hîrtii şi contracturi prin care să orînduieşte hotarnic şi inginer la cîteva moşii
		[...]
	.....	*Cărţi franţuzeşti tipărite*
		[...]
1	1841, iulie 26	Adeverinţă prin care Ioan Comineanu arată că au priimit 15 galbeni împărăteşti ce didese răposatului.
		[...]
31	.....	Cărţi franţuzeşti tipărite.
		[...]
1	.....	Hartă a Moldaviei şi Valahiei
		[...]
		Cele de la mănăstirea Mărgineni
		[...]
1	1835, dechemvrie 12	Contract al lui Manolache Bălăceanu către răposatul prin care să arată că s-au legat a-i face cel din urmă o fermă agronomică şi facturieră.

No. bucăţilor	Leatul hîrtiilor	
1	1835, martie 10	Zapis al praporcicului Manolache Bălăceanu prin care să arată că au dat cu arendă Soţiităţii agronomice moşia sa Scăieni în soroc dă cinci ani, cu cîte lei 37 800 pă an, de la carii au şi priimit Bălăceanu lei 113 400, şi cu condiţiile coprinse într-însul pă cinci ani.
		[...]
1	1836, fevruarie 28	Vechiletul lui praporcic Bălăceanu, prin care orînduieşte pă răposatul să artardisească[1] la nişte moşii din Teleorman.
		[...]
2	.....	Harte mari ale Prinţipatului Valahiei.
1	.....	Idem mică, a Münichului (Munihului).
9	.....	Bucăţi harte mititele, strînse toate la un loc.
1	.....	Hartă ruptă.
1	.....	Planul moşiilor Pleşcoiu şi Pleşoiu din sud Slam-Rîmnic.
1	.....	Hartă mică a Ţării Româneşti.
1	.....	Planul oraşului Bucureşti.
1	.....	Hartă mică a Evropii.
1	.....	Hartă a crăii Bavarii.
16	.....	Copii planuri a feluri dă moşii.
2	.....	Mese cu dooă planuri dă moşii asupră-le.
1	.....	Masă dă lemn proastă.

1 Să participe, să concureze la licitaţia arendării (vînzării) moşiilor respective.

(Semnatari)
Gheor. Cantacuzino ;
pentru d. procuror : *Gheorghe Iliovici*
Teodorache P... ; Ioachim Cara (?)

Arhivele statului Bucureşti, Obştească epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 63—66, original, 8 pagini mari.

II.

Dizolvarea falansterului „Soții agronomi“ de la Scăieni

[36]

1836, septembrie 3

Ocîrmuirea jud. Saac către praporcicul Manolache Bălăceanu, prin care îl înştiinţează că va veni să cerceteze în curtea acestuia pe acei „mulţi oameni streini, veniţi din alte părţi".

OTNOŞENIE CĂTRE
D. PRAPORCIC MANOLACHE BĂLĂCEANU
Nr. 3 936, anul 1836, septemvrie 3

Ocîrmuirea au luat ştiinţă că în curtea dv. s-ar fi aflînd mulţi oameni streini veniţi din alte părţi, a cărora cunoştinţă fiindcă nu este arătată de nimini, de sînt oameni cu chezăşii, precum şi dacă sînt abătuţi la niscarva neplăcute urmări, s-au găsit cu cale ca însumi eu suptiscălitul să viu sîmbătă la 5 ale următoarii, să viu să cercetez feţele acele streine.

Drept aceea, cu cinste să dă în cunoştinţa dv. ca la arătata zi să fie toţi numărul acelora în fiinţă a desăvîrşi cercetarea, ce după nouăle întocmiri să atinge de căderile ocîrmuirii.

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 1, copie.

[37]

1836, septembrie 23

Medelnicerul Nicolaie Pîcleanu către Departamentul din lăuntru, prin care raportează rezultatul cercetării ce a făcut la Scăieni: efectivul „soţilor agronomi" găsiţi prezenţi, îndeletnicirea lor, purtarea ce au printre ţărani etc.; rezoluţia departamentului, hotărîndu-se desfiinţarea coloniei Scăieni prin înţelegere cu praporcicul Bălăceanu.

CINSTITULUI
DEPERTAMENT AL TREBILOR DIN LĂUNTRU
MEDELNICER NICOLAIE PÎCLEANU

Spre îndeplinirea poruncii cinstitului depertament de supt nr. 6 114, pornindu-mă la sud Saac, am mers înpreună cu îndeplinitoru datoriilor de ocîrmuitor la satul Scăienii, proprietatea d. praporcic în ostafcă Emanoil Bălăceanul, unde am şi găsit acea adunare de oameni supt numire de Soţietate agronomică, supt direcţiia dumnealui Bălăceanu, iar numitul lipsea de acolo, plecat fiind cu două zile mai nainte la Bucureşti.

Numărul aceştii adunări, după cercetarea ce cu bune mijloace am făcut, l-am dovedit dă : treizeci şi doi bărbaţi — cu mici, cu mari, rumâni şi ţigani — şi de dooăzeci şi una fămei, iarăşi asemenea ; pe carii luîndu-i în scris cu înprejurările ce am putut descoperi pentru a fieşcăruia persoană, plecat alătur pă lîngă aceasta listă.

Îndeletnicirea acestora, precît m-am îndestulat, este deobşte în lucrare de pămînt şi în oareşcare deprinderi în ştiinţe, pe care ei le numesc : învăţătură înprumutată, însă în cea dintîi mai cu osebire cei proşti ; şi în cea de-al doilea, cîţi dintr-aceştia să deosibesc cu oareşcare talenturi, cîştigate din Şcoala naţională de aici.

Purtarea lor pîntre lăcuitorii ţărani, după cercetarea ce am făcut, o am dovedit mărginită ; şi ei toţi : supuşi la oareşcare reguli morale şi de a nu putea nici să iasă vreunul afară făr' de pricină binecuvîntată, precum nici a intra cinevaşi pînă a nu face de ştire mai nainte înlăuntru.

Între aceşti soţi este şi unul ce au fost underofiţer în miliţie, al căruia nume să va vedea în listă la nr. 16 ; pe acesta îl au însărcinat cu îngrijirea porţii şi cu îndatorire a păzi cu puşca, ori numai el, sau şi alţii, pe rînd, vreme mai multă sau mai puţină din zi şi din noapte — precum, adică, soţietatea ar găsi dă trebuinţă —, avînd acolo şi dooă puşti proaste, de vînat, care le-am şi văzut, afară din alte trei ale domnului Bălăceanu, care mi-au arătat că sînt închise în odaia dumnealui.

După ce am săvîrşit acolo, pornindu-mă să viu la Bucureşti, am întîlnit pă drum şi pă d. Bălăceanu ; şi făcîndu-i cunoscută porunca ce am — a cere de la dumnealui oareşcare desluşiri atingătoare de această soţietate — au priimit cu toată mulţumirea de s-au întors înpreună cu mine la Bucureşti. Şi, în urma unii de aproape înţelegeri ce am avut, mi-au dat încredinţare că, lipsindu-i cîtevaşi hîrtii atingătoare dă chezăşiile soţilor, au trimis într-adins om ca să le aducă de la Scăieni ; şi îndată ce vor sosi, alcătuindu-şi în scris desluşirile cerute, mi le va aduce.

De aceea, dar, dă cele urmate pînă acum nu lipsesc plecat a raportui ; şi după aceasta, priimind de la d. Bălăceanu şi acele desluşiri, nu voi lipsi iarăşi cu raport a le înfăţişa, spre desăvîrşita îndeplinire a aceştii însărcinări.

N. Pîcleanul

1836, septemvrie 23
Nr. 22
Bucureşti .

(R e z o l u ţ i e)

Poruncă la otcîrmuirea dă Saac că, după raportul medelnicerului Pîcleanu, îndăstulîndu-să dă toate înprejurările adunării dă la moşia Scăieni, fiindcă această adunare de să va socoti drept şcoală, ar fi trebuit a să face prin ştirea stăpînirii, după legiuirile statornicite pentru asemenea întocmiri ; precum asemenea şi de să va socoti Soţietate agronomică, precum şi-au luat numire, iarăşi fără ştirea şi voia stăpînirii n-ar fi trebuit a să face.

Pentru amîndouă aceste cuvinte, adunarea întocmită la satu Scăieni, proprietatea praporcicului Bălăceanu, să va desfiinţa cu totu. Pentru care să scrie d. ocîrmuitoru ca, prin înţelegere cu praporcicu Bălăceanu, să-l îndatoreze negreşit a o desfiinţa. Şi să raportuiască dă punerea la cale.

Septemvrie 29

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 9—10, original.

[38]

1836, septembrie 30

M. Ghica către ocîrmuirea jud. Saac, prin care îi porunceşte să oblige pe praporcicul Bălăceanu a desfiinţa negreşit „Soţietatea agronomică", raportîndu-se de întocmai urmare.

LA OTCÎRMUIREA DE SAAC

Deodată cu raportul otcîrmuirii dă supt nr. 4 183, au înfăţişat şi dumnealui medelnicer Pîcleanu al său din parte-i osebit, arătînd amărunturile înfiinţării adunării ce petrece supt numire dă Soţietate agronomică la moşiia de la Scăieni a d. ieşitului la ostafcă praporcicul Emanoil Bălăceanu.

Asupra aceştii pricini întorcîndu-să băgare dă seamă că, ori şcoală, sau Soţietate agronomică dă s-ar lua a să socoti, trebuie a fi întocmită prin ştirea şi voia stăpînirii. Apoi, nevăzîndu-să aci nişte asemenea pravilnice urmări, orînduiala cere a să dăsfiinţa acea adunare cu totul.

Şi spre un asemenea sfîrşit să porunceşte otcîrmuirii ca, prin înţelegere cu dumnealui praporcicu Bălăceanu, să puie asupră-i îndatorire ca negreşit să o desfiinţeze şi să să raportuiască dă întocmai urmare.

M. Ghica

1836, septemvrie 30
Secţia 1, masa 1
Nr. 6 478

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 22, ciornă.

[39]

1836, noiembrie 27

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alex. Ghica, domnul Ţării Româneşti, prin care arată că agia nu trebuia să-i ceară înscris referitor la soţii agronomi, care „dă sineşi să chivernisesc" ; rezoluţia domnească poruncind arestarea lui Em. Bălăceanu şi menţiunea că această poruncă s-a îndeplinit.

PREA-ÎNĂLŢATE DOAMNE !

În fericitele mării-tale zile mă văz cu totul năpăstuit, adecă la o jalbă ce au dat mării-tale arendaşii moşiei Scăieni, prin care jalbă au fost cerut de la măria-ta un plug de cele modele : nenădăjduit m-am pomenit că mă cheamă cinstita Agie a poliţii şi arătîndu-mi acea jalbă, tot deodată m-au îndatorat de am dat un înscris, după care cu toată plecăciunea alătur copie. Şi mă rog plecat mării-tale ca un părinte obştesc ce de dumnezeu eşti orînduit să iei în băgare de seamă trista soartă ce îmi ameninţă stingere şi dărăpănare. Şi aceasta ca cînd eu aş fi voitorul de a pricinui simţitoare pagube în feluri de chipuri şi locuri către pomeniţii arendaşi.

Apoi, cînd eu nu mă cunosc că am vreo împuternicire pe viitorime a înfiinţa pă pomeniţii arendaşi sau a-i desfiinţa, cum dar cinstita agie m-au îndatorat ca să dau un asemenea înscris pentru feţe ce de sineşi să chivernisesc ?

De aceea iarăşi mă rog plecat mării-voastre ca, privind asupră-mi cu blîndul şi părintescul ochiul mării-tale, să porunciţi cele de cuviinţă spre dobîndirea dreptului ce numai de la măria-voastră să nădăjduieşte.

Al mării-tale prea plecată, supusă şi pentru totdeauna credincioasă slugă,

Ieşitul în ostafcă
praporcicu *Manoil Bălăceanul*

Anul 1836, noemvrie 27
Nr. 100

(V e r s o)

Noi Alecsandru Dimitrie Ghica vvd., cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Rumânească ;

D-lui vel-agă. Dă vreme ce după poruncile de mai nainte ce s-au dat jeluitorului prin ocîrmuirea judeţului asupra adunării ce fără nici o încredinţare dată şi voie

luată au alcătuit-o supt numire dă sineşi dată, mai vîrtos fiind însuşi om însemnat dă prostie a minţii şi năravuri proaste, nu s-au arătat cu înţelegere şi dă vreme ce şi după cele ce prin Agie poruncite lui de către stăpînire de a să părăsi de acest fel dă îndrăsneli încă stăruieşte întru netrebnica sa urmare, vel agă îl va rîdica şi îl va arestui la poliţie şi ne va arăta ca să i se dea poruncă dă urmare.

1836, decemvrie 1

(Sigiliul)

Vătaf-agii, văzînd coprinderea poruncii mării-sale lui vodă, îndată ridicînd pă pomenitu în alăturata jalbă şi îl va ţine la arest pînă va priimi poruncă de urmare.

Vel-agă, Şefu secsii, *C. Petrescu*

După porunca de mai sus, ridicîndu-să d-lui fostul praporcic Manoil Bălăceanu jăluitor, s-au pus la arest.

1836, decemvrie 3

Să să răportuiască mării-sale lui vodă, cerînd dezlegări.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 7233/1836, f. 4, original.

[40]

1836, noiembrie

M. Bălăceanu către Agia oraşului Bucureşti, prin care combate afirmaţia acesteia că titlul de „soţi agronomi" ar fi necunoscut stăpînirii ; prin argumente de drept şi de fapt scoate în relief valabilitatea acestei denumiri.

Copie

Printr-această descriere să face ştiut că cinstita Agie a politii Bucureşti, chemîndu-mă, mi-au arătat o luminată rezuluţie a mării-sale lui vodă supt nr. 9 123, pusă la o

jalbă — titulată soţii agronomi, arendaşii moşii Scăieni — prin care cere de la măria-sa vodă un plug de cele modele ; şi cinstita Agie din înaltă poruncă mi-au poruncit ca pomenitul titlu de soţii agronomi pentru viitorime să nu să mai înfăţişeze, fiind un titlu necunoscut stăpînirii.

Eu plecat încunoştinţez că din parte-m[i] nu mă cunosc împuternicit nici a deznumi acest titlu, nici a da vreo altă titulă.

Ci cinstita Agie va binevoi de a porunci ce numire meritează aceşti arendaşi ai moşiei Scăieni ; şi eu, ca un proprietar al pomenitei moşii, le voi încunoştinţa (de voi fi poruncit). Iar la propunerea ce mi s-au făcut de cinstita Agie că arătatul titlu n-ar fi cu ştirea stăpînirii, la aceasta răspunz : el este cu ştirea înnaltei stăpîniri, şi anume :

1-iu. La martie leat 1835 s-au încheiat contract cu pomenitul titlu de soţii agronomi de la fer[ma] Scăieni ; care contract în orighinal, după orînduială, stă în cinstitul Trebunal din sud Saac.

2-lea. De atunci şi pînă acum, treptelniceşte sînt date un însemnat număr de jălbi şi chiar către măria-sa vodă, tot supt titlu acesta de soţii agronomi arendaşi ai moşiei Scăieni. Şi măria-sa, priimindu-le, le-au dat luminate rezoluţii spre îndestularea soţilor în feluri de înprejurări, care jălbi s-au şi adus la îndeplinire de către cinstitul Departament al dreptăţii.

3-lea. Contracturi în felurimi de împrejurări, tot supt acest titlu de soţii agronomi, stau de faţă, adeverite atît de cinstitele Comisii ale văpselelor politii, cît şi de cinstitul tribunal, şi asemenea această numire este cunoscută şi cinstitii Agii.

4-lea. De la „Curierul Românesc", cum şi de la „Buletinul statului", treptelniceşte pă numele aceştii soţietăţi, prin cinstitele otcîrmuiri locale, să împarte ştiinţele cuvenite, după regulile întocmite pentru toate feţile publice ; apoi de la acest titlu, de n-ar fi trecut prin cenzura statului, cum ar putea de a să păzi legiuirile obşteşti ?

De aceea oricine va ponoslui că arătatul titlu ar fi fără ştirea înaltei stăpîniri face o năpăstuire, din care alt nu va izvorî fără numai un neprecurmat şir de reclamaţii şi foarte însemnătoare pagube la feluri de feţe şi locuri.

Eu aceştea nu doară că le supui la cunoştinţa cinstitii Agii ca un advocat al soţietăţii sau îndemnat de însumi, ci ca un chemat fiind de cinstita Agie din înaltă poruncă arăt cele de mai sus, ca nu pă viitorime să se pogoare asupră-mi vreo răspundere.

[1836, noiembrie]

[M. Bălăceanu]

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 35 şi 44, copie.

[41]

1836, decembrie 3

Un grup dintre soţii agronomi care acceptaseră condiţiile de viaţă în Societatea agronomică şi manufacturieră dau jalbă către ocîrmuirea jud. Saac, desolidarizîndu-se de numita societate pe motiv că n-au găsit aici veacul de aur promis de Bălăceanu, că nu li s-a predat lecţii de Teodor Diamant şi altele.

CINSTITEI OTCÎRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Grăim toţi întru adevăr ; că cine ne va dojeni ? Cine va tăgădui graiurile noastre ? Care om poate privi cu răceală pizmuirile ce gonesc trecătoarele noastre tinereţe şi neîncetatele îmbrînceli spre dărăpănare ; care inimă de piatră sau care suflet de gheaţă va îndrăzni să osîndească lacrămile noastre ce totdauna vărsăm pentru a noastră cumplită soartă.

Noi, făcînd contracturile noastre pentru o soţietate cu d. Manoil Bălăceanu că vom găsi întrînsa veacul de aur, raiul pămîntesc, lăcaş, hrană, îmbrăcăminte, d-a lucra orice fabrică, d-a învăţa orice învăţătură — care sînt scrise în contracturile noastre —, însă orice vom voi să învăţăm şi orice vom voi să lucrăm (aceste învăţături sînt scrise în contracturile noastre : matimatica, economia soţială, limba franţozească şi alte ştiinţe folositoare, care să ni să predea de către d. Teodor Diamant), fieştecare ce meserie va şti, să îmveţe şi pe alţii. Iar mai vîrtos pentru contractul arenzii moşii Scăieni, care zicea că este întărit de această judecătorie pă cinci ani pentru soţietate, pînă ne-au adus aici. Cum a venitără d. Ioan Cărbunescu, fiind chezaş pentru un militar şi luînd o mie lei şi mai bine, a fugit ; şi d. Sandu Nohaia, slobod fiind de la miliţie că, chiar singur spuind o dată la masă, că de la Mehedinţi pînă aici a venit cu răvaş pecetluit cu sfanţih chiar de el ; şi pă el l-au priimit.

Care acum vedem că, în locul veacului de aur, veacul noroiului ; în locul raiului pămîntesc, mai rău decît păcătoşii în iad (care ei sînt morţi, iar noi vii) ; în loc de lăcaş, ca nişte vinovaţi la arest ; în loc de hrană, mai rău decît vinovaţii Giurgiului ; în loc de îmbrăcăminte, nimic ; în loc de fabrică, să-i curăţim pădurea de mărăcini, rădăcini, d-a săpa puţuri, gropi, şanţuri şi altele nesuferite, care nici ţiganii n-au ajunsără astfel ca noi ; în loc de învăţăturile d. Teodor Diamant, zicem că nici nu-l cunoaştem şi nici că să pomenesc pe la noi acele învăţături. Şi chiar noi n-avem voie d-a învăţa măcar dintr-acelea care să află, decît copiii dumnealui. Şi să-i păzim caraula ziua şi noapte cîte două ceasuri, desculţi, dezbrăcaţi, prin ger, ploaie şi ninsoare. Oricare nu face opt ceasuri pă zi la cele nesuferite şi ticăloase lucrări ale Bălăceanului nu i să dă mîncare (şi ce mîncare : linte de zece ani, nefiartă ; pîinea, ca tina ; şi la 3—4 zile cîte o mînă de nuci în post, iar în dulce o ciorbă ordineră, bălăcită de toţi ţiganii, un fel de nimic. Cîteodată şi friptură [care alăturăm şi tabla mesii aici] [1]). În loc de contractul arenzii moşii Scăieni vedem că este secfestruită ; în loc d-a lua şi noi drepturile noastre ca nişte tovarăşi vedem că n-avem voie d-a lua măcar o nucă fără ştirea dumnealui sau a loc[ţiitor]ului dumnealui, căci dăm ştreaf. Voie n-avem d-a scri cevaşi tainic la părinţi, rude sau protectorii noştri, că ni le citeşte ; d-a face cunoscut judecătorii, ne pomeneşte de ţiganii dumnealui, care acum se socotesc înaintea noastră ca nişte muşte. Şi că oricare nu să supune la ale dumnealui reguli, ce din capriţii le pune, le făgăduieşte că o să fie prea

[1] În document, cele şase cuvinte puse în paranteze drepte sînt tăiate prin linioare verticale. Plîngerea este reprodusă de D. Popovici („Santa cetate", p. 29—30), omiţîndu-se cele şase cuvinte menţionate.

straşnic pedepsiţi. În vreme ce noi nu-l mai cunoaştem mai mult decît o furnică, ce neîncetat umblînd prin ţărîna cea mai puţină să face nevăzută.

De aceea plecaţi ne rugăm cinstitei otcîrmuiri că, ca să putem merge la Bucureşti d-a ne căuta drepturile prin stăpînire cu dumnealui, să ni să sloboază răvaş de drum ; că prin răvaşu stăpînirii am venitără şi iar prin stăpînire voim să ne şi întoarcem, dimpreună şi cu-un om din partea otcîrmuirii pînă ne vom lua calabalîcurile noastre, cu toate că i-am cerutără voie şi nici un răspuns nu ne-au dat ; că altele i-am scris şi altele ne-a scris, ca un viclean.

Iar mai vîrtos rugăm pă cinstita otcîrmuire ca, pînă cînd ni să va slobozi răvaş de drum şi pînă vom ajunge la Bucureşti, să ni să facă orînduială de mîncare, că trei zile de cînd nu ni s-a dat şi acum sîntem toţi întru cea mai mare deznădăjduire.

Şi sîntem prea plecaţi ai cinstitei otcîrmuiri,

Toma Constandin Caton,
Costache Costandin, Petre Popescu,
Gheorghe Cîrjanov, Ioan Costandin,
Gheorghe Mihailovici, Manoil Popovici,
Costache Anastasiu, Nicolaie Erbaru,
C. Papadonat

1836, dechemvrie 3

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, ad-tive, nr. arh. 4359/1836, f. 28, original.

[42]

1836, decembrie 3

Ocîrmuirea jud. Saac către Marea vornicie din lăuntru, prin care raportează absenţa continuă a lui Em. Bălăceanu de la Scăieni, de unde o parte a soţilor agronomi au dat jalbă ocîrmuirii că n-au hrană şi cer răvaş de plecare.

CINSTITII MARI DVORNICII
A TREBILOR DIN LĂUNTRU
OCÎRMUIREA JUDEŢULUI SAAC

În urma poruncii cinstitii Mari dvornicii cu nr. 7 510, neputînd ocîrmuirea prin alte mijloace a întîlni pe d. Manolache Bălăceanu ca să ia înţelegere asupra desfiinţării Soţiietăţii, au pus îndatorire suptocîrmuitorului local a îngriji ca, cînd să va întoarce de la Bucureşti, să facă cunoscut ocîrmuirii.

Şi nevăzîndu-să dumnealui nici pînă acum, astăzi la 3 ale următoarii luni s-au întîmpinat ocîrmuirea cu jalbă din partea a cîţiva din acei adunaţi la această soţietate, arătînd, pe lîngă alte multe nesuferiri ce cearcă, că sînt şi în lipsă de hrană cea din toate zilile, cerînd a li să da răvaş de la ocîrmuire, ca să să înparţă fieşcare pe la locurile lor.

Ci fiindcă pentru o asemenea înprejurare ocîrmuirea nu cunoaşte chipul aşezării lor, iar acum şi cerîndu-le a înfăţişa vreun răvaş de drum cu care au venit pe această moşie a pomenitului Bălăceanu, au arătat că nu au, nici chezaşi avînd aici ca să le dea slobozenie ocîrmuirea şi temîndu-să ca nu aceştia, dejnădăjduiţi fiind, să să abată la niscareva înpotrive urmări şi osibit prevăzînd că poate chiar între ei să să întîmple vreo turburare, căci nu să unesc toţi, grăbeşte prin într-adins a face cunoscut cinstitii Mari dvornicii această a lor cerere, trimiţînd totdeodată şi în original jalba lor spre a să da poruncă de urmare.

D. Politi

Anul 1836, dichemvrie 3
Nr. 5 578, Bucovul

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 27, original.

[43]

1836, decembrie 4

Ocîrmuirea jud. Saac către Departamentul din lăuntru, prin care raportează trimiterea acolo a 10 dintre membrii Societăţii agronomice Scăieni, sub convoi format din 5 dorobanţi.

CINSTITULUI DEPERTAMENT
AL PRICINILOR DIN LĂUNTRU
OCÎRMUIREA JUDEŢULUI SAAC

În urma raportului ocîrmuirii cu nr. 5 678, ce s-au îndreptat cinstitii Mari dvornicii, cu în original jalba a cîţiva din cei ce să află petrecînd la Soţietatea agronomică alcătuită de d. Manolache Bălăceanu pă moşia dumisale Scăieni ;

De iznoavă astăzi s-au arătat zece[1] din numărul acelora fugiţi cu toate lucrurile lor, cerînd ajutorul ocîrmuirii atît de a li să da slobozenie să să întoarcă la urma lor, cît şi bani de cheltuială, fiind în desăvîrşită lipsă de hrana cea din toate zilile. Potrivit cu a cărora cerere şi simţind a lor scăpătăciune, pă de o parte de la însum ocîrmuitorul le-am dat pentru cheltuiala drumului şi, întovărăşindu-i cu convoi de cinci dorobanţi, să trimite la cinstita Mare dvornicie, cu listă arătătoare de numele lor, spre a să urma cu dînşii cele ce să va găsi de cuviinţă ; iar pă de alta s-au străşnicit supt-ocîrmuitorul părţii locului ca să cerceteze la pomenitul sat de au făcut aceştia niscareva neorînduieli, precum şi pentru cei ce au mai rămas a îngriji de aproape ca să nu să abată la înpotrivă urmări.

D. Politi

1836, dechemvrie 4
Secsia 2-lea
Nr. 5 618

Arhivele statului Bucureşti. Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 30, original.

[44]

1836, decembrie 4

Mihail Ghica, şeful Departamentului din luăntru şi frate al domnitorului, porunceşte ocîrmuirii jud. Saac să procedeze la risipirea coloniei adunate la Scăieni, trimiţînd pe membrii ei cu convoi la departament.

[1] Aceşti 10 „soţi" sînt autorii reclamaţiei de la 3 decembrie 1836 (loc. cit., f. 28 şi 31).

La raportu otcîrmuirii cu nr. [1], pă lîngă care să alătură jalba ce au dat către acea otcîrmuire aduna[rea] ;

Spre răspuns să porunceşte dumitale : îndată după priimirea aceştia să te scoli însuşi şi, mergînd la faţa locului, vei întrebuinţa cele mai cuviincioase mijloace spre risipirea acei adunări.

Iar pentru reclamanţi, de nu va fi avînd chezăşii, să le închiriezi trăsura trebuincioasă pentru a lor transportuire aici în Bucureşti, înlesnindu-le şi mijloacele hrănii pă drum, cu bani din casa tîrgului. Şi cu convoi să-i porneşti îndată, îndreptîndu-i cu raport către depertement.

Totdeodată vei trimite depertementului şi socoteala cheltuielii spre a să face punere la cale.

M. Ghica

1836, dechemvrie 4

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 29, ciornă.

[45]

1836, decembrie 7

Ocîrmuirea jud. Saac către Departamentul din luăntru, prin care raportează că, „întrebuinţînd cuviincioasele cuvîntări", a luat măsuri de risipire a soţilor agronomi de la Scăieni, care arată însă că n-au cui da în primire lucrurile şi banii acestei colonii („adunări").

Copie după raportul ocîrmuirii judeţului Saac cu nr. 5 647, anul 1836, dechemvrie 7, îndreptat către acest depertament

Spre urmarea poruncii cinstitului depertament supt nr. 8 237, am mers însuşi la satu Scăienii şi, întrebuinţînd cuviincioasele cuvîntări spre risipirea aceştii adunări, toţi

[1] Loc alb în text.

apoi ei mi-au propus că prin amăgirea d. Bălăceanu, avînd supt a lor îngrijire lucruri de ale casii şi bani, să sfiesc ca nu în urma rădicării lor de acolo să cerce pretenţii şi îndatorire a-l despăgubi, fiind la d-lui şi chezăşiile ce i-au dat la a lor adunare, rugîndu-să fierbinte ca ori să îndatoreze d. Bălăceanu să vie spre a-i da cele ce li s-au încredinţat, sau să aibă o încredinţare că nu vor fi supuşi la răspundere, după care, numaidecît să vor ridica, ca nişte supuşi ce sînt către stăpînire.

Aceste de mai sus urmate supuindu-să în cunoştinţa cinstitului depertament, să roagă plecat otcîrmuirea a avea poruncă de urmare.

După orighinal,

C. Filipescu

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 7233/1836, f. 25, copie.

[46]

1836, decembrie 7

Ioan Vretos, C. Şerbănescu şi alţi „soţi agronomi" fac cunoscut ocîrmuirii jud. Saac că, avînd în primire cancelarii, profesoratul şi diferite hîrtii ale societăţii, nu pot pleca fără a le preda lui Bălăceanu, rugînd ca acesta să fie trimis la Scăieni.

CINSTITII OTCÎRMUIRI
A JUDECĂTORII JUDEŢULUI SAAC

La porunca ce cinstita otcîrmuire ne-au încunoştinţat astăzi la 7 ale următoarii luni dechemvrie ca să ne depărtăm de la această soţietate, nefiind priimită de către stăpînire,

Cu cinste facem cunoscut cinstitii otcîrmuiri : pentru că noi sîntem însărcinaţi unii cu cancelaria, alţii cu profesoratu, nu putem a ne dăpărta de aici pînă nu ne vom desface cu d. Bălăceanu şi pînă nu vom teslimatisi toate hîrtiile ce ni le-au încredinţat dumnealui în mînă.

De aceea ne rugăm cinstitii otcîrmuiri ca, pă de o parte, să ne adaste pînă ne vom desface, iar pă de alta să facă chemare dumnealui Bălăceanu a veni cît mai în grab aici spre a ne desface de toate daraverile ce avem între noi şi apoi vom fi următori poruncii stăpînirii.

Ioan Vretos, C. Şerbănescu,
N. Marcovici, Costache Bulgărescu,
Sandu Nohaia, Ioan Cărbunescu

Anul 1836, dechemvrie 7

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 59, original.

[47]

1836, decembrie 9

Toma Constandin Caton, împreună cu alţi soţi agronomi risipiţi de la Scăieni cu forţa de către stăpînire, dau jalbă către Alex. Ghica, domnul Ţării Româneşti, învinuind de înşelăciune pe Em. Bălăceanu ; rezoluţia domnească de trimitere a pîrîtului în judecata criminală.

PREA-ÎNĂLŢATE DOAMNE,
PREA-PLECATĂ JALBĂ

Noi, ceia ce cu numire am fostără soţi agronomi şi manufactorieri la Scăieni, moşia d-lui prapo[r]cic Manoil Bălăceanu, facem următoarele noastre arătări către măriavoastră că, lăsîndu-ne unii şcoalele, alţii stăpînii şi alţii alte enteresuri şi făcînd contracturile cu d-lui, întărite prin comisie, pentru o soţietate de cinci ani, într-acest chip : a ni să da de către d. Teodor Diamandi matematica, economia soţială, limba franţozească şi alte ştiinţe ; a lucra orice fabrică, agricultură ; a ni să da lăcaş, hrană, îmbrăcăminte ; a ni să da moşia Scăienii nouă ca la nişte tovarăşi ; de a face orice printr-a noastră bunăvoie, iar nu prin silă, şi chiar din gura d-lui ne spunea atîtea făgăduieli, încît socotim că cei mai scumpi să înşela de punea bani şi cei mai

înţelepţi săraci de făcea ceea ce am făcutără, că afară de cele ce este în contracturi ne spunea că are peste 500 000 lei împărţiţi pă vite, păduri, moşii şi alte neguţătorii, împreună şi cu voia stăpînirii. Ne făgăduia că vom găsi veacul de aur, raiul pămîntesc şi cîştigul cel mai mare, plăcerile lumii, slobozenia care este cea mai plăcută tutulor şi altele multe.

Care aceste toate s-au urmat vreo lună, nu după cum scrie nici toate, ci numai unele din ele. Iar în cele după urmă ajunserăm ca de silă să ne facem cei mai mari sfinţi ; pentru că, în loc de lecţiile d. Teodor Diamandi, zicem că nici nu l-am văzutără şi nici că să pomenesc pe la noi acele învăţături ; că în loc de iconomia soţială am învăţatără ca un sfert de pîine să-l iconomisim o zi sau două ; în loc de matematică a număra cele opt ceasuri pă zi care era de lucru spre dare de mîncare ; în loc de limba franţozească este numai pentru cei începători ; în loc de fabrică a-i curăţi pădurea de mărăcini, buturugi şi altele nesuferite lucruri ; în loc de agricultură a-i săpa puţuri, şanţuri, gropi ; în loc de lăcaş, ca nişte vinovaţi la arest ; în loc de hrană ajunserăm ca toţi unindu-ne supt comanda unuia şi asfel scoteam ; în loc de îmbrăcăminte şi încălţăminte, fieştecare scria p-acasă de ni să trimitea ; în loc de arenda moşii Scăieni am văzutără că este secfestruită ; în loc de a face orice printr-a noastră bunăvoie, vedeam că cu sila ne punea şi, care nu lucra opt ceasuri pă zi, nu i să da de mîncare. Şi ce mîncare : mai rea decît a unui sărac ţăran, care el este învăţat, iar noi nu. Iar pentru cele ce ne spunea şi ne făgăduia am văzutără că este cel mai înşelător, mai viclean şi cel mai despot : că în loc de neguţătoriile vedeam că în curte n-are mai mult decît vreo cîţiva boi, vaci, oi şi capre, care şi acelea sînt ale ţiganilor. În locul veacului de aur, veacul cel mai întunecat ; în locul raiului pămîntesc, mai rău decît păcătoşii în iad, care ei sînt morţi, iar noi vii. În locul plăcerilor lumii, ticăloşiile omenirii ; că ne punea dă-i făceam caraula ziua şi noaptea cîte două ceasuri desculţi, dezbrăcaţi, prin ger, ploaie, şi alte reguli ale d-lui, care nici ţiganii nu

putea să le sufere. În loc de slobozenie vedeam că n-aveam voie d-a scri ceva tainic pe la părinţi, rude sau protectorii noştri, căci ni le citea şi dedeam ştraf, lucru cu totul despot. Care neputînd a suferi ne-am cerutără contracturile şi răvaşurile de drum şi, nedîndu-ni-le, am făcutără cunoscut cinstitii ocîrmuiri a judeţului Saac prin jalbă a ni să da slobozenie spre venire la Bucureşti spre căutarea drepturilor noastre cu d-lui, care ni s-au şi dat.

De aceea, plecaţi ne rugăm înălţimii voastre ca, slobozindu-ni-să contracturile şi răvaşurile de drum, făcîndu-i-să secfestru banii ce prisosesc, în tribunal, pentru despăgubire pierderea de vreme, a hainelor şi a încălţămintelor fieştecăruia ; şi sîntem prea încredinţaţi că ni să va împlini această rugăciune, strălucindu-ne adesea înnaintea ochilor bunătatea, sentementurile cele nobile ce dumnezeu ţi le-a insuflat cu cea mai mare putere sfîntă.

1836, dechemvrie 9

Şi sîntem prea plecaţi şi supuşi slugi ai înălţimii voastre :

Toma Constandin Caton
Ioan Constandin
Gheorghe Mihalovici
Costache Constandin
Petre Popescu
Gheorghe Cîrjanovschi
Costache Papadonat
N. Erbaru
Costache Anastasiu
Manoil Popovici

(R e z o l u ţ i e)

Noi Alexandru Dimitrie Ghica vvd., cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Românească ;

Depertamentul dreptăţii : urmarea pîrîtului fiind alcătuire de înşelăciune, să va da pricinii curs în judecătoriile cremenaliceşti, supuindu-să pîrîtul a da de faţă şi contracturile ce are cu jeluitorii şi pe care le-au luat de la mîinile lor.

1836, dechemvrie 11

(Pecetea)

Judecătoria criminalicească a Ilfovului, urmînd luminatei mării-sale porunci ce să vede dată, să cerceteze jalba aceasta şi să să dea pravilnică hotărîre.

Alexandru Filipescu

1836, dec. 15

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 7233/1836, f. 41 şi 52, copie.

[48]

1836, decembrie 17

N. Marcovici, împreună cu alţi patru soţi agronomi, înştiinţează ocîrmuirea jud. Saac că au predat totul locţiitorului lui Em. Bălăceanu şi cer mijloace de drum, după cum s-au dat şi tovarăşilor lor care au plecat.

Copie scoasă întocmai
după jalba ce au dat ocîrmuirii
cinci soţi de la moşia Scăieni

După reclamaţiia ce am dat la şapte ale lui dechemvrie cinstitii ocîrmuiri ca să ne îngăduiască vreo cîtăva vreme a nu ne depărta din soţietatea dumnealui praporcic Manolache Bălăceanu pînă nu ne vom desface de toate lucrurile ce ne-au fost nooă încredinţate, care acum, desfăcîndu-ne între noi, le-am şi teslimatisit locului-ţiitorului dumnealui.

De aceea rugăm pă cinstita ocîrmuire ca să ne fie slobodă mergerea la Bucureşti, înlesnindu-ne ducerea şi cheltuiala drumului, după cum şi la ceilalţi tovarăşi ai noştri ce au plecat mai înainte, ca să ne putem căuta prin stăpînire dreptu-rile şi pierderea vremii noastre cu mai sus numitu ; fiindcă

dumnealui a trebuit să-şi aibă bune temeiuri şi prin ştirea stăpînirii înfiinţarea aceştii soţietăţi.

Şi sîntem prea plecaţi,

Naie Marcovici, C. Şărbănescu,
C. Bulgărescu, Ioan Cărbunescu,
Sandul Nohaia

[1836, decembrie 17]

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 67, copie.

[49]

1836, decembrie 30

Iordache Bilciurescu, subcîrmuitorul plăşii Podgoria, raportează ocîrmuirii jud. Saac că soţii agronomi au plecat fără a mai fi rămas vreunul la Scăieni.

CINSTITEI OCÎRMUIRI ACESTUI JUDEŢ SAAC
SUPTOCÎRMUITORU PLĂŞII PODGORII

Asupra coprinselor din porunca cinst. ocîrmuiri cu nr. 6 019, cu supunere se face cunoscut că toţi soţii ce se aflau la moşia Scăieni se află rădicaţi, după porunca cinst. ocîrmuiri ce au fost slobozită, ca să să înainteze la Bucureşti, fără însă a mai rămînea vreunul.

De care spre ştiinţă plecat să dă în cunoştinţa cinst. ocîrmuiri.

Iordache Bilciurescu

Anul 1836, luna dechemvrie 30
Nr. 746

(R e z o l u ţ i e)

În cunoştinţa cinst. departament, drept răspuns la cea din urmă poruncă nr. [1], adăogînd că aceasta soţietate, după

[1] Loc alb în text.

cuvîntările şi băgările de seamă ce s-au făcut soţilor de către ocîrmuire, s-au desfiinţat cu chipuri liniştite şi mulţumitoare.

Dechemvrie 31

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 61, original.

[50]

1837, ianuarie 5

Ocîrmuirea jud. Saac către Marea vornicie din lăuntru, prin care răspunde cererii sosite prin porunca acesteia că toţi soţii s-au dus la Bucureşti, soţietatea desfiinţîndu-se „cu chipuri liniştite şi mulţumitoare" în urma cuvîntărilor şi „băgărilor de seamă" ce li s-au adresat.

CINSTITEI MARI DVORNICII DIN LĂUNTRU
OCÎRMUIREA JUDEŢULUI SAAC

În urma poruncii cinstitei Mari dvornicii cu nr. 8 592, îndatorîndu-să suptocîrmuitorul plăşii Podgorii — în coprinsul căruia să află moşiia Scăieni — ca să trimiţă ştiinţă de să mai află din cei adunaţi la pomenita moşie şi acum ;

Prin răspunsu cu nr. 746 face cunoscut că toţi acei soţi s-au dus la Bucureşti, adăogîndu-să că această soţietate, după cuvîntările şi băgările de seamă ce s-au făcut soţilor de către ocîrmuire, s-au desfiinţat cu chipuri liniştite şi mulţumitoare.

Pentru care plecat să face cunoscut cinstitii Mari dvornicii.

D. Politi

Secretar,

Borănescu

Anul 1837, luna ghenar 5
Nr. 49, Sec. 1-iu, masa 1-iu

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 69, original.

[51]

1837, ianuarie 18

Toma Costandin, împreună cu alţi nouă „soţi agronomi" către judecătoria criminalicească Ilfov, dau jalbă împotriva lui Em. Bălăceanu că ar fi fost înşelaţi de acesta şi că „nu sîntem ceva oameni capitalişti ca să putem ţinea judecată".

Cinstitului d. prezedentului
judecătorii criminaliceşti a Ilfovului

PLECATĂ JALBĂ

Cine va gîndi că necazul nostru au fost fără cuvînt ? Şi socotesc că cît de urîcioasă va fi pentru noi o asemenea perdere de vreme şi atîta amar de luni care le-am perdut din pricina numitului, care cu astfel de cuvinte amăgitoare ne-au înşelat de ne-am lăsat stăpînii şi toată chiverniseala noastră, care cum da dumnezeu ne scoteam pîinea din toate zilile şi nu mai căutam în gura părinţilor.

Ne rugăm dar toţi întru o glăsuire ca să nu ni să prelungească vremea mai mult, că nu sîntem ceva oameni capitalişti ca să putem ţinea judecată, dumnezeu numai ştie cum trăim ; că şi dacă aveam doă-trei parale au trebuit să le cheltuim acolo : fiindcă numitu ne făgăduia că nu vom avea trebuinţă de nimic şi în protivă ne-am stins cu cheltuiala.

Şi cum se va milostivi prezedenţia-voastră asupra nevîrsnicii şi stingerii noastre, care din pricina numitului ni s-au pricinuit.

1837, ghenarie 18

Toma Costandin C., Costache Anastasiu,
Gheorghe Mihalovici, Ioan Costandin,
C. Papadonat, Petre Popovici,
Costache Costandin, Nicolaie Erbaru,
Gheorghe Cîrjanovschi, M. Popovici

Întocmai după orighinal,
G. Andronescu

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 7233/1836, f. 45. copie.

[52]

1837, aprilie 12

Agia oraşului Bucureşti către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere dezlegare la jalba lui M. Bălăceanu pentru oprirea din călătorie a lui Ştefan Ionescu, „fost tovarăş cu dînsul la moşia Scăieni", dar care se opune, declarînd că Bălăceanu îi este dator din perioada cînd „să căznea să-l facă şi pă dînsul soţ agronom".

Agiia politii Bucureştiului
Anul 1837
luna aprilie 12.
Nr. 3 146

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII

D. praporgic Manolache Bălăcean, încă de la 14 ale trecutului martie, s-au arătat cu jalbă la Agiie, cerînd a să opri din călătorie un Ştefan Ionescu, supt cuvînt că ar fi fost tovarăş cu dînsul la moşia Scăieni din sud Saac, unde-şi avea şi Soţietatea agronomică şi cu carele încă pînă acum nu s-ar fi ecsoflisit *.

După care, făcîndu-să cunoscut pîrîtului şi cerîndu-i a da cuvenita asigurare, au dat răspuns — iarăşi prin jalbă — că nu numai că nu cunoaşte să fi avut vreo tovărăşie cu pomenitul Bălăcean, dar încă are a lua şi zece galbeni de la dînsul, ce i-au dat în vremea cînd să căznea să-l facă şi pă dînsul soţ agronom. Şi că pentru care galbeni, ducîndu-să la pomenitul Bălăcean şi făcîndu-i cerere, i-au tot dat făgăduială că-i va răspunde în scurtă vreme, pînă ce s-au pomenit cu reclamaţie pentru a sa poprire.

În urma căriia, trimiţîndu-să tistul dă dorobanţii Agii la pomenitul Bălăcean — însoţit şi cu pîrîtul Ştefan — şi făcîndu-i cunoscut răspunsu pîrîtului, i s-au zis că ori să dea dovadă dă provlima ce face către Agie că sînt adevărate, sau să asigureze pă agiie cu chezăşie pentru pagubile şi cheltuielile ce le va cerea pîrîtul pînă să va desface, dă vreme ce-l opreşte, ca pă temeiu căriia să ştie şi agiia ce să facă. Apoi unde să nădăjduia din parte-i o asemenea urmare, împotrivă, trimite agii o altă jalbă, cerînd mai cu dinadinsul poprirea pîrîtului, căci s-ar fi aflînd cu dînsul în judecată pentru această pricină de tovărăşie şi altele, la judecătoria judeţului Saac. După care, zicîndu-i-să pîrîtului ca să dea cuvenita chezăşie şi să-şi facă pasurile pentru dreptăţile ce va fi avînd, au dat răspuns iarăşi prin jalbă că dacă agiia nu-i crede arătările ce i-au făcut, îndatoreze mai întîi pă pomenitul Bălăcean ca să dea siguranţie pentru toate cheltuielile ce le va face şi atunci el prin vrednică chezăşie ce vede, să va duce la judecătoria Saac şi va aduce dovadă nu numai de la dînsa că nu este în judecată cu nimini acolo şi nu cunoaşte a avea vreo împrejurare cu cinevaş, dar încă şi de la juraţii satului Scăieni (la care sat zice pomenitul Bălăcean că cît ar fi fost părîtul acolo, ar fi făcut datorii pentru mîncări şi altele, pă la unii din lăcuitorii de acolo) că nu s-ar fi cunoscînd nici o para dator.

Al căruia răspuns cunoscîndu-l agiia dă bun, s-au îndatorat dă iznoavă jăluitoru Bălăcean, ca pînă la 2 ale următoarii ori să aducă dovadă dă la acea judecătorie că este în judecată cu dînsul, sau să asigureze cererea pîrîtului, căci într-alt chip i să va slobozi mergerea.

Carele deşi au dat făgăduială prin grai (căci în scris nu au voit a da) chiar în presudsviia agii că va urma ori una, ori alta, dar fiindcă de atunci au trecut zile la mijloc şi din parte-i nu să vede nici o urmare — din care pricină şi sufere agiia neîncontenitele strigări ale pîrîtului, cerînd cuvenita îndestulare —, agiia supuind această cunoştinţii cinst. logofeţii, plecat este şi rugată ca să i să dea dezlegare, ce urmare să facă asupra aceştii împrejurări, ca să scape şi ea din strigările pîrîtului.

Vel agă
D. Şeinescu

(Rezoluţie:)

Chiar numai după o arătare a Bălăceanului, fără a da siguranţă, nu să cuvine a să popri omu.

Notă. La 29 aprilie 1837, Logofeţia dreptăţii răspunde Agiei Bucureşti în sensul rezoluţiei de mai sus (ibid., f. 118).

Arhivele statului Bucureşti, Judecătoreşti civile, nr. arh. 21/1837, f. 117, 132, original.

* — lichidat (socoteli băneşti).

[53]

1839, ianuarie 31

Divanul judecătoresc, secţia criminală, judecă şi dă hotărîrea în apelul praporcicului Manolache Bălăceanu împotriva hotărîrii judecătoriei Ilfov, despărţirea criminală, în pricina cu 14 soţi agronomi ce-l învinuiesc de înşelăciune.

Nr. 16.

DIVANUL JUDECĂTORESC, SECS. CREMINALĂ [1]

D. praporgicul Manolache Bălăceanu de aici, nerămîind mulţumit pă hotărîrea judecătorii Ilfov, despărţirea creminalicească, ce s-au făcut de la 16 ale trecutului fevruarie în pricina viclenii şi înşelăciunii ce au urmat lui Costache Şerbănescu i Ioan Vretos i Toma Costandin i Ioniţă Cărbunescu i Costandin Papadonat i Gheorghe Cîrjanovschi i Gheorghe Mihailovici i Ion Costandin i Costache Costandin i Manoil Popovici i Nicolaie Erbarul i Costandin Anastasiu i Petre sin popa Ştefan şi Sandul Nohaia ce lipseşte peste Olt în sud Mehedinţi, cărora prin ştiinţă le-au pricinuit stricăciuni şi pagube la firma ce întocmise în moşiia sa Scăienii din sud Saac, ţiindu-i acolo în lucrarea moşii şi altele a ajunge făgăduitu veac de aur ;

După apelaţia numitului praporgic şi cererea dumnealui procurorului acestui divan, s-au înfăţişat la divan prin vătafu de aprozi cu numiţii soţi agronomi. Şi, citindu-să mai întîi acea hotărîre, să văzu coprinzînd că Toma Caton i Costache Costandin i Ion Costandin i Petre Popescul i Gheorghe Cîrjanovschi i Costandin Papadonat i Gheorghe Mihailovici i Nicolaie Erbarul i Costache Anastasiu şi Manoil Popovici, prin jalba ce au dat către măria-sa prea-înălţatul nostru domn, au făcut arătare că ei, cei ce au fost cu numire de soţi agronomi la moşiia Scăieni a dumnealui praporgicului Bălăcean, după amăgirile dumnealui lăsîndu-şi unii şcoala, alţii stăpînii, alţii alte interesuri şi făcînd contracturi cu numitul, l-au întărit prin comisie pentru o soţietate de cinci ani într-acest chip, adică : a li să preda de către un Teodor Diamand matimatica, economia soţială, limba franţozească şi alte ştiinţe, a lucra orice fabrică şi agricultura, a li să da lăcaş, hrană, înbrăcăminte şi moşia Scăienii, ca la nişte tovarăşi, de a face orice printr-a lor bunăvoie, iar nu prin silă. Şi chiar prin viul său grai le da atîta făgăduială, încît cei mai scumpi să înşela de punea bani şi cei mai înţelepţi săraci de făcea ceea ce ei au făcut ; că, osebit de coprinderea contracturilor, le spunea că are peste cinci sute de mii lei înpărţiţi pă vite, păduri, moşii şi alte neguţătorii, toate acestea făcute cu voia stăpînirii, mai adăogîndu-le că vor găsi veacul de aur, raiul pămîntesc, cîştigul cel mai mare, plăcerile lumii, slobozenia, care este cea mai plăcută tuturor, şi altele multe. Care acestea s-au urmat vreo lună, nu însă după legatul contracturilor, nici toate, ci numai unele din ele ; iar în cele din urmă au ajuns ca de silă să să facă cei mai mari sfinţi, pentru că, în loc de le[c]ţiile lui Teodor Diamand, nici nu l-au văzut, nici că s-au pomenit acele învăţături ; în loc de iconomie soţială au învăţat ca un sfert de pîine să-l iconomisească o zi sau două ; în loc de matimatică, a număra cele opt ceasuri care era de lucru spre dare de mîncare ; în loc de limba franţozească numai pentru cei începători ; în loc de fabrică, a-i curăţa pădurea de mărăcini, buturugi şi alte nesuferite lucruri ; în loc de agricultură, a-i săpa puţuri, şanţuri, gropi ; în loc de lăcaş, ca nişte vinovaţi la arest ; în loc de hrană ajunseseră ca toţi unindu-să supt comanda unuia şi astfel o scotea ; în loc de îmbrăcăminte şi încălţăminte, fieşcare scria pe acasă, de li să trimitea ; în loc de arenda moşii Scăieni au văzut că este secfestruită ; în loc de a face orice printr-a lor bunăvoie vedea că cu sila îi punea şi, care nu lucra opt ceasuri pă zi, nu i să da de mîncare. Şi ce mîncare ? Mai rău decît a unui sărac ţăran, care el este învăţat, iar ei nu. Dar pentru cele făgăduite au văzut că este cel mai înşelător, mai viclean şi cel mai dispot ; că în loc de neguţătoriie au văzut în curte că n-are mai mult decît vreo cîţiva boi, vaci, oi şi capre, care şi acelea sînt ale ţiganilor ; în locul veacului de aur, veacul cel mai întunecat, în locul raiului pămîntesc, mai rău decît păcătoşii în

[1] Textul hotărîrii de mai sus, incluzînd rezumativ cele decise de judecătoria Ilfov în acelaşi litigiu (de asemenea o serie de detalii organizatorice privind colonia societară Scăieni şi episodul destrămării finale a ei), este reprodus integral aici pentru prima oară.

iad (care sînt morţi, iar ei vii) ; în locul plăcerilor lumii, ticăloşiile omenirii : că-i ţinea de-i făcea caraula ziua şi noaptea cîte dooă ceasuri desculţi, dăzbrăcaţi, prin ger, ploaie, şi alte reguli ale dumisale pă care nici ţiganii nu putea să le sufere ; în loc de slobozenie vedea că n-avea voie de a scri cevaşi tainic pe la părinţi, rude sau protectorii lor, căci i le citea şi da ştraf ; lucrul cu totul despot, pe care, nemaiputînd a le suferi, şi-au cerut contracturile şi răvaşile de drum. Şi, nedîndu-li-să, au făcut cunoscut ocîrmuirii judeţului Saac prin jalbă a li să da slobozeniie spre venire la Bucureşti şi spre căutarea drepturilor lor, care li s-au şi dat. De aceea s-au rugat înălţimii-sale de a porunci ca să li să sloboază contracturile şi ravaşile de drum, făcîndu-i-să secfestru şi banii ce prisosesc, în tribunal, pentru dăspăgubirea pierderii dă vreme, a hainilor şi încălţămintelor fieşcăruia ; la care jalbă au binevoit înălţimea-sa de au pus rezoluţia următoare către Depertamentul dreptăţii : că urmarea pîrîtului fiind alcătuire de înşelăciune, să să dea pricina chiar în judecătorie creminalicească, supuindu-să părîtul a da de faţă şi contracturile ce are cu jăluitorii şi pă care le-au luat de la mîinile lor. Dupe care şi cinstita Mare logofeţie, prin a sa rezoluţie, au îndreptat-o în cercetarea acei judecătorii şi, scoţîndu-să copie, s-au trimis cinstitii Agii, pohtindu-vă ca, pă de o parte, poprind dosirea pîrîtului praporgic Bălăcean şi, pe de alta, să-l trimiţă în judecătoriie spre înfăţişare cu jăluitorii. De unde au întors răspuns că pîrîtul Bălăcean, din înaltă poruncă fiind a să îndrepta la judecătoria Saac în altă pricină, au rămas a să trimite la această judecătorie spre cercetare după întoarcerea de acolo, care va fi la 15 ghenar din leat 1837, după chezăşia ce au dat. În urma căria, neviind numitul la judecătorie în arătatul soroc, au mai scris cinstitii Agii pentru a sa trimitere. Şi tot nevăzîndu-să a veni în judecătorie, s-au arătat jăluitorii cu jalbă şi către judecătorie, rugîndu-să pentru grabnica săvîrşire a pricinii, căci nu mai au ce cheltui. După care jalbă, scoţîndu-să iarăşi copiie şi alăturîndu-să cinstitii Agii, i s-au mai scris pentru trimiterea pîrîtului praporgic, cum şi cinstita Marea logofeţie a dreptăţii, prin rezoluţia sa, au îndreptat-o reclamaţia jăluitorilor ce au dat-o tot către măria-sa vodă, prin care au arătat că pîrîtul Bălăcean umblă dosind şi nu vine în judecată spre înfăţişare cu dînşii. Şi fiindcă ei, ca

nişte nevîrsnici fără vreun ajutor, nu pot sta în judecată, s-au rugat a porunci de a să da anafora de dăspăgubirea fieşcăruia şi a li să slobozi contracturile ; la care măria-sa au pus rezoluţia următoare către Depertamentul dreptăţii, că : de vreme ce pîrîtul n-au urmat a veni ca să să înfăţişeze în judecată, să dea poruncă către acea judecătoriie ca să-şi dea hotărîrea sa potrivit cu coprinderea articolului 251 din Organicescul Regulament. În urma cărora, cinstita Agiie, trimiţînd pe pîrîtul praporgic şi înfăţişîndu-l cu jăluitorii în cercetare, la întrebările ce i s-au făcut au răspuns că începerea lucrării agronomii au făcut-o cu ştirea comisiilor şi a tribunalurilor, iar nu prin formală slobozenia înălţimii-sale domnului prinţ stăpînitor. Şi agronomiceştii soţi a dumisale, ce prin jalbă către înălţimea-sa aduce pîră asupră-i că i-ar fi înşelat cu formă a dobîndi veacul de aur şi, dimpotrivă, i-ar fi pus în cea mai mare ticăloşie la moşia Scăienii, unde au pătimit nenorociri nenădăjduite şi lucrate împotriva legăturilor ce au făcut cu dînşii, nu sînt ei toţi soţi, ci numai unii dintr-înşii, şi cu ce i-au înşelat să dovedească chiar ei, că documenturile sînt la moşia Scăienii.

După săvîrşirea acestor cercetări, d. praporgic Manolache Bălăceanul s-au întors înnapoi la cinstita Agie, ca prin chezăşie să-l îndatoreze ca pînă la cinci ale acei luni fevruarie, făr' de alt cuvînt de pricinuire, să să afle în judecată, cu contracturile tuturor celor glăsuiţi de dumnealui soţi agronomi, pe care supt iscălitură-i au încredinţat că le are la moşia sa Scăienii. Iar cinstitii Mari logofeţii prin raport i s-au făcut cunoscut că jăluitorii fiind nevîrstnici fără ştiinţă de ale judecăţilor şi întru adîncă scăpătăciune, neavînd mijloc de a orîndui din parte-le un avocat spre a putea dăzvolta înaintea judecăţii drepturile ce putea avea, de aceea s-au rugat judecătoriia cinstitii Mari logofeţii a orîndui un avocat dintr-ai statului cu drept a să judeca din parte-le. În urma căruia, arătîndu-să Efstatie Schina avocat din partea numiţilor nevîrsnici şi aducîndu-să şi pîrîtul Bălăcean, făcîndu-să iarăşi înfăţişare, au dat Bălăceanul [în] judecătorie numai şapte contracturi ale nevîrsnicilor, date către dumnealui, însă : al lui Petre popa Ştefan i Gheorghe Costandin Anastasiu i Gheorghe Mihalovici i Costache Papadonat i Ion Costandin i Costache Costandin şi Mihail Popovici, supt coprindere că printr-acel contract ce-l dă la mîna d. pra-

porgic Manoil Bălăceanu, fundatorul şi directorul Soţietăţii agronomice şi manufacturiere de la ferma Scăienii sud Saac, face cunoscut că s-au învoit cu dumnealui într-acest chip :

1) fiindcă scoposul acei soţietăţi este înpreunarea lucrului şi a talentului pentru lucrarea industrii şi a cîmpului, el intrînd într-această soţietate va contrebui cu talentul şi munca sa ;

2) el să mulţumeşte pă cîştigul ce-i va veni dintr-aceste două ramuri : a lucrului şi a talentului, la înpărţirea ce să va face la sfîrşitul fieşcăruia an înplinit din ziua începerii contractului, după metodul priimit în soţietate ;

3) cheltuiala ce va face pentru neapăratele lui trebuinţe, adică lăcaşul, hrana şi înbrăcămintea, să va scădea la sorocul înpărţirii din cîştigul ce va veni în parte ;

4) această soţietate, alcătuită pă cinci ani după coprinderea contractului arenzii moşii Scăienii, ce este cunoscut judecătoriei judeţului Saac, vrînd el a ieşi dintr-această soţietate mai naintea sorocului de cinci ani înpliniţi, nu va putea ieşi fără ştirea şi voie în scris a d. Bălăceanu, directorul acei soţietăţi ; iar dosind fără ştire, atunci să va lipsi de cîştigul anilor trecuţi ce-i va cădea în parte ;

5) el n-are voie nici a cumpăra, nici a vinde nimic fără înscris de la canţelariia direcţii soţietăţii, trecute cu toate formalităţile la reghistruri şi cu iscălitura directorului soţietăţii ;

6) el, văzînd contractul lui Teodor Diiamand ce-l are dat la directorul Bălăcean spre a preda în soţietate limba franţozească, economiia soţială, matimatica şi alte ştiinţe folositoare, el va învăţa dintr-acestea la care va avea aplecare ;

7) contrebuirea lui la lucrurile soţietăţii va urma după metodul primit canţelarii soţietăţii şi după regulile puse de directorul Bălăcean ;

8) el să va conforma şi va petrece cu supunere întru toate, după orînduelile şi regulile mai sus zise, avînd întru toate bune purtări ;

9) şi, pentru mai bună sigoranţă a directorului Bălăcean, au dat chezaş şi să făgăduieşte că purtările va fi plăcute şi cu bună orînduială. Şi va fi cu credinţă şi cu dreptate la oricîte să va încredinţa asupră-i, rugîndu-să şi de comisiile locale de le-au adeverit. Iar pentru celelalte contracturi ale

celorlalţi ce nu le-au adus, înfăţişînd pricina în cercetare, la întrebările ce au mai făcut pîrîtului Bălăcean, au răspuns că contracturile ale cîtor zece soţi agronomi au fost toate tot într-un fel alcătuite şi că, trimiţînd om întradins la moşia Scăienii să i le aducă, i-au adus numai aceste şapte. Iar unul, al lui Toma, i s-au dat Tomii înnapoi ca să-l adevereze de comisie şi pînă acuma încă nu l-au mai adus. Iar dacă contracturi nu s-au găsit acolo la moşie, dar însă ei singuri cunosc că sînt toate făcute tot într-un fel. Şi pentru acestea ce lipsesc şi poate aduce dovadă prin copie de la comisii, de unde s-au adeverit. Iar la cererea Tomii, ce zice că contractul i l-au dat dumisale şi că coprinderea dintr-însul este cu osebire din a celorlalţi, au mai arătat dumnealui şi mai sus că, nefiind adeverit de comisie, nu s-au primit — şi aşa, nefiind priimit de dumnealui, nu este acolo la Scăieni, nici în ştirea dumisale. Dar, pentru că zice că este coprinderea lui alta, numitul să dovedească, după pravilă, şi că l-au priimit pă Toma conlucrător ; asemenea priimise şi pă frati-său Costache, ce venise cu contractul său neadeverit şi rugîndu-să ca să şeadă acolea pînă îl va adeveri ; pă urmă numitul Costache frati-său l-au şi adeverit de comisie prin taică-său, iar Toma încă nu l-au adeverit, sau, de-l va fi adeverit, nu ştie, căci nu l-au mai adus nicidecum, pentru care i s-au şi făcut zor de multe ori de dumnealui, dar tot a pricinuit că nu s-au îndemînat de a-l adeveri. Şi pentru că au făcut bine, după multele lui rugăciuni ca să-l îngăduiască acolea a şedea, de aceea încredinţîndu-să în caracterul tată-său carele să făgăduia, precum şi însuşi Toma, că negreşit îl va adeveri, aşa au rămas, în vreme ce adusese răvaş de la cinstita Agie că este cu chezăşie şi prin ştire venirea sa acolea. Dar cît va fi lucrat nu ştie, ci de au fost lucrător acolo poate dovedi hîrtiile de acolo de la acea fermă, unde sînt însemnaţi toţi cîţi vor fi lucrat, unde lucra mulţi pentru plată. Şi după porunca cinstitei dvornicii i s-au făcut cunoscut ca să meargă să le plătească fieşcăruia după munca sa.

Iar un înscris cu leat 1836, octomvrie 24, ce l-au înfăţişat în judecătorie Efstatie Schina, vechilul din partea nevîrsnicilor, este o mică iscălitură pă o hîrtiie, dar nearătată hîrtia ce coprinde înlăuntru ; pentru care răspunde că, neştiind ce coprinde într-însa, nu poate şti cu adevărat dă

este a dumisale, ci să aseamănă cu ale dumisale, date la rezoluţiile hîrtiilor ce i să înfăţişa la fermă dă le iscălea. Şi pînă nu va vedea ce coprinde hîrtia înlăuntru nu poate şti curat dă este a dumisale sau nu, căci la ferma de la Scăieni li să întrebuinţează o asfel de slovă nouă.

De aceea, fiindcă mai toţi scriu de asemenea, de aceea să aseamănă slova una cu alta şi nu poate cunoaşte daca întru adevăr este a dumisale sau nu ; căci hîrtia ce o înfăţişează advocatul nu i-au văzut coprinderea la această înfăţişare, fiindcă Efstatie Schina au înfăţişat în judecătoriie un înscris supt iscălitura praporgicului Bălăceanu, pe care l-au tăgăduit şi cu nici un chip nu s-au supus a da dăslușire judecătorii pentru dînsul. De aceea, trimiţîndu-să în orighinal acel înscris la cinstita Agie dinpreună cu pîrîtul Bălăcean, ca, citindu-i-l numai pînă la semnul crucii făcut de judecătorie, să-l puie a da înscris daca înfăţişata hîrtie este scrisă de însuşi şi supt iscălitura lui, însă fără alte înpleticiri de cuvinte şi supt perioade neasemănate ; şi săvîrşindu-să aceste forme să-l înnapoieze judecătorii însoţit cu înscrisul său. Iar înscrisul nu numai să nu i să dea în mînă, dar nici să i să citească mai mult decît ceea ce judecătoria au chibzuit de au arătat să-l vază, însă poate fără a să îngădui să-l citească. De unde au întors răspuns că, citindu-să în auzul pîrîtului Bălăcean hîrtia ce i s-au trimis, pînă la crucea făcută de judecătorie, şi întrebîndu-să daca acea hîrtie este scrisă de însuşi şi supt a sa iscălitură sau nu, au dat înscris că nici scrisoarea o cunoaşte să fie a sa, nici iscălitura ; care înscris l-au trimis în orighinal la judecătorie spre punere la cale, în urma cărora Efstatie Schina, vechilul nevîrsnicilor, s-au arătat cu jalbă la judecătoriie, zicînd că pîrîtul Bălăcean, după atîtea soroace ce i s-au pus, n-au fost următor cu a veni la judecătorie spre înfăţişare. De aceea s-au rugat a să da izbrănire pricinii, potrivit cu articolu 251 din Regulament, după chiar rezoluţia mării-sale lui vodă, dată la jalba nevîrsnicilor. După care, vestind pe pîrîtul Bălăcean a veni în judecătorie, au dat răspuns că să află bolnav. Şi fiindcă jăluitorii au propus că nu este bolnav, ci să preface, au scris cinstitii Agii ca prin comisia locală să cerceteze cu scumpătate daca pîrîtul întru adevăr să află bolnav şi, fiind cu adevărat bolnav, să să dea în privigherea comisii, ca, însănătoşindu-să, în grab să-l trimiţă judecătorii, fără a fi slobod

să se mişte din poliţie ; iar fiind sănătos, de loc să-l trimită. De unde au priimit răspuns că, cercetîndu-să praporgicul Bălăcean prin dohtorul văpselei, s-au găsit întru adevăr bolnav. În urma căria cinstita Marea logofeţie au îndreptat jalba altor patru jăluitori, şi anume Costache Şerbănescul, Ioan Vretos, Sandul Nohaia şi Ion Cărbunescu, ce au dat-o tot către măria-sa vodă, prin care au jăluit tot ca ceilalţi dintîi, rugîndu-să şi ei a-şi afla îndestularea cu drepturile ce vor avea. După care iarăşi au scris cinstitii Agii ca să trimiţă pă dohtorul văpselii la praporgicul Bălăcean a vedea starea numitului, şi, de va fi bolnav încît să nu să poată înfăţişa la judecătorie, să întoarcă răspuns ; iar înpotrivă să-l trimită în judecătorie spre înfăţişare, cînd cinstita Marea logofeţie a dreptăţii au mai îndreptat altă jalbă a numiţilor ce au dat-o către măria-sa vodă, prin care au arătat a pîrîtului lor dosire şi viclenii cu care poartă judecătoria, că adică să află bolnav, cînd Velicul, dorobanţul cinstitii Agii, le-au mărturisit că l-au văzut plimbîndu-să pă pod cu droşca şi totdeodată rugîndu-să a porunci pentru grabnica izbrănire a pricinii, fiindcă n-au ce mînca ; la care măria-sa iarăşi au pus rezoluţiie ca Depertamentul dreptăţii să ia în băgare de seamă însemnătoarea plîngere ce să face de acea judecătorie în această pricină şi să poruncească cu străşnicie ca, cunoscînd prin dovezi dosirea pîrîtului, să să asemene negreşit articolului 251 din Organicescul Regulament. După care jalbă alăturîndu-să copie cinstitii Agii, i s-au scris ca negreşit să trimiţă pă pîrîtul Bălăcean în judecătorie fără altă prelungire. Au priimit răspuns că, orînduind Agia pă căpitanu de dorobanţi a rădica pe pîrîtul Bălăcean să-l aducă în judecătorie, au adus răspuns că să află bolnav.

Apoi, spre dăscoperirea adevărului daca boala îi este adevărată, iar nu prefăcută, au orînduit de iznoavă pă numitul căpitan a merge la pomenitul Bălăcean împreună cu dohtorul văpselii, căruia, făcîndu-i cuviincioasa vizitaţie, au înfăţişat în orighinal un înscris din partea dohtorului, coprinzător că l-au cunoscut a pătimi de gîlci, însă fără căldură. Iar pentru mărturia ce zic jăluitorii în jalbă că le-au dat-o Velicul dorobanţul, întrebînd Agia pă acel dorobanţ, au tăgăduit cu totul că n-are nici o ştiinţă. De aceea au trimis la judecătorie şi pă dorobanţ spre dăscoperirea adevărului, totdeodată cerînd cinstita Agie răspuns de să poate

rădica pîrîtul Bălăcean în starea ce să află ca să-l trimiță judecătorii spre înfățișare, cînd s-au arătat și numitul Bălăcean cu jalbă către judecătorie, rugîndu-să a i să da soroc spre căutarea boalii sale și a nu să asculta acei nevîrsnici necinstitori ai dumisale ; căci dumnealui voiește cît mai în grab să să înfățișeze cu dînșii în judecată spre a-și putea afla cinstea și pagubile de la acei prepuitori. După carc iarăși s-au scris cinstitii Agii că, băgîndu-să de seamă înscrisul dohtorului Rasti, s-au văzut că boala pîrîtului Bălăcean, fiind fără căldură, este nepericoloasă și trecătoare. De aceea au pohtit pă cinstita Agie ca să-l înpileze a să căuta să-i treacă și să-l trimiță negreșit în judecătorie la 20 ale acei luni spre înfățișare cu jăluitorii. În urmă după acestea, aducîndu-să pîrîtul Bălăcean, au înfățișat judecătorii o jalbă ce au dat-o către cinstita Agie, supt coprindere că jăluitorii soți, la plecarea lor de la Scăieni, i-au furat toate hîrtiile și cărțile dumisale, lăsînd numai ce li s-au părut, din care mai lipsesc și contracturile ce i le cere acea judecătoriie. De aceea s-au rugat a-i îndatora a-i da toate hîrtiile ce i le-au luat, după care înfățișîndu-să iarăși pricina în cercetare înpreună cu toate părțile, la întrebările ce au mai făcut pîrîtului Bălăcean, au răspuns că din reclamanții aceștia din urmă vede jăluind numai unii care sînt iscăliți ; iar de față n-au stătut nicicum în judecătorie Sandul Nohaia. Dar pentru contracturile lor răspunde mai întîi că au și numiții asemenea contracturi la mîinile lor, și acelea care sînt ale lor date către direcția fermii au fost iar în mîna lor ; și cînd au plecat au luat orice hîrtii au vrut, precum au reclamarisit și către cinstita Agie, care reclamație o și alătură acei judecătorii cu rezoluția cinstitii Agii adresată către acea judecătorie. Iar pentru cele trei care lipsesc de la reclamanții dintîi din cele zece ce era, a mai arăta[t] încă mai nainte că lipsesc și că acești după urmă soți au fost însărcinați cu toate hîrtiile și din pricina lor lipsesc, fiindcă ei știu ce vor fi făcut acolo la acea fermă hîrtiile. Iar pentru contractul Tomii au mai arătat că, nepriimindu-să, i s-au dat înapoi, nefiind adeverit de comisie. Și rezoluțiile i iscăliturile ce sînt puse în contracturi, fiindcă slova să aseamănă cu a dumisale, dar iscălitura de la acelea nu este a dumisale, ci vede că au umblat să asemene cu cîte o slovă a dumisale din iscălitură-i, fiindcă contracturile au fost în cancelaria fermii pă mîinile numiților.

Iar acea adeverință ce au înfățișat-o numiții jeluitori cu iscălitura unii femei, Stăncuța Costandineasca, locuțiitoare de directoră, însoțită de două mărturii : Nicolaie sin Ilie și Ion Cărbunescu cu leat 1836, dechemvrie 17, coprinzătoare că secretarul Costache Șerbănescul au dat în primirea suptiscălitei toate hîrtiile aflate în casa dumisale, dumnealui de aceasta pînă acum nu-i este cunoscut, ci numai atîta vede că acea adeverință este scrisă chiar cu slova reclamanților și înlăuntru zice că au priimit toate hîrtiile. Și vede că numiții au arătat și au dat în judecată multe hîrtii, zicînd că acelea sînt hîrtii ale cantelarii de acolo, supt care să arată dă neadevărată chiar de dînșii. Și, al doilea, că nu trebuia să le dea la acea fămeie, care nu avea nici un drept de priimirea hîrtiilor, ci numai dumisale, precum le-au și dat ; căci dumnealui știa și ce să priimească, fiindcă le didese, iar nu să fugă, luînd ce au vrut din hîrtii, ca pă urmă, apucîndu-l iar pă dumnealui, să-i facă zoruri, ci trebuia să aștepte venirea dumisale, ce din porunca stăpînirii după jalba lor au și mers tot într-acea zi ce au plecat ei. La care această înfățișare, jăluitorii cei ce au fost însărcinați cu hîrtiile la ferma praporcicului Bălăcean de la Scăieni au înfățișat în judecătoriie adeverințile locțiitorului praporciculuí Bălăcean de priimirea lor, însă :

— 1837, dechemvrie 17 : adeverință supt iscălitură Stăncuța Costandineasca, locoțiitoarea d. Bălăcean, că au priimit toate hîrtiile cu care au fost însărcinat secritarul Costache Șerbănescu ;

— 1837, dechemvrie 18. Asemenea și cele încredințate lui Sandul Nohaia, iconomului soțietății ;

— asemenea și Ion Vretos au înfățișat un înscris supt iscălitura praporgicului Manolache Bălăceanu, directorul soțietății, că s-au priimit numitul Vretos de tovarăș cu munca și talentul în soțietate și va avea drepturile și cîștigurile coprinse în contractul său ce l-au dat la direcția fermii ;

— asemenea și Costache Șerbănescul au înfățișat în judecătorie un contract, dat din partea praporgicului Bălăcean la mîna numitului, cu coprindere că printr-acel contract ce-l dă unul la mîna altuia, supt însemnații praporgicul Manolache Bălăceanul, fondatorul și directorul Soțietății agronomicești și manufacturiere de la ferma Scăienii sud Saac, și Costache Șerbănescu, s-au învoit într-acestași chip, adică

după cum şi în contractul celorlalţi să coprind ; la care contract au dat înscris praporcicul Bălăcean că iscălitura este a dumisale, iar de slovile adăogate lîngă iscălitură nu ştie.

Săvărşindu-să şi aceste cercetări după jurnalul încheiat la 5 mai, au dat înscris grafierul tribunalului celor ce au înfăţişat adeverinţile de mai sus în judecătorie de priimirea lor, zicîndu-li-să însă a aduce şi oricîte hîrtii vor mai avea, cînd praporgicul Bălăcean iarăşi s-au arătat cu jalbă în judecătorie, zicînd ca să să vestească jăluitorii la 10 ale acei luni să vie spre înfăţişare, căci vine şi dumnealui, că s-au stins cu cheltuielile şezînd în Bucureşti, fiind om de afară, numai a isprăvi pricina numiţilor tovarăşi ce l-au tras în judecată, iar nu pentru secfestru moşii Scăieni, cu care să află însuşi la judecătoria din sud Saac în judecată, unde urma a merge şi ei a-şi cere dăspăgubirile, precum pînă acum mereu toţi tovarăşii tot de la acel secfestrant au cerut dăspăgubirile lor, iar nu de la dumnealui, care nu le-au făcut nici o pagubă.

Asemenea s-au arătat cu jalbă şi Costache Şerbănescu i Ioan Vretos şi Toma Costandin, zicînd că ei de toate hîrtiile s-au desfăcut cu acea fămeie locuţiitoare de director a praporgicului Bălăcean, precum înscrisul ei glăsuieşte, decît la ei să află numai nişte înştiinţări dă regulile dumisale ce le-au însoţit pă lîngă jalbă şi care de sineşi singure dovedesc că nu le e dă nici un folos, şi că dumnealui îi ponosluieşte de furi şi vrăjmaşi ai dumisale, avînd dăstulă dovadă cugetul lor că n-au pornit pă loc jalbă înpotrivă-i, ci au venit a să învoi.

După care praporgicu Bălăcean iar s-au arătat cu două jălbi, supt coprindere că dumnealui au venit de două ori ca să să înfăţişeze după zoririle ce i-au făcut cinstita Agie, şi nici unul din tovarăşi n-au fost a să înfăţişa. Şi fiindcă pă dumnealui îl străgănează prin judecăţi cu jăluiri zadarnice, de aceea s-au rugat a să grăbi săvîrşirea pricinii, dăspăgubindu-să dă cheltuielile ce au făcut i hîrtiile şi lucrurile furate de ei şi paguba ci i-au adus cu dosirea lor atît dumnealui în parte, cît şi tovărăşii. În urma cărora cinstita Mare logofeţiie, prin porunca cu nr. 5 666, au făcut cunoscut că praporgicu Bălăcean, fiindcă după înaltă poruncă este a să înfăţişa la judecătoria Saac cu protivnicul său Tudor Zaplan şi pentru că să află tras şi aici la judecătorie, de aceea să cunoaste logofeţia datoare a străşnici pă acea judecătorie ca fără de altă prelungire să între în cercetarea pricinii în care

este chemat aici şi să dea hotărîre în grab, ca la întîmplare de va fi chemat în persoană la judecătoria Saac — unde s-au îndatorat a-şi orîndui vechil — să fie slobod, spre a nu cerca nici judecătoria, nici numitul vreo împiedicare. După care iarăşi s-au scris cinstitii Agii ca să străşnicească pă chezaşul pîrîtului Bălăcean ca să aducă negreşit în judecătoriie pă numitul Bălăcean, cînd jăluitorii s-au arătat cu jalbă către judecătorie, cerînd să să dea hotărîre şi în lipsa praporgicului Bălăcean, după porunca mării-sale lui vodă, despăgubindu-i dă vremea pierdută după foaia ce au însoţit, însă :

— că Costache Şerbănescu au intrat în soţietatea praporgicului Bălăcean la leat 1836, fevruarie 17, şi au lăsat meseria lui, profesoratu de rumâneşte, cu care luua pă fieşcare lună galbeni zece, adică lei trei sute douăzeci, pă lîngă care să folosea şi cu urmarea la şcoală, aflîndu-să şcolar în clasul al 6-lea omaneore, şi pentru dăspăgubirea folosului ce ar fi putut cîştiga de la ducerea lui şi pînă acum mai cerînd încă şi galbeni zece cu dobînda lor, care i-au dat pîrîtului Bălăcean, după înscrisul ce-l are supt iscălitura praporcicului Bălăcean, după care au însoţit şi copie ;

— Ioan Vretos au intrat în soţietate la leat 1836, martie 17, şi au lăsat meseria lui, profesoratu, din care îi venea pă fieşcare lună opt galbeni, lei două sute cincizeci şi şase ;

— Toma Costandin au intrat în soţietate la leat 1836, iunie 15, şi au lăsat meseria lui, profesoratu de disen şi caligraf[ie] şi alte interesuri, din care luua pă fieşcare lună cîte zece galbeni, lei trei sute douăzeci ;

— Ion Cărbunescul au intrat în soţietate la leat 1836, iunie 1, şi şi-au lăsat meseria lui, epistăşie de moşie, din care luua pă fieşcare lună cîte cinci galbeni, lei o sută şaizeci ;

— Costache Papadonat au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi au lăsat meseria lui, profesoratu de limba franţozească şi nemţească, din care luua pă fieşcare lună cîte galbeni cinci, lei o sută şaizeci ;

— Gheorghe Mihailovici au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi au lăsat pă stăpînul lui de

lipscan, de la care luua pe fieşcare lună cîte galbeni patru, lei o sută douăzeci şi şase ;

— Ion Costandin au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat stăpînul lui de lipscănie, de la care luua pă fieşcare lună cîte galbeni trei şi jumătate, lei o sută doisprezece ;

— Costache Costandin au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 1-iu şi şi-au lăsat pă stăpînă-său, de la care luua pă fieşcare lună cîte trei galbeni, lei nouăzeci şi şase ;

— Nicolaie Erbarul au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat pe stăpînul lui de lipscan, de la care luua pă fieşcare lună cîte galbeni trei, lei nouăzeci ;

— Petre Popovici au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat meşteşugul pantofării, de la care îi vinea pă fieşcare lună cîte galbeni patru, lei o sută douăzeci şi opt ;

— Costache Anastasiu au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat pă stăpînă-său de lipscan, de la care avea pă lună patru galbeni, lei o sută douăzeci şi opt ;

— Gheorghe Cîrjanovschi au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat pă stăpînă-său, de la care luua trei galbeni, lei nouăzeci şi şase ;

— Sandul Nohaia au intrat în soţietate la leat 1836, ghenar 1-iu, şi au lăsat pă stăpînul său de pădure, la care era epistat şi avea doi galbeni pă lună şi mîncare ;

— Manoil Popovici au intrat în soţietate la leat 1836, avgust 18, şi şi-au lăsat pă stăpînul lui de lipscan, de la care luua pă fieşcare lună cîte patru galbeni, lei o sută douăzeci şi opt ; pe care bani îi cere de la pîrîtul praporgic Bălăcean din ziua înaintării contracturilor şi pînă la desfacerea cu dumnealui.

În urma cărora au răspuns şi cinstita Agie că, luînd ştiinţă că cerutul praporcic Manolache Bălăcean să află bolnav şi orînduind pă dohtorul văpselii a-l vizitarisi, au dat înscris că să află în adevăr bolnav de apoplexia ce i-au venit, luîndu-i mîna şi piciorul din partea stîngă, din care pricină şi

nu s-au putut trimite. Care răspuns luîndu-l judecătoria în băgare de seamă şi înţelegînd cum că în adevăr praporgicul Bălăcean este bolnav şi fiindcă pricina dumnealui cu nevîrsnicii are împrejurări mari, au răspuns judecătoria cinstitei Agii că îndată după însănătoşire-i să-l trimiţă în judecată de a să da hotărîrea pricinii. Şi după aceea, nevăzîndu-să trimis, iarăşi au scris cinstitei Agii că, daca să va fi mai însănătoşit, prin cele mai straşnice mijloace să trimiţă pă numitul în judecată, cînd Costache Negulescu, grafierul mesii criminaliceşti a cinstitului Înalt divan, prin adres au cerut judecătorii toată dela numiţilor soţi spre a face oareşcare cercetare într-însa după înaltă rezoluţie a mării-sale lui vodă, dată la jalba soţilor agronomi şi în temeiu poruncii cinstitii Mari logofeţii ; căruia i s-au răspuns că dela cerută nu să poate da din canţelarie fără vreo altă osebită poruncă, ci să vie la judecătorie a face cerutele băgări de seamă spre înaintarea lucrării ce are a face, precum au şi făcut cercetare faţă cu jeluitorii. În urmă au răspuns şi cinstita Agie că, vrînd a trimite pă praporgicu Bălăcean, n-au putut, fiindcă, mergînd căpitanu de dorobanţi al Agii, l-au găsit în aşternut, luînd dohtorii. Ci rămîne după ce să va însănătoşi să-l trimiţă. Şi trecînd vreme la mijloc şi tot nevăzîndu-să încă trimis, iarăşi au scris ca să-l trimiţă ; iar împotrivindu-să şi acum, va întrebuinţa cinstita Agie cele mai cuviincioase mijloace pentru a sa trimitere, cînd numitul Bălăcean au trimis judecătorii o jalbă coprinzătoare că să vede chemat în judecată spre înfăţişare cu soţii agronomi, şi acea judecătorie, fără de a cerceta pricina cu de-amăruntul, au făcut hîrtiie straşnică către Agie ca să-l ia aşa bolnav cum este în plapomă, nedeosebind drepturile omului şi rangurile sale, cînd şi cinstita Mare logofeţie ştie că este bolnav şi vizitat de atîţia oameni poliţieneşti. Şi mai vîrtos că această pricină nu este creminalicească, ci politicească ; iar de o primeşte judecata de creminală, să o cunoască şi dumnealui că are pîrîşi cremenali, să urmeze potrivit cu povaţa pravilii de la partea 6, cap 1-iu, paragrafu 5, cu a jura numiţii jăluitori ; iar nepuindu-să în lucrare acest paragraf, nu răspunde nimic judecăţii la ceea ce va fi întrebat. După care viind şi căpitanu de dorobanţi al cinstitii Agii şi spuind că praporgicu Bălăcean să află bolnav în aşternut, au scris cinstitii Agii a orîndui doi dohtori spre a merge la casa numitului bolnav

şi a cerceta boala dă este adevărată şi grea, încît să nu fie în stare a veni nici cu trăsura ; iar de va fi în asemenea stare, să-l îndatoreze a veni negreşit în judecătorie. Dar împotrivă să întoarcă răspuns dinpreună cu dovada dohtorilor de boala ce va fi avînd, de unde au priimit răspuns că, scriind comisii locale a face ceruta urmare, au priimit răspuns însoţit cu înscrisul dohtorului văpselii, în coprindere că, mergînd la numitul Bălăcean, l-au găsit în aşternut şi, măcar că nu avea căldură, dar au spus că, de cînd i-au venit apoplexie, au rămas cu picioarele moi de nu poate umbla, şi că i-au spus şi maha[la]giii că nu s-au văzut umblînd vreodată pă afară de cînd s-au bolnăvit.

În urma cărora, viind pîrîtul Bălăcean în judecătorie, au dat protest coprinzător că dumnealui nu dă nici un răspuns judecătorii, după cum au mai arătat de multe ori, pînă cînd nu să va pune în lucrare paragrafu 5 de la partea 6-a, cap. 1-iu, ca să vază şi dumnealui daca firea pricinii este cremina-licească sau politicească. Cu asemenea protest s-au arătat şi către procurorul acei judecătorii. Şi fiindcă cei dintîi mădulari ai judecătorii să schimbase, făcîndu-să iarăşi înfăţişare, citindu-să şi de către cei din urmă hîrtiile din dela pricinii, s-au încheiat jurnal la 12 noiemvrie anul 1837 ca să vie prigonitele părţi la 15 ale acei luni spre de iznoavă înfăţişare, după făgăduiala ce au dat şi praporgicu Bălăcean, cînd, viind la arătata zi toţi jeluitorii şi viind şi pîrîtul Bălăcean, s-au făcut iarăşi înfăţişare şi, făcînd judecătoria dezbaterile cuvenite, au încheiat jurnal numai prezedentul şi cu d. Ioan Lenj, coprizător că fiindcă jalba reclamanţilor s-au văzut coprinzînd că praporgicu Bălăcean i-au înşelat cu Soţietatea agronomicească, lăsîndu-şi unii şcoala, alţii stăpînii, mergînd la ferma de la moşiia Scăieni, unde să urmeze după contracturile ce au între dînşii, şi că, mergînd la fermă, n-au găsit cele glăsuite prin contracturi. Pentru care întrebîndu-să pîrîtul Bălăcean au tăgăduit, zicînd că cu nimic nu i-au înşelat : căci, bez Şerbănescul, ceilalţi au venit singuri de sineşi acolo la moşie cu contracturile adeverite, fără a fi nicidecum îndemnaţi de către dumnealui ca să-şi lase meseriile ce vor fi avut aici în Bucureşti. De aceea au rămas ca şi jeluitorii, bez Şerbănescu, să dovedească că praporcicu Bălăceanul i-au îndemnat cu felurimi de făgăduieli şi mai vîrtos aici în Bucureşti ca să meargă acolo la Scăieni.

Iar d. pitar Alexandru Lezviodax, neunindu-să cu jurnalul, au dat părere ca să să ceară de la cinstita Marea dvorniciie hîrtiile atingătoare de cercetarea făcută din parte-i la moşiia Scăieni, ca după aceea să să chibzuiască cele de cuviinţă. Şi citindu-să jurnalul de mai sus în auzul jăluitorilor, fiindcă ei au dat răspuns că n-au asemenea dovezi, au încheiat jurnal ca a doua zi să chibzuiască între dumnealor.

După acestea iar au mai dat praporgicu Bălăcean protest în judecătorie, cerînd tot cele de mai nainte şi prin celelalte protesturi şi a nu înfăţişa judecătoria pricina pînă a nu fi faţă cîteşi paisprezece jeluitori, căci iarăşi nu răspunde nimic. După care, chibzuind judecătoria pentru dăsfiinţarea jurnalului cel de la 15 noiemvrie şi unindu-să şi ceilalţi cu d. pitar Lezviodax după jurnalul încheiat la 19 noiemvrie, au scris cinstitii Mari dvornicii să trimiţă cercetarea făcută de d. paharnic Pîclean la acea fermă după arătarea soţilor agronomi, spre a lua judecătoria oarecare deslușire dintr-însa ; care delă trimiţîndu-să prin porunca cu nr. 7 047, au cerut şi de la cinstita Marea logofeţiie ştiinţă : de cîte ori s-au pus secfestru pă moşiia Scăienii din sud Saac a praporgicului Bălăcean, însă din leat 1835, şi de cîte ori s-au dăsfiinţat. Carea prin porunca cu nr. 14 606 au trimis dela urmată acolo într-această pricină, după care au scris cinstitii Agii că praporgicu Bălăcean, fiindcă nu şi-au păzit cuvîntul după făgăduiala ce au dat ca să vie spre înfăţişare, să-l trimiţă negreşit prin cele mai straşnice mijloace ; şi nevăzîndu-să încă pîrîtul Bălăcean şi fiind poruncile mării-sale lui vodă ca să dea judecătoria hotărîrea sa şi în lipsă-i, aducîndu-să iarăşi jăluitorii şi mai înfăţişînd pricina în cercetare, la întrebările ce li s-au făcut şi lor au răspuns fieşcare, însă :

— Costache Şerbănescu, că cea mai întîi însărcinare ce au avut pusă asupră-i de către praporcicu Bălăceanu la moşiia Scăienii au fost secretar al canţelarii, al doilea profesor de limba naţională şi, în sfîrşit, la cîte lucruri îl punea pîrîtul Bălăcean le săvîrşea. Şi pă cîtă vreme au slujit acolo n-au priimit nici un ban, decît pînă a nu pleca de aici, însă după încheierea contractului au primit bani ; iar pentru suma ce au priimit, dovezile în scris stau la mîna praporgicului Bălăcean ;

— Ioan Vretos, că însărcinarea sa la moşia Scăienii

au fost profesor de limba naţională i franţozească şi la oricîte îi poruncea praporgicu Bălăcean. Şi pă vremea cît s-au aflat într-acea soţietate au primit de la praporgicu Bălăcean vreo şase-şapte galbeni, nu poate ţinea minte bine ; iar dovezile în scris sînt la mîna praporgicului Bălăcean ;

— Costandin Anastasiu, că el au avut însărcinare la orice îl punea pîrîtul praporgicu, adică au săpat la puţuri, au dărîmat ziduri, au păzit caraulă, au cules la via praporgicului la deal şi altele ; iar bani n-au priimit nicidecum ;

— asemenea au răspuns şi Nicolaie Erbarul, ca şi Costache Anastasiu, şi nici bani au priimit.

Toţi soţii agronomi iarăşi au răspuns că bani de ai casii fermii n-au avut în păstrare-le, decît au fost unul dintr-înşii, cu numele Sandul Nohaia, supt formă de iconom ; şi acela tîrguia din ale mîncării, avînd asupră-i cîte cinci-şase lei, şi la otcîrmuirea judeţului Saac au arătat că are asupră-le numai hîrtii, iar nu mai mult. Şi după scrisoarea ce au priimit locoţiitoarea de director de la praporgic Bălăcean ca să priimească hîrtiile de la dînşii, le-au şi primit, dîndu-le înscris de a lor primire supt iscălitură-i, după care au şi plecat fără zăbavă, ca să nu să arate înprotivitori poruncilor stăpînirii ce era date într-această pricină ca să să ridice de acolo. Şi dovadă este că praporgicu Bălăcean au trimis asemenea scrisoare locoţiitoarii de director : căci, făr' de ştirea dumnealui, locoţiitoarea nu putea face nimic şi nici putea da răspiscă de priimirea hîrtiilor fără ştire-i. Şi dacă dumnealui va tăgădui, să dovedească însuşi ea pă ce temei şi în ce înputernicire au priimit hîrtiile de la dînşii, cînd mai nainte nu vrea să le priimească.

Iar ceilalţi soţi toţi, peste cei mai sus arătaţi, avea însărcinare la ferma de la Scăieni la orice îi punea : au lucrat la puţuri, au dărîmat ziduri, au cules la vie, au scos mărăcini după cîmp, au păzit la caraulă şi altele.

Luînd săvîrşire şi această cercetare şi înţelegînd judecătoria şi din dela trimisă de la cinstita Mare dvornicie şi cinstita Marea logofeţie, fiindcă d. Iancul Lenj lipsea, iar d. prezedent şi cu d. pitar Lezviodax nu s-au unit la părere, şi au încheiat jurnal ca, viind şi d. Ioan Lenj, să să înfăţişeze iarăşi împreună cu toţi jăluitorii şi vechilul lor spre

a să face cele de cuviinţă, cînd, viind d. Ioan Lenj şi aducîndu-să şi toţi jeluitorii, la înfăţişarea ce au făcut unindu-să la părere d. Ioan Lenj cu d. pitar Lezviodax după jurnalul încheiat la 17 ghenar, s-au îndatorat jăluitorii soţi ca să aducă fieşcare în scris dovadă adeverită : ce profesie şi slujbă au avut mai nainte de a intra în Soţietatea agronomicească, după care chibzuind să dea hotărîre, iar prezedentul, neunindu-să, au rămas a-şi da părerea. Şi viind toţi jăluitorii soţi însoţiţi de dovezile cerute, adeverite de comisii, şi aducînd şi Costache Şerbănescu în orighinal înscrisul praporgicului Manolache Bălăcean de priimirea a zece galbeni de la numitul în tovărăşie ; chibzuind judecătoria asupra dăspăgubirii fieşcăruia, zice că din cercetările ce au făcut pricinii dintre praporgicu Bălăcean cu paisprezece soţi agronomi pentru înşelăciunea ce au reclamarisit numiţii că le-au făcut praporgicu Bălăcean ducîndu-i la moşiia Scăienii din sud Saac supt făgăduială că cu voia stăpînirii au dăşchis acolo o fermă agronomică, unde are capital peste cinci sute de mii lei, din care să va folosi fieşcare în parte după talentul şi munca ce va depune, încheind totdeodată şi contracturi, din care unele să văd în delă adeverite de comisii, doveditoare de folosul ce le făgăduia ; după care, mergînd numiţii soţi la acea fermă şi văzînd că nu numai toate făgăduielile sînt mincinoase, nefiind în fiinţă cele glăsuite prin contracturi, dar şi înpotrivă cerea lucrări cu feluri de siluiri care era numai spre în parte-i folos al propietarului, deşi au mai stăruit vreo cîtăva vreme, nădăjduind îndreptare, dar, în sfîrşit, văzînd că îşi pierde vremea în zadar, fiind lipsiţi şi de hrana din toate zilile, după ce mai întîi stăpînirea au poruncit pentru desfacerea aceştii ferme, au cerut prin reclamaţii către otcîrmuirea locală a lor depărtare de acolo. După care s-au şi slobozit printr-acea otcîrmuire.

Pe care toate acestea luîndu-le judecătoria în de aproape băgare de seamă, au dovedit că alcătuirea acei ferme au fost fără voia înaltei stăpîniri ; căci s-au dăsfiinţat prin cinstitul Depertament al trebilor din lăuntru după cercetarea ce s-au făcut din parte-i la faţa locului şi că înşelăciunea pîrîtului Bălăcean către cei cu numire de soţi agronomi este înfiinţată. De aceea găseşte de cuviinţă ca, după duhul pravilii de la partea 3, cap. 1-iu, paragraf 11, să plătească praporgic Bălă-

cean celor cu numire de soţi agronomi pentru pierderea lor de vreme pă cît au stăruit la acea fermă, însă : lui Costache Şerbănescu pă luni zece şi zile opt, cîte galbeni şase pe lună, galbeni şaizeci şi unul şi lei şaisprezece ; lui Gheorghe Cîrjanovschi pă luni trei cîte galbeni doi, galbeni şase ; lui Gheorghe Mihailovici pă luni trei cîte lei una sută, lei trei sute; lui Costandin Papadonat pă luni trei cîte galbeni trei, galbeni nouă ; lui Ion Costandin pă luni trei şi jumătate, cîte lei opt sute pe an, lei două sute treizeci ; lui Costache Costandin pă luni patru şi zile patru, cîte lei patruzeci pe lună, lei o sută şaizeci şi şase ; lui Manoil Popovici pă luni trei şi jumătate, cîte lei opt sute pă an, lei două sute treizeci ; lui Ion Vretos pă luni nouă şi zile patru, cîte galbeni cinci pă lună, galbeni patruzeci şi cinci şi lei douăzeci ; lui Petre popa Ştefan pă luni trei şi jumătate, cîte un galben pe lună, galbeni trei şi lei şaisprezece, pentru aceştia socotindu-să din ziua adeveririi contracturilor pînă la pornirea lor de către otcîrmuirea judeţului Saac, după raportul ei ce să vede în dela cinstitului Depertament al trebilor din lăuntru lucrată într-această pricină. Iar lui Toma Costandin pă luni cinci şi zile nouăsprezece, cîte galbeni şase pă lună, galbeni treizeci şi opt ; lui Ioniţă Cărbunescu pă luni şase şi zile dooăzeci şi patru, cîte galbeni trei, galbeni douăzeci şi lei şase ; lui Nicolaie Erbarul pă luni trei şi jumătate, cîte lei optsute pe an, lei două sute treizeci ; lui Costandin Anastasiu pă luni trei şi jumătate, cîte lei o sută pă lună, lei treisute cincizeci ; lui Sandul Nohaia pă luni douăsprezece, galbeni doi, galbeni douăzeci şi patru. Pentru aceştia socotindu-să mergerea lor la fermă după arătarea lor prin înscrisul ce să află la delă, nevoind praporgicul Bălăcean a da de faţă şi ale lor contracturi, iar a lor depărtare tot după raportul otcîrmuirii judeţului Saac ; mai plătind lui Costache Şerbănescu şi galbeni zece cu dobînda lor pravilnică, după înscrisul ce au înfăţişat supt iscălitura pîrîtului Bălăcean că i-au pus în fermă drept capital, precum şi pentru pierderea dă vreme ce i-au străgănit prin judecăţi de la depărtarea lor de acolo pînă la darea hotărîrii : încă pă jumătate pă cît hotărăşte a să da fieşcăruia, scăzîndu-să însă praporcicu Bălăceanu cu ceea ce va fi dat fieşcăruia după dovezile ce va înfăţişa.

Şi această hotărîre s-au dat în lipsa praporgicului Bălăcean, după rezoluţiile preaînălţatului nostru domn date la

jălbile foştilor cu nume de soţi agronomi, pentru că nu să supunea a veni în judecată după chemările ce i să făcea la zilile sorocite.

În urma căria hotărîri de la 1 a trecutului fevruarie, dată în lipsa praporgicului Manolache Bălăcean, s-au arătat numitul Bălăcean cu jalbă în judecătorie la 7 fevruarie, zicînd că rău s-au dat hotărîrea în lipsă-i ; potrivit cu rezoluţiile mării-sale lui vodă date la jălbile soţilor agronomi, căci în urma acestor rezoluţii cinstita Marea logofeţie a dreptăţii, prin raportu de supt nr. 7 551, au supus în cunoştinţă preaînălţatului nostru domn că la pricini creminale nu este pravilnică cădere de a să da hotărîre în lipsă, ci numai la cele politiceşti. La care raport au binevoit măria-sa de au pus rezoluţiie că, daca cinstita Marea logofeţie a dreptăţii găseşte de cuviinţă ca la pricini creminale să nu să dea hotărîre în lipsa prigonitoarelor părţi, priimeşte aceasta şi măria-sa şi porunceşte ca să să aducă în judecată măcar şi bolnav de va fi.

Care această rezoluţie a mării-sale lui vodă s-au făcut cunoscută cinstitii Mari logofeţii prin otnoşănia cinstitului Secretariat al statului din leat 1837 cu nr. 1 465, care porunca s-au şi dat vătafului de aprozi al cinstitii Mari logofeţii spre a o face cunoscută acei judecătorii şi a-l aduce şi pă dînsul în judecată ca să stea faţă la darea hotărîrii. După care, spre descoperirea adevărului, chemîndu-să numitul vătaf în presudsvia judecătorii şi cerîndu-i glăsuitele porunci din acea jalbă de a să vedea — căci ea n-au avut asemenea porunci — şi arătîndu-le, s-au văzut întocmai. După acestea dar, tot la 7 fevr., s-au încheiat jurnal a să înfăţişa pricina de-al doilea la 8 fevr. faţă cu praporcicu Bălăcean, cînd, viind numitul în judecătorie şi viind şi soţii agronomi, pentru că lipsea doi-trei dintre dînşii, au propus Bălăceanul că nu să poate înfăţişa fără a fi toţi soţii agronomi de faţă. După aceea s-au încheiat iarăşi jurnal ca să înfăţişeze pricina la 16 fevruarie faţă cu toate prigonitele părţi, cînd atunci, viind soţii agronomi la nr. nouă şi arătînd că cinci dintr-înşii lipsind pe afară, ştiind hotărîrea dată, nu s-au putut aduce aşa în grab. Şi viind şi praporcicu Bălăcean, mai înfăţişînd pricina în cercetare, la întrebările ce au mai făcut pîrîtului praporcic au răspuns că, asupra propunerii că soţii agronomi i-au furat unii bani, alţii hîrtii şi cărţi, fiindcă,

precum au mai arătat într-atîtea rînduri că nu poate a să judeca numai cu unii din prepuitori, căci vede că au venit numai opt dintr-înşii şi şase codindu-să n-au venit, mai vîrtos unii dintr-înşii au fugit afară la ţară fără ştirea stăpînirii, de aceea zice că, oricînd să vor arăta toţi de faţă cu dumnealui în presudsvie, şi dumnealui va fi gata a răspunde la orice va fi întrebat ; căci, cînd pravila îi dă acest drept la cremenal, dumnealui nu poate a suferi de a şi-l pierde. De aceea să roagă şi protestuieşte pă acea judecătorie ca, în numele sfintelor dreptăţi şi legiuiri, să nu i să calce drepturile dumisale a să înfăţişa cu toţi pîrîşii săi, ca să-i vază şi dumnealui şi să-i întrebe pă fieşcare în parte şi totdeodată să-i silească judecătoria după mijloacile cuvenite ca să vie toţi, după cum s-au legat înaintea judecătorii şi după jurnalul de la opt fevr. ; căci altfel nu să pune în lucrare hotărîrea, mai vîrtos că pravila îi învoieşte provlima dumisale şi nu crede că judecătoria îi va ridica acest drept, pentru care drepturi ale dumisale că nu vin toţi şi că nu s-au înplinit formalităţile pravilii au protestuit şi către cinstita Marea logofeţie a dreptăţii ; pentru care s-au şi făcut poruncă către procurorul acei judecătorii.

De aceea şi acum iarăşi zice că, de nu să urmează pravila la un paragraf numai, apoi nu să poate urma la celelalte şi, fiind şi chiar unul lipsă din prepuitori, nu poate a să înfăţişa, cu cît mai vîrtos şase inşi lipsind şi, mai vîrtos, fără de ştire de stăpînire, în vreme ce au şi chezaşi daţi la cinstita Agie că vor sta în judecată cu dumnealui, şi ei au fugit ; şi aşa trebuie să-şi vază însuşi pe pîrîşi în faţă, iar nu cu fugarii în lipsă-le să să înfăţişeze ; căci hotărîrea judecătorii trebuie să să dea pentru toţi, dar nu numai pentru unii şi urmează ca judecătoria a nu îngădui să-l tot străgănească numiţii, fiind mai vîrtos şi bolnav ; iar ei nici gînd au a-şi aduce pe fugarii lor de unde au dosit, căci dumnealui are dovezi să arate atunci numai cînd vor fi toţi strînşi, iar cu unii numai nu să poate înfăţişa înpotriva pravilii.

Făcînd dar judecătoria întrebările de mai sus praporgicului Bălăcean şi văzînd că cu nici un chip nu voieşte a răspunde potrivit cu întrebările judecătorii, ci propune numai nişte netemeinice cuvîntări, vrînd a prelungi judecata, precum în toată vremea s-au arătat, i s-au zis ca să dea dovezi pentru cei ce sta de faţă şi în urmă să vor aduce şi ceilalţi

după unde vor fi duşi, şi cu nici un mijloc nu s-au supus a da cerutul răspuns, înţelegîndu-să cu aceasta că pentru cîte au propus nu are nici o dovadă. Şi jăluitorii făcea mari strigări, cerînd săvîrşirea pricinii. Pentru care zice judecătoria că, deşi să osîndise praporcicu Bălăcean în lipsă-i la 1 fevr. potrivit cu rezoluţiile mării-sale lui vodă date la jălbile soţilor agronomi, dar pentru că la 5 fevr. s-au arătat pîrîtul Bălăcean cu protest în judecătorie ca să să aducă la îndeplinire porunca cinstitii Mari logofeţii a dreptăţii de supt nr. 7 551 din anul 1837 în însoţire cu otnoşănia cinstitului Secretariat al statului de supt nr. 1 465, s-au înfăţişat pricina de-al doilea, faţă cu praporcicu Bălăcean, şi din cercetările ce s-au mai făcut, văzînd judecătoria că numitul Bălăcean cu nici un chip nu voieşte a să judeca, propuind pă de o parte că lipsesc cinci dintre pîrîţi, iar pe de alta că el are judecată cu fieşcare în parte pentru furtişagul ce zice că au urmat numiţii de la ferma Scăienii : bani, hîrtii, cărţi şi altele, şi judecătoria propuindu-i Bălăceanului ca să să judece cu cei ce s-au aflat faţă şi în urmă să vor aduce şi ceilalţi spre cercetare, cu nici un mijloc n-au voit a să judeca cu cei ce era faţă şi carii să afla mai mulţi la număr ; din care a lui îndărătnicire şi mai vîrtos din adesile dosiri de judecată, străgănind în zadar pă reclamanţi, înţelegîndu-să că înşelăciunea din partea praporcicului Bălăcean către cei cu numire de soţi agronomi este înfiinţată şi că cu drept cuvînt reclamanţii îşi cer dăspăgubirea pentru pierderea lor dă vreme în judecată. Şi cu toate că nu este cap de pravilă pentru înşelăciune, dar luînd judecătoria drept temei paragraful 4 de la cap. 9, partea 5, hotărăşte ca praporgicu Bălăcean, drept osîndă pentru înşelăciunea urmată jăluitorilor, să plătească la cutia arestanţilor galbeni treizeci, dăspăgubind totdeodată şi pă reclamanţi pă fieşcare în parte, după cum s-au hotărît prin jurnalul hotărîtor de la trecutul fevr. 1-iu.

Şi după ce s-au dat această hotărîre, zicînd pîrîtului Bălăcean a iscăli de mulţumire sau nemulţumire, cu nici un chip nu s-au supus, ci au dat tacrir în judecătorie supt iscălitură-i scris din 10 mai anul 1837, arătînd, tot după obiceiul dumisale, nişte frazuri aşezate ca cum ar fi voit a arăta un curs de ritorică, iar nu drepturile ce ar fi crezut că are, mai adăogînd că pîrîşii săi să să dea pă chezăşii destoinice

de nedosire, căci au luat toate hîrtiile din cançelariie printr-ascuns.

Şi judecătoria, avînd pravilă, să o caute şi să o urmeze, căci la partea 3, cap. 14, pentru tovărăşie zice curat şi prea cu dăsluşire toate ce însuşi trebuie să răspunză, adică, la paragraf 1-iu, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18 şi 20, cum şi la partea 5, cap. 3, cap. 7, cap. 9, şi la adaos aceeaşi parte a 5-lea, paragraf 1-iu şi 2, cum şi la partea 6, cap. 1-iu, paragrafurile acestea : 1, 2, 3, 6, 18, 21, 23, 27, 28, 30, 32 şi 34, precum şi la cap. 3, paragraf 8 tot de la acea parte 6, şi că judecătoria să ia în de aproape băgare de seamă aceste pravilnice provlimi ale sale ; şi citind judecătoria aceste paragrafuri din pravilă de faţă cu amîndouă prigonit[oar]ele părţi, au mai dat şi o adeverinţă scrisă din leat 1836, avgust 26, şi supt iscălitură Sandul Nohaia, cu coprindere că boii ce i s-au încredinţat spre a-i vinde i-au vîndut lui Ioniţă Stoica sin Rusul ot Slăvic în lei o sută nouăzeci şi şase, dintre care i-au şi răspuns direcţii.

Iar părerea dumnealui căminarului Manolache Ivan, prezedentul acei judecătorii, este că hotărîrea de mai sus i să pare greşită şi cam cu pornire de iuţime : căci jăluitorii soţi agronomi arată prin jalba lor că i-au amăgit, i-au înşelat praporcicu Bălăcean şi că, după ale numitului amăgiri, şi-au lăsat meseriile şi stăpînii de aici din Bucureşti. Şi la acestea cerîndu-le judecătoria dovezi că adică le-ar fi vorbit mai nainte Bălăceanu şi i-ar fi îndemnat cu făgăduinţe — sau însuşi, sau prin altcinevaşi — ca să meargă la moşia Scăienii, toţi cu un glas au răspuns, faţă fiind şi Efstatie Schina, avucatul lor, că nici un fel de dovadă nu au la aceasta.

Să înţelege, dar, că dăspre o parte neplăcîndu-le jugul vieţuirii prin sudori şi osteneli pe la stăpîni aici în Bucureşti, iar dăspre altă parte după auziri îndemnîndu-să între dînşii şi aflînd condiţiile cu care sînt priimiţi soţii, au alergat însuşi ei pe la tribunaluri de şi-au adeverit contracturile şi au mers cu dînsele gata la Scăieni, rugîndu-să să fie priimiţi întru petrecerea socotitului veac de aur ; cînd, dar, arătarea jăluitorilor că i-ar fi amăgit, i-ar fi îndemnat, i-ar fi tras, i-ar fi scos după la stăpîni Bălăceanul dovedeşte neadevărată, ce alt mai rămîne la căderile acei judecătorii decît, puind înnainte coprinderea contracturilor, să-i îndrepteze către tribu-

nalul de comerţ, spre dăsfacerea socotelilor tovărăşiii dintre dînşii.

În toate contracturile să coprinde că scoposul aceştii soţietăţi fiind lucrarea industrii şi a cîmpului, fieşcare va contrebui cu talentul şi munca sa, mulţumindu-să de cîştigul ce-i va veni dintr-aceste două ramuri : a lucrului şi a talentului, la înpărţirea ce să va face la sfîrşitul fieşcăruia an, scăzîndu-să cheltuiala pentru lăcaş, hrană şi îmbrăcăminte.

Aşadar, prin cercetare în faţa locului s-ar fi putut dovedi dă ce fel dă preţ au fost folosul ce s-au adus tovărăşii cu talentul sau munca fieşcăruia, precum şi cîtă cheltuială s-au făcut pentru lăcaşul, hrana şi îmbrăcămintea fieşcăruia şi cîţi bani au primit fieşcare acondo [1], şi, de vor avea să mai ia cevaşi, să li să plătească, iar de vor mai rămînea datori, să întoarcă.

Petrecerea lor la Scăieni au fost vreo trei luni şi puţine zile, bez Şerbănescu şi Vretos, ce să afla acolo cu vreo cîteva luni mai nainte.

Prin jalba lor arată că o lună de zile le-au fost bine, cu toate că nu la toate ; apoi în urmă, dă vreme ce altele nădăjduia şi altele vedea, dă ce nu să trăgea din acea tovărăşie, mai vîrtos nefiind înpleticiţi cu punere dă vreun capital ? Nu pot zice că nu putea să scape de Bălăceanul, căci otcîrmuirea era aproape şi putea să jăluiască. Mijloace avea să jăluiască şi chiar către măria-sa preaînălţatul nostru domn, precum să face dovadă dintr-o jalbă ce au dat către măria-sa pe la noiemvrie, adică cu vreo patruzeci dă zile mai naintea risipirii lor, prin care jalbă au cerut să le dea măria-sa gratificaţiie, pentru că ei au înmulţit roadele pămîntului acestui prinţipat. Iar măria-sa, prin luminată rezoluţiie pusă la această jalbă a lor, porunceşte cinstitii Agii să-i cheme în presudsvia sa şi să-i dojănească pentru această a lor îndrăzneală.

N-au cuvînt a zice că, dă vreme ce s-au dăsfiinţat acea tovărăşie prin înnaltă poruncă, dator este Bălăceanu să-i dăspăgubească ; căci, nefiind chemaţi, îndemnaţi, traşi de Bălăceanu, datori sînt a să supune fără cîrtire la neprevăzutile întîmplări.

[1] Aconto

Să venim acum la chipul cu care s-au purtat soţii pă vremea răsipirii lor. În dela cinstitului Depertament al pricinilor din lăuntru să vede o scrisoare a otcîrmuitorului judeţului Săcuienii prin care arată acelui cinstit depertament că, mergînd la moşiia Scăienii şi zicîndu-le acestor soţi agronomi ca să să risipească după înnaltă poruncă, ei au răspuns că, aflîndu-să însărcinaţi de către praporcicu Bălăcean cu lucruri de-ale casii şi cu bani, să roagă a fi adăstaţi pînă va veni Bălăceanu, ca să-i facă teslim toate şi să nu rămîie ei în vreo răspundere. Peste puţine zile, să vede tot într-acea delă jalbă a numiţilor către otcîrmuire, cu coprindere că precum la 7 ale lui dechemvrie au arătat, să roagă iarăşi că, avînd hîrtii asupră-le, să fie aşteptaţi pînă va veni Bălăceanu şi că să fie pîrîtul Bălăcean silit a să porni de la Bucureşti cît mai în grab. În urmă, pe la vreo douăzeci dechemvrie — după cum ţine minte, căci, scriind această părere în pripă ca să nu treacă sorocul apelaţii, nu avea în vedere dela cinstitului Depertament din lăuntru — s-au pomenit otcîrmuirea cu arătare din parte-le că s-au desfăcut şi că sînt slobozi a pleca. Atunci otcîrmuirea, tocmind două trăsuri, dîndu-le şi cîte doi sfanţi pe o mînă, i-au şi pornit cu cinci dorobanţi drept către cinstita Agie. Li s-au zis să arate judecătorii cu ce chip s-au desfăcut, în vreme ce Bălăceanu au sosit acolo cu o zi sau cu vreo cîteva ceasuri în urma plecării lor ; şi au dat de faţă o adeverinţă iscălită de o Stanca Costandineasca, ce zice că au fost locuţiitoare Bălăceanului, care Stancă, prin dela cinstitii Mari dvornicii, să arată că, după auzirile dumnealui paharnicului Pîcleanul cercetătorul, ar fi o ţigancă streină.

Este dar lucru de mirare cum, după o acest fel dă necuviincioasă urmare, pot fi apăraţi de ponosul ce le aduce Bălăceanul : că i-ar fi hrăpit hîrtiile, cărţi şi altele, în vreme ce datori era să aştepte venirea Bălăceanului, mai vîrtos fiind îngăduiţi de către otcîrmuire a sta acolo pînă la sosirea Bălăceanului, carele cu pripă s-au şi dus acolo ; sau măcar prin otcîrmuire să-şi fi paradosit, după orînduială, toate cîte era asupra lor. Părerea dumisale este ca în faţa locului, ori prin otcîrmuire, sau prin cinovnicu orînduit de aici, să să facă amăruntă cercetare pentru toate, trimiţîndu-să acolo doi-trei din soţii agronomi cei mai fruntaşi, vechili şi din

partea celorlalţi, ca să să dea de faţă : atît de s-au urmat hrăpire a hîrtiilor şi vreun furtişag de lucruri, cît şi pentru a muncii i a talentului treaptă de folos, precum şi pentru cheltuielile ce să vor fi făcut cu lăcaşul, hrana şi îmbrăcămintea i pentru banii ce li să vor fi dat acolo. Care toate aceste condeie, după arătarea praporcicului Bălăcean, să afla coprinse şi trecute pînă la o para în condicile ce era încredinţate în păstrarea orînduitului dintr-aceşti soţi.

1838, fevr. 19. Apelaţia praporgicului Manolache Bălăceanu ce au dat-o către prezedenţia acestui divan, prin care arată că, nerămîind mulţumit pă jurnalul încheiat de cremenaliceasca judecătoriie a Ilfovului în pricina ce are cu foştii soţi agronomi arendaşi moşii Scăienii, cu toate că paisprezece soţi au dat jalbă, dar fără a-i aduce pă ceilalţi cinci ce au fugit dosind de judecată, au încheiat jurnal numai cu nouă în fiinţă, nevrînd să ia în băgare de seamă nicidecum glăsuirea pravilii de la partea 6, cap 1-iu, paragraf 4, 5, 22 şi 23, pentru care să roagă a fi înfăţişat şi la acest divan, unde, luîndu-i-să în băgare de seamă destoinicile cuvinte ce va arăta prin deosebit tacrir, să-şi afle îndestularea la dreptăţile ce are asupra năpăstuirii ce i s-au făcut.

1838, martie 14. Cererea suptstitutului procurării acestui divan, că, după povaţa articolului 5 şi 8 din legiuirea asupra căderilor judecătoriilor, înaintează din parte-i pricina aceasta în cercetarea divanului cu următoarele băgări de seamă :

1. Că jăluitorii tovarăşi agronomi arată prin jalba lor că i-au înşelat şi i-au amăgit praporgicu Bălăcean şi că, după ale numitului amăgiri, şi-au lăsat stăpînii şi meseriile lor din oraşul Bucureştii, care arătare nu s-au putut întemeia cu nici o pravilnică dovadă după cercetarea ce s-au făcut de judecătorie ; că adică i-ar fi îndemnat cu făgăduinţe sau că i-ar fi amăgit cu vreun mijloc viclean ; ci, înprotivă, după cele urmate să dă întreagă dovadă că însuşi ei au alergat cu a lor bunăvoie pe la tribunaluri şi şi-au adeverit contracturile şi au mers cu dînsele gata la moşia Scăienii. Să înţelege dar că, nemaiplăcîndu-le viaţa slugăritului pe la stăpînii de aici, s-au îndemnat între dînşii după auziri şi au mers spre căutarea altii mai bune soarte.

2. Că această pricină nu să poate socoti de pricină corecsională, fiindcă nici o dovadă de înşelăciune nu s-au putut face, ci rămîne numai o prigonire de dăsfacerea socotelilor

după coprinderea contracturilor tovărăşii dintre dînşii, care cercetare nu este în căderea creminaliceştilor judecătorii.

Pentru aceste cuvinte, dar, cere ca să hotărască divanul apărarea apelantului Bălăceanu de osîndă ; iar cît pentru despăgubire, este de părere că prigonitoarele părţi să să îndrepteze către politiceasca judecătorie, ca, după canoanile politiceşti, să să cerceteze ce folos au adus tovărăşiii cu talentul sau cu munca fieşcăruia, cum şi cîtă cheltuială s-au făcut pentru fieşcare, ca să să scază după coprinderea contracturilor.

1838, mai 26. Răspunsul prezedentului judecătorii judeţului Saac la porunca prezedenţii acestui divan de supt nr. 198 că, pentru sorocirea praporgicului Bălăceanu spre a veni la divan, rostind cele de cuviinţă, au întîmpinat adresu otcîrmuirii cu nr. 1 840, că, prin suptocîrmuitorul plăşii Podgorii căutîndu-să numitul Bălăcean, nu s-au găsit la locuinţa sa în Scăieni, ci dus în judeţul Teliormanului, pentru care face cunoscut.

1838, mai 27. Otnoşănia cinstitii Mari logofeţii a dreptăţii cu nr. 4 864 către acest divan, cu care însoţeşte în copie jalba soţilor agronomi ce de iznoavă au dat către măria-sa vodă în pricina ce au cu praporgicu Bălăcean, carii să străgăneză un an şi jumătate numai la judecătoria Ilfov, pînă s-au dat hotărîre în favorul lor după dreptul ce au. Şi, nemulţumindu-să pîrîtul, au aruncat numai o apelaţie la divan şi au plecat la moşia sa, cu scopos ca să-i mai poată străgăni încă doi sau trei ani şi la această stanţie, doar să vor lipsi de dreptul lor şi vor îmbrăţişa altă carieră, a nu muri prin judecăţi de foame. Care această dosire a pîrîtului i-au silit de s-au arătat cu plîngeri neîncetat la divan şi de trei ori au scris divanu la judecătoria judeţului Saac, puindu-i-să deosebite soroace a veni ; şi încă nu s-au mai văzut. Şi rugîndu-să mării-sale lui vodă a să da luminată poruncă spre a să grăbi aducerea numitului ca să scape şi ei odată, face cunoscut cinstitii logofeţii că daca la chemările ce urmează să facă divanul pîrîtului Bălăcean nu va fi următor a veni spre înfăţişare, apoi va face cunoscut divanul cinstitii logofeţii spre a să lua măsuri cuviincioase pentru a lui aducere în judecată potrivit cu rezoluţiia mării-sale lui vodă dată într-această pricină.

1838, iunie 6. Răspunsul prezedentului judecătorii judeţului Teleorman la porunca divanului de supt nr. 282, că, deşi mai în trecutele zile s-au aflat numitul praporgic Bălăcean la moşia Balaciul dintr-acel judeţ, dar acum dă vreo patru zile au plecat : unde, nu să ştie.

1838, avgust 22. Otnoşănia cinstitii Mari logofeţii a dreptăţii cu nr. 2 488 către acest divan, cu care însoţeşte în copie jalba soţilor agronomi ce au dat către acel depertament în pricina ce au cu praporgicu Manolache Bălăceanul la acest divan ; cu toate că ei nu să mulţumiseră pă hotărîrea judecătorii după ale lor dreptăţi ce li să cuvenea, dar ca să nu-şi mai piarză vremea au dat mulţumire. Iar pîrîtul Bălăcean, ca să-i mai prelungească în zăbăvi zadarnice, au apelarisit la divan de la fevr. trecut şi numai cu acea apelaţie îi prelungeşte şi doseşte de înfăţişare, pînă încît, după otnoşănia cinstitii logofeţii ce s-au dat către acest divan, de vreo cîteva ori s-au chemat de la judeţu Saac şi Teleorman şi nici într-un chip nu să găseşte. Şi rugîndu-să cinstitii logofeţii a să face punere la cale de a să publicarisi prin judeţe pînă să va găsi numitul praporcic : sau să să îndatoreze chezaşul său Iancul Bălăceanu ca să-l aducă, sau să-i dăspăgubească după hotărîrea judecătoriei, zice cinstita logofeţie ca, luînd divanul în băgare de seamă, să facă cuviincioasa punere la cale asupra pravilnicii îndestulări a cererii jăluitorilor cît să va putea mai fără zăbavă.

1838, avgust 22. Răspunsul otcîrmuirii judeţului Brăilii la adresul d. procurorului acestui divan de supt nr. 903 că pă acolo praporgicu Bălăceanu nu s-au arătat pînă acum ; iar arătîndu-să îl va trimite la divan după cerere.

1838, avgust 23. Răspunsul otcîrmuirii judeţului Prahova la adresul d. procurorului acestui divan de supt nr. 895 că comvertu cu nr. 897 îl întoarse înapoi, fiind adresat către otcîrmuirea judeţului Teleorman ; iar pă praporgicu Bălăcean, găsindu-l pe acolo, îl va trimite la divan după cerere.

1838, septemvrie 4. Răspunsul otcîrmuirii judeţului Saac la adresul dumnealui procurorului acestui divan de supt nr. 904 că, după încredinţarea ce dă suptocîrmuitorul plăşii Podgorii prin raportul său, pîrîtul prapurgic Bălăcean să află venit aici în politiia Bucureşti.

1838, septemvrie 6. Adresul otcîrmuirii judeţului Prahova către d. procurorul acestui divan că, puind îndatorire poliţii oraşului Ploieştii ca să găsească într-acel oraş pe pîrîtul prapurgic Manolache Bălăceanul spre a-l trimite la Divan după cerere, au primit răspuns că, cercetînd, n-au putut dovedi că numitul să va fi aflînd cu şederea acolo într-acel oraş. De aceea face cunoscut.

1838, septemvrie 8. Otnoşănia cinstitii Agii cu nr. 7 839 către acest divan că, după otnoşănia acestui divan de supt nr. 453, cercetîndu-să condicile pă cît au stat în putinţă, nu s-au găsit praporgic Bălăceanul ieşit din politiie prin cuviincioasă formă. Apoi, vestindu-să d. pitar Iancul Bălăceanu ca să vie la Agie a arăta temeiul pă care încredinţîndu-să, au făcut cunoscut divanului chipul ieşirii pîrîtului din politiie şi s-au arătat de bolnav, precum înscrisul dumisale ce în copie îl însoţeşte să arată.

1838, septemvrie 28. Răspunsul otcîrmuirii judeţului Ilfov la adresul d. procurorului acestui divan de supt nr. 892 că, publicuindu-să în tot coprinsul judeţului pentru aflarea praporgicului Bălăcean ce au dosit, au priimit răspunsuri de la toate suptotcîrmuirile că nu l-au putut dovedi în coprinsul plăşilor, pentru care încunoştinţează de urmarea făcută.

1838, octomvrie 2. Răspunsul cinstitii Agii la adresul dumnealui procurorului acestui divan de supt nr. 989 că după toate cercetările ce au făcut cu nici un chip nu s-au putut găsi pîrîtul pitar Manolache Bălăceanu, de care face cunoscut în adăogire că de iznoavă s-au străşnicit toate comisiile ca, pe dată ce îl va dovedi venit în oraş, să-l prinză şi să-l trimiţă.

1838, octomvrie 2. Răspunsul otcîrmuirii judeţului Teleorman la adresul dumnealui procurorului acestui divan de supt nr. 897 că, făcînd cuviincioasa punere la cale pentru aflarea şi trimiterea praporgicului Bălăcean, au întîmpinat raport de la suptotcîrmuitorul plăşii Mijlocului că, aflîndu-să la moşiia dumisale Tecuciul încă de la 25 ale trecutului iunie, au plecat la Bucureşti. De aceea face cunoscut.

1838, octomvrie 31. Otnoşănie cinstitii Agii către divan, că ea, după cel dintîi adres cu nr. 543 pă de o parte au dat în cunoştinţa divanului înprejurarea chezăşii d. pitar Iancul Bălăceanul, prin răspunsul cu nr. 7 839, septemvrie 8, iar

pe de alta au dat şi comisii locale poruncă ca să-l îndatoreze, ca pe un chezaş, a da de faţă pă fratele său pitaru Manolache Bălăceanu. Şi, pentru că pînă acum nu s-au văzut adus la acest divan, i s-au pus de iznoavă îndatorire ca fără zăbavă să-l trimiţă : ori pe unul, sau pe celălalt.

1838 noiemvrie 15. Jalba soţilor agronomi ce au dat-o către prezedenţia acestui divan prin care arată că opt luni trecute sînt de cînd protivnicul lor praporgicu Manolache Bălăceanul au apelarisit la acest divan în pricina soţietăţii ce are cu dînşii, şi de atunci şi pînă acum nu numai că nu s-au mai văzut, ca un reclamant, a cere înfăţişare, ci încă, după ofisul mării-sale dat la jalba lor — în care zice a să aduce acest dositor prin mijloace poliţieneşti —, au şi scris divanul în mai multe rînduri ca unde să va găsi să să trimiţă. Şi în răspunsurile judecătoriilor vede că nu s-au putut găsi ; dar ei, cercetînd, au luat o bună dovadă că să află la moşia sa Scăienii, şezînd ascuns. Pentru care să roagă divanului, cu chipul ce va socoti, să mai scrie cu străşnicie judecătorii Săcuienilor ca negreşit să-l găsească şi să-l trimiţă aici spre înfăţişare cu dînşii.

1838, dechemvrie 1. Otnoşăniia cinstitii Agii către d. procurorul acestui divan că, după cu denadinsul cercetări prin toate comisiile văpselilor, făcute în urma răspunsului Agii cu nr. 8 739, neputîndu-să găsi pitaru Manolache Bălăceanu, face cunoscut procurării spre ştiinţă.

1839, ghenar 3. Jalba praporgicului Manolache Bălăceanul, cu care însuşi s-au înfăţişat la divan şi, arătînd cursul pricinii ce are cu soţii agronomi, cere a fi înfăţişat cu toţii deodată, fără a lipsi vreunul, spre a să înplini formalitatea pravilii, mai vîrtos că are şi cu fieşcare în parte judecată pentru hîrtiile i cărţile şi banii ce făţiş şi dosiţi i-au luat din ferma ot Scăieni. Şi aceste păgubi să cuvine a le cere numiţii de la secfestrantul moşiei Scăienii, Tudor Zaplan ot Ploieşti, iar nu de la dumnealui, carele să cunoaşte că nu le-au urmat nici o înşelăciune.

1839, ghenar 26. Al doilea jalbă a praporgicului Manolache Bălăcean ce au dat-o la divan, prin care arată că, deşi divanul prin jurnalul încheiat la 24 ale următoarei au sorocit a să înfăţişa pricina cu soţii agronomi vineri la 27, dar pentru că dumnealui au dat protest către cinstita Marea logofeţie a dreptăţii, nici nu să poate înfăţişa pînă nu să

va da dăzlegare din parte-i. De aceea să roagă divanului a să lăsa ziua înfăţişării pînă la zisa dăzlegare.

Li s-au făcut apoi numiţilor prigoniţi următoarele cercetări şi de acest divan :

Nr.	Întrebările divanului	Răspunsurile soţilor agronomi
1-iu	Dumneavoastră aţi dat jalbă cu arătare că d. Manolache v-au înşălat ; arătaţi acum ce dovadă aveţi că v-au înşălat şi cu ce mijloc au urmat numitul acea înşălare ?	Contractul Şerbănescului şi adeverinţa dumisale către Vretos fac dovadă că nu s-au ţinut de făgăduială.
2-lea	Soţietatea dv. au luat în arendă moşia Scăienii de la d. Bălăceanul şi drept cîţi bani aţi luat-o şi cîţi bani aţi răspuns ?	Nici moşie am luat în arendă, nici bani am numărat, decît eu, Costache Şerbănescu, ştiu că am dat zece galbeni împărăteşti pentru care mi-au dat şi adeverinţă, iar noi ceilalţi am mers după măglisirile ce ne-au făcut prin contracturi şi am găsit moşia făcută secfestru, precum şi însuşi mărturiseşte.
3-lea	La ce v-au întrebuinţat d. Bălăceanul după ce v-au dus acolo la moşiie ?	Eu Şerbănescul m-au întrebuinţat de secretar al canţelarii, profesor de rumâneşte, i-am tăiat la vie, i-am săpat la porumb şi altele asemenea ; iar eu, Vretos, profesor de rumâneşte şi franţozeşte, şi la celelalte munci, cum şi noi ceilalţi la toate muncile pămîntului.
4-lea	Înprotiva acelor şapte contracturi ale dv. v-au dat d-lui Bălăcenul vreun contract ?	Nu ne-au dat contract, decît au dat dumnealui rezeluţie la fieşcare contract, precum să vede.

Nr.	Întrebările divanului	Răspunsurile soţilor agronomi
5-lea	Dumneata, Şerbănescule, ce erai însărcinat cu drecsia canţelarii, ce ai făcut hîrtiile care ţi-au fost încredinţate ?	Am încredinţat toate hîrtiile după reghistru în mîna locoţiitorului de derector, Stăncuţa Costandineasca, precum adeverinţa din delă dovedeşte ; care adeverinţă că este adevărată să face dovadă din înfăţişarea contractului dă d. Bălăceanul în cinstita judecătoriie, fiindcă acel contract au fost într-acele hîrtii.
6-lea	Acea adeverinţă dă cine este scrisă şi de cine este iscălită ?	Este scrisă de mine, Ioan Cărbunescul, cu zisa dumneaei şi iscălită de dumneaei, fiindcă ştie carte.
7-lea	Cine v-au hrănit pă vremea cît aţi fost acolo la moşie ?	D-lui ne-au hrănit, şi cîţi bani am priimit eu Şerbănescu, adică lei patru sute douăzeci şi trei, şi eu Vretos, galbeni împărăteşti şapte, i-am dat dumnealui adeverinţe.

Nr.	Întrebările divanului	Răspunsurile d[-lu]i praporgic Manolache Bălăceanul
1-iu	Pe ce temei ai priimit pe aceşti soţi agronomi la moşia dumitale ?	Pe temeiu că mi-au luat moşia cu arendă.
2-lea	În ce leat şi drept cîţi bani şi cui au numărat banii ?	În leat 1835, martie 10, în drept galbeni şase mii, pe ani cinci ; din care galbeni am priimit înainte trei mii şase sute.
3-lea	Cine este iscălit în contractul arenzii moşii ?	Dă zece persoane este iscălit contractul, din care persoane numai d. Şerbănescu este unul din cei ce au pornit această judecată înprotriva mea ; iar

Nr.	Întrebările divanului	Răspunsurile d[-lu]i praporgic Manolache Bălăceanul
		contractul se află la judecătoria Saac.
4-lea	Cum putea numitile persoane să-ţi numere acei trei mii şase sute galbeni înainte în vreme ce moşia să afla secfestruită. Şi din ce îndemnat poate fi Şerbănescu a tăgădui că au pus bani ?	Cînd mi s-au răspuns acei bani, nu era moşia făcută secfestru, ci peste o lună s-au pus secfestru, care s-au şi rădicat după cercetarea ce s-au făcut, cînd s-au dovedit că soţii agronomi au luat moşia înaintea secfestrului ; iar pentru tăgăduirea Şerbănesculuí, dumnealui ştie.
5-lea	Acei galbeni trei mii şase sute pe toţi o dată i-ai primit ori rînduri, şi la facerea contractului i-ai primit sau mai în urmă ?	Nu ţin minte de patru ani.
6-lea	Contractul acesta este public sau particuler ?	Nu ţin minte, ci să va vedea cînd să va aduce de la judecătoria Saac.
7-lea	Ai fost dumneata fondator şi director aceştii Soţietăţi agronomice ?	După ce am dat moşia în arendă, pă al 4-lea şi al 5-lea an trebuia să mi să mai răspunză bani după coprinderea contractului. Şi aşa, rugîndu-mă ceilalţi arendaşi agronomi să depui şi eu acei bani în tovărăşie, cu condiţie ca să mi-i dea la sorocul de cinci ani ai arenzii cu cîştigul ce va ieşi, pentru care depunere de bani m-au şi făcut director al aceştii tovărăşii.
8-lea	Direcţia aceasta cu ce condiţiie şi îndatorire au fost pusă asupra dumitale ?	Cu nici o condiţie în scris.

Nr.	Întrebările divanului	Răspunsurile d[-lu]i praporgic Manolache Bălăceanul
9-lea	Aşezăminturile, prăvilile şi socotelile aceştii societăţi dă cine era întocmite şi într-a cui mînă au fost în păstrare ?	Nici un aşezămînt sau pravilă au fost, decît contractul arenzii moşii şi regulile cantelarii tovărăşiii şi în păstrarea d. Şerbănescu.
10-lea	Dă cine să punea în lucrare ?	Dă fieşcare tovarăş în parte ce să socotea dăstoinic a împlini o slujbă.
11-lea	Într-acestaşi chip, dar, să înţelege că direcţia dumitale era de prisos ?	Eu eram director cu nume, ca să ţin o bună orînduială.
12-lea	Daca toate hîrtiile au fost în păstrarea Şerbănesculuí, cum s-au găsit la dumneata contracturile tovărăşii ?	Am scris tovărăşiii de mi le-au trimis din cantelaria tovărăşiii, unde să vor fi aflînd şi acum celelalte hîrtii. Şi fiindcă cinstita judecătorie neascultînd nici un alt cuvînt destoinic că este hîrtiile în seama d-lui Şerbănescu şi să i să ceară numitului să le aducă, m-au îndatorat pă mine ca să scriu tovărăşii negreşit să aducă zece contracturi şi, trimiţînd eu acolo, m-au înştiinţat că nu s-au aflat mai mult decît şapte contracturi, iar celelalte că lipseşte ; din care pricină, văzînd eu, am şi reclamarisit către cinstita Agie că d. Şerbănescu cu tovarăşii săi, luînd din lucruri şi hîrtii ce în reclamaţia cinstitii Agii să arată, şi hîrtiile nu au fost, nici nu sînt la mine, ci d-lui Şerbănescu ştie unde şi în ce loc le-au lăsat.

Deci fiindcă atît din înscrisul ce au dat d. praporgicu Bălăceanul către Costache Şerbănescul, în care să numeşte fundator şi director Soţietăţii agronomice, precum şi din chiar acele şapte contracturi a şapte din reclamanţi a acei soţietăţi — carele însuşi praporgicul au înfăţişat la judecată — i din adunarea lor pe moşia dumisale i din raportul otcîrmuirii locale şi a cercetătorului cinstitii Mari dvornicii a trebilor din lăuntru făcîndu-să întreagă dovadă că pîrîtul Bălăcean au fost căpitenie şi ziditor acei soţietăţi, nu să poate ajutora cu deşartile pricinuiri ce face, că reclamanţii de sineşi s-au strîns pe moşia dumisale fără a avea vreun aşezămînt cu dumnealui şi că dumnealui, dînd moşia dumisale în arendă la alţi zece inşi drept şase mii galbeni pe cinci ani, s-au fost întovărăşit cu ei şi nu-i cunoaşte pe aceştia de soţi, în vreme ce :

1-iu. Acel contract de arendă să cunoaşte, după firea lui şi după suma banilor arenzii cu totul nepotrivită calităţii moşii, că s-au făcut cu viclenie, spre întîmpinarea secfestrului ce s-au pus de arendaşu de mai nainte, Tudor Zaplan, pentru lei treizeci şi patru de mii, care secfestru în urmă s-au înfiinţat iarăşi de cinstita Mare logofeţiie a dreptăţii după îndestularea ce au luat de curgerea pricinii ;

2-lea. Însărcinările puse asupra fieşcăruia din reclamanţi privind spre îmbunătăţirea moşii Scăienii şi în urmare spre folos în partea Bălăceanului, să înţelege curat că strămutarea reclamanţilor de aici din politiia Bucureşti, unde fieşcare dintr-înşii au avut profesia şi slujba sa, s-au făcut prin făgăduieli de o neadevărată întreprindere, întemeiată pe mincinoasă arătare de capitaluri şi venituri neînfiinţate i de o viaţă înbunătăţită cu învăţătură de înalte ştiinţe împodobitoare duhului reclamanţilor ; care aceasta nu să poate alt numi decît o vicleană şi înşelătoare mîglisire spre în parte-şi lacom folos, urmînd cu tot dreptul cuvînt a fi el supus la despăgubirea acestor nevinovate jertfe a meşteşugirilor sale ;

Fiindcă, asemenea, nu poate fi praporgicul ascultat la provlima ce face că reclamanţii au sfeterisit din canţelaria soţietăţii înscrisuri doveditoare dreptăţilor sale şi a socotelilor ce are cu dînşii, în vreme ce atît direcţia şi poliţia soţietăţii au avut-o însuşi dumnealui, cît şi acele contracturi ce urma să fie în canţelarie au fost la dînsul, i acele puţine şi netrebnice hîrtii ce mai rămăsese în mîna soţilor la dăsfiin-

ţarea soţietăţii de către stăpînire le-au încredinţat supt luare de adeverinţă locţiitoarei Bălăceanului, ce era orînduită chiar de dumnealui lucrătoare în lipsă-i ;

Fiindcă în pravila pămîntului, list. 88, cap de adaos articolu 1-iu, să coprinde : care din ştiinţă sau neştiinţă sau cu greşeală va aduce stricăciune altuia este dator a răspunde stricăciunea ;

Fiindcă ştreaful orînduit de judecătorie Bălăceanului nu este întemeiat pe vreun cap de pravilă ;

Fiindcă despăgubirea soţilor urmează să să facă după măsura folosului ce putea avea fieşcare din reclamanţi din meseria sa ce o lucra aici în Bucureşti şi cu scăderea hranii i a banilor ce va fi priimit fieşcare, ci nu după nemăsurata cererea lor ;

Fiindcă Sandul Nohaia, lipsind de aici, nu s-au înfăţişat nici la judecătoriie, nici aici la divan ;

Drept aceea, după citirea înscrisurilor şi ascultarea răspunsurilor, hotărăşte divanul ca dumnealui praporgicu Manolache Bălăceanul să plătească lui Costache Şerbănescu cîte galbeni cinci pă lună pe cîtă vreme au şezut în Scăieni ca un mădular al soţietăţii şi galbeni zece cu dobînda lor, din cari să să scază Bălăceanul cu cîte lei doi pă zi pentru hrana sa şi cu oricîţi alţi bani va dovedi Bălăceanul că-i va mai fi dat. Asemenea şi lui Ion Vretos i Toma Costandin cîte galbeni cinci pe lună pă cîtă vreme au şezut, scăzîndu-să Bălăceanul cu cîte lei doi pă zi pentru mîncarea lor şi cu orice alt va fi mai priimit ei. I lui Ioniţă Cărbunescu şi lui Costandin Papadonat cîte trei galbeni pe lună, scăzîndu-să Bălăceanul cu cîte parale şaizeci pe zi pentru mîncarea lor şi cu orice alţi bani va fi mai priimit ei. I lui Gheorghe Cîrjanovschi i lui Gheorghe Mihailovici i lui Ion Costandin i lui Costache Costandin i lui Manoil Popovici i lui Nicolaie Erbarul şi lui Costandin Anastasiu cîte galbeni doi pe lună, scăzîndu-să Bălăceanul cu cîte un leu pe zi de fieşcare pentru mîncarea lor şi cu oricîţi alţi bani va dovedi Bălăceanul că le-au mai dat. I lui Petre sin popa Ştefan cîte un galben pe lună, scăzîndu-să Bălăceanul cu cîte parale douăzeci pe zi pentru mîncarea lui şi cu orice alţi bani va fi mai primit el.

Dar de ştraful orînduit de judecătorie să rămîie Bălăceanul apărat, precum asemenea şi de cheltuielile pricinuite,

nevăzîndu-să din partea jăluitorilor nici o cheltuială urmată în această pricină. Iar despăgubirea lui Sandul Nohaia să va hotărî după ce să va înfăţişa şi el cu d. Bălăceanul la judecătoria de întîia cercetare.

1839, ghenar 31

Prezedentul,
Manolache Arghiropol, Dimitrie Sc., A. Florescu, I. Golescu, Văcărescu

Grefier, *C. Poenarul*

(Menţiune)

Am auzit această hotărîre şi nu sînt mulţumit, pentru care în soroc de zile şase voi da apelaţie.

1839, ghenar 31

Praporgic *Manolache Bălăceanul*

Am auzit această hotărîre şi sîntem mulţumiţi.

1839, ghenar 31

Costache Şerbănescu, Ioan Vretos, Toma Costandin şi pentru *Costache Costandin, Costache Anastasiu, Ioan Costandin, Costache Papadonat, Manolache Popovici, Gh. Crijanovschi* pentru frate-mieu *Gheorghe Crijanovschi, Nicolaie Erbarul, I. Cărbunescu, Gheorghe Mihalovici*; pentru *Petre sin popa Ştefan, Eftatie Schina.*

(Altă menţiune)

S-au trecut în condică la cincisprezece fevr.

C. Creţulescu

Arhivele statului Bucureşti, Divanul judecătoresc, secţia criminală, nr. 432/1839, f. 48 v.-61, condică originali chirilică (menţiunile finale sînt copii).

[54]

1839, februarie 1

Medelnicerul C. Sefendache, Iancu Iliescu şi tovărăşia agronomică Scăieni cer Marii logofeţii a dreptăţii să poruncească judecătoriei Saac a li se restitui acareturile moşiei numai după ce vor fi fost drese de T. Zaplan.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII
PLECATĂ JALBĂ

Deşi cinstita Mare logofeţie, prin poruncile sale date către cinstita judecătorie a judeţului Saac, ne îndatorează pă noi tovarăşii agronomi de la Scăieni de a priimi venitul moşii în stăpîniri-ne, de vreme ce zice că s-au desfiinţat secfestrul; dar noi nu putem a-l priimi pînă cînd nu să va drege de către secfestrantul Teodor Zaplan acareturile moşii, aducîndu-le în starea ce au fost cînd s-au pus secfestru pă moşie. Căci altele sînt pretenţiile pagubelor ce au pricinuit secfestrul tovărăşii şi alta este paguba acareturilor ce urmează neîncetat.

De aceea ne rugăm plecat cinstitii Mari logofeţii ca să binevoiască a da poruncă cinstitii judecătorii Saac de a îndatora pă numitul secfestrant Tudor Zaplan întru meremetul acareturilor moşii Scăieni, ca să putem şi noi în urmă a o priimi în stăpînire-ne.

Prea plecaţi,

Noi tovarăşii arendaşi ai moşii Scăieni:

medelnicer C. Sefendache,
Iancu Iliescu şi tovărăşia.

1839, fevruarie 1

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 294, original.

[55]

1845, mai 12

Prezidentul Înaltului divan către Depart. dreptăţii, prin care cere răspuns la adresele privind chemarea Luxiţei, moştenitoarea răposatului Manolache Bălăceanu, în pricina corecţională cu foştii soţi agronomi Costache Şerbănescu, Ioan Vretos şi alţi 12 la număr.

Prezidentul Înaltului divan
Secsia 2-lea
Anul 1845, luna mai 12
Nr. 517
Bucureşti

CINST[ITU]LUI DEPERTAMENT AL DREPTĂŢII

Deodată cu cele descrise în adresul aceştii prezedenţii de supt nr. 233, mart. trecut, către acel cinst. depertament, au scris şi d-lui prezedentului de la Tribunalul Prahovii prin cea de supt nr. 234, ca la 25 apr. trecut să trimită spre înfăţişare pă Luxiţa, moştenitoarea răposatului pitarului Manolache Bălăceanu, în corecţionala pricină de judecată ce are cu Costache Şerbănescu, Ioan Vretos şi alţi doisprezece. Şi nu numai trimiterea numitei la divan nu s-au văzut, dar încă nici vreun răspuns din parte-i într-un curs de două luni.

Prezedenţia acestui divan, atît dintr-această împrejurare, cum şi dintr-altele ce au mai încunoştinţat cinstitului depertament, pierzînd toate nădejdile de a putea conrăspunde dorinţii înaltei stăpîniri întru grabnica săvîrşire a pricinilor ce s-ar fi aflînd în coprinsul acelui judeţ, roagă pă cinstitul depertament a face punere la cale întru înlesnirea rezultaturilor la adresurile ce să trimit acei prezedenţii.

Marele-ban Tudor Văcărescu

Arhivele statului Bucureşti, Judiciare, nr. arh. 644/1843, f. 88, original.

III.

Teodor Diamant
Viaţa şi opera

[56]

1833, martie 24, Paris

Teodor Diamant către fratele său Barbu, prin care îi scrie că va reveni în curînd în patrie, unde speră că va putea trăi din pregătirea pe care şi-a însuşit-o ; se interesează de cunoscuţi (inclusiv de Manolache Bălăceanu), cărora le anunţă că le va aduce „o noutate de care vor fi încîntaţi: rezolvarea unei probleme sociale socotite de nerezolvat chiar în Franţa".

Paris, ce 24 mars 1833

Mon cher frère. Mr. Nicolesco à son arrivée à Paris m'a dit qu'il t'a laissé bien portant. Depuis lors, je n'ai point eu de tes nouvelles. Je t'ai écris[1] de Munich, je t'ai écris de Paris par le canal de M.M. Jean et Constantin Cretzolesco fils de M-me Elenco Cretzolesco et je n'ai reçu aucune réponse à mes lettres. Je ne sais que penser de ton silence. Tu peux bien avoir de moi nouvelles, chez M-r le baron Christodor Sakellario, parce que notre correspondance a continué ; et Mr. le baron a dû te les donner avec plaisir si tu aies allé les lui demander ; mais moi comment puis-je apprendre comment tu te portes, si tu ne reponds point à mes lettres et si tu ne m'ecrits point, soit par la poste, soit avec des personnes qui partent de là pour Paris ? Si tu l'avais fait, tu auras fait grand plaisir à ton frère qui t'aime, désire ton bonnheur et qui ne t'a embrassé depuis tant d'années.

[1] Sic. Scrisoarea se reproduce cu unele arhaisme, inclusiv cîteva erori gramaticale ce conţine.

Ayant fini les études que j'avais commencés, j'espère, mon ami, être de retour à Bucarest avant le commencement de l'automne prochaine. En attendant, écris-moi, par la poste ou avec quelque personne qui doit venir à Paris. J'ai appris que Mr. Barbatzica Catartzi devait venir en France ce printems ; si tu le pries, il pourra accepter ta lettre pour me la remettre ici. Donnes moi de tes nouvelles. de nos parens, cousins, cousines, tantes ; de mes amis Constantin, Manolaque, Charles et Constantin Cretzolesco, Eliad, J.M.G. Popp, Constantin Moroiu, Efrosin Poteca, Pangratie, J. Cristurian, Demètre Jianu, etc. etc.

Quand vous les verez, dites leur que je les salue, que je me porte bien, que je vais être de retour prochainement et que je vais leur apporter quelque chose de neuf dont ils seront enchantés : la solution d'un problème social qu'on croit insoluble, même en France.

Mon frère. Depuis mon depart de Bucarest, je n'ai fait aucune demande d'argent à la caisse de l'Epitropie et je desire n'etre pas obligé d'en faire point, pour te laisser notre petit patrimoine à toi seul.

Grâce à Dieu, avec les connaissances que j'ai acquises, j'espère pouvoir vivre. Je desire que tu prennes de l'Epitropie une pension suffisante, afin que tu ne sois point gêné. Montres, s'il le faut, cette lettre à M.M. les tuteurs qui surveillent notre patrimoine, pour qu'ils connaissent mes dispositions à ton égard et pour qu'ils te donnent ce dont tu peux avoir besoin. Je desirais seulement que le capital ne fut point entamé. L'intérêt peut, je crois, suffire à tes besoins. La présente lettre te sera remise par Mr. Alexandre Racovitza qui retourne dans la Patrie après avoir fait des études à Paris. Tu iras lui rendre visite, et il aura la bonté de t'apprendre de moi nouvelles.

Presentes mes respects à ma tante M-me Saftiqua Cretzoulesco, faits mes complémens à mes parens et écris moi.

Adieu mon ami. Je t'embrasse de tout mon coeur.

Ton frère affectionné,
Théodore Diamant
rue de l'Ecole de Medecine no. 9

Envoiez moi les noms de nos tuteurs.

Si tu n'as pas encore appris le français, écris moi en valaque. Dites à mes cousins Constantin et Manolake Balatziano, que les prie de m'écrire dans ta lettre.

Envoie moi ton adresse.

[Adresa, scrisă pe a 2-a filă a scrisorii :]

Monsieur Barbou Diamant
à *Bucarest*
près la maison de Mr. Velara
Chez M-me Saftica Cretzulescu.

Paris, 24 martie 1833

[Traducere:]

Dragă frate,

La sosirea sa în Paris, d-l Nicolescu mi-a spus că te-a lăsat sănătos. De atunci n-am mai primit veşti despre tine. Ţi-am scris din München, ţi-am scris din Paris prin intermediul d-lor Ioan şi Constantin Kretzulescu, fiii d-nei Elenco Kretzulescu, şi n-am primit nici un răspuns la scrisorile mele. Nu ştiu ce să cred de tăcerea ta. Despre mine poţi afla ştiri de la d-l baron Hristodor Sachelarie, căci corespondenţa dintre noi a continuat, iar d-l baron ţi le-ar fi dat, de bună seamă, dacă te-ai fi dus să te interesezi. Dar eu cum aş putea şti cum o duci dacă nu-mi răspunzi la scrisori şi nu-mi scrii, prin poştă sau prin persoanele ce pleacă la Paris de acolo ? Dacă procedai aşa, ai fi făcut mare plăcere fratelui tău ce te iubeşte, îţi doreşte fericire şi nu te-a îmbrăţişat de atîţi ani.

Sfîrşind învăţăturile pe care le începusem, nădăjduiesc, dragul meu, să mă înapoiez la Bucureşti înainte de toamna viitoare. În aşteptarea acelei clipe, scrie-mi cu poşta sau prin cineva care o să vină la Paris. Am auzit că d-l Barbucică Catargiu urma să vină în Franţa acum în primăvară ; dacă-l rogi, el va putea primi scrisoarea de la tine ca să mi-o înmîneze aici. Comunică-mi noutăţi despre tine, părinţi, veri, verişoare, mătuşi ; despre prietenii mei : Constantin, Manolache [Bălăceanu], Scarlat şi Constantin Kretzulescu, Eliade, I. M. Gh. Pop, Constantin Moroiu, Eufrosin Poteca, Pangrat, I. Cristureanu, Dumitru Jianu etc. etc.

Cînd ai să-i întîlneşti, spune-le că-i salut, că o duc bine, că mă voi înapoia în curînd şi *le voi aduce o noutate de*

care vor fi încîntaţi : rezolvarea unei probleme sociale socotite de nerezolvat chiar în Franţa [1].

Frate-meu, de cînd am plecat din Bucureşti n-am făcut nici o cerere de bani casei Epitropiei şi doresc să nu fiu nevoit de a face vreuna, pentru ca să-ţi las numai ţie micul nostru avut.

Slavă domnului, cu învăţăturile ce am dobîndit nădăjduiesc să pot trăi. Doresc ca tu să iei de la Epitropie o pensiune suficientă pentru întreţinere, ca să nu fii stingherit. Dacă e necesar, arată scrisoarea aceasta d-lor epitropi ce au în îngrijire avutul nostru, ca să ştie hotărîrea mea în ce te priveşte şi să-ţi dea ceea ce ai nevoie. Aş dori numai să nu fie atins capitalul ; cred că din dobîndă îţi poţi acoperi trebuinţele.

Scrisoarea aceasta îţi va fi înmînată de d-l Alexandru Racoviţă, care se înapoiază în patrie după săvîrşirea învăţăturilor la Paris. Du-te şi fă-i vizită, iar el va avea bunătatea să-ţi spună veşti de la mine.

Prezintă respectele mele mătuşii Săftica Kretzulescu, transmite complimente rudelor şi scrie-mi.

Adio, dragul meu. Te îmbrăţişează din toată inima scumpul tău frate, *Teodor Diamant*

Str. Şcolii de medicină 9.

Comunică-mi numele epitropilor noştri. Dacă n-ai învăţat încă limba franceză, scrie-mi româneşte. Spune prietenilor mei Constantin şi Manolache Bălăceanu că-i rog să-mi scrie în scrisoarea ta. Trimite-mi adresa ta.

[Adresa destinatarului, scrisă pe a doua filă a scrisorii]

D-lui Barbu Diamant
La Bucureşti
Lîngă casa d-lui Vilara

(Cuvinte adăugate în creion, probabil la Bucureşti)

La d-na Săftica Kretzulescu

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 2 şi 6, original autograf francez.

[1] Subl. n.

[57]

1833, septembrie 5/17, Paris

Teodor Diamant către epitropii obşteşti ai orfanilor (din Bucureşti), prin care semnalează că s-a îndatorat spre a se putea întreţine şi cere 225 de galbeni pentru achitarea datoriilor şi înapoierea în patrie ; rezoluţia epitropiei.

Primită, octomvrie 6

A messieurs les Tuteurs généraux des orphelins

Messieurs les tuteurs,

Le 18/30 du mois dernier j'ai eu l'honneur de vous adresser par le canal de M-r Et. Moscou une première lettre, par laquelle j'ai porté à votre connaissance la position difficile où je me trouve et je vous ai prié de faire compter à M-r Moscou pour me les envoyer à Paris deux cent vingt cinq ducats d'Autriche, pris sur mon patrimoine.

Dans cette seconde, que j'ai l'honneur de vous envoer par l'entremise de Monsieur Balatziano, je vous supplie Messieurs, si vous n'avez pas encore deboursé cette somme, de l'acquitter le plus tôt possible. Si jusqu'au commencement de novembre prochain je ne reçois pas ces fonds, je ne pourrai pas satisfaire aux engagemens [1] que j'ai été obligé de contracter pour mon entretien ; ce qui me mettra dans un grand embarras. Vous ne le voulez pas, sans doute, Messieurs !

Vous n'êtes pas sans savoir, Messieurs, que depuis cinq ans et demie que je me trouve en Allemagne et en France pour mes études, je n'ai encore rien demandé à mes tuteurs. Comme je recevais une pension sur la succession du feu M-r l'Archevèque Docitheus, j'ai taché de ne pas toucher à mon petit patrimoine. Mais depuis un an, M.M. les exécuteurs testamentaires de cette succession ne m'ayant plus rien envoyé, je me trouve maintenant endetté et dans l'impos-

[1] În text se întîlnesc şi unele particularităţi de scriere ce au ieşit din uz.

sibilité de retourner dans mon pays. J'espère, Messieurs, que Vous ne tarderez pas à me tirer d'une position si desagréable.

En vous priant d'agréer l'expression de ma reconnaissance pour les soins paternels que vous devez avoir eus de mon frère Barbou et de nos intérêts, je suis, Messieurs les tuteurs, Votre très humble et très obéissant serviteur,

Théodore Diamant
rue monsieur le Prince no. 15

Paris, à 5/17 septembre 1833

(Rezoluţie)

Să să răspunză că i să trimet aceşti galbeni două sute douăzeci şi cinci prin dumnealui căminaru Moscu ; şi aceasta va sta la delă.

C(ostandin) C(antacozino)

D-LOR EPITROPI OBŞTEŞTI AI ORFANILOR

D-lor epitropi,

La 18/30 ale lunii trecute am avut cinste să vă trimit, prin intermediul d-lui St. Moscu, o primă scrisoare, prin care v-am făcut cunoscută poziţia grea în care mă găsesc şi v-am rugat să număraţi d-lui Moscu, spre a-mi expedia la Paris, 225 de galbeni de Austria din avutul meu.

În această a doua scrisoare, pe care am cinste să v-o trimit prin d-l Bălăceanu, vă rog d-lor, dacă n-aţi plătit încă această sumă, s-o achitaţi cît se poate de curînd. Dacă nu primesc aceşti bani pînă la începutul lui noiembrie viitor, nu voi putea face faţă angajamentelor pe care am fost nevoit să le închei pentru a mă întreţine, ceea ce mă va pune într-o mare încurcătură. Fără îndoială că n-aţi dori-o, domnilor !

Vă este cunoscut, d-lor, că, de cinci ani şi jumătate de cînd mă găsesc în Germania şi Franţa pentru învăţătură, încă n-am cerut nimic epitropilor mei. Deoarece primeam o bursă din moştenirea lăsată de răposatul arhiepiscop Dositeu, am încercat să nu mă ating de micul meu avut. De

un an încoace însă d-nii executori ai diatei acestei moşteniri nemaitrimiţîndu-mi nimic, mă găsesc acum îndatorat şi fără putinţă de a mă înapoia în patrie. Nădăjduiesc, d-lor, că nu veţi întîrzia de a mă smulge dintr-o poziţie atît de neplăcută.

Rugîndu-vă a-mi îngădui să-mi exprim recunoştinţa pentru grija părintească ce dv. trebuie să fi avut de fratele meu Barbu şi de interesele noastre, d-lor epitropi, sînt prea-umila şi prea-supusa dv. slugă.

Teodor Diamant
str. Mr. le Prince nr. 5.

Paris, 5/17 sept. 1833

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 17, original francez.

[58]

1834, aprilie 5/17, Viena

Teodor Diamant către unul dintre epitropi, prin care înştiinţează că a plecat din Franţa spre a se întoarce la Bucureşti, dar la Viena, avînd nevoie să împrumute 200 de fiorini, a tras o poliţă de 1 430 de lei asupra acestuia şi roagă a fi plătită din avutul trăgătorului.

Monsieur,

J'ai l'honneur de vous annoncer que suivant vos conseils et mon désir, j'ai quitté la France, pour retourner à Bucarest, et qu'à Vienne je me suis trouvé dans la nécessité d'emprunter de Monsieur Constantin Popp deux cents florins de convention et de tirer une lettre de change sur Vous, Monsieur, comme celui de mes tuteurs connu par M-r Popp.

Je vous prie, Monsieur, de vouloir bien l'accepter et de faire payer au terme son valeur de 1430 piastres, en faisant passer cette somme sur mon compte.

Demain, je pars d'ici pour Bucarest, où j'aurai l'honneur de Vous dire aussi de vive voix que je suis avec respect et

reconnaissance, Monsieur, votre très humble et obéissant serviteur,

Theodore Diamant
Vienne, ce 5/17 avril 1834.

(A d r e s a)

Monsieur Constantin de Cantacuzène, grand aga
Bucarest (Valachie)

(R e z o l u ţ i e)

Înfăţişîndu-să poliţa, să va da dezlegare casierului spre a răspunde aceşti taleri una mie patru sute treizeci.

[T r a d u c e r e :]

Domnule,

Cu cinste vă înştiinţez că, dînd urmare sfaturilor dv. şi dorinţei mele, am părăsit Franţa spre a mă înapoia la Bucureşti şi că la Viena m-am găsit în nevoia de a lua cu împrumut de la d-l C. Pop 200 de fiorini de convenţie şi a trage o poliţă asupra dv., domnule, ca epitrop al meu cunoscut de d-l Pop.

Vă rog, domnule, să binevoiţi a o accepta şi a lua măsuri de plată la termen a valorii ei de 1 430 de lei, trecîndu-se această sumă în socoteala mea.

Mîine plec de aici spre Bucureşti, unde voi avea cinstea să vă spun, domnule, şi cu glas tare că sînt cu tot respectul şi recunoştinţa a dv. preaplecată şi supusă slugă.

Teodor Diamant

Viena, 5/17 aprilie 1834

(A d r e s a)

D-lui Const. Cantacuzino, mare-agă
Bucureşti (Ţara Românească)

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 56, original francez.

[59]

1834, mai 25

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere 826 de lei rest de capital şi dobîndă de care mai dispunea la numita instituţie.

CINSTITII OBŞTEŞTI EPITROPII

După socoteala ce mi-au arătat dumnealui casierul cinstitii Epitropii, pentru capetalul mieu partea cuvenită din preţul vînzării moşii Pociovalıştea, depus la desfiinţata epitropie, precum şi condeiele ce am primit în deosebite vremi, rămîn lei opt sute douăzeci şi şase, capete şi dobîndă.

Rog cinstita Epitropie să binevoiască a-mi slobozi şi aceştia, aflîndu-mă întrebuinţat.

Teodorache Diamant

Mai 25, 1834

(R e z o l u ţ i e)

Să va da dezlegare către casier a să răspunde aceşti bani, spre exoflisis [1] dă taleri... [2] ce au avut capital depus la Epitropie, fiind venit în vîrsta pravilnică.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 60, original.

[60]

1834, iulie 1

Condică de capitalurile aflate la Epitropie; extras privind avutul fraţilor Barbu şi Teodor Diamant.

[1] Lichidare.
[2] Loc alb în text.

Condică arătătoare de capitalurile puse la Epitropie a fieşcăruia faţă, dimpreună şi cu lucrurile ce stau în păstrare

Extras

[...] *Barbu sin răposatul Diamandache Mehtupciu*

Capital în naht lei	par.	Lucruri fără rod		Anul, luna, zioa	Folosul acestora pă şapte luni lei	par.	
5 7	8		Adică lei cinci mii şapte sute cincizeci, parale opt	1833, iunie 1	335 250	17	Pînă la ghenar 1, 1834. Ipac pă luni 6: de la ghenar 1, 1834, pînă la iulie 1, 1834, fiindcă lei 750 şi-au rădicat din capital
					585	17	Adică cinci sute optzeci şi cinci lei, par. şaptesprezece, să adună folosul pe două semestruri şi o lună de la înfiinţarea Epitropiei anul 1833, iunie 1, pînă la leat 1834, iulie 1, bez lei 239, bani 48, dobîndă slujită pînă la iunie 1, 1833, şi arătată prin catastihu casierului dăsfiinţatei Epitropii, precum se vede şi în lista cu litera B
		1	Vie la Sărata sud Buzău — Al cărora rod se ia dă sineşi				
		3	Scutelnici — Al cărora rod se ia dă sineşi				

[...] *Tudorache sin răposatul Diamandache Mehtupciu*

(*urmare* din pag.356)

Capital în naht lei	par.	Lucruri fără rod		Anul, luna, zioa	Folosul acestora pă şapte luni lei	par.	
6 820	80		Adică lei şase mii opt sute dooăzeci par...	1833, iunie 1	128 30	13 24	Pînă la oct. 14, 1833, fiindcă lei 10 149 şi-au rădicat. Ipac dobîndă pă luni 5 pînă la aprilie 1, 1834, la lei 716, bani 104, capitalu ce mai avea în Epitropie cînd şi l-au rădicat
					158	37	Adică una sută cincizeci şi opt lei, par. treizeci şi şapte, să adună folosul pe două semestruri şi o lună de la înfiinţarea Epitropii anul 1833, iunie 1, pînă la leat 1834, iulie 1, bez lei 4 045, par. 25, dobîndă slujită pînă la iunie 1, 1833, şi arătată prin catastihu casierului dăsfiinţatei Epitropii, precum să vede şi în lista cu litera B

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 7822/1833, f. 22 şi 103, original.

[61]

1834, decembrie 5

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere 2 000 de lei din preţul vînzării moşiei Pociovalişte, căci n-are bani, „nefiind încă nici într-o treabă"; rezoluţie.

CĂTRE CINSTITA OBŞTEASCĂ EPITROPIE[1]

Pricina moşii noastre Pociovalişteа, ce a cumpărat-o dumnealui stolnicu Dimitrache Psaltu, neluînd pînă acum sfîrşit, nu poate să s-încheie socoteala şi nu poci primi toţi banii ce este să mai iau după această vînzare.

Nefiind încă nici într-o treabă, mă aflu strimtorat de cheltuială. Pentru care cu cinste rog pe cinstita Epitropie să se ceară de la cumpărător lei două mii, ca să mi se răspunză. Şi de priimire voi da sinet, ca să se scază la încheierea socotelii aceştii vînzări.

Cu cinste rămîi al cinstitei Epitropii plecată slugă,
Teodorache Diamantu

5 dechemvrie 1834
Bucureşti

(Rezoluţie)

Dumnealui stolnic să să facă poftitoare cerere ca să răspunză ceruţii bani dă preţul moşii.

Arhivele statului Bucureşti, Obştеasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833. f. 78, original.

[62]

1835, februarie 19

Teodor Diamant către Alexandru Ghica-voievod, prin care arată învăţăturile ce a urmat în ţară şi peste hotare, anexînd diploma ce i s-a eliberat la München şi solicitînd un post pentru valorificarea cunoştinţelor dobîndite.

Primită 19 fevr. 1835, nr. 1 882

PREA ÎNĂLŢATE DOAMNE!

Trecînd învăţăturile din şcoala din St. Sava, ce s-a întemeiat de răposatul întru fericire prea-înălţatu domn fratele Mării-tale, m-am dus în Europa ca să ascult ştiinţe ce aici nu se preda.

La München, în doi ani, am trecut un curs de ostăşie în şcoala militară rigală, de unde mi s-a dat diploma alăturată. La Universitatea de la Paris, în patru ani, m-am îndeletnicit mai cu deosebire la agronomie şi la iconomia politică au soţială.

Auzind de suirea mării-tale în tronul strămoşesc şi cunoscînd patriotismul mării-tale şi buna primire ce faci celor ce s-au silit să dobîndească cunoştinţi folositoare, mă întorc în patrie cu dorinţă de a-i sluji şi eu în zilele ce vor să fie fericite ale mării-tale.

De vei găsi măria-ta că micele mele cunoştinţi pot fi întrebuinţate cu ceva folos, mă rog mării-tale să binevoiască a mi se încredinţa un post ce măria-ta vei găsi cu cale; făgăduiesc a-m[i] împlini datoriile cu zel şi credinţă.

Sînt al mării-tale plecată slugă,
Teodor Diamant

(Verso, rezoluţie)

Noi Alexandru Dimitrie Ghica vvd., cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Rumânească;

Sfatul adiministrativ să ia în băgare de seamă coprinderea acestii jelbi.

1835 fevr. 23.
(Sigiliul
domnesc, tuş roşu)

Şefu Secsii, *C. Petrescu*

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 6079/1835, f. 82 şi 84, original autograf chirilic.

[1] Dînd urmare cererii de mai sus, la 18 decembrie 1834 obştеasca Epitropie a sărmanilor scrie stolnicului Dimitrache: „Fiindcă fiu cel mare al răposatului vistier al doilea Diamandache Mehtupciu se află în trebuinţă de bani şi pricina moşiei Pociovalişte ce ai cumpărat-o dumneata de la mezat să tot prelungeşte pentru mijloacitele împrejurări, Epitropia pofteşte pe dumneata să binevoieşti a răspunde la casa Epitropiei lei două mii şi cu aceşti bani te vei scădea d-ta din suma preţului ce au rămas asupra d-tale nerăspuns“ (loc. cit., f. 79).

[63]

Copie de la traduction
Exp. nr. 98

Munich, le 3 mars 1830

LE COMMANDEMENT DU CORPS
DES CADETS ROYAL DE BAVIÈRE

fait savoir au S. Théodore Diamant, gentilhomme de la Valachie et natif de Bucarest, qu'ayant été reçu comme élève au Corps des cadets le 7 octobre 1828, il reçoit par un rescript royal du 25 février dernier le congé qu'il a demandé.

A son entrée au Corps des Cadets, il a fait parti de la 5-e classe et il a monté pendant le laps de temps qu'il y est resté jusqu'à la 8-e et dernière classe.

Il a suivi les cours suivants :

1. Langue et littérature allemandes ;
2. Langue et littérature françaises ;
3. Repétition de l'Arithmetique, Algèbre, Géometrie et Trigonometrie ;
4. Les Mathematiques transcendantes ;
5. L'Histoire ;
6. La tactique de l'Infanterie, Cavalerie et Artillerie ;
7. La fortification permanente et passagère ;
8. La Caligraphie ;
9. Le Dessin ;
10. La danse ;
11. L'Escrime ;
12. Le Sabre ;
13. La Gymnastique ;
14. L'Equitation et la natation ;
15. L'Exercice des armes à feu.

Les progrès qu'il a fait dans ces diverses études ont répondu parfaitement à l'application qu'il a toujours eue, et sa conduite a été sans cesse exemplaire.

Le Sceau

Signé : *De Tausch*
général-major

(Traducere)
Nr. 98 München, 3 martie 1830

COMANDAMENTUL CORPULUI
DE CADEŢI REGAL AL BAVARIEI

face cunoscut d-lui Teodor Diamant, gentilom din Ţara Românească şi născut la Bucureşti, că, fiind primit ca elev în Corpul de cadeţi la 7 octombrie 1828, primeşte printr-un rescript regal din 25 februarie trecut concediul ce a cerut.

Intrînd în corpul de cadeţi, el a făcut parte din clasa 5 şi, în intervalul de timp petrecut acolo, a avansat pînă la clasa 8 şi ultima.

El a urmat cursurile următoare :

1. Limba şi literatura germană ;
2. Limba şi literatura franceză ;
3. Repetarea aritmeticii, algebrei, geometriei şi trigonometriei ;
4. Matematicile superioare ;
5. Istoria ;
6. Tactica infanteriei, cavaleriei şi artileriei ;
7. Fortificaţii permanente şi provizorii ;
8. Caligrafia ;
9. Desenul ;
10. Dansul ;
11. Scrima ;
12. Mînuirea săbiei ;
13. Gimnastica ;
14. Călăria şi înotul ;
15. Mînuirea armelor de foc.

Progresele ce a făcut în aceste felurite învăţături au corespuns cu prisosinţă silinţei ce a dovedit întotdeauna, iar purtarea i-a fost neîncetat exemplară.

Semnat, *De Tausch*
General-maior

[64]

1836, mai 4

Departamentul dreptăţii al Ţării Româneşti dă lui Teodor Diamant act în scris din partea stăpînirii spre a putea îndeplini îndeletni-

cirea de inginer hotarnic la cererea diferitelor autorităţi şi a oricărui proprietar de moşie.

DEPARTAMENTUL DREPTĂŢII
AL PRINŢIPATULUI RUMÂNESC

Domnu Teodor Diamant, voind a se îndelitnici în lucrare de ingener şi hotarnic, din înaltă poruncă dată la cererea dumisale s-au cercetat după orînduială documentul ce a înfăţişat i cualităţile, vrednicia şi ştiinţa cuvenită întru asemenea îndeletnicire şi, cunoscîndu-să cu toată destoinicia cerută, s-a dat în cunoştinţa înaltei stăpîniri.

După dezlegarea urmată s-a dat dumnealui a avea drept slobod în lucrarea arătatelor îndeletniciri, pentru care — spre a se putea cunoaşte de destoinic şi ştiut hotarnic şi inginer de către toate autorităţile unde să va afla trebuinţă de asemenea îndeletniciri şi de oricare proprietar de moşie ce va voi să-i încredinţeze ale sale interesuri — s-au dat dumnealui acest înscris act din partea stăpînirii, întărit cu pecetea statului.

Iscălit : Marele-vornic de Ţara de Jos în lucrare de şef al Departamentului dreptăţii şi a multor ordine cavaler,

Alexandru Filipescu

Nr. 5 201
Mai 4, anul 1836

„Buletin. Gazetă oficială", 1836, nr. 13, p. 52.

[65]

1836, mai 25

Teodor Diamant, învăţînd patru ani în şcoala de la Sf. Sava, doi ani la şcoala ostăşească din München şi patru ani la Paris, pe baza diplomelor de studii a obţinut de la stăpînire dreptul de a lucra ca inginer hotarnic şi se oferă ca atare proprietarilor interesaţi.

ÎNŞTIINŢARE

Subtiscălitul, după ce a urmat patru ani cursurile de matematică, filozofie şi altele în Şcoala naţională de la Sf. Sava, a fost de a învăţat doi ani în şcoala ostăşească de la München în Bavaria şi apoi patru ani la Paris.

Întorcîndu-se în Patrie şi dorind a-i sluji în lucrare de inginer şi hotarnic, a cerut mai întîi voie de la stăpînire. După ce s-au cercetat diplomele ce are din Europa, i s-au dat voia cerută printr-un act în scris, care, din poruncă, s-a publicat în nr. 12 [1] al buletinului ofiţial.

Domnii proprietari ce vor binevoi a-i încredinţa ale dumnealor interesuri pot fi încredinţaţi că îşi va pune toată silinţa de a se arăta vrednic de a dumnealor încredinţare.

Subtiscălitul şade pe Podu Mogoşoaii în casele cu nr. 601 ale dumneaei cocoanii Catinchii Arion, lîngă dumnealui biv-vel vistier Grigorie Grădişteanu, şi va avea cinste a primi pe persoanele ce vor avea să-i vorbească pentru ceea ce să atinge de ştiinţa sa de la 8 pînă la 10 ceasuri dimineaţa. Se va duce bucuros aici în capitală şi pe la particulari ce vor avea trebuinţă de slujbele sale ; se roagă numai să binevoiască a î-l înştiinţa printr-un bilet înscris, însemnînd şi ceasul la care va putea să-i găsească acasă.

Teodor Diamant

„Curierul românesc" nr. 31 din 25 mai 1836, p. 124.

[66]

[1837]

Listă de membrii Societăţii de agricultură din Ţara Românească, inclusiv Teodor Diamant, care este înscris concomitent şi în lista inginerilor hotarnici ai principatului.

[1] Exact : în „Buletin. Gazetă oficială", 1836, nr. 13, p. 52.

[...] SOŢIETATEA DE AGRICULTURĂ
(LUCRAREA DE PĂMÎNT) A ROMÂNII

Prezedent

Domnul Mihail Dimitrie Ghica, marele dvornic, ministru din lăuntru, prezedent Sfatului administrativ, cavaler a mai multor ordine împărăteşti

Viţeprezedent

Domnul Arnold Iacobson, colonel-adiotant măririi sale prinţului şi domnului stăpînitor şi cavaler a mai multor ordine împărăteşti.

Secretar

Domnul Scarlat Roset, secretar şi cavaler.

Domnii mădulari soţietăţii

Domnul Ioan Cîmpineanu, colonel şi cavaler a mai multor ordine împărteşti.

D. Petrache Poienar, comis şi director şcoalelor naţionale din tot prinţipatul şi cavaler.

D. Costandin Faca, al doilea postelnic.

D. Teodor Diamandi [1].

D. Maier, doctorul înălţimii-sale prinţului şi domnului stăpînitor.

D. I. Ţucher, doctor de medeţin. [...]

Domnii ingineri şi hotarnici în România Mare [2]

Domnul Ernest Salmen, capitan şi cavaler, inginer şi hotarnic.

D. serdar Ioan Paladi, inginer şi hotarnic.

D. Teodor Diamandi, inginer şi hotarnic [3].

D. Prededici, inginer şi hotarnic.

D. Alexandru Popovici, inginer şi hotarnic.

[1] Subl. n.; idem în „Almanahul pe anul 1836", p. 152.

[2] Aşa mai este denumită Ţara Românească din stînga Oltului în documentele vremii.

[3] Subl. n.; idem în „Almanahul pe anii 1839", p. 132, şi 1840, p. 118.

Domnii ingineri şi hotarnici în România Mică [1]

Domnul Grigorie Oteteleşanu, inginer şi hotarnic.

D. Nicolaie Oteteleşanu, inginer şi hotarnic.

D. Nicolaie Carada, inginer şi hotarnic.

D. Panaiotache Copcea, inginer şi hotarnic.

D. Dimitrie Fratoştiţeanu, sin vistierul Răduţ, inginer şi hotarnic. [...]

„Almanahul statului", 1837, Buda, p. 119—122, imprimat chirilc.

[67]

1840, aprilie 23

Teodor Diamant încheie contract cu d-l Lazăr Gavrilescu, îndatorîndu-se să înveţe pe Petrache (fratele celui din urmă): „carte, scrisoare, aritmetică, gheometrie şi trigonometrie teoretică şi practică".

Copie.

CONTRACT

Printr-acest înscris să face cunoscut că cu d. Lazăr Gavrilescu m-am învoit pentru fratele dumnealui Petrache, care este în vîrstă dă ani şaisprezece, după cum să arată:

1-iu. În soroc dă trei ani îmi va sluji la orice-l voi pune.

2-lea. Pentru slujba sa mă făgăduiesc a-l învăţa carte, scrisoare, aritmetică, gheometrie şi trigonometrie teoretică şi practică.

Însă fiindcă învăţătura nu poate să să bage în capu cuivaşi cu dasila, trebuie ca şi Petrache să se silească şi singur, de a nu lăsa neînvăţate nici una din lecţiile ce-i voi da şi de datoriile ce-i voi pune asupră-i.

3. De îmbrăcămintea şi încălţămintea voi îngriji eu.

4. Pentru orice-m[i] va pierde sau va strica Petrache din cele ce-i voi da în seamă instrumente sau alte lucruri sau se va fura din pricina neîngrijirii şi a nepazii lui, va fi răspunzător d. Lazăr.

[1] Denumire dată Olteniei în documentele vremii.

5-lea. Dacă Petrache se va metratarisi rău şi nu va înainta la învăţătură, va avea drept d. Lazăr să-l ia de la mine prin canalu stăpînirii, dovedind [că] matrataţia şi neînaintarea tînărului este din pricina mea.

6. Sorocul să începe de acum şi să sfîrşeşte la 23 aprilie 1843.

Iscălit, *Teodor Diamant*

1840, aprilie 23

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 47, original.

[68]

1841, august 23

Petrache Gavrilescu către Judecătoria jud. Prahova, prin care dă jalbă spre a fi despăgubit din avutul inginerului Teodor Diamant, căruia i-a slujit fără a-l fi învăţat „meşteşugul inginerlîcului" în decurs de trei ani potrivit înţelegerii, deoarece acesta din urmă a decedat între timp.

CĂTRE CINSTITA
JUDECĂTORIE A JUDEŢULUI PRAHOVII
PREA-PLECATĂ JALBĂ

Ştiut fac domniilor-voastre că eu fiind aşăzat la d. răposatu Teodor Diamandi pă trei ani ca să mă înveţe la meşteşugul ing[in]erlîcului ; la care slujind doi ani şi jumătate, n-au căutat a mă învăţa, zicîndu-mi că am vreme ca să învăţ. Şi întîmplîndu-să de au răposat şi pentru că nu m-au învăţat, cei a mi să plăti o simbrie pre cît să va găsi cu cuviinţă.

Piste aceasta mai am nişte parale cheltuite cînd m-au trimis la Buzău, lei 15, care voiesc şi aceştia a mă despăgubi.

Mă rog domniilor-voastre a nu rămînea păgubaş, fiind şi eu fecior sărac, nădăjduind ca din munca mea cea cu dreptate să mă folosesc. Şi cum duhul sfînt vă va lumina.

Am la calabalîcul cel de la mănăstire al răposatului : 1 ghieroc de materie ; 1 ghieroc de postav lung ; 1 părechie pantaloni, ipac ; şi 1 jiletcă şi nişte cărţi rumâneşti ce să află într-un dulap, în odaia ce sînt lucrurile răposatului, rămase cu un cuvînt : ca peste patru zile să ne întorcem de la Cîmpina, a ne lua cele trebuincioase şi a ne duce la Buzău spre lucrarea moşiilor.

Sînt al dumneavoastră plecat slugă,

Petrache Gavrilescu

1841, avgust 23
Cîmpina

(Rezoluţie)

La dela creditorilor, ca să să ia în băgare de seamă şi coprinsele într-aceasta. Avgust 28.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 21, original.

[69]

1841, august 26

Judecătoria jud. Prahova către marea Logofeţie a dreptăţii, cere lucrurile pe care răposatul inginer hotarnic Teodor Diamant le are lăsate în Iaşi la Costache Conachi, fiind cerute de creditori.

CINSTITII MAREA LOGOFEŢIE A DREPTĂŢII
JUDECĂTORIA JUDEŢULUI PRAHOVA

1841, avgust 26.
No. 2237.

Întru adunarea averii răposatului Teodor Diamant hotarnicul şi inginerul ce s-au săvîrşit din viaţă la Cîmpina într-acest judeţ,

Arătînd unul din creditorii răposatului, Luca Petrovici, că pomenitul răposat ar fi avînd lăsate lucruri ale sale şi la Iaşi la dumnealui biv Vel logofăt Costache Conache,

Plecat este rugată cinstita Mare logofeţie, ca de va găsi de cuviinţă, să binevoiască a mijloci unde să cuvine, ca să să trimiţă aici acele lucruri — ce privesc întru despăgubirea creditorilor răposatului.

(Semnătură indescifrabilă)

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 30, original.

[70]

1841, septembrie 3, Cîmpina

Lepetit şi Sal către consulul francez din Bucureşti, prin care cer să fie lăsate asupra lor două trăsuri vechi cu patru cai care aparţin lui Teodor Diamant, decedat înainte de a le fi plătit datoria de 1 729 de lei şi 26 de parale.

A MONSIEUR LE CONSUL GÉNÉRAL DE S. M.
LE ROI DES FRANÇAIS À BUCHAREST

Monsieur le Consul,

Les soussignés Lepetit et Sal, sujets français fabricants établis à Chimpina, ont l'honneur de vous exposer que, depuis plusieurs années, ils étaient en relations d'amitié et d'intérêts avec Monsieur Theodore Diamant, ingénieur délimitateur accredité du gouvernement de Valachie.

Le 4 août dernier, M. Diamant arriva de Iassy à Kimpina, assez mal portant. Le même jour, il nous fit la commande de travaux en réparation d'un brisk et d'un carotsa, dont le prix pour l'exécution du tout ensemble fut arreté et fixé entre nous à la somme de 1.540 piastres (monnaie du pays).

Notă. În „Buletin, foae oficială" nr. 35/1841, care apare la Iaşi, se găseşte un tabel de persoanele intrate în Moldova prin diferitele schele de graniţă, inclusiv prin schela Focşani, între care se află înscris şi „Dimian Teodor", supus al Valahiei, ce merge la agie (în Iaşi), cu paşaportul nr. 4 şi cu termen („vade (a)") 2 luni.

Attendu le peu de temps que M-r Diamant comptait rester à Kimpina, les travaux furent immédiatement commencés et poursuivis jusqu'en 13 août, jour que décéda M-r Diamant [1].

Cet évenement que nous étions loin de prévenir, nous fit à l'instant suspendre et enfin arrêter les travaux commencés.

Le 21 août, le tribunal de Ployesti envoya un juge commissaire, chargé de vérifier l'apposition des scellés, faite à notre réquisition par le sous-prefet du canton, immédiatement après le décès, et enfin remplir les formalités d'usage conformément aux lois du pays ; Ce même juge nous déclare que nous n'étions pas fondés à demander le paiement des travaux faits mais inachevés, dont le tout devait rester comme il était à notre charge.

En conséquence de cette décision, les voitures démontées de toutes les pièces à refaire furent portées à l'inventaire avec quatre chevaux presque hors de service, qui furent laissés à notre charge, sous la promesse de notre part de les remettre à la première demande du tribunal.

Depuis le mois de novembre 1840 jusqu'au mois de février 1841 les soussignés ont executé pour le compte de M-r Diamant, divers travaux en réparations et fournitures, dont le total en argent s'élève à 320 piastres 26 paras.

Indépendamment des causes ci dessus qui constituent M-r Diamant débiteur envers les soussignés, les derniers ont à réclamer en toute équité une somme de 369 piastres, dont ils se sont découverts du 4 au 21 août pour dépenses en nourriture pour M-r Diamant, deux élèves, deux domestiques et quatre chevaux, y compris quelques avances faites à titre de secours au cocher resté sans emploi après le décès du maître.

Il résulte de tout ce qui précède, que M-r Diamant est débiteur envers les soussignés :

1. Pour travaux faits pour eux depuis le mois de novembre 1840 jusqu' au mois de février 1841, d'une somme de	320 piastres 26 paras
2. Pour frais occasionné du 4 au 21 août . .	369 »

[1] Data morţii lui Teodor Diamant — 13 august 1841 — este menţionată şi la fila 148 din dosarul Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841.

3. Pour travaux du 4 août, commandés, en cours d'exécution et non achevés, de . . . 1 540 piastres

Total 2 229 » 26 paras

sur laquelle somme M-r Diamant en deux fois a payé aux soussignés, à titre d'avance . . 500 »

Il reste à payer . . 1 729 „ 26 „

Dans cette situation des choses, les soussignés se voient dans la necessité de vous prier, Monsieur le Consul, à être autorisés à demander à qui de droit, qu'il soit formé entre leurs mains une opposition à l'effet de ne pas se désaisir des objets dont ils sont en possession, c'est à dire les deux vieilles voitures et les quatre chevaux, qui seuls deviennent leur garantie, sans qu'au préalable tous comptes soient reglés, soit par le tribunal, ou par les héritiers de la succession de Monsieur Diamant.

Les soussignés ont l'honneur d'être, Monsieur le Consul, vos très humbles et obéissants serviteurs.

Sal D.
Lepetit

Kimpina, le 3 septembre 1841

Présenté le 24 septembre 1841. Movy.

No. 617. Vu à la chancellerie du Consulat général de France à Bucharest et transmis à l'honorable Grande logothétie de la justice aux fins que de droit.

Bucarest, 25 septembre 1841.
Le chancelier Movy

(Sigiliul consulatului gen. al Franţei la Bucureşti)

(Traducerea contemporană a documentului)

Domnule consul,

Subtiscăliţii Le Petit şi Sal, supuşi franţezi, fabricanţi carii ne aflăm cu şederea la Cîmpina, avem cinstea a vă încunoştinţa că de vreo cîţiva ani, aflîndu-ne în relaţii de prie-

teşug şi de interesuri cu d. Teodor Diamant, inginerul şi hotarnicul cu voia statului ; la 4 ale trecutului avgust sosind d. Diamant de la Iaşi aici la Cîmpina într-o slabă stare a sănătăţii, într-aceeaşi zi ce i-au însărcinat cu lucrul meremetului unii brişte şi unii căruţe şi, după învoiala ce am făcut între noi, s-au şi hotărît preţul acestor meremeturi în suma de 1 540 lei după moneda ţării. Şi fiindcă d. Diamant avea de gînd să rămîie puţină vreme în Cîmpina, noi am şi început îndată lucrul cu care ne-am însărcinat, îndeletnicindu-ne la dînsul pînă la 13 avgust, cînd atunci s-au întîmplat moartea d. Diamant.

Şi această întîmplare ne-au poprit din lucru început.

La 21 avgust, cinstitul Tribunal de Ploieşti au trimis un judicător comisar pentru facerea catagrafii rămasurilor răposatului, care după a noastră cerere s-au fost pus supt pecetea suptocîrmuirii locului. Şi ne-am pomenit cu d-lui judicătorul, zicîndu-ne că nu avem nici un drept să cerem plata lucrului care s-au început de noi, dar nu s-au isprăvit.

Prin urmare, pomenitele trăsuri, desfăcute, precum să afla toate în bucăţi, s-au trecut în catagrafie dimpreună cu 4 cai foarte slabi, care au rămas în însărcinarea noastră după făgăduinţa ce am dat tă îi vom trimite la cea întîi cerere ce ne va face tribunalul.

De la noiemvrie 1840 pînă la fevr. 1841, suptiscăliţii am săvîrşit deosebite lucrări şi meremeturi pentru socoteala d-lui Diamant, totalul cărora să însumează în 320 lei şi 26 parale.

Afară din pricinile de mai sus pentru care ne-au rămas dator domnul Diamant, mai avem să reclamăm în toată echitatea o sumă de 369 lei, pă carii i-am împrumutat dumnealui de la 4 pînă la 21 avgust pentru cheltuielile trebuincioase la hrana atît a d-lui, cît şi a doi elevi şi două slugi şi 4 cai, coprinzîndu-să între aceşti bani ceea ce s-au mai dat drept ajutor vizitiului ce rămăsese fără nici o căpătuire după moartea stăpînului său.

Din cele de mai sus arătate rămîne a să primi de către suptiscăliţii de la răposatul T. Diamant sumele de mai jos :

	Lei	Par.
1-iu, pentru lucrări săvîrşite de la luna lui noiemvrie 1840 pînă la fevruarie 1841	320	26
2-lea, pentru cheltuieli împrumutate de la 4 şi pînă la 21 avgust	369	—

	Lei	Par.
3-lea pentru lucru tocmit de la 4 avgust şi care se află neisprăvit	1 500	—
Total	2 229	26
Să scade din suma de mai sus banii ce s-au priimit de la răposatul Diamant în socoteala acei sume . .	500	—
Rămîne dator	1 729	26

După aceste împrejurări de mai sus arătate, suptiscăliţii să văd siliţi a ruga pă cinstitul consulat ca să facă punere la cale de a să pune secfestru pă lucrurile ce să află în mîinile lor, adică acele doă trăsuri vechi, dimpreună cu 4 cai, fiind aceste lucruri singura siguranţie ce pot avea pentru drepturile ce au pînă cînd să va desface şi să va regularisi această socoteală sau prin judicată sau cu moştenitorii răposatului.

Ai cinstitului consulat plecate slugi,

Le Petit şi *Sal*

Arhivele statului Bucureşti, Judiciare, nr. arh. 197/1841, f. 1, 4, original francez ; idem, Obştească epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 79, 84, copie rom.

[71]

1841, noiembrie 14

Costache Conache către Logofeţia dreptăţii a Moldovei, prin care dă răspuns la adresa Logofeţiei din Ţara Românească cu privire la nişte obiecte lăsate de inginerul Teodor Diamant la casele din Iaşi ale celui dintîi şi reclamate apoi de creditorii defunctului.

Copie după adresul dumnealui logofăt şi cavaler Costache Conachi, din 14 noemvrie 1841 — către Logofeţie

Am primit adresul cinstitii Logofeţii din 29 octomvrie trecut supt nr. 5 854, în alăturare cu copie după adresul Logofeţii Valahii cu nr. 2 768 şi am văzut cele coprinse : că creditorii mortului inginer din Valahia Teodor Diamant ar fi declarat că şi la casile mele de aici ar fi rămas nişte

lucruri de-a mortului — şi că să să trimată nişte asemene acolo, spre a să putea îndestula creditorii.

Asupra căruia cu cinste răspund că eu, precum este ştiut cinstitei Logofeţii, pînă acum nu am fost în capitalie, ca să ştiu de sînt rămasă niscaiva lucruri de-a mortului la casăli meli sau ba. Iar acum viind şi făcînd cercetare despre nişte asămine, am aflat că răposatul, şezînd mai toată vara în gazdă la casăli meli de aici, la purcederea sa au lăsat opt bucăţi de cergi vechi pentru cai şi un lemn de şa cu scări şi pohii, iar altă nimică. Pe care, după cererea cinstitei Logofeţii le şi trimăt, ca şi cinstita Logofeţie să le trimată unde să cer.

Şi fiindcă de primirea lor în păstrare omul meu cluceru Dimitrie Burduje au dat adiverinţă în cuprindere : opt bucăţi cergi vechi pentru cai, 6 cîrciai şi 2 verzî şi un lemn de şa, s-au primit în păstrare de la dumnealui Teodor Diamant, pîr a trimite să le ia ; apoi cinstita Logofeţie va binevoi a poronci ca de primirea lor să i să dea adeverinţa cuvenită, pentru a-i sluji de dovadă că le-au dat, în vreme ce de acolo nu s-au trimis adeverinţa pentru primirea lor în păstrare.

Iar apoi, fiindcă răposatul în trecirea sa la Valahia pe la mini pe la Ţigăneşti s-au rugat de l-am împrumutat cu 10 galbeni, pe cari i-am şi dat, eu îi las în privire, că pre cît înţăleg, creditorii nu au de unde a să îndestula, de vremi ci să cer aceste bucăţi vechi de cergi ci s-au primit.

Iscălit, Costachi Conachi, logofăt, cavaler

Pentru întocmai,
C. Urechi, pitaru

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 119, copie.

[72]

1842, mai 23

Obştească Epitropie către clucerul Petrache Poenaru, prin care cere ca şcolarii să poată lua parte la vînzarea prin mezat a instrumentelor inginereşti ce aparţin răposatului Teodor Diamant.

Nr. 810, mai 23, 1842

DUMNEALUI CLUCERULUI PETRACHE POENARUL

Între rămasurile răposatului inginer Teodor Diamant ce s-au depus supt îngrijirea aceştii Epitropii fiind şi un tacîm de instrumenturi de inginerlîc ce s-au hotărît a să vinde joi la 5 ale viitorului iunie în presuvia Epitropii ;

Vă pohteşte Epitropia ca să binevoiţi a încunoştinţa şcolarilor acelora ce vor avea trebuinţă de asemenea instrumenturi ca la pomenita zi să s-arate la Epitropie spre a artîrdisi la mezat.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 364, copie.

[73]

1842, decembrie 16

Cancelaria obşteştii Epitropii dă lui Ianco Ghica dovadă că răposatul Teodor Diamant datorează hatmanului Grigore Ghica din Iaşi 20 de galbeni.

CANŢELARIA OBŞTEŞTII EPITROPII

Dumnealui coconu Ianco Ghica de la Iaşi, pă lîngă adresul dumnealui din 15 ale următoarei luni dechemvrie, îndreptat către obştească Epitropie şi înreghistrat la nr. 2 693, au alăturat în orighinal un zapis scris franţozeşte, cu iscălitura : Teodor Diamant, leat 1841, iulie 5 — în coprindere că este dator 20 galbeni dumnealui hatmanului Grigorie Ghica din Iaşi ; şi în dosul zapisului scris româneşte şi iscălit : Grigorie Ghica, hatman, cu zicere că împuternicează pă dumnealui Ianco Ghica să primească galbenii arătaţi — de la clironomii răposatului Tudor Diamant.

Spre ştiinţă s-au dat dumnealui coconu Ianco Ghica această dovadă din partea canţelarii Epitropii ; şi ce vor

alege ceilalţi creditori ai răposatului Teodor Diamant va face şi dumnealui coconul Ianco Ghica.

1842, dechemvrie 16.

Această dovadă s-au dat din porunca dumnealui Prezedentului Epitropii.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 389, original.

[74]

[1842]

Listă nominală de activul şi pasivul succesoral al lui Teodor Diamant, cu specificarea nominală a creditorilor şi sumele datorate fiecăruia.

CREDITORII RĂPOSATULUI TEODOR DIAMANT

Episcopia Buzău	pentru 25	galbeni
Petre Arion din Bucureşti, mah. sf. Visarion : o sumă acum cu hotărîre . .		
Pitar Ioan Samurcaş	1 785	lei
Mănăstirea sf. Apostoli din Bucureşti . .	1 500	„
Luca Petrovici inginerul	1 680	„
Pitarul Chiriac Cojescu	1 000	„
Petrache Gavrilescu : cere simbrie ; să însemnează la Cîmpina şezător, şi fratesău Lazăr la Buzău, plasa Pîrscovului		
Stareţa schitului Răteşti din judeţu Buzău	320	„
Mănăstirea Mărgineni	4 000	„
Wilhelm Karl Gaudi		
Pitarul Constandin Cernovodeanu . . .	50	galbeni
Barbu Diamant, fratele răposatului, şezător în Bucureşti pă podul Caliţi		
Le Peti şi Sal, franţezi . . .	1 729	„
	26	[par.]

Ioana sin Nistor, nepoata răposatului ; are vechil pă Toma Mavrodin Hatman Grigore Ghica de la Iaşi, prin d. Iancu Ghica, pentru 20 galbeni

Suptcîrmuitorul plaiului cere lei 1 123,38, însă 359,38 cheltuiala îngropării şi ceilalţi cu hrana cailor şi păstrarea lucrurilor D. Vasilache Cuţarida, după hotărîrea judecătorească, cu galbeni 120

O şea, un covor, un sufertaş şi o craşcă vîndute aici la judecătorie drept lei . . . . . 308, [par.] 20

Cele vîndute du obştească Epitropie :

Doi cai bătrîni	lei	209, [par.]	4
Celelalte lucruri		1 084 „	34
O pereche hamuri		45 „	24
		1 339 „	22
		308 „	20
(Total) [1]		1 648 „	2

[Finele anului 1842]

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 456, ciornă.

[75]

1845, august

Teodorache Pop, împreună cu alţi doi locuitori din Cîmpina, cer domnitorului ca subcîrmuirea plaiului Prahova să-i despăgubească pentru suma ce au cheltuit cu înmormîntarea inginerului Teodor Diamant.

Primită : avgust 1845
Nr. 36

[1] La 10 februarie 1845, judecătoria comunică lui Barbu Diamant printre altele : „Averea răposatului ce au fost în lucruri mişcătoare, după punere la cale a cinstitii obşteşti Epitropii vînzîndu-să prin mezat, s-au prins după dînsele suma de lei una mie şase sute patruzeci şi opt, par. 2, care să şi află în judecătorie“ (loc. cit., f. 457).

Prea-înălţate doamne,

Cu lacrămi fierbinţi ne jăluim la mila mării-tale că în anii trecuţi, din întîmplare, au venit un Teodor Diamandi inginer aici la Cîmpina ; şi fiind şi bolnav, au şi răposat.

Şi neavînd pă alt decît nişte slugi, fiind şi luna lui iulie în puterea căldurii, am şi raportuit la cinstita suptcîrmuire a plaiului.

Au venit suptcîrmuirea, luînd rămasurile în scris şi puindu-le supt pecete la o magazie. Şi ne-au poftit pe noi ca să-i facem cele după cuviinţă şi să-l îngropăm. Şi, cheltuind, l-am şi îngropat cu a noastră chieltuială. Şi pentru că nu să arătase vreun clironom, am cerut d. suptcîrmuitorului ca să ne desfiinţeze ce am cheltuit, zicîndu-ne că trebuie să se arate clironom şi atuncea ne vom despăgubi cinstit, ca unii ce am urmat după legea creştinească. Dar pentru a noastră sigoranţie ne-am pus supt zălogire : o brişcă, un covor, o şa nemţească şi un sufertaş.

Trecînd după aceasta o vreme, ne pomenim unde trimite iarăşi dumnealui suptcîrmuitoru cu zor şi ne ia acele amaneturi, cu cuvînt că să să vînză la Ploieşti şi să ne despăgubească pe noi.

Sînt acum trei ani trecuţi şi nu vedem nimica. Am jăluit la cinstita Judecătorie Ploieşti şi de acolo ne-au mînat la cinstita Epitropie de unde ne vom afla despăgubirea. Şi nu ne-am putut afla nici un drept.

Fierbinte şi cu plîngere rugăm mării-tale ca să nu ne mai străgănim cu jălbi ca unii ce n-am făcut rău, ci bine. Şi cinstita suptcîrmuire, fiindcă ne-au poruncit de am cheltuit, să ne plătească cheltuiala ce am cheltuit şi-şi va căuta unde i să va cuveni.

Prea-plecaţi robi mării-tale.

Teodorache Pop
Costandin Băcanu
Dimitrache Macsim

(Rezoluţie)

Otcîrmuitoru va face cuviincioasa îndestulare.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 433, original.

1850, octombrie 30

Departamentul dreptăţii din Moldova către Departamentul dreptăţii din Ţara Românească, prin care înştiinţează că pricina datoriei băneşti a răposatului Teodor Diamant către Curtea domnească se va putea dezbate la Judecătoria Prahova şi în absenţa creditorului.

Depertamentul dreptăţii
din Prinţipatul Moldavii
Secsia III, nr. 5 942
1850, octomvrie 30 zile

CINSTITULUI DEPERTAMENT AL LOGOFEŢII DREPTĂŢII DIN PRINŢIPATU ŢĂRII ROMÂNEŞTI

La adresul acelui cinstit depertament cu nr. 7 382, atingător de banii ce direcţia Curţii înălţimii-sale domnului stăpînitor pretinde de la răposatul Teodor Diamant, depertamentul acesta cu cinste răspunde că sorocirea judecătorii de Prahova — alăturată pă lîngă acel adres — înfăţişîndu-să prea-înălţatului domn, înălţimea-sa au însărcinat pă joscălitul să facă cunoscut depertamentului învoirea înălţimii-sale de a să căuta pricina ce-l priveşte şi în nefiinţa înălţimii-sale.

(Urmează iscălitura marelui-logofăt)

Pentru întocmai copie,
N. Gheorghiescu

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 514, copie.

AUX AMIS

DE LA LIBERTÉ, DE LA JUSTICE
ET DE L'ORDRE

SUR UN

MOYEN DE FAIRE CESSER LE DÉBAT ENTRE
CEUX QUI ONT ET CEUX QUI N'ONT PAS

SANS PRENDRE

A CEUX QUI ONT

PARIS

Se délivre gratis chez l'Auteur, de midi à 4 h.
Rue des Mathurins-St.-Jacques, n. 18

AUX AMIS

DE LA LIBERTÉ, DE LA JUSTICE ET DE L'ORDRE [1]

Depuis les événements de Lyon, les opinions, malgré leur anarchie, sont unanimes sur ce point : *que le débat est désormais entre ceux qui ont et ceux qui n'ont pas.*

Évidemment ce débat ne peut finir que de l'une de ces trois manières : ou par la violence, le partage des richesses de ceux qui ont, *par et entre* ceux qui n'ont pas ; ou par le maintien de la misère, et conséquemment par la continuation des troubles et des révolutions ; ou bien par une telle augmentation de produits, qu'il soit possible de donner à ceux qui n'ont pas *sans prendre* à ceux qui ont.

Or, s'il n'est pas juste que le riche soit dépouillé, il ne l'est pas non plus que les classes inférieures restent dans le dénuement. *Elles ont droit à un* MINIMUM *décent* d'existence (nourriture, logement, habillement, et à un travail qui ne soit point nuisible à leur santé). Montesquieu, la Convention et Napoléon ont reconnu que la société le devait à tous ses membres. Il est destiné à remplacer les droits de *cueillette, pâture, chasse, pêche, vol extérieur,* exercés par tout homme à l'état de nature, et du reste, par tous les animaux de la création.

Toute société étant *obligée* de proscrire ou de beaucoup restreindre l'exercice de ces droits, doit nécessairement pourvoir à les remplir en assurant à chacun de ses membres les premières nécessités de la vie. Elle est coupable ou impuissante toutes les fois qu'elle ne le fait pas, et l'homme, naturellement porté à l'exercice des droits qui assurent son existence, doit se révolter contre la société qui, par impuissance ou

[1] La transcriere s-a respectat ortografia originalului, cu excepţia greşelilor de tipar vădite.

autrement, le laisse exposé à mourir de faim. La nôtre est douée d'impuissance, et les troubles de Bristol, Manchester, Lyon, Metz, Nancy, etc. prouvent que la compensation n'est point établie.

Que faut-il donc faire pour donner *à ceux qui n'ont pas* SANS PRENDRE *à ceux qui ont ?*

„Mettre au concours la découverte d'où dépend le bonheur du peuple, l'art d'associer les masses de cultivateurs et artisans réunis, et de quadrupler par cette unité d'action et par les économies que procure l'état sociétaire, le produit de leur industrie".

En maintenant le système de culture morcelée, on ne saurait pas élever le produit de France au double, à 12 milliards et demi ; et *il est reconnu par l'Institut* même qu'on l'éleverait au quadruple, à 25 milliards, *si l'on savait s'associer.* C'est donc le problème dont on doit s'occuper *toute affaire cessante.*

Quelles lumières a-t-on obtenues sur ce sujet ? Trois champions seulement sont entrés en lice, Robert Owen, Saint-Simon et Charles Fourier. Quels sont leur moyens, leurs inventions, leurs titres à la confiance ?

Robert Owen a joui quinze ans de la plus haute faveur ; cinquante journaux le prônaient comme un nouveau Méssie, on le présentait aux monarques, on lui confiait des capitaux pour opérer en Angleterre et en Amérique ; l'expérience en a fait justice. Qu'avait-il inventé ? L'art d'abolir la propriété, le culte religieux et le mariage ; ces subversions politiques n'on aucun rapport avec l'art d'associer et de quadrupler le produit de l'industrie.

Saint-Simon et Enfantin, son disciple, ont de même mal posé le problème ; ils voulaient abolir l'hérédité et les religions autres que la leur ; s'emparer de toutes les propriétés, et du gouvernement, substituer la théocratie monastique, le régime demi-barbare au régime civilisé.

Ce soi-disant progrès n'est, comme celui d'Owen, qu'une rétrogradation tout opposée à l'art d'associer ; c'est un brandon de guerre civile. Cependant, quand on ne connaît pas un autre moyen pour améliorer le sort des nombreux prolétaires, est-il possible, malgré tout l'amour qu'on peut avoir pour la justice, de rester indifférent à leurs souffrances ? Le coeur parle, chez quelques hommes, plus haut que la justice actuelle, et la guerre civile pourra éclater en tout pays où l'économie politique saint-simonienne aura séduit un dixième de la population.

Ch. Fourier a suivi des routes bien différentes : sa méthode, loin d'attaquer l'esprit de propriété, tend à le répandre chez le peuple même, par le régime actionnaire ; à employer les hommes *tels qu'ills sont,* sans vouloir changer leur nature ; à utiliser leurs passions et instincts que depuis trois mille ans on s'efforce de comprimer. Il ne dit pas, comme les saint-simoniens : Apportez-nous votre fortune, il dit : *Ne confiez votre fortune à personne,* régissez vous-même, par des syndics de votre choix, l'établissement d'épreuve sociétaire : restez dans la religion de vos pères ! Le mécanisme sociétaire ne reprouve que les religions vexatoires qui admettent les sacrifices de victimes humaines, la vente des esclaves, la réclusion des femmes : or, les religions catholique, protestante et grecque ne sont entachées d'aucun de ces vices, elles sont donc très compatibles avec le régime sociétaire et l'industrie attrayante.

D'autre part le procédé Fourier est d'autant plus plausible qu'il est diamétralement opposé aux deux précédents, condamnés l'un par l'expérience, l'autre par la défiance de ses apôtres mêmes et leur refus d'essai. Enfantin, en promettant sans cesse une ère de réalisation, n'a pas voulu mettre la main à l'oeuvre, s'essayer sur un millier de cultivateurs et manufacturiers réunis, *faire ses preuves ;* Mais la chance décisive pour une épreuve de la méthode Fourier, c'est le pis-aller de *triplement du capital,* en cas que toute la théorie d'attraction industrielle soit fausse, ce qui n'est pas possible ; *les courtes séances, l'option sur les travaux, l'exercice parcellaire, les communications couvertes, les réunions joyeuses et libres, la culture sous dais mobiles, la garantie de bonne chère* même aux tables de bas degré ; tous ces ressorts neufs sont assurément des voies d'attraction industrielle ; mais en les supposant nuls il resterait encore aux actionnaires-fondateurs un pis-aller de *produit triple,* care l'économie s'élève aux neuf-dixièmes sur le travail de ménage, ses machines et ses agens. Ainsi, en cavant tout au pire, l'actionnaire sera assuré d'un gain de 200 pour 100 sur

ses actions. Jamais entreprise n'a présenté cette chance de triplement du capital en cas de fausseté de la théorie.

Il est donc temps de débrouiller tous les verbiages sur l'association, voir si elle est possible ou non en travail agricole et domestique. On a tant prôné les prédicans. Owen et Saint-Simon, qui n'avaient aucune théorie relative à l'art d'associer ! est-il raisonable de repousser le troisième concurrent, le seul qui ait franchement abordé ce problème et qui l'ait traité à fond dans tous les détails ? Le seul qui ait donné des solutions sur les questions qu'on n'osait pas même débattre, comme les équilibres de population et de température, la cessation des quatres guerres interne et externe de l'homme avec lui-même, la répartition satisfaisante *au capital, au travail, au talent,* l'élévation du peuple au rôle de consommateur et petit propriétaire, l'accroissement de la fortune des riches, combiné avec l'enrichissement du peuple.

Il faut donc examiner s'il y a dans cette théorie des lacunes ou des solutions incomplètes : l'auteur s'engage à satisfaire sur toutes les objections.

Il indique pourquoi l'on a été trompé par les deux autres concurrents, Owen et Saint-Simon ; on ne leur avait imposé aucune des conditions à remplir pour associer, on avait tout laissé à l'arbitraire ; ils en ont profité, et au lieu de faire des recherches exactes, ils on mis en scène quelques antiquailles démagogiques replâtrées, quelques haillons d'athéisme et de théocratie, qu'ils ont donnés pour l'art d'associer.

Cet art est d'autant plus nécessaire que, de toute part, les plaies politiques s'enveniment ; les emprunts fiscaux, les grandes armées, les haines de partis, l'indigence et la détresse générale, vont croissant ; l'agriculture est désertée pour les placemens en fonds publics. L'art d'associer qui remédierait promptement à tant de maux, et qui donnerait, par le quadruple produit, un moyen d'éteindre, en peu de temps, les dettes publiques et de remplacer les droits-réunis, gabelles, tarifs outrés de douanes, octrois, loteries, etc. ; cet art, cette découverte est donc la nouveauté la plus digne de fixer l'attention des amis de la liberté, de la justice et de la tranquillité publique.

L'essai qu'on va faire à Condé sera en basse échelle, en approximation bornée à 600 personnes, et il faudrait, pour opérer en pleine échelle, au moins 1 500 personnes ; car l'une des pièces principales, dite échelle de caractère franc, titre, emploie à elle seule 810 individus au-dessus de 5 ans ; on ne peut donc pas construire cette pièce avec 600 personnes dont il faut déduire les enfants au-dessous de 5 ans, et les vieillards du dernier âge, plus les malades ; mais avec ce nombre incomplet on fera une approximation dont les lacunes mêmes prouveront la nécessité d'opérer en plein cadre.

Les amis de la liberté, de la justice et de l'ordre public doivent tâcher d'éviter ces délais, en réunissant promptement une masse de souscriptions suffisante pour opérer en pleine échelle, même en mode composé, assemblant 18 à 1 900 personnes de 3 classes : riche, moyenne et pauvre ; ils y réussiront d'autant plus aisément, qu'ils auront l'appui du ministère ; car ce furent M. M. de Broglie, de Staël et Guizot qui formèrent, il y a dix ans, la Société d'abolition de la traite et de l'esclavage, ou Société de morale chrétienne ; elle a échoué faute de moyens neufs et efficaces, comme avaient échoué les Société Wilberforce et Brissot. On ne peut douter que le ministère, s'il tient, comme en 1822, à la morale chrétienne et à l'abolition de la traite, n'accueille l'unique moyen d'atteindre à ce but et d'y parvenir bien plus aisément qu'il ne l'espérait ; car il ne spéculait que sur une abolition forcée par des décrets et des lois ; ici l'abolition sera spontanée et du plein gré des maîtres, qui, pour profiter de quadruple produit et échapper aux risques de massacre, offriront eux-mêmes la liberté et le rachat en paiemens à terme, sitôt que l'industrie attrayante leur garantira que les esclaves affranchis persisteront à la culture.

Si ceux qui se disent amis de la liberté demeurent insoucians sur cette perspective, un fâcheux soupçon planera sur eux : on les suspectera d'exploiter la misère du peuple sous un masque de patriotisme, et de spéculer sur son dénuement, comme voie d'attaque du ministère et voie d'élévation aux grades supérieurs.

La presse parisienne ayant négligé jusqu'ici de porter à la connaissance du public les ouvrages de M. Fourier, qui datent de plusieurs années, la grande majorité des amis de la liberté, de la justice et de la tranquillité peuvent les

ignorer, et je le crois d'autant plus volontiers que le fonds nécessaire pour l'expérience de son *Procédé d'industrie attrayante*, expérience dont le pis-aller doit tripler le capital des actionnaires, qui est *hypothéqué*, n'est pas encore au complet. Je me fais donc un devoir de publier ces feuilles, qui seront remises et adressées à toutes les personnes que je croirai désirer et pouvoir contribuer à ce que l'expérience soit achevée cet été même ; il se peut, il le faut ; car ce n'est que l'invention d'un procédé capable de rendre l'industrie attrayante, qui pourra faire cesser le débat entre *ceux qui ont et ceux qui n'ont pas* et donner la paix au monde.

Que les amis de la liberté, de la justice et de l'ordre veuillent bien réfléchir sur l'invincible rigueur et l'immense portée de cette déduction logique :

Point de liberté individuelle, de justice, ni d'ordre sans un MINIMUM *décent d'existence assuré au peuple.*

Point de minimum sans l'attraction industrielle, car le peuple, une fois pourvu du nécessaire, deviendrait paresseux si les travaux industriels demeuraient toujours pénibles et répugnans.

Point d'attraction industrielle dans le travail morcelé, solitaire, en longue séance, avec un salaire insuffisant.

Donc la liberté, la justice et l'ordre ne pourront naître que du jour où l'on sortira du morcellement qui est la base de la société actuelle, qui exclut l'unité, l'économie, et qui rend l'industrie répugnante, pour entrer dans l'association qui, étayée de l'attraction industrielle, peut seule garantir le MINIMUM.

Les conditions que M. Fourier s'impose pour associer et que son procédé doit remplir, sont les suivantes : Étendre le lien sociétaire aux plus grandes masses possibles, à telle limite que *le nombre* des membres et *l'étendue* du territoire ne fassent poit perdre en corvées de déplacement et en ralentissement d'attraction ce qu'on gagnerait en économie. Assembler des FAMILLES *inégales* en fortune et en tout sens ; faire coopérer aux travaux les enfants, les adultes et les vieillards des deux sexes.

Associer tous ces individus *en capital, travail et talent.*

Associer, quant au capital, dans les diverses branches de fourniture qui sont : terre, bestiaux, denrées, édifices, mobilier de culture, mobilier de fabrique, mobilier de ménage, et valeur en NUMERAIRE.

Trouver un moyen de répartition *proportionnelle* de manière à satisfaire chaque individu, homme, femme ou enfant, dans l'allocation des trois sortes de dividendes, au travail, au talent et au capital.

Opérer l'association pour les caractères aussi bien que pour les intérêts ; concilier *indirectement* les classes antipathiques en les rendant nécessaires les unes (aux) autres.

„Je demande à prouver", dit-il, „que l'ordre sociétaire est la destinée normale de l'homme, et que j'ai trouvé les conditions de cet ordre. Et je ferai ma preuve, non pas en bouleversant toute une nation ou en changeant, par conversion morale, l'élan spontané de la volonté des hommes ; ni par une révolution politique, ni par une réforme religieuse ; mais en prenant l'homme *tel qu'il est*, avec ses passions et ses intérêts, en opérant graduellement la fusion des trois classes, pauvre, moyenne et riche, et en associant, pour l'exploitation d'une lieue carrée de terrain, une réunion d'individus de tous âges et de tous sexes, choisis d'abord, seulement dans la classe PAUVRE, mais dont le bonheur ralliera bientôt les riches aux bienfaits du régime sociétaire. Quelle est la base de la *société civilisée ?* Un village de trois ou quatre cents familles travaillant isolément et condamnées pour vivre à ce travail. Je prends pour base de la société nouvelle une réunion semblable dont tous les membres seront attirés au travail par plaisir, et où le luxe et le *comfort* de la richesse succéderont aux misères et aux privations du ménage domestique. Tous se trouveront associés sans contrainte, ni sacrifice, et en tenant compte de tous les instincts, de tous les caractères, de tous les intérêts. A ses fruits mon oeuvre sera jugée".

Ainsi, *l'héritage* et la *propriété individuelle*, que tous les associateurs, sans exception, ont été forcé d'attaquer, sont maintenus et *étendus* dans l'ordre sociétaire, et son employés comme l'un des ressorts les plus puissans pour opérer la fusion des trois classes, pauvre, moyenne, et riche.

Pour l'humanité que l'expérience soit achevée cet été !

Théodore Diamant

Paris, 25 avril 1833

Les RÉSULTATS que le procédé Fourier promet sont les suivants :

Etablir dans toutes les relations unité, vérité et justice.

Donner à chacun la plus entière liberté.

Élever le produit *effectif* au QUADRUPLE et le produit *relatif* au VINGTUPLE par tous les avantages *sociétaires* d'économie et de participation.

Opérer le retour des capitaux à l'agriculture et rappeler aux champs les salariés qui encombrent les villes.

Débarasser l'industrie manufacturière de tous les inconvéniens qui la rendent délétère pour le corps et pour l'âme du travailleur.

Assainir le sol et modifier profondément la climature.

Les personnes qui voudraient assister aux conférances qui ont lieu chez moi et dont l'objet est d'examiner les procédés qui peuvent rendre l'industrie attrayante, sont priées de me faire connaître leur désir.

Imprimé par DAVIES et ROBERTSON, à l'imprimerie SELLIGUE.
131, r. Montmartre

CĂTRE PRIETENII

LIBERTĂŢII, DREPTĂŢII ŞI ORDINII

DESPRE

UN MIJLOC DE A FACE SĂ ÎNCETEZE DISPUTA ÎNTRE CEI CARE AU ŞI CEI CARE NU AU,

FĂRĂ A LUA

DE LA CEI CARE AU

PARIS

Se împarte gratuit, între amiază şi ora 4, la locuinţa autorului,
Rue des Mathurins-St.-Jacques, nr. 18

CĂTRE PRIETENII LIBERTĂŢII, DREPTĂŢII ŞI ORDINII

De cînd cu evenimentele de la Lyon, părerile, în ciuda anarhiei, sînt unanime asupra acestui punct : că *disputa are loc de acum înainte între cei care au şi cei care nu au.*

Fără îndoială, această dispută nu poate să sfîrşească decît într-unul din aceste trei feluri : sau prin violenţă, împărţirea bogăţiilor celor ce au *de către şi între* cei care nu au ; sau prin menţinerea sărăciei şi deci prin continuarea tulburărilor şi a revoluţiilor ; sau poate printr-o astfel de sporire de produse ca să fie posibil de a da celor ce nu au *fără a se lua* de la cei ce au.

Or, dacă nu este drept ca bogatul să fie despuiat, nu este nici drept ca clasele de jos să rămînă în lipsă. *Ele sînt îndreptăţite la un* MINIMUM *decent* de trai (hrană, locuinţă, îmbrăcăminte şi la o muncă nedăunătoare sănătăţii lor). Montesquieu, Conventul şi Napoleon au recunoscut că societatea îl datorează tuturor membrilor săi. Acest drept este menit să înlocuiască drepturile de *culeş, de păşune, de vînătoare, de pescuit, de furt,* de care uzează orice om în stare primitivă şi de altfel toate animalele creaţiei.

Orice societate, fiind *obligată* să desfiinţeze sau să restrîngă mult exercitarea acestor drepturi, trebuie neapărat să aibă grijă ca acestea să se îndeplinească, asigurînd fiecăruia dintre membrii săi necesităţile elementare ale vieţii. Ea este vinovată sau neputincioasă ori de cîte ori nu face acest lucru, iar omul, îndemnat în chip firesc să exercite drepturile care îi asigură existenţa, trebuie să se revolte împotriva societăţii, care, din neputinţă sau din alte cauze, îl lasă în primejdia de a muri de foame. Societatea noastră este împovărată de neputinţă şi tulburările de la Bristol, Manchester,

Lyon, Metz, Nancy etc. dovedesc că nu e nicidecum stabilită compensarea.

Ce este deci de făcut pentru a da *celor ce nu au* FĂRĂ A LUA *de la cei ce au?*

„A pune la contribuţie descoperirea de care depinde fericirea poporului, arta de a asocia masele de cultivatori şi meseriaşi reunite şi de a împătri, prin această unitate de acţiune şi prin economiile pe care le realizează starea societară, rezultatul producţiei lor".

Menţinînd sistemul de cultură parcelară, nu s-ar putea spori venitul Franţei la dublu, la 12 miliarde şi jumătate, şi *a fost recunoscut chiar de către Institut* că venitul s-ar ridica la împătritul lui, la 25 de miliarde, *dacă lumea ar şti să se asocieze. La urma urmelor,* aceasta este deci problema de care trebuie să ne ocupăm.

Ce lumini au fost obţinute în această problemă? Numai trei campioni au intrat în luptă: Robert Owen, Saint-Simon şi Charles Fourier. Care sînt mijloacele lor, invenţiile lor, dreptul lor de a li se acorda încredere?

Robert Owen s-a bucurat timp de cincisprezece ani de cea mai înaltă vază; cincizeci de ziare îl slăveau ca pe un nou mesia, era prezentat monarhilor, i se încredinţau capitaluri pentru a opera în Anglia şi America; experienţa a dovedit adevărul. Ce inventase el? Arta de a desfiinţa proprietatea, cultul religiei şi căsătoria; aceste subversiuni politice nu au nici o legătură cu arta de a asocia şi de a împătri rezultatul producţiei.

Tot aşa, Saint-Simon şi Enfantin, discipolul său, au pus greşit problema: ei voiau să desfiinţeze moştenirea şi religiile altele decît religia lor, să pună mîna pe toate proprietăţile şi pe guvern, să substituie regimului de civilizaţie teocraţia monastică, un regim semibarbar.

Acest aşa-zis progres, ca şi cel al lui Owen, nu este decît o retrogradare cu totul opusă artei de a asocia; este o scînteie de război civil. Totuşi, cînd nu se cunoaşte un alt mijloc de a îmbunătăţi soarta numeroşilor proletari, este posibil, în ciuda consideraţiei pe care o putem avea pentru justiţie, de a rămîne nepăsător în faţa suferinţelor lor? Inima vorbeşte la unii oameni mai puternic decît justiţia actuală şi războiul civil ar putea să izbucnească în orice ţară în care

economia politică a lui Saint-Simon ar fi sedus o zecime din populaţie.

Charles Fourier a urmat căi cu totul diferite; metoda sa, departe de a ataca spiritul de proprietate, tinde să-l răspîndească chiar în popor prin regimul acţionar; a întrebuinţa pe oameni *aşa cum sînt* fără a voi să le schimbi firea, a folosi pasiunile şi instinctele lor pentru comprimarea cărora se fac sforţări de trei mii de ani. El nu spune, ca adepţii lui Saint-Simon: aduceţi-ne averea voastră; el spune: *nu încredinţaţi nimănui averea voastră,* administraţi voi înşivă, prin aleşii voştri, aşezarea de experiment societar, rămîneţi în credinţa părinţilor voştri! Mecanismul societar nu osîndeşte decît religiile primejdioase care admit jertfele de victime omeneşti, vînzarea de sclavi, recluziunea femeilor; or, religiile catolică, protestantă şi ortodoxă nu sînt pătate de nici unul dintre aceste vicii, ele sînt deci foarte compatibile cu regimul societar şi cu producţia atrăgătoare.

Pe de altă parte, procedeul Fourier este cu atît mai acceptabil, cu cît el este diametral opus celor două precedente, dintre care unul este condamnat de experienţă, iar celălalt prin neîncrederea chiar a apostolilor săi şi prin refuzul lor de a-l experimenta. Enfantin, făgăduind fără încetare o eră de realizări, nu a voit să treacă la fapte, la încercări făcute asupra unei mii de cultivatori şi manufacturieri reuniţi, nu a vrut *să facă dovada;* dar şansa unei experimentări a metodei lui Fourier este în cel mai rău caz *întreirea capitalului* în cazul cînd întreaga teorie a atracţiei industriale ar fi greşită, ceea ce nu este posibil; *şedinţele scurte, alegerea lucrărilor, practica parcelară, comunicaţiile acoperite, reuniunile vesele şi libere, cultura sub acoperiş mobil, garantarea unei hrane bune* chiar la mesele de tarif redus; toate aceste noi resorturi sînt, fără îndoială, căi ale producţiei atrăgătoare; chiar dacă am socoti toate acestea ca inexistente, ar rămîne încă acţionarilor fondatori, în cazul extrem, un *produs triplu,* pentru că economiile se ridică la nouă zecimi asupra muncii casnice, uneltelor şi personalului. Astfel, în cel mai rău caz, acţionarul şi-ar avea asigurat un cîştig de 200 la 100 la acţiunile sale. Nicicînd vreo întreprindere nu a prezentat această şansă de întreire a capitalului în cazul cînd teoria ar fi greşită.

Este deci timpul de a limpezi toată această vorbărie asupra asociației, de a vedea dacă ea este sau nu posibilă în munca agricolă și casnică. Au fost atît de mult proslăviți predicatorii Owen și Saint-Simon, care nu aveau nici o teorie referitoare la arta de a asocia ! Este oare înțelept de a respinge pe cel de-al treilea concurent ? Singurul care a abordat fără șovăire această problemă și care a tratat-o temeinic în toate amănuntele sale ? Pe singurul care a adus soluții la chestiuni pe care nimeni nu îndrăznea să le dezbată, ca echilibrările de populație și de temperatură, încetarea celor patru războaie interne și externe ale omului cu el însuși, repartiția satisfăcătoare pentru *capital, muncă, talent,* ridicarea poporului la rolul de consumator și de mic proprietar, sporirea averii celor bogați combinată cu îmbogățirea poporului.

Trebuie deci să se examineze dacă în această teorie sînt lacune sau soluții incomplete ; autorul își ia obligația să satisfacă toate obiecțiile.

El arată de ce lumea a fost înșelată de către ceilalți doi concurenți, Owen și Saint-Simon ; lor nu li s-a impus nici o condiție de îndeplinit pentru asociere, totul a fost lăsat arbitrarului ; ei au profitat de aceasta și, în loc să facă cercetări exacte, au înscenat cîteva vechituri demagogice replămădite, cîteva zdrențe de ateism și de teocrație pe care le-au prezentat drept arta de a se asocia.

Această artă este cu atît mai necesară, cu cît, în toate părțile, plăgile politice se înveninează ; împrumuturile fiscale, marile armate, urile dintre partide, lipsa cumplită și deprimarea generală merg crescînd ; agricultura este părăsită pentru plasamentele în rente de stat. Arta de a asocia, care ar remedia prompt atîtea rele și care ar da, prin produsul îmbătrit, un mijloc de a stinge în scurt timp datoria publică și de a înlocui impozitele indirecte, impozitul pe sare, tarifele vamale exagerate, accize, loterii etc. — această artă, această descoperire este deci noutatea cea mai demnă de a fixa atenția prietenilor libertății, ai dreptății și ai liniștii publice.

Încercarea care urmează a se face la Condé va fi pe scară redusă, cu aproximație limitată la 600 de persoane, și ar trebui, pentru a opera pe scară completă, cel puțin 1 500 de persoane ; căci una dintre piesele principale, numită scară *de caractère franc-titre,* folosește ea singură 810 indivizi în vîrstă de peste 5 ani ; nu se poate deci construi această piesă

cu 600 de persoane, din care trebuie scăzuți copiii sub 5 ani și bătrînii în vîrstă prea înaintată, apoi bolnavii ; dar cu acest număr incomplet se va face o aproximare, în care înseși lipsurile vor dovedi necesitatea de a opera în cadre complete.

Prietenii libertății, dreptății și ai ordinii publice trebuie să evite aceste întîrzieri, reunind de îndată o masă de subscrieri îndestulătoare pentru a opera în cadru complet, adunînd, chiar în mod compus, 18 pînă la 1 900 de persoane din trei clase : bogată, mijlocie și săracă ; ei vor reuși cu atît mai lesnicios, cu cît vor avea sprijinul ministerului, căci d-nii de Broglie, de Staël și Guizot au fost cei care au constituit, acum zece ani, Societatea pentru desființarea comerțului cu sclavi negri și a sclaviei sau Societatea de morală creștină ; ea a eșuat din lipsă de mijloace noi și eficace, așa cum eșuaseră societățile Wilberforce și Brissot. Nu ne putem îndoi ca guvernul, dacă mai ține, ca în 1822, la morala creștină și la desființarea comerțului cu sclavi, să nu accepte unicul mijloc pentru atingerea acestui țel și de a-l realiza cu mult mai ușor decît ar fi sperat ; căci el nu avea în vedere decît o desființare obținută cu forța, prin decrete și legi ; aici desființarea va fi spontană și cu toată bunăvoința stăpînilor, care, pentru a profita de produsul îmbătrit și pentru a scăpa de riscul de a fi masacrați, vor oferi ei înșiși libertatea și răscumpărarea cu plată după un timp oarecare, de îndată ce producția atrăgătoare le va garanta că sclavii eliberați vor continua să rămînă în cultură.

Dacă cei ce-și zic prieteni ai libertății rămîn nesimțitori față de această perspectivă, o bănuială supărătoare va plana asupra lor : ei vor fi suspectați că exploatează mizeria poporului sub masca patriotismului și că speculează asupra mizeriei acestuia ca o cale de atac împotriva guvernului și de înălțare în grade superioare.

Presa pariziană neglijînd pînă acum să aducă la cunoștința publicului lucrările d-lui Fourier, care datează de mai mulți ani, marea majoritate a prietenilor libertății, ai dreptății și ai liniștii pot să le ignoreze, și cred asta cu atît mai bucuros, cu cît fondurile necesare pentru experiența *procedeului său de producție atrăgătoare,* experiență care în cazul cel mai rău trebuie să întreiască capitalul acționarilor garantat prin *ipotecă,* nu sînt încă complete. Îmi fac deci o

datorie să public aceste foi, care vor fi remise şi adresate tuturor persoanelor pe care le voi crede că doresc şi că pot să contribuie ca experimentarea să fie terminată chiar în vara asta ; este posibil, trebuie făcută, căci numai inventarea unui procedeu capabil de a face producţia atrăgătoare va putea face să înceteze disputa între *cei care au şi cei care nu au* şi să aducă pacea în lume.

Prietenii libertăţii, dreptăţii şi ordinii să binevoiască să reflecteze asupra rigurozităţii de neînvins şi a însemnătăţii imense a acestei deducţii logice :

Nu poate fi libertate individuală, nici dreptate şi nici ordine fără un MINIMUM *decent de existenţă asigurat poporului.*

Nu pote fi obţinut nici un minimum de existenţă fără atracţia în producţie, căci poporul, o dată ce i s-a asigurat necesarul, s-ar lenevi dacă muncile în producţie ar continua să rămînă mereu penibile şi respingătoare.

Nu poate fi producţie atrăgătoare în munca fărîmiţată, solitară, în şedinţe lungi cu un salariu insuficient.

Deci libertatea, dreptatea şi ordinea nu se vor putea naşte decît în ziua în care se va ieşi din fărîmiţarea care este baza societăţii actuale, care exclude unitatea, economia şi care face respingătoare producţia, pentru a intra în asociaţie, care, susţinută de atracţia în producţie, este singura care poate să garanteze MINIMUL.

Condiţiile pe care d. Fourier şi le-a stabilit pentru asociere şi pe care procedeul său trebuie să le îndeplinească sînt următoarele :

A extinde legătura societară la mase cît mai mari posibile, pînă la limita în care *numărul* membrilor şi *întinderea* teritoriului să nu ne facă să pierdem prin corvezi de deplasare şi prin slăbirea atracţiei ceea ce s-ar cîştiga ca economie.

A reuni FAMILII *inegale* ca avere şi în toate privinţele ; a face să coopereze la lucrări copiii, adulţii şi bătrînii de ambele sexe.

A asocia pe toţi aceşti indivizi în *capital, muncă şi talent.*

A asocia capitaluri în diversele ramuri, care sînt : pămînt, vite, mărfuri, clădiri, unelte agricole, unelte industriale, mobilier de menaj şi valori în NUMERAR.

A găsi un mijloc de repartiţie *proporţională,* în aşa fel ca să satisfacă pe fiecare individ, bărbat, femeie sau copil în

alocarea celor trei feluri de dividende, pentru muncă, pentru talent şi pentru capital.

A face ca asocierea să opereze atît pentru caractere, cît şi pentru interese ; a concilia *în mod indirect* clasele care se vrăjmăşesc, făcîndu-le utile unele altora.

„Cer să dovedesc — spune el — că ordinea societară constituie destinul firesc al omului şi că am descoperit condiţiile acestei ordini, şi o voi dovedi nu tulburînd o întreagă naţiune sau schimbînd prin convertire morală elanul spontan al voinţei oamenilor, nici printr-o revoluţie politică, nici printr-o reformă religioasă, dar luînd pe om *aşa cum este,* cu pasiunile sale şi cu interesele sale, operînd încetul cu încetul fuziunea celor trei clase : săracă, mijlocie şi avută, şi asociind, pentru exploatarea unei leghe pătrate de teren, o grupă de indivizi de toate vîrstele şi de toate sexele, aleşi la început numai din clasa SARACĂ, dar a cărei fericire va alătura în curînd pe bogaţi la binefacerile regimului societar.

Care este baza societăţii *civilizate ?* Un sat de trei sau patru sute de familii lucrînd în mod izolat şi condamnate la munca asta pentru a putea trăi. Eu iau ca bază a societăţii noi o reuniune asemănătoare, în care însă toţi membrii vor fi atraşi la muncă din plăcere şi unde luxul şi *confortul* bogăţiei vor lua locul mizeriilor şi privaţiunilor gospodăriei casnice. Toţi vor fi asociaţi fără constrîngere şi fără sacrificiu şi ţinînd seama de toate instinctele, de toate caracterele, de toate interesele. Opera mea va fi judecată după rezultatele ei".

Astfel, *moştenirea şi proprietatea individuală,* pe care toţi asociaţioniştii fără excepţie erau forţaţi să le atace, sînt menţinute şi *extinse* în ordinea societară şi sînt folosite ca unul dintre resorturile cele mai puternice pentru a opera fuziunea celor trei clase : săracă, mijlocie şi avută.

În interesul umanităţii, fie ca experimentarea să fie desăvîrşită vara aceasta !

Teodor Diamant

Paris, 25 aprilie 1833

REZULTATELE pe care procedeul Fourier le făgăduieşte sînt următoarele :

A introduce unitate, adevăr şi dreptate în toate relaţiile.

A da fiecăruia cea mai deplină libertate.

A ridica produsul *efectiv* la ÎMPĂTRITUL lui şi produsul *relativ* DE DOUĂZECI DE ORI, prin toate avantajele *societare* de economie şi de participare.

A opera reîntoarcerea capitalurilor în agricultură şi a rechema la ogoare pe salariaţii care se îmbulzesc în oraşe.

A debarasa producţia manufacturieră de toate inconvenientele care o fac vătămătoare corpului şi sufletului muncitorului.

A asana solul şi a modifica în chip profund climatul.

Persoanele care ar dori să asiste la conferinţele care au loc la mine acasă şi al căror obiect este de a examina procedeele care pot să facă atrăgătoare producţia sînt rugate să-mi comunice dorinţa lor.

Tipărit de DAVIES şi ROBERTSON, la tipografia SELLIGUE.
Strada Montmartre 131

Bucureşti. Se vorbeşte în Paris de formarea unei soţietăţi cu acţioane avînd scopos colonizaţia proprietăţilor noastre din Africa : bazele zic că sînt hotărîte, şi statuturile (aşăzămînturile) nu vor întîrzia a se face cunoscute.

Dacă oraşele din Africa se vor organiza după sistema d. Carol Furier, ce de puţină vreme trage atenţia tutulor oamenilor celor învăţaţi şi voitori de îmbunătăţiri, putem să încredinţăm că acest pămînt barbar va ajunge în puţină vreme şi va întrece pe cele mai civilizate noroade din Europa.

Un oraş organizat după sistema aceasta trebue să fie ca de 400 familii sau 2 000 individe (bărbaţi, muieri şi copii), şi aceste familii să aibă, pentru ca să lucreze, un pămînt de 2 000 stînjini în lung şi 2 000 în lat.

Fieşcare poate să se îndeletnicească după dorinţa sa la lucrarea cîmpului şi a grădinilor, la meşteşuguri, la ştiinţe, la menaj (căsnicie), la educaţia pruncilor şi la frumoasele arte ; pentru că într-acest oraş sunt grădini frumoase, teatru, pansioane de băieţi şi fete, toate felurile de meşteşuguri, şcoli şi toate cîte vor fi pentru învăţătura, folosul şi plăcerea oamenilor. Într-un astfel de oraş nu va fi nici praful cel pricinuitor de oftică al caldărîmului, nici aerul cel vătămător al oraşelor celor mari, ci verdeaţă şi aer curat care va întîmpina cele mai multe boale.

Întru acest fel de organizaţie fieşcare particular îşi găseşte folosul şi cîştigul său în cîştigul şi folosul de obşte : doftorii, cu cît mai puţini bolnavi vor fi în soţietate, cu atît mai mult vor cîştiga ; cismarii şi croitorii, cu cît mai mult vor ţinea cismele şi hainele, cu atît mai mult vor cîştiga ; asemenea şi sticlarii şi toţi ceilalţi meşteri. Mecanismul aceştii organizaţii îl vom arăta cu plăcere la vreme şi loc. Acuma facem cunoscut că fieşcare priimeşte din cîştigul de obşte (după ce administraţia oraşului plăteşte la stăpînire contribuţia sau cheltuielile ce se fac pentru binele de obşte), fieşcare, zicem, priimeşte trei părţi : una după munca sa, alta după talentul şi iscusinţa sa, preţuite cu voturi de către tovărăşii competanţi, şi o al treilea parte după capitalul său, pentru că după această sistemă fieşcare trebuie să intre în tovărăşie măcar cu cinci sute lei, ca să fie interesat la cîş-

tigul de obşte şi să se silească ca productul moşii să se mărească cît mai mult.

Între alte fericite rezultaturi (isprăvi) ale aceştii sisteme de organizaţie de oraşe sînt şi cele următoare : copiii de la vîrsta de patru ani găsesc să-şi cîştige hrana vieţii cu chiar munca lor şi, într-aceeaşi vreme ce cîştigă bani, îşi înmulţesc cunoştinţele cele folositoare în viaţa omului şi petrec cu mare plăcere ; pentru că munca după această sistemă se face foarte plăcută şi drăgăstoasă, productivă cît se poate mai mult şi instructivă (învăţătoare) pentru toţi de obşte, pentru bărbaţi, femei şi copii, cari se obişnuiesc la muncă din vreme, lucru ce le este de mare folos.

Economia este foarte mare după această organizaţie. Fieşcare poate să-şi dobîndească mîncare bună şi îndestulă, îmbrăcăminte curată şi comodă şi lăcaş sănătos cu de patru ori mai puţină plată decît acum. Şi toţi, bărbaţii, femeile şi copiii, meşterii şi învăţaţii, găsesc lucru în toată vremea după plăcerea, puterea şi învăţătura lor, cu bună plată şi cu putinţă de a varia (schimba), adică să treacă de la cusătură şi scris la un lucru de grădină şi meşteşug ce dă mişcare trupului şi păstrează sănătatea.

Acum vedem pe neveste şi mai vîrtos pe copii pînă la vîrsta de 12 şi 15 ani că nu cîştigă mai nimic şi trăiesc mai numai din ostenelile tatălui de familie, care de multe ori nu poate găsi nici de lucru, mai vîrtos iarna. Pentru aceasta este atîta sărăcie. După sistema cea nouă, lucru nu va lipsi nimului nici într-o vreme : vara se vor îndeletnici oamenii mai cu seamă la lucrurile cîmpului şi grădinilor ce au trebuinţă de bună vreme, iar iarna vor lucra mai vîrtos la meşteşuguri în săli încălzite : spre pildă, veşmintele, cismele, mobilile şi altele asemenea făcîndu-se iarna, croitorii, cismarii, tîmplarii şi ceilalţi meşteri (ce după această sistemă vor dobîndi cunoştinţe de mai multe lucruri) pot ieşi vara să răsufle aer curat şi îmbălsămit de mirosul florilor la lucru cîmpului şi al grădinilor, înpreună cu tovarăşii iubiţi şi coenteresaţi, printr-o întrecere desfătătoare şi desăvîrşitoare a lucrului lor.

Am zis că după această sistemă economiile vor fi foarte mari, munca foarte drăgăstoasă, încît toţi oamenii, bărbaţii, nevestele şi copiii îşi vor găsi plăcerea lor la lucru. Dar la ce lucru o să se îndeletnicească ei ? Copiii şi nevestele la lucru grădinilor, florăriilor, meşteşugurilor, frumoaselor arte şi la

altele, iar bărbaţii, fiind mai tari, îşi vor găsi plăcerea lor a sparge cu plugu ăst mult pămînt înţelenit şi îl vor face roditor, şi aşa va trăi şi norodul mai în îmbelşugare şi venitul proprietarilor se va împătri.

O deslușire mai pe larg acelor mai de căpetenie amărunturi ale aceştii sisteme cu mulţămire o vom publica în numerile următoare : şi fie ca bărbaţii iubitori de a lor fericire şi a aproapelui, pătrunşi de adevărul şi de folosurile aceştii sisteme, să o puie şi în lucrare, prin care atunci acest binecuvîntat pămînt de natură al Ţării Rumâneşti şi Moldovii să poată a se face lăcaşul fericirii şi poate şi pildă altor neamuri ce se fălesc cu civilizaţia.

T.D.

Articol publicat în „Curierul românesc" nr. 17 din 7 iunie 1834.

[79]

Francfort, 29 mai

Să mai pun şi aici cîteva bucăţi din cartea d. Dühring asupra instrucţiei publice. După o părere a sa asupra instituţilor Staturilor Unite, autorul ajută : Pentru numele lui dumnezeu, să nu ne lăsăm a ne amăgi de lipiciul acel puternic al zicerii libertare ! Să ne păzim de acea anarşie care ar fi o urmare neapărată şi a căria urme sîngeratice d-abia au lipsit după pămîntul Europii ! Acelora ce lucrează ca să propoveduiască libertatea cea adevărată şi doresc fericirea patriei şi a aproapelui lor trebuie să le fie teamă mai mult de anarşie de cît de despotism. Vrăjmaşii cei mai mari ai neamului omenesc nu sînt rigii şi împăraţii, ci neînvăţătura şi superstiţia. Pentru ca să biruim pe aceşti dintre toţi mai urîcioşi tirani, neînvăţătura şi superstiţia zic, şi pentru ca să-i subtjugăm în veci, nu ne trebuiesc nici oaste mare, nici întăriri deosebite, ci şcoli ! Împăciuitorul cel mai mare şi făcătorul de bine al omenirii este învăţătura. Rîvnitorii despre oricare orînduieli şi aşăzămînturi vor peri înaintea luminii ei cei dătătoare de raze, precum ceaţa dimineţii se risipeşte înaintea

împăratului zilei. Dar prin învăţătură nu înţeleg cunoştinţe ce nu sînt de nici un folos pentru acela ce le are, ci cunoştinţe temeinice şi practice care să se poată a se aplica la trebuinţele vieţii sau destoinice ca să facă pe cinevaşi cinstit, norocit şi folositor în profesia în care va fi orînduit.

*

Pînă acum instrucţia publică nu s-a aşăzat pe acest fel de bazuri nici într-o ţară. Pretutindenea este foarte incompletă (nedeplină). Întru adevăr, ce învaţă copiii prin şcoli ? Ca să se facă ostaşi, doctori, dar mai vîrstos administratori. Însă daca administratorii sînt la număr mai mulţi decît ce trebuiesc, ce urmează ? Ca aceia ce n-au loc să dea jos pe cei ce sînt în treabă ca să se puie ei, şi de aci vin răzvrătirile, revuluţiile şi atîtea neodihne.

În ţara noastră, cei ce au aşăzat bazurile învăţăturii s-au arătat mai cu prevedere, hotărînd în Regulamentul instrucţiei publice ca să se facă şi şcoli pentru învăţătura agriculturii şi a meşteşugurilor ; dar să nădăjduim că această folositoare idee nu va rămînea numai în projet, ci se va pune şi în faptă cît mai curînd, mai vîrtos acum cînd şcoalele pot să se organizeze astfel încît copiii de la vîrsta de patru ani să poată să-şi cîştige hrana vieţii lor cu chiar a lor muncă.

T.D.

Articol publicat în „Curierul românesc" nr. 18 din 10 iunie 1834.

[80]

Un statistician a publicat acest tablou următor, în care sînt compărite dăjdiile ce dau lăcuitorii deosebitelor staturi din Europa, şi găseşte că în Englitera un lăcuitor plăteşte capitaţie pe an, pentru perso[ana lui] [1] 197, în Franţa 87, în Olanda 73, în Sveţia 53, în Prusia 40, în Sardinia 37, în

[1] Loc rupt în exemplarul de la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

Danimarca 33, în Spania 30, în Neapol 27, în Bavaria 27, în Austria 21 1/2, în Rusia 14 1/2 ; în Ţara Rumânească se ştie că de la Regulament încoaci ţăranul plăteşte 33 lei.

Dintr-acest tablou poate cineva să vază că lăcuitorii din Englitera, Franţa şi alte staturi sînt mai împovăraţi decît cei din ţara noastră. Dar prin locurile acelea lăcuitorii, deşi plătesc mai mult decît ai noştri, însă şi cîştigă mai mult decît dînşii. Pentru ce ? Pentru că întrebuinţarea maşinilor este întinsă şi de obşte pîn staturile mai sus numite, şi, de vom băga de seamă, găsim că mărimea este în proporţie dreaptă cu întinderea maşinelor. În Englitera, mehanica, economia politică şi agronomia fiind mai de obşte decît pretutindenea, acolo şi lăcuitorii sînt mai în stare să plătească şi o mai mare capitaţie.

Adevărurile economiei politice nu sînt anevoie, dar tot trebuie cinevaşi să le cunoască şi să se fi socotit asupra lor. Ţara Rumânească are mai [multe] [1] milioane de lăcuitori, adică a şaisprezecelea parte din populaţia Franţii. După drept cuvînt ar trebui ca şi contribuţia sau birul ce dau lăcuitori Ţării Rumâneşti la stăpînire pentru trebuinţe şi cheltuielile de obşte ale statului să fie iarăşi numai de şaisprezece ori mai mică decît aceea ce se dă guvernului franţez : el priimeşte dajdie o sută milioane galbeni împărăteşti. Guvernul rumân ar trebui să priimească şase milioane două sute cincizeci mii galbeni ; dar abia intră în vistierie cinci sute mii galbeni, aproape de douăsprezece ori mai puţin decît ar trebuie să intre.

De aci fieşcare poate socoti cît de săracă este Ţara Rumânească. Dar pentru ce lăcuitorii [unui pă]mînt [1] astfel de roditor sînt aşa de săraci ? Pentru că n-au nici mehanici, nu au cunoscut nici economia politică, nici legile lucrării pămîntului.

Să ne punem dar pe aceste învăţături ; căci filozofia, istoria şi frumoasele arte singure nu fac decît să ne aţîţe ambiţia şi poftile fără a le mulţumi. Combinate (împreunate) însă cu lucrarea pămîntului, cu mehanica şi cu economia după sistema cea nouă de organizaţie de sate aflate în Franţa, care are putere să sleiască izvorul leneviei şi să combine in-

[1] Loc rupt în exemplarul de la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

teresul particular cu cel de obşte, vor produce îmbilşugarea între norod, şi veniturile guvernului nostru se vor împătri fără împovorarea lăcuitorilor.

Să nădăjduim că vrednicul nostru prinţ, care ştie să preţuiască folosurile ce pot ieşi dintr-aceste învăţături, va priimi cu bucurie sistema cea nouă de organizaţie de sate, prin care în prea puţini ani se vor face de obşte şi în ţara noastră aceste folositoare ştiinţe pentru fericirea norodului şi a sa vecinică slavă.

T.D.

Articol publicat în „Curierul românesc" nr. 21 din 21 iunie 1834.

[81]

Memoriul înaintat de T. Diamant Consiliului Administrativ al Principatului Moldovei [1]

A L'HONORABLE CONSEIL ADMINISTRATIF
DE LA P-TÉ DE MOLDAVIE

Ayant la conviction que je pourrais rendre un service réel à la Moldavie que je considère aussi comme ma patrie, par mon plan de colonies, non pas militaires, mais agricoles-industrielles, qui pourra faire cesser la vie vagabonde et préjudiciable au pays des bohemiens de l'Etat, et produire aussi d'autres résultats utiles, et puisque ceci me parait être conforme au contenu du règlement organique et aux vues philantropiques et patriotiques du gouvernement, je prends la liberté de soumettre respectueusement sur ce sujet, à l'honorable Conseil, le mémoire ci-joint, en le priant très humblement de vouloir bien prendre en considération et s'il trouve, comme je l'espère qu'il serait raisonnable et utile d'organiser d'abord une seule colonie pour modèle, d'en faire son rapport à Son Altesse le P-ce régnant, afin d'obtenir l'autorisation de son Altesse pour la formation, par

[1] Reprodus după T. Diamant, „Scrieri economice" (sub îngrijirea lui Gr. Mladenatz), Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958, p. 107 şi urm.

émission d'actions, du capital nécessaire à l'organisation de la première colonie modèle.

J'ai cru cet expédient des actions plus convenable, parcequ'il offre à tous les bons et éclairés patriotes, le moyen de coopérer à cette entreprise philantropique et d'une utilité si générale.

Je prie l'honorable Conseil d'agréer l'assurance de mon profond respect et que je sui

très humble
et très obéissant serviteur
Théodore Diamant

ancien élève de l'École militaire royale de Munich, membre de la Société de civilisation universelle de France, membre actif du comité de la Société d'agriculture de Valachie, ingénieur délimitateur en Valachie autorisé par le gouvernement local.

Iassy, le 7 Mai 1841

MÉMOIRE

Mémoire sur un moyen de faire cesser la vie vagabonde et immorale des bohémiens de l'État ; de les établir facilement sur des terres de l'État, des monastères et des boyards ; d'améliorer radicalement leur état moral et matériel et de les rendre très utiles au pays et aux propriétaires sur les terres desquels ils s'établiraient.

Le règlement organique de la P-té de Moldavie au chap. III annexe lettre O porte „qu'une réforme d'améliorations ayant été faite pour toutes les classes des habitants de la Moldavie, le gouvernement a eu soin de penser aussi à l'établissement de ces bohémiens qui par leur vie vagabonde et déréglée, non seulement ne font aucun progrès sous le rapport moral et matériel, mais encore ils sont à la charge des autres habitants et très préjudiciables au pays.

Dans un but donc de philantropie pour ces malheureux et d'utilité pour l'État, la commission chargée de la rédaction d'un projet pour l'amélioration du sort des bohémiens ou tzigans, a cru convenable de proposer la nomination d'un

personnel d'employés nécessaires à la perception de l'impôt et qui aurait aussi pour devoir de chercher à établir les tzigans de l'État sur les terres des propriétaires qui voudraient par là augmenter la population de leurs propriétés."

Le soussigné voyant que ce but philantropique n'a pas encore été atteint, et que les malheureux bohémiens continuent à mener une vie vagabonde, immorale et préjudiciable non seulement à eux-mêmes sous le double rapport moral et matériel, mais aussi au pays par leurs vols et leurs assassinats, prend la liberté de soumettre respectueusement à l'honorable Conseil son plan de *colonies,* non pas militaires, mais *agricoles-industrielles.*

Par le moyen de colonies agricoles-industrielles on a fait disparaître la mendicité et le vagabondage en Hollande et en Belgique, et Francia au Paraguay en Amérique a doublé le revenu de son état et a amélioré radicalement l'état moral et matériel de ses sujets.

Le plan du soussigné étant plus perfectionné et plus en rapport avec la nature physico-morale de l'homme, promets les résultats suivants :

1. Tout le monde, hommes, femmes et enfants au dessus de quatre ans, trouveront leur plaisir et leur bonheur à travailler, c'est-à-dire à employer leur activité et leur intelligence à tous les travaux productifs suivant la trempe de leur caractère. Pour les travaux pénibles et dégoutans, dont on tâche aujourd'hui de s'exempter, il se présentera un grand nombre de volontaires pour les exécuter.

2. Dans les colonies agricoles-industrielles on pourra faire des grandes économies de temps, de bras, de combustible et de mille autres choses, parceque les grandes économies sont toujours possibles dans les exploitations en grand, et les colonies agricoles-industrielles sont certes de celles où l'on exploitera en grand la plupart des branches agricoles et industrielles, ainsi que celles du commerce et du ménage.

3. Les terres seront exploitées et cultivées d'après les dernières méthodes employées dans l'Europe avancée sous le rapport d'agriculture.

4. Il sera inculqué à tous, des principes d'ordre, d'économie, de morale et de notre sainte religion.

Le cinquième résultat qui est une conséquence des autres quatres, sera l'amélioration du sort moral et matériel des

bohémiens et le doublement du revenu de la propriété en moins de cinq ans.

Si donc les résultats du nouveau plan des colonies agricoles-industrielles sont tels que le soussigné a l'honneur de les annoncer il est évident que tous les monastères et tous les boyards qui ont d'esclaves imiteront le bon exemple donné par le patriotisme éclairé et prévoyant du gouvernement et s'empresseront d'organiser de semblables colonies sur leurs terres particulières avec leurs esclaves.

Alors on verra un phénomène désiré par tout bon et éclairé patriote, sur presque toutes les terres il y aura de colonies qui seront centres des divers travaux agricoles, industriels et commerciaux, auxquels les malheureux bohémiens qui par leur vie vagabonde d'aujourd'hui sont préjudiciable tant à eux-mêmes qu'au pays appliqueront leur activité et leur intelligence pour leur bonheur et pour le bénéfice du pays et des propriétaires sur les terres desquels ils s'établiraient.

De la multiplication de ces établissemens utiles il en résultera quadruple avantage :

1. Les produits du pays ne seraient plus exportés bruts à l'étranger et importés manufacturés, mais ils subiront la transformation nécessaire pour l'usage de la vie, dans ces colonies ou grands ateliers dans lesquels le travail pénible sera débarassé de tout ce qui le rend nuisible et délétère pour le corps et pour l'âme du travailleur.

2. Les produits bruts subissant dans le pays la transformation nécessaire, le public achetera à meilleur marché les produits manufacturés, parceque le prix de ceux-ci ne sera plus surchargé, comme aujourd'hui, ni des frais du port à l'étranger, ni des frais du report, ni d'une douane double.

3. Ayant des fabriques, la plus grande partie de l'or et de l'argent qui entre par le port de Galatz, restera dans le pays et les transactions commerciales et autres ne seront plus entravées comme aujourd'hui, mais elles se feront avec promptitude et facilité.

4. Enfin, le moral des classes inférieures s'améliorera promptement et radicalement, car la cause de tous les vices qui est le désoeuvrement disparaîtra par la carrière nouvelle dans les travaux champêtres, manufacturiers et commerciaux

qui s'ouvrira à toutes les intelligences et à toutes les activités sous le patronage éclairé du gouvernement.

Alors, beaucoup de familles pauvres de chrétiens et de juifs, ainsi que les mendiants qui encombrent la capitale et autres villes, trouveront, dans les colonies, un travail productif, agréable et varié d'après le goût et la vocation de chaque individu. De cette manière ces malheureux seraient arrachés aux misères, aux maladies et à l'ennui de la capitale, et celle-ci sera debarrassée de ces malheureux qui par leur encombrement et leur misère la rendent sale, malpropre et inhabitable pour les classes riches qui veulent y habiter et pour les employés du gouvernement dont le séjour y est inévitable.

Tels seraient les résultats de l'organisation des colonies agricoles-industrielles d'après le plan du soussigné, et il est facile de concevoir l'immense gloire et les nombreuses bénédictions que le gouvernement s'attirera par suite de ces améliorations radicales, positives et de la plus grande nécessité pour le pays aujourd'hui. Il montrera par là qu'il est capable de faire le bonheur du peuple moldave, qu'il mérite bien de la patrie et que le pays peut trouver en ceux qui tiennent le timon des affaires, la capacité requise pour le conduire au bonheur après lequel il aspire.

Sur la construction du bâtiment et l'organisation intérieure de la colonie, le soussigné se fera un devoir de donner respectueusement à l'honorable Conseil toutes les explications désirées.

Quant au capital nécessaire à l'organisation de la Colonie il serait obtenu par l'émission successive de 300 actions de 50 chacune, d'après les statuts suivants :

Article 1. Par émission d'actions de 50 # il sera formé un capital de 15 000 # dans le but d'organiser en Moldavie, avec 200 à 300 familles de bohémiens de l'État, sur une terre qu'on prendrait en ferme pour dix ans, une Colonie agricole-industrielle modèle, d'après le plan de l'ingénieur Diamant qui en sera l'organisateur et le directeur responsable et qui connaîtra pour chef Mr. le ministre de l'Intérieur, vu que la branche des travaux publics dépend du Dept. de l'intérieur. tous les mois il fera son rapport à son chef pour les dépenses, les bénéfices, les besoins et les progrés de la Colonie.

Article 2. Les actions seront hypothéqués sur les produits, les bâtiments, les instruments, les animaux et sur tout le matériel de la colonie, auquel leur prix sera employé.

Article 3. Le bénéfice de la colonie sera partagé à la fin de chaque année parmi les actionnaires, parmi les travailleurs et parmi les instructeurs d'après la méthode de l'organisateur qui promet qu'elle satisfaira tout le monde par sa justice.

Article 4. L'argent des actions émises sera rassemblé dans la caisse de la Vistierie. Mr. le Ministre des finances ne fera donner de cet argent que sur des bons signés de Mr. le ministre de l'intérieur, qui ne seraient délivrés que sur la demande écrite et motivée du directeur de la colonie.

Article 5. Le Directeur sera tenu aussi de permettre aux actionnaires dans les trois premiers jours de chaque mois, de visiter gratis les ateliers, les magasins, les écuries, les étables ainsi que les registres de la colonie qui seront tenus en partie double, et à la fin de chaque année il fera imprimer et envoyer à tous les actionnaires un compte exacte des dépenses, des bénéfices et du progrès moral de la colonie. Le bénéfice qui reviendra à chaque actionnaire pour le nombre d'actions qu'il aura pris, lui sera remis à la colonie ou envoyé au lieu qu'il fera connaître par écrit.

Article 6. Les 300 actions seront émises en deux fois par séries de 150 actions. Les personnes qui, appréciant l'immense avantage qui résultera pour le pays de cette entreprise, s'empresseront de prendre des actions de la première série, ces personnes seraient honorées du titre de fondateur de premier rang de la I-ère colonie agricole-industrielle de la Moldavie. Les actions de la 2-e série accorderont le titre toujours honorable de fondateur de 2-e rang. Des diplomes particuliers seront délivrés à MM. les fondateurs de I-er et du 2-e rang.

Article 7. Les actions seront transmissibles à volonté, mais le titre de fondateur appartiendra toujours aux personnes qui se seront empressées de coopérer à cette oeuvre d'utilité générale et exempte de tout risque, vu qu'il ne s'agit ni de voyager sur mer, ni d'autres spéculations hasardeuses, mais tout simplement d'une exploitation agricole-industrielle en grand, qui doit offrir de très grands bénéfices, ainsi que l'expérience, faite en Hollande, en Belgique et en Amérique, l'a prouvé.

Article 8. A l'expiration de dix années, la direction de la colonie s'accordera avec le propriétaire de la terre comme elle le jugera à propos.

Article 9. L'installation de la colonie commencera dès qu'une aile du bâtiment aura été terminée, les instruments les plus nécessaires achetés et les instructeurs les plus utiles engagés.

Article 10. Il sera dressé une liste pour la souscription, et les actions ne seront payées que lorsque la I-re verse aura été épuisée, mais les personnes qui voudraient avoir les actions immédiatement après la souscription, n'auront qu'à manifester leur désir à cet égard.

T. Diamant

(Traducere)

CĂTRE ONORATUL CONSILIU ADMINISTRATIV
AL PRINCIPATULUI MOLDOVEI

Avînd convingerea că aş putea aduce un real serviciu Moldovei, pe care o socot ca şi patria mea, prin planul meu de colonii, nu militare, ci agricole-industriale, care va putea face să înceteze viaţa de vagabondaj a ţiganilor statului păgubitoare ţării şi care va produce şi alte rezultate folositoare şi pentru că acest lucru îmi pare a fi conform conţinutului Regulamentului Organic şi vederilor filantropice şi patriotice ale guvernului, îmi iau libertatea de a supune respectuos asupra acestui subiect onoratului Consiliu memoriul aici alăturat, rugîndu-l în mod prea umil să binevoiască a lua în considerare şi, dacă găseşte — cum sper că ar fi cuminte şi folositor —, de a organiza, la început ca model, o singură colonie, să-şi întocmească raportul său către înălţimea sa domnitorul în vederea obţinerii aprobării înălţimii sale pentru constituirea, prin emisiune de acţiuni, a capitalului necesar organizării primei colonii-model.

Am socotit acest expedient al acţiunilor mai convenabil, pentru că oferă tuturor bunilor şi luminaţilor patrioţi mijlocul de a coopera la această întreprindere filantropică şi care are o utilitate atît de generală.

Rog onoratul consiliu să primească asigurarea profundului meu respect şi că sînt

prea plecat
şi prea ascultător servitor,
Teodor Diamant

Fost elev al Şcolii militare regale din München, membru al Societăţii de civilizaţie universală din Franţa, membru activ al Comitetului Societăţii de agricultură din Valahia, inginer hotarnic în Valahia, autorizat de guvernul local

Iaşi 7 mai 1841

MEMORIU

Memoriu asupra unui mijloc de a face să înceteze viaţa vagabondă şi imorală a ţiganilor statului; de a-i aşeza cu uşurinţă pe moşii ale statului, ale mănăstirilor şi ale boierilor; de a îmbunătăţi în mod radical starea lor morală şi materială şi de a-i face foarte folositori ţării şi proprietarilor pe moşiile cărora s-ar aşeza

Regulamentul Organic al Principatului Moldovei, la cap. III din anexă, litera O, arată că, „fiind făcută o reformă de îmbunătăţiri pentru toate clasele locuitorilor Moldovei, guvernul a avut grijă să se gîndească şi la aşezarea acelor ţigani care prin viaţa lor vagabondă şi dezordonată nu numai că nu realizează nici un progres sub raport moral şi material, dar, mai mult, ei sînt şi în sarcina celorlalţi locuitori şi sînt foarte mult vătămători ţării.

Deci, din compătimire pentru aceşti nenorociţi şi pentru a-i face utili statului, comisia însărcinată cu redactarea unui proiect pentru îmbunătăţirea soartei ţiganilor a crezut de cuviinţă să propună numirea unui personal de funcţionari necesari la perceperea birului şi care ar avea de asemenea ca sarcină să caute să aşeze pe ţiganii statului pe moşiile proprietarilor care ar dori să-şi sporească în acest chip populaţia proprietăţilor lor!"

Subsemnatul, văzînd că acest scop filantropic nu a fost încă atins şi că nenorociţii ţigani continuă să ducă o viaţă vagabondă, imorală şi vătămătoare nu numai lor înşişi sub

dublul raport, moral şi material, dar şi ţării prin furturile şi crimele lor, subsemnatul îşi ia libertatea de a supune respectuos onorabilului consiliu planul său de *colonii*, nu militare, ci *agricole-industriale*.

Pe calea coloniilor agricole-industriale s-a stîrpit cerşetoria şi vagabondajul în Olanda şi în Belgia, şi Francia din Paraguay, în America, şi-a dublat venitul statului său şi a îmbunătăţit în mod radical starea morală şi materială a supuşilor săi.

Planul subsemnatului, fiind mai perfecţionat şi mai corespunzător cu natura fizică-morală a omului, promite următoarele rezultate :

1. Toată lumea, bărbaţi, femei şi copiii de peste patru ani îşi vor găsi plăcerea şi fericirea prin muncă, adică să-şi întrebuinţeze activitatea şi inteligenţa la toate lucrările productive, potrivit înclinării caracterului lor ; pentru muncile penibile şi dezgustătoare, de care astăzi încercăm să fim scutiţi, se va prezenta un mare număr de voluntari pentru a le executa.

2. În coloniile agricole-industriale se vor putea realiza mari economii de timp, de braţe, de combustibil şi de mii de alte lucruri, pentru că marile economii sînt totdeauna posibile în exploatările în mare, şi coloniile agricole-industriale sînt, desigur, din acelea în care se va exploata în mare cea mai mare parte a ramurilor agricole şi industriale, precum şi ale comerţului şi menajului.

3. Pămînturile vor fi exploatate şi cultivate după ultimele metode folosite în Europa înaintată în ceea ce priveşte agricultura.

4. Tuturora li se vor întipări bine în minte principii de ordine, de economie, de morală şi ale sfintei noastre religii.

Al cincilea rezultat, care este o consecinţă a celorlalte patru, va fi îmbunătăţirea stării morale şi materiale a ţiganilor şi dublarea venitului proprietăţii în mai puţin de cinci ani.

Dacă deci rezultatele noului plan al coloniilor agricole-industriale sînt astfel cum subsemnatul are onoare să le anunţe, este evident că toate mănăstirile şi toţi boierii care au robi vor imita bunul exemplu dat de patriotismul luminat şi prevăzător al guvernului şi se vor grăbi să organizeze cu robii lor colonii asemănătoare pe moşiile lor particulare.

Atunci se va vedea un fenomen dorit de orice bun şi luminat patriot, că pe aproape toate moşiile vor exista colonii care vor constitui centre de diferite munci agricole, industriale şi comerciale, la care nenorociţii ţigani, care prin viaţa lor vagabondă de astăzi sînt provocatori de rele atît pentru ei înşişi, cît şi pentru ţară, vor depune activitatea şi inteligenţa lor pentru fericirea şi pentru folosul ţării şi al proprietarilor pe moşiile cărora ei s-ar aşeza.

Din înmulţirea acestor aşezăminte folositoare va rezulta un împătrit avantaj :

1. Produsele ţării n-ar mai fi exportate în stare brută în străinătate şi importate manufacturate, ci ele vor fi supuse transformării necesare pentru a fi întrebuinţate pentru necesităţile vieţii în aceste colonii sau mari ateliere, în care munca grea va fi eliberată de tot ceea ce este vătămător şi dăunător pentru corpul şi sufletul muncitorului.

2. Produsele brute fiind supuse în ţară prelucrării necesare, publicul va cumpăra mai ieftin produsele manufacturate, pentru că preţul acestora nu va mai fi supraîncărcat, ca astăzi, nici cu spezele transportului în străinătate, nici cu spezele transportării înapoi, nici de o vamă dublă.

3. Avînd fabrici, cea mai mare parte din aurul şi argintul care intră prin portul Galaţi ar rămîne în ţară şi tranzacţiile comerciale şi cele de alt fel nu vor mai fi stînjenite ca astăzi, ci ele se vor efectua cu promptitudine şi uşurinţă.

4. În sfîrşit, moralul claselor de jos se va îmbunătăţi în mod prompt şi radical, căci cauza tuturor viciilor, care este lipsa de ocupaţie, va dispărea prin noua carieră în lucrările agricole, manufacturiere şi comerciale, care se va deschide tuturor inteligenţelor şi tuturor activităţilor sub patronajul luminat al guvernului.

Atunci multe familii sărmane de creştini şi de evrei, precum şi cerşetorii care împînzesc capitala şi alte oraşe, vor găsi în colonii o muncă productivă, plăcută şi variată, după gustul şi vocaţia fiecărui individ. În acest fel, aceşti nenorociţi ar fi smulşi din ghearele mizeriei, ale bolilor şi necazurilor oraşelor şi ale capitalei, şi aceasta va fi scăpată de aceşti nenorociţi, care prin îngrămădirea lor şi prin mizeria lor o fac să fie murdară şi de nelocuit pentru clasele

bogate care vor să locuiască în ea şi pentru funcţionariii guvernului obligaţi s-o locuiască.

Acestea ar fi rezultatele organizării coloniilor agricole-industriale după planul subsemnatului şi este lesne de conceput nemărginita glorie şi numeroasele binecuvîntări pe care şi le va atrage guvernul de partea sa de pe urma acestor îmbunătăţiri radicale, pozitive, şi care astăzi sînt de cea mai mare necesitate pentru ţară. Va arăta prin aceasta că este capabil să facă fericirea poporului moldovean, că bine-meritează de la patrie şi că ţara poate găsi în cei care ţin cîrma treburilor capacitatea dobîndită pentru a o conduce la fericirea după care aspiră.

Asupra construcţiei clădirii şi a organizării interioare a coloniei, subsemnatul îşi va face o datorie de a da în mod respectuos onorabilului consiliu toate explicaţiile dorite.

În ceea ce priveşte capitalul necesar organizării coloniei, el va fi obţinut prin emisiunea succesivă a 300 de acţiuni de 50 fiecare, potrivit statutelor următoare :

Articolul 1. Prin emisiune de acţiuni de 50 # se va forma un capital de 15 000#, cu scopul de a organiza în Moldova, cu 200 pînă la 300 de familii de ţigani ai statului, pe moşia care s-ar lua în arendă pe zece ani, o colonie agricolă-industrială model după planul inginerului Diamant, care va fi organizatorul şi directorul responsabil şi care va recunoaşte ca şef pe d. ministru de interne, întrucît ramura lucrărilor publice depinde de Departamentul internelor ; el va face lunar un raport către şeful său cu privire la cheltuielile, beneficiile, nevoile şi progresele coloniei.

Articolul 2. Acţiunile vor fi garantate cu produsele, construcţiile, uneltele, vitele şi întregul material al coloniei, dobîndite cu valoarea lor.

Articolul 3. Beneficiul coloniei va fi împărţit la finele fiecărui an între acţionari, între muncitori şi între instructori, după metoda organizatorului, care promite că ea va da satisfacţie tuturora prin justeţea ei.

Articolul 4. Banii obţinuţi din acţiunile emise vor fi strînşi în casa vistieriei ; d. ministru al finanţelor nu va dispune de aceşti bani decît pe bază de bonuri semnate de d. ministru de interne şi care nu vor fi eliberate decît la cererea scrisă şi motivată a directorului coloniei.

Articolul 5. Directorul va fi ţinut de asemenea să permită acţionarilor, în primele trei zile ale fiecărei luni, să viziteze în mod gratuit atelierele, magazinele, grajdurile, staulele, precum şi registrele coloniei, care vor fi ţinute în partidă dublă, şi la finele fiecărui an el va tipări şi va trimite tuturor acţionarilor o socoteală exactă asupra cheltuielilor, beneficiilor, progresului moral al coloniei. Beneficiul ce ar reveni fiecărui acţionar pentru numărul de acţiuni pe care le-ar lua îi va fi remis la colonie sau trimis la locul pe care-l va face cunoscut în scris.

Articolul 6. Cele 300 de acţiuni vor fi emise în două tranşe în serii de cîte 150 de acţiuni ; persoanele care, apreciind imensul avantaj care va rezulta pentru ţară din această întreprindere, se vor grăbi de a achiziţiona acţiuni din prima serie ; aceste persoane vor fi onorate cu titlul de fondator de primul rang al primei colonii agricole-industriale a Moldovei. Acţiunile celei de-a doua serii vor acorda titlul de fondator de-al doilea rang, care şi el este onorabil. Diplome speciale vor fi eliberate domnilor fondatori de întîiul şi al doilea rang.

Articolul 7. Acţiunile vor fi transmisibile în mod liber, dar titlul de fondator va aparţine întotdeauna persoanelor care se vor fi grăbit să coopereze la această operă de utilitate generală şi lipsită de orice risc, dat fiind că nu este vorba nici de a călători pe mare, nici de alte speculaţii hazardate, ci pur si simplu de o exploatare agricolă-industrială în mare, care trebuie să ofere beneficii foarte mari, aşa cum a dovedit-o experienţa făcută în Olanda, Belgia şi în America.

Articolul 8. La expirarea a zece ani, direcţia coloniei se va înţelege cu proprietarul moşiei, aşa cum va găsi de cuviinţă.

Articolul 9. Instalarea coloniei va începe de îndată ce o aripă a clădirii va fi fost terminată, uneltele cele mai necesare cumpărate şi instructorii cei mai utili angajaţi.

Articolul 10. Se va întocmi o listă pentru subscriere şi acţiunile nu vor fi achitate[1] decît atunci cînd întîiul vărsămînt va fi fost epuizat, dar persoanele care ar dori să aibă acţiuni imediat după subscriere nu vor avea decît să-şi manifeste dorinţa în această privinţă.

T. Diamant

[1] Probabil eroare de transcriere ; desigur că termenul exact este „eliberate".

IV.

Emanoil Bălăceanu
Viața și activitatea de conducere directă a falansterului

[82]

1829, iulie 25

Sava Rădulescu relatează ispravnicilor jud. Saac cele ce a păţit din partea lui Manolache Bălăceanu din cauză că nu dădea mălai deajuns slugilor acestuia molipsite de ciumă.

ÎN CINSTITĂ MÎNA
DUMNEALOR BOIERILOR ISPRAVNICI SAAC,
CU MULTĂ PLECĂCIUNE

Închinîndu-mă cu multă plecăciune, sărut cinstită mîna dv.

Mai întîi fac ştiut dv. că această scrisoare să o primiţi făr'de sfială [1], căci este scrisă de polcovnicu Androne Podeanu, socră-mieu, stînd cu depărtare de mine, şi din cuvînt i s-au arătat patimile ce am pătimit, iscălindu-mă tot dumnealui.

Al doilea, înştiinţez dv. că, după cinstită porunca dumnealui paharnic Nae Bălăcean [2], luni la 22 ale următoarii în ceasu ce am sosit de la Văleni la casa mea, au venit şi tovarăşu meu, logofăt Dobre Podean, şi aşa amîndoi am plecat la Colacu de Piatră, unde să află lazaretu şi ordia molipsiţilor, ca să le facem răport de cîţi morţi şi bolnavi sînt pînă acum, precum eram porunciţi de dumnealui paharnic Bălăcean.

Şi sosind acolo, vrînd să intrăm în ordie spre cercetare, ne-am pomenit cu dumnealui Manolache Bălăceanu, ce şi

[1] Fără teama molipsirii de ciumă.
[2] Însărcinat cu combaterea ciumei în judeţele Prahova şi Saac (loc. cit., p. 22).

însuşi să află molipsit în ordie, lîngă dînsul doi călări şi unul pe jos, înarmaţi cu puşti şi pistoale în brîu, iar dumnealui şi cu sabie ; şi viind cu prici[nă], făr'de a mai pierde vreme, au început să mă înjure cu felurimi de necinste, judecîndu-mă : că de ce să nu-i dau mălai dintr-ajuns la slugile dumnealui, aruncîndu-mi şi alte pricinuiri asupră-mi, zicînd că l-am înjurat. Şi strîngîndu-să cîte trei împrejuru mieu, m-au înghesuit într-u[n] gard, călări fiind, sărind cu caii piste mine, iar dumnealui cu puşca întinsă asupră-mi. Eu, neavînd nici un mijloc de-a m-apara, m-am repezit pe supt gîtul calului dumnealui, doară de voi scăpa ; iar dumnealui, ca un vrăjmaş, striga cătră acei oameni ai săi să mă lege. Şi puind mîinile pe mine au început a mă trînti jos, bătîndu-mă cu gîrbacile. Apoi, sculîndu-mă de jos, au început a mă îmbrînci să mă ducă în ordia molipsiţilor ; iar dumnealui necontenit cu patu puştii mă lovea pă după cap şi pe unde mă ajungea de-a călarile, ca pre unu ce ar fi omorît oameni, striga că este hotărît să mă omoare şi să intre în codru. Iar ceilalţi ce era cu dînsul striga să mă omoare şi să zică că mi s-au pricinuit moartea de ciumă. Şi ducîndu-mă pînă aproape de covergile molipsiţilor şi ale dumnealui, am strigat că în covergi nu intru măcar de m-ar şi omorî. Apoi m-au lăsat pă seama unui arnăut al său de mă păzea pă malu iazului, hotărît fiind să mă mai căznească, precum era cugetu său. Iar eu, făr'de a mai pierde vreme, pă loc am scos toate hainile mele pînă la piele, aruncîndu-le în apa iazului, intrînd şi eu, spălîndu-mă, afundîndu-mă pînă seara şi făcînd rugăciune celui ce mă păzea ca să să ducă pînă la Enache băcanu să-mi aducă o cămaşă că muream de frig. S-au şi dus şi, nefiind băcanu acasă, au venit făr' de nici un folos ; iar eu cu şederea tot în apă mă aflam, pînă ca la trei ceasuri din noapte, şi acela ce mă păzea adormind, am căutat pîrlej să fug, şi într-alt chip n-am putut făr' decît — ca să nu mă simţă — am apucat pă apa iazului în sus. Puţin era să mă şi înec, noapte fiind, întuneric şi fulgere de ploaie, ieşind tot pă apa iazului în sus pînă la moara paharnicului Boldescu de la Colacu de Piatră, şi aşa gol, în piele, cum m-am născut, cu capul gol, am plecat pe puterea nopţii, desculţ, apucîndu-mă şi ploaia aceea grozavă asupra drumului, încît socoteam că o să mă prăpădesc, despuiat aflîndu-mă, căci toate hainele mele au

rămas acolo în apă. Şi cînd de ziuă să lumina, am ajuns în marginea pădurii din potriva satului Podenii Vechi, unde mă aflu cu şederea. N-am intrat în sat, ci am şezut în marginea pădurii ca la 2 ceasuri supt un copaci, ploundu-mă ploaia în spinare, gol fiind, pînă ce au trecut un lăcuitor din sat pe drum pe lîngă mine ; şi văzîndu-mă gol s-au speriiat d-ocamdată. Apoi l-am rugat ca să-mi vestească la soţia mea să-mi aducă cevaşi să-mi învăleisc goliciunea trupului. Viind şi din oameni, mi-au făcut şi covergă, spălîndu-mă cu oţet, cu usturoi piste tot trupu, schimbîndu-mă şi cu alte premenele. Apoi a doua zi, cu nişte burieni fierte, m-am scăldat şi mai pe urmă şi cu spirit piste tot trupu m-am spălat, schimbîndu şi alte preminele.

Slavă milostivului dumnezeu că pînă acum sînt sănătos, numai spatile şi grumazii gîtului pătimesc de loviturile condacilor de puşcă şi bice ; adeseaori cu pucioasă şi cărămizi arse şi oţet mă afum.

Pentru hainele ce mi-au rămas acolo, mă rog cinstitului isprăvnicat să nu rămîi păgubaş, că îndestul îmi este pedeapsa şi chinul ce am petrecut.

Pentru care de a mea petrecere, precum pe larg mai sus arăt, nu lipsii a înştiinţa cinstitului isprăvnicat.

Şi cu toată plecăciunea sînt plecat slugă,

1 anti[ri]u de stambă, nou
1 taclit
1 brîu de lînă alb, nou, ce am fost încins pă dedesubt
1 elec.[1] de stambă, nou
1 cămaşă de pînză, subţire
1 păreche izmene, tot asemenea pînză
1 cauc de pambriu, cu pînzele împreună, nou
1 pereche ciorapi de lînă
1 batistă cusută cu alb în colţuri
1 pereche cizme de vacs

(1829, iulie 25)

Arhivele statului Bucureşti, Administrative vechi, nr. arh. 1073/1829, f. 61—62, original.

[1] Sic.

[83]

1830, octombrie 31

Divanul săvîrşitor al Valahiei către ispravnicii jud. Gorj, prin care le porunceşte urmărirea şi prinderea pitarului Manolache Bălăceanu şi a unui arnăut al acestuia.

DIVANUL SĂVÎRŞITOR AL VALAHII

Să va face ştiut că un pitar Manolache Bălăceanu, cu un arnăut ce s-au aflat pe lîngă dînsul, pentru ale lor necuviincioase urmări din poruncă fiind daţi în cercetarea judecătorescului divan, umblă acum fugari nu să ştie unde.

Drept aceea, divanu scrie dumneavoastră să publicarisiţi aceasta în tot cuprinsul acelui judeţ şi să ia cele mai straşnice măsuri ca prin scumpă cercetare să să găsească negreşit numitu Bălăceanu cu arnăutul său unde vor fi ascunşi ; şi, prinzîndu-i, să-i trimiteţi în bună pază la divan.

Iar după punerea la cale ce veţi face întru aceasta, să adastă răspunsu dumneavoastră.

Arhivele statului Bucureşti, Administrative vechi, nr. arh. 4532/1830, f. I, original.

Notă. Ca urmare a ameninţării cu arma asupra unui dregător local (precum şi a celor păţite de Sava Rădulescu cu un an înainte) din partea pitarului Manolache Bălăceanu, acesta din urmă — stigmatizat de stăpînire ca răzvrătit — dispare împreună cu un arnăut de încredere şi este dat în urmărire prin judeţe.

[84]

1831, iulie 2

Marele spătar Alexandru Ghica trimite Sfatului administrativ extraordinar ca şef de carantină pentru combaterea holerei pe praporcicul Manolache Bălăceanu, ofiţer din miliţia românească.

Vel-spătar al Prinţipatului Valahii
Anul 1831, iulie 2
Nr. 44. Bucureşti

CINSTITULUI SFAT ADMINISTRATIV EXTRAORDINER

După punerea la cale ce s-au făcut a să orîndui cîte un ofiţer din miliţia românească pe la lăzăreturi supt îndatorire ca să înplinească datoriile şefului de carantină, iată să înfăţişază către cinstitul Sfat administrativ extraordiner d.d. ofiţer praporcicu Manolache Bălăceanu, ca să-şi priimească cărţile rînduirii dumnealui şi extrucţiile cuviincioase.

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 367 A/ 1831, f. 158, original.

Notă. La 3 iulie 1831, Departamentul din lăuntru comunică Comitetului carantinelor : „De către cinstitul d-lui vel-spătar, căpetenia puterii în armată, s-au orînduit şi dumnealui praporcic Manolache Bălăceanul între ceilanţi ofiţeri înplinitor datoriei de şef al carantinii. Pentru care să face cunoscut acelui comitet ca, întovărăşindu-l cu cuviincioasele instrucţii, să-l şi pornească la carantina unde va socoti că este neapărată trebuinţă spre a să îndeletnici întru a sa datorie ce i să pune asupră-i" (ibidem, f. 159).

[85]

1831, iulie 12

Manoil Bălăceanu dă chitanţă pentru 45 064 de lei ce a luat cu împrumut de la obştească Epitropie, cu 1½ taleri la sută dobîndă lunară curgătoare după 2 ani, asigurînd împrumutul prin ipotecarea moşiei Scăieni.

LEI 45 064

Adică patruzeci şi cinci de mii şaizeci şi patru de lei am luat împrumut la trebuinţa mea de la obştească casă a Epitropii sărmanilor copii, cu soroc de 2 ani de astăzi, fără de dobîndă, adecă de acum de la leat 1831, iulie 12, şi pînă la leat 1833, iulie 12, căci dobînda după tocmeală s-au socotit la capete pă aceşti doi ani.

Iar trecînd sorocu, atunci să aibă a umbla cu dobîndă cîte taleri unu şi jumătate la sută pă lună, puind pentru siguranţa banilor amanet moşia mea Scăieni din sud Saac,

ce mi-au rămas clironomie de la părinţi cu 18 sineturi vechi ale aceştii moşii i cu foaia de înpărţeală ce am făcut cu frate-mieu.

Şi pentru credinţă am scris şi am iscălit însuşi cu mîna mea.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh 662/1833, f. 55, copie.

Notă. Ca rang, Manolache Bălăceanu este pitar şi are drept la şase scutelnici, socotindu-se drept indemnizaţie de fiecare cîte „lei şaizeci pă an". Boierii de rang mare au fiecare cîte 80 de scutelnici, iar alţii sub această cifră.

În total, numărul scutelnicilor de la toţi boierii Ţării Româneşti este la anul 1832 de 16 948, iar indemnizaţia pentru toţi aceştia se urcă la 1 016 880 de lei.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Adunare, partea diplomatică, nr. arh. 29/1831, f. 48 şi 64 v.

[86]

1834, iulie 17

Agia Bucureşti către Marea vornicie din lăuntru, prin care semnalează arestarea lui Manolache Bălăceanu pe motiv că el îşi exprimase dezacordul cu alcătuirea completului judecătoriei criminale Ilfov din 2 membri şi 1 procuror.

CINSTITII MARI DVORNICII A TREBILOR DIN LĂUNTRU AGIIA POLITII

D. Costache Fălcoianu şi dumnealui Alecu Cocorăscul, cilenii judecătorii despărţirii creminaliceşti a Ilfovului, trimite la arestul Agii pă dumnealui parucicu Manolache Bălăceanu, ca să stea douăzeci şi patru de ceasuri supt cuvînt că la înfăţişarea ce au avut cu dumnealui stolnicu Costandin Lapatis s-ar fi înpotrivit, zicînd că nu cunoaşte a fi acea judecătorie complectuită dă doi cileni şi un procuror ;

Pă carele Agia pă de o parte au poprit la arestul său pă trimisul Bălăcean, iar pă de alta cu plecăciune supunem

în cunoştinţa cinstitei dvornicii, rugîndu-se ca să binevoiască a da dezlegare pentru arestul numitului Bălăcean.

(Rezoluţie)

Să să trimiţă la Logofeţia dreptăţii în copie, ca, luîndu-i coprinderea în băgare dă seamă potrivit cu temeiurile ce cunoaşte, să scrie acestui depertament punerea la cale ce urmează a să face, spre a şti ce urmează să poruncească Agii. Iunie 18.

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 476/1834, f. 1, original.

[87]

1834, decembrie 3

Judecătoria jud. Saac condamnă pe pitarul Manolache Bălăceanu la plata datoriei sale către obştească Epitropie în termen de patru luni, iar în caz contrar să i se vîndă silit moşia Scăieni.

JUDECĂTORIA JUDEŢULUI SAAC

Cinstita obştească Epitropie, prin vechil d. Ghiţă Rafailă, s-au adresarisit la această judecătorie cu reclamaţie supt nr. 1 249 încă dă la trecutul apriliie 30, cerînd dă la d. pitar Manolache Bălăcean o datoriie dă bani în sumă de lei 45 064, bez dobînda lor de la ziua întru care era dator a-i răspunde şi pînă atunci ; căruia făcîndu-i-să cunoscut prin două otnoşenii ale judecătorii, de supt nr. 1 031 şi 1 267, trimisă prin cinstita judecătoriie a Ilfovului a veni spre înfăţişare, au dat răspuns la 23 mai că va fi următor.

Dar venirea dumisale nu s-au văzut pînă la septemv. 5, cînd cinstita Epitropie au orînduit alt vechil, pă d. Niţu Crăciunescu logofăt al treilea, carele, arătîndu-să cu adres din parte-i şi cerînd împlinirea mai sus arătatei datorii, s-au chemat dă iznoavă pîrîtu în judecată, cînd atunci vătafu dă aprozi, înfăţişîndu-l înaintea noastră dimpreună cu vechilul, i s-au arătat cererea cinstitii obşteştii Epitropii,

înfăţişînd vechilul totdeodată şi o copie de zapis, care s-au văzut cu leat 1831, iulie 12, dat din partea pîrîtului şi coprinzător dă lei 45 064, că la trebuinţa ce au avut s-au împrumutat dă la obştească casă a Epitropii sărmanilor copii cu soroc dă doi ani fără dă dovadă [1], adică de atunci de la leat 1831, iulie 12, şi pînă la leat 1833, iulie 12, căci dobînda după tocmeală s-au socotit la capete pă aceşti doi ani. Iar trecînd sorocul, atunci să aibă a umbla cu dobîndă cîte lei unul şi jumătate la pungă pă lună, puind pentru siguranţia banilor amanet moşia sa Scăieni din sud Saac, ce i-au rămas clironomie de la părinţi, cu 18 sineturi vechi ale aceştii moşii i cu o foaie de împărţeală ce au făcut cu frati-su ; în dosul căria copii să vede tot într-acel leat al împrumutării septemv. 7 că s-au adeverit după orînduială şi dă către cinstita Mare logofeţie cel în orighinal zapis, care copie fiind mărturisită numai dă şeful canţelarii cinstitii obşteştii Epitropii că este după cel adevărat. A răspuns pîrîtul, zicînd că acea copie nu este adevărată, căci el nu să cunoaşte mai mult dator decît lei 40 500, arătînd spre dovadă şi o otnoşenie a acestii judecătorii, trimisă către pîrîtul în leat 1833, noemv. 15, supt nr. 3 996, prin care îi făcea cunoscut cererea cinstitii Epitropii pentru răspunderea banilor datorii şi că tocmai atunci să poate supune aceştii răspunderi cînd i să va înfăţişa adevăratul dumisale zapis de împrumutare sau va vedea copie după dînsul, încredinţată dă mădulările cinstitii Epitropii. La ale căruia pricinuiri neputînd judecătoria atunci a da hotărîrea, s-au scris cinstitii obşteştii Epitropii supt nr. 2 748 ca să trimiţă ori cel adevărat zapis, sau copie după dînsul, adeverită după cererea numitului datornic, dă unde, prin otnoşenia dă supt nr. 985, au trimis judecătorii iarăşi copiie adeverită dă cinstita epitropie, care s-au văzut tot cu aceeaşi sumă dă bani şi cu acelaşi leat şi coprindere. După care, înfăţişîndu-l dă iznoavă vătafu dă aprozi cu mai sus pomenitul orînduit vechil, i s-au dat în cunoştinţă coprinsele din zapisul său. Şi vreun alt cuvînt de împotrivire nu au avut, fără numai au pus înainte tot pricinuirile ce au arătat la înfăţişarea cea dintîi : că adică nici această copie, ce au văzut-o adeverită dă cinstita obştească Epitropie, nu o poate

[1] În loc de „fără dă dobîndă“ (eroare a copistului).

crede că este scoasă întocmai după zapisul său, rezimîndu-să tot în otnoşenia cinstitii judecătorii prin care i să pomeneşte dă lei 40 500.

Deci, cu pricinuirile de împotrivire că adică nu ar fi dator suma banilor de lei 45 064, puind temei în otnoşenia judecătorii prin care i-au pomenit numai dă lei 40 500, nu să poate ajutora întru nimic, căci judecătoria ori din nebăgare dă seamă, sau din greşeala scriitorului alunicîndu-să, au slobozit acea otnoşenie către pîrît cu acea sumă mai puţină decît adăvărata datorie. Dar după băgările dă seamă ce au făcut judecătoriia atît coprinderii copii dă zapis ce s-au văzut întărit dă cinstita Mare logofeţiie şi a adeverit dă cinstita epitropie, cît şi din poruncile cinstitii Mari logofeţii ce s-au trimis către această judecătoriie încă din leat 1832, cînd să didese zapisul său spre întărire prin care coprinde tot suma de lei 45 064, s-au făcut dăplină dovadă că această sumă dă bani este întru adăvăr dator pîrîtul către cinstita obştească Epitropie şi dă nici un ajutor nu-i este pricinuirile cu care să împotriveşte. Dar, pentru ca să nu-i mai rămîie cuvînt, s-au găsit cu cale ca cinstita obştească Epitropie, pă cîtă sumă va înfăţişa zapisul cel adăvărat al pîrîtului, aceea să-şi şi priimească de la dînsul, cu dobînda lor pravilnică de la trecutul soroc al răspunderii şi pînă îi va înfiinţa. Şi să hotăraşte ca pîrîtul să fie dator a răspunde în sorocul pravilnic de patru luni — cum la partea a 3-a, cap. 8-lea, art. 11 să coprinde — toată suma banilor ce în adăvăratul său zapis înfăţişat de cinstita obştească Epitropie va coprinde. Iar cînd la acel soroc nu va fi următor, atunci, iarăşi după glăsuirea pravilii de la partea a 3-a, cap. 8-lea, art. 12-lea, să i să vînză cu mezat moşia Scăienii ce o pune amanet şi din preţul ce va ieşi în sorocul cel hotărît să-şi priimească cinstita obştească Epitropie toţi banii cu dobînda lor pravilnică şi prisosul ce va mai fi să-l dea pîrîtului.

Nr. 119

Arhivele statului Bucureşti, Inaltul divan, nr. arh. 11714/1836, f. 4, copie.

Notă. Faţă de cartea de judecată de mai sus, M. Bălăceanu face apel, care se judecă la divanul judecătoresc al Ţării Româneşti, secţia civilă ; aici hotărîrea se dă la 26 august 1836 (loc. cit., f. 2, 3, original).

[88]

1835, mai 22

Obştească Epitropie către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere vînzarea silită la mezat a moşiei Scăieni a pitarului Manolache Bălăceanu, datornicul celei dintîi; rezoluţia logofeţiei.

Obştească Epitropie
Anul 1835, luna mai 22
Nr. 350, Bucureşti

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII

Prin alegerea judecătoriei judeţului Saac de la 4 dechemvrie anul trecut supt nr. 119, să hotăraşte ca în sorocu pravilnic de 4 luni să plătească dumnealui pitaru Manolache Bălăceanu banii ce este dator cu zapis încă din vremea dăsfiinţatii Epitropii. Iar la înpotrivă urmare să să vînză emanetul spre răfuirea datorii.

Pă a căria hotărît temei cunoscîndu-să Epitropia datoare să asigureze capitalurile sale, ce nu le-au putut dobîndi nici după arătatul soroc ce s-au sfîrşit încă de la 2 ale trecutului aprilie.

Roagă pă cinstita logofeţie să binevoiască a face cuvenita punere la cale spre a să vinde cu mezat moşia Scăieni, a căria sineturi să află zălogite la această Epitropie spre siguranţia pomenitei datorii, ca din preţu ce va ieşi în sorocu hotărît să-şi priimească toţi banii cu dobînda lor pravilnică şi să-i sloboază răfuit zapisul înprumutării.

Epitropiia adastă într-aceasta a să cinsti cu răspuns.

Prezedent,
Costandin Ralet

(Rezoluţie)

Să va trimite în copie la jud. Saac ca să cerceteze daca au pierdut pîrîtul sorocu apelaţii, povăţuindu-să din proiect [1], cum şi să răportuiască fără prelungire.

Iar la aceasta răspuns de punere la cale.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 287/1833, f. 6, original.

[89]

1835, iunie 28

Praporcicul M. Bălăceanu către Alex. Ghica, domnul Ţării Româneşti, prin care se plînge în cuvinte desperate împotriva nedreptăţilor ce încearcă îndeosebi din partea Judecătoriei Săcuieni.

PREA-ÎNALŢATE DOAMNE!

Fierbinte rog părintească milă şi aprinsa iubire de oameni ce din cercare ştiu că aveţi asupra tuturor supuşilor mării-voastre, ca cu ochi blînzi şi îndurători să te uiţi şi asupra nenorocitei soartei mele, a preaplecatului supus şi credincioasei slugii mării-voastre din pricina nesuferitelor nedreptăţi ce am cercat şi cerc totdeauna din partea mai vîrtos a cinst. Judecătorii din Săcuieni, ce fără temere de dumnezeu şi de pravili mi-au uneltit felurimi de mijloace dărăpănătoare nu numai averii mele, ci şi cinstii. Pentru care m-au şi adus în stare de a cădea în desăvîrşită dejnădăjduire, care este puntul cel mai grozav şi nenorocit al ticălosului muritor! De care să ferească dumnezeu pre tot omul să nu ajungă într-acel punt vrednic de toată mila şi jalea.

Stăpîne şi bunul nostru domn şi părinte, de multă vreme de cînd înghiţ cu dureri şi cu suspinuri băutura mea şi pîinea mea o mănînc în jumătate cu amarăle şi sîngeroasele lacrămile mele, pentru număroasele mele necazuri ce trag din pricina nedreptelor judecăţi ale mai sus numitei judecătorii

[1] Referire la nişte instrucţiuni emanînd de la Logofeţia dreptăţii.

de Săcuieni. Aşteptînd, am aşteptat pre domnul într-ajutor ca să mă mîntuiască din nelegiuitele curse ce fără cea mai puţină temere sau sfială le uneltesc ei — în ce razim şi în ce sprijinire nu ştiu —, încît m-am luat de gînduri şi, biruindu-mi răbdarea, nu mai am nădejde nicăiri să alerg după dumnezeu decît la noianul milostivirii mării-voastre, de la care cei, cu genunchile plecate, milă şi ajutor.

De atîtea ori, milostive doamne, cu fierbinţeală am cerut prin jălbi a mă noroci cu a-m[i] da scumpa audienţa mării-voastre, dar şi la aceasta am fost nenorocit, neputînd a îmbrăţişa scumpele picioare ale suveranului mieu şi părinte, ce l-am şi slujit cu atîta credinţă. De a scri scîrbele şi necajurile [1] într-această jalbă, coale multe nu îmi ajung ca să descriu numai cele acum în grabă pricinuite, necajuri [1] şi prea multele amaruri. Ochii mi s-au înpovăiat de neîncetatele lacrămi de care această jalbă udîndu-se, nu putui a mai scrie plîngerile mele şi a vă arăta mulţimea cuţitelor ce zdrumică nenorocitii miei rărunchi.

Prea-îndurate şi mult milostive doamne, crez că, cu lacrămile în ochi rugîndu-vă, vă veţi milostivi a-m[i] da ascultarea prin grai încai într-această dată şi a arăta viu durerile mele cele pătrunzătoare înaintea bunului mieu stăpîn şi părinte, precum şi al toatei obştii.

Al mării-voastre întru veşnicie preaplecată, supusă şi credincioasă slugă.

Ieşitul în oştafcă, praporcic *M. Bălăceanu*

(Rezoluţie)

Noi Alexandru Dimitrie Ghica-voievod, cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Românească ;

Departamentul dreptăţii să ia în băgare de seamă coprinderea acestii jelbi.

1835, iunie 28

Şeful secsii, *C. Petrescu*

[1] Sic.

(Menţiune, în josul jelbii)

Din porunca d. marelui-logofăt, să să trimiţă în copie în chibzuirea judecătoriei locale.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 29, original.

[90]

1835, august 3

Praporcicul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care cere ca fostul său epistat pe moşia Scăieni, Gheorghe logofătul, să-i predea socotelile moşiei pe perioada 1829—1835, martie 20 ; rezoluţia ocîrmuirii.

Praporcicu M. Bălăceanul.
Anul 1835, avgust 3
Nr. 123

CINSTITII OTCÎRMUIRI A JUDEŢULUI SAAC

Fiindcă eu am avut pre un Gheorghe logofătul epistat la moşia mea Scăieni de la leat 1829 pînă la leat 1835, martie 10, cînd am şi dat moşia mea Scăieni în arendă la tovaroşii agronomi ;

De aceea acum este cîteva luni de cînd îi cei numitului epistat a-m[i] da curată socoteală de toate daraverile cele pînă la martie 10 leat 1835 avute, de intrări de bani şi de cheltuieli. Şi numitul văz că, tot prelungind vremea, nu-m[i] dă curată socoteală, cu chip viclean umblînd.

De aceea rog pre cinstita otcîrmuire a binevoi de a-l îndatora spre a-mi desface mai în grabă socotelile numitei moşii curate şi fără de a mă mai prelungi mai mult cu zăbava ce face.

Praporcic *M. Bălăceanu*

(Rezoluţie)

Să s-aducă la ocîrmuire, avgust 4.

Arhivele statului Ploieşti, Judecătoria jud. Saac, nr. arh. 7437/1835, f. 497, original.

[91]

1836, octombrie 1

Praporcicul Manoil Bălăceanu către Alex. Ghica, domnitorul Ţării Româneşti, prin care denunţă abuzurile şi ilegalităţile săvîrşite de Judecătoria Săcuieni punînd sechestru nepravilnic, nedînd adeverinţă de hîrtiile primite etc.

PREA ÎNĂLŢATE DOAMNE !

Cinstita Judecătorie de Săcuieni nu-şi urmează ale sale îndatoriri ce-i sînt puse asupră-i ; căci nu numai au pus secfestrul nepravilnic şi fără de nici o orînduială pă venitu moşiei Scăieni ce o am dată în arendă la tovarăşii agronomi, ci încă l-au pus pe o chezăşie putredă şi fără de nici o tărie, priimind chezaş pe unul care nu are nici o siguranţie şi proprietate, în vreme ce s-au urmat pagubile acestui secfestru peste două sute de mii lei. Şi cu toate că cinstita Mare logofeţie a dreptăţii au trimis poruncă straşnică ca să se asigureze cu chezăşie cu bune proprietăţi după chiar porunca mării-voastre ce aţi dat la cinstita Marea logofeţii a dreptăţii, care s-au şi trimis la acel cinstit tribunal ; dar cinstita judecătorie nici o urmare nu face : căci nici p-acel secfestrant nu-l aduce d-a să înfăţişa în presudvie, în vreme ce eu nu am încontenit a merge mereu la cinstita judecătorie şi a da jălbi spre a să aduce în judecată, nici nu pune în lucrare înaltele porunci d-a să asigura cinstita judecătorie cu chezaş destoinic şi cu bune proprietăţi. Apoi, după ce că pentru o arvună de lei 3 280 ce mi-o dedese Zaplan şi care după pravilă o perde nepăzind contractul, au făcut secfestru cinstita judecătorie fără de nici o cercetare lucru de 34 000 lei şi s-au

pricinuit pagube mai mult de 200 000 lei, apoi şi acel venit secfestruit au dat porunci cinstita judecătorie de l-au strîns cu chip foarte necunoscut şi neobicinuit în acest prinţipat şi cu totul dărăpănător secfestrarisitului : dînd voie a să da în arendă acareturile, lucru ce nu s-a mai pomenit la nici un secfestru, spre dărăpănarea şi stingerea mea, şi nefiind la strîngerea venitului secfestrului om şi din partea secfestrarisitului spre ştiinţa lucrurilor omului orînduit de secfestrant.

Şi nu au ajuns atîta abuz ; apoi şi ce bruma de bani au vrut de i-au arătat acel om că s-au strîns, pentru că au făcut orice au vrut după cheful lui, şi pre acei bani tot acel nesigur chezaş dînd, chezăşie şi pentru banii aceia, i-au mîncat tot secfestrantu, iar nu i-au trimis după orînduială a sta depoziton la cinstita Mare logofeţie a dreptăţii, după cum este orînduiala şi urmează cu toate secfestrurile puse.

Prea înălţate doamne, încredinţăz iară că mi s-a urît a mai trăi în această lume cu atîtea neorînduieli urmate şi nedreptăţi din partea aceştii cinstite judecătorii ; şi m-am luat de gînduri cu aşa năpăstuiri ce îm fac, parcă n-ar avea teamă nici de dumnezeu, nici de stăpînire. Căci oricînd dau hîrtii în cinstita judecătorie nu voiesc să-m[i] dea raspiscă de priimirea hîrtiei, lucru cu totul necuvios şi semn cum că voieşte să fie totdeauna cinstita judecătoriie în cea fără de grije siguranţă, zicînd că ce hîrtie şi cînd mi-au dat aşa lucru. Daca le cei raspiscă de hîrtii, încep cu gura a striga că nu este obicei ca judecătoriile să dea raspiscă de hîrtiile ce intră, zicînd că dumnealor nu sînt hoţi. Apoi, cînd caut în dela pricinii, văz că multe hîrtii, şi mai vîrtos cele mai de trebuinţă, lipsesc. Prin care hîrtii putem să ne aflăm dreptatea. Şi mai vîrtos că chiar contractul ce l-am dat la cinstita judecătorie d-a-l adeveri în pricina lui Tudor Zaplan văz c-a perit din delă. Daca întreb unde sînt hîrtiile, peste două ceasuri îm[i] răspunde că ce ştiu dumnealor de acelea ce s-o fi făcut. Întreb pă d. grafieru ; în[i]dă răspuns că atîtea sînt cîte le văz, mai multe n-are unde fi. Daca le spui că le-am dat, te încarci cu doamne-ajută ; nu ştie cinevaşi de unde să-i pipăiască. Unde nu trebuie, acolo urmează seriozitate de lei, şi unde ar trebui seriozitatea, acolo sînt mai domesnici şi mai blînzi decît mieii.

Doamne fereşte-ne de mai rău ! Stăpîne şi bunul nostru prinţ şi părinte, uiti-te cu milostivire asupra noastră şi vezi

cum ne jefuiesc şi ne ştinge casele noastre, perzîndu-ni-să tot avutu nostru din pricina nedreptăţilor ce pă dintreg ne face cinstita judecătorie. Daca alergăm la măria-ta arătîndu-ne plîngeroasele ale noastre năpăstuiri ce încercăm şi daca măria-voastră aveţi acea mare bunătate şi milostivire d-a ne orîndui la cinstita Mare logofeţie d-a ne cerceta jelbile, cu ce ne alegem oare dacă şi cinstita Mare logofeţie porunceşte acei cinstite judecătorii, dar cinstita judecătorie nu va să le urmeze. Poate că cu mai mari şi mai rele pagube, fiindcă cinstita judecătorie, îndîrjită că jeluindu-ne noi ea nu pate nimica, aşa ne face altele mai proaspete şi mai mari decît cele dintîi. Şi aşa rămînem uimiţi şi, puind faţă de pămînt, rămînem scîrbiţi şi nemîngîiaţi de apăsările ce ne face cinstita judecătoriie.

Prea-înălţate doamne, negreşit că daca v-aţi încredinţa înşivă măria-voastră de acest fel de fără de dumnezeu urmări ale cinstitei judecătorii, sîntem cu toţi încredinţaţi că nu vor rămînea nepedepsiţi nici unul ce au făcut şi fac nelegiuiri, căci tocmai pentru aceasta socotim că s-au şi pus de au făcut acel sfînt jurămînt ; ca mai bine pă urmă şi mai cu cuvînt să se pedeapsească daca vor fi călcători şi neînplinitori jurămîntului.

Milostive şi mult îndurate doamne, nu ştiu cum să mă mai rog ! Peptul nostru este sfîşiat de unghiile cele fieroase ale stingerii ce ne face cinstita judecătorie ! Oare, avînd părinte bun al nostru, nu trebuie să alergăm către dînsul şi să-i spunem păsul nostru cu lacrămile pă ochi, să-i arătăm pieptul nostru sfîşiat, sîngele curgînd şi noi abia trăgîndu-ne sufletul ? Dar, iubite şi prea drepte părinte, aleargă spre izbîndire, grăbeşte de mîntuieşte pre năpăstuiţii fiii tăi : binevoiţi să luaţi delile ale aceştii pricini de la cinstita judecătorie şi veţi vedea curat marile nedreptăţi şi nepravilnice urmări ce ne-au făcut şi ne fac. Nu poate fi altă îndreptare decît numai luînd delile măria-voastră şi cercetîndu-le cu de-amăruntul ; căci cinstita judecătorie fără pravilă ne face atîtea cît ne-au stins cu totul pre noi. Şi cinstita judecătorie adiaforiseşte cu totul, măcar de ne-am şi prăpădi.

Al mării-voastre preaplecată, supusă şi credincioasă slugă,
Ieşitul în ostafcă, praporcicu *Manoil Bălăceanul*

Leat 1836, octomvrie 1
Nr. 69

(Rezoluţie)

Noi Alexandru Dimitrie Ghica-voievod, cu mila lui dumnezeu domn a toată Ţara Românească ;

Depertamentul dreptăţii va face cuviincioasa punere la cale. 1836, oct. 6.

Şeful secsii, *C. Petrescu*

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 86 şi 93, original.

[92]

1836, noiembrie 8

Praporcicul Manolache Bălăceanu hotărăşte, prin act de ultimă voinţă, cum i se va împărţi avutul după moarte între moştenitori, drept martori la întocmirea actului subscriind : Teodor Diamant, profesorul public Aron Creţu şi alţii ; în anexă : un legat ulterior, completînd dispoziţiile actului principal.

DIATĂ

scrisă de mine însum[i] peste tot şi iscălită de mine la anul de la naşterea domnului nostru Iisus Hristos adică una mie opt sute treizeci şi şase, noiemv. 8, şi mărturisită de mumămea şi de alte obraze cinstite şi de credinţă.

Fiindcă am cunoscut cît de scurtă şi de vremelnică este viiaţa omului şi că, daca cinevaşi trăind nu să gîndeşte la moarte, foarte rău greşaşte şi toate lucrările sale pot rămînea încurcate şi hotărările sale zădărnicite, aşa dupre cum nu voieşte.

De aceea, cel din fericire trebuie totdauna să gîndească la nenorocire şi la înpotrivnicile întîmplări, şi cel sănătos şi tare vieţuitor să nu-şi ia gîndu de la neprasnica moarte, care, viind, nemicniceşte şi îşi rîde de toate lucrările omeneşti şi mai vîrtos de acelea ce nu sînt săvîrşite cu gîndire la dînsa.

Pentru care şi eu, din vreme încă, las printr-această diată voinţile mele în scris cum trebuie să s[e] urmeze după moarte-m[i], adică : toată averea mea mişcatoare şi nemişcătoare făcîndu-să în două, să s[e] dea jumătate fii-mi Lucreţii, pre carea singură o am născută din căsătoria cu fosta mea soţie Elenca, fiica d-lui clucer Dimitrie Ştefănescu. Iar ceilaltă jumătate de avere, partea sufletului mieu, să s[e] ia de epitroapa mea d-ei cocoana Stăncuţa Constandineasca şi să mi să caute de d-ei sufletul mieu, de la moarte şi pentru totdauna, cu orînduielile cuvenite pravoslavnicii noastre credinţi creştineşti şi cu ţirimoniile ce d-ei va găsi cu cale sau îi va da mîna, după împrejurările ce să vor întîmpla, fără a putea cinevaşi să o cîrtească la cevaşi asupra ţirimoniilor şi căutarea sufletului mieu. Căci că eu mă încrez cu desăvîrşire sentimenturilor d-ei cele nobile şi dragostii şi credinţii ce mi-au arătat în toată vremea fără încetare şi fără cusur, încît am trăit împreună cu d-ei, nefiind îndatorată a da socoteala la nimeni pentru scoaterea din casă şi pomenirile cele bisericeşti ale sufletului mieu.

Pă mine mă va îngropa la mănăstirea Ghigheu de lîngă Ploieşti, unde mi să va căuta acolo toate parastasurile de cucoana Stăncuţa, cu toată orînduiala. D-ei are a fi stăpînitoare pă toată averea mea mişcătoare şi nemişcătoare, precum au fost şi pînă cît am trăit eu, în vreme ce o las epitroapă cu desăvîrşire pă toată casa mea, nefiind slobod nimen[i] a-i face cea mai mică supărare, odihnindu-să în casă-m[i] şi după moarte-m[i], fără nici o bîntuială de către cinevaşi, lăsîndu-o în pace a îngriji de toate veniturile, mai vîrtos pentru cea mai întîi datoriie ce are : a-m[i] căuta sufletul în toată liniştirea, neavînd nimeni voie a-i pecetlui sau a-i face d-ei cea mai puţină zăticnire în casă sau pă la moşii, fiindcă toate sculele, tacîmurile şi mobiliieru caselor le las dum-ei a le avea cîte să vor întîmpla acolea în casele mele la moarte-m[i] sau într-altă parte duse după întîmplare. Şi acea jumătate parte din toată averea mea ce este parte a sufletului mieu şi-o împartă doamna Stăncuţa Constandineasca la toţi copiii ce-i am făcuţi cu d-ei cîte douăzeci şi cinci de mii de lei de tot copilu ce am făcut şi voi mai face de acum înainte cu d-ei, precum şi d-ei cocoanii Stăncuţii Constandineaschii, ce mi-au fost ca o soţie în curgere de mulţi ani, îi las lei douăzeci de mii, din care aceşti bani ai dum-ei va mărita şi pă Zinca, copila d-ei,

ce este făcută cu altu încă pănă a nu o cunoaşte eu pă dum-ei. Şi Mariţii surorii d-ei cocoanii Stăncuţii îi las a i să da după moarte-m[i] lei 5 000 spre înzestrarea dum-ei.

D-ei cocoana Stăncuţa, din toată partea sufletului mieu ce-i rămîne d-ei şi copiilor miei ce i-am făcuţi cu dum-ei, de va prisosi cevaşi bani din ce am hotărît a să da de tot copilu, să mărite din venitu banilor ce va rămînea şi cîte o fată-două de oameni scăpătaţi şi care va fi sărmane, dînd de toată fata ajutor ca la două sute de lei, care aceste măritişuri de fete sărace le las numai la proeresisul dum-ei cocoanii Stăncuţii, a le urma d-ei cît va vrea şi cîtă vreme va vedea că poate a să înlesni de cheltuielile trebuincioase ce neapărat trebuie să aibă cu căutarea sufletului mieu şi cu împărţirea banilor, zis[e] mai sus, pă la copii şi alţii.

Fii-mea Lucreţia, ca o clironoamă ce-m[i] rămîne pri jumătate starea mea, îi las a primi şi toate cîte am să iau eu de la judecăţile ce am cu unii-alţii, vrînd a le căuta cu cheltuială din partea sa, precum asemeni tot fii-mea Lucreţia, ca o clironoamă a mea, are a plăti numai singură din partea sa şi toate datoriile mele cele bune şi netăgăduite cu înscrisuri cunoscute că sînt ale mele. Asemenea este fii-mea Lucreţia îndatorată ca să plătească din partea sa şi toate legaturile ce am date cu a mea scrisoare şi iscălitură, pentru care las acestea toate ca să s[e] păzească întocmai neclintite de d-ei cocoana Stăncuţa Constandineasca, fiindcă aceasta este cea mai de pe urmă hotărîre a mea şi voinţă. Pentru că după sfătuirea duhovnicescului mieu părinte sfinţiei-sale părintelui arhimandritul Dometie ce totdauna m-au sfătuit şi m-a blagoslovit ca să iau întru căsătoriie pă d-ei coc. Stăncuţa Constandineasca, fiindcă am petrecut aflîndu-mă cu dum-ei ca şi cu o soţie credincioasă atîta sumă de ani şi fiindcă nu m-am îndemnat să fac căsătoria cu d-ei, dînd vremea cu azi, cu mîine, şi acestea toate să va urma aşa precum am arătat mai sus daca mai în urma aceştii diati nu să va întîmpla să mă căsătoresc cu d-ei, că atunci trebuie să s[e] împartă între copiii miei averea frăţeşte cu fii-mea Lucreţia dă-n toată periusia.

Iar cine va umbla să strice aceste lăsate de mine cu sufletul mieu, parte cu Hristos să n-aibă, ci cu Iuda şi pricopseală în casa lui să nu mai vază şi să fie afurist şi blestemat.

P[raporcic] *M[anolache] Bălăceanu*

(Urmează în document, în versiunea greacă, mărturia lui Constantin arhimandritul)

Această legată este a fiului mieu Manolache Bălăceanu praporcicu, scrisă şi iscălită chiar cu însăşi mîna dumisale.

Atanasia shimonahi Bălăceanca

Această adiată cetindu-să în auzul mieu de însuşi dum-lui pr[aporcic] M[anolache] Bălăceanu, ce este şi scrisă peste tot şi iscălită de însuşi d-lui, adeverim.

Aron Creţu, profesor public

Mărturisesc cum că această diată este scrisă peste tot şi iscălită de însuşi d-lui prap[orcic] M[anolache] Bălăceanu, care mi-a şi citit-o în auzul mieu, şi spre credinţă iscălesc.

Teodor Diamanti

Această diată mărturisesc că este scrisă peste tot şi iscălită de însuşi d-lui prap. M. Bălăceanu, care mi-au şi citit-o însuşi d-lui în auzul mieu, şi spre credinţă am iscălit.

Iancu Iliescu, martor

Mărturisesc că această diată este scrisă şi iscălită de însuşi d. prap. M. Bălăceanu, pe care citindu-o şi eu însuşi spre credinţă m-am iscălit.

P. Velescu

Arhivele statului Bucureşti, Judiciare, nr. arh. 644/1843, f. 26, 27, 32, copie din anul 1843.

LEGATON

Printr-acest legaton las ca după moarte-m[i] să s[e] dea din avutul mieu d-ei Mariţii Constandineaschii lei 5 000 pentru a să mărita. Asemenea să vor da şi copiilor Titul şi Aurelian ai d-ei Stăncuţii Constantineaschii de tot copilul cîte

lei 5 000 pentru a să pune la dobîndă pănă la a lor-căsătorie, cînd atunci să li să dea lor în mînă spre chivernisire-şi. Deosebit să li se dea toată cuviincioasă îngrijire ca să s[e] trimiţă întru Universitatea la Paris amîndoi aceşti copii pă zece ani să stea acolo spre a să desăvîrşi, dîndu-li-să pă tot anul cîte galbeni împărăteşti 300, adică trei sute pentru amîndoi copiii. Asemenea să s[e] trimiţă la universitate sau pansion în Austria, la Viena, şi copilile amîndouă ale d-ei Stăncuţii, Herselia şi Victoria, pănă în soroc de 6 ani, cînd, învăţînd cîte li să cuvine, să s[e] mărite, dîndu-li-să şi numitelor acestor două copile cîte galbeni 300, adică trei sute, pă tot anul pentru amîndouă pentru cheltuiala lor la pansion, puindu-li-să şi cîte 5 000 lei de fieşcare copilă la dobîndă, ca să li să dea pentru ajutorul măritişului lor cu dobînda lor pînă atunci.

Aceşti patru copii să vor trimite supt purtarea de grije a maică-si d-ei Stăncuţii, căria i să va da pă tot anul cîte lei 2 500 şi deosebit îi hărăzesc d-ei după moarte-m[i] şi via de la Scăieni. Iar Titului îi hărăzesc via de la Valea Orlii şi lui Aurelian îi hărăzesc via de la Bighilun.

Aceste legaturi le las şi hotărasc ca să s[e] dea după moarte-m[i] la mai sus numiţii întru toate întocmai. Şi spre credinţă am scris şi am iscălit însuşi cu mîna mea.

1837, noem. 10

Prap[orcic] *M[anolache] Balaceanu*

Arhivele statului Bucureşti, Judiciare, nr. arh. 644/1843, f. 28, copie.

Notă. La 22 aprilie 1843, pităreasa Stăncuţa Bălăceanca dă jalbă către domnitor, arătînd că se află în judecată cu Lucreţia Dragomirescu, fiica soţului ei din căsătoria cestuia cu prima soţie, că acum trăieşte în sărăcie cu cei şase copii ai ei nevîrstnici şi roagă a i se înapoia diata de mai sus şi legatul, intrate pe mîna lui Costache Urlăţeanu, avocatul ei, care a înşelat-o (loc. cit., f. 5 şi 6, original, semnat „pităreasa Stăncuţa Balaceanca", cu caractere latine ; vezi f. 14).

[93]

1837, februarie 24

Agia oraşului Bucureşti către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere răspuns cum să procedeze cu Manolache Bălăceanu, care este cerut concomitent de trei instanţe, inclusiv în pricina cu „soţii agronomi", în timp ce numitul „să dovedeşte şi bolnav".

Agia politii Bucureşi
Anul 1837, luna fevr. 24
Nr. 15 324.

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII

La otnoşenia cinstitii logofeţii cu nr. 1512, prin care cere ca să pornească parucicu Manolache Bălăceanu la judecătoria judeţului Saac, cu cinste să răspunde că, deşi urma a să aduce la îndeplinire cererea cinstitii logofeţii, dar fiindcă pomenitu parucic să află poprit atît de d. procuroru cinstitului Înalt divan într-o pricină ce are cu cinstita obştească epitropie, cît şi de cinstitul trebunal cremenal într-o pricină ce are cu soţii agronomi, dat spre cercetare din Înaltă poruncă ;

Iar către aceasta, după otnoşănia cu no. 251 ce au primit Agia de la acel cinstit trebunal, cercetîndu-să prin d. dohtoru vopselii verde, să dovedeşte şi bolnav.

Agia cu cinste roagă pă cinstita logofeţie ca să-i întoarcă cinstit răspuns de urmare ce trebuie să facă : adică de să cuvine să-l pornească la judecătoria Saac sau să-l ţie poprit pă seama stănţiilor judecătoreşti de aici după ce să va întrema.

Vel-agă

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 122, original.

[94]

1837, martie 22

Inaltul divan al Ţării Româneşti judecă pricina pitarului Manolache Bălăceanu cu obştească Epitropie, hotărînd ca, dacă numitul nu-şi va plăti nici acum banii datoraţi Epitropiei, să i se vîndă la mezat moşia Scăieni pentru achitarea acestei datorii.

Nr. 15

ÎNALTUL DIVAN
AL PRINŢIPATULUI ŢĂRII ROMÂNEŞTI

Pe această alăturată anafora a cinstitului divan, secsia sivilă, nerămînd odihnit dumnealui pitar Manolache Bălăceanul, vătaful de aprozi l-au înfăţişat şi la acest divan, cu Ghiţă Răfailă avocatul cinstitii obşteştii Epitropii, unde vreun alt cuvînt şi răspuns vrednic de înpotrivire nu avu a mai arăta decît tot aceleaşi provlime ce să văd arătate şi prin alăturatele două hotărîri a celorlalte instănţii : că adică prin două adresuri ale cinstitii Epitropii către numitul i s-au cerut a răspunde numai lei patruzeci de mii cincisute, iar nu lei patruzeci şi cinci de mii şaizeci şi patru, precum i să cere acum, şi că pentru plata aceştii datorii nu să cuvenea a-i vinde cinstita Epitropie chiar această emanetarisită moşie, unde îşi are nădejdea hranii sale ; în vreme cînd numitul, mai din vreme avînd îngrijire pentru plata aceştii datorii, au şi pus la mezat o altă moşiie a sa, Tecuciul, şi către acestea că, după pravilă, nu să cuvenea a plăti şi dobîndă la dobîndă, precum au urmat cinstita Epitropie cu această împrumutare către numitul. Iar vechilul cinstitii epitropii zise că acestea nu sînt alt decît numai nişte pricinuiri zadarnice ca să străgăneze pă Epitropie prin judecăţi şi cheltuieli, cerînd ca, după coprinderea zapisului ce are de la jeluitor, adeverit şi de cinstita Mare logofeţie, să i să vînză emanetul prin mezat spre plata datorii şi a i să plăti şi toate cheltuielile pricinuite dintr-a sa îndărătnicie, căci acea moşie Tecuciul să află secfestruită de alţii şi nu să ajunge nici pentru aceia de a-i dăsface, necum să plătească şi Epitropii tot dintr-acea moşie o atîta sumă de bani. Asupra căria pricini intrînd divanul în cercetare, s-au cerut de la vechilul cinstitii Epitropii acel zapis de datorie, care, citinduni-să în divan, să văzu şi la sumă, şi la coprindere întocmai, precum este aşternut în alăturatele hotărîri, adeverit fiind şi de către cinstita Mare logofeţiie ; după care s-au cerut apoi de la jeluitorul pitar să ne arate vreun răvaş al cinstitii Epitropii pentru darea acelor bani ce zice că au dat dintr-acea

sumă a datorii sale cu care să să scază acum din suma coprinsă în arătatul zapis. Şi răspunse că vreun asemenea răvaş nu are decît acele adresuri, dar să află trecuţi şi în condica daraverii ce are cinstita Epitropie, cerînd ca ori să să aducă acea condică în divan, sau să să trimiţă a să vedea, a căruia cerere fiind priimită, s-au orînduit sărdar Matache Clucerescul, grafierul acestui divan, spre dăslușirea aceştii prepuneri. Dar pînă a să duce au venit numitul vechil cu arătare în scris, zicînd că acea socoteală măcar că urma a să face atunci, cînd adică era să vie jăluitorul pitar cu banii spre dăsfacere, dar ca să nu mai rămîie cuvînt, căutîndu-i socoteala, s-au găsit lămurit în sumă de lei patruzeci şi două de mii şi o sută optzeci capetile, bez dobînda.

Deci, din arătarea vechilului ce în urma înfăţişării au făcut, dovedindu-să această datorie rămasă din zapis numai de taleri patruzeci şi două de mii una sută optzeci, iar nu de taleri patruzeci şi cinci de mii şaizeci, precum i să cerea pînă acum, nu-i mai rămîne acum jăluitorului pitar nici un cuvînt de pricinuire şi nu să poate ajutora întru nimic nici cu pricinuirea anatochizmosului, nici cu pricinuirea îngrijirii ce zice că au avut de şi-au pus altă moşie a sa la mezat spre plata aceştii datorii, ca să nu i să vînză moşia cea emanetarisită : pentru căci prin mai sus arătatul zapis al său văzîndu-să dobînda făcută capete, după pravila pămîntului de la partea al 3-lea, cap. al 10-lea, lit. 32, paragraf 3, nu să mai poate numi aceea acum dobîndă la dobîndă, precum asemenea nu să poate ajutora nici cu provlima ce mai făcu de a nu i să vinde moşia Scăienii ce este emanet, cînd numitul are dată alta spre vînzare ; căci acea dată de însuşi spre vînzare nevăzîndu-să nici emanetarisită, nici în prigonire cu cinstita Epitropie, nu poate divanul a judeca sau a hotărî pentru aceea, ci rămîne ca precum însuşi au îngrijit de au dat-o spre vînzare la mezat, tot însuşi să silească a o vinde mai în grab spre dezrobirea celiilalte.

Drept aceea dar, cu osebirea de mai sus arătată, să uneşte divanul cu hotărîrile celorlalte două istănţii şi asemenea hotărăşte ca, de nu va plăti nici acum banii ce s-au ales dator, să i să vînză emanetul cu mezat, după paragraf al 17-lea de la partea al 3-lea, cap. al 11-lea din pravila pămîntului, ca din preţul numitei moşii emanetarisită să să plătească cinstitei

Epitropii suma aceştii datorii de taleri patruzeci şi dooă mii una sută optzeci, cu dobînda lor pravilnică de la lămurirea socotelii ce s-au găsit în canţelaria cinstitei Epitropii şi pînă la a lor dăsfacere, plătind şi lei şapte sute plata vechilului şi a poştii, ce să văd aleşi prin hotărîrea cinstitului divan sivil, i lei două sute cincizeci şi şase ce s-au mai făcut de atunci încoace.

1837, mart. 22

Grigore Bălean, Costand. G. Ghica,
Scarlat G., Ştefan Bălăceanu [1],
N. Filipescu, Alexandru Nenciulescu

Arhivele statului Bucureşti, Inaltul divan, nr. arh. 958, f. 76 v-78, original.

[95]

1837, iulie 8

Praporcicul M. Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care se condamnă nedreptăţile ce-i face Judecătoria Săcuieni în pricinile cu T. Zaplan şi cu „tovarăşii agronomi", „pînă să vor ivi şi în ţara noastră oameni de a vrea să facă tot ce e bun pentru obştie".

CINSTITEI MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII
PLECATĂ JALBĂ

Şi printr-aceasta iarăşi cu umilinţă fac rugăciune ca, aducîndu-se delile de la cinstitul Tribunal al Săcuienilor în pricina cu Tudor Zaplan şi în pricina cu tovarăşii agronomi, cum şi de la cinst. Tribunal comerţial în pricina vînzării moşiilor mele Tecuciul, Balaciul şi Tutăneasca, să se observeze

[1] Ştefan Bălăceanu are, pe la mijlocul secolului trecut, cea mai bogată bibliotecă juridică din Ţara Românească (o afirmă P. Poenaru şi alţii ; vezi Arhivele Statului Bucureşti, Ministerul Cultelor şi Instrucţiei publice, Ţara Românească, nr. arh. 1951/1851, f. 2).

cu scumpătate de ochiul cel iubitor de dreptate şi de omenire, luînd totdeodată supt vedere şi delile acestor pricini ce să află în cantelaria aceştii Mari logofeţii. Şi să va descoperi un grozav monstru al nedreptăţilor făcute mie de către persoanele acelor cinst. tribunaluri.

Nu e de crezut pînă la ce adîncime de răutate şi de ură vicleană şi prăpăditoare fraţilor săi contrăitori să urcă firea cea omenească cînd nu i să pune zabaua înfrînării prin pedepsile neapărate cuvenite spre cea de obşte linişte şi fericire ; cînd lipseşte frîul cel mai bun şi desăvîrşită lumina cunoştinţei despre datoriile cetăţeneşti ale omului trăitor în comunicaţie. Care fără îndemnul altora şi fără frică de pedeapsă, singur de sine pornit, omul atunci, de aprinsa dragoste ce-i insuflă lumina adevăratei învăţături (cea fără prejudiţii), face cu cea mai mare pornire tot ce cunoaşte că este bun şi drept.

Dar vai ! La noi aici în ţară prea puţini cunosc întru adevăr şi dezvoltat ce este bunul şi dreptul, şi mai puţini cari vor să-l puie în lucrare, fiind simţirile lor rău nărăvite de învechita reaua obişnuinţă pînă acum, pînă să vor ivi şi în ţara noastră oameni de a vrea să facă tot ce e bun pentru obştie, lăsînd la o parte şi jertfind egoistul interes, carele au ajuns să prăpădească şi să stingă cu desăvîrşire şi pă nesimţite şi pă fieştecarele în parte, şi obştea întreagă, nu numai la noi, ci la tot norodul ce să încuibează peste măsură. Nici un bine, un bine mare nu să poate face fără necaz, osteneală şi jertfă de cel în parte enteres.

Totdauna un om mare au prefăcut spre bine starea veacului contimporenilor săi şi s-au căznit să nimicnicească scîrba şi amaru ce le-au semănat trecutul prin uneltirea unor nevoiaşe, rele şi nesocotite fiinţe.

Aşadar, crez că prin norocita schimbare a ministeriului va fi venită vremea să se schimbe şi soarta românilor din rău spre bine. Destul am răbdat, este ceasul să şi răsuflăm şi să ne folosim din relile trecute cu cunoştinţa bunului în care vrem să intrăm, cu întemeierea dreptăţii drepturilor noastre.

Vorbele sînt de prisos, sau numai o prevestire, cînd urmează faptele cu pas ghigantic. Să va vedea acum de toţi care este deosebirea a unui om dintr-altul.

Pr. *M. Bălăceanu*

1837, iulie 8

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 1120/1835, f. 186, original.

[96]

1837, septembrie 17

Praporcicul M. Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care înaintează protestul său împotriva conduitei judecătoriei pe care a avut-o în pricina cu T. Zaplan, călcîndu-se astfel „drepturile omului, şi pravila, şi orînduielile pămîntului".

CINSTITII MARI LOGOFEŢII A DREPTĂŢII
PLECAT PROTEST

Iată iarăşi o amărîtă a mea jalnică şi deznădăjduită arătare pă scurt că cinstita judecătorie a Săcuienilor, în pricina mai vîrtos ce am cu Tudor Zaplan, au urmat cu totul vrăjmăşaşte, călcînd sfintele îndatoriri cu care sînt însărcinaţi şi nebăgînd în seamă drepturile omului, şi pravila, şi orînduielile pămîntului. Că, precum am mai arătat atît mării-sale lui vodă, cît şi aceştii cinstite Mari logofeţii, că într-această pricină mi-au făcut cele mai mari nedreptăţi ; din care pricină mi s-au făcut mari şi grozave păgubi, pre care le voi cere totdeauna de la numita judecătorie. Căci mi-au perit din judecătorie mai multe hîrtii enteresante, din care una şi cea mai de căpetenie a aceştii judecăţi este chiar contractul mieu ce l-am dat ca să mi se adevereze ; şi, în loc de a mi să adeveri, pă de o parte au lipsit cu totul şi, pă de altă parte, îl văz neadeverit la mîna lui Tudor Zaplan, vrăjmaşul mieu, cu care mă judec. Lucru de mirare dacă hîrtiile ce le dă cinevaşi în tribunaluri spre a-şi dovedi dreptăţile sale, din

cinst. tribunal să le văz la mîna protivnicului mieu. Oare ce respect şi încredere şi ce judecată mai poci avea eu la acel cinstit tribunal de acum înainte ? Sau, ce dreptate poci eu căpăta ? În vreme ce hîrtia cea mai de căpetenie a mea este contractul perit şi pre care contract îl văz în mîna lui Zaplan, făr' de a-m[i] da el banii.

Apoi acestea sînt sfintele datorii ale unor judecători pre care sfinţenia pravilelor le orînduieşte cu străşnicie a să păzi ?

Apoi, întemeindu-se într-acest fel de uneltiri, au făcut alta şi mai pă dos. Adică au făcut anafora osînditoare în lipsă-mi, nepomenind de contract, nici de cele ce să coprinde într-însul după fiinţa adevărului ; că eu n-am luat banii arenzii, după cum nici în contract nu să coprinde. Şi cum putea să facă anafora în lipsă în vreme ce eu m-am înfăţişat într-atîtea rînduri.

Şi altele multe mi-au făcut, care mai pă larg să pot vedea cu deslușire în dela pricinii şi mai vîrtos în porunca dojenitoare ce au făcut acestui tribunal dumnealui marele-postelnic Aleco Ghica, fostul director al Marii logofeţii, în revizia ce au făcut acestui tribunal, mustrîndu-i cumplit pentru ale dumnealor nepravilnice uneltiri şi lucrări pă dos şi cu totul nedreptăţitoare mie, în vreme ce mi-au făcut dumnealor boierii judecători unile ca aceştea nepilduite şi pentru care am şi dat mereu jălbi, cerîndu-i în judecată pentru nepravilnicile şi păgubile dărăpănătoare ce mi-au uneltit. Căci îm[i] este cu totul duşman acest tribunal ce să vede după lucrările sale. Şi după articolu 229 al Organicescului Regulament nu poci primi a fi judecat la aceleaşi persoane ale acestuiaşi trebunal.

Eu am făcut contractul arenzii, şi Tudor Zaplan zicîndu-mi că nu-mi dă banii arenzii pînă nu-l voi săvîrşi prin adeverire de tribunal, eu l-am dat după orînduială contractul mieu ca să se adevereze. Apoi acum îl văz răsărit la mîna arendaşului, neadeverit ; pe care contract trebuia, după ce să adeverea, să mi să dea iarăşi înnapoi în mîna mea, ca, după ce îmi va da arendaşul banii arenzii, şi eu să iscălesc înnăuntru în contract că am primit banii, şi atunci să-l fi dat eu în mîna arendaşului. Iar nu făr'de bani daţi să-l văz dat de mîini streine în mîna arendaşului, cu toate

că neadeverit şi de mine, neiscălit înnăuntru că am priimit vreo para.

Binevoiască dar cinstita Marea logofeţie ca, luînd în cea mai de aproape băgare de seamă dureroasele aceste ale mele plîngeri şi arătări, cum şi pentru lipsirea altor hîrtii dovedite, să să dea dumnealor pomeniţii judecători în judecată pentru călcarea îndatoririlor şi a abuzurilor dumnealor, îndatorîndu-să totdeodată a aduce la loc pomenitul contract hrăpit, cum şi celelalte hîrtii ale mele ce-mi mai lipsesc. Căci eu fără acel contract, carele este toată sabia şi puterea mea, nu poci să mă înfăţişez la nici o judecată. Şi în zadar sînt zorit de această cinstită Mare logofeţie după jălbile lui Zaplan ca să merg la judecată.

Vază-să dela pricinii ; că eu de atîta vreme strig şi mă jăluiesc către măria-sa vodă că mi s-au hrăpit contractu, şi îl văz la mîinile lui Zaplan şi nici o urmare pînă acum n-am văzut la jălbile mele. Şi nici contractul nu mi să înnapoiază. Apoi eu nu ştiu în ce chip altu să mă mai jăluiesc.

Praporcic *M. Bălăceanul*

1837, septemvrie 17

(R e z o l u ţ i e)

Să va arăta jeluitorului ca să meargă la judecătoria Saac a să cerceta pricina, după poruncile domneşti ce sînt date, şi daca nu va rămînea mulţumit să poată înainta la mai înalte stanţi.

A. Racoviţă

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 209, original.

[97]

1838, februarie 26

Avocatul obşteştii Epitropii către aceasta, prin care raportează că vînzarea moşiei Scăieni la mezat s-a suspendat din porunca Marii logofeţii a dreptăţii.

COPIE DUPĂ RAPORTU AVOCATULUI EPITROPIEI

Anul 1838, fevruarie 26

Judecîndu-mă şi la cinstitu divan înnalt cu dumnealui pitar Manolache Bălăceanu pentru înpotrivirile ce au făcut atîţia ani la plata banilor orfaniceşti şi făcîndu-să pravilnică hotărîre ca să-i vînză prin mezat moşia Scăieni ce o are pusă emanet la această cinstită Epitropie pentru desfacerea datorii, care hotărîre întărindu-să prin înalt ofis şi dă măria-sa prea-înălţatul nostru domn, s-au şi pus numita moşie la mezat. Şi urmîndu-să strigarea cîtăva vreme la judecătoriia locală, au ieşit şi muşterii.

Acum la 7 ale următorului fevruarie s-au poprit mezatu cu porunca cinstitii Mari logofeţii a dreptăţii de supt nr. 149, ca să nu să mai strige pînă nu să va trimite al doilea poruncă.

Aceasta fiind înprejurarea pricinii, nu lipsesc plecat a încunoştinţa cinstitii obşteşti Epitropii.

Pentru copie întocmai,
I. Dobrogeanu

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 287/1833, f. 48, copie.

[98]

1839, iulie 18 — august 2

Pitarul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Dîmboviţa, prin care reclamă că, după ce Agia Bucureşti l-a oprit la arest 5—6 zile, unde s-a şi îmbolnăvit, a fost apoi brutalizat de un cinovnic corupt al acesteia şi transportat în condiţii neomeneşti la Tîrgovişte.

CINSTITII OCÎRMUIRI ACESTUI JUDEŢ DÎMB[OVIŢA]

Aflîndu-mă în Bucureşti pentru nişte pricini de judecată ce am, m-am pomenit că mă cheamă la cinstita Agie ; unde şi mergînd, m-au şi poprit la arest cinci-şase zile.

Şezînd acolo, m-am şi bolnăvit înlăuntru în arest. În sfîrşit, m-am pomenit că un polcovnic ce-i zice Ştiucă, zicînd ca să mă scol de unde sînt bolnav. Şi pe loc numaidecît l-am întrebat : din ce poruncă, pentru ce pricină şi unde să merg. Răspunsul i-au fost cu cele mai scîrnave şi varvare înjurături şi ocări, ce-m[i]este ruşine să le arăt aicea, cu totul nepotrivite urmărilor sale la un om prost şi de rînd ; cu cît mai vîrtos la mine, ce mă socotesc că am drepturi ca toţi ceilalţi nobili mai deosebit din populări. Acestea auzindu-le din gura numitului, m-am înspăimîntat de grozăvia aceştii îndeprinderi varvaricești. Şi l-am rugat să mi să arate porunca, de unde este trimisă, pentru ce vină e să mă ducă şi în ce loc ; n-au voit însă nici într-un chip, ci numai mi-au zis [...] [1]. Şi n-am ştiut ce să mai răspunz, nici ce să mai vorbesc cu asfel de om. I-am spus că sînt bolnav, după cum mă şi vedea toţi, şi poate să aducă şi doftor, fiind în politie. Mi-au răspuns că boala mea are leac, şi doftorul mieu pentru boala mea cel mai bun poate fi dervişul de la Curtea Veche. Dar însă, de-i voi da 5—6—10 galbeni, nu-l ţine mîna chirie de a face răport la stăpînire, fiindcă mă aflu bolnav, după cum mă vede şi însuşi.

I-am spus că nici nu ştiu pentru [ce] să-i dau şi nici că nu am acei bani ce mi-i cere ; ci m-am rugat, de nu va dumnealui să facă răport că sînt bolnav, apoi să dau jalbă mării-sale lui vodă ca să binevoiască a mă îngădui cîteva zile pînă mă voi însănătoşi şi apoi voi merge unde mi să porunceşte, cînd voi merge chiar cu trăsura mea, după rangul şi cinstea mea, iar nu bolnav, în cărucioară mică de poştie, unde nu puteam să-mi iau nici un fel de calabalîc de neapărat trebuincios. Dar cine au văzut vreo hiară sălbatică şi nu s-au speriat. Tigrii şi leii sînt cu mult mai puţin curioşi şi sălbateci şi cu mai multă milostivire decît acest cinovnic cu asfel de forme. Eu ieşit de unde eram bolnav la arest, sfetnicul n-au fost, că, trimiţînd vreo patru-cinci dorobanţi de ai cinst. Agii, m-au luoat numai în cămaşă, cu capul gol şi cu picioarele goale, fiindcă eram cu aluat şi cu muştar la picioare. Şi luîndu-mă pă sus m-au pus în cărucioară de poştie — strigam : milostivire, cunoscînd că

[1] Sînt reproduse înjurăturile cu care l-a apostrofat „omul" Agiei.

prinţul este milostiv şi cel mai iubitor de om —, rugîndu-mă să mă îngăduiască încai a-m[i] luoa hainile şi a mă pune într-o trăsură mare a mea ca să nu mă sdruncine şi să mă prăpădească căruţa de poştie, fiind bolnav. Dar nu avea cine să mă asculte, cinovnicu zicînd că nu este frate cu tata şi cu mama ca să mă îngăduie, afară de-i voi da galbenii ceruţi. I-am zis că stăpînirea este milostivă şi iubitoare de om, că, şi de pedepseşte pă cineva, dar îi caută pedeapsa potrivită după vină, după rang şi după haracterul ce poartă acea persoană şi că stăpînirea nu cunoaşte că sînt bolnav, că nici nu putea vreodată cu acest chip să mă tractarisească şi nici ştiu că am făcut vreo vină vrednică de o acest fel de chinuială şi bajocorirea grozavă. Dar aceste cuvinte poate că le va fi simţit mai mult pietrile şi zidurile cinstitii Agii decît inima cea sălbatecă şi enteresantă a numitului cinovnic : au poruncit de m-au legat în căruţă de mîini şi de picioare, cu faţa în jos şi cu pieptul gol pă codirla căruţii, cu capul atîrnat afară din căruţă. Şi pe mijlocul mieu trei-patru dorobanţi şezînd deasupră-m[i]. Şi mi-au fărîmat mijlocul mieu, chinuială mi-au dat cinovnicu...

În acest fel de chip pornindu-mă pînă la barieră, acolea m-au ajuns pitaru Costache, căpitan de dorobanţi. Şi fiindu-i milă de nenorocita omenie, au şi poruncit de m-au dezlegat, fiindcă eream ca şi un mort, în acest fel de hal să mă ducă pă podu de piatră, fugind căruţa cu cai în putere. Au şi poruncit pitaru Costache să mă dea jos acolea, pînă să-m[i] aducă căruţa mea şi să-m[i] vie oamenii şi pînă să-m[i] trimiţă de la Agie fracu şi şapca ce să uitase acolo. Iar punga cu bani, după cum am făcut şi pitarului Costache cunoscut şi au şi luat în scris moneda, au căzut cînd m-au pus în căruţă la cinstita Agie ; şi doi sfanţi i-au găsit pitaru Costache şi i-au şi dat în mîna d. cinovnic. Şi s-au prăpădit şi o batistă de cit, şi o manişcă, şi o perioară de cap din buzunaru fracului ce erea în păstrarea d. cinovnic, înpreună cu toate hîrtiile trebuincioase ce să afla lîngă mine cînd eream în cinstita Agie.

D. cinovnic, nevoind nici după vorba d. pitarului a mă punea în căruţa mea şi a-m[i] luoa calabalîcul trebuincios, mai vîrtos în vreme ce eream bolnav, m-au pornit înainte cu un dorobanţ, cu o nenumărată mulţime de înjurături

pă drum, tot în starea aceea grozavă, numai în cămaşă şi cu capul gol. Încai ce am păţit de la numitul mi să cutremură carnea cînd gîndesc ; pentru care am destoinice mărturii pentru toate. Cerîndu-i de mai multe ori pă drum dumnealui cinovnicului a-m[i] da hîrtiile mele lîngă mine, nicidecum n-au voit, şi din loc în loc cîte un ceas, două îl aşteptam pînă cînd să vie şi dumnealui.

Aici aducîndu-mă, văz că-m[i] lipseşte din hîrtii o poliţă ce făcusem ca să primească zece galbeni înpărăteşti aducătoru poliţii, cu alăturata pă lîngă dînsa particoleră scrisoare către d. conţipist Sava Dragomirescu, prin care îl rugam ca să aţitarisească poliţa mea şi să-i dea acei zece galbeni în priimirea aducătorului ; care bani erea să-i priimească un Martin neamţul.

2-lea. Mi-au mai lipsit o hîrtie de o învoială între mine cu frate-meu pitaru Ioan Bălăceanu în pricina clironomii stării răposatului sărdar Şerban Bălăceanu, unchiul nostru. Mi-au lipsit şi o jalbă ce eram gata să o dau la măria-sa vodă pentru o pricină ce am avut la cinst. înalt divan cu d. stolnic C. Galata, care pricină mi-au vîndut-o avocatul meu, înfăţişîndu-să fără mine la acel cinstit Divan, înpotriva înscrisului vechilet[1] ce i-am dat.

Aceste hîrtii fiindu-m[i] foarte trebuincioase şi enteresante, văz că mi-au perit din celelalte hîrtii. Şi fiindcă n-au avut cum cădea din celelalte, ci neapărat am bănuială că d. cinovnicu Nicolae că mi le-au luoat,

Rog dar plecat pă această cinstită ocîrmuire ca să binevoiască a înainta prin răportu său această hîrtie la cinstita Mare dvornicie, ca, apucînd cu strînsoare pă d. cinovnicu trimis, poliţa de zece galbeni, cu alăturata scrisoare pă lîngă dînsa, precum şi acea hîrtie de învoială cu frate-meu, să mi să trimiţă prin această cinstită ocîrmuire cît mai fără de zăbavă.

Iar jalba cea către măria-sa vodă cu grabă să să dea la cinstitu secretariat, ca nu din întîrziere să-m[i] pierz judecata şi să întărească înălţimea-sa hotărîrea cinstitului înalt divan ce am aflat că m-au osîndit, nefiind şi eu faţă, după coprinderea vechiletului ce-i dedesem la mîna vechilului mieu.

[1] Împuternicire.

Şi sînt prea încredinţat că cinstita ocîrmuire nu va întîrzia, ci cu grab va încunoştinţa acea hîrtie a mea cinstitii Mari vornicii, spre aflarea hîrtiilor luate, cît şi a pungii cu bani ce mi s-au răpus şi a celorlalte lucruri.

[1839, iulie 18 — august 2]

Pitar, *M. Bălăceanu*
Întocmai după copie,
S. Steriad

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 4301/1839, f. 12—13 şi 23, copie.

[99]

1839, iulie 18

Departamentul din lăuntru către Agia Bucureşti, prin care porunceşte ca pitarul Manolache Bălăceanu să fie predat polcovnicului N. Dimancescu, spre a fi escortat la Tîrgovişte sub pază ; menţiune de executare.

DEPERTAMENTUL PRICINILOR DIN LĂUNTRU
CINSTITEI AGII A POLITII

Pă d. pitaru Manolache Bălăceanu, de care să atinge raportul acei cinstite Agii supt nr. 6 426, îl va da îndată în priimirea cinovnicului acestui depertament, polcovnicului Nicolaie Dimancescu, ca să-l aducă la Tîrgovişte la otcîrmuirea locală, dîndu-i cinstita Agie şi un dorobanţ vrednic spre pază pînă acolo ; carele să va întoarce îndată înpreună cu cinovnicu.

Pentru şefu depertamentului,

Ioan Manu

C. Filipescu

Nr. 3 904
1839, iulie 18
Secsia 1-iu, masa 1-iu

(R e z o l u ţ i e)

S-au dat în priimirea orînduitului cinovnic, polcovnic Nicolaie Dimancescu.

I. Făgărăşanu

Iulie 22

(M e n ţ i u n e)

Pă mai sus pomenitul boer l-am priimit.

Nicolaie Dimacea

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 4301/1839, f. 3, original.

[100]

1839, august 4

Prezidentul judecătoriei jud. Dîmboviţa către Agia Bucureşti, prin care cere să i se trimită grabnic pitarul Ioan Bălăceanu pentru cercetare în pricina cu pitarul Manolache Bălăceanu, care „să află aici stînd de atîta vreme supt arest".

Prezedentul judecătorii
judeţului Dîmboviţii
Anul 1839, luna avgust 14
Nr. 3 032. Oraşul Tîrgovişţea

CINSTITII AGII A POLITII BUCUREŞTI

Fiindcă d. pitar Ioan Bălăceanul este foarte trebuincios aici dă a să afla faţă la cercetarea ce prin carte de blestem este a să face stricăciunilor ce au arătat numitul că i s-au făcut la moşia Finta dintr-acest judeţ de către fratele dumisale, pitarul Manolache Bălăceanul, prin ajutoru ce i-ar fi dat suptocîrmuitorul plăşii Ialomiţii ;

De aceea cu cinste este rugată cinstita Agie să binevoiască a trimite aici cît mai fără zăbavă pă d. numitul pitar, ur-

mînd a să pune negreşit şi cît mai în grab în urmare zisa cercetare, neputîndu-să zăbovi, pentru căci d. pitaru Manolache să află aici stînd de atîta vreme supt arest ; şi d. numitul suptocîrmuitor să află suptspandarisit [1] din postu-i.

Prezedent,
Costandin Her

Grafier,
Sache Piscupescu

(Rezoluţie)

Prin comisie să să îndatoreze prin straşnică chezăşie a pleca cel mult în soroc de trei zile şi să raportuiască.

Avgust 17

I. Făgărăşanu

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 4301/1839, f. 4, original.

[101]

1841, mai 17

Depertamentul trebilor din lăuntru către Agia Bucureşti, prin care îi cere să aresteze pe pitarul Manolache Bălăceanu, învinuit pentru călcarea violentă a moşiei fratelui său, pitarul Ioan Bălăceanu, care-şi vede astfel ameninţate „odihna şi chiar viaţa" ; rezoluţie privind arestarea învinuitului.

DEPERTAMENTUL TREBILOR DIN LĂUNTRU
CINSTITII AGII A POLITII

Prin trei înalte rezoluţii ce au binevoit măriia-sa vodă a da la jălbile dumnealui pitarului Ioan Bălăceanu, îndatorat fiind acest depertament ca să ia cuviincioasele măsuri spre

[1] Sic !

înfrînarea pitarului Manolache Bălăceanu, carele în silnicie, în puterea armelor, în taină şi prin urmări spăimîntătoare călcînd noaptea în trei rînduri pînă acum moşia Finta, proprietatea dumnealui pitarului Ioan Bălăceanu din judeţul Dîmboviţii, i-au hrăpit vreo cîteva familii de ţigani, amerinţîndu-i odihna şi chiar viaţa.

Şi spre dezvoltarea împrejurărilor sus-însemnate, pentru care soglăsuit înaltelor porunci s-au orînduit o localnică cercetare prin într-adins cinovnic al depertamentului, urma a fi faţă şi pîrîtul Manolache Bălăceanu. Iar după ştiinţa ce au luat depertamentu, numitul să află acum aici în poliţie, în gazdă la Marin Podaru ot mahalaua sf. Vasile.

Să scrie cinstitei Agii ca, îndată ridicînd pă numitul pitarul Manolache la arestul său, să raportuiască numaidecît la depertament, spre a să face punere la cale pentru a lui trimitere la locul arătat.

Pentru şeful depertamentului,
Ioan Manu

C. Filipescu

(Rezoluţie)

Şefu dorobanţilor îl va aridica şi-l va aduce la arestu politii, cînd să va şi raportui depertamentului.

1841, mai 17

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 722/1841, f. 1, original.

[102]

1841, mai 23

Departamentul din lăuntru către Agia Bucureşti, prin care îi scrie să trimită la Tîrgovişte, „supt bună pază", pe pitarul Manolache Bălăceanu spre a sta de faţă la cercetarea poruncită de domnitor.

DEPERTAMENTUL PRICINILOR DIN LĂUNTRU[1]
CINSTITII AGII A POLITII

Trebuinţa cerînd neapărat ca dumnealui pitaru Manolache Bălăceanu să se trimită la judeţu Dîmboviţii spre a sta faţă la cercetarea poruncită de măria-sa vodă ;

Depertamentu, răspunzînd la raportul acei cinstite Agii supt nr. 4 761, îi scrie ca pă numitul, însoţindu-l cu dorobanţi, să-l pornească supt bună pază la Tîrgovişstea în priimirea ocîrmuirii acelui judeţ, căria deodată cu aceasta i s-au scris cele de cuviinţă.

Spre acest sfîrşit să alătură aici otnoşenia depertamentului supt nr. 2 286 către cinstitu secretariat, ca să sloboază cinstitii Agii trebuincioşii cai de poştă pînă la Tîrgovişstea şi întoarcerea.

Trimiterea numitului se cere astăzi negreşit, iar de întocmai urmare cinstita Agie va întoarce depertamentului răspuns.

Pentru şeful depertamentului,

Ioan Manu

C. Filipescu

1841, mai 23. Nr. 2 290
S. 1, M. 1

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 722/1841, f. 3, original.

[103]

1841, octombrie 9

Judecătoria jud. Saac către Departamentul dreptăţii, prin care raportează că n-a putut aduce la îndeplinire o hotărîre de condamnare a datornicului Manolache Bălăceanu, din cauza absenţei acestuia de la domiciliu, fiind osîndit la o mănăstire din porunca stăpînirii.

[1] La 30 mai 1841, Agia Bucureşti raportează Departamentului din lăuntru că, potrivit poruncii acestuia, pitarul Manolache Bălăceanu a fost trimis şi predat Ocîrmuirii jud. Dîmboviţa (loc. cit., f. 6).

CINSTITULUI DEPERTAMENT AL DREPTĂŢII
JUDECĂTORIA JUDEŢULUI SAAC

Judecătoria vrînd să aducă la îndeplinire hotărîrea cinstitului înalt divan, întărită de măria-sa prea-înălţatul nostru domn, asupra prigonirii ce au fost între dumnealui stolnic Costandin Galati cu dumnealui praporcicul Manolache Bălăceanu pentru datorie de galbeni 1090 ce să osîndeşte Bălăceanu a plăti ;

Şi precum s-au dat deslușire judecătorii prin porunca cinstitului depertament nr. 1 603 de la 18 iulie, asemănat şi prin al 2-lea poruncă cu nr. 56 ale trecutului septemvrie, ne-am împiedicat, din pricină că pomenitul praporcic Bălăceanu lipseşte de la casa sa în osîndă la o mănăstire din porunca înaltii stăpîniri.

Şi pentru că dumnealui Pashali Savopolu, vechilu dumnealui stolnic Galati, cere urmare în despăgubire şi, după băgarea de seamă ce s-au făcut, o asemenea sumă de bani nu să poate împlini pînă nu să va vinde cu mezat moşia Scăieni dintr-acest judeţ, ca să să plătească datoria şi către Climent Diamandi, ce este tot cu hotărîre judecătorească şi cunoscută cinstitului depertament ;

Ne rugăm să să dea dezlegare judecătoriei cum să să urmeze întru aceasta şi în lipsa datornicului, praporcicu Manolache Bălăceanu.

Iscălit, *Ioan Vernescu, Nicolaie Palada*

Anul 1841, luna octomvrie 9
Nr. 5 533

Pentru copie întocmai,
A. Teodorescu

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 287/1833, f. 67, original.

[104]

[1842], ianuarie 16

Agia Bucureşti, către Tribunalul de comerţ, prin care îi face cunoscută surghiunirea lui Manolache Bălăceanu la mănăstirea Vieroşul.

[AGIA CĂTRE] TRIBUNALUL DE COMERŢ

Asemănat ceririi cinstitului tribunal prin otnoşenia cu nr. 5 751 ;

i să face cunoscut că praporcicu Manolache Bălăceanul să află osîndit în surghiunlîc la mănăstirea Vieroşului.

[1842], ghenar 16
Nr. 402

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 1253 (albastru) 1841, decembrie 13 : „Delă pentru ca să să dea ştiinţă Tribunalului de comerţ, unde să află praporcicu Manolache Bălăceanu", f. 4.

[105]

1842, aprilie 4

Prezidentul Tribunalului de comerţ către Departamentul dreptăţii, prin care raportează că, strigîndu-se la mezat moşia Scăieni, nu s-a oferit nimeni s-o cumpere.

CINSTITULUI DEPERTAMENT AL DREPTĂŢII
PREZEDENTUL TRIBUNALULUI DE COMERŢ

Potrivit poruncii cinstitului depertament cu no. 368, strigîndu-să la mezat în soroc de zile patruzeci moşia Scăienii din judeţu Saac, cu toate namestiile după dînsa, a dumnealui praporcicului Manolache Bălăceanul, precum să află în stăpînirea sa, ce să vinde cu mezat la localnica judecătorie pentru plată de datorie către dumnealui stolnic Costandin Galati, nu s-au arătat nici un muşteriu.

Pentru care cu cinste să face cunoscut.

Prezedent, *C. Creţulescu*

Ajutor, *I. Culoglu*

Nr. 1919. 1842, apr. 4

(R e z o l u ţ i e)

Să să dea în cunoştinţă judecătorii de Saac, spre ştiinţă şi regularisirea lucrărilor sale la această vînzare. Apr. 8.

A. C.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 287/1833, f. 80, original.

[106]

1842, aprilie 16

Subcîrmuirea plăşii Podgoria către ocîrmuirea Saac, prin care raportează că Manolache Bălăceanu a încetat din viaţă.

CINSTITII OCÎRMUIRI SAAC
SUPTOCÎRMUIREA PODGORII

Ieri, miercuri, la 15 (cinsprezece) ale următorului, aleşii satului Scăieni m-au întîmpinat cu raportul lor prin care face cunoscut că d. pitar Manolache Bălăcean, propietarul moşii, ce să afla cu lăcuinţa în satul pomenit, încă mai denainte bolnăvindu-să, au mers în oraşu Ploieşti a să căuta cu dohtor. Unde acolo au şi încetat din viiaţă, înmormîntîndu-l la schitul Ghighiu.

Şi pentru că fireasca clironoamă, fiica sa, să află cu lăcaşul în politiia Bucureşti, în urma zisului raport pe dată sculîndu-mă însum[i] am mers la casa pomenitului răposat, unde toate lucrurile casii cîte s-au găsit sus le-am adunat în podu casilor şi întru o odaie, asigurîndu-le supt pecetea suptocîrmuirii faţă cu aleşii. Iar cele după jos înlăuntrul curţii, vite şi altele, asigurîndu-le supt îngrijirea aleşilor satului. S-au şi străşnicit prin poruncă a stărui cu priveghiere întru pază pînă cînd să va face punere la cale, rămîind sprijiniţi în două odăi sus : o Stăncuţa, ce să cunoaşte că au avut-o răposatul boier îngrijitoarea casii, cu copiii săi, şi un Mihăiţă, epistatul moşii.

Pentru care, spre ştiinţă de urmarea făcută, plecat încunoştinţez cinstitii ocîrmuiri, rugîndu-mă a mi să înapoia cinstit răspuns.

Pentru d. suptocîrmuitor,
Podeanu

Anul 1842, luna apr. 16
Nr. 330

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 59/1842, f. 1, original.

[107]

1842, aprilie 25

Elenca Oreasca, fosta primă soţie a decedatului Manolache Bălăceanu, cere Agiei Bucureşti asigurarea averii rămase de la acesta, spre a o moşteni numai fiica ei Lucreţia, prin excluderea oricărui succesor din a doua căsătorie de cuius **a lui.**

CINSTITII AGII

Fiindcă pitaru Manolache Bălăceanu şi-au dat obştescul sfîrşit la moşia sa Scăienii din judeţu Saac şi alt moştenitor pravilnic nu are decît pă fii-mea Lucreţia din întîia căsătorie cu numitul, care acum să află cu soţul ei la schela Vîrciorova, cinovnic al cinstitii vistierii ;

Şi fiindcă soţia lui de al doilea, neavînd nici un copil după cununie, îndată după moarte-i au ridicat din casă cîte au putut şi au venit aici cu trei trăsuri şi trei perechi de cai, din care am aflat că au şi vîndut o pereche.

Ca să nu să mai întinză a hrăpi şi a tăinui din cele miişcătoare din starea numitului mortului pînă va sosi fii-mea legiuita moştenitoare, rog pă cinstita Agie să binevoiască a face cît mai în grab catagrafie şi asigurare acelor lucruri ce au ridicat numita şi să află la dînsa.

Iscălit, *Elenca Oreasca*

(V e r s o)

Comisia locală, cercetînd şi dovedind cele mai sus adevărate, să facă catagrafie dă cele ce să vor dovedi ale mortului, aflîndu-să la această urmare şi alţi oameni şi rude. Şi vor sta la păstrare pînă la al doilea poruncă, iar politii îi va raportui dă urmare.

Emanoil Florescu

1842, aprilie 25

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 1612/1842, f. 2, copie.

[108]

1842, mai 5

Judecătoria jud. Saac către Departamentul dreptăţii, prin care cere ca Sava Dragomirescu şi soţia acestuia, fiică legitimă a defunctului Manolache Bălăceanu, să vină de faţă la vînzarea prin mezat a moşiei Scăieni.

CINSTITULUI DEPERTAMENT AL DREPTĂŢII
JUDECĂTORIA JUDEŢULUI SAAC

Pentru moşia Scăieni dintr-acest judeţ a răposatului pitar Manolache Bălăceanu ce este scoasă la vînzare cu mezat în plată de datorii, s-au primit dezlegarea dată dă cinstitu depertament prin porunca nr. 1 558 de la 27 apr., ca să să facă haraşladizma [1], prin ştirea a moştenitorilor sau a epitropilor casii pomenitului răposat.

Ci fiindcă după cercetarea ce s-au făcut s-au dovedit că pomenitu răposat are moştenitoare pă o fiică a sa cu cea întîi legiuită soţie şi carea este căsătorită, ţiind de bărbat pă conţopistul Sava Dragomirescu ce să află cu lăcuinţa în judeţu Mehedinţi, i s-au şi dat în cunoştinţă după orînduială prin cinstita judecătorie a acelui judeţ.

[1] Adjudecare.

De aceea plecat facem cunoscut cinstitului depertament că, de va găsi de cuviinţă, să să poruncească cinstitii judecătorii de Mehedinţi a îndatora pă pomenitul Sava Dragomirescu cu soţia lui de a nu zăbovi să vie aici la judecătorie, spre a să putea îndeplini mai sus numerarisita poruncă, cu săvîrşirea haraşladizmii moşii, faţă cu moştenitorii răposatului pitar Manolache Bălăceanu.

Prez., *Ioan Vernescu*
Costandin I. Petrescu

1842, mai 5. Nr. 2 091

(Rezoluţie)

Să să răspunză că departamentul are ştiinţă că răposatul are soţie în al doilea căsătorie, cu care are şi copii. Şi pînă îşi vor lua seama acei moştenitori legiuiţi în sorocul de 6 luni de voiesc să se facă clironomi pă averea părintească, acea judecătorie este datoare, după parg. 7 din pravila ţării, list. 67, să orînduiască un epitrop ca să cîrmuiască rămasa avere a mortului ; cu care epitrop apoi să poate înţelege pentru moşia Scăieni, ce ieste dată spre vînzare pentru plata datorii mortului către d. stolnic Galati.

M. Cornescu

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 287/1833, f. 88, original.

[109]

[1842], septembrie 26

Gh. Tresteorean către ocîrmuirea jud. Saac, prin care raportează că nu poate strînge venitul moşiei Scăieni (de la neguţătorii ce şi-au lucrat marfa la pivă etc.), fiind împiedicat de unii moştenitori ai lui Manolache Bălăceanu.

CINSTITII OCÎRMUIRI JUD. SAAC
PLECAT RAPORT

Ştiut este cinstitii ocîrmuiri că acum este vreme ca să să strîngă toate răsipurile moşii a răposatului pitarului Manolache Bălăceanu, întru care mă aflu îngrijitor, adică vinurile i altele. Şi fiindcă acuma face trebuinţă de bani atît pentru cheltuielile moşii, cît pentru strîngerea rodului viilor, întru care eu nu poci ca să mă înlesnesc, fiindcă-m[i] face o mare înpiedicare dumnealui d. conţopistul Sava Dragomirescu, ginerele răposatului, cu soţia sa cucoana Lucrăţia, zăticnindu-mă a nu strînge banii de la clăcaşi, cît şi de la altele, nici să iau socoteala pivii după vremea trecută, întru care sînt o sumă de bani nestrînşi de la neguţitorii care li s-au lucrat marfa ; nici fînurile să le vînz, ca să iau bani spre întîmpinarea treburilor casii, luîndu-m[i] şi caii ce să află în trebuinţile dumnealor. Şi eu nu poci ca să alerg după trebuinţele moşiei, întru care văz că umblă cu feluri de mijloace să mă facă să caz în răspundere, mai vîrtos că nici leafa mea nu am priimit nimic pă vremea trecută.

De aceea cu cinste încunoştinţez cinstitii ocîrmuiri, ca să ia în băgare de seamă această înprejurare, făcînd cuviincioasă punere la cale.

Gh. Tresteorean

[1842], septemvrie 26

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 59/1842, f. 25, original.

Anexă

cuprinzînd data,
titlul și sursa de păstrare
a documentelor
neincluse în volum

1836, septembrie 17

Departamentul din lăuntru către ocîrmuirea jud. Saac, prin care îi porunceşte ca, împreună cu medelnicerul Pîcleanu, să facă cercetarea privitoare la raportul nr. 4 122 (raportul ocîrmuirii despre vizita făcută la falanster).

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 3, original.

1837, februarie 1

Sava Podeanu către subcîrmuirea plăşii Podgoria, prin care raportează stricăciunile existente la piva de pe moşia Scăieni, propunînd refacerea din nou a pieselor respective la preţul de 1 200 lei.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 124 şi 126, copie.

1838, martie 10

Aleşii satului Scăieni, împreună cu morarii şi cu alţi locuitori, adeveresc stricăciunile de la hanuri, mori şi alte acareturi ale moşiei provocate ca urmare a sechestrului.

Arhivele statului Bucureşti. Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 273—275, copie.

1836, octombrie 29

Ocîrmuirea jud. Saac către Departamentul din lăuntru, prin care raportează că n-a putut desfiinţa „Soţietatea agronomică" din cauza

absenței praporcicului Manolache Bălăceanu din Scăieni, iar ceilalți „soți" nu pot lua nici o măsură fără a fi de față acesta ; cere povățuire de urmare.

Arhivele statului București, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 25, original.

1836, decembrie 8

Toma Costandin Caton, unul dintre „Soții agronomi", substituindu-se acestora, adresează o hîrtie ocîrmuitorului jud. Saac, după măsurile stăpînirii de desființare a coloniei și în atmosfera specifică dizolvării acesteia.

Arhivele statului Ploiești, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 43, original.

1836, decembrie 9

Iordache Bilciurescu, subcîrmuitorul plășii Podgoria, raportează ocîrmuirii jud. Saac că dintre soții agronomi au mai rămas la Scăieni 6.

Arhivele statului Ploiești, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 301/1836, f. 44, original.

1836, decembrie 10

Departamentul din lăuntru către Agia București, prin care trimite pe Ioan Vretos, unul din soții agronomi.

Arhivele statului București, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 4359/1836, f. 60, ciornă.

1836, decembrie 24. București

Serdarul Simeon Marcovici către Agia București, prin care ia pe chezășie pe doi din soții agronomi ce au fost arestați la Agie.

Arhivele statului București, Agia București, nr. arh. 7233/1836, f. 29, original.

1836

Gheorghe sin Dinu, precupețul din București, mahalaua Spirii, dă chezășie pentru sin Sandu Nohaia, care a fost „arestuit" la hătmănie.

Arhivele statului București, Agia București, nr. arh. 7233/1836, f. 30, original.

1837, ianuarie 10

Baronul Ruckman, către domnitorul Alexandru Ghica, își declină răspunderea în cazul unei măsuri ce ar priva preventiv de libertate pe logofătul M. Băleanu, colonelul Cîmpineanu și clucerul Gr. Cantacuzino ; rezumat.

[Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Arhiva personală Alex. Ghica-vodă, III. Acte, f. 288, rezumat de pe copie fr.]

1837, martie 19

Praporcicul M. Bălăceanu către Agia București, prin care cere pentru a treia oară oprirea lui Ștefan Ioan, fost „soț agronom", care „a dosit" de la ferma Scăieni a „Societății agronomice", fără a fi lichidat cu direcția acesteia, cele avute în primire, mai ales că numitul Ștefan are și pricină de judecată la tribunalul Săcuieni împreună cu alți tovarăși agronomi.

Arhivele statului București, Agia București, nr. arh. 5432/1837, f. 4, original.

Post 1837, martie 19

Ștefan Ionescu către Agia București, prin care răspunde la rezoluția Agiei pusă pe jalba lui Manolache Bălăceanu că acesta din urmă ar fi înșelat pe „soții agronomi", iar lui personal îi datorează 10 galbeni.

Arhivele statului București, Agia București, nr. arh. 5432/1837, f. 5—6, original.

1837, iunie 28

Prezidentul judecătoriei Saac către Marea logofeție a dreptății, prin care face cunoscut că nu poate recunoaște nici un drept acelor

„închipuiţi de agronomi“ cu care M. Bălăceanu recomandă judecătoriei să se înţeleagă, în loc de a se vinde produsele recoltate de pe moşia sechestrată Scăieni.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 167, original.

1837, octombrie 8

Subcîrmuitorul plăşii Podgoria către ocîrmuirea jud. Saac, care întreabă cui să predea moşia Scăieni, eliberată de sub sechestru, căci, după reclamaţia praporcicului M. Bălăceanu, urmează să se predea arendaşilor agronomi, de un an izgoniţi de pe moşie.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 220. rezumat.

1840, noiembrie 12

Praporcicul M. Bălăceanu, „directorul tovărăşiei fermii de la Scăieni“, cere „judecătoriei comerţiale“ din jud. Saac ca Iancu Iliescu să-şi predea socotelile, banii etc. cu care a plecat fără veste din casa reclamantului.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s. I, nr. arh. 314/1837, f. 3—4. original.

1841, iulie 16

Judecătoria jud. Saac către Iancu Iliescu, prin care îl cheamă să-şi aleagă judecători arbitri în pricina cu Manolache Bălăceanu, pentru socotelile tovărăşiei ce au avut la moşia Scăieni.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 314/1837 : „Anul 1841, iulie 8. Delă. Dumnealui pitarul Manolache Bălăceanul cu Iancu Iliescu, pentru nişte socoteli şi altele“, f. 6, original.

1836, februarie 27

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere voie să vîndă via ce are la Sărata (jud. Buzău) împreună cu fratele său Barbu, căci rodul ei nu acoperă nici măcar cheltuielile pentru lucru.

Arhivele statului Bucureşti, Obsteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 110, original.

1836

Însemnare rezumativă de cele mai însemnate hîrtii din delele pricinii lui M. Bălăceanu cu T. Zaplan ; extras.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 69—70 ; extras.

1837, ianuarie 13. Bucureşti

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere vînzarea viei ce are la Sărata (jud. Buzău) împreună cu fratele său Barbu, spre a nu rămîne paragină.

Arhivele statului Bucureşti, Obsteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 144, original.

1837, februarie 15. Bucureşti

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care face cunoscut că se consideră obligat să achite datoriile răposaţilor părinţi ai lui, inclusiv datoria mamei sale către Ioan Cariboglu ; rezoluţia Epitropiei.

Arhivele statului Bucureşti, Obsteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 159, original.

1837, martie 6

Zaraful Dimitrie Zer. către obştească Epitropie, prin care cere 65 de lei datoraţi de Barbu Diamant, căci Teodor Diamant, inginerul, fratele mai mare al acestuia, acceptă să-şi achite partea ce-i revine din datoria răposatei Anastasia Mehtupciu, mama lor.

Arhivele statului Bucureşti, Obsteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 166, original.

1837, martie 16. Bucureşti

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere să i se cumpere partea ce are în via Sărata, sau să i se dea partea dinspre d-l Cernovodeanu, care doreşte să o cumpere el ; rezoluţia Epitropiei.

Arhivele statului Bucureşti, Obsteasca Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 167, original.

1837, aprilie 3. Bucov

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere să se dea bani lui C. Cernovodeanu spre a-i lucra via de la Sărata, asupra căreia nu i s-a dat încă răspunsul cerut; rezoluţia Epitropiei.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 169, original.

1837, mai 13. Ploieşti

Teodor Diamant către prezidentul tribunalului jud. Prahova, prin care cere ca proprietarii moşiilor învecinate cu moşiile Măgureni şi Edera să vină la faţa locului cu prilejul hotărniciei ce face acestora din urmă.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 314/1837, f. 1, original.

1837, iunie 7. Bucureşti

Teodor Diamant către obştească Epitropie, prin care cere ca din remuneraţia lui pentru hotărnicia moşiei Bucov să se achite lui Ianache Cariboglu 100 de lei drept datorie rămasă de la mama celui dintîi; rezoluţia Epitropiei.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 175, original.

1837, iunie 16

Teodor Diamant, hotarnic şi inginer, încheie contract cu vistierul Alex. Nenciulescu, epitropul lui Gr. Colfescu, faţă de care se obligă să ridice planul şi să facă hotărnicia moşiei Măgureni (jud. Prahova), pentru care muncă i se va plăti 1 leu şi 10 parale de stînjen-masă; chitanţă pentru 1 000 de lei daţi lui Diamant.

Arhivele statului Bucureşti, A. N., CCXCVIII/59, original.

1838, aprilie 27. Bucureşti

Teodor Diamant cere obşteştii Epitropii dezlegare pentru vînzarea viei pe care împreună cu fratele său o are la Sărata (jud. Buzău), cumpărător fiind Costache Cernovodeanu; rezoluţia Epitropiei.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 6571/1833, f. 199, original.

1838, mai 27

Constantin Clucerescu din Ceptura (jud. Saac) cere lui Alexandru Ghica-voievod, domnul Ţării Româneşti, ca hotarnicul Teodor Diamant să aleagă hotarul moşiei sale din Trestieni (jud. Prahova).

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 493/1838, f. 1, original.

1838, iunie 23

Judecătoria jud. Prahova înştiinţează pe Teodor Diamant, hotarnic şi inginer, să meargă la moşia Trestieni, a lui Constantin Clucerescu ot Ceptura (jud. Saac), spre a-i alege hotarul de faţă cu vecinii răzeşi.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 493/1838, f. 3, original.

1838, octombrie 25. Măgureni

Inginerul hotarnic cu diplomă Teodor Diamant către prezidentul trib. Prahova, prin care cere din nou ca proprietarii vecini cu moşia Măgureni să vină de faţă la hotărnicia ce se face acesteia.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 314/1837, f. 41, original.

1839, aprilie 4/16. Bucureşti

I. Papazoglu şi I. Scurti către consulatul britanic, prin care cer să se interzică plecarea din nou din Bucureşti a lui Teodor Diamant, care nu le-ar fi plătit la termen 3 269 de lei ce datorează prin poliţă.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 3801/1839; „Delă. Ioan Scurtu şi Ioan Papazolu, cu Teodor Diamant, pentru datorie", f. 2, original francez.

1839, aprilie 18

Prezidentul judecătoriei politiceşti Ilfov către Agia Bucureşti, prin care cere oprirea ieşirii din oraş a lui Teodor Diamant, care este pîrît în pricina de judecată cu jeluitorul Arion; rezoluţia Agiei.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 3866/1839, f. 1, original.

1839, aprilie 22. Bucureşti

Inginerul hotarnic Teodor Diamant dătre Agia Bucureşti face cunoscut că abia peste 10 zile va putea merge pentru îndreptarea unei greşeli strecurate la măsurătoarea hotarului moşiei Zănoaga (jud. Prahova) a comisului C. Racoviţă.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 3870/1839, f. 3, original.

1839, aprilie 22. Bucureşti

Inginerul trigonometru hotarnic cu diplomă Teodor Diamant către ocîrmuirea Mitropoliei Bucureşti, prin care cere trimiterea unui vechil spre a sta de faţă la hotărnicia moşiei Doiceşti (jud. Dîmboviţa).

Arhivele statului Bucureşti, Mitropolia Bucureşti, nr. arh. 83/1837, f. 7, original.

1839, mai 31

Judecătoria politicească Ilfov condamnă pe Teodor Diamant să plătească 60 de galbeni ce datorează către Catinca Arion drept chirie a locuinţei ; rezumat.

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 37 v.

1839, iulie 2. Moşia Nedelea

Inginerul trigonometru şi hotarnic cu diplomă Teodor Diamant către năstavnicul mănăstirii Mărgineni, prin care cere din nou să trimită vechil cu actele moşiei Ţintea, vecină cu moşia Nedelea, a marelui hatman Mihăiţă Filipescu, unde numitul inginer lucrează la alegerea hotarului.

Arhivele statului Bucureşti, Mănăstirea Mărgineni, dosare IV/103, 1839, f. 2, original.

1839, octombrie

Teodor Diamant, inginer trigonometru şi hotarnic cu diplomă, alege hotarele moşiei slobode a oraşului Buzău după cuvenitele che-

mări făcute tuturor vecinilor răzeşi ; lista sinetelor înfăţişate din partea oraşului.

Arhivele statului Bucureşti, Episcopia Buzău, documente, XXV/48, p. 1—13, original.

Teodor Diamant, inginer hotarnic, se învoieşte cu iconomul episcopiei Buzău să ridice planul şi să măsoare hotarul moşiei Rînceni (Boboci) din jud. Saac.

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 3, original.

1840, iunie 9

Teodor Diamant alcătuieşte însemnare de documentele ce primeşte de la serdarul Hristodor Filitis, spre a alege partea acestuia din trupul moşiei Săseni.

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 328, 333, original.

1840, iunie 18

Smaranda Măneasca împreună cu marele logofăt C. Şuţu şi mănăstirea Tîrşor cer judecătoriei Prahova ca Teodor Diamant să aleagă hotarul moşiei Iazu Zalhanalii.

Arhivele statului Bucureşti, Mănăstirea Mărgineni, dosare, 516, 1839, f. 6, original.

1841, august 18

Chiriac Cojescu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere 1 000 de lei despăgubire din avutul inginerului hotarnic Teodor Diamant, care n-a deosebit părţile lor din hotarul moşiei Ludeşti (jud. Dîmboviţa), dîndu-şi obştescu sfîrşit la întoarcerea din Moldova, la Cîmpina.

Arhivele statului Bucureşti, Obşteasca Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 20, original.

1841, august 22

Petre Arion către Marea logofeție a dreptății, prin care cere ca judecătoria Prahova să sechestreze avutul răposatului inginer hotarnic Teodor Diamant, care-i datorează o sumă de bani.

Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 39, original.

1841, august 22. Ploiești

Neculaie Ledeu, vechilul mănăstirii Sf. Apostoli din București, cere judecătoriei jud. Prahova 1 500 de lei despăgubire din avutul lui Teodor Diamant, care a murit înainte de a-i preda planul și hotărnicia moșiei Măgureni, pe care se angajase să le lucreze.

Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 13, original.

1841, august 26

Prezidentul judecătoriei Prahova către prezidentul judecătoriei politicești Ilfov, secția I, cheamă rudele fostului inginer hotarnic Teodor Diamant, care ar dori să moștenească averea răposatului.

Arhivele statului București, Agia București, nr. arh. 1042 (albastru), 1841, f. 2, copie.

1841, august 30

Ieremia (din partea mănăstirii Mărgineni) către subcîrmuirea plășii Filipești, prin care vestește că Teodor Diamant, dîndu-și obștescul sfîrșit la Cîmpina, își are lăsate la mănăstire „supt pecetea sa, în odaie" unele calabalîcuri.

Arhivele statului București, Mănăstirea Mărgineni, dosare, IV/134, 1841, f. 2, original.

1841, septembrie 15

Vechilul obștesc al pricinilor mănăstirii Mărgineni către prezidentul judecătoriei Prahova, prin care cere peste 4 000 de lei despăgubire din avutul inginerului Teodor Diamant, care, primind acești bani, dar încetînd din viață, n-a lucrat planurile și hotărniciile moșiilor mănăstirii, așa cum se învoise prin înscris.

Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 74, original.

1842, februarie 4

Obștească Epitropie către subcîrmuitorul plaiului Prahova, prin care îi impută reaua întreținere a cailor rămași de la răposatul Teodor Diamant și-i poruncește să suporte niște bani ce a cheltuit în mod nechibzuit.

Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f, 232, original.

1842, martie 8

Wilhelm Karl Gaudi către obștească Epitropie, prin care cere 100 de lei și 21 parale din casa răposatului inginer Teodor Diamant pentru doctoriile tîrguite de defunct; rezoluția Epitropiei.

Arhivele statului București, Obștească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 269, original.

1842, martie 23

Mănăstirea Mărgineni către subcîrmuirea plășii Filipești, prin care cere hîrtiile moșiilor Telega, Bănești etc. ale mănăstirii, care se află rămase la răposatul Teodor Diamant pentru lucrarea unor hotărnicii.

Arhivele statului București, Mănăstirea Mărgineni, dosare, IV/134, 1841, f. 4, original.

1842, aprilie 3. București

Ioachim Mărgineanul către Departamentul trebilor bisericești, prin care cere înscrisurile moșiilor Telega, Bănești și Vlădeni, aflate printre

hîrtiile răposatului inginer Teodor Diamant, ce fusese tocmit prin contract să măsoare şi să aleagă hotarele numitelor moşii, pentru care i se avansase şi aproximativ 4 000 de lei.

Arhivele statului Bucureşti, Mănăstirea Mărgineni, dosare, IV/134, 1841, f. 8, original.

1842, iulie 5

Costandin Cernavodeanu către prezidentul judecătoriei jud. Prahova, prin care cere să se predea în mîna lui N. Nicolicescu zapisul din care rezultă că răposatul Teodor Diamant i-a rămas dator 43 de galbeni ; rezoluţia judecătoriei.

Arhivele statului Ploieşti, Trib. Prahova, s.I., nr. arh. 1385/1841, f. 9, original.

1842, iulie 18

Obştească Epitropie aduce la cunoştinţa publică vînzarea prin mezat a instrumentelor inginereşti ale lui Teodor Diamant.

[„Cantor de avis, gazetă politică şi comerţială" nr. 55/1842].

1845, aprilie 20

Barbu Diamant Mehtupciu face cunoscut judecătoriei Prahova că renunţă la moştenirea Teodor Diamant, „văzînd că datoria este mai mare decît averea" ; rezoluţia judecătoriei.

Arhivele statului Bucureşti, Obştească Epitropie, nr. arh. 2372/1841, f. 470, original.

1831, ianuarie 30

Isprăvnicatul jud. Saac înştiinţează hătmănia că fostul băcan al hanului de pe moşia Scăieni, aflat în judecată cu Manolache Bălăceanu, se află bolnav.

Arhivele statului Bucureşti, ms. 1403, f. 50, original.

1831, februarie 26

Isprăvnicatul jud. Saac către hătmănie, prin care înaintează un pitac din partea pitarului Manolache Bălăceanu, aflat în judecată cu prima sa soţie.

Arhivele statului Bucureşti, ms. 1403, f. 61, original.

1832, decembrie 11

Praporcicul M. Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care cere punerea în vînzare a moşiei Tecuciul (jud. Teleorman) chiar şi fără sineturi, spre a putea achita datoria rămasă asupra lui de la părinţi.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 263/1832, f. 3, original autograf.

1834, mai 13

Praporcicul Em. Bălăceanu către Departamentul din lăuntru, prin care se plînge de astuparea şanţurilor ce-i protejau arătura şi semănăturile, unde el însuşi ţinuse de coarnele plugului şi semănase.

Arhivele statului Bucureşti, Vornicia din lăuntru, nr. arh. 3652/1834, f. 3, original.

1835, mai 20

Praporcicul M. Bălăceanu către ocîrmuirea jud. Saac, prin care răspunde că, fiind bolnav, nu poate trece încă pe la ocîrmuire, care-i făcuse o invitaţie în acest sens.

Arhivele statului Ploieşti, Ocîrmuirea Saac, nr. arh. 7438/1835, f. 457, original.

1835, iunie 14

Procurorul Înaltului divan către Agia Bucureşti, prin care îi cere „să poprească" ieşirea din Bucureşti a pitarului Manolache Bălăceanu spre a fi înfăţişat într-o judecată ce are la divan.

Arhivele statului Bucureşti, Înaltul divan, nr. arh. 16252/1832, f. 31, original.

1836, iulie 25

Praporcicul Manolache Bălăceanu orînduieşte vechil pe Iancu Bălăceanu spre a se înfăţişa la judecată în pricina cu Gheorghe Riga, pendinte la Înaltul divan.

Arhivele statului Bucureşti, Înaltul divan, nr. arh. 16252/1832, f. 39, copie.

1836, august 26

Divanul judecătoresc al Ţării Româneşti, secţia civilă, judecă în apel pricina lui M. Bălăceanu cu obştească Epitropie, hotărînd vînzarea silită, prin mezat, a moşiei Scăieni pentru plata datoriei potrivit zapisului.

Arhivele statului Bucureşti, Înaltul divan, nr. arh. 11714/1836, f. 2—3, original.

1836, noiembrie 2

Judecătoria jud. Saac către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care încearcă să se dezvinovăţească de acuzaţiile directe ce i-a adus prin jalba sa praporcicul Manolache Bălăceanu.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192, (1120)/1835, f. 89, original.

1837, octombrie 18

Ocîrmuirea jud. Saac către Departamentul din lăuntru, prin care cere trimiterea praporcicului Manoil Bălăceanu la Scăieni spre a-şi primi dijma de la locuitori, căci arendaşii agronomi „s-au izgonit, nemaiaflîndu-se nici unul" acolo.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 7099/1836, f. 57, copie.

1838, ianuarie 20

Judecătoria jud. Saac către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care întreabă cui să i se predea moşia Scăieni, eliberată de sub sechestru, căci „vorbirea ce să muncea şi să munceşte [M. Bălăceanu]

a născoci din nou într-acest prinţipat supt numire de Soţietate agronomi este cunoscută a fi stinsă din porunca înaltei stăpîniri".

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 250, original.

1838, octombrie 1

Paharnicul Gh. Politimos către judecătoria jud. Saac, prin care face cunoscut că, mergînd la moşia Scăieni pentru executarea unei porunci a Înaltului divan, praporcicul Bălăceanu s-a sustras de la întîlnirea cu numitul dregător.

Arhivele statului Bucureşti, Înaltul divan, nr. arh. 16227/1834, f. 25, copie.

1839, august 2 — septembrie 11

Departamentul din lăuntru către Agia Bucureşti, prin care îi trimite jalba pitarului M. Bălăceanu împotriva polcovnicului Dimăncescu şi dorobanţilor Agiei care l-au brutalizat, poruncind să se raporteze privitor la pierderea hainelor, hîrtiilor şi banilor numitului pitar; rezoluţia Agiei.

Arhivele statului Bucureşti, Agia Bucureşti, nr. arh. 4301/1839, f. 11, original.

1839, octombrie 19

Praporcicul Manolache Bălăceanu către Marea logofeţie a dreptăţii, prin care protestează împotriva ilegalităţilor săvîrşite de judecătoria jud. Saac, care îi nesocoteşte dreptul „cel mai natural", dînd părţii potrivnice o importantă hîrtie pe care cel dintîi o depusese spre adeverire.

Arhivele statului Bucureşti, Extrajudiciare, nr. arh. 192 (1120)/1835, f. 306, original.

1842, aprilie 28

Pităreasa Stăncuţa Bălăceanca dă jalbă către Agia Bucureşti împotriva lui Tache Orescu, care, însoţit de doi slujbaşi ai Comisiei

văpselei de galben, i-a ridicat o serie de bunuri ce-i rămăseseră de la decedatul ei soț Manolache Bălăceanu.

Arhivele statului București, Agia, București, nr. arh. 1612/1842, f. 5, original.

1907, octombrie

Inginerul hotarnic I. C. Gold întocmește carte de hotărnicie a moșiei Scăieni din jud. Prahova, specificîndu-se suprafața moșiei (defalcată pe terenuri de cultură, vii, parc) și cît s-a expropriat la 1864 în folosul clăcașilor ; fragment.

Arhivele statului București, Hotărnicii Prahova, nr. 51, f. 1—20, extras.

Ilustrații

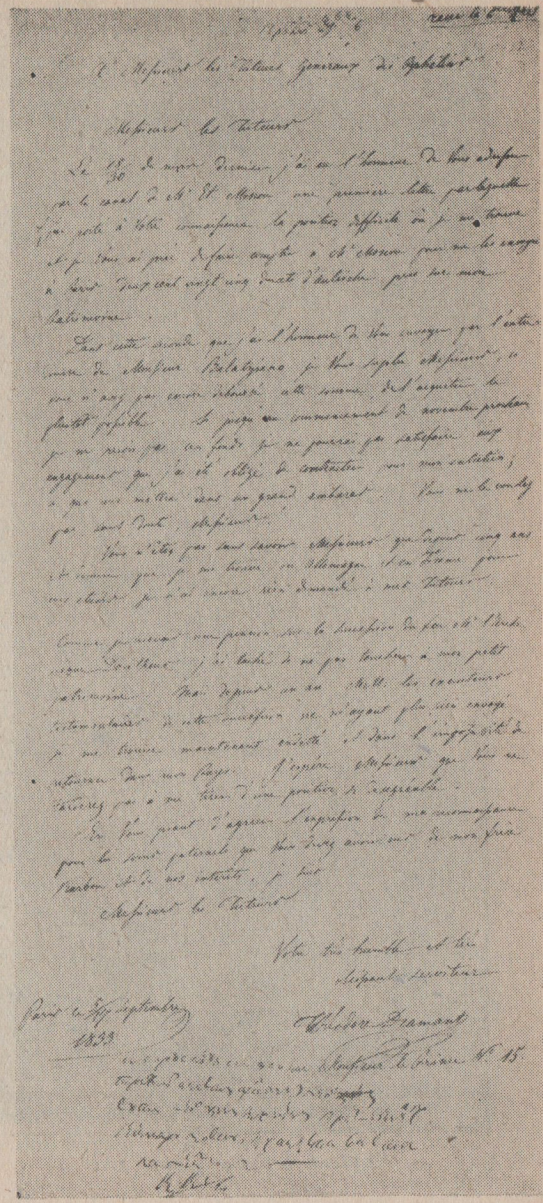

5. *1833 sept. 5/17. Teodor Diamant scrie de la Paris obşteştii Epitropii din Bucureşti.*

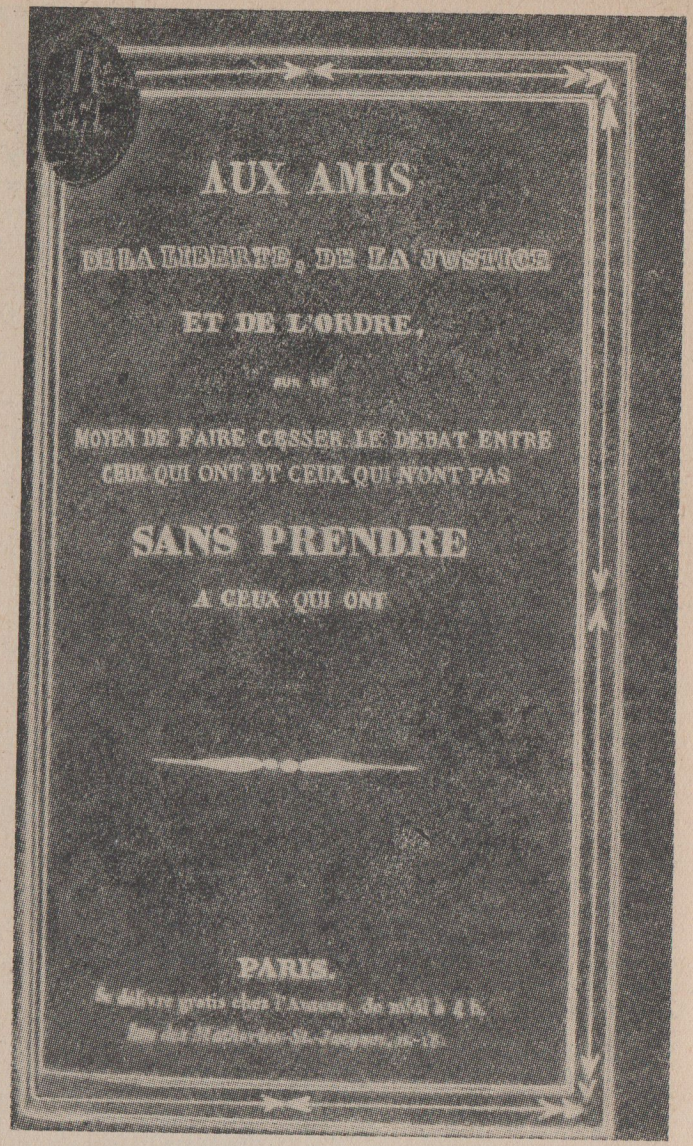
AUX AMIS

DE LA LIBERTÉ, DE LA JUSTICE

ET DE L'ORDRE,

SUR UN

MOYEN DE FAIRE CESSER LE DÉBAT ENTRE CEUX QUI ONT ET CEUX QUI N'ONT PAS

SANS PRENDRE

A CEUX QUI ONT

PARIS.

Coperta broşurii „Aux amis . . . .".

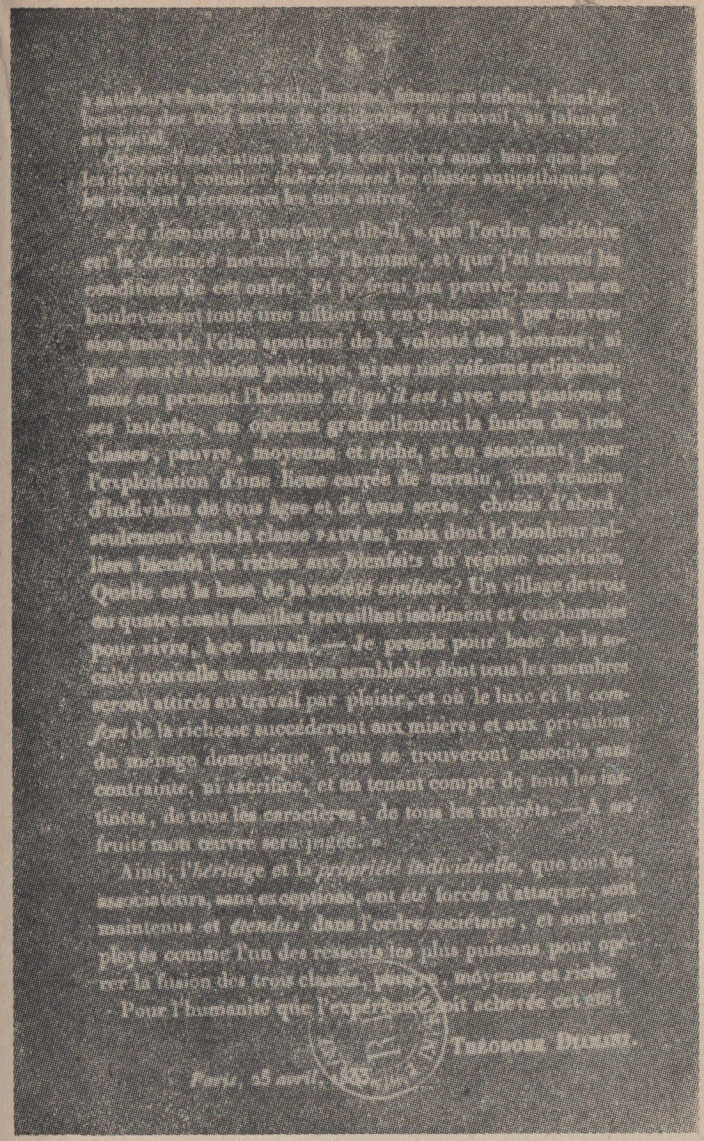
„Fragment din broşura „Aux amis . . . .".

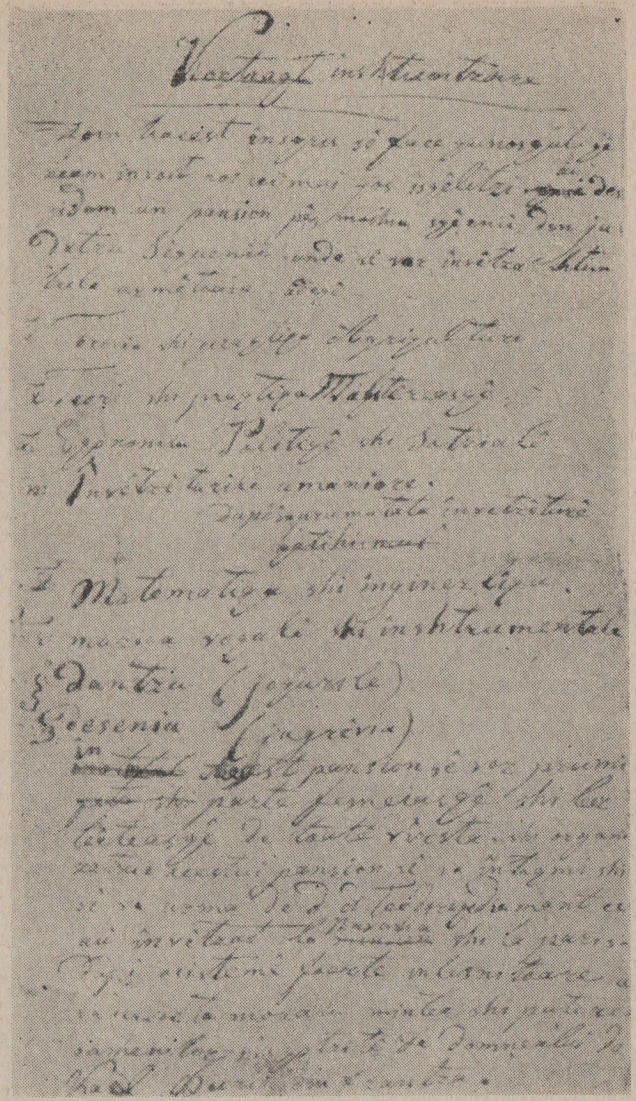

1834—1835. M. Bălăceanu trimite înştiinţare doritorilor de a subscrie acţiuni pentru pensionul Scăieni, după sistemul creat de Charles Fourier.

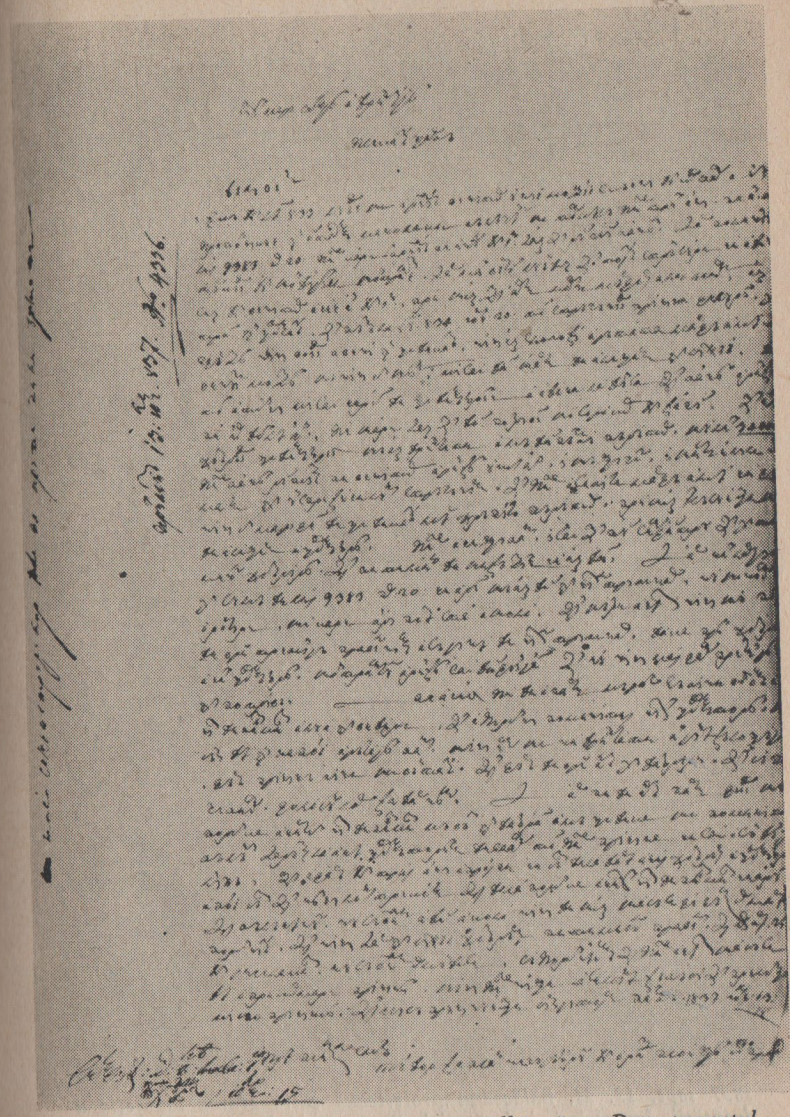

1837 iulie 13. T. Zaplan înaintează jalbă către Departamentul dreptăţii împotriva lui Manolache Bălăceanu.

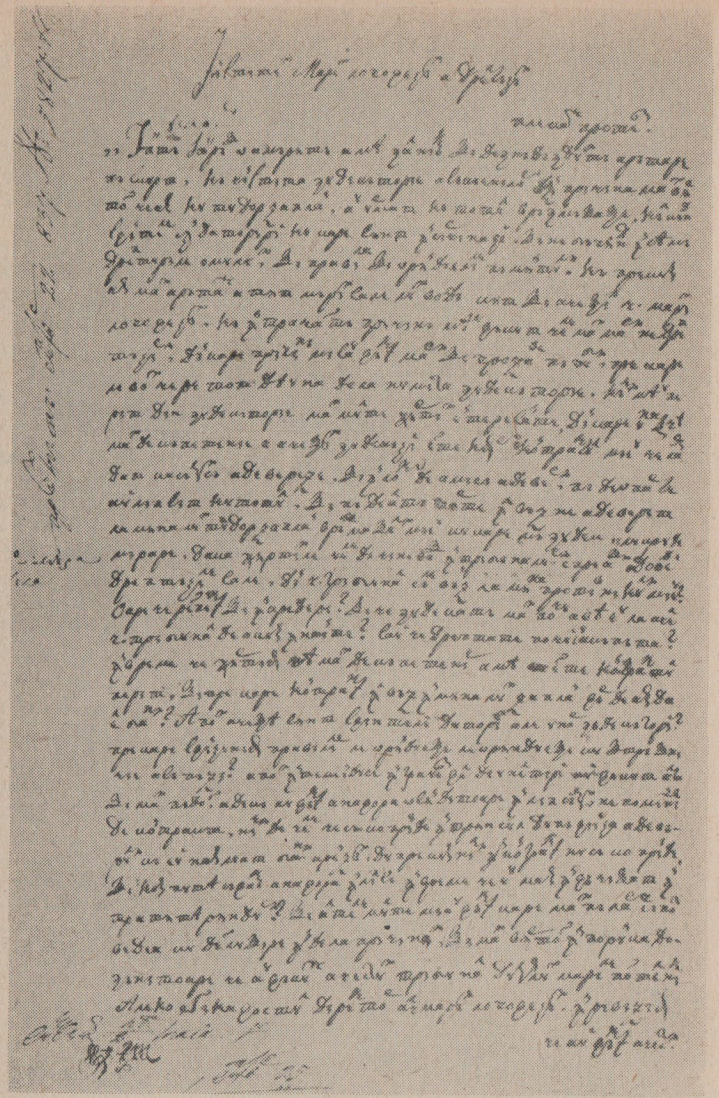

1837 sept. 17. M. Bălăceanu protestează către Marea logofeție a dreptății împotriva judecătoriei Saac, care încalcă „Drepturile omului".

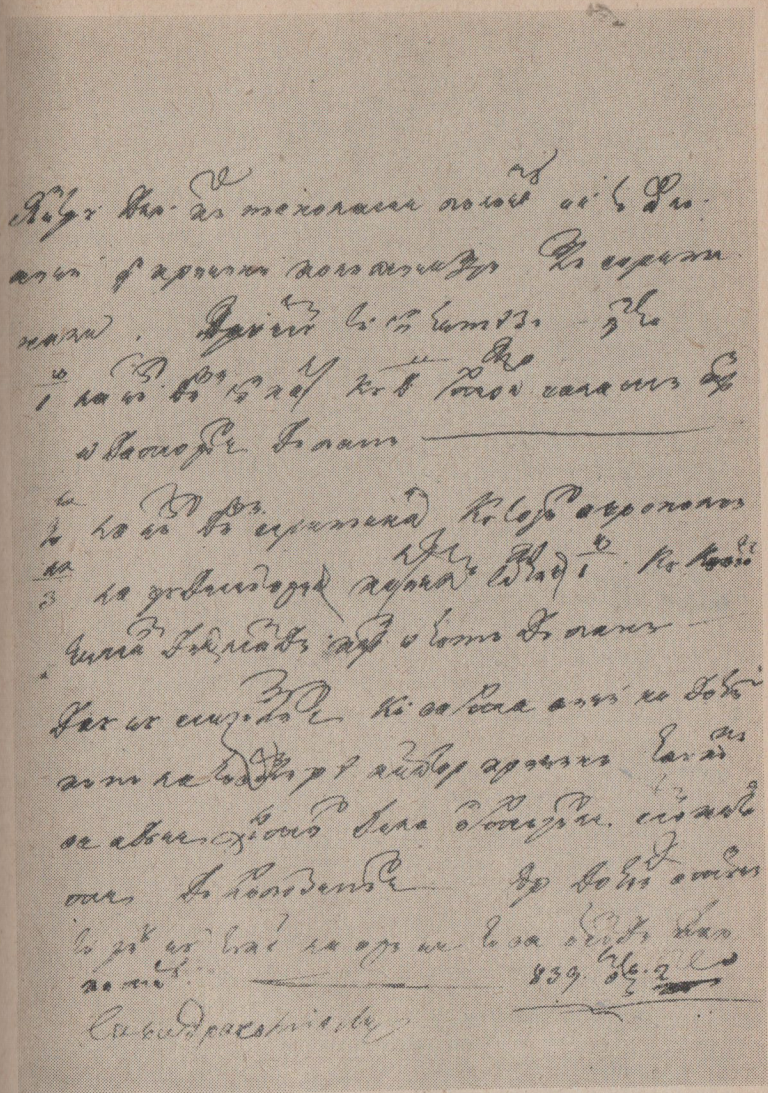

1839 oct. 2. Sava Dragomirescu, unul din „soții agronomi", ia sub chezășia sa pe M. Bălăceanu, aflat în judecată cu alți „soți agronomi" și cu diferiți particulari.

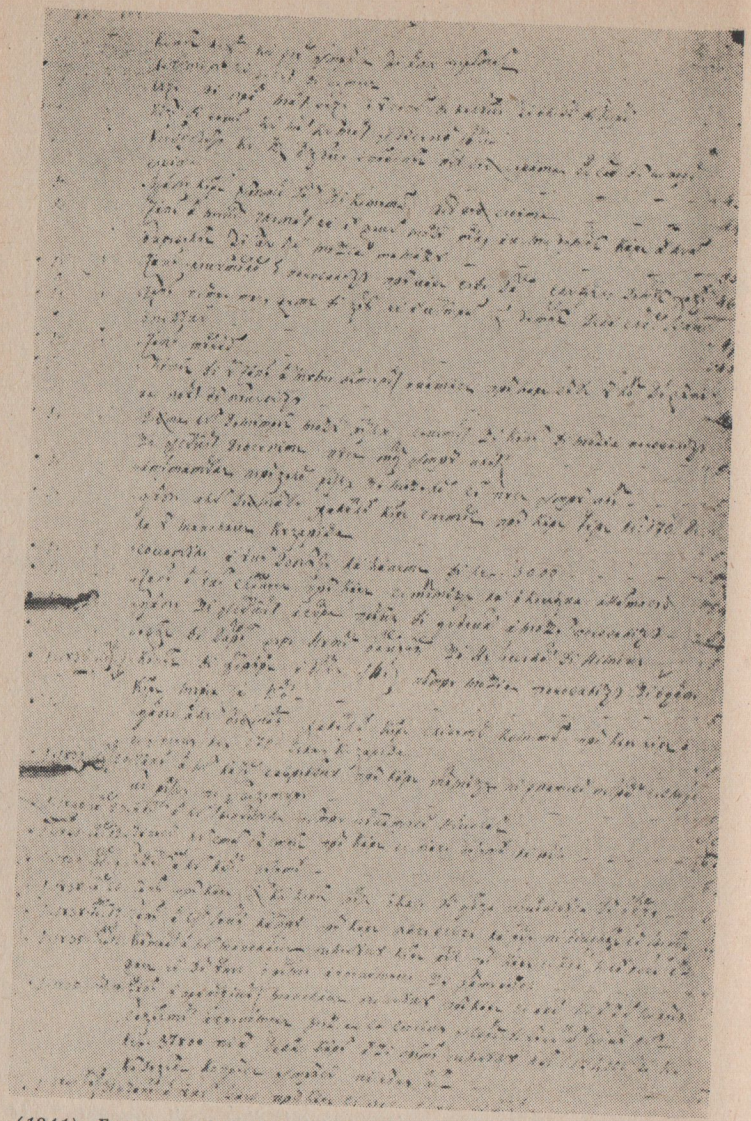

(1841). Fragment din catagrafia ce s-a făcut lucrurilor şi hîrtiilor rămase la moartea lui Teodor Diamant, între care şi contractul dintre el şi Manolache Bălăceanu pentru „o fermă agronomică şi facturieră".

Bibliografie

Marx, K.: Capitalul, vol. I, Bucureşti, Editura politică, ed. a IV-a, 1960.

Marx, K. şi *Engels F.:* Despre artă şi literatură. O culegere din scrierile lor. Bucureşti, Editura pentru literatură politică, 1953.

Marx, K. şi *Engels F.:* Manifestul Partidului Comunist, Bucureşti, Editura politică, ed. a VIII-a, 1962.

Engels, F.: Socialism utopic şi socialism ştiinţific. Bucureşti, 1891.

Engels, F.: Originile socialismului ştiinţific. Bucureşti, 1916.

Engels, F.: Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiinţă, în *K. Marx* şi *F. Engels,* Opere, vol. 19, Bucureşti, Editura politică, 1964.

Engels, F.: Situaţia clasei muncitoare din Anglia, în *K. Marx* şi *F. Engels,* Opere, vol. 1. Bucureşti, Editura politică, 1960.

Engels, F.: Anti-Dühring, în *K. Marx* şi *F. Engels,* Opere, vol. 20, Bucureşti, Editura politică, 1964.

Lenin, V. I.: La ce moştenire renunţăm ?, în Opere complete, vol. 2, Bucureşti, Editura politică, ed. a doua, 1963.

Lenin, V. I.: Trei izvoare şi trei părţi constitutive ale marxismului, în Opere complete, vol. 23, Bucureşti, Editura politică, ed. a doua.

*
* *

Istoria gîndirii sociale şi filozofice în România, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

„Almanahul Valahiei", anul 1837.

„Anuarul Principatului Ţării Româneşti", Bucureşti, 1842.

„Ateneul Român" nr. 8, Bucureşti, 1894, p. 589—592.

Bădărău, Dan : „Socialismul utopic al lui T. Diamant", în Analele Academiei Republicii Populare Române, vol. XI, 1961.

Bălăceanu, I. A. : 1838 Ghenarie întîiu.

Bălcescu, N. : Question économique des Principautés Danubiennes, în Opere, vol. I, partea a II-a, Bucureşti, Ed. G. Zane, 1940.

G. Bogdan-Duică : Un colaborator al „Curierului românesc", în „Viaţa românească", 1906.

Bolliac, Cezar : Opere, Ediţie, note şi bibliografie de Andrei Rusu, cu o introducere de George Munteanu, vol. I—II. Bucureşti, E.S.P.L.A. 1956.

Bourgin, H. : Fourier, contribution à l'étude du socialisme français, Paris, 1905.

C.(ojocaru) Ion : Despre socialismul utopic în România, Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Comunist din România, 1957, nr. 1—2.

Campanella, T. : Cetatea soarelui, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1959.

Călinescu, George : Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, Bucureşti, 1941.

Cartojan, N. : Un proiect de falanster în Moldova la 1841, în Convorbiri literare, 1919, nr. 11.

Constantinescu, N.N. : Aspecte ale dezvoltării capitalismului premonopolist în România, Bucureşti, E.S.P.L.P. 1957.

Constantinescu, N. N. : „Locul lui Diamant în istoria gîndirii economice din România", în Analele Academiei Republicii Populare Române, vol. XI. 1961.

Convorbiri literare, anul XVII,1.IV.1883 — 1.III.1884, Iaşi, 1884.

Cornea, Paul : Studii de literatură română modernă, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1962.

Deac, Augustin : Internaţionala I şi România, Bucureşti, Editura politică, 1964.

„Curierul românesc", anii 1830, 1834, 1836.

Diamant, T. : Scrieri economice (cu o introducere şi sub îngrijirea prof. Gr. Mladenatz), Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958.

Deleanu, N. : Scurt istoric al mişcării socialiste din România, Bucureşti, 1947.

Filitti, I. C. : Domniile române sub Regulamentul organic, Bucureşti, 1915.

Dobre, Gh. : Din istoria socialismului utopic în România, în vol. S. B. Kan, Istoria ideilor socialiste, Editura politică, 1964.

Fourier, Ch. : Le nouveau monde industriel et sociétaire, ou invention du procédé d'industrie attrayante et naturelle, distribuée en séries passionnées, Paris, 1829.

Fourier, Ch. : La fausse industrie, 1835—1836.

Fourier, Ch. : Pièges et charlatanisme des deux sectes Saint-Simon et Owen .... , Paris, 1831.

Friedberg, M. : L'influence de Charles Fourier sur le mouvement social contemporain en France, Paris, 1927.

Greceanu, St. P. : Genealogiile documentate ... I, Bucureşti, 1913.

Fourier, Ch. : Opere economice, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1966.

Constantin, G. Giurescu : Principatele Române la începutul secolului XIX, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1957.

J. Gaumont, J. : Histoire generale de la cooperation en France, Paris, 1924.

Hennequin, Victor : Organisation du travail d'après la théorie de Ch. Fourier, 3-e édition, Paris, 1848, 195 p. (existentă în biblioteca Costaforu).

Înţelepte şi folositoare învăţături pentru îndreptarea bunelor năravuri ..., ed. a II-a, 1835.

Istoria economiei naţionale, vol. I. Bucureşti, Editura de stat didactică şi pedagogică, 1965.

Istoria filozofiei, vol. II, Bucureşti. Editura ştiinţifică, 1959.

Istoria României, vol. III, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

Kan, S. B. : Istoria ideilor socialiste, Bucureşti, Editura politică, 1964.

Lancaster, Joseph : Système anglais d'instruction «...», Paris, 1815.

Lungu, Ion : Gîndirea social-politică şi filozofică a lui Samuil Micu, în „Din istoria filozofiei în România", 1957.

Lungu, Ion : Idei iluministe în „Ţiganiada" lui Ion Budai-Deleanu, în „Din istoria filozofiei în România", vol. II, 1957.

Morus, T. : Utopia, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1958.

Morton, A. I. : Utopia engleză, Bucureşti, E.S.P.L.P., 1958.

Mihordea, V. : Muncitorii petrolişti din Ţara Românească la 1830, în „Studii", revistă de istorie, an IX, nr. 5/1956.

Mladenatz, Gr. : Mişcarea cooperativă în România. Bucureşti, 1933.

Mladenatz, Gr. : Întîiul fourierist român : Teodor Diamant, Probleme economice, 1956, nr. 10.

„Muzeul Naţional" nr. 21/1836.

Negulici, I. D. : Biblioteca enciclopedică, vol. VIII.

Păcurariu, I. : Ion Ghica, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.

Pellardin, Ch. : Charles Fourier, sa vie, sa théorie, Paris, 1843.

Piru, Al: Literatura română premodernă, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964.

Popovici, D.: Santa cetate. Între utopie şi poezie, Bucureşti, 1935.

Popovici, D.: Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu, Bucureşti, 1935 (Institutul de Istorie literară şi folclor 5).

Popovici, D.: La litterature roumaine — époque de la Lumière, Sibiu, 1940.

„Românul" nr. 29/1859, nr. 29.

Sevastos, M.: Monografia oraşului Ploieşti, tip. „Cartea Românească", 1937.

Stănciulescu-Mehedinţi, I.: Fourier, doctrinar al socialismului universal şi al cooperaţiei integrale, Bucureşti, 1944.

Stănoiu, M.: Despre unele manifestări ale socialismului utopic în România (1835-1840). Organizarea unui falanster la Scăieni-Prahova, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 3 (mai-iunie), 1956.

Stoian, Stanciu: Teodor Diamant şi socialismul utopic în Principatele Dunărene, în „Analele Universităţii C. I. Parhon", Bucureşti, seria Ştiinţelor sociale, anul 1957, nr. 8.

Tomuş, Mircea: G. Şincai, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966.

Zaharescu, Ecaterina: Vechiul judeţ al Saacului în lumina istorică şi antropogeografică, în „Buletinul Societăţii geografice", XLI (1922).

Xenopol, A. D.: Istoria partidelor politice, Bucureşti, 1910.

Xenopol, A. D.: Istoria românilor din Dacia traiană, Bucureşti, 1937.

Indice de persoane

A

Alecsandri, V. — 41.
Alexandru, Costandin, chezaş — 267.
Anastasia — 44, 45.
Anastasiu, Costache, soţ agronom în falanster — 103, 141, 147, 262, 266, 292, 299, 303, 306, 309, 318, 322, 324, 342.
Anghelescu, Dinu — 115.
Anastasiu, Gheorghe, croitor, soţ agronom în falanster — 266.
Andronescu, G. — 303.
Antoniu, Anastasie — 89, 268.
Arghiropol, Manolache, judecător — 342.
Arion, Catinca — 363.
Arion, Petre — 375.
Asachi, Gh. — 27, 35.
Atanasiu, Costache — 111.
Aurelian, fiul Stăncuţei Costandineasca, primeşte 5 000 lei prin testamentul lui Em. Bălăceanu — 439 ; vezi Manoil, Aurelian.
Aurelian, P.S., agronom şi economist român, influenţat de ideile socialismului utopic — 40.

B

Bariţ, Gh. — 40.
Bădărău, Dan — 9.
Bălăceanca, Atanasia, mama lui Manolache Bălăceanu — 438.
Bălăceanu, Constantin — 56 ; în corespondenţă cu T. Diamant — 349.
Bălăceanu, Emanoil (Manolache) — 6, 10, 11, 17, 27, 44, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 129, 130, 133, 135, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 150, 151, 152, 153, 156, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197 198, 199, 201, 202, 203, 206, 212, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 226, 227, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 242, 248, 249, 250, 252, 254, 257, 258, 260, 261, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 274, 277, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 296, 297, 300, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 336, 337, 340, 341, 342, 347, 419,

431, 432, 439, 466, 468, 469, 477, 478, 479 ; arestat — 424, 425, 448, 454, 455, 456 ; chezaş pentru un „soţ agronom“ — 267 ; director al Societăţii agronomice şi manufacturiere Scăieni — 243, 250, 251, 340 ; fugar — 422 ; ia bani cu împrumut — 423, 425 ; în proces pentru împrumut de bani — 427, 428, 441 ; în osîndă (surghiun) — 457, 458 ; îşi întocmeşte diata (testamentul) — 435, 437 ; în pricină cu Iancu Bălăceanu — 453 ; maltratat la agia Bucureşti — 448—452 ; nedreptăţit în judecăţi — 429, 434, 446, 447 ; protestează contra nedreptăţilor — 443—445 ; praporcic — 331, 333, 334, 335, 337, 341, 342 ; pitar — 334, 335, 344, 424, 440 ; pîrît — 332, 339, 457 ; prieten al lui T. Diamant — 279, 347, 349, 350 ; serviciu la carantină (antiepidemică) — 423 ; subcomandir de ploton — 211.

Bălăceanu, Ioan (Iancu), soţ agronom la metohul din Bucureşti al coloniei Scăieni — 41, 56, 82, 89, 90, 92, 95, 120, 125, 130, 131, 145, 198, 207, 243, 248, 249, 268, 333, 334 ; în pricină cu fratele său — 453, 454 ; pitar — 334 ; proprietar al moşiei Finta — 455 ; versuri de Anul nou — 207, 482.

[Bălăceanu] Lucreţia (Lăcriţa), soţ agronom în falanster — 153, 263, 266, 343, 436, 437, 460, 463 ; fiică a lui Em. Bălăceanu — 438.

Bălăceanu, Nae, paharnic — 419.

Bălăceanu, Şerban, serdar — 239.

Bălăceanu, Ştefan, magistrat — 443.

Bălcescu, Nicolaie — 16, 18, 19, 26, 41.

Băleanu, Grigore — 443.

Băleanu, Manolache — 196, 201.

Beldiman, A. — 36.

Bibescu, Gh., domnitor — 24, 26.

Bilciurescu, Iordache — 218, 301.

Blanc, Louis — 40.

Bogdan-Duică, Gh. — 8.

Boghianu, Stan, soţ agronom în falanster — 262.

Boldescu, paharnic — 420.

Bolliac, C. — 5, 7, 41, 42, 44, 72.

Bölöni, Farkaş Şandor — 5.

Borănescu — 121, 140, 153, 180, 181, 182, 259, 264, 302.

Bozianu, Petrache — 89, 268.

Brăiloiu, Costică — 41.

Brissot [Jacques-Pierre], fondează societatea „Prietenii negrilor“ — 385, 395.

Broglie — 385, 395.

Budai-Deleanu, Ion — 33, 34.

Bugnariu, Tudor — 9.

Bujoreanu, C. — 106, 239.

Bujorescu, Costache — 238.

Bulgărescu (Bulgaru), Costache, soţ agronom în falanster — 122, 261, 266, 269, 297, 301.

Burduje, Dumitru, clucer în Moldova — 373.

Buzdrunoiu, Grigore, soţ agronom în falanster — 262.

Buzdrunoiu, Niţu, soţ agronom în falanster — 262.

C

Calistrat, medelnicer — 261.

Calistrat, şetrar, chezaş pentru un soţ agronom — 267.

Cantacuzino, Costache — 200 ; *Constantin* — 352, 354.

Cantacuzino, Gh. — 277 ; face catagrafia obiectelor decedatului T. Diamant — 279.

Carada, Nicolae, inginer hotarnic — 365.

Cartojan, N. — 8.

Catargi, Barbu — 41, 348, 349.

Catinca, chezaşă pentru un soţ agronom, fiul ei —267.

Călin, Dinu — 102.

Cărbunescu, Ioan (Ioniţă), soţ agronom în falanster — 92, 95, 108, 123, 141, 147, 262, 266, 291, 297, 301, 306, 313, 315, 317, 324, 337, 341, 342, 343.

Cernovodeanu, Constandin, pitar — 375.

Chiriţă sin Stan Obedea — 251.

Ciocîrlan, Scarlat, soţ agronom în falanster — 89, 92, 268.

Cîmpineanu, Ion — 24, 25, 26, 56, 196, 201 ; membru al societăţii de agricultură — 364 ; privare de libertate — 468.

Cîrjanovschi, Gheorghe, soţ agronom în falanster — 141, 147, 262, 292, 299, 303, 306, 318, 324, 342.

Cléobule — 154.

Clucerescu, Matache, serdar — 216, 234, 442.

Cocorăscul, Alexandru, judecător — 424.

Cocoşatul, Stan, morar la falanster — 116.

Cojescu, Chiriac, pitar, creditor al lui Teodor Diamant — 375.

Cojocaru, Tudorache, chezaş pentru soţ agronom — 267.

Colson — 25.

Conache, Costache, găzduieşte la Iaşi pe T. Diamant — 36, 367, 368, 372, 373.

Considérant, Victor — 6, 47.

Constantinescu, N.N. — 9, 194, 196.

Constantinescu, Stamate — 86.

Copcea, Panaiotache, inginer hotarnic — 365.

Cornea, Paul — 36.

Cornescu, M. — 260 ; şeful Departamentului dreptăţii — 462.

Costandin, băcanul din Cîmpina, dă ajutor la înmormîntarea decedatului T. Diamant — 377.

Costandin, medelnicer, chezaş pentru un soţ agronom — 267.

Costandin, Costache, soţ agronom în falanster — 141, 147, 266, 292, 299, 303, 306, 309, 311, 318, 324, 342.

Costandin, Ion, soţ agronom în falanster — 141, 147, 262, 266, 291, 298, 302, 305, 308, 317, 323, 341.

Costandin, Toma, soţ agronom în falanster — 102, 141, 143, 147, 155, 261, 266, 269, 292, 297, 299, 303, 306, 311, 314, 316, 317, 324, 341, 342 ; reclamă ocîrmuirii jud. Saac — 466.

Costandineasca, Mariţa, soţ agronom în falanster — 263, 266, 437, 439.

Costandineasca (Bălăceanca), Stăncuţa, soţ agronom în falanster, locţiitor al directorului societăţii agronomice şi manufacturiere — 58, 86, 131, 157, 166, 186, 191, 219, 263, 266, 315, 330, 337, 480 ; chezaşă pentru un soţ agronom — 267 ; în judecată cu Lucreţia Bălăceanu-Dragomirescu — 438 ; obţine moştenire de la Em. Bălăceanu — 436, 437.

Costandineasca, Vitoria, soţ agronom în falanster — 266, 439.

Crateru (Crateros), Hristofor, agronom al falansterului, soţ agronom (lista C) — 17, 67, 72, 78, 86, 89, 90, 92, 107, 111, 131, 222, 268.

Crăciunescu, Niţu, logofăt al 3-lea — 425.

Creţu, Aron, profesor public, chezaş pentru un soţ agronom — 267 ; subscrie testamentul (diata) lui Manolache Bălăceanu — 438.

Creţulescu, Ch. (Scarlat), prieten al lui T. Diamant — 348, 349.

Creţulescu, Constantin — 347, 348, 349 ; prezidentul tribunalului de comerţ — 458.

Creţulescu, Elenca — 347, 349.

Creţulescu, Jean — 347, 349.

Creţulescu, Săftica — 348, 350 ; locuinţa lui Barbu Diamant — 349, 350.

Cristurean, J. — 348, 349.

Crîmpu, Manolache, soţ agronom în falanster — 89, 91, 165, 168, 219, 220, 222, 268.

Cuţarida, Vasilache — 376.

D

Davidescu, Ioniță — 89, 268.
Dănciulescu, Mihalache, soț agronom în falanster — 85, 89, 103, 104, 128, 139, 143, 148, 175, 250, 251, 252, 268.
Dănescu, Nicolae, soț agronom în falanster — 262.
Dedu — 65.
Deleanu, Nicolae — 8.
Diamant, Barbu — 45, 57, 347, 349, 352, 353, 355, 375, 376; numerar la obștească epitropie — 356.
Diamant, Teodor, adept entuziast al socialismului utopic, propagă fourierismul în Franța și România, soț agronom în falansterul Scăieni — 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 27, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 89, 90, 92, 97, 98, 99, 103, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 138, 139, 150, 151, 152, 155, 156, 158, 161, 185, 192, 193, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 208, 212, 214, 215, 228, 229, 237, 238, 241, 268, 277, 290, 291, 297, 298, 307, 310, 347 348, 350, 351, 376; autor al broșurii „Aux amis...“ — 387, 397; autor de articole în „Curierul românesc“ — 401, 404; autorul memoriului cu privire la crearea de falanstere în Moldova — 405; cere domnitorului post — 358, 359; cere vînzarea viei — 469, 470, 471; creditorii săi — — 372, 375, 376, 378; dă lecții de matematici și inginerie — 365, 366; elev la colegiul din București — 362, 363; elev în corpul de cadeți — 360, 361, 363, 405, 411; inginer hotarnic — 362. 363, 364, 367, 368, 371, 377, 411. 471, 472, 473, 474; întocmește plan „asupra iconomii îmbunătățirii soartii țiganilor“ — 278; locuiește temporar la Cîmpina, Mărgineni — 367, 373; soț agronom, membru fondator al falansterului societății agronomice și manufacturiere Scăieni — 268, 363, 364; pasiv patrimonial la deces — 278, 475, 476; revine în patrie — 353; plan colonie agricolă-industrială în Moldova — 408, 410, 411, 414, 415; posedă cărți — 278; posedă planul orașului București, harta Moldovei și Țării Rom. — 279; pregătește falansterul românesc, în corespondență cu Charles Fourier — 212—214, 228—229, 278, 279; scrie în patrie — 347—350, 352, 353, 354, 355; scrie lui Charles Fourier — 212—214; scrie lui Ion Ghica — 228, 229; „strîmtorat de cheltuieli“ — 358; subscrie testamentul lui Em. Bălăceanu — 438; vinderea instrumentelor inginerești după deces, spre plata datoriilor — 369, 371, 374.
Dimancescu, Nicolae, polcovnic — 452, 453.
Dincescu, Costandin, soț agronom în falanster — 262, 266.
Dincescu, Dumitru, soț agronom în falanster — 266.
Dincescu, Ioniță, soț agronom în falanster — 262, 266.
Dincescu, Radu, soț agronom în falanster — 262, 266.
Dinu, vizitiu — 262.
Dobre, Gheorghe — 10, 194, 196.
Docateli — 132.
Dometie, chezaș pentru un soț agronom — 267.
Dositeu (fond de bursă pentru T. Diamant la studii) — 351, 352.
Dragomirescu, Sava, conțopist, soț agronom în falanster — 461, 462, 463.
Dühring — 401.
Dumitreasa, Marghioala, soț agronom în falanster — 266.
Dumitreasa, Stana, soț agronom în falanster — 266.
Dumitreasa, Sora, soț agronom în falanster — 266.
Dumitru — 65.
Dumitru, chezaș pentru un soț agronom — 267.

E

Eichtal (d') — 49.
Enache, băcanul — 420.
Ene, Stoenescu Constantin — 89.
Enescu, Grigore, soț agronom în falanster — 262.
Enfantin, Prosper (Père Enfantin) — 47, 49, 382, 392.
Engels, Friedrich — 7, 29, 30, 31, 32, 43.

F

Faca, Costandin, al 2-lea postelnic, membru al Societății de agricultură a României — 364.
Fălcoianu, Costache, judecător — 424.
Filipescu, Alexandru — 300, șeful Departamentului dreptății — 362.
Filipescu, C. — 296.
Filipescu, D. — 237.
Filipescu, Mihăiță — 106, 238, 239.
Filipescu, Mitică — 25, 26.
Filipescu, N., judecător la Înaltul divan — 443.
Filipeasca, Tarsița — 171, 236, 237.
Filitti, Dositei — 45.
Fleoanță, Stan — 116.
Florescu, A., judecător — 342.
Florescu, Emanoil — 461.
Fourier, Charles — 5, 6, 7, 30, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 57, 58, 66, 67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 84, 87, 91, 92, 94, 99, 105, 112, 114, 121, 134, 137, 138, 139, 140, 148, 149, 151, 208, 212, 228, 229, 241, 382, 383, 386, 392, 393, 395, 396, 398, 399.
Fratoștițeanu, Dimitrie, inginer hotarnic — 365.

G

Galati, Costandin, stolnic — 457.
Gaudi, Wilhelm Karl, spițer, vinde medicamente lui T. Diamant pe credit — 375.
Gavrilescu, Lazăr — 365, 366.
Gavrilescu, Petrache, elev (de inginerie) al lui Teodor Diamant — 365, 366, 367; creditor al decedatului T. D. — 375.
Gheorghe (jupîn) — 239.
Gheorghe, logofătul, epistat de moșie — 130, 431.
Gheorghiad, Anastase, chezaș pentru un soț agronom — 267.
Gheorghiu, Costandin, chezaș pentru un soț agronom — 267.
Ghica, Alexandru, director în Logofeția dreptății — 91, 220; ajută falansterul — 446.
Ghica, Alexandru, domnitor în Țara Românească — 24, 25, 26, 46, 51, 109, 110, 146, 164, 166, 170, 171, 176, 183, 184, 185, 192, 201, 207, 222, 226, 239, 242, 252, 269, 286, 287, 297, 299, 358, 359, 430, 432, 435; 467; fost mare spătar — 212.
Ghica, Mihail, ministru din lăuntru, prezidentul Sfatului ad-tiv, prezidentul Societății de agricultură a României — 17, 72, 183, 286, 294, 295, 364.
Ghica, G. Costandin — 443.
Ghica, Grigore, hatman din Moldova, împrumută cu bani pe T. Diamant — 374, 376.
Ghica, Ion (Ianco) — 7, 41, 42, 45, 47, 48, 49, 60, 72, 79, 80, 81, 98, 113, 114, 192, 195, 196, 198, 201, 229, 374, 375, 376.
Gold, C. I., inginer hotarnic — 480.
Golescu, Dinicu — 35, 36, 46.
Golescu, I., judecător — 341.
Golescu-Negru, G. Al. — 41.
Grădișteanu, Grigore, biv vel vistier — 363.
Greceanu, Șt. — 7, 56, 79, 122, 192, 193, 194, 195.
Guizot — 385, 395,

H

Heliade-Rădulescu, I. — 5, 10, 27, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 52, 73 ; prieten al lui T. Diamant — 348, 349.
Hristache de la comisia de Negru (Bucureşti) adevereşte contractul unui soţ agronom — 251.

I

Iacobson, Arnold, aghiotant domnesc, viceprezidentul Societăţii de agricultură a României — 364.
Iatropol, C., prezident tribunalul de comerţ Bucureşti — 249, 252.
Ierbaru, Mihalache, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Ierbaru, Nicolae, croitor, soţ agronom în falanster — 141, 143, 147, 266, 292, 299, 303, 306, 318, 322, 324, 342.
Ilie, popă, duhovnic din satul Scăieni, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Iliescu, Iancu, soţ agronom în falanster — 84, 86, 95, 102, 157, 161, 166, 191, 199, 216, 217, 218, 219, 237, 239, 262, 266, 274, 275 ; semnează testamentul lui M. Bălăceanu — 438 ; socotelile fermei Scăieni — 469.
Iliovici, Gheorghe, procuror asistent la facerea inventarului („catagrafiei") de avutul decedatului Teodor Diamant — 279.
Ioana, chezaşă pentru soţi agronomi — 267.
Ioana sin Nistor — 375.
Ion bucătarul, soţ agronom în falanster — 141, 262.
Ionescu Dincă, soţ agronom în falanster — 262.
Ionescu (de la Brad), Ion — 5, 18, 41.
Ionescu (Ioan), Ştefan, soţ agronom în falanster — 86, 89, 105, 112, 123, 233, 304.
Ioniţă, Mihai — 86.
Ioniţă sin Mincu, martor în contractul unui soţ agronom — 251.
Ioniţă vameşul persecută pe soţii agronomi — 167, 220, 225, 227, 235.
Iordache, neguţător, copărtaş la sechestrul Scăienilor — 36, 142, 160, 164, 172, 176, 221, 224.
Iordache argatul, soţ agronom — 262.
Iosif al II-lea — 33.
Ivan, Manolache, căminar, judecător — 328.

J

Jianu, Dim, prieten al lui Teodor Diamant — 348, 349.

K

Kan, S. B. — 10, 196.
Kiselev [P. D.] — 51, 211, 212.
Kretzulescu, „Charles" — 79, 229.
Kretzulescu, Nicolae — 60, 72, 80, 229 ; duce lui Charles Fourier corespondenţă de la Teodor Diamant — 212, 213, 214, 215.

L

Lancaster, Joseph — 154, 155.
Lazăr, Gh. — 27, 35.
Lenin, V. I. — 5, 31, 32, 34, 149.
Lenj, Ioan — 320, 322, 323.
Lepetit şi Sal, creditori ai lui T. Diamant — 368, 370, 372, 375.
Lezviodax, pitar, judecător în procesul soţilor agronomi — 321, 322, 323.

M

Mably — 30.
Macedonschi, D. — 26.
Maier, medicul domnitorului şi membru al Societăţii de agricultură a României — 364.
Maior, Petru — 33, 34.
Manoil, Aurelian, soţ agronom în falanster — 152, 266, 439.
Manoil, Titu, soţ agronom în falanster — 266, 439.
Manoleasca, Herselia, soţ agronom — 152, 266, 439.
Manu, Ioan, şeful Departamentului din lăuntru — 452, 455, 456.
Mapa(h) — 98.
Marcovici, Simeon, chezaş pentru un soţ agronom — 261, 267.
Marcovici (Marcu Diilă), Nicolae, soţ agronom în falanster — 155, 261, 266, 269, 297, 300, 301.
Marcu, N. — 113.
Marin — 65.
Marin, Stan — 86.
Marinovici, A. — 270.
Matei, Radu, soţ agronom în falanster — 261.
Marx, Karl — 7, 14, 28.
Mauritz, arhitect de falanster (în Franţa) — 79, 108, 213, 215, 228, 229.
Mavrodin, Toma — 376.
Maxim, Dimitrache, locuitor din Cîmpina, dă ajutor la înmormîntarea decedatului T. Diamant — 377.
Mărunţelu, Gheorghe, răpeşte (pentru T. Zaplan) din avutul falangei soţilor agronomi — 116, 124, 232.
Mehtupciu, Iamandache (Diamandi) — 44, 358.
Micu-Clain, Inocenţiu — 33.
Miha(i)lovici, Gh., croitor, soţ agronom în falanster — 92, 141, 147, 266, 292, 303, 306, 309, 317, 324, 342, 343.
Mihalovici, Nicolae, soţ agronom în falanster — 262.
Mladenatz, Gr. — 8, 9, 10, 98, 193, 194, 196, 208, 212, 404.
Montesquieu — 381, 391.
Morelly — 30.
Moroiu, Constantin — 35 ; prieten al lui T. Diamant — 348, 349.
Moscu, St. (Étienne), relaţii băneşti etc. cu T. Diamant — 351, 352.
Movy, funcţionar consular — 370.
Mulţescu, C. — 252.
Mumuleanu, Barbu, Paris — 36.
Murgu Eftimie — 26.

N

Napoleon — 381, 391.
Negulescu, Costache, grefier în procesul soţilor agronomi — 319.
Nenciulescu, Alexandru, magistrat în procesul soţilor agronomi — 443.
Negulici, I. — 5, 41, 72.
Nicolae sin Ilie, dă mărturie într-un înscris al soţilor agronomi — 315.
Nicolescu, duce lui Diamant la Paris veşti din ţară — 347, 349.
Niculeasca (Catinca), chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Niculescu, Niculache — 41.
Niculescu, Stavrache — 41.
Nohaia, Sandul, soţ agronom în falansterul Scăieni — 108, 109, 122, 127, 146, 147, 189, 194, 263, 267, 291, 297, 301, 306, 313, 314, 315, 318, 322, 324, 328, 341, 342 ; „arestuit" la hătmănie — 467.

O

Oreasca, Elenca — 436, 460.
Oteteleşanu, Grigore, inginer hotarnic — 365.
Oteteleşanu, Nicolae, inginer hotarnic — 365.
Ovidius — 70.
Owen, Robert — 30, 50, 382, 384, 392, 394.

P

Palade, Teodor — 89, 154, 268.
Pandele, Ioniţă, soţ agronom în falanster — 261.
Pangratie, prieten al lui T. Diamant — 348, 349.
Papadonat, Costandin (Costache), soţ agronom în falanster — 141, 147, 261, 266, 292, 299, 303, 306, 309, 317, 324, 341, 342.

Papadonat, Mihail lipscanul, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Paraschivescu, I. — 89 ; soţ agronom (lista C) — 268.
Pascali, Ioniţă, soţ agronom în falanster — 266.
Penescu, I. — 132.
Petre sin popa Ştefan (Popescul), soţ agronom în falanster — 261, 292, 299, 306, 309, 324, 342, 343.
Petrescu, C. — 254, 288, 359, 430, 435, 462.
Petrovici, Luca, creditor al lui T. Diamant — 367, 375.
Piuariu-Molnar, Ioan — 33.
Pîcleanu, N., paharnic — 88, 89, 95, 104, 153, 180, 181, 182, 190, 194, 195, 259, 264, 265, 283, 285, 321, 330.
Pîrvu, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Pîrvu, fierarul, soţ agronom în falanster — 262.
Pîrvuleasa, Mira, îngrijitoare la pensionul falansterului — 266.
Pleşoianu, Gr. — 35, 155.
Podean, Dobre, logofăt — 419.
Podeanu, Sava — 117, 118, 271 ; despre stricăciuni la acareturi — 466.
Poienaru, C., grefier în procesul soţilor agronomi — 342.
Poienaru, Petrache, comisul, director al şcolilor naţionale — 35 ; membru al Societăţii de agricultură a României — 364 ; vînzarea instrumentelor inginereşti ale decedatului T. Diamant — 374.
Pogor, Vasile — 36.
Politi, D. — 293, 294, 302.
Pop, Constandin, împrumută cu bani pe T. Diamant — 353, 354.
Pop, Gheorghe — 155.
Pop, I.M.G., prieten al lui T. Diamant — 348, 349.
Pop, Teodorache, creditor al defunctului T. Diamant — 376, 377.
Popa, Ştefan, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Pop-Marţian, Dionisie — 113.
Popovici, Alexandru, inginer hotarnic — 364.
Popovici, D. — 10, 11, 35, 48, 49, 60, 98, 194, 259, 265, 291.
Popovici, Manoil (Manole), soţ agronom în falanster — 141, 147, 262, 266, 299, 303, 306, 318, 324, 342.
Popovici, Petre, pantofar, soţ agronom în falanster — 92, 141, 147, 266, 303, 318.
Poteca, Eufrosin — 35, 154 ; prieten al lui Teodor Diamant — 348, 349.
Prededici, inginer hotarnic — 364.
Psaltu, Dimitrache, stolnic — 358.

R

Racoviţă, A. — 277 ; aduce în ţară scrisoare de la T. Diamant — 348, 350.
Radu, Matei, soţ agronom în falanster — 261, 266.
Rafailă, Ghiţă, vechil, avocatul obşteştii epitropii — 425, 441.
Ralea, Constandin — 89 ; soţ agronom (lista C) — 268.
Rasti, medic, consultă pe bolnavul Em. Bălăceanu — 314.
Răduleasca, Zinca, soţ agronom (în pensionul falansterului) — 263, 266, 436.
Rădulescu, Sava — 419, 422.
Roset, Scarlat, secretarul societăţii de agricultură a României — 364.
Rosetti, C. A. — 5, 41.
Rosetti-Roznovanu, Nicolae — 154.
Ruckman, baron, consul — 467.
Russo-Locusteanu — 39, 40.

S

Sachelarie, Hristodor, în corespondenţă cu T. Diamant — 347, 349.
Saint-Simon — 5, 30, 38, 46, 47, 50, 382, 384, 392, 393, 394.
Salmen, Ernest, inginer hotarnic — 364.
Samuel, Micu — 33, 34.
Samurcaş, Ioan, pitar, creditor al lui T. Diamant — 375.
Schina, Efstatie, avocat al unor soţi agronomi — 309, 311, 312, 328, 343.
Serghiescu, [M.] — 26.
Süarov, Agapie — 234.
Simeon, duhovnicul, chezaşul unui soţ agronom — 267.
Slătineanu — 44.
Staël (De) — 385, 395.
Steindel, agronom — 110.
Stoenescu, Ene Constandin, soţ agronom (lista C) — 268.
Stoian, Stanciu — 9, 194.
Stoică, Ioniţă sin Rusul, cumpără boi de la direcţia fermei societare Scăieni — 109, 328.
Sturza, Mihail, domnitor regulamentar în Moldova — 24.

Ş

Şerbănescu, Costache, soţ agronom în falanster, secretar al societăţii agronomice şi manufacturiere Scăieni — 83, 86, 105, 110, 111, 126, 127, 131, 141, 147, 155, 169, 189, 202, 261, 266, 269, 296, 297, 301, 306, 313, 315, 316, 317, 320, 321, 323, 324, 329, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 344 ; secretar cancelarie, taie la vie, sapă porumb — 336, 337.
Şeinescu, D. — 305.
Ştefan, Ioan, soţ agronom (lista C) — 478.
Ştefandache, C., medelnicer, soţ agronom — 84, 191, 274, 275, 343, 344.
Şincai, Gheorghe — 33, 34.
Şuţu, N. — 54.

T

Tausch (De), general maior — 360, 361.
Tăutu, Ionică — 36.
Telegescu — 26.
Tomescu, Daniil — 154.
Trestioreanu, Gh. — 119, 462, 463.
Tudoreasa, Marghioala, soţ agronom în pensionul falansterului — 266.

U

Ureche, C., pitar în Moldova — 373.
Urlăţeanu, Costache, avocat — 158, 438.

V

Vadasi, Costache, chezaş pentru un soţ agronom — 267.
Vaillant — 26.
Vasilescu, N., serdar, adevereşte prin semnătură contractul unui soţ agronom — 249.
Văcărescu, Iancu — 36.
Văcărescu, Nicolae — 36.
Văcărescu, Tudor, mare ban, magistrat la Înaltul divan — 342, 344.
Velescu, P., semnează ca martor în testamentul lui Em. Bălăceanu — 438.
Velicul, dorobanţ — 313.
Veniamin, mitropolit în Moldova — 155.
Vernescu, Ioan, prezident la judecătoria Saac — 462.
Vile, Dimitrie — 154.
Vladimirescu, Tudor — 35.
Vlădoianu, Iancu — 41.
Voica, chezaşă pentru un soţ agronom — 267.
Vretos, Ioan, profesor, soţ agronom în falanster — 103, 141, 147, 155, 158, 191, 202, 261, 266, 296, 297, 306, 313, 315,

316, 317, 321, 324, 329, 336, 337, 341, 342, 344 ; trimis sub arest — 466.
Vretos, Luxandra, chezaşă pentru un soţ agronom — 267.

W

Wilberforce, William (1759—1833), apără cauza abolirii sclaviei — 385, 395.

X

Xenopol, Al. D. — 16, 25.

Z

Zaplan, Tudor, neguţător în pricină cu soţii agronomi, sechestrează moşia Scăieni — 83, 91, 124, 142, 157, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 198, 216, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 227, 230, 231, 233, 234, 235, 239, 272, 275, 276, 316, 335, 340, 343, 432, 443, 445, 446, 447, 469.
Zucker, medic, membru în societatea de agricultură a României — 17, 109, 364.

Indice de numiri geografice

A

Adrianopol — 13, 15, 20, 21.
Africa — 52, 154, 399.
Alexandria, tîrg — 179.
America — 154, 382, 392, 406, 412 ; mare exploatare agricolă-industrială experimentală — 409, 415 ; North-American Phalanx — 6 ; Texas — 6.
Anglia (Englitera) — 7, 180, 258, 382, 392, 402, 403.
Asia — 154.
Austria — 351, 403.

B

Bavaria — 45, 68, 241, 360, 361, 363, 403 ; harta Bavariei, în posesia lui T. Diamant — 279.
Bălţii, plasa — 133.
Băneşti, comună, sat, raion Cîmpina, regiunea Ploieşti — 278.
Belgia — 406, 409, 412, 415.
Besançon, localitate natală a lui Ch. Fourier — 6, 70, 71, 79, 85, 112.
Boldeşti, azi în regiunea Ploieşti — 122.
Boston — 6.
Brăila, oraş regional, reşedinţa raionului Brăila, regiunea Galaţi — 15, 23, 132, 333.
Bristol — 382, 391.
Brusa — 40.
Bucov, capitala jud. Saac, azi comună, sat în regiunea Ploieşti — 100, 122, 123, 168, 200, 231, 236, 293 ; judecătorie — 168, 171, 172, 174, 198.
Bucureşti — 17, 44, 51, 67, 71, 72, 82, 89, 90, 95, 96, 100, 104, 109, 113, 116, 118, 120, 123, 125, 127, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 143, 144, 145, 146, 154, 158, 181, 183, 185, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 208, 212, 213, 214, 215, 228, 229, 238, 245, 246, 248, 249, 257, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 271, 284, 285, 288, 291, 292, 293, 295, 299, 300, 301, 302, 304, 308, 316, 320, 328, 333, 334, 340, 341, 349, 350, 351, 353, 354, 358, 375, 399, 404, 422, 428, 448, 459 ; agia poliţiei — 269 ; Curtea-Veche, mahala — 262 ; Gorgani, mahala — 262 ; Hagiul, mahala — 262 ; localitatea natală a lui Teodor Diamant — 360, 361 ; Mavrogheni, mahala — 251 ; metohul Societăţii agronomice şi manufacturiere Scăieni — 243, 244 ; Pantelimon, mahala — 251 ; Podul Mogoşoaei nr. 601, locuieşte Teodor Diamant — 363 ; sediul înaltului divan — 344 ; Sf-ţii Apostoli, mănăstire — 375 ; Sf. Sava, colegiu naţio-

nal, aici învaţă T. Diamant — 45, 154, 155, 359, 363 ; Tabacilor, mahala, locuiesc părinţii unui soţ agronom din falanster — 262 ; T. Diamant revine de la studii în oraşul natal — 353 ; Tîrgovişţii, uliţă — 251 ; Udricani, mahala — 262 ; Vilara, casă — 349, 350.
Buda — 154.
Buzău, azi oraş regional, reşedinţa raionului Buzău, regiunea Ploieşti — 54, 62 ; judeţ — 356, 366, 367, 375 ; sediu episcopal — 375.

C

Calafat, azi oraş în regiunea Oltenia — 63.
Caransebeş, oraş raional, reşedinţa raionului Caransebeş — 196.
Cărbuneşti, sat, raion Gorj, regiunea Oltenia, de aici provine un soţ agronom — 262.
Cîmpina, reşedinţa raionului Cîmpina, regiunea Ploieşti — 367, 368, 369, 370, 371, 375, 376, 377 ; aici locuieşte Teodor Diamant — 277, 278.
Colacul de Piatră — 58, 419, 420.
Condé, colonie societară experimentală în Franţa — 6, 7, 50, 67, 75, 76, 80, 83, 213, 214, 385, 394.
Constantinopol — 213, 215.
Cosîmbeşti, sat, raion Slobozia, regiunea Bucureşti — 133.
Craiova, reşedinţa regiunii Oltenia — 155, 262.

D

Daia, sat, raion Giurgiu, regiunea Bucureşti — 63.
Danemarca — 43.
Dîmboviţa (judeţ), raion Tîrgovişte, regiunea Ploieşti — 54, 63, 455, 456.
Dunărea — 15, 112.

E

Englitera, vezi Anglia.
Europa — 31, 38, 44, 108, 154, 359, 363, 399, 401, 402, 406 ; hartă în posesia lui T. Diamant — 279 ; metode de cultivare a pămîntului — 412.

F

Farm Phalanx — 6.
Finta, raion Ploieşti, regiunea Ploieşti — 453.
Flămînda — 63.
Focşani, oraş regional, reşedinţa raionului Focşani, regiunea Galaţi — 96 ; schelă — 368.
Frankfurt — 401.
Franţa (France) — 7, 37, 38, 41, 51, 52, 56, 68, 79, 151, 213, ţie universală — 405, 411.
214, 241, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 370, 392, 402, 403 ; Huningue, localitate spre Rin — 213, 214 ; societate de civiliza-

G

Galaţi, port, oraş regional, reşedinţa raionului şi regiunii Galaţi — 15, 23, 407, 413.
Geneva — 46.
Germania (Allemagne) — 351, 352.
Ghighiu, schit, mănăstire, sat, raion Ploieşti, regiunea Ploieşti — 436, 459.
Giurgiu, oraş regional, reşedinţa raionului Giurgiu, regiunea Bucureşti — 291.
Gorj, judeţ, azi raionul Tîrgu-Jiu, regiunea Oltenia — 96, 422.

I

Ialomiţa, plasă în fostul judeţ Dîmboviţa, azi în regiunea Ploieşti — 453.
Iaşi, oraş regional, reşedinţa raionului şi regiunii Iaşi — 154, 155, 211, 367, 368, 371, 372,

374 ; Academia mihăileană — 113 ; Diamant locuieşte şi adresează Consiliului ad-tiv memoriul său — 405, 411.
Ilfov, judecătorie — 147, 300, 303, 306, 331, 332, 424, 425 ; judeţ — 67, 333.

K

Kuciuk-Kainargi — 13.

L

Lyon — 381, 382, 392.

M

Manchester — 382, 391.
Mărgineni, pînă în secolul al XIX-lea mănăstire ; azi în regiunea Ploieşti — 66, 197, 198, 277, 278, 375.
Mehedinţi, judeţ, azi în regiunea Oltenia — 96, 290, 305, 461.
Ménilmontant, colonie saint-simoniană — 47, 48, 49.
Metz — 382, 392.
Mizil, azi oraş raional, reşedinţa raionului Mizil, regiunea Ploieşti — 62.
Moldova : vezi *Principatele române, România.*
München (Münich) — 45, 46, 48, 68, 158, 241, 347, 349, 358, 359 ; şcoală de cadeţi urmată de T. Diamant — 360, 361, 405, 411.

N

Nancy — 382, 392.
Neapole — 403.
New-Jersey — 6.

O

Odesa — 154.
Olanda — 402, 406, 412 ; mare exploatare agricolă-industrială experimentală — 409, 415.
Olimp — 70.
Olt, rîu — 305.

P

Pantelimon — 17, 110 ; fermă — 165, 183, 269.
Paraguay — 406, 412.
Paris — 9, 41, 46, 47, 48, 49, 51, 68, 79, 154, 180, 212, 214, 215, 228, 229, 241, 258, 347, 348, 349, 351, 353, 399 ; localitatea de apariţie a broşurii „Aux amis de la liberté...“ — 379, 387, 389, 397 ; străzi : l'École de Medecine — 348, Mauthurins — 50, *Mr.* le prince — 353 ; Universitatea frecventată de Teodor Diamant — 359, 363, 439.
Piteşti, azi reşedinţa regiunii Argeş — 96.
Pîrscov, plasă, azi în raionul Buzău — 375.
Pleaşa, azi în raionul Ploieşti, regiunea Ploieşti — 106.
Ploieşti, azi reşedinţa raionului şi regiunii Ploieşti — 62, 68, 100, 122, 123, 164, 200, 202, 216, 219, 221, 239, 256, 334, 335, 369, 459 ; tribunalul — 371, 377.
Podenii Vechi, sat în judeţul Saac, azi în raionul Teleajen, regiunea Ploieşti — 421.
Podgoria, plasă, azi în teritoriul regiunii Ploieşti — 190, 191, 194, 217, 218, 301, 302, 332, 333.
Prahova, judeţ, azi raionul Cîmpina, regiunea Ploieşti — 22, 54, 62, 66, 67, 200, 236, 333, 334, 419 ; tribunal — 200, 230, 277, 344, 366, 367, 378, 472.
Principatele române (Moldova şi Valahia) — 6, 13, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 41, 53, 66, 99, 154, 155 ; Moldova şi Valahia, hartă găsită în arhiva lui T. Diamant — 278.
Prusia — 402.

R

Răteşti — 375.
Rîmnic, sediu episcopal — 261.
Rîmnicu-Sărat — 54.
România (Moldova, Ţara Românească, Transilvania) — 8, 9, 60, 100, 153, 194, 196, 202, 203, 215 ; Moldova — 8, 14, 15, 19, 24, 34, 35, 40, 53, 54, 99, 138, 155, 368, 372, 378, 401, 404, 405, 410 ; obiecte lăsate acolo de T. Diamant — 278 ; proiect de colonie agricolă-industrială model — 408, 409, 414, 416 ; Transilvania — 28, 32, 34, 40, 62, 155 ; Ţara Românească, Principatul Românesc, Valahia, Muntenia — 15, 18, 19, 22, 24, 25, 34, 35, 36, 40, 51, 52, 53, 54, 62, 63, 67, 71, 78, 80, 93, 96, 111, 122, 132, 148, 154, 155, 173, 192, 211, 212, 213, 214, 222, 225, 226, 239, 242, 254, 258, 286, 287, 297, 299, 354, 359, 360, 361, 362, 363, 368, 372, 373, 378, 401, 403, 424, 430, 435 ; Divanul judecătoresc — 427 ; Divanul săvîrşitor — 422 ; hărţile Valahiei (în posesia lui T. Diamant) — 279 ; Înaltul divan — 440, 441 ; societatea de agricultură — 405, 411.
Rusia — 25, 154, 403.
Ruşi (de Vede) — 238.

S

Saac, Săcueni, judeţ, dispărut, azi teritoriul în raioanele Ploieşti şi Teleajen, regiunea Ploieşti — 14, 22, 29, 54, 62, 63, 67, 68, 86, 96, 103, 106, 110, 115, 116, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 134, 136, 153, 157, 160, 166, 167, 168, 171, 180, 200, 206, 216, 217, 219, 220, 222, 232, 235, 236, 239, 241, 242, 243, 250, 254, 257, 259, 263, 264, 265, 269, 270, 271, 272, 274, 283, 284, 285, 292, 293, 294, 295, 296, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 308, 310, 316, 321, 322, 323, 324, 330, 332, 333, 419, 423, 426, 429, 460, 466 ; Saac, judecătorie, tribunal — 216, 221, 223, 227, 230, 232, 233, 239, 240, 250, 273, 275, 289, 290, 316, 317, 332, 335, 338, 343, 428, 429 ; abuzuri — 432, 456, 459, 461.
Bighilinu, vie 111 ; Sărata, vie — 356, 469.
Sardinia — 402.
Scăieni, moşie, azi sat în raionul Ploieşti, regiunea Ploieşti — 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 22, 26, 27, 29, 40, 50, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 146, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 203, 216, 217, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 226, 227, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 239, 240, 241, 242, 250, 257, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 273, 274, 283, 284, 285, 287, 289, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 301, 302, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 313, 316, 320, 321, 323, 328, 329, 330, 331, 335, 336, 340, 344 ; colonie fourieristă — 268, 270, 271, 284, 293, 294, 295 ; comunitate societară — 168, 169, 174, 175, 179, 182, 185, 186, 192, 301 ; falangă — 177 ; falansterul — 171, 172, 192, 195, 198, 202, 206, 215, 229 ; fermă — 110, 122, 124, 125, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 142, 143, 243, 244, 245, 250, 254, 289, 310, 312, 315, 322, 327, 335 ; directorul fermei — 469 ; Societatea agronomică şi manufacturieră — 207, 222, 224, 249, 257, 260, 264 ; tovarăşii agronomi arendaşii moşiei — 272 ; via — 111, 439 ; acareturi moşie — 344 ; agronomi — 343 ; eliberată de sub sechestru — 468 ; hotărnicie — 480 ; (moşie) ipotecată — 423, 426, 431, 432, 442, 460, 461 ; lipsă cumpărători la mezat — 458 ; satul — 459, 466 ; moara Anghelache — 115 ; delimitarea Angheleasca — 64 ; hanul de la Movilă — 123 ; zapisul societăţii agronomice de luarea moşiei în arendă — 279.
Sibiu, azi oraş regional, reşedinţa raionului Sibiu, regiunea Braşov — 155.
Slănic, azi oraş raional, raionul Teleajen, regiunea Ploieşti — 109.
Snagov, azi sat în raionul Snagov, regiunea Bucureşti — 196.
Spania — 403.
Statele Unite — 401.
Sveţia — 402.

T

Tătăroiu — 65.
Teleajenul, rîu — 62, 100, 111, 115, 271.
Teleorman, judeţ, azi raionul Turnu-Măgurele, regiunea Bucureşti — 56, 63, 67, 86, 99, 108, 111, 116, 125, 136, 224, 252, 332, 333.
Tîrgovişte, azi oraş regional, reşedinţa raionului Tîrgovişte, regiunea Ploieşti — 452, 455, 456.
Transilvania : vezi *România.*
Turcia — 25.

Ţ

Ţara Românească : vezi *Principatele române, România.*

V

Valahia : vezi *Principatele române, România.*
Valea Călugărească, azi în raionul Ploieşti, regiunea Ploieşti — 106.
Valea Orlii, sat, azi comuna Bucov, raionul Ploieşti, regiunea Ploieşti — 111, 171, 236.
Văleni (de Munte), azi oraş raional, reşedinţa raionului Teleajen, regiunea Ploieşti — 419.
Viena — 51, 110, 180, 258 ; T. Diamant în drum spre patrie — 353, 354, 439 ; universitate — 439.
Vieroşi, loc de surghiun al lui Em. Bălăceanu, azi sat în comuna Colibaşi, raionul Piteşti, regiunea Argeş — 198, 458.
Vlaşca, judeţ, azi raionul Giurgiu, regiunea Bucureşti — 63.

W

Wisconsin Phalanx — 6.

Abstract

Utopian socialism, as a distinct ideological orientation, was actively represented in Romania in the period preceding the 1848 movement, and even in the second part of last century. Appearing now within the generous context of the general enlightenment trend (which marked an era in the Romanian culture of 1780—1850), then as a self-dependent trend, yet signifying extensions of the enlightenment ideals, the Romanian Utopism stimulated and dynamized the advanced minds of the epoch during a period characterized by the upsurge of the revolutionary movements.

The prominent figure of this trend of ideas was the scholar Teodor Diamant (1810—1841). Moulded spiritually by the Fourieristic circles in the French capital (1831—1834), a close associate of the great man of Besançon and author of a propaganda booklet in support of Fourierism („Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre") published in Paris, in 1833, Diamant returned in 1834 to Wallachia with the firm belief that this was the ideal framework for experimenting the community system. After a year of intensive propaganda among progressives he succeeded in winning adherents and sympathizers, and managed in this way to set up a phalanstery on the estate of a friend in the locality of Scăieni, upon the model of the one of 1833 at Condé-sur-Vesgres.

Relying on documents discovered in public archives, the present survey endeavours to render a monographic image of the Romanian phalanstery of Scăieni (1835—1836). An historical outline of the epoch is followed by a brief chapter concentrating on the main expressions of Romanian

enlightenment and Utopian Socialism which served as a background to the emergence of the generous association at Scăieni. The inception of the phalanstery, with its corollary of characteristic facts and events is the object of a special chapter. A particular place in this chapter is assigned to a comparative examination of the theoretical and methodological Fourieristic principles and of the principles that were governing the establishment of the colony at Scăieni. Hence, spotlighted is the fact that while keeping within the general directions of the Fourieristic doctrine, those who had fathered the Romanian phalanstery opted for a pragmatic solution, seeking to adapt them to Romanian contemporary reality. Fourier was kept abreast with the endeavours in Wallachia of his pupil and associate Diamant, and was following up intently the developments. A comprehensive chapter expatiates on the many-sided activity of the phalanstery (in the sphere of agriculture, industry, supplies-and-sales, administration and training), with stress laid on its defining facets. Finally, comes a study of the imposed epilogue of the Romanian Fourieristic association, which was brutally dissolved by an angry order of the officialdom, yet not without manifestations of opposition from the community members.

The survey amends a number of unfounded opinions with circulation in the specialised literature (the modality of establishing and dissolving the phalanstery), rejects other opinions (the situation of the association's leaders after its dissolution), elucidating significant aspects — little known or totally unknown — of the sinuous history of the phalanstery.

The book concludes with an ample collection of documents, grouped from the thematic angle and most of them unpublished so far, illustrating the dramatic life of the Scăieni phalanstery. Most of them have direct reference to the history of the phalanstery. Other documents centre on the life and activity of T. Diamant, of the phalanstery leaders and are of inestimable value as to the illustration of their moral and spiritual profile. These documents appearing for the first time in a collection provide researchers with useful means for future investigations into the trend of ideas of Utopian Socialism in Romania.

The survey sets off the fact that in the history of the Fourieristic movement the Romanian phalanstery proves to have been the second and last cooperative experience carried out in the lifetime of the great utopian, achieved in this country on local initiatives with interesting and original contributions. In the history of the social-political thinking and action in Romania, the Scăieni phalanstery marks an episode of particular significance, evidencing the circulation (not only theoretically) of central motives of the common stock of utopian-socialist concepts, their espousing by the progressive circles of that time.

Résumé

Le socialisme utopique, en tant qu'orientation idéologique distincte, a été activement représenté dans notre pays dans la périodé d'avant 1848 et même dans la seconde moitié du siècle précédent. Le courant utopique roumain, qui s'est manifesté soit dans le cadre vaste du courant illuministe général (qui a fait époque dans la culture roumaine de 1780 à 1850), soit comme une orientation indépendante, mais constituant un prolongement des idéals illuministes, a fécondé et dynamisé les consciences avancées de l'époque dans une période marquée par l'essor des mouvements révolutionnaires.

La personnalité la plus remarquable de ce courant d'idées a été l'érudit Théodore Diamant (1810—1841). Formé du point de vue spirituel dans les milieux fouriéristes de la capitale de France (1831—1834), proche collaborateur du maître de Besançon, auteur d'une brochure de propagande fouriériste („Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre"), publiée à Paris, en 1833, Diamant est revenu en Valachie en 1834 avec la ferme conviction que celle-ci constituait le cadre idéal pour les expériences de l'ordre sociétaire. Au bout d'une année d'intense activité de propagande dans les milieux progressistes, il arriva à conquérir des adhésions et des sympathies, réussissant ainsi à fonder sur le domaine d'un ami, dans la localité de Scăeni, un phalanstère d'après le modèle de celui créé en 1833 à Condé-sur-Vesgres.

En s'appuyant sur des documents découverts dans les archives publiques, l'ouvrage se propose de présenter un tableau monographique du phalanstère roumain de Scăeni

(1835—1836). Apres avoir tracé le cadre historique de l'époque, l'ouvrage présente, dans un chapître concis, les principales lignes de l'aire dans laquelle se manifeste l'illuminisme roumain et le socialisme utopique qui ont donné naissance à la généreuse forme d'association de Scăeni. Le moment de la fondation du phalanstère, avec le corollaire des faits et des évènements qui lui sont caractéristiquent, constitue l'objet d'un chapitre distinct. Une place spéciale occupe dans ce chapitre l'examination comparative des principes théoriques et métodologiques fouriéristes et de ceux qui ont gouverné la fondation de la colonie de Scăeni. On y souligne ainsi le fait que les fondateurs du phalanstère roumain, tout en maintenant les cadres généraux des normes doctrinaires fouriéristes, ont opté pour une solution pragmatique, essayant d'adapter ces normes aux réalités roumaines de l'époque. Fourier a été informé de l'action entreprise en Valachie par Diamant, son élève et son collaborateur, et il s'est intéressé de près à l'évolution de ce phalanstère. Ensuite, un chapitre compact est dédié aux activités multilatérales déroulées par la phalange (dans le domaine de l'agriculture, de l'industrie, de l'approvisionnement et de la vente, de l'administration, de l'éducation et de l'enseignement) et met en évidence les aspects caractéristiques de celle-ci. Enfin, l'ouvrage analyse l'épilogue imposé à l'association fouriériste roumaine, qui s'est brutalement dissoute à cause des dispositions des autorités officielles irritées par son existence et non sans résistance de la part des colonistes.

L'ouvrage corrige quelques oppinions non-fondés et largement répandues dans la littérature de spécialité (la modalité de la fondation et de la dissolution du phalanstère), en rejette d'autres (la situation des dirigeants de la colonie après la dissolution de celle-ci), élucidant en même temps des moments importants de la sinueuse histoire du phalanstere, moments jusqu'à présent à peine connus ou complètement ignorés.

Le volume contient aussi, à la fin, un riche recueil de documents groupés par thèmes, la plupart inédits, qui présentent la dramatique existence du phalanstère de Scăeni. La majorité se réfère directement à l'histoire du phalanstère. D'autres documents ont pour objet direct des aspects de la vie et de l'activité des dirigeants du phalanstère et ont une

valeur inestimable parce qu'ils permettent de déciffrer le profil moral et spirituel de ces dirigeants. La publication, pour la première fois, de tous ces documents ensemble constituent pour les chercheurs des instruments utiles, facilitant les futures recherces concernant ce courant d'idées que représente le socialisme utopique en Roumanie.

L'ouvrage souligne que le phalanstère roumain, dans l'histoire du mouvement fouriériste, représente la seconde et la dernière expérience associationiste réalisée pendant la vie du grand utopiste et mise en pratique grâce à des initiatives locales et à des contributions intéressantes, pleines d'originalité. Dans l'histoire de la pensée et de l'action sociale et politique en Roumanie, le phalanstère de Scăeni représente un moment d'une signification particulière, démontrant la circulation de certains motifs centraux du fond commun des conceptions socialistes utopiques — et non seulement sur le plan théorique —, et le fait qu'elles ont été embrassées par les milieux progressistes de l'epoque.

Kurze Zusammenfassung

Als deutlich erkennbare ideologische Ausrichtung war der utopische Sozialismus in unserem Lande in der der 48er-Revolution vorangehenden Zeitspanne und sogar in der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts aktiv vertreten. Der rumänische Utopismus bekundete sich innerhalb der breiten allgemeinen Strömung des Illuminismus (der in der rumänischen Kultur zwischen 1780 und 1850 Epoche machte) sowie auch als selbständige Ausrichtung, bezeichnete aber immer Ausläufer der illuministischen Ideale; der rumänische Utopismus befruchtete und regte das fortschrittliche Bewusstsein der Epoche in einer Zeitspanne an, die durch den Aufschwung der revolutionären Bewegungen gekennzeichnet wurde.

Eine hervorragende Persönlichkeit dieser Ideenströmung war der Gelehrte Teodor Diamant (1810—1841). Er hatte sich geistig in den fourieristischen Kreisen der Hauptstadt Frankreichs geformt (1831—1834), war ein naher Mitarbeiter des Meisters von Besançon und der Autor einer Broschüre fourieristischer Propaganda („Aux amis de la liberté, de la justice et de l'ordre"), die 1833 in Paris veröffentlicht wurde. Diamant kehrte 1834 in die Walachei zurück, fest überzeugt davon, dass die Walachei den idealen Rahmen für die Versuche der genossenschaftlichen Ordnung abgeben würde. Nach einem Jahr intensiver propagandistischer Tätigkeit in den fortschrittlichen Kreisen gelang es ihm, Anhänger und Sympathien zu erwerben, so dass er auf dem Gut eines Freundes, in der Ortschaft Scăieni, eine nach dem Vorbild der Phalanstère von Condé-sur-Vesgres (1833) organisierte Phalanstère schaffen konnte.

Gestützt auf Dokumente, die in Archiven entdeckt wurden, will die vorliegende Arbeit das monographische Bild der rumänischen Phalanstère von Scăieni (1835—1836) umreissen. Nachdem der historische Rahmen der Epoche behandelt wird, folgt ein Kapitel, das die Hauptlinien verfolgt, auf denen sich der rumänische Illuminismus und der utopische Sozialismus bekundeten, die das Auftreten der Assoziation von Scăieni ermöglichten. Die Schaffung der Phalanstère mit den kennzeichnenden Tatsachen und Ereignissen bildet den Inhalt eines Kapitels für sich. Einen besonderen Platz in diesem Kapitel nimmt die vergleichende Untersuchung der theoretischen und methodologischen Prinzipien des Fourierismus sowie der Prinzipien ein, die der Schaffung der Kolonie von Scăieni zugrunde lagen. Es wird hervorgehoben, dass sich die Initiatoren der rumänischen Phalanstère innerhalb des allgemeinen Rahmens der doktrinären Normativen des Fourierismus bewegten und für eine pragmatische Lösung eintraten, wobei sie versuchten, diese Normativen den zeitgenössischen rumänischen Gegebenheiten anzupassen. Fourier erhielt Kenntnis von dem, was sein Schüler und Mitarbeiter Diamant in der Walachei unternommen hatte, und interessierte sich eingehend für den Verlauf der Dinge. Ein ganzes Kapitel ist der von der Phalanstère entfalteten vielseitigen Tätigkeit gewidmet (in der Landwirtschaft, der Industrie, der Versorgung und dem Absatz, der Verwaltung, dem Erziehungs- und Unterrichtswesen), wobei ihre bestimmenden Aspekte hervorgehoben werden. Und schliesslich wird das gewaltsame Ende der rumänischen fourieristischen Vereinigung studiert, die auf die erregte Anordnung der Behörden brutal aufgelöst wurde, obgleich sich die Kolonisten widersetzten.

Vorliegende Arbeit amendiert einige unbegründete Meinungen, die in die Fachliteratur eingedrungen waren (über die Art und Weise, wie die Phalanstère gegründet und aufgelöst wurde), widerlegt andere (die Lage der Führer der Kolonie nach deren Auflösung) und erläutert bis jetzt nur ungenügend oder gar nicht bekannte wichtige Aspekte der so bewegten Geschichte der Phalanstère.

Der Band schliesst mit einer reichhaltigen Sammlung von thematisch geordneten Dokumenten, von denen die meisten hier zum ersten Mal veröffentlicht werden, die die stürmische

Existenz der Phalanstère von Scăieni veranschaulichen. Die meisten dieser Dokumente beziehen sich unmittelbar auf die Geschichte der Phalanstère. Andere wieder widerspiegeln unmittelbar Aspekte aus dem Leben und der Tätigkeit T. Diamants und der Führer der Phalanstère ; diese sind für die Kenntnis ihres moralischen und geistigen Profils von unschätzbarem Wert. Zum ersten Mal werden diese Dokumente zusammen veröffentlicht. Sie bilden für die Forscher eine sehr nützliche Handhabe bei künftigen Forschungen in den Fragen bezüglich der Ideenströmung des utopischen Sozialismus in Rumänien.

Die Arbeit hebt die Tatsache hervor, dass sich die rumänische Phalanstère in der Geschichte der fourieristischen Bewegung als ein zweiter und letzter Assoziationsversuch erwiesen hat, der zu Lebzeiten des grossen Utopisten unternommen und auf lokale Initiative hin und mit interessanten originellen Beiträgen in unserem Lande verwirklicht wurde. In der Geschichte des sozial-politischen Denkens und Handelns in Rumänien bezeichnet die Phalanstère von Scăieni ein Moment von hervorragender Bedeutung, da sie beweist, dass verschiedene wichtige Gedanken aus dem allgemeinen Gedankengut der sozialistisch-utopischen Auffassungen (nicht nur auf theoretischem Plan) Verbreitung fanden und dass die fortschrittlichen Kreise der Zeit diese Gedanken aufnahmen.

РЕЗЮМЕ

Утопический социализм, как идеологическое направление, был активно представлен в Румынии в период, предшествовавший 1848 году, и даже во второй половине прошлого столетия. Проявляясь либо в широком русле общего течения просветительства (составившего целую эпоху в румынской культуре периода 1780—1850 гг.) либо как самостоятельное направление, но в то же время как продолжение идеалов просветительства, румынский утопизм оказал плодотворное и активное влияние на передовые умы эпохи в период подъема революционных движений.

Выдающейся личностью этого идейного течения был ученый Теодор Диамант (1810—1841 гг.), духовно выросший в парижских кружках последователей Фурье (1831—1834 гг.). Он был его близким сотрудником, автором брошюры, в которой пропагандирует фурьеризм («Друзьям свободы, справедливости и порядка»), изданной в 1833 году в Париже. На родину в Валахию он вернулся в 1834 году, будучи глубоко убежденным, что она представляет собой идеальную почву для испытания порядков ассоциации. После целого года усиленной пропагандистской работы в прогрессивных кругах он завоевал широкое признание и сочувствие, что и позволило ему основать фаланстер в имении одного из своих друзей, в местности Скэень, по образцу созданного в 1933 году в Конде-сюр-Вегр.

На основе обнаруженных в государственных архивах документов авторы книги ставят своей задачей дать монографический очерк о румынском фаланстере в Скэень (1835—1836 гг.). После исторического обзора эпохи в краткой главе прослеживаются основные линии проявления румынского просветительства и утопического социализма, на основе которых могла возникнуть преследующая высокие цели ассоциация в Скэень. В отдельной статье рассказывается о создании фаланстера и о связанных с этим характерных событиях. Особое внимание уделяется в этой главе рассмотрению теоретических и методологических принципов фурьеризма в сопоставлении их с принципами, лежавшими в основе управления Скэенской колонии. Следует отметить, что основатели румынского фаланстера, придерживаясь общих норм фурьеризма, избрали прагматическое решение и пытались приспособить их к румынской действительности того времени. Фурье знал об опыте, предпринятом в Валахии его учеником и сотрудником Диамантом, и проявлял особый интерес к этому делу. Большой раздел книги посвящен многогранной работе, проведенной фалангой (в сельском хозяйстве, промышленности, снабжении-сбыте, управлении, воспитании и образовании), выявлению ее определяющих аспектов. Наконец, рассматривается вынужденная развязка румынской фурьеристской ассоциации, которую распустили по распоряжению раздраженных ею властей, притом не без сопротивления со стороны поселенцев.

В книге дается правильное освещение некоторых теобоснованных взглядов, получивших хождение в специальной литературе (о создании и роспуске фаланстера), цтдельные мнения отвергаются (о позиции руководителей колонии после ее роспуска), выясняются важнейшие в истории фаланстера моменты, мало известные или совершенно неизвестные до сих пор.

В конце книги публикуется, большей частью впервые, целый ряд тематически сгруппированных документов, освещающих драматическое существование Скэенского фаланстера. Большинство из них непосредственно касается истории фаланстера, другие отражают отдельные стороны жизни и деятельности Т. Диаманта, руководителей фаланстера и тем самым они приобретают неоценимое значение для определения их морального и духовного облика. Впервые

опубликованные в сборнике эти документы будут служить исследователям для дальнейшего изучения ими вопросов, связанных с идейным течением утопического социализма в Румынии.

В книге отмечается, что в истории движения последователей фурьеризма румынский фаланстер был вторым и последним опытом ассоциации, проведенным в нашей стране при жизни великого утописта по местной инициативе, внесшим много интересных и своеобразных моментов. В истории социально-политической мысли и деятельности в Румынии Скэенский фаланстер ознаменовал один из важнейших моментов, свидетельствующих о распространении не только в теоретическом плане основных идей общих социалистическо-утопических взглядов, восприятных прогрессивными кругами того времени.

Cuprins

I. PRELIMINARII . . . . . Z. *Ornea* 5

II. CADRUL ISTORIC . . . . . Z. *Ornea* 13

III. O EPOCĂ A DĂRUIRILOR GENEROASE. Z. *Ornea* 29

1. Iluminismul românesc 33
2. Convingeri socialist-utopice 37
3. Întemeietorii falansterului de la Scăieni : T. Diamant şi Em. Bălăceanu. 44

IV. ÎNTEMEIEREA FALANSTERULUI . . . . . Z. *Ornea* 62

1. Judeţul Saac şi moşia Scăieni . . . . . —
2. Preparative în vederea înfiinţării falansterului. Caracteristici şi delimitări 66
3. Înfiinţarea falansterului. Recrutarea primului roi. Structura cantitativă şi calitativă a „soţietăţii“ 81

V. ACTIVITATEA DE PRODUCŢIE, REPARTIŢIA ŞI EDUCAŢIA ÎN FALANSTER . . . . . *I. Cojocaru* 100

1. Despre cooperarea în agricultură a „soţilor agronomi“. 103
2. Cooperarea pe tărîm „industrial“ a „soţilor agronomi“. 112
3. Cooperarea „soţilor agronomi“ în aprovizionare-desfacere 121
4. Activitatea administrativă-gospodărească a coloniei . . . 126
5. Durata zilei de muncă 134
6. Sistemul de repartiţie 137
7. Educaţia şi procesul de instruire 149

VI. DIZOLVAREA FALANSTERULUI . . . . Z. *Ornea* 160

1. Un falanster întemeiat pe o moşie grevată de datorii. —
2. Măsurile ocîrmuirii pentru dizolvarea falangei 177

CULEGERE DE DOCUMENTE . . . . . *I. Cojocaru* 205

I. Înfiinţarea falansterului „Soţii agronomi de la Scăieni“. 209
II. Dizolvarea falansterului „Soţii agronomi de la Scăieni“. 281
III. Teodor Diamant. Viaţa şi opera 345

IV. Emanoil Bălăceanu. Viaţa şi activitatea de conducere directă a falansterului 417
ANEXĂ CUPRINZÎND DATA, TITLUL ŞI SURSA DE PĂSTRARE A DOCUMENTELOR NEINCLUSE ÎN VOLUM . . . . . *I. Cojocaru* 465
Ilustraţii . . . . . *I. Cojocaru* 485
Bibliografie . . . . . *I. Cojocaru—Z. Ornea* 493
Indici . . . . . *I. Cojocaru* 497
Rezumate 513

Contents

I. INTRODUCTION . . . . . *Z. Ornea* 5
II. HISTORICAL CONTEXT . . . . . *Z. Ornea* 13
III. AN EPOCH OF GENEROUS DEDICATION *Z. Ornea* 29
1. Romanian Enlightenment 33
2. Utopian Socialist Beliefs 37
3. The Founders of the Scăieni Phalanstery : T. Diamant and Em. Bălăceanu 44
IV. ESTABLISHMENT OF PHALANSTERY . . . *Z. Ornea* 62
1. The Saac District and the Scăieni Estate . . . . —
2. Preparations for the Establishment of the Phalanstery. Characteristics and Delimitations 66
3. Establishment of Phalanstery. Recruiting of the First Batch. The Quantitative and Qualitative Structure of the Community 81
V. PRODUCTION ACTIVITY, DISTRIBUTION AND EDUCATION IN THE PHALANSTERY . . *I. Cojocaru* 100
1. On the „Agronomic Couple's" Cooperation in Agriculture 103
2. „Industrial" Cooperation of the „Agronomic Couple" . 112
3. Cooperation of the „Agronomic Couple" in Supplies-and-Sales 121
4. Administration and Husbandry of the Community . . 126
5. Length of the Working Day 134
6. The Distribution System 137
7. Education and Training 149
VI. DISSOLUTION OF THE PHALANSTERY . *Z. Ornea* 160
1. A Phalanstery Set Up on a Debt-Burdened Estate . . —
2. The Government's Steps to Dissolve the Phalanstery . 177

COLLECTION OF DOCUMENTS . . . . *I. Cojocaru* 205
I. Establishment of the „Scăieni Agronomic Couple" Phalanstery 209
II. Dissolution of the „Scăieni Agronomic Couple" Phalanstery 281
III. Teodor Diamant. Life and Work 345
IV. Emanoil Bălăceanu. Life and Direct Steering of the Phalanstery 417
APPENDIX CONTAINING THE DATES, TITLES AND THE ARCHIVES FOR THE DOCUMENTS NOT INCLUDED IN THE BOOK . . . . . *I. Cojocaru* 465
Illustrations . . . . . *I. Cojocaru* 485
Bibliography . . . . . *I. Cojocaru—Z. Ornea* 493
Indexes . . . . . *I. Cojocaru* 497
Abstracts 513

Sommaire

I. PRÉLIMINAIRES . . . . . *Z. Ornea* 5
II. LE CADRE HISTORIQUE . . . . . *Z. Ornea* 13
III. UNE ÉPOQUE DE GÉNÉROSITÉ . . . *Z. Ornea* 29
1. L'illuminisme roumain 33
2. Convinctions socialistes-utopiques 37
3. Les fondateurs du phalanstère de Scăeni : T. Diamant et. Em. Bălăceanu 44
IV. LA FONDATION DU PHALANSTÈRE . . *Z. Ornea* 62
1. Le district de Saac et le domaine de Scăeni . . . —
2. Préparatifs pour la fondation du phalanstère. Traits caractéristiques et délimitations 66
3. La fondation du phalanstère. Le recrutement du premier essaim. La structure quantitative et qualitative de la „société" 81
V. L'ACTIVITÉ PRODUCTIVE. LA RÉPARTITION ET L'ÉDUCATION DANS LE PHALANSTÈRE . *I. Cojocaru* 100
1. Sur la coopération dans l'agriculture des „compagnons agronomes" 103
2. La coopération sur le plan industriel des „compagnons agronomes" 112
3. La coopération des „compagnons agronomes" dans le domaine de l'approvisionnement et de la vente . . 121
4. L'activité administrative-économique de la colonie . . 126
5. La durée de la journée du travail 134
6. Le système de répartition 137
7. L'éducation et le processus d'instruction 149
VI. LA DISSOLUTION DU PHALANSTÈRE . *Z. Ornea* 160
1. Un phalanstère créé sur un domaine grevé de dettes . —
2. Mesures prises par le gouvernement en vue de la dissolution du phalanstère 177

RECUEIL DE DOCUMENTS . . . . . *I. Cojocaru* 205
I. La fondation du phalanstère „Les compagnons agronomes de Scăeni“ 209
II. La dissolution du phalanstère „Les compagnons agronomes de Scăeni“ 281
III. Théodore Diamant. Vie et oeuvre 345
IV. Emmanuel Bălăceanu. Vie et activité d'administration directe du phalanstère 417

ANNEXE CONTENANT LA DATE, LE TITRE ET LA SOURCE OÙ SE TROUVENT LES DOCUMENTS NON-INCLUS DANS LE VOLUME . . . *I. Cojocaru* 465

Illustrations . . . . . *I. Cojocaru* 485

Bibliographie . . . . . *I. Cojocaru—Z. Ornea* 493

Index . . . . . *I. Cojocaru* 497

Résumé 513

Inhalt

I. PRÄLIMINARIEN . . . . . *Z. Ornea* 5
II. DER HISTORISCHE RAHMEN . . . . *Z. Ornea* 13
III. EINE EPOCHE DER GROSSEN IDEEN . *Z. Ornea* 29
1. Der rumänische Illuminismus 33
2. Sozialistisch-utopische Überzeugungen 37
3. Die Gründer der Phalanstère von Scăieni: T. Diamant und Em. Bălăceanu 44
IV. DIE GRÜNDUNG DER PHALANSTÈRE . *Z. Ornea* 62
1. Das Komitat Saac und das Gut Scăieni . . . —
2. Vorbereitungen im Hinblick auf die Schaffung der Phalanstère. Kennzeichen und Grenzen 66
3. Schaffung der Phalanstère. Einberufung der ersten „Gruppe“. Quantitativer und qualitativer Aufbau der „Gesellschaft“ 81
V. PRODUKTIONSTÄTIGKEIT, VERTEILUNG UND ERZIEHUNG IN DER PHALANSTÈRE . . *I. Cojocaru* 100
1. Über die Zusammenarbeit in der Landwirtschaft der „landwirtschaftlichen Genossen“ 103
2. Zusammenarbeit auf „industriellem“ Gebiet der „landwirtschaftlichen Genossen“ 112
3. Die Zusammenarbeit der „landwirtschaftlichen Genossen“ bei der Versorgung und dem Absatz 121
4. Die wirtschaftliche und Verwaltungstätigkeit der Kolonie 126
5. Die Dauer des Arbeitstages 134
6. Das System der Verteilung 137
7. Erziehung und Unterrichtsprozess 149
VI. AUFLÖSUNG DER PHALANSTÈRE . . . *Z. Ornea* 160
1. Eine Phalanstère, die auf einem verschuldeten Gut gegründet wurde . . . . . —

2. Die Massnahmen der Regierung, um die Phalanstère aufzulösen 177
SAMMLUNG VON DOKUMENTEN . . . *I. Cojocaru* 205
I. Gründung der Phalanstère. Die „landwirtschaftlichen Genossen von Scăieni“ 209
II. Auflösung der Phalanstère. Die „landwirtschaftlichen Genossen von Scăieni“ 281
III. Teodor Diamant. Leben und Werk 345
IV. Emanoil Bălăceanu. Leben und Tătigkeit zur unmittelbaren Leitung der Phalanstère 417
ANHANG MIT DATEN, TITELN UND QUELLEN, WO DIE IN DEN BAND NICHT AUFGENOMMENEN DOKUMENTE AUFBEWAHRT WERDEN . . . *I. Cojocaru* 465
Illustrationen . . . . . *I. Cojocaru* 485
Bibliographie . . . . . *I. Cojocaru—Z. Ornea* 493
Index . . . . . *I. Cojocaru* 497
Zusammenfassungen 513

Содержание

I. ВВЕДЕНИЕ ..... *З. Орня* 5
II. ИСТОРИЧЕСКАЯ ОБСТАНОВКА..... З. *Орня* 13
III. ЭПОХА БЛАГОРОДНОЙ САМООТВЕРЖЕННОСТИ З. *Орня* 29
1. Румынское просветительство 33
2. Социалистические утопические убеждения 37
3. Основатели фаланстера в Скэень: Т. Диамант и Е. Бэлэчану 44
IV. ОСНОВАНИЕ ФАЛАНСТЕРА ..... *З. Орня* 62
1. Саакский уезд и Скэенское имение ..... —
2. Подготовка к созданию фаланстера. Характеристика и разграничение 66
3. Создание фаланстера. Подбор первой группы. Качественная и количественная структура «ассоциации» 81
V. ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ, РАСПРЕДЕЛЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ В ФАЛАНСТЕРЕ И. *Кожокару* 100
1. О кооперации «Товарищи-агрономы» в сельском хозяйстве 103
2. О кооперации «Товарищи-агрономы» в промышленности 112
3. О кооперации «Товарищи-агрономы» в снабжении-сбыте 121
4. Административно-хозяйственная деятельность в колонии 126
5. Продолжительность рабочего дня 134
6. Система распределения 137
7. Воспитание и учебный процесс 149
VI. РОСПУСК ФАЛАНСТЕРА ..... *З. Орня* 160
1. Фаланстер, созданный в имении, обремененном долгами ..... —
2. Меры правительства с целью роспуска фаланстера.. 177

СБОРНИК ДОКУМЕНТОВ ..... *И. Кожокару* 205

I. Основание фаланстера «Товарищи-агрономы в Скэень» 209
II. Роспуск фаланстера «Товарищи-агрономы в Скэень» 281
III. Теодор Диамант. Его жизнь и деятельность 345
IV. Эманоил Бэлэчану. Его жизнь и деятельность. Осуществление им прямого руководства фаланстером .. 417

ПРИЛОЖЕНИЕ: ДАТА, НАИМЕНОВАНИЕ И МЕСТО ХРАНЕНИЯ ДОКУМЕНТОВ, НЕ ВОШЕДШИХ В КНИГУ ..... *И. Кожокару* 465

Иллюстрации .... *И. Кожокару* 485
Литература ..... *И. Кожокару — З. Орня* 493
Индексы ..... *И. Кожокару* 497
Резюме 513

Redactor de carte: GEORGETA OANCEA
Coperta: GHEORGHE MOTORA
Tehnoredactor: FRANCISC RAD

Dat la cules 23.03.1966. Bun de tipar 16.04.1966. Apărut 1966. Hîrtie tipar înalt tip B de 63 g/m², 540×840/16. Coli editoriale 28,52. Coli de tipar 33,50. A. 2552/1966. C.Z. pentru biblioteci 3 C 9 (R) = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60 194/6065 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

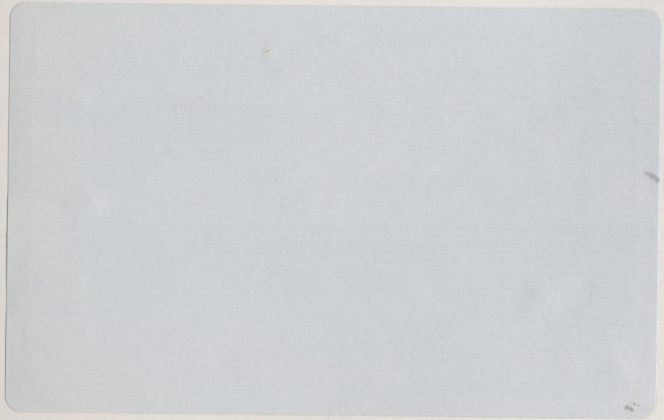

LEI 14,50